תלמוד בבלי · אחרונים · חידושי חתם סופר

חידושי חתם סופר על שבת

רבי משה סופר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חידושי חתם סופר על שבת

רבי משה סופר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חידושי-חתם-סופר-על-שבת/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 7
דף ג. 10
דף ד. 12
דף ד: 18
דף ה. 20
דף ה: 21
דף ו. 25
דף ו: 26
דף ז. 26
דף ז: 28
דף ח. 30
דף ח: 32
דף ט. 34
דף ט: 35
דף י. 38
דף י: 39
דף יא. 42
דף יא: 44
דף יב. 45
דף יב: 46
דף יג. 47
דף יג: 49
דף יד. 50
דף יד: 50
דף טו. 51
דף טו: 51
דף טז. 52
דף יז. 52
דף יז: 54
דף יח. 55
דף יח: 57
דף יט: 58
דף כ. 58
דף כ: 59
דף כא: 60
דף כב. 69
דף כב: 74
דף כג. 76
דף כג: 81
דף כד. 82
דף כד: 82
דף כה: 86
דף כו. 87
דף כז. 92
דף כח. 93
דף כח: 94
דף כט. 95
דף כט: 96
דף ל. 97
דף ל: 98
דף לא. 99
דף לא: 100
דף לד. 101
דף לד: 103
דף לה. 103
דף לו. 105
דף לו: 106
דף לז. 119
דף לח: 120
דף מב. 121
דף מב: 123
דף מג. 126

דף מג. 126
דף מד. 127
דף מד. 129
דף מה. 129
דף מה. 131
דף מו. 131
דף מו. 132
דף מז. 133
דף מז. 133
דף מח. 133
דף מח. 133
דף מט. 134
דף מט. 135
דף נא. 139
דף נב. 140
דף נג. 140
דף נג. 142
דף נד. 142
דף נד. 143
דף נז. 143
דף נז. 144
דף נח. 145
דף נט. 145
דף נט. 146
דף סא. 146
דף סג. 146
דף סז. 147
דף סח. 150
דף סח. 150
דף סט. 153
דף סט. 155
דף ע. 158
דף ע. 160
דף עא. 161
דף עב. 161
דף עב. 162
דף עג. 164
דף עג. 165
דף עד. 165
דף עד. 167
דף עה. 167
דף עה. 170
דף עו. 170
דף עז. 170
דף עז. 171
דף עח. 173
דף עח. 173
דף עט. 175
דף עט. 175
דף פ. 180
דף פא. 182
דף פא. 183
דף פב. 185
דף פב. 186
דף פג. 189
דף פד. 191
דף פד. 192
דף פו. 193
דף פו. 203
דף פז. 204
דף פז. 205
דף פח. 209
דף פח. 211
דף פט. 211

דף צ. 212
דף צ: 213
דף צא. 214
דף צא: 214
דף צב. 215
דף צב: 215
דף צג. 217
דף צג: 218
דף צד. 220
דף צד: 221
דף צה. 221
דף צה: 222
דף צו: 223
דף צז. 225
דף צז: 226
דף צט: 227
דף ק: 227
דף קא. 227
דף קב. 227
דף קב: 229
דף קג. 231
דף קד. 233
דף קד: 234
דף קה. 235
דף קה: 235
דף קו. 237
דף קי: 241
דף קיא. 243
דף קכב: 244
דף קכג. 245
דף קכג: 246
דף קכד. 248
דף קכד: 249
דף קכה: 250
דף קכו. 253
דף קכו: 257
דף קכז. 258
דף קכז: 258
דף קכח. 261
דף קכח: 262
דף קכט. 262
דף קל. 263
דף קל: 265
דף קלא. 265
דף קלא: 268
דף קלב. 270
דף קלב: 273
דף קלג. 275
דף קלג: 277
דף קלד: 279
דף קלה. 281
דף קלה: 287
דף קלו. 291
דף קלו: 293
דף קלז. 294
דף קלז: 295
דף קלט. 296
דף קלט: 297
דף קמ: 297
דף קמא. 300
דף קמא: 301
דף קמב. 301
דף קמב: 302
דף קמג. 303

דף קמג: 304
דף קמד: 308
דף קמה. 310
דף קמה: 311
דף קמו. 312
דף קמו: 312
דף קמז: 313
דף קמח. 314
דף קמח: 314
דף קמט. 316
דף קמט: 318
דף קנ. 318
דף קנ: 320
דף קנא. 321
דף קנא: 321
דף קנב. 321
דף קנג. 322
דף קנג: 324
דף קנד: 324
דף קנז. 325
דף קנז: 329

דף ב.

בעזה"י. מה שחנני השי"ת בחי' מסכת שבת בלימוד הישיבה פק"ק פ"ב יום ד' כ"ב מרחשון תקפ"ג לפ"ק. בעזרת אל נוצר כבבת אתחיל חידושי מסכת שבת:

הא דמתחיל ביציאות שנתקשו תוס' לולא דמסתפינא הייתי אומר דמתחיל מס' מערב שבת שחרית שיצאו ללקוט מן לחם משנה משום שהזהירם אל יצא וכו' ולקטו ע"ש שחרית דכשחם השמש כבר נמס. ונראה ה"ה העני או הגזבר הגובה מן הבתים גובה ע"ש שחרית לצורך שבת. כ"כ טור א"ח סי' תקכ"ה לענין י"ט והוא מירושלמי ע"ש ובשבת דהוצאה אסורה ע"כ לגבות ולחלק מע"ש ועושה כן בשחרית. ואח"כ תנן לא ישב לפני הספר סמוך למנחה דדרך להסתפר בע"ש ואח"כ לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה. ואח"כ טוענין עם השמש והכל בסדר נכון לפע"ד ולמ"ש רמב"ם בפי' משנה דיציאת שבת עם כל משניות דפרקא קמא מי"ח דבר הם בלא"ה א"ש כמובן:

יציאת השבת כ' תוס' דהוצאות ה"ל למיתני אלא דרמז אקרא אל יצא איש ממקומו וקרינן אל יוציא. ועיין מ"ש תוס' בשבועות ה' ע"ב ד"ה רבא אמר וכו' דמפני הך ק' דה"ל למיתני הוצאות נאיד רבא משינוי' קמא ומשני רשויות קתני ע"ש וצ"ל דלא ס"ל הך דרשא דספ"ק דעירובין דאל יוציא:

והנה בהך קרא דאל יוציא יש לי מקום עיון דמשמע בעירובין דף מ"ח ע"א דקאי אמעביר ארבע אמות ברשות הרבים שאל יוציא אדם חפציו ממקומו שהוא יושב שם שהוא תופס ד' אמות ע"ש ולזה נתכוונו תוס' לקמן דף ד' ע"א ד"ה והא בעי עקירה וכו' ע"ש וא"כ הוה מעביר ד' אמות דאורייתא ממש וצ"ע ריש פרק הזורק מפיק ד' אמות ברשות הרבים הלכתא גמירי ליה וליכא שום קרא וצ"ע לכאורה:

שוב מצאתי שנתקשה בזה בספר מרכבת המשנה פרק י"ג מהלכות שבת הי"ז וכ' שהוא רק אסמכתא ולע"ד לא משמע כן מתוס' דף ד' ע"א ד"ה והא בעיא עקירה וכו' וי"ל ביושב במקומו ומוציא הכלי ע"י הושטת ידו חוץ למקומו דהיינו ד' אמות זה הוא מפורש בקרא שבו איש תחתיו אל יוציא איש ממקומו. דמקומו של אדם הוא ד' אמות. אך אם האדם תופס החפץ בידו והולך ומעבירו ד' אמות זה אינו מפורש בקרא דהרי אינו מוצא כלי ממקומו של עצמו שהרי בכל מקום שהוא הולך מקומו עמו ואין החפץ יוצא ממקומו של אדם ולזה הוצרך הלכתא גמירי ריש פרק הזורק:

נמצא לפי זה במעביר ד' אמות מפורש בקרא שלא יושיט בידו החפץ חוץ לד' אמות. אך המעבירו בגופו הוא רק הלכתא גמירי. וההפך מזה בהוצאה שהמוציא גופו מרשות היחיד לרה"ר מפורש בקרא אל יעשו עוד מלאכה להביא והיינו שהם בעצמם יצאו

מרה"י והביאו הנדבה לגזבר. אך העומד במקומו ומושיט לרשות אחר. כגווני דעני ודבעל הבית דמשנתינו זה לא מצינו מפורש בקרא. אע"ג דהוה במשכן הלוים הורידו הקרשים מהעגלות לקרקע כבסוף פ' במה טומנין. מ"מ בקרא לא מצינו לאיסור וזהו עיקר רבותא דמשנתינו כמו שכתב תוס' ריש שבועות עי"ש והואיל ולא כתיב בקרא גבי הוצאה הושטה ממקום למקום אלא עיקור במעביר כתיב בקרא אל יצא על כן התחיל התנא יציאות ולא הוצאות:

נמצינו למדין דלמטה מעשרה חייב בין שמוציא בין בהושטה ולמעלה מיו"ד המוציא חייב שכן משא בני קהת כדלקמן דף צ"ב ע"א והמושיט מרשות היחיד לר"ה פטור כמ"ש תוס' לקמן דף ג' ע"ב ד"ה כאן וכו' ועיין מ"ש חידושי רשב"א שם ומרשות הי' לרה"י דרך רה"ר למעלה מיו"ד המושיט חייב שכן עבודת הלוים כדלקמן ריש פרק הזורק ומוציא פטור ושמור זה. ואמנם אם מוציאו ומניחו בר"ה למטה מיו"ד חייב ועיין לקמן דף צ"ט ע"ב:

שהן ד' בפנים. הכא פירש"י לעומד בפנים וכן הוא פשטיות המשנה כמ"ש תוס' בשמעתין ובשבועות. והתם בשבועות פירש"י בפנים הכנסת פנים. וזה יתכן יותר לרבא דמפרש רשות שבת שתים שהן ד' וא"כ בפנים ארשיות קאי רשות פנימי ורשות חוץ - ועוד פי' תוס' שם פנים שמקריבין קרבן בפנים והוא לאוקמתא דר' פפא דכולהי לחיובי דומיא דמראות נגעים וכן הוא להדיא בירושלמי. דכי היכי דשתים שהן ד' דבמסכתא שבועות כולהי לחיובי ה"נ במסכת שבת כולהי לחיובי והיינו להביא חטאת לפנים וב' שהן ד' בחוץ שאינו מביא קרבן עי"ש ומשמע מזה דעכ"פ איסורי דאורייתא איכא אלא שאינו מביא קרבן בפנים. וכמ"ש בספר לחם שמים דעקירות הוה חצי שיעור דאסור מן התורה משום דחזי לאיצטרופי אם יעשה הנחה אח"כ עי"ש. משא"כ הנחה בלא עקירה אינו אלא איסור דרבנן דלא חזי לאיצטרופי ויעוין היטב מ"ל פי"ח משבת ופנ"י ריש פרק המוציא יין ומ"ש אני לקמן ע"ד ע"א בזה:

כיצד העני עומד בחוץ מ"ש תוס' משום שהוצאה מלאכה גרועה מש"ה נקוט עני ובעה"ב פי' דלא מצינו בשום מלאכה שיהיה חילוק בין עושה אותה במקום זה או במקום אחר. מה שאין כן בהוצאה כשנושא משא כבידה אפילו כל היום ברה"י או ברה"ר מקורה פטור וכשהסיר הקירוי נעשה ר"ה ומוציא לשם כגרוגרת חייב. והוי אמינא דה"נ יש לחלק בין הענינים דהוצאה והכנסה דבעה"ב הוא להוציא הדבר מעצמו וליתנו לאחר כדרך שהי' במשכן שהביאו נדבותם לגזבר והוצאה והכנסה דעני הוא לצורך עצמו להכניסו מאחרים כדרך לוקטי המן ואיצטריך תרווייהו:

יציאות וכו' בש"ס פליגי רב אשי. ורבא אמר מאי יציאות רשויות וכ' חידושי רשב"א בשם רמב"ן דלרב אשי הכנסה הוה אב בפ"ע ובזה מדוקדק לשון המשנה אבות ארבעים חסר אחת עיין שנדחק בתוס' י"ט שם במתני' עיין היטב ולפ"ז לרבא דפליג על רב אשי צ"ל כתוי"ט דאינו חייב על תפירה בלי קשירה ורב אשי לא ס"ל הכי. ועיין היטב מג"א סי' י"א ס"ק י"ג. והשתא י"ל רבא לטעמי' יפה אמר קשר עליון דאורייתא ובעל עיטור ס"ל כרב אשי והתופר אין צריך שיקשור. ולזה עוררני תלמידי המופלג מו"ה משה קאנישא:

העני עומד בחוץ כ' הרע"ב מילתא אגב אורחא קמ"ל דמצוה הבאה בעבירה חייב עלי' עיי"ש ולשון מסורס הוא ורוצה לומר עבירה הבאה במצוה חייב עליה. וקאי אחיובא דבעה"ב שבהול הי' במצות צדקה ונכשל בה וחייב עליה. ואפי' למה שכ' תוס' לקמן ד"ה בבא דרישא וכו' דמיירי בעני גוי אין כוונתם שהאמת כן הוא אלא דמשום הכי לא הקשה שיתסרי הויין משום דהוי מצי למדחי דמיירי בגוי וה"ל פטור ומותר אבל למסקנא דפטורי דלא אתי לידי חיוב חטאת לא קתני תו לא נדחוק למוקמי בעני גוי אלא בישראל ופטור אבל אסור משום לפני עיור. ושפיר קמ"ל מילתא אגב אורחא דעבירה הבאה ע"י מצוה עבירה היא וחייבים עליה:

מיהו צ"ע הא באמת קיי"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור ומבואר בפסחים דף ע"ב ע"ב אפילו לשמח אשתו בדבר מצות עונה מיקרי טעה בדבר מצוה ומה לי צדקה לעני או לשמח אשתו ובתי"ט עמד בזה ורצה לחלק דוקא במצוה שיש בה דחיית שבת כגון למול תינוק ודבריו תמוהים דהוא מייתי בעצמו מלולב ולולב לית ביה דחיית שבת שהרי טלטול הלולב בשבת אין בו איסור דאורייתא ואפ"ה אם העבירו ד' אמות ברה"ר פטור משום טועה בדבר מצוה. וכדמוכח כן מש"ס פסחים הנ"ל. ואולי י"ל דעכ"פ העני הזה היוצא מביתו בשבת וכלי בידו ומסבב על הפתחים קרוב להיות מועד ומזיד לחלל שבת. נהי דבעה"ב הי' בהול בבוא העני על פתחו ונטרד במצות צדקה ושכח את השבת לפי שעה. אבל העני היוצא מביתו על מנת לבקש על הפתחים ונושא כלי בידו. קרוב הוא שהוא מועד לחלל שבתות. ולכל הפחות באיסורי דרבנן. דודאי אי היה מומר לחלל באיסור דאורייתא. לא הי' מתחייב חטאת אפילו אם שגג עתה בהוצאה משום דלא שב מידיעתו ועיין לקמן דף ס"ט ע"א תוס' ד"ה אלא למונבז וכו' עי"ש. אבל מ"מ הי' מועד לחלל בדרבנן והי' דעתו להעביר הכלי פחות מד' אמות ברה"ר ולכשיגיע לפתחי נדיבים. יהיה זה עוקר וזה מניח. ולא חיישׁ לאיסור דרבנן. ושוב נכשל ועבר אדאורייתא ומשום הכי חייב חטאת. אבל אמת שהעני הזה הוא אינו הגון ואינו מחוייב להחיותו. והבע"ה חושב לעשות מצות צדקה אבל באמת לא עשה שהרי נתן למי שאינו ראוי להחיותו.

והוה לי' טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה משום הכי חייב עי"ש בפסחים דף ע"ב ע"ב הנ"ל ולקמן סוף פרק ר"א דמילה:
או שנטל מתוכה והוציא צ"ע קצת הא על כרחו יטול מתוכה ויוציא. שמכיון שנתן הכלי לתוך ידו של בעה"ב לתת לתוכו דבר מאכל. ע"כ יחזור ויטלנו ויוציאנו ודוחק לומר דהכנסת הכלי היה ע"י העני לבדו וההוצאה הי' ע"י שנים זה עוקר וזה מניח כבסיפא. ונ"ל דמלתא אגב אורחא קמ"ל שמשכחת לי' דחייב על הכנסת הכלי ופטור על ההוצאה. כגון שהבעה"ב נתן לתוכו אוכלים פחות מכשיעור ושוב הוציאו העני דפטור אף על הכלי שהכלי טפילה לאוכלין כדלקמן במתניתין דף צ"ג ע"ב עי"ש:
שבועות שתים וכו' מ"ש תוס' ד"ה שבועות דמושיט ומעביר חייב מרשות היחיד לרה"י דרך רה"ר עי"ש. מ"מ לא דמי מושיט למעביר דמושיט אינו חייב אלא מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים. אבל מעביר חייב נמי ד' אמות ברה"ר ועומד לפוש שם אפילו בלא רה"י כלל. אלא גם אם אינו עומד לפוש ברה"ר אלא נכנס לרה"י ונח שם כיון שעבר ד' אמות ברה"ר חייב:
אבל באמת דין זה צ"ע גדול דלא מצאתי בשום מקום שיהי' מעביר ד' אמות ברה"ר חייב אם אינו מניח שם. ולפענ"ד צריך להגיה בין בקושי' תוס' בין בתירוצם להקדים מעביר קודם מושיט. והקשו לתני נמי מעביר ועוד לתני נמי מושיט מרה"י לרה"י דרך רשות הרבים. ותי' דלא קתני אלא הכנסה שהוא מרה"ר לרה"י לאפוקי מעביר שהוא ברשות הרבים עצמו בלי רה"י כלל. ולאפוקי מושיט שהוא מרה"י לר"י כנלע"ד שוב מצאתי תוס' בעירובין דף ל"ג ע"א ומ"ש עליהם רשב"א לקמן דף צ"ז ע"א. ולכאורה אפי' להתוס' היינו לר"ע אבל חכמים פוטרים עיין לקמן דף צ"ז ע"א וצ"ע ועיין פני יהושע שם:

דף ג:

בר פחתי לא אמינא לך כי קאי רב בהאי מסכתא לא תשיילי' במסכתא אחריתי וכו' יל"ד טובא. חדא וכי ס"ד דרב מצא רבי שהי' עוסק בענין אחר ושאלו בהלכות שבת והי' רב שואל שלא כענין ולא יתכן. וע"כ לא הי' עוסק באותו שעה בענין אחר. רק שיעורא דיומי' עם תלמידיו הי' במסכת אחריתא. ורב שאלו שלא בזמן בהמ"ד במסכתא שבת וגם על זה הקפיד ר"ח. וקשה מאי קפידא היא זו הלא זה הוא גדר ת"ח שממנין אותו פרנס על הציבור. ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה אפילו במסכתא שאינו עוסק בה עתה. כמו שכתב תוס' לקמן דף קי"ד ע"א ד"ה ואפי' במסכת כלה עי"ש. ותו יש לדקדק הוה משני לך שינויי דלא שינויי מאי שינויי שייך וכי הקשה לו רב שום קושי'

אלא הוראה בעי מיני' וה"ל למימר הי' מורה לך שלא כהלכה אשר ע"כ נלענ"ד דאי היה רב מפרש מקום ספיקתו והי' אומר מי אמרינן עקירת גופו כעקירת ידו דמתניתין דלא מחייב או דלמא לא דמי לידו. והי' רבי יודע ומבין מאיזה מקום נולד הספק. ויען היות רבי בקי בכל הש"ס ושואלים אותו בכל מקום ויודע להשיב. היה נותן אל לבו כל חלקי הסותר מה בין ידו לגופו ומישב כהלכה. ואפילו כי קאי בהאי מסכת משיב כהוגן אפילו במסכת אחריתא. אך רב שאל סתמא עקירת גופו כעקירת חפץ דמי או לא. ורבי דקאי במסכת אחריתי אי לאו דגברא רבה הוא אינו זוכר כל מקום שימצא סתירה לסברתו ומשיב מסברא גופו כעקירת חפץ דמי ושוב הי' רב מקשה לו איתיבי' פשט העני את ידו וכו'. ואז היה רבי משיב שינויי דחיקא כמו שדרך שקלא וטרי דש"ס שהשיבו דחיות בעלמא והיינו דקאמר ר"ח אי לאו רבי דגברא רבא הי' משני לך שינויי דלא שינויי אבל השתא דגברא רבא הוא מאליו הבין שעיקר מקום הספק הוא ממתניתין דידו. ואמר ולא דמי לידו וכו'. ושפיר קא משני כנלע"ד:

ואולי נתכוון לזה הכסף משנה פ"ד מהלכות תלמוד תורה הלכה ו' שכ' וז"ל ואין שואלים את הרב מענין אחר וכו' דמשני לך שינויי דלאו שינויי כלומר היית מקשה לו והי' מכסיף עכ"ל. ועיין עוד שם הלכה ז' בכ"מ מה שחילק בין הנושאים ולפי הנ"ל יש לחלק בענין אחר וק"ל:

ובירושלמי מצאתי שבאמת לא השיב רבי לרב אז. עד שלמד מסכתא שבת במהדורא תנינא עיי"ש:

מהו שתעשה כרמלית מ"ש תוס' מדתנן עומד אדם ברה"י ומטלטל בר"ה עיין רש"י שם ומייתי ליה תוס' שם דף צ"ח ע"א ד"ה והאמר רבא דמירי על הגג וכן הוא שטת הראב"ד וק"ל:

ואיבעית אימא לעולם לא תפשוט עיי"ש עיימ"ש תוס' בשם רשב"א והנראה מדבריו דוקא בהוציא ידו שייך חוכא ואיטלולא משום דתחלת גזירת חכמים וקנסתם הי' בהושיט לידו משו"ה הוה חוכא אי לקנסי' מבעוד יום ולא משחשיכה. אבל רדיית שהוא איסור דרבנן בכלל שארי איסורי שבת ולא חידשו גזירתם בהדביק פת בשבת באיסור דוקא. אלא בעלמא גזרו על רדיית הפת. ושוב כשיארע מקרה שהדביק פת באיסור ולא העמידו דבריהם במקום חיוב חטאת אין זה חוכא וק"ל ועיין חי' מהר"י טראנו בזה:

מהו שתעשה כרמלית עיין לקמן דף ח' ע"א פרש"י ד"ה רחבה ששה וכו'. וצ"ל דוקא בכוורת ריקנית אבל הכא שהיד מלאה פירות ה"ה אי הי' הכוורת מלאה הי' חייב על

המילוי. א"נ התם דוקא בזורק אבל במוצא אפי' רשיות חייב ול"ק מידי קושי' גליון תוס' שם מארון ומזבח עיי"ש וק"ל:

כאן למעלה מיו"ד דעת רשב"א דלכתחילה אסור להוציא ידו למעלה מיו"ד דהרי אם יניחנו על הארץ איכא חיוב חטאת דהרי עקר והניח למטה מיו"ד והעבירו דרך מעלה ודלא כהתוס' דמותר לכתחילה. וצ"ל לרשב"א הא דלא קנסו אפי' בדיעבד כמו למטה מיו"ד דמ"ש. וצ"ל משו' דהקנס הי' לעשות היד כרמלית וקיי"ל אין כרמלית תופסת למעל' מיו"ד. והשתא אתי שפיר דלא הוה מצי למימר לאו ככרמלית וכאן למעלה מיו"ד וכאן למטה מיו"ד. משום דאי לאו ככרמלית אין חילוק בקנסא בין למעלה בין למטה. ולתוס' צ"ע:

ואי בעית אימא כאן בשוגג כאן במזיד. לכאורה יש לפרש הך במזיד שהזיד לעבור אדרבנן להוציא ידו מליאה. אבל לא שהזיד לעבור אדאורייתא להוציא מרה"ר לרה"י אלא דעתו הי' מעיקרא להחזר ידו או לאותה חצר או לחצר אחרת. אבל מעולם לא עלה על דעתו לעבור אדאורי':

והשתא לפ"ז אי נמי קנסוהו רבנן מ"מ ליכא למיחש דלמא שדי לי' ויביא לידי חיוב חטאת. שהרי לא היתה עקירה ראשונה לשם כך להוציא' מרשות לרשות אלא להחזיר ידו וכיון שלא היתה עקירה ראשונ' לשם כך שוב לא מתחייב חטאת בשום אופן כמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה הי' טעון וכו'. ועיין חידושי רשב"א:

דף ד.

לחצר אחרת מהו א"ל אסור ומאי שנא. נראה דהי' סבר רבא שר"נ ישיב לו לחלק בין דיוטא א' לשתי דיוטאות דבדיוטא א' איכא שייכות חיוב חטאת ע"י שני בני אדם כמ"ש תוס' לעיל דף ג' ע"א סוף ד"ה בעשותה וכו' עיי"ש לכן גזרו אפילו כי ליכא ב' בני אדם. ולזה נתכוונו תוס' ד"ה ומאי שנא וכו' ע"ש משא"כ בשתי דיוטאות דליכא מציאות לחיוב חטאת לא גזרו רבנן. ומדלא השיב כך אלא סתמא אסור. הוקשה לרבא מ"ש וכו' עיין וק"ל:

למאן התירו מאי דמקים דילמא אדכר בלאו ולאו בכרת לק"מ דא"כ למה נתיר לו לרדות נימא ליה שיש כאן איסור כרת. וממילא לא יתחייב חטאת. והשתא במזיד דאי לא מתחייב חטאת ממש לא מיבעי' לי' דודאי העמידו דבריהם בשב ואל תעשה דוקא להביא חטאת דהוה קום ועשה הוא דמבעי' לי' אבל אי מדכרינן ליה הוה ליה שב ואל

תעשה ליכא למאן דאמר דלא התירו לרדותה וקרוב לזה בחי' רשב"א. ושוב מצאתי מ"ש בזה בספר יד דוד בשם פני אריה:

וכי אומרים לו לאדם חטא וכו' עיין חידושי רשב"א שכתב דבחצי עבד וחצי בן חורין ליכא איסורא דלעולם בהם תעבודו משום צד חירות שבו ע"ש ובספר שיח יצחק ריש חגיגה תמה מש"ס גיטין דף ל"ח ע"א וע"ב דפריך אעובדא דההיא אמתא וכו' מההיא דחציה שפחה וחציה בת חורין ואי ס"ד כהרשב"א מאי פריך הא בחצי' שפחה וחציה בת חורין ליכא עשה דלעולם בהם תעבודו. ולפע"ד ליישב עפ"י מה שכתבתי כבר במקום אחר דיש לדקדק מאי קמ"ל בית הלל עובד את רבו יום א' ואת עצמו יום א' פשיטא שהרי קודם חצי שחרורו נמי הי' עובד יום א' לשותף זה ויום א' לזה וכן יל"ד מאי לשון תקנתם את רבו. מי תיקן ומה תיקן. וע"כ הי' נ"ל דמעיקר דין תורה מכיון שנשתחרר חציו שוב אינו עובד אפילו לרבי השני יום א' כלל משום צד חירות שבו דהוה ליה כעובד בבן חורין. ואתו רבנן ותקנו לטובת הרב שיעבדנו יום א' שלא מן הדין מפני תקנת הפסידו של רבו. וע"ז צווחו ב"ש תקנתם את רבו וכו':

והשתא ס"ל לרשב"א נהי אחר שתקנו חכמים שיעבוד רבו יום א' שוב עובר על לעולם בהם תעבודו כשמשחרר חציו. אבל מ"מ יפה הקשו בית שמאי לבית הלל תקנתם וכו' שלמה לנו לתקן שיעבוד רבו יום א' ויהיה עליו בעשה דלעולם בהם תעבודו. טוב לנו להניח על עיקור הדין שלא יעבדנו כלל וממילא אין כאן עשה דלעולם בהם תעבודו ושוב נכוף לרבו לעשותו בן חורין וישא בת חורין זהו נ"ל סברת רשב"א. וא"כ תינח בעבד זכר דאיכא משום תקנת עצמו אבל בשפחה חציה בת חורין דליכא משום פ"ו מודה ב"ש דעובדת את רבה יום א' וממילא אית בה משום לעולם בהם תעבודו. ושפיר פריך בגיטין אההיא אמתא משפחה חציה בת חורין:

ובמקום אחר כתבתי עוד דאם אותו חצי עבד וחצי ב"ח אינו נוהג כשורה דמותר לשמש בצד חירות שבו שהרי אפי' בישראל גמור שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד עבודת פרך כדאיתא פרק איזהו נשך דף ע"ג ע"ב ושוב אית ביה בחצי עבד וחצי ב"ח שאינו נוהג כשורה משום לעולם בהם תעבודו וההוא שפחה חציה בת חורין דפ' השולח דעבדי בה אינשי איסורה והיא היתה מחזרת אחריהם לא היתה נוהגת כשורה א"כ אית בה משום לעולם בהם תעבודו ופריך שפיר עיי' וק"ל:

ועיין דין זה מג"א סוף סימן ש"ו עם המסתעף:

קודם שיבוא לידי איסור סקילה. אע"ג שלא יתחייב סקילה כיון שהוא אנוס בתקנת חכמים כמ"ש תוס'. מ"מ הוה ליה איסור סקילה על שפשע תחילה והדביק פת כדי

שיבוא לאונס לבסוף שלא הי' יכול לרדותה. משא"כ אם התירו לו לרדות אין כאן נדנוד איסור סקילה כלל ומ"ש תוס' בזה לא הבנתי ע"ש:

והשתא אתי שפיר דלא מוקי בשוגג ואיסור חטאת דא"כ קשה ק' הנ"ל דהא הוי תחילתו שוגג וסופו אנוס בדברי חכמים אבל במזיד ואיסור סקילה א"ש דתחילתו פשיעה:

ומיהו תימה בעיני א"כ בטלו חכמים סקילה מאופה בשבת. דכל אדם ידביק פת ואפי' התרו בו ויקבל התראה מ"מ יאמר אח"כ שרצונו הי' לרדותו אלא שאנוס בתקנת חכמים וצ"ע. ועיין מהרש"א. וי"ל שהי' נאפה קודם שבת מעט פחות ממאכל בן דרוסאי וגמרו בשבת ברגע ואין פנאי לרדותו עוד:

והא בעינן מקום ד' על ד' כ' תוס' מסברא פשיטא ליה או מקרא דכתיב מקומו וקאי אד' אמות דאדם כבעירובין דף מ"ח ע"א עיי"ש וגם אמקומו של חפץ. ולפענ"ד י"ל דלר' עקיבא דתחומין דאורי' ומפיק ליה מאל יצא אע"ג דהתוס' סוף פ"ק דעירובין ס"ל דמ"מ דרשינן נמי אל יוציא. אבל על כ"פ לר"ע עיקר קרא אמקומו י"ב מיל קאי ולא אחפץ וי"ל בהא דקאמר ר"ע היא וקשה מנ"ל דרבנן פליגי דילמא בקלוטה באויר פליג. אבל מודו דלא בעינן מקום אלא בכל שהוא סגי. ועיין מהרי"ט. ולהנ"ל י"ל דוקא ר"ע דס"ל תחומין דאורייתא. אבל לרבנן הדרן לסברא דמאל יצא משמע נמי מקומו של חפץ. ועיין עוד בסמוך ישוב לקושי' זו:

והנה הרשב"א בחי' כתוב דר"מ ורבנן דפליגי בחוקקים להשלים בעי מקום ד' על ד' ושוב בסוף הסוגיא כתב דאין ראיה דהתם אי לאו חור חשוב הוה ליה חורי רה"ר ואין נעשה רה"י אבל לעולם לא בעינן מקום ד' על ד' ולדידי צ"ע הרי משנה מפורשת סוף פרק הזורק. הזורק ונזכר לאחר שיצאה מתחת ידו קלטה אחר קלטה כלב או שנשרפה פטור. וטעם פטור קלטה כלב משום דבעינן מקום ד' ע"ד כפירש"י במתניתין. ואולי י"ל רש"י פירש כן במסקנא אבל הוה מ"ל פי כלב גרע מכל שהוא שהולך לאיבוד כמו נשרפה אדרבא מאוקמתא דרב אשי שם יש להוכיח איפכא דאמר חסורי מיחסר וכו'. וקשה טעמא דנזכר באמצע הא דפטור אבל לא נזכר באמצע אפילו קלטה אחר או כלב חייב ואמאי. וע"כ משום דקלוטה כמי שהונחה דמי וחייב על קליטת האויר. מה שאין כן כשנזכר באמצע לא מתחייב אז על האויר וכששכח אח"כ קלטה כלב משום הכי פטור אם כן שמע מינה דאמרינן קלוטה אפי' כזורק מכ"ש במוציא מרה"ר דהרי בזורק מספקא ליה לריב"א לקמן ה' ע"ב ד"ה בשלמא וכו' וריב"א מספקא לי' וכו' וכן קלוטה לר"ע וכו' עיי"ש. ואי פשיטא ליה לרב אשי דאפילו בזורק ד' אמות ברה"ר אמרינן קלוטה כ"ש במוציא מרה"ר לרה"י וצ"ע בכל זה:

הא מני ר"ע היא משמע דאויר ומקום מסויים שוים בדיניהם. ולא משמע כן מפירש"י לקמן דף ז' ע"ב ד"ה כזורק בארץ. וצ"ל דכוונת רש"י שם רק כמ"ש תוס' ומהרש"א שם ד"ה וטח בפנים וכו' אבל אויר בעלמא לא וצ"ע:

וחכמים פוטרים לא ס"ל קלוטה וכו' כבר כתבתי לעיל ק' מהרי"ט מנ"ל דרבנן בעי ד' על ד' דלמא קלוטה באויר לית להו. אבל במקום כל שהוא סגי ומהיכא תיתי לחדש פלוגתא יתירה בין ר"ע לרבנן. ולכאורה י"ל להך לישנא דכ"ע לא ילפי זורק ממושיט. הי' קשה לרבה כיון דבאמת זורק דומה טפי למושיט דמההאי טעמא כתב תוס' לאידך לישנא יליף ר"ע זורק ממושיט. משום דדמי טפי. א"כ קשה מאי טעמא דמאן דאמר לא ילפינן. וכי פליגי במציאות אי דמי טפי אי לא דמי. ע"כ היה נראה עפ"י מ"ש ועוד אומר ר"י בתוס' ד"ה ואמרינן וכו' דזורק לא דמי למושיט משום דהרי נח במקום פטור. א"כ י"ל כל מאן דלא יליף זורק ממושיט היינו טעמא משום דס"ל במקום פטור הוה קלוטה כמי שהונחה על גבי כל שהוא ושוב לא דמי למושיט. והא דאמרינן רבנן ס"ל לא אמרינן קלוטה. היינו כמו שהונחה במקום חיוב דבעינן הנחה ע"ג ד' על ד'. לזה לא הוה קלוטה כמי שהונחה. אבל במקום פטור דסגי בהנחה ע"ג כל שהוא לבטל עקירה ראשונה לזה הוה כמי שהונחה וממילא שוב לא דמי זורק למושיט נמצא מוכח שפיר דלרבנן בעינן מקום ד' על ד'. ולפ"ז ללישנא בתרא ר"ע דיליף זורק ממושיט לית ליה קלוטה כלל. מה שאין כן רבנן ללישנא קמא אית להו קלוטה. אלא דלא הוה כמונח במקום ד' על ד'. ואמנם רבנן דרבי דפטרו בזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ע"כ נמי לית להו קלוטה כלל. דהרי ברה"י מקורה הוה כמונח במקום ד' על ד' אע"כ לית להו קלוטה כלל. ומשום הכי בגיטין דף ע"ט ע"א הוצרך לדחוק ולומר משום אינטורי הוא. ואפילו למ"ש תוס' בשמעתין לקמן דסוגיא דגיטין לית ליה הכי דרבי מיירי ברשות היחיד מקורה. מ"מ אפשר דאתי' כרב חסדא דרה"י לא בעי ד' על ד' משום הכי הוצרך לדחוקי התם משום אינטורי היא. אבל לעולם רבנן דר"ע ללישנא קמא אית להו נמי קלוטה כמי שהונחה אלא משום דלא הוה מקום ד' על ד' פטרו. ומיושב ק' מהרי"ט הנ"ל. ועיין בסמוך:

למימרא דפשיטא לי' לרבא וכו' עיין תוס' ד"ה דאמרינן וכו' שתי' ב' תירוצים ולא יתכנו לרמב"ם ורע"ב בפי' המשנ' מס' פרה פרק י' משנה ב'. ועי' זבחים דף צ"ג דרבה קאמר לי' התם עיי"ש. ועיין פני יהושע:

והנה התוי"ט הקשה התם לאו כמונח על הארץ דמי אלא כמונח באויר ואיך יטמא מהאויר ובאמת התם אין הטעם משום טומאת מי חטאת אלא כל שמונחים במקום טומאה נפסלו עיין רמב"ם וכ"מ רפי"ד מהל' פרה ועיי"ש סוף הלכה ה' ואי קלוטה כמי

שהונחה הו"ל מונחים במקום טמא ולא שיטמאו הם מאוירא. (כשאינו באויר מחיצות כלי חרס) ולשונו מגומגם עיי"ש וי"ל דודאי הך דלגין חומרא דרבנן הוא. אך עיקר יסודו בנוי על המזה מי חטאת על אדם טמא כמבואר בזבחים שם. והתם הו"ל אויר שסופו לנוח דהו"ל קלוטה כמי שהונחה על הארץ ועל עוף הטמא ממש ומשום הכי גזרו גם בלגין של מי חטאת אע"ג דאין סופו לנוח. ומ"מ ר"ע לטעמיה. וכן י"ל קושי' התוס' חדשים שם שהקשה הא בתופס הכלי בידו לא שייך קלוטה. וא"ש נמי הנ"ל דעיקור הגזרה משום מזה מי חטאת והתם אין הטפה בידו שכבר הוזה על אויר גוף הנדה עיי"ש בזבחים ותבין מ"מ קושי' הנ"ל קשה דלרמב"ם ורע"ב ע"כ יסבור ר"ע קלוטה. ואיך יתרצו קושי' תוס' דשמעתין ד"ה דאמרינן וכו' ואפי' למ"ש לעיל בסמוך דאפשר דקלוטה כמי שהונחה בעלמא. אך לענין שבת לא דבעינן ד' על ד' משא"כ לענין לגין של מי חטאת. מ"מ לא אתי שפיר דא"כ איך יליף ר"ע זורק ממושיט דעכ"פ הונח על גבי כל שהוא במקום פטור. ע"כ נלע"ד ליישב ק' תוס' לפי מה שכתוב תוס' לעיל וגם לקמן בשמעתין דף ה' ע"א דמושיט צריך שיקבלנו אחר מידו ועיין לעיל דף ג' ע"א סוף ד"ה בעשותה וכו' א"כ להך לישנא דר"ע יליף זורק ממושיט בשני דיוטאות זה בצד זה. דין הוא שיתחייב ע"י קלוטה אע"ג דלא הוה ד' על ד' דומיא דמושיט ליד בן לוי חברו וידו נמי לא הוה ד' על ד' לפי ס"ד דהשתא. ואמנם היינו דוקא בזורק דאתיא ממושיט וזורק נמי דוקא בדיוטא זה בצד זה ולא זה כנגד זה וא"כ איך אמר רבה מתניתין ר"ע היא ושפיר פריך הש"ס למימרא דמיפשט פשיטא וכו' וק"ל:

דר"ע סבר ילפינן זורק ממושיט עיין תוס' ד"ה דר"ע סבר וכו' נראה לי דהספק תלי' בפי' מתניתין ר"פ הזורק מושיטים הקרשים אבל לא זורקים דפירש"י מפני כובדן. וא"כ י"ל נהי דהקרשים לא היו זורקים אלא מושיטים ומזה יצא לנו מלאכת מושיט. אבל ע"כ המתרים והיתידות שלא היו כבדים היו זורקים מעגלה לעגלה והוה זורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע במקדש. וקשה מאי טעמא דרבנן דהזורק פטור. אמנם בירושלמי ר"פ הזורק אמרינן לא היו זורקים משום בזיון כלי קודש עיי"ש ועיין עירובין דף צ"ח ע"א ודילמא זריק להו וכו'. וא"כ גם המיתרים ויתידות לא היו זורקים אלא מושיטים וצ"ל דמחטים לא קדשי כל כך והיו זורקים משא"כ כלי מקדש וא"כ לא היתה זריקה מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע במקדש וקשה מ"ט דר"ע. כנלענ"ד ועיין פני יהושע נתקשה בזה:

אבל למטה מיו"ד וכו' עיין מ"ש תוס' ד"ה אבל כשהחפץ בידו של עני וכו'. י"ל טעמי' משום דמפסיק ידו כדאמרינן בבא מציעא דף ק"ב ע"א א"נ הכא כ' כן למאי דסבירא ליה לרבה אגד יד שמי' אגד ובחד גופי' גרירי והגוף עומד ברשות אחר א"כ היד הפשוטה

לרשות זה ונגררת אחר הגוף שבחוץ. היא מפסקת בין האויר והחפץ ולא שייך קלוטה. אבל למ"ד אגד יד לא שמי' אגד ולא גרירי בתר גופי' א"כ היד גופא המונחת על האויר נקלטת מן האויר לר"ע כאילו מונחת על הקרקע לרבנן. ועד"ז יובנו דברי תוס' אלו עם דבריהם לקמן דף צ"ב ע"א ד"ה התם וכו' עיי"ש. ומ"מ מ"ש תוס' דהא כשנותן בעה"ב לתוך ידו והוציא לא מחייב יש לעיין דלמא מיירי דלא אמר בכל מקום שתרצה תנוח עיין לקמן דף צ"ב ע"ב אמר ליה רבינא לרב אשי וכו' ועיין דף צ"ח ע"א לא אמרינן קלוטה וכו' הקשה כן בחידושי רשב"א ונאיד מפירש"י שם. וצע"ג על רש"י ותוס' איך נעלם זה מהם. וגם צ"ע דלא לשתמט בשום דוכתא שצריך לומר גבי קלוטה בכל מקום שתרצה תנוח. רק בהך דרבינא ורב אשי לקמן דף צ"ז ע"ב. וגם מסברא הוא קצת נגד הסברא כיון שהדין הוא קליטת האויר הוה הנחה. והוא רוצה לזרוק מהכא עד התם. ועל כרחך בנתים יעבור על אויר הזה ויהי' כמונח. א"כ מעיקרא רוצה הוא שתנוח בכל אילו המקומות עד שיגיע למקום חפצו וינוח בארץ ומאי קושי' אי להכי בעי ליה להכי לא בעי ליה וצ"ע לכאורה. עכנלפע"ד דרבינא לא הקשה כן בפשיטות לרב אשי אלא אדר' יהודה התם דשמענא ליה דאית ליה הך סברא בעירובין דף צ"ח ע"ב ובתוס' ד"ה אלא וכו' אבל שארי תנאים הסוברים קלוטה כמי שהונחה לא בעי למימר כל מקום שתרצה תנוח וא"ש תוס' דשמעתין ורש"י לקמן דף צ"ח ע"א ונראה דרשב"א דהקשה שם אפרש"י נמי ס"ל הכי אלא דהקשה דלמא ברייתא אתי כר' יהודה ולא אמר במקום שתירצה תנוח. ע"כ נאיד מפירש"י. ונ"ל שזה הוא נמי דעת תוס' דשמעתין שכ' כמסתפק אם ברייתא היא בשום מקום וכו' והיינו משום דברייתא דלקמן דף צ"ח ע"א אפשר דאתיא כר' יהודה ומיירי בלא אמר מקום שתרצה תנוח. ולא מוכח קלוטה לאו כמי שהונחה. אלא מרישא כפירש רב האי דמייתי רשב"א שם. והתם אפשר קלוטה לקולא לא אמרינן. ואפשר דלחומרא אמרינן כמ"ש רשב"א בשמעתין ג"כ סברא זו ומשום הכי נסתפקו תוס' אם ברייתא היא בשום מקום עיין בכל זה. ועיין מרכבת המשנה פי"ג הלכה כ"א והמעיין יבחר:

דאמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי. לועוד אומר ר"י שבתוס'. א"כ ר"ע מחייב בין למעלה בין למטה מיו"ד בדיוטא א' ופוטר בין למעל' בין למטה בשתי דיוטאות ורבנן מחייבי בין בדיוטא א' בין בשתי דיוטאות בלמטה מיו"ד ופטרו בלמעלה. וא"כ הוה מצי למימר בהיפוך ר"ע פוטר וחכמים מחייבים בלמטה מיו"ד בזה כנגד זה. וכוחא דרבנן עדיף דמחייבי חטאת בעזרה משא"כ ר"ע דפוטר אבל אוסר. והשתא דפליגי בלמעלה מיו"ד. כוחא דר"ע עדיף דמחייב חטאת. וא"כ קשה הוה ליה למיתני בהיפוך וצ"ע קצת:

דף ד:

ודלמא הנחה הוא דלא בעי הא עקירה בעי. פירש"י מדלא תני מחייב שתים נלענ"ד ליישב קושי' תוס' דהכי קשיא ליה מדסתם ר"ע דבריו וטעמו ונתן מקום לספק אי יליף זורק ממושיט. או אי קלוטה כמי שהונחה. ואי לא נפשטה איבעי' מלשון ברייתא אחרת לקמן דף צ"ז ע"א לא היינו יודעין כוונתו. ע"כ נוח הי' לו לומר חייב שתים ונדע דמטעם קלוטה הוא. דאע"ג דר"ע אית ליה בכריתות דף י"ו ע"ב דלא חייב אתולדה במקום אב וכדמייתי ליה הר"ן לקמן ריש פרק הזורק. מ"מ הוה ליה למיתני דאיכא עכ"פ שתי חיובים ונפקא מיניה לנודע וחזר ונודע כמ"ש לקמן דף צ"ב ריש ע"ב א"נ נזכר קודם הנחה חייב עכ"פ משום קליטת האויר שהיה בשעת שכוח וכן כתב ירושלמי ריש פרק הזורק להדיא אלא שהעלה שם בירושלמי כל שאינו חייב על סוף ההנחה ברשות השני אינו חייב על קליטת האויר וא"כ לא משכחת חייב שתים אא"כ שהיה שכוח מתחילה ועד סוף ומחייב אתולדה במקום אב. ואפשר שזה הוא סברת רבה דמוקי מתניתין כר"ע ולא קשיא ליה הא דרב יוסף דלמא עקירה בעיא משום דעיקר סברא זו בנוי מדלא אמר ר"ע מחייב שתים ורבה ס"ל כההיא ירושלמי הנ"ל ולא שייך למיתני חייב שתים. ורב יוסף לית ליה כסברת ירושלמי ושפיר קשיא ליה:

וכל זה בדר"ע אבל בדרבי לקמן לא קשי' לי' לימא מחייב שתים כי היכי דנדע דמטעם קלוטה הוא ולא יליף זורק ממושיט זה אינו דהא רבי מיירי ברה"י באמצע וליכא למיטעי כלל. ולמה לי' למיתני חייב שתים. ובזה יובן מ"ש תוס' לקמן דסוגיא דגיטין לית לי' הך דיוקא דמיירי ברה"י מקורה עיי"ש וקשה א"כ איך מקשה בשמעתן בפשיטות אדר' יוסף מהך דרה"י מקורה דלמא ס"ל נמי כסוגיא דגיטין. ולהנ"ל י"ל דהא תוס' כתב דמדלא נקט רה"ר באמצע שמע מינה ברה"י מקורה מיירי. וזה ההכרח יש לדחות ולומר משום הכי נקט רה"י באמצע דלא נטעה דמטעם זורק ממושיט הוא ולא מטעם קלוטה ואין לומר א"כ הו"ל למינקט חייב שתים ולעולם ברה"ר באמצע י"ל סוגיא דגיטין ס"ל כהירושלמי הנ"ל ולא הוה מצי למנקט חייב שתים ונקט רה"י באמצע מטעם הנ"ל ולעולם באינו מקורה ומטעם קלוטה. וזה נ"ל סברת סוגיא דגיטין אך הכא מקשה ש"ס לרב יוסף דדחי לדרבה דלמא הנחה לא בעיא וכפירש"י מדלא נקט ר"ע מחייב שתים ודלא כהירושלמי. א"כ גם אדרבי תיקשי הו"ל למינקט חייב שתים ומ"ט נקיט רה"י באמצע אע"כ במקורה איירי ושפיר הקשה:

הנחה הוא דלא בעי מה שכתב תוס' שכן הי' במשכן שנתנו ליד הגזברים היינו להס"ד אבל למסקנא דידו של אדם חשובה כד' על ד' א"כ אדרבא הנחה לידם של גזברים היינו ד' על ד':

אילימא הא רבי דתניא זרק ונח ע"ג זיז כל שהוא. כ' תוס' דרבי דבעי מקום כל שהוא אין סברא לחלק בין עקירה להנחה. יש להסביר דהא קרא כתיב להדיא אל יצא איש ממקומו והרי קמן דקפיד אמקום. ומסברא חצונה אין מקום חשוב פחות מארבעה וא"כ אי מצינו מי שסבר קלוטה כמי שהונחה ולא בעי מקום כלל. וע"כ לא יכחיש קרא דכתיב מקומו. וע"כ דחקינין לחלק בין הנחה דלא בעי מקום כלל. ובין עקירה דבעי מקום וכיון דבעי מקום צריך מקום ד' כסתם מקום. אך רבי מדנקט דיד ולא אשמעינן רבותא טפי קלוטה ע"כ ס"ל דבעינן מקום אלא דס"ל מקום כל שהוא סגי דלא כסברתנו דסתם מקום הוא ד' על ד' א"כ מהיכי תיתי לחלק בין עקירה להנחה ובהכי ניחא נמי הא דר"ז הא מני אחרים היא דאין לומר דילמא הנחה לא בעי עקירא בעיא. דמדנקטו עמד במקומו וקבל ולא אמר רבותא טפי אפי' קלוטה באויר כמו שהונחה דמי. אע"כ בעי מקום כל שהוא וא"כ אין לחלק בין עקירה להנחה וזה משמע קצת מאריכת לשונו עמד במקומו וקבל חייב הא בעיא הנחה וכו' ומה צריך להאריך תיפוק לי' מדתני עמד במקומו וקבל היינו ידו דמתניתין ואתי' מתניתין כאחרים אע"כ משום דאיכא למימר הנחה לא בעי עקירה בעי. ע"כ האריך לדייק מדקתני עמד במקומו ולא אמר קלוטה אע"כ בעי עכ"פ מקום כל שהוא וא"כ אין לחלק בין עקירה להנחה. ואפ"ה דחי לי' ש"ס דלמא הנחה לא בעי ואין הכי נמי הוא הדין קלוטה באויר ולא נקיט רישא עמד במקומו אלא משום סיפא עקר ממקומו. דהרי בלאו הכי צ"ל הכי דאי לאו הכי מאי קאמר דפשיט כנפי' וקיבלה א"כ מאי קמ"ל אע"כ משום סיפא דעקר ממקומו נקיט לי':

זרק ונח ע"ג זיז כל שהוא עיין מה שכתב תוס' ד"ה זרק וכו' ובסמוך דפריך והא איתמר וכו' הוה מצי למפרך הא דקשי' לי' לרב יוסף בהזורק וכו' עיי"ש שמעתי מתרצים דלא הוה מצי למיפרך הכי דאיכא למימר דמשכחת לי' בנודע וחוזר ונודע כמ"ש תוס' לקמן דף צ"ז ריש ע"ב ותי' תוס' התם דמאי קמ"ל הכא. י"ל אשמעינן קלוטה כמו שהונחה דמי. ולקמן כתב תוס' למאי דכבר ידוע דמיירי מרה"י מקורה ולא נשמע דין קלוטה א"כ יפה תי' תוס' אי מיירי בנודע וחוזר ונודע מאי שייכי' הכא. אבל בשמעתן אי לא הוה מייתי הך דרה"י מקורה לא הו"מ למיפרך אמאי חייב שתים הא לא מחייב אתולדה במקום אב די"ל בנודע וחוזר ונודע וקמ"ל קלוטה כמי שהונחה ונכון הוא:

באילן העומד ברה"י מ"ש תוס' ולרשב"א נראה דברה"י נמי משכחת לי' וכו' והא דלא מוקי לי' אביי וכו' והקשו מהרש"ל ומהרש"א אכתי הו"מ לאוקמי פלוגתי' בעומד בה"ר לרבי הוה הנוף נמי רה"ר ולרבנן מקום פטור. ונ"ל דלא מוקי' הכי משום דא"כ מיירי בזורק ד"א ברה"ר ולא מיירי מרה"ר לרה"י. א"כ תיקשי אמאי נקיט זיז כ"ש. בשלמא אי ר' מחייב משום זורק מרה"ר לרה"י לא שייך ורבנן פוטרי' בהחלט הא עכ"פ משכחת חיובו בגבוה עשרה ורחב ד' כר"י בר' יהודה ע"כ הוצרך לומר זיז כ"ש כמ"ש תוס' בדרשב"א. אבל רבי לא מיירי מרה"ר לרה"י אלא רבי מחייב משום זורק ד"א ברה"ר וע"כ לא מיירי מגבוה יו"ד ורבנן פטרי מחיוב דזורק ד"א ברה"ר. א"כ למה לי' למתני זיז כ"ש. דר"י בר' יהודה מאן דכר שמי' דאיהו מיירי מרה"ר לרה"י. וק"ל:

ונופו נוטה לרה"ר מה שהקשו תוס' אפירש"י עיי' נמי מה שהקשו תוס' וגם מהרש"א לקמן ז' ע"א ד"ה וטח. ושם בדברינו יבואר בעזה"י:

דף ה.

לא מחייב ר' אלא ברה"י וכו' ומ"ש תו' מש"ס גטין כבר נתבאר לעיל:

הא מני אחרי' הוא גם זה כבר נתבאר לעיל:

כאן למעלה מיו"ד מתוס' מבואר דכלי ברה"ר דלא נעשה כרמלי'. הוה כרה"ר ממש. מן התורה. וכן משמע בראשונים. זולתי בהגה' אשרי לקמן גבי הי' קפתו מונחת. מבואר דהוה מקום פטור וצ"ע:

אמר רבא איכפל תנא לאשמועי' וכו' כ' רשב"א דה"ל למימר בפשיטי' הא אגד יד לא שמי' אגד דהכי ס"ל לרבא לקמן צ"ב ע"א. ונ"ל מזה ראי' ברורה לדעת יש מי שפירש דמייתי ה"ה פי"ג הלכה וי"ו דאיפוך היינו לענין אגד כלי אבל אגד יד ס"ל לרבא שמי' אגד כדר' אבוה דשמעתין. והוצרך להקשות מדאיכפל תנא לאשמעי' וכו' וק"ל:

שני כחות באדם א' קמיבעי' לי' עמ"ש תוס' בשם ר"ח דהוה כמו שנותן מימינו לשמאלו דאעפ"י שהעבירה ד"א פטור עכ"ל רצונו לומר מיד ימינו ליד שמאלו פשיטא לי' דפטור. אבל עקר מקרקע שבימינו ונתנו בקרקע שבשמאלו אעפ"י שעמד ולא זז ממקומו פשיטא לי' לר"ח דחייב. כמ"ש תוס' בשמו בעירובין צ"ח ד"ה והאמר רבא וכו' ועמ"ש לקמן ח' ע"ב ד"ה לימא ודף וי"ו ע"א ד"ה התם וק"ל. ומ"מ צ"ע מה לי אם נטל החפץ בידו והלך לאותו המקום הי' חייב דעקירת והנחת גופו כעקירת חפץ דמי' ואלו זרקו לשם וקבלו בעצמו יפטר ובירושלמי נרגש בזה ולא תי' כלום ע"ש. ועיי' עוד בירושלמי דפריך מ"ש מפיו פי' משנה דכריתו' אם הי' שבת והוציא בפיו דמייתי לקמן ס"פ הזורק ע"ש ומפרש

ירושלמי שהי' גופו מונח ברה"י וראשו על האסקופה ויוצא פיו לחוץ ונתן מאכל לתוך פיו ובלעו דחייב. ומ"ש מפיו לבית הבליעה חייב ומימינו לשמאלו דפטור. ומשני התם נשתנה הענין דהשתא הוה בליעה ואכילה אבל מיד זה ליד זה לא נשתנה הענין כלל ע"ש ועיי' מ"ש בזה תו' לקמן י"א ע"א ד"ה לא יעמוד ע"ש:

דף ה:

בכותל משופע כ' תו' שרבי' מכתפים עליו. כ' לי מורי גאון ישראל מה' נתן אדליר כ"ץ זצ"ל בשו"ת דמוכח דעת תוס' כהרא"ש לקמן ח' ע"א דעמוד ט' לאו דוקא עד עשרה ודלא כפי' רש"י דפירוש שם ט' דוקא לא פחות ולא יותר. דלרש"י משהגיע לט' טפחי' הופכו על הכתב הו"ל למיתני עכ"ד בענין זה ודפח"ח. א"כ נ"ל אפי' ס"ל להתוס' גבי עמוד הוה ט' דוקא לא גבוה ולא נמוך מ"מ לטעמיהו אזלי דס"ל התם וכן בגומא הוא לאו דוקא דגומא אפי' ח' וז' וכי האי גוני דומה לעמוד ט' דהכל לפי מה שהוא ענין דניחא תשמישתי' ע"ש א"כ אולי בכותל משופע ניחא תשמישתי' בגובה קרוב ליו"ד ודומה לעמוד ט' וצ"ע:

שקלט מע"ג גומא וכו' מים ע"ג מים היינו הנחתו. צל"ע א"כ מ"ש מי גשמים דנקיט הו"ל למימר המוציא מים מבאר רה"י לרה"ר חייב. ועוד מילתא דפשיטא היא מפסי ביראות ונלע"ד דודאי מים שבאויר מחיצות הוה הנחה בלי ספק. אך המים שלמעלה ממחיצת הגומא ולא משכחת לי' אלא קולות של מי גשמים שהוא למעלה ממחיצת הגומא. ולא הוה רה"י אלא משום שראשו א' מחובר במי הגומא. אעפ"י שראשו השני מחובר בעבי'. מה בכך הא רה"י עולה עד לרקיע וה"ל האי קילוחא כיתרץ קנה ברה"י גבוה מאה אמה. נמצא זה הקלוח הוה רה"י גמור אך ה"א הואיל ולא נח על מקום ד' לא הוה הנחה קמ"ל מים ע"ג מים היינו הנחתו כנלע"ד. אלא לפ"ז גם הך ספיקא דאגוז בכלי ושמן ע"ג יין וכן גוף הדין דאגוז ע"ג מים היינו למעלה ממחיצת המים. אבל אם משוקע בתוך מחיצה הוה מקום הנחה ולא משמע כן ברמב"ם ושארי ראשונים:

אגוז ע"ג מים עמ"ש תוס' בשמעתין ובב"מ שם. ולכאורה צ"ע מה ענין ספינה שאינה מחובר' עם גופו ליד שמחוברת עם גופו ומתנענע לדעתו. ואעתיק מ"ש אני עני בתשובה א' וז"ל עמ"ש תוס' דספינה לגבי קנין לא גרע מידו דמינח נייחא ואיהו מסגי תותא הדמיון תמוה דידו מחוברת בגופו. וספינה הוה דבר נפרד. אבל לפע"ד ידו שכ' תוס' ר"ל לכלי שבידו. דפשיט הוא דנותן בידה גבי גט היינו אפי' בכלי שבידה ובקלתה. דאלת"ה מנ"ל לרבות חצירה גגה וקרפיפה מונתן. דלמא אתי לרבו' דוקא כלי שבידה אבל חצירה גגה

קרפיפה מנ"ל דדוחק לומר דלא יהי' סברא לחלק בין כלי שבידה ממש לחצרה. וא"כ מנ"ל לרבו' חצירה. אע"כ כלי שבידה היינו ידה דקרא ואייתר ונתן לרבו' חצירה. וא"כ י"ל מה לי כלי שביד אדם ומוליכו על דעתו עם גופו. או אדם בתוך הכלי היינו הספינה ומוליכו על דעתו. וכיון דספינה מינח ומים מסגי לי' על דעתו של אדם המנהיגה ה"ל ממש ככלי שבידו כנלע"ד:

ועיי' לקמן פ' ע"א פירש"י כשהוא מהלך שלא עמד לפוש עכ"ל מדיוק לשונו משמע דאתי' לחלק בין אגוז לדהתם דאה"נ אי הי' כותב כשהוא מהלך ממש לא הוה הנחה אך מיירי שעמד עכ"פ קצת לכתף. ומיהו לגבי נפשי' לא מיקרי הנחת גופו. אבל עכ"פ מועיל שתהיה הנחה לגבי דיו. אבל אם מהלך ממש לא הוה הנחה אפי' לגבי דיו. ודברי ראב"ן בישוב ק' זו בלקוטיו דף ק"נ מגומגמי' ע"ש עכ"ל בתשובה הנ"ל:

אגוז בכלי וכלי צף ע"ג מים וכו' עיי' ראב"ן בשבת ובב"מ ובלקוטיו דף ק"נ ע"א ומדבריו למדתי דמפרש כל הסוגי' לענין עקירה. דודאי אם עבר ממקום מסויים והניח ע"ג מים. הוה הנחה וחייב. אך העובר ממקום הנחתו שע"ג מים בהא קאמיבעי' לי' דומי' דקולט מי גשמים דמיירי מעוברא. דבקל הוה הנחה אחר עקירה. ממה שיהיה עקירה אחר הנחה כנלע"ד מדבריו. ועיי' מ"ש תוס' לעיל ג' ע"א ד"ה מ"ט וכו' מדחייב העני וכו' ע"ש ובמהרש"א שם. ועיי' מסברא זו בסמוך בסוגי' דבן עזאי:

הי' טעון וכו' אינו חייב עד שיעמוד וכו' פשטיו' משמע שהי' טוען בשבת עצמו. ע"מ להוציאו ואינו חייב עד שיעמוד ולאפוקי מבן עזאי דמהלך כעומד קמ"ל. וכן משמע מרמב"ם פי"ג הלכה ח' ולח"מ כ' מלשון ק' הש"ס משמע דמיירי שהי' טעון לפני' מזוי' לזוי' ע"ש. אלא דקשה אהש"ס היא גופי' מנ"ל. וי"ל מדאמר אביי והוא שעמד לפוש ממאי מדאמר מר וכו' ואי ס"ד דמיירי שטען על מנת להוציא וקמ"ל שהנחה האחרונה צ"ל לפוש א"כ היינו ממש דאמר מר סוף ד' אמות לפוש חייב. ומאי מדאמר מר דקאמר. כאילו בא למילף דין חדש מדברי מר. הלא היינו הך בעצמו. אע"כ אביי היה מפרש דברי ר' יוחנן במפנה מזוית לזוית. ועד שיעמוד רוצה לומר ויעקור אח"כ. ואשמועי' אביי דעקירה בעי מהנחה שהיה לפוש ולמד מדמר דבעי' הנחה שאחר עקירה עומד לפוש דוקא. וה"ה וכ"ש הנחה שממנה תהי' עקירה שצריכה שתהיה בעומד לפוש דוקא. ומשו"ה ניטר ש"ס להקשות הארי"ז חדא זימנא עד דאמר מימרא דאביי תחלה. ומיהו יל"ד אביי גופי' מנ"ל דלמא באמת יתפרש ר' יוחנן כפשטי' וכמשמע מרמב"ם באמת. ואתי' לאפוקי מדבן עזאי. ומזה משמע קצת דס"ל לאביי כשיטת הריי"ף מדמפרש ר' יוחנן לדבן עזאי במושיט וזורק ש"מ ס"ל הילכתא כבן עזאי ודלא כהרשב"א שבתוס'

דכ' דמההוא דמפנה חפציו משמע דלר"י ליתא לדבן עזאי וכ"כ ר"ן. ואינו מוכרח כאשר יבואר לפנינו בעז"ה:

ההולך מחנות לפלטי' דרך סטיו וכו' מסקי' מודה בן עזאי בזורק ומושיט ואמנם בירושלמי פליגי אמוראי דלחד מ"ד פליג נמי בזורק ומושיט. והטעם מבואר לכאורה דס"ל לא אשכחן כה"ג במשכן דחייב. אך לש"ס דילן צריך ישוב כיון דמודה בזורק ש"מ דהוה במשכן צידי ר"ה כמ"ש תוס' שכן דרך נוטה אהלי לעשות חפופי' ביתידות אהלי. א"כ קשה מ"ט פוטר במוציא משום דמהלך כעומד מה בכך כיון שכך היה במשכן ועל הוצאה כזו נאמר אל יצא איש ממקומו ללקוט המן. ואיש ואשה לא יעשו עוד מלאכה להביא. והלא מושיט למעלה מיו"ד אע"ג דבעלמא הוא אויר מקום פטור מ"מ כיון שכך היתה עבודתם במשכן חייב מכ"ש הכא וצ"ע לכאורה. וצריך לומר אע"ג שכן דרך אוהלי' להיות להם חפופו' ויתידות מ"מ אין הכרח שהיה לכל אהליהם כן ועוד באהל שהיה לו חפופי' אפשר שלא היה בכל סביבותיו. והיה אפשר לצאת ממנו בצד א' מבלי שיעבור דרך סטיו. וע"כ לרבנן דמסברא מהלך לאו כעומד דמי וראוי להתחייב בעובר דרך סטיו. לא תיקשי היכן אשכחנא כי האי גוני דחייב. דודאי הי' כן ברוב אוהלים. ונאמר דגם על אותן אוהלים היה קפידא דאל יצא. ולא יעשו עוד מלאכה. אך בן עזאי ס"ל מסברא מהלך כעומד. ולכן נהי בזורק ומושיט חייב בכל ענין דהרי אשכחנא כי האי גוני במשכן מ"מ במוציא נאמר דמרע"ה לא קפיד אלא שלא יוציאו מהאהלי' שלא היה להם חפופי' אבל באהלים שהיה להם חפופי' ומוציא דרך החפופי' על זה לא הקפידה תורה כיון דמסברא מהלך כעומד:

ועיי' לקמן צ"ב ע"ב מתני' דלא כבן עזאי ע"ש נראה סתמא דסוגי' כמ"ד בירושלמי דפליג בן עזאי גם בזורק ומושיט דאל"ה הו"מ לאוקמי מתני' אפי' כבן עזאי ומיירי שהוא עומד בפנים ומושיט לחוץ וטעמא דנח באסקופה הא לא נח חייב אפי' לבן עזאי ואין לומר א"כ פשיטא ומאי קמ"ל דטובא קמ"ל לאפוקי ממ"ד בירושלמי דפליג בן עזאי גם בהא משום דלא הוה הכי במשכן אע"כ סוגי' דהתם לא נחית לכך. אבל לקושטא דמילתא אתי' הך מתני' אפי' כבן עזאי ולק"מ קו' פ"י דשמעתין מסתם דמתני' דלא כבן עזאי וכבר עמד הרז"ה פרק בתרא דעירובין ומייתי לי' הרא"ש שם סי' ג'. וע"ש בעירובי' צ"ח ע"א המעיין שם יראה דגם התם ליכא סתם מתני' כבן עזאי. דהרי לא צריכי לאוקמי כבן עזאי אלא משום בריתא דמייתי התם אביי לחלק בין תוך ד' לחוץ לד"א ע"ש אבל מסתם מתני' אין שום הכרע והרי"ף לא העתיק הך בריתא כלל ע"ש ויבואר במקומו אי"ה:

ובן עזאי פוטר מ"ש תוס' בירושלמי משני בקופץ לכאורה צ"ע תינח מעביר ד"א לבן עזאי יש לומר בקופץ. אך זורק ד"א לר"ע דקלוטה מאי איכא למימר. וי"ל דירושלמי לטעמי' דס"ל ר"פ הזורק דזריקה ד"א הוה במשכן שזרקו מחטיה' וא"כ לק"מ אפי' אם יהיה קלוטה בתוך ד"א כמי שהונח על כל אמה מ"מ כיון שכך היתה זריקה במשכן מיתייב כך. אך ש"ס דילן ס"ל התם בין מעביר בין זורק לא הוה במשכן רק הילכתא גמירי לי' וכן הקשו תוס' גם מקלוטה. ותי' בחדא מחתא דהכי גמירי הילכתא וק"ל:

מהלך כעומד דמי כ' תוס' ונראה לרשב"א לר"י דאמר לעיל המפנה חפציו וכו' מלשון זה משמע דלא ברירא כולי האי דתלי' הך דמפנה חפציו בהא דבן עזאי והיינו משום די"ל מהלך הוה כעומד אי הי' תחלת עקירה לשם כך. אבל אי היה תחלת עקירה לפנו' חפציו. לא הוה שינוי מחשבה אלא בעומד לפוש ומתבטל מחשבתו הראשונה ע"י העמידה. ושוב עוקר ע"מ לצאת. אבל כשאין שום שינוי בין תחלת עקירה שהיתה ע"מ לפנות חפציו. ובין היציאה לר"ה. אע"ג דהליכה הוה כעומד מ"מ אינינו גורם שינוי מחשבה. לכן כ' הרשב"א שאין נראה לו לחלק בכך. ומייתי ראי' מר"פ אלו נערות ל"א ע"ב. ויראה דהרשב"א מפרש כמפרשי' דשינויי' דהתם דבן עזאי הוא קאי אמפנה חפציו דלעיל. אך רש"י התם לא פי' כן אלא דלעולם מפנה חפציו גם לבן עזאי פטור ומטעם שכתבתי לעיל. והתם מיירי בעוקר ע"מ לצאת. ומ"מ לק"מ הא עקירה צורך הנחה כיון דמהלך כעומד א"כ על כל פסיעה ופסיעה הוה עקירה חדשה. ועקירה הראשונה שהגביה לגנוב לא מיחשב צורך הנחה אחרונה כיון שהיו כמה הנחות בנתיים דהרי מהלך כעומד ע"ש בלשון רש"י ותראה כי כן הוא ועיין שיטו' אלו מבואר בשיטה מקובצת שם. וצריך דגרע מגונב חלבו דהגבה הוה צורך אכילה. אע"ג בשעת הגבה לא הוה שום התחלה לאיסור אכילה מ"מ מיחשב צורך אכילה טפי מעקירה ראשונה צורך הנחה אחרונה כיון דהוה הנחת ועקירות אחרות בנתיים דהרי מהלך כעומד כך צ"ל. מ"מ לפירש"י אין שום הכרע שיחלוק ר' יוחנן אדבן עזאי ולק"מ אהרי"ף דמשמע דפסק לדבן עזאי ופסק נמי הך דמפנה חפציו עיין בכל זה:

ודע דלשיטת רשב"א י"ל לבן עזאי טעמא דשופר ולולב בשבת לא לאו משום שמא יעברנה אלא שמא יוציא ועפ"י מ"ש רש"י ר"פ לולב וערבה וכמ"ש כפו' תמרי' שם בשם הרא"ם בביאורי סמ"ג אך לרי"ף ורש"י דבן עזאי נמי ס"ל כר' יוחנן דמפנה חפציו. עכצ"ל מודה בן עזאי במעביר דהילכתא גמירי לי' ודלא כירושלמי עיי' וק"ל:

ודע דהתוס' שם בשם ר"י ס"ל דבתר דגמירי הילכתא במעביר ד"א דמהלך לאו כעומד שוב בכל הלכות שבת לא הוה כעומד בעובר דרך מקום חיוב ורק בעובר במקום פטור

הא דנשארה הסברא מהלך כעומד ועיי' מהרש"א שם. ותמהני מה יענה ר"י אזורק לר"ע דקלוטה וכי נימא נמי כיון דהילכתא גמירי בזורק ד"א לא אמרי' קלוטה. שוב לא אמרי' קלוטה כלל אלא בעובר דרך מקום פטור. א"כ בטלת קלוטה לר"ע וצ"ע:
ואמנם תו' דשמעתי' לא ילפי ממעביר דשאני הכא דגלי קרא רצונו לומר גלי הילכתא. אבל אין כוונתו כיון שהיא הלכה לא נילף מיני' בנין אב ומה מצינו דליתא עיי' בכללי סוגיו' שבסוף ס' באר יעקב סי' כ"ב דלתו' אפי' היקש ילפי' מהלכה דוקא ק"ו אין דנין ע"ש אלא הכונה כמו שאני הכא דגלי קרא. ועיי' סוכה י"ח שאני טומאה דהילכתא גמירי פי' דלא נימא בי' לבוד כלל לא באמצע ולא בשום מקום. וכ"כ מג"א סי' תק"ב סק"ט. אבל אי הוה הילכתא דלא נימא באמצע לבוד. הוה ילפי' מיני' ועיי' היטב בספר קרבן נתנאל פ"ק דסוכה סי' ל"ג:

דף ו.

מתקיף לי' ר"פ וכו' העלו תוס' בשמעתין ובעירובין דסתמא דסוגי' דעירובין כר"פ ע"ש וא"כ נשארה אתקפתא דר"פ לר"א היכי אשכחן כה"ג במלאכת המשכן. והנה שיטת רמב"ם דמדבר בזה"ז הוה רה"ר ובזמן שישראל שרויי' במדבר הוה כרמלי' וא"כ צ"ע לכאורה מאי פריך היכי אשכחן כי האי גוני דחייב. אדרבא הא כל הוצאות במשכן הוה דרך כרמלי' ופשיטא דמן התורה אין חילוק בין דרך כרמלית לדרך מקום פטור מיהו למ"ש כ"מ רפי"ד בשם הר"ר אברהם בנו של רמב"ם ז"ל דהואיל והי' חוני' במדבר והי' מחניהם סדורי' משו"ה הוה כרמלי' ע"ש א"כ י"ל זה הי' משנה שני' ואילך אחר שנסדרו דגלים אבל בשעת נדבת המשכן שעדיין לא הי' סדורי' הוה רה"ר ועל זה ציוה מרע"ה איש ואשה לא יעשו עוד מלאכה להבי'. ושפיר קאמר היכי אשכחן כי האי גוני דחייב במלאכת המשכן. אך במרכבת המשנה שם כ' דע"י שהקיפום ענני כבוד הי' ככרמלי' ופשוט דענני כבוד הי' בשעת נדבת המשכן וצריך לומר לפ"ז דמשה הוה יתיב חוץ למחנה ולא הי' ענני כבוד מקיפי' שם דמשו"ה אמר לא תפיקו מרה"י דדכו לרה"ר דילי ער"פ הזורק. ומה דאמרי' התם ומשה הוה במחנה לוי' הא לאו דוקא דהא בזמן שהביא נדבה למשכן לא היה מחנה לוי' עדיין אלא לאהל מועד של משה שהי' מחוץ למחנה אז כמבואר פ' כי תשא וברמב"ן שם. מ"מ קשי' הא שפיר אשכחן כי האי גוני במשכן שהוציאו נדבה מרה"י דדהו לרה"ר דמרע"ה דרך מדבר שהי' כרמלית ע"י היקוף ענני כבוד. ועיי' בעירובין כ"ב ע"ב ובתוס' שם סוף ד"ה דלמא דמחיצה שאינה עשוי' בידי אדם לא מיקרי מחיצה. וצריך לומר היינו כגון ים והרים וגבעו'. אבל ענני כבוד אע"ג

דבידי שמים הוא מ"מ כיון דלצורך שעה נעשו ונסתלקו לצורך אדם ה"ל כבידי אדם ולא דמי להרים וימים כצ"ל. וא"כ י"ל ר' יוחנן דשמעתין ס"ל ענני כבוד הוה מחוצה בידי שמים ומש"ה לא אשכח אלא דרך צידי ר"ה וחפופי. אבל סוגי' דעירובין צ"ד ע"א דס"ל כר"פ דשמעתין. ס"ל ענני הכבוד הוה מחיצה והי' מדבר כרמלי' ואשכחן כי האי גוני במשכן וק"ל:

ובירושלמי מצאתי. דכל אדם היוצא מביתו או נכנס כשבא סמוך לכותלי בית פחות מד"ט נעשה בינו לבין הכותל צידי ר"ה והמשא שעל כתיפו ביציאתו. או שבידו בכניסתו עוברת בצידי ר"ה. וא"כ לא צריך למ"ש תו' ד"ה מידי דהוה וכו' עיי' וק"ל:

אבל הים והבקעה ואסטוני' וכרמלי'. לעיל ג' ע"ב פירש"י ד' רשיות לשבת כרמלית יער וכרמל ע"ש והוא באמת הפי' הפשוט ואמנם לרמב"ם רפי"ד הוה יער רה"ר ע"ש והוא פי' בפי' המשנה כארמלית שאינה לא בתולה ולא בעולת בעל. ותוס' דשמעת' בשם ירושלמי פירשו רך ומלא שיש בו ב' כחות רה"ר ורה"י. והוא היפוך מפי' הרמב"ם שאין בו לא כח רה"ר ולא רה"י כארמלית. ויבואר לקמן אי"ה בפיסקא והכרמלית ע"ש:

דף ו:

ולחשוב נמי מדבר וכו' כאן בזמן שישראל במדבר. עפירש"י. ורמב"ם רפי"ד פי' בהיפוך מפירש"י וכבר כתבנו מזה לעיל ועוד יבואר לקמן אי"ה:

והא תנן הבקעה וכו' אבל מאסטוני' לק"מ אע"ג דתנן נמי התם פ"ד דטהר' כמו בבקעה וכן הקשה בס' זרע יעקב. דאיסטוני' דהיינו איצטבא פשיטא לי' דכמה מינים הם יש שבין עמודים ויש לפני פתחי החנו' יש ברה"ר ויש ברה"י וכל א' כפי מה שהוא. אך מבקעה קשי' לי'. ופשוט:

דף ז.

אטו כולהי נמי לאו כרמלית נינהי. פי' דהוה ס"ל פירושו של כרמלי' כרמב"ם כארמלי' והיינו ים ובקעה שאינן לא ר"ה ולא רה"י להכי פריך בפשיטות דכולה כארמלית נינהי.

ומשני דאתי לאתוי' קרן זויות וכו' דאית בי' כח ר"ה ורה"י ופירוש הך כרמלית רך ומלא כהירושלמי שבתוס' לעיל וקרוב לזה בפני יהושע ע"ש והמ"ל כרמלית כפשוטו יער וכרמל כפירש"י לעיל ג' ע"ב. וה"ה נמי דהומ"ל כשמעת' דנפשי' דאתי לאיתויי' בין העמודי'. דהיינו יער כמ"ש מרכבת המשנה דיער שיש בו אילנות ובין עמודי' שוים בדיניהם. והא דלא אמר הכי נ"ל משום דיער ובין העומדים שוים לצידי ר"ה דאית בהו

חפופי ותלי' בפלוגתת ר"א ורבנן ונהי דקיי"ל כרבנן דצידי ר"ה לאו כר"ה וה"ה יער ובין עמודי' מ"מ לא בעי לאוקמי בריתא דלא כר"א כמ"ש תוס' ד"ה לא נצרכה וכו'. והארכתי בזה ביישוב פסק הרמב"ם ואין להאריך:

ל"א אבל בין העמודים דזימני' דדחקי רבים וכו' בקרבן עדה שעל הירושלמי דייק מלשון רמב"ם שכ' איצטבאו' שבין העמודים ובש"ס קאמר לפני עמודי' דתרי מיני נינהו יש בין עמוד לעמוד ויש לפני עמודי'. וס"ל דלהך לשני בתרא לא מיירי ר' יוחנן מקרקע שבין עמוד לעמוד דההיא ודאי ר"ה גמור הוא גם לר"י אלא מיירי מאיצטבא שבין עמוד לעמוד. הא דהוה כרמלי' לר' יוחנן. ור' יהודה אמר דוקא לפני עמודי' הוה כרמלי' אבל איצטבא שבין עמוד לעמוד הוה ר"ה והילכתא כר' יוחנן דאיצטבא שבין עמוד לעמוד הוה כרמלי' מכ"ש שלפני עמודים. אבל קרקע שבין עמוד לעמוד לכ"ע הוה ר"ה ונמצא פסק רמב"ם כר' יוחנן ולא כרב יהודה. ודברי פח"ח. מ"מ האי דקדוק דכ' בין העמודי' אינו כדי. דאין כוונתו בין עמוד לעמוד עומדים איצטבאות. אלא אותן שלפני כל עמוד קורא להו הרמב"ם שבין העמודי' רוצה בין מקום משך עמידת העמודי' שם נמצאי' איצטבאות לפני העמודי'. תדע לך שהרי לבעל קרבן עדה. הך לשנא בתרא. אומר ש"ס טעם איסורא איצטבא שבין עמודי' לרב יהודה משום דדרסי בי' רבי'. ש"מ לר' יוחנן דקי"ל כוותי'. לא איכפת לן בדריסת רבי' כיון דלא ניחא תשמישתי' ואיך כ' רמב"ם זה הלשון בעצמו בטעם איסור בין העמודי' שרצונו קרקע שבין עמודי' משום דדרסי בי' רבי'. תיפוק לי' דזה הוה גם באיצטבא שבין העמודי' ואפ"ה הוה כרמלי'. ואע"ג דרמב"ם השמיט תיבת דזמנין וכ' דרסי לי' רבי'. מ"מ ה"ל למימר בין העמודי' ניחא תשמישתי' אע"כ אמת הוא דהרמב"ם פסק כר' יהודה ודלא כר' יוחנן. וקרקע שבין עמודי' תלי' באילנו' שביער ותלי' בפלוגתא דלעיל אי מדבר בזה"ז הוה ר"ה ובזמן שהי' ישראל שרוי' שם הוה כרמלי' או בהפוך. ויובן מדברי שכבר כתבנו לעיל ואין להאריך יותר:

זרק וטח בפני' עיי' תוס' ויפה תי' בחי' רשב"א דמתני' לא מתוקם ברואה פני הקרקע דא"כ ע"כ קפץ את ידו. וצריך לסייע לפתוח ידו. ושוב ה"ל ב' שעשו מלאכה ולא יתחייב אידך חטאת זהו כוונת הרשב"א. ודלא כס' זרע יעקב ע"ש ודע דלצ"ע א"כ לר"ע דקלוטה כמו שהונחה ה"ל כמקום דע"ד כיון שרואה פני הקרקע וכן כ' לקמן רש"י ד"ה והזורק בארץ. א"כ רבה שהקשה לעיל הא בעי' מקום דע"ד רוצה במקום מסוי' דבאויר ר"ה לא בעי מקום דע"ד וע"כ אמקום מסוים הקשה דפשיטא לי' דיד הוה כמקום מסוים וכתי' רשב"א הנ"ל. א"כ מאי משני ר"ע היא הא ר"ע לא אמרה אלא באויר אבל בדבר מסוים מודה דבעי דע"ד וצ"ע לכאורה. אע"כ אומר בטח דע"כ לא נאמרו דברי' הללו אלא כגון

לבנה וכותל העומד על הקרקע. חזינן כאלו הקרקע משפע והולך עד למעלה וה"ל פני הכותל והלבינה הרואה פני הקרקע ומחובר לקרקע. ה"ל כמקום דע"ד ולזה נתכוון גם רש"י לקמן ד"ה והזורק בארץ וכו'. אבל קלוטה שהוא באויר ואינו נאחז בקרקע כלל לא אמרי' דהוה כדע"ד. ומיושב נמי קו' מהרש"א מזרק ונח ע"ג זיז כ"ש דמיירי נמי בדבילה שמינה. דהתם שהאילן עומד ברשות אחר והנוף ברשות אחר לא שייך לומר דרואי' כאלו שיפוע העיקור עולה עד פני הנוף שהרי אין הנוף רואה פני אותה הקרקע שבאותו רשות. וזה נ"ל ברור:

על גבה פטור משמע אבל אסור ככל פטורי שבת וקשה הא פחו' מ"ד הוה מקום פטור ואפי' לכתחלה זורקי' ע"ג. ויש לדחוק בזה. ואולי יש מכאן ראי' לדברי מהרש"א בגיטין ע"ז ע"ב בתוס' ד"ה פליג וכו' עיי"ש דכוונתו דבמקום פטור המטלטל ואינו מחובר אסור לכתחלה עד שיהיה גבו' עשרה טפחים ע"ש ובס' תוס' שבת סי' שמ"ה סקמ"ד הקשה עליו משמעתי' ולע"ד מכאן ראי' לדבריו:

אילימא דאי איכא מחיצה עשרה הא דהוה כרמלי' וכו' פי' דהוה ס"ד דאין כרמלית אלא ים ובקעה דלית להו מחיצות. אבל כל שיש לו מחיצה אינינו כרמלית אא"כ המחיצה גבו' עשרה ונעשה רה"י דאורי' ואז אי אית בי' נמי יותר מבית סאתי' הטילו עליו חומר כרמלית ג"כ כדלעיל בשמעתין. אבל זולת זה אין כרמלית בדבר שיש לו מחיצה והכי הוה ס"ד ועל זה הקשה מבית שקירוי משלימו לעשרה זה נ"ל פשוט בכוונת רש"י ולחנם תפשו עליו תוס' ועיי' פנ"י אמנם לקמן פ' ע"א פירש"י ד"ה והוא שיש חיוב חטאת וכו' ולקמן צ"ט ע"ב ד"ה מוקף לכרמלי' וכו' ובעירובין כ"ד ע"א ד"ה קרפיף וכו'. מבואר דס"ל לרש"י דאם לא יבנה שם בית לא הוה רה"י ע"ש:

דעד יו"ד הוה כרמלי' עפירש"י באריכות ומ"ש אך מצינו חומר בכרמלית מרה"ר דאילו בר"ה כה"ג מקום פטור הוא ובטל. ומותר לר"ה ולרה"י עכ"ל מבואר דבאמצע ר"ה נמי שייך מקום פטור אפי' אינינו סמוך לרה"י מצד א'. וצ"ע קצת בלשון רש"י לקמן ח' ע"ב ד"ה מקום פטור וכו'. ובעירובין י"ז ע"א ד"ה ובלבד שלא יחליפו וכו' ולעיל וי"ו ע"א ד"ה אדם עומד וכו' ע"ש היטב:

דף ז:

רבא אמר לאו כר"ה דמי פירש"י ואי רחבי' ד' הוה כרמלית ואי לא הוה מקום פטור עכ"ל מבואר דלאביי הוה ר"ה אפי' אין בהם ד' ולטעמי' דס"ל ג"כ הכי גבי עמוד ט' ורבי' מכתפי' עליו דלא בעי מקום ד' וכן דעת רמב"ם שם ודלא כפ' ראב"ד. ולפ"ז מאי דקאמר

לקמן וכ"ת דלית בי' דע"ד פי' אכתי לוקמא ר"י למתני' בחור דלית בי' דע"ד דלמטה מעשרה חייב כיון דרבי' משתמשי' בו לא בעי דע"ד ולמעלה פטור דנהי אי כבר הוא רה"י לא בעי דע"ד כרב חסדא. מ"מ לעשות תחלה רה"י בעי גבוה עשרה ורחב ד' וא"כ ה"ל לאוקמי מתני' בחור פחות מדע"ד. לזה דחי דלא בעי לאוקמי' מתני' כן משום דלא ניחא לי' לאוקמא סתם מתני' דלא כר"מ דס"ל חוקקי' להשלי' וניחא לי' טפי לאוקמי מתני' בדבילה שמינה מלאוקמי סתם מתני' דלא כר"מ זהו שיטת רש"י ברורה. ולרש"י לא הוה קשי' ק' תוס' ד"ה אביי וכו' דבריתא דחוקקי' להשלי' אינה סותרת דברי ר"ח כלל דר"ח מיירי כשהוא כבר רה"י תו לא צריך מקום דע"ד. ובריתא מיירי שתעשה החור רה"י בפני הכותל. פשיטא דבעי שיהי' גבוה יו"ד ורוחב ד' וכ"כ רשב"א לעיל ור"ן בשמעתן ורש"י לא חש נמי לק' תוס' מכיפה דבעי שיהיה ברגליו יו"ד עיין ריטב"א בעירובין שם:

אמנם לשיטת הראב"ד והחולקי' ארש"י ורמב"ם לקמן וס"ל בעמוד ט' נמי בעי' מקום דע"ד. וה"ה חורי ר"ה בשמעתין ר"ל למטה מיו"ד נמי מיירי דאית בהו דע"ד. וא"כ הא דאמרינן חוקקי' היינו משום דמיירי באותן חורי' שרגילי' לעשות בשעת בנין רחבי' בפני' וקצרי' מבחוץ ושייך בהו בצד חוץ חוקקי' להשלים כשיטת תו'. וצריכי' לומר דלמטה מיו"ד הוה ר"ה אע"ג דעיקור תשמישתן בפנים ברה"י שהם רחבי' שם דכיון שהם מפולשי' לחוץ לבני ר"ה שוב אין בני הבית משתמשי' בי'. ומג"א סי' שמ"ה סק"ב כתב שאין דין זה אמת שחורים הרחבים בפנים וקצרם בחוץ יהיה להם דין ר"ה ז"א. אלא התוס' כ"כ לס"ד דאביי א"ל לרבא וכ"ת דה"ל לר' יוחנן לאוקמי בחורים מפולשים רחבים מבפנים וקצרים מבחוץ. וס"ל אתה רבא דלמעלה יש להם דין חורי רה"י ולא למטה משום שבני בית אינם משתמשים בו. אפי' תאמר כך מ"מ לא מיתוקם בהכי. דא"כ ע"כ בלמעלה דפטור צריכי' לומר דאין חוקקים להשלים שיהיה בחוץ ג"כ מקום דע"ד דהתוס' ס"ל דבעי' ברה"י כי האי גוני ג"כ מקום דע"ד וכתיר' תוס' ד"ה אמר אביי. וא"כ ע"כ למעלה מטעם אין חוקקים אתאי' עלה א"כ למטה נמי לפטור. ואי למטה כר"מ א"כ למעלה נמי. וכל זה אמר אביי רק ע"ד רווחא דמילתא לרבא אפי' יסבור רבא דלמטה מיו"ד לא הוה רה"י. אבל אין הסברא אמתיו' דאפי' למטה מיו"ד נמי הוה חור רה"י ובלא"ה לא מתוקם בחור שאין בו דע"ד ומפולש דלעולם יש לו דין רה"י זה הוא כוונת מג"א ע"ש ועיי' תוס' שבת. ועיי' חי' מהגאון מה' אלי' ווילנא ז"ל על מג"א ועיין מחצית השקל:

זימני' משני לי' וכו' דמיהדר ואתי וזמנין משני לי' בכותל דלית ביה חור. להתוס' י"ל דב' שינויי' שייכי אהדדי. ממ"נ אי איירו בחור שאינו מפולש מיהדר ואתי' ואי במפולש דלא מיהדר ואתי א"כ תיקשי נימא חוקקי' וק"ל:

שרה"י עולה עד לרקיע לעיל ד' ח' ע"ב כ' תוס' ד"ה באילן וכו'. דסוגי' דהתם לא אתי' כר"ח ואמנם ר"ן דשמעתי' כ' דידו של אדם שאני דלא בטלי לגבי רשות בעי דע"ד. משא"כ קנה דבטל לגבי רה"י והוה כמונח בארץ. ולפ"ז לית לי' להר"ן תי' תו' ד"ה אמר אביי וכו' דטעמא דביתא כמאן דמלי' דמי' דבזה אין לחלק בין יד לקנה. וע"כ צ"ל דר"ן לא חש לק' תוס' מטעם שכתבתי לעיל בשיטת רש"י דהכא בחורי רה"י בעי' דע"ד לעשותו רה"י דלא מיירי במפולש וכמו שביארתי לעיל בשיטת רש"י וק"ל:

דף ח.

זרק כוורת עמ"ש פ"י ותמה על ר"ת שבראש פ' מי שהוציאוה סי' י"ג בסופו ע"ש ודבריו של פ"י תמוהי' דכוונת ר"ת שמשערי' לעולם אלכסונו של דע"ד והיינו ה' וב' חומשים בעיגול. בין שיהיה מרובע או עגול לעולם משערי' שיהיה בכל צד בשוה ה' וב' חומשים והיינו בעיגול והוא מובן ולק"מ:

רחבה ששה פטור פירש"י דה"ל כזורק רשות דלא הוה במשכן אלא מחטי' הקשה בגליון הא הוציאו ארון ומזבח. ולכאורה אין מובן לקושיתו הא רש"י מיירי מזורק ומאי מקשה ממוציא אלא דלכאורה דברי רש"י תמוהים הא מסקי' לקמן ר"פ הזורק דלא זרקו מחטי' מדתני לודאה איש איש ממלאכתו ולא ממלאכת חברו ומסיק דהילכתא גמירי ליה ע"ש ואיך מייתי רש"י דזרקו מחטי' אע"כ עיקור כוונת רש"י דהילכתא גמירי בזורק כעין אותן מלאכות שהיו במשכן בהוצאה והיינו כלים ולא רשיו' ועל זה יפה הקשה הגליון הא הוצאה הוה בארון ומזבחו' כצ"ל:

ומ"מ נלע"ד ליישב פירש"י כפשוטו. דלכאורה דברי ש"ס ר"פ הזורק תמוהי' דפריך מדתני לודאה ולכאורה לק"מ דהא לא תני לודאה אלא באותה שעה שבאו הגזברי' לפני מרע"ה ואמרו מרבי' העם להביא מדי העבודה. ואז כבר היה כל כך ריבוי שלא היו צריכים לשאול מחטי' זה מזה כ"א איש ממלאכתו ולא ממלאכת חברו. א"כ מבואר כל שלשה הימים שהביאו נדבה בבקר ולא הרבו עדיין להבי'. אז בתחלת הנדבה והמלאכה הוצרכו לשאול זה מזה. כי תיכף התחילו עושי מלאכה לעשו' כמ"ש רמב"ן וכדמשמע קרא ואז שאולי מהדדי. וילפי' זרקות מחטי' לענין שבת מאותן ימים ראשונים ולק"מ מדתני לודאה ובירושלמי ר"פ הזורק באמת מסיק למסקנא דזריקה הוה במשכן

במחטי' ולא חייש לקושי' דתני לודאה והיינו מטעם שכתבתי. וא"כ ש"ס דילן צ"ע לכאורה. וי"ל דהא ש"ס דילן ס"ל התם בהאי סוגי' דכל דיני רשויות אע"ג דהוה במשכן צריכי נמי קרא ומייתי מויצו משה ויעבירו קול במחנה. וא"כ שפיר פריך מדתני לודאה. דהא עכ"פ באותה שעה שהעביר קול במחנה לא יעשו עוד מלאכה לא היה זריקת מחטי' בכלל. שהרי אז כבר היה דים ולא שאילו מהדדי ולא היתה כוונת מרע"ה אזריקה כלל וא"כ נהי דהיה במשכן בימים הראשונים מ"מ היכי כתיבי בקרא לאיסור. ועל זה מסיק דהילכתא גמירי וא"ש ש"ס דילן. וממילא א"ש רש"י דשמעתין דס"ל דהילכתא גמירי הוה במקום קרא. אבל עכ"פ בעי' דהוה במשכן והיינו מחטי' באותן ימים הראשונים טרם הי' דים ושפיר פירש"י דלא זרקו רשויו' אלא מחטי' ולק"מ נמי ק' הגליון מהוצאת ארון ומזבחו' דהתם הוצאה והכא זריקה וק"ל:

והנה רש"י לא ניחא לי' כפי' תוס' מפני ק' תוס' דסילוק מחיצה. ותו' לא ניחא להו כפירש"י מפני ק' הגליון הלז אבל מ"ש מהרש"א דס"ל לתוס' דכרמלית נמי רשות הוא ע"ש א"כ צ"ע אכתי לפי' תוס' מי ניחא ה"ל זורק מרה"י לכרמלית דרך ר"ה. והודה לי מ"ו והגאון זצ"ל:

פטור עיי' תוס' סוף ד"ה רחבה ששה וכו' משום דחזי למונח עלי' מידי להשתמש עכ"ל ובחי' רשב"א פליג דהכא בכוורת שהדפנו' חלשי' לא חזי למונח עלה מידי. דאלת"ה תיקשי צ"ט ע"ב גבי זרק מחצלת דמייתי תוס' בדבור הסמוך תיקשי הא עכ"פ חזי להשתמש על גביו והוה רה"י ואיך תתמעט ע"י המחצלת אע"כ כיון שהמחצלת דקה היא אין ראוי להשתמש על גבי דופנה. וההי"נ דופני הכוורת אלו דברי רשב"א ז"ל. ומורי הגאון מו"ה נתן אדלר כ"ץ זצ"ל כ' לי בתשובה א' דתו' לטעמי' בעירובי' ע"ח ע"א ד"ה אלא וכו' דחולי' הבור לא הוה רה"י אלא על גביו ולא בתוכו. וא"כ לק"מ ממחצלת דמיירי מדין תוכה ודפח"ח. ועיין מ"ש אבן עוזר על ש"ע סי' שמ"ה:

כפאה על פיה וכו' מ"ש מהרש"א דרש"י בעצמו פי' לקמן גבי אסקופה דלא גמרי' הלכתא לפחות מדע"ד. והיכי פירש"י הכא דאמרינן לבוד בפחות מששה. י"ל דהילכתא דד' על ד' דשבת בעי' הן ואלכסונן. משא"כ הילכתא דמחיצות דגוד ולבוד סגי בד' על ד' בלי אלכסון והשתא לקמן באסקופה דחציו מקורה היינו ב' טפחים אפי' אי הוה ב' טפחים ואלכסונן עדיין לא הוה ד' טפחים בלא אלכסונן ואין מקום לומר גוד ולבוד. משא"כ הכא אפי' אינה רחבה ששה מ"מ ד' בלי אלכסונן הוה ואמרי' לבוד וזה דלא כמג"א סי' תק"ב סק"כ וק"ל:

שבעה ומשהו חייב לרש"י אאינה רחבה ששה קאי ואביי קאמר לי' וטעמא משום דהוה אגדו למעלה וא"כ אביי נמי מודה היכי דאגדו למעלה פטור. אלא דלית ליה הך דא"א לקרומי' של קנה דאפשר ואפשר. אבל לשיטת תוס' לא היה צריכים לזה אלא אביי פליג לגמרי אהך דאגדו למעלה ובין קרומי' של קנה למלתא אחריתי אין שום סברא לחלק והך דכפאה על פיה רבא קאמר לי' וארחבה ששה קאי. ומ"מ כ' תוס' כן כרש"י מסברא בד"ה אי אפשר וכו' ע"ש. ומ"מ רמב"ם ע"כ ס"ל כמ"ש אני. שהרי לא מייתי כלל הך רבותא דקרומי' של קנה בפי"ד רק מייתי שם הלכה י"ט זרק קנה או רומח. ובמקום שהיה לו לכתוב כוורת כ' סתם כלי שיש בו דע"ד ע"ש ולא שמעי' מיני' רבותא דקרומי' של קנה אע"כ ס"ל דאין רבות' של רבא בקרומי' דוקא אלא הא דאגדו למעלה פוטר דפליג עליו אביי ופסק כרבא בקנה וה"ה בקרומי' דמ"ש. ועיי' שיטת מלחמו' ה' וביארה מג"א בהלכות י"ט סי' תק"ב סוף סק"ב ודברי' צ"ע קצת ע"ש. דלק"מ ארמב"ן לא מטרסקל ולא מכלכלה עיי' מחצית השקל שם:

עמוד גבוה תשעה פירש"י דוקא נקט ועיין ברא"ש דס"ל לאו דוקא אלא מט' עד עשרה והכי ס"ל לתו' לעיל ה' ע"ב ד"ה בכותל וכו' ממורי הגאון זצ"ל:

ורבי' מכתפי' עליו פירש"י בין רחב בין קצר וכן דעת רמב"ם. אבל ראב"ד ס"ל בעי' דע"ד. ועיי' ר"ן לעיל ד' ע"א גבי והא בעי' עקירה מע"ג מקום דע"ד. ועמ"ש לקמן ע"ב בעזה"י:

וכן בגומא. לרש"י דוקא עמוקה ט'. דבגבו' מתשעה אין מקום צורך לתשמיש רבי' נמצא וכן גומא הוא דוקא עמוד וגומא שוים. אבל וכן בגומא דבריתא דקאמר מאי לאו אסיפא. אינו מדויק. ואמנם תוס' ס"ל בהיפוך וכן בגומא דבריתא הוא מדויק גומא דומי' דכלי דבגבוה מט' ניחא תשמשתי' טפי. וכן בגומא דעמוד אינו מדויק דבעמוד ט' דוקא ובגומא כ"ש גבוה מט'. ואמנם רבנו יונה ס"ל דהאיבעי' מעיקרא לא קאי אעמוד גומא מאי. אלא אמתני' דרקק מים שאל גומא מאי. ופשיט וכן בגומא הוה ממש כרקק מים כל שגבוה ניחא תשמשתי' והוה ר"ה. וגרס ורבא אמר בגומא לא הילוך ע"י הדחק שמי' הילוך ותשמיש ע"י הדחק לא שמי' תשמיש פי' שאין ללמוד גומא מרקק ועי' גי' זו ברשב"א. והיינו דכ' רש"י ה"ג רבא אמר וכו' ע"ש לאפוקי מגי' ר' יונה הנ"ל ומה ששייך עוד לזה כתבתי לעיל ה' ע"ב בתוס' ד"ה בכותל משופע וכו' ע"ש שייך לכאן:

דף ח:

בשלמא רקק רקק תרי זימני וכו'. עיין לקמן ג' ע"ב קאמרי אביי ור"א צריכותא אחריתי ארקק תרי זימני חדא ברחב יתר מד' אמות וחדא בקצר פחות מד' טפחים ע"ש. וא"כ

תקשי לשיטת הראב"ד הנ"ל דס"ל דגם עמוד וגומא בעי' רוחב דע"ד. וצריך לומר הילוך שאני דמודה אביי לרבא דבענין זה יש לחלק בין הילוך לתשמיש אלא לפ"ז ק' מאי קאמר רבא מנא אמינא לה וכו' אלא הילוך וכו'. דלמא אתי למעוטי דבהילוך הא דסגי פחות מד' משא"כ בתשמיש אבל לעולם תשמיש ע"י הדחק שמי' תשמיש. וצריך לומר רבא לטעמי' דמפרש רקק רקק תרי זימני בענין אחר חדא בימות החמה וכו' ושיעור דארבעה טפחים לא הוזכרה במשנה וא"כ מהיכי תיתי לומר דדיוקא דהילוך אשיעורא דד' טפחים קאי. מסתמא קאי אכולי' מילתא דהילוך ע"י הדחק שמי' הילוך ולא תשמיש. ובזה א"ש דהקדי' רבא בשלמא רקק רקק תרי זימני וכו' משום דלכאורה ה"א רקק תרי זימני אשיעורא דד' טפחים קאי כרב אשי וא"כ ליכא לאוכוחי מהילוך תרי זימני. דאיכא למימר דיוקא אשיעורא דד' טפחים קאי בהא איכא לאיפלוגי בין הילוך לתשמיש אבל בע"י הדחק ליכא לאיפלוגי במשהו קמ"ל רבא דרקק רקק לאו אהכי קאי אלא קאי אימות החמה ואימות הגשמי'. דהשתא אפי' נימא דהכל אמת דנקיט רקק רקק תרי זימני. לומר כל מיני רקק בין ימות החמה בין בימות הגשמים בין שיהיה רחב יותר מד"א בין שיהיה קצר פחות מד' טפחים לעולם חייב. כדקי"ל באמת. מ"מ מה"ת לומר דהילוך תרי זימני לא אתי לדיוקי אלא אשיעורא דד' טפחים לחוד והיכי רמיזא ע"כ אתי לדיוקא על כל הענין דע"י הדחק. דשמי' הילוך ולא שמי' תשמיש ודלא כאביי וק"ל:

לימא תיהוי' תיובתא דרבא וכו' והעבירו דרך עליו וכו' מה שהקשו תוס' אפירש"י מעירובין צ"ח ע"ב לימא מסייעא לי' לרבא וכו' רש"י בעצמו יישב זה דפירש התם במתניתין עומד אדם ברה"י כגון למעלה בגג שהוא למעלה מיו"ד ושפיר הוה מסייעא לי' לרבא. אלא דקשי' היא גופי' מנ"ל לפרש כן וכן הקשו תוס' בעירובין צ"ח ע"א ד"ה אמר רבא ע"ש. אך פשוט דרש"י ס"ל כשיטת הראב"ד דמייתי רשב"א בשמעתין לעיל גבי נתן עירובו בבור דאסור לכתחלה לטלטל' פחות מד"א כמו כל חצי שיעור. וכשהוקשה לו ממתני' עומד אדם ברה"י ומטלטל בר"ה תי' התם מיירי למעלה מיו"ד וכיון דהוה תרתי לטיבותא פחות מד' אמות וגם במקום פטור לא גזרו רבנן ע"ש. וא"כ ע"כ מתני' איירי בעומד על הגג ולק"מ ק' תוס' אפירש"י. ומ"מ הראב"ד אע"ג דגם בהשגותיו פי"ב הלכה ט"ו חולק בשיטה זו דאסור לטלטל לכתחלה פחות מד"א. מ"מ לעיל מזה בהשגה הלכה י"ד פי' כשיטת רבנו חננאל דרך עליו ע"ש והרמב"ם פי' דרך עליו כרש"י ומתיר לטלטל לכתחלה פחות מד"א וא"כ מתני' דעומד אדם ברה"י אין הכרח דמיירי על הגג ותיקשי ק' תוס' מאי מייתי מסייעא לרבא וצ"ע:

ועיין מ"ש תוס' לעיל ג' ע"א ד"ה פטורי וכו' שהקשו אפי' רש"י דעקירה הוה טלטול בעלמא הקשו כן לשיטתיהו דס"ל מותר לטלטל לכתחילה פחות מד"א. מיהו רש"י לטעמי' דס"ל כהראב"ד הנ"ל ולק"מ וכבר כתבתי מזה לעיל ריש מכילתין גבי שהן ד' בפנים ע"ש:

דף ט.

אחרים אומרים וכו' לכאורה מלשון בריתא נראה דאחרים אתו לאפלוגי את"ק. והנה ת"ק אמר עומד אדם על אסקופה ופירשה ש"ס כר' יוחנן בפחות מד' על ד'. ומיירי בגבוה ג' או ברה"ר עוברת לפניו כדאוקמה אביי ורבא בעירובין ט' ע"א. דמייתי תוס' בשמעתין ד"ה תוך וכו' ועל זה פליגי אחרים ואמרו אסקופה משמשת ב' רשויו' דהיינו אסקופה זו דמיירי בי' ת"ק שאינה רחבה ד' וגבוה ג' ור"ה עוברת לפני' דס"ל לת"ק בפשיטות עומד אדם וכו' קאמרו אינהו דלאו הכי אלא פתח נעול כלחוץ. ואמנם ר' יוחנן דאמר מקום שאין ד' טפחים וכו' כת"ק אמר מילתי' ולא כאחרים. וא"כ צע"ג אשקלא וטריא דשמעתין ובמ"ש תוס' ד"ה תוך וי"ל וכו' א"כ אפי' נעול נמי וכו' מאי מקשה מת"ק לאחרים וצע"ג:

דלית בי' דע"ד פירש"י ואין לך לחי גדול מעובי החומה וכו' עיין מהרש"א שדבריו תמוהים מאד שנתחלף לו שיעור ד' אמות בשיעור ד' טפחים דשיעור משך אורך מבוי דצריך לחי להתירו הוא בד' אמות אלא תוך הפתח צריך לחי אחר אפי' בפחות מד' טפחים עיין תוס' עירובין ט' ע"א ד"ה תוך וכו' אבל לחי המושך מדופני של מבוי בין לאורכו בין לרחבו שיעורו בד' אמות שיהיה צריך לחי אחר להתירו מפני שהוא כמבוי בפ"ע עיין עירובין ה' ע"א ובתוס' שם ד"ה לחי וכו' ע"ש. ודברי מהרש"א צ"ע וכן במ"ש כיוצא בזה בעירובין ה' ע"ב עיי"ש. שוב מצאתי כן ביעב"ץ ח"א סי' קס"ד:

רב אשי אמר וכו' כגון שקירה בשתי קורות. הרי"ף השמיט הך שינוי ולא מצאתי מי שהרגיש בזה. ועיין חי' רשב"א דרב אשי אזיל לשיטתי' בעירובין ס"ז ע"ב וצ"ל דס"ל כפי' ר"ת שבתוס' שם דלאו דוקא סלע שבים דלא שכיח אלא ה"ה גינה וכרמלית לפניו וכן פסק בש"ע ר' סי' שמ"ו ע"ש וא"כ ה"ה רב אשי דשמעתין נמי. ואמנם ה"ה פי"ו מהל' שבת הלכה ב' כ' דהרמב"ם והראב"ד פליגי וס"ל דוקא סלע שבים דלא שכיח אבל שארי דוכתא לא ע"ש. וי"ל דס"ל רב אשי התם סתמא אמר למלתי' ורב אשי דשמעתין לשיטת' אזיל אך סתמא דתלמודא התם דמחלק בין שכיח ללא שכיח פליג בהא אדרב אשי וס"ל דוקא סלע שבים ולא במק"א וא"כ ליתא לדרב אשי דשמעתין וא"ש השמטת הרי"ף:

דף ט:

לא ישב אדם לפני הספר וכו' נדחק רש"י מאי שייכות לכאן וקצת י"ל למ"ד סמוך למנחה גדולה ובתספורת בן אלעשה שהוא תספורת של כה"ג וקיי"ל כהן גדול מסתפר מע"ש לע"ש שהמשמורת מתחדשת בו. ואין לגלח בע"ש מן מנחה קטנה ולמעלה עיין מג"א סי' רנ"א סוף סק"ה בשם האר"י ז"ל ועיין סי' ר"ס ס"א דכל אדם מצוה לגלח בע"ש אם שערות ראשו גדולים וא"כ שייך הך דינא לע"ש:

והנה מה שסיים עד שיתפלל הוא לכאורה משנה שאינה צריכה פשיטא דאם התפלל דשרי. וצ"ל דסד"א דאסור עד שתחשך שלא ימהר להתפלל כדי שיסתפר או יאכל אח"כ ולא תהיה תפלתו רצוי' ובכונה וסברא זו כ' תוס' בפ' ערבי פסחים ק"ז ע"ב ד"ה ואתי לאמנועי וכו' והר"ן פסק כן לדינא ה"א ה"נ אסור עד שתחשך קמ"ל נהי בפסח חיישינן להכי בתפלה דקילא לא מחמרינן כולי האי. והשתא לפ"ז שפיר אצטריך לאשמועי' הכא דבעלמא ה"א דוקא בשאר ימות החול דמותר להסתפר ולאכול כל אימת דבעי לא חיישי' שימהר תפלתו כדי להסתפר או לאכול דמה לו למהר הרי יש לו זמן להסתפר ולאכול כל אימת דבעי ואין זמנו בהול. משא"כ בע"ש דאין נכון להסתפר ממנחה קטנה ולמעלה כמ"ש לעיל וכן לאכול כמ"ש בש"ע סי' רמ"ט סוף סעיף א' ולר' יהודה מדינא אסור עיין ר"פ ע"פ. וא"כ שפיר איכא למיחש שימהר להתפלל בבהילו כדי להסתפר ולאכול קודם ט' שעות. ומשום האי חששא תיאסר עד שתחשך קמ"ל אפי' בע"ש אינו אסור אלא עד שיתפלל ושוב שרי משום דתפלה קילא וא"ש דתנן הכא בפירקן:

אין מפסיקין רש"י האריך וכ' אלא יגמור ואח"כ יתפלל ושוב כ' ובגמר' מפרש בדאיכא שהות וכו' וכבר נרמז זה במ"ש ואח"כ יתפלל. ונראה דרמז לן מ"ש מג"א בשמו סי' רל"ב סקי"א ע"ש וק"ל:

מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה. בש"ס מוקי לי' בעוסקי תורה וכ' הרז"ה א"כ סיפא בדליכא שהות דבדאיכא שהות אפי' לדברי רשות דברישא אין מפסיקין. ובס' לחם משנה שעל המשניות כתב סיפא בתפלה של ערבית למ"ד חובה וקמ"ל אע"ג דמדברי רשות מפסיקין מדברי תורה אין מפסיקין ע"ש. ולדבריו אתי' מתני' על סדר נכון בתחלה נקט דיני תפלת מנחה ואח"כ ק"ש של ערבית דבשל שחרית בלא"ה אסור משום לא תאכלו על הדם כמ"ש פוסקים בזה ואח"כ נקט תפלה של ערבית. אבל לא נ"ל דבריו חדא דקיי"ל תפלת ערבית רשות ועוד פסק רשב"א הא דלמ"ד חובה מפסיקין היינו אי לא התחיל אלא בהתרת חגורה אבל התחיל לאכול ממש אין מפסיקין אע"ג דשכיחי שכרות מכ"ש מדברי תורה דלא יפסיק וא"כ סיפא למה לי:

ועפ"י דרכו יש לעין קצת מ"ט דחיק ש"ס ומוקי סיפא בחברת העוסקים בתורה נימא נמי מדבר רשות מיירי וקמ"ל סיפא דאפי' לתפלת ערבית אין מפסיקין אע"ג דשכיחי שכרות ואיכא למיחש נמי לפשיעותא אפ"ה אין מפסיקין והטעם משום דתפלת ערבית רשות ולא חובה. והא דלא משני הש"ס הכי נ"ל משום דא"כ מבואר ממשנתנו דתפלת ערבית רשות ומשנתנו קדמוניות היא מי"ח דברים שהיה הכל בקיאים בהם כמ"ש תוס' לקמן י"ד ע"א סוף ד"ה זימנין וכו' עיי"ש ואיך נחלקו בזה ר"ג ור"י ורשב"י היה אותו תלמיד ששאל בבהמ"ד אי תפלת ערבית רשות או חובה ולא פשטו ממתני' דתפלת ערבית רשות. אע"כ לא הוה ס"ל דמיירי בשל ערבית ומשו"ה מוקי בחברת העוסקים בתורה ותורתם אומנתם וליכא שהות:

ולפ"ז י"ל קו' תוס' לקמן י"א ע"א ד"ה כגון וכו' די"ל נהי ר' יוחנן אמר הכי לרשב"י וחבריו היינו רשב"י לשיטתו דלא ידע דתפלת ערבית רשות ע"כ מפרש משנתינו בחברת העוסקים בתורה וליכא שהות ואפ"ה אין מפסיקין לתפלה אבל למאי דאפסקא הילכתא ת"ע רשות י"ל משנתינו כנ"ל בדבר רשות ואיכא שהות ובק"ש דאורייתא מפסיקין ות"ע רשות לא מפסיקין אע"ג דאיכא שכרות ומעוסקי תורה לא מיירי מתני' כלל:

וי"ל בליכא שהות אפי' מי שתורתו אומנתו מפסיק או אפי' לק"ש אינו מפסיק כי אין הדין מבואר במשנתי' ובהא פליגי ר' ירמי' ור' זירא. וי"ל ר' יוחנן נמי דקאמר כגון אנו מפסיקין לא שלא היה תורתו אומנתו. אלא לא רצה לתלות גדולה בעצמו ואמר כגון אנו. אבל טעמו כגון אנו דפשיטא לנו ת"ע רשות וכמ"ש לעיל וכן מצאתי בירושלמי דפרקין דר"י לטעמי' דס"ל הלואי שיתפלל כל היום ורשב"י לטעמי' דס"ל תורה עדיפא ע"ש וצריך לומר נמי ר"י אמר כגון אנו מפסיקין מחמת ענוה אמר כן כאלו ח"ו אין תורתו אומנתו ועיין ט"ז א"ח סוף סי' קכ"ח שכ"כ על ענין אחר. מיהו עיין מס' תענית כ"א ע"א אילפא ור' יוחנן וכ' ובאותה שעה לא היתה תורתו אומנתו. לזה עוררני תלמידי המופלג מוה' משה קאנישא נ"י:

פסקי רמב"ם בזה יבואר לקמן במקומן אי"ה:

אין מפסיקין כ' תוס' אפי' התחיל באיסור ומייתי ראי' משמעתין שרי הימייני עיין פירושו במהרש"א בשם המרדכי ויש מביאים ראיה ממ"ש התוס' לקמן ד"ה למ"ד וכו' שכבר קרא ק"ש עכ"ל א"כ כבר הגיע זמן תפלה והתחיל באיסור ונ"ל דזה תלי' במ"ש תוס' לקמן ד"ה טריחותא דלמחזור ויטרי דמשום לבו רואה ערוה הוא א"כ ק' קו' תוס' תיפוק לי' משום ק"ש וצ"ל שכבר קרא ק"ש אך המרדכי ס"ל כסתם תוס' שצריך לאזור חלציו לתפלה משום הכי אפי' אין לבו רואה את הערוה א"כ י"ל התחיל בהיתר ולא

קרא ק"ש ומשום ק"ש אין צריך לאסור הימייני' רק שלא יהיה לבו רואה את הערוה לכן הוצרך המרדכי למ"ש עיין וק"ל ופשוט:

אסור לטעום כלום כ' תוס' אפי' התחיל פוסק והגאון מהרש"ק בס' תפארת שמואל נדחק וז"ל פי' ומאחר שאסור אפי' פירות ק"ו שצריך להפסיק הסעודה אפי' התחיל בהיתר דלא גרע מאכילת פירות עכ"ל. ולפע"ד ההפרש בין לשון אכילה ללשון טעימה כי אכילה היא סעודה ולשון טעימה הוא טעימה ולגימא בעלמא והנה המתחיל בסעודה דקיי"ל דאינו פוסק אם מ"מ הפסיק ובירך בהמ"ז היתכן שיכול לחזור ולהתחיל. ז"א אע"ג אי לא הוה פסיק היה יכול לאכול מ"מ כיון שפסק אסור להתחיל וא"כ למאן דנקט לשון אסור לטעום כל טעימה וטעימה היא התחלה בפ"ע וכיון שבלע טעימה הראשונה הטעימה שאחריה היא התחלה בפ"ע שאסור להתחיל ואין זה בגדר אין מפסיקין אלא בגדר מתחילין והבן זה:

בתספורת של בן אלעשה. יש כאן ד' שיטות. להרי"ף ז"ל אע"ג דאין הלכה כריב"ל ואין מפסיקין אפי' התחיל סמוך למנחה קטנה ודלא כחומרת תוס' דשמעתין ועיין תוס' ברכות כ"ח ע"ב. מ"מ לענין התחלה מחמיר כלישנא בתרא דס"ל לרווחא דמילתא מייתי דריב"ל דבלא"ה נמי קשי' לי' לש"ס האיכא שהות טובא וסתם מנחה היא מנחה גדולה ומוקי לי' ראב"י בחששו' דלא מהני להו שהות טובא והילכתא כוותי' לחומרא עיין רמב"ן. ולשיטת תוס' מדשקיל וטריא אליבא דריב"ל ש"מ הילכתא כוותי' בהא עכ"פ דמפסיקין אפי' בסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה אך פסקו קולא בהתחלה כלישנא קמא דש"ס דלא אסור סמוך למנחה גדולה אלא סעודה גדולה. והרז"ה ס"ל דאידחי כולה סוגי' ומתני' במנחה קטנה ואסור אפי' סעודה קטנה וסמוך למנחה גדולה מותר אפי' סעודה גדולה ועיין חי' רשב"א דשמעתין. ויש עוד שיטה דמייתי רא"ש ברכות בשם ר"ת והיא טעות כמ"ש מע"מ. אבל עכ"פ אותן הפוסקים מקילים ביותר דסעודה קטנה אפי' סמוך למנחה קטנה שרי ולא אסור אלא תרתי סעודה גדולה וסמוך למנחה קטנה:

ובירושלמי מייתי דר' חייא תני לא ישב לפני הספר סמוך לחשיכה ומסיק דלא פליגי רבי במתני' עם ר"ח בבריתא. דבמתני' דלקמן לא יצא החייט סמוך לחשיכה תנן וקמ"ל רבי ור"ח דזמן דהאי משנה ודחייט תרוויי' בחד זמן הוא וצ"ל דמוקי לי' בסמוך למנחה קטנה דהוה קצת סמוך לחשיכה ובמשנתינו דעיקור הטעם משום תפלת מנחה קורא לי' סמוך למנחה ובחייט משום שמא יצא בלילה קורא לי' סמוך לחשיכה ולעולם תרוויי' שוים סמוך למנחה קטנה:

תו איכא אוקימתא דמשנתנו בעמי הארץ צריכים הרחקה יתירה ור"ח בת"ח סגי' בסמוך לחשיכה וצריך לפ"ז משנתינו במנחה גדולה לעמי ארץ ור"ח סמוך לחשיכה היינו מ"ק לת"ח. תו משני מתני' כר' יהודה זמן מנחה עד פלג ע"כ אסור מסמוך למ"ג ובריתא כרבנן מנחה עד הלילה לכן סגי' עד סמוך למ"ק:

הא לן והא להו. עמ"ש תוס' דתלמידי א"י היו לומדים בבבל נראה דהיינו מרב ושמואל ואילך ולא קודם לכן בימי התנאים עיין גיטין וי"ו ע"א פירש"י ד"ה מכי אתא רב לבבל ועפי"ז יובן קו' תוס' בביצה ה' ע"א אדר' יוסי ועיין תוס' קידושין למ"ד ע"א:

דף י.

רמי פוזמק כ' תוס' אין להתפלל יחף וכו'. דממתני' דמגילה כ"ד ע"ב אין משמעות אלא מי שמקפיד בכך לא יתפלל אפי' במנעלים אבל מי שאינו מקפיד דווקא יחף מותר אפילו יחף כמו צבועים ולבנים דמתני' קמ"ל תוס' דאין להתפלל יחף כלל והמקפיד אפי' במנעלים לא יעבור לפני התיבה:

והוא סבר זמן תפלה לחוד וכו' י"ל דפליגי בפלוגת' רמב"ם ורמב"ן דמייתי כ"מ ריש הל' תפלה דלרמב"ם מ"ע מן התורה להתפלל בכל יום ויום וא"כ זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד ולרמב"ן דוקא בעת צרה ואם אדם חושב נפשו בכל יום שהוא צריך למזונות ורפואה וכדומה ובעינו עת צרה ותפלתו מ"ע היינו מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה כי בת"ח אין נחשב להם צער העה"ז לכלום:

הוה טפחי אעיברא דדשא וכו' כ' תוס' משמע דעדיף דין מת"ת וכו' אין הוכחתם מדדנו דין ונתבטלו מת"ת דז"א דפשיטא דמחוייב לשפוט בין איש לרעהו ולהציל עשוק מיד עשקו וזהו תכלית הלמוד יורו משפטיך ליעקב אך הוכחתם מדטפחו אעיברא דדשא מאן דאית לי' דינא ליעול דדי להם אם יבואו בעלי דינין לפניהם אבל מה להם לבקש אחריהם אי לאו דדין עדיף מת"ת. ומ"מ לולא דבריהם הייתי אומר שהם חששו אולי עומדים אנשים בחוץ וחושבים שאינם רשאים לכנס לבטלם מלימודם ומצטערים האנשים שבחוץ ע"כ טפחו אעיברא דדשא דכל מאן דאית לי' דינא ליעול ולא לצטער וכן איתא במס' שמחות שעל דבר זה נתפס ר"ג הזקן על שנצטערו אנשים שעומדים בחוץ ולא נכנסו לפניו בכל עת:

ומ"ש תוס' דיינים שאינם מומחים שפעמים נוטים אחר השוחד עכ"ל אין כוונה שלוקחים שוחד אטו ברשיעי מיירי אלא בשודא דדיני דפי' התו' עפ"י ירושלמי שוחדא

דדיינא כמ"ש תוס' פ' חזקת ואך מומחה יודע להסביר מסברא איך האמת ונותנו למי שראוי ליתן:
תורתו מתי נעשית אין נ"ל בפשוטו דאין אנו אחראי' וערבאין לתורתו של מרע"ה ועוד אטו בכל יום ויום היה יושב בדין כל היום באותו היום שירד מההר שנשתהה שם ק"כ יום. והנה עיין רמב"ן פ' יתרו כי מרע"ה השיב ליתרו כי יהיה להם דבר בא אלי לשפוט בין איש לרעהו ועוד והורתי אתהם חוקי אל' ותורתו ללמוד עמהם תורת ד' והודה לו יתרו על זה שהוא בעצמו ילמוד עמהם כדכתיב והודעת להם את הדרך ילכו בה אבל בדבר המשפט לא הודה לו אלא ואתה תחזה. והא"ש דקפריך ש"ס אהא דכתיב וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה מבוקר עד ערב משמע שעמדו לפניו לשפוט מבקר עד ערב וקשה הא בתשובת מרע"ה ליתרו נשמע שלמד עמהם כאמור והוריתי להם חוקי אל' ותורתו ואי ס"ד שעמדו לשפוט מבקר עד ערב א"כ תורתו מתי נעשית באותו היום שהרי אמר והוריתי' להם חקי אל. אע"כ לא דן אלא שעה א' ואח"כ הורה להם חקי אל. ואפ"ה יחס בקר וערב למשפט משום שמעלה עליו הכ' כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית:
דין אמת לאמתו עיין תוס' ב"ב ח' ע"ב ומהרש"א בשמעתין חשב דזה סותר לפי' של ב"י בח"מ סי' א' ולפע"ד אלו ואלו דברי א"ח דאעפ"י שהוא צדיק ות"ח מ"מ אם יצורף לזה אהבת בעל הדבר או שנאתו אינו רואה לו חובה או זכות כי לבו ודעתו נוטה אחריו ועי"ז בא להטות הדין שלא לרצונו. ועיין בזה לקמן קי"ט ע"א צורבא מרבנן פסילנא לי' לדינא וכו' עי"ש ותראה כי נכון:

דף י:

הכא שם גופי' איקרא שלום כ' תוס' מדלא כתיב ה' שלומו פי' אבל בהאל הנאמן דכתיב ה' נאמן בה"י הידיעה מבואר שאינו אלא תואר לשם ולא שם גופא ולחנם נתלבט מהרש"א בזה ע"ש:
ואמר רבא בר מחסי' אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. עיין מ"ש בזה בחי' רפ"ב דביצה ושם פי' רש"י משום דרכי שלום כיון שנותן לו דורן יודיעהו להרבות אהבה ואחוה ושלום ביניהם ונ"ל דר"ח דנקט תרי מתנתא וכו' ואמר מאן דאמר לי שמעתתא חדתא הוה ס"ל לר"ח בר גוריא דודאי לא בעי למיהב אגרא ושכר לימוד דכתיב אמת קנה ואל תמכור אלא רוצה ליתן דורן ולתלות הדורן מן הצד במילי

אחריתי וא"כ ע"כ לא שמיעא לי' הא דרב דמצוה להודיעו שנותן לו לשם דורן להרבות שלום וכיון דלא שמיעא לי' א"ל הכי אמר רב הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו:

תרתי מתנתא דתורא פי' רש"י בימי ר"ח לא נהיג כר' אילעא. והנה בפ' הזרוע איתא כמה אמוראי דקנסו אטמא ולא פירש"י כן עיין מהרש"א. ולפע"ד דהתם מצינו למימר אותן החכמים ס"ל אע"ג דנהוג עלמא מ"מ אין מנהג עוקר הלכה כמ"ש פלוגתא בזה בפר"ח במנהגי איסור שלו. ומייתי לי' מדרב דאמר פ' הקומץ אי אמר אלי' חולצין במנעל אין שומעין לי' שכבר נהגו העם בסנדל. ומשו"ה הכא דר"ח דחביבי' עליו שמעתתא דרב ע"כ ס"ל כרב מנהג עוקר הלכה ולא הוה מקבל מתנות לולי דאז עדיין לא נהיג:

ולולי דברי רש"י היה נ"ל דלעולם נהיג ור"ח לא שמיעא לי' הא דרב דמנהג עוקר הלכה ואם בא אלי' אין שומעים לו שכבר נהגו העם כל זה לא שמע ר"ח דלפע"ד מה דאמר ר"ח ב"ג משמי' דרב מילתא אלבשייהו יקירא בודאי לא בדברים בטלים אוקמי' אלא היינו הך מילתא גופי' מנהג הרגיל וחשוב בעיני ישראל קשה לבטלם כי יקר בעיניהם מנהגם ומשו"ה א"ש הא מילתא בתריתא. וא"ל ר"ח בתריתא עדיפא לי' מקמיתא דר"ח לא ברצונו נטל מתנות דהרי הצנועים מושכים ידיהם אלא מטעם לאחזוקי נפשי' בכהנא כמבואר פ' הזרוע והשתא דשמע דאינו צריך ליטול עוד דנהגי עלמא כתלת סבי הא עדיפא לי' וע"כ אמר אי הוה לי אחרינא יהיבנא לך ולא אמר לכשיהיה לי עוד אתן לך אבל מאז לא קיבל עוד שוב מתנות כהונה ולא יהי' לו עוד:

ארמי אבד אבי אמר רבא בר מחסי' אמר רב חמא ב"ג אמר רב לעולם אל ישנה אדם בן בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף נתגלגל הדבר שירדו אבותינו למצרים מדקדוק לשון זה משמע דוקא כששניהם שוים ממש והיינו בן בין הבנים אבל כשיש לו יתרון עליהם בתורה וחכמה וכולם חייבים בכבודו לא שייך קנאה והיינו טעמי' דיעקב אבינו ע"ה שעשה לו כתנת פסים כי בן זקונים הוא לו שמסר לו כל דרכי חכמה וכולם חייבים בכבודו ואין כאן קנאה אך הפסוק מדויק בן זקונים הוא לו דייקא לו ולא להם כי בעיניהם לא היה חשוב לחכם וסופר אך והוא נער את בני בלהה וכו' שחשבוהו לנער ולא לבן זקונים:

ונתגלגל הדבר וכו' עיין מ"ש ונדחקו תוס' ועיין מהרש"ל ושל"ה ולולי דבריהם הייתי אומר דעכ"פ למצרים לא הי' יורדים שהרי נגזר סתם בארץ לא להם ואפשר בארץ כנען גופא היו יושבים כגרים ומתגוררים עד שתתמלא סאה של כנענים ואמורי ואז ישמידם ד' וישכן ישראל תחתם וע"י ב' סלעים מילת ירד למצרים ערות הארץ וי"ל היינו וישב יעקב ואחז"ל ביקש לישב בשלוה רוצה לומר כי הוא דאג מאד מפריעת שטר חוב של

כי גר יהיה זרעך ע"כ לא קנה שם אחוזה ולא נחלה במאה קשיטה רק התגורר בארץ מגורי אביו דייקא ומסיים בארץ כנען שלא יקרא ארץ העברים רק יקרא ארץ כנען כדי שיהי' מתגורר בארץ לא להם וזה הגירות הוא בשלוה שביקש לישב בה שיהיה שלו ושקט מדאגת גלות ח"ל ומכ"ש גלות מצרים וע"י קנאת איש מרעהו נתגלגל וקפץ עליו רוגזו של יוסף וירדו למצרים ושוב הי' ארץ מגוריהם נקרא ארץ העברים ולא ארץ כנען כמ"ש יוסף גונב גנבתי מארץ העברים ועיין לקמן אי"ה:

א"נ י"ל נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים כי האבות נצטערו בגלות מצרים כדפי' רש"י בפסוק וירעו המצרים לנו ולאבותינו ובשעת יציאתם נגאלו עמנו כדאמרו חז"ל על פסוק נגד אבותינו עשה פלא בארץ מצרים שדה צוען. ובזוהר וירא ישראל את היד היינו ישראל סבא יעקב אבינו ע"ה (וכן הוא במדרש ילקוט שיר השירים) נמצא גם האבות סבלו צער על שבגרמו של יעאע"ה היתה סבה והיינו ירדו אבותינו דייקא למצרים ואולי הואיל וצער זה הוא כעין גלגול נשמה במלבוש הידוע ליודעים ונאחזת בעה"ז והיתה מצטערת עמהם ע"כ דקדקו נתגלגל הדבר רמז לגלגול הנ"ל:

איתא עוד שם ואמר רבא בר מחסיא א"ר חמא ב"ג אמר רב לעולם יחזור אדם לישב בעיר שישיבתה קרובה שמתוך שישיבתה קרובה עונתי' מועטים שנאמר הנה וכו'. אפשר משו"ה רצה יעקב להתגורר בארץ כנען ולא במצרים אעפ"י שמעשי מצרים וכנען שוים בתיעוב מ"מ כנען ישיבתה קרובה ממצרים כפירש"י בפסוק וחברון שבע שנים נבנתה לפני צוען מצרים שהי' בהיפוך מצרים נבנה לפני אותו כנען ומשו"ה נתמלא סאה של מצרים מ' שנה קודם מילוי ושלם עון האמורי עיין רמב"ם בשמנה פרקים. ועד"ז יש להמשיך המאמרים אחר שאמר ר"ח בר גוריא שמו של הקב"ה שלום סמך לזה שמשום דרכי שלום הנותן מתנה לחבירו צריך להודיע משום ריבוי אהבה ושלום ועי"ז מייתי הא דמלתא אלבשייהו יקירא דכלי מילת יקרים על הרגיל ללובשם סמך לו כשם שהם חשובים למי שראוי ללובשם הה"נ בהיפוך גנאי הוא למי שאינו ראוי ללובשם דלדעת האחים לא הי' יוסף ראוי לאותו אצטלא ובשביל משקל סלעים מילת נתגלגל וכו' ומדאמר ירדו אבותינו למצרים ופירשתי שהי' ראוי להיות גרים בארץ מגוריהם בארץ כנען סמך לו דעיר שישיבתה קרובה עונתי' מועטים והי' נוח להם להתגורר בארץ כנען שישיבתה מרובה מישיבת ארץ מצרים:

דף יא.

לרומם בית אלקינו ולהעמיד חורבנותיו. צ"ע דהכל קאי על בית המקדש גופי' ובאמת רש"י נזהר מזה וכ' דסמיך אסיפא דקרא ולתת גדר ביהודה דע"י שאנו מרוממים ומעמידים חורבת בית אל עי"ז אנו נותנים גדר ביהודה אבל בריי"ף מפורש להדיא דהכי קאמר אם מרומם בית אלקינו אז מעמיד חורב' הוא מכלל הן אתה שומע לאו וצ"ע הא לאו אחורבת בתי העיר קאי אלא אבית אל' גופא עיין בקרא. וראיתי בס' בכור שור אמאי דמסיק מתא מחסי' חרבה ומאותו עון לא חרבה דהיינו ע"פ מ"ש חז"ל פ' הרואה מיום שנחרב בהמ"ק נגזר על בתי' של צדיקים שיחרבו והקב"ה עתיד להחזירם ליישובן דכתיב כי ניחם ה' ציון ניחם כל חורבותי' עיי"ש. וה"נ מחסיא נחרבה ככל בתי צדיקים ועתיד הקב"ה לבנותה משא"כ אי היתה חריבה באותה עון היה חורבן עולם ודפח"ח. והיינו דקאמר הכא ולהעמיד חורבותיו לשון רבים רוצה לומר נחמי' אמר לרומם בית אל. בנין בית שני ולהעמיד חורבותיו הבתים של צדיקים שנחרבו עמו בחרבנו יעמדו עתה בבנינו וכל זה בהרמת בית אלקינו גבוה מכל הבתים הא לאו הכי לא יעמדו חורבותיו ח"ו כמ"ש בכור שור הנ"ל ויוצדק פי' הריי"ף הנ"ל:

ועיין שיטת הפוסקים בזה ברא"ש ומרדכי ואעתיק מ"ש בגליון שו"ע או"ח שלי סי' ק"כ סעיף ג' על מ"ש רמ"א בשם הגה' מיימ' דבנין גבוה בקרן א' מהני כתבתי וז"ל צ"ע שם מבואר דהי' גג הבית משופע ומעיקור הדין לא היה צריך תיקון כלל ולחומרא בעלמא אמר ר"ת להגבי' קרן א' מבה"כ אבל היכא שהעלי' גבוה מבה"כ אינו מועיל הגבה קרן א' ע"ש. ודע דלע"ד יש כאן ג' שיטות. לר"ח כופין להשפיל ביתו דוקא הואיל ונבנה באיסור ולא יועיל מה שהגביה בה"כ אח"כ ולהרא"ש בעי דוקא שיגביה בית הכנסת כדכתיב לרומם בית אלקינו ולא מועיל מה שמשפיל הבית שאינו עושה מעשה בגוף בה"כ ולרש"י זה וזה לא יתכן והוא מעוות שאינו יכול לתקן דאיסורא דעביד בשעת בנין עביד וקם לי' בעונש שסופו לחרב אלא צריך שלא יבנה בתחלה גבוה מבה"כ ואי עבר אינו מועיל בתיקון להנצל מעונש הנ"ל דוק ותשכח:

בתענית יתיבנא וכו' בת"ח יתיבנא וכו'. ואפי' בשבת נראה באורך שלא לצורך דהרי לא בשבת היה עיין בחי' רשב"א דפליג על בעלי תוס' וס"ל דאפי' קיבל יום זה נמי לוה ופורע דאפי' בסלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי לוה ופורע ע"ש. ולפע"ד מיני' נמי מוכח כיון שהיה רשאי לומר סתם בתענית יתיבנא מבלי להודיעו שהוא תענית חלום וכמ"ש מג"א סס"י תקס"ה וא"כ שוב כששאל לו ליזף מר לימא לי' תענית זה הוא ויומא קא גרים ומה לו לומר תענית חלום הוא אע"כ אפי' תענית זה לוה ופורע וצ"ע על

התוס' לכאורה. וי"ל דס"ל כשיטת רבינו ברוך שבתוס' עירוכין וי"ו ע"ב ד"ה עד שלא באתה וכו' שעד לא באתה ליד גבאי נמי אינו לוה לדבר הרשות אלא לדבר מצוה וע"ש בדבור שלפני זה שכ' ההוא דב"ק איזל ואיברי נפשאי. צ"ל ההוא איברא נפשאי נמי דבר מצוה הוא וה"נ מודו תוס' דאפי' יום זה לוה ופורע לצורך סעודת מצוה אבל שלא לדבר מצוה לא. והשתא לפ"ז כשאמר לו לוזיף מר וליפרע לא הוה ס"ל תענית זה הוא. דמצוה לשמוע דברי רב אשי אפי' להתיר הנדר מעיקרא יכול הוא בהאי פתח חרטה אדעתא דגברא רבא כרב אשי לא נדרנא. וא"כ לוזיף עכ"פ ולפרוע. דלצורך מצוה מותר ע"כ הוכרח להאריך ולומר ת"ח הוא והוה כיום זה דאמר ר' יהודה ובו ביום ואין לומר לדבר מצוה מיהת שרי ז"א דהאמר ר' יוסף ואפי' בשבת. ורב אשי לא עדיף משבת דוגמא למ"ש בחולין קי"א ע"א מי עדיפת לן מינה וכו' ע"ש וק"ל:

סיפא אתאן לדברי תורה עיין רמב"ם פ"ב מק"ש ומ"ש עליו בכ"מ ולא העלה ארוכה ועיין דברים נחמדים בדברי ר' אלי' בן חיים בספרו אמרי שפר פ' שמיני וג"כ אינינו מספיק ואבוא כמוסיף על דבריהם דהש"ס הוי מצי לשנויי' רומי' דשני ברייתי' חדא קתני חברים העוסקים בתורה מפסיקין לק"ש וחדא קתני אין מפסיקין הומ"ל הא בשתורתו אומנתו והא בשאין תורתו אומנתו. וראיתי בירושלמי דפריך לרשב"י וכי לא הפסיק לשום דבר מצוה והא תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ותי' הא שנון והאי שנון ומייתי לי' רז"ה פי' לימוד תורה וק"ש הכל מצות ושננתם ואין מפסיקין מזה לזה. והשתא נ"ל זה הוא דוקא במי שתורתו אומנתו אינו מפסיק מתורה לק"ש אבל מי שאין תורתו אומנתו מפסיק לק"ש ולא לתפלה ומיירי מתני' באיכא שהות ומדבר רשות אין מפסקין לק"ש כמו לתפלה כיון דאיכא שהות ומד"ת לתפלה נמי אין מפסיקין כיון דאיכא שהות אבל לק"ש מפסיקין מד"ת למי שאין תורתו אומנתו כיון ששניהם ענין א' זה שנון וזה שנון ותורתו אינו אומנתו והרי מפסיק ממשנתו וצרכי הדיוט מפס"ק ג"כ לק"ש כיון שהכל ענין אחד וסברא זו איתא ג"כ בכ"מ ולא הוה ק' מידי אמתניתין ורישא וסיפא באיכא שהות רק בחברים העוסקים בתורה ואין תורתם אומנתם ובריייתא כשם שאין מפסיקין מיירי במי שתורתו אומנתו. אך מה נעשה ור' יוחנן לא אמר כן אלא לא שנו אלא רשב"י וחביריו. ומזה נולד הקו' מברייתא כשם שאין מפסיקין לתפלה וכו' והוצרך לומר בעיבור שנה וכו'. אמנם ר' ירמי' ור"ז הוה ס"ל דלא כר' יוחנן אלא כנ"ל. ומיושב קו' תוס' ד"ה כגון וכו'. וכן פסק רמב"ם. ומה שסיים רמב"ם ואם החמיר ופסק ה"ז משובח הוא ע"פ מ"ש ירושלמי בשמעתן דהמחמיר ומחמיר ממרחץ לתפלה הוה הדיוט ומקשה מר"ג שהחמיר על עצמו וקרא ק"ש לילה ראשונה שנשא אשה ומשני קבלת מלכות שמים

שאני ע"ש ומש"ה פסק רמב"ם הכא בק"ש אם מפסיק הוא משובח משום שהוא מלכות שמים ולא כ' כן בהל' תפלה עיין היטיב בכל זה כי הקצרתי מאד:
באמת אמרו החזן רואה היכן תינוקת קוראים עיין רש"י החזן רואה היכן יתחילו למחר דאלו היום ה"ל ספו להו בידים דאסור אפי' בדרבנן עמ"ש תוס' ומהרש"א לקמן י"ג ע"א ד"ה מיתבו וכו' ועיין מ"ש רש"י לקמן ס"פ ר"ע ד"ה דילמא אכיל וכו' עיי"ש:
כיוצא בו לא יאכל הזב פי' רש"י כ"ש טהור עיין רש"ל ומהרש"א. ועיין רע"ב בזב רבותא קמ"ל דתשמיש קשה לו וליכא למיגזר מ"מ גזרו. ולפום רהיטא הוא נגד ש"ס לקמן י"ג ע"א בא וראה כמה פרצי טהרה עיי"ש. וצ"ל דלכאורה שקולים הם זב שקשה לו התשמיש וטהור שקשה לו לטמא עצמו. וה"ל למיתני תרווי' לא יאכל זב ולא יאכל טהור דחדא מאידך לא אתי' אע"כ פרצה טהרה ויותר נזהר טהור מלטמאת עצמו ממה שנזהר הזב על בריאת גופו לשמש ע"כ הוצרכו לגזור על הזב ולא על הטהור וא"כ בזה"ז דליכא טהרות הוה טהור ק"ו מזב וצדקו דברי רש"י ורע"ב ע"ד מהרש"ל:

דף יא:

שותין על הגת עיין עירובין צ"ט דפי' תוס' דמדר"מ מייתי ראי' ע"ש ורשב"א בשמעתין בשם ר"ח פי' דמדרבנן מייתי ראי' ואפרש כוונתו דחיישי' שמא יכניס פיו כשהוא מלא מים לאחר שבלע כל צרכו הנותרי' יכניס בפיו ויהיה חייב וחפצים הצריכי' לו לאו דוקא דהמים הללו היינו חפצו ואך כשמכניס ראשו ורובו לא חיישי' להא דמסתמא יפליטם במקומם ומייתי מרבנן דכל מקום דשרי להחזיר המותר מותר לשתות מיהו הא כדאיתא בשבת תליא בראשו ורובו ובמעשר תליא בחמין וצונן ע"ש בפנים ותבין כי כן כוונתו. והמעיין בלשון תוס' דשמעתין יראה כי כן ס"ל ג"כ דבד"ה לא וכו' כתבו איכא למיחש שמא יביאום עכ"ל יביאום לשון רבים קאי אמים שבפיו ולא אדלי ששואב בו מים ושיטה זו ע"כ לית להו דפיו הוה מקום פטור כשיטת רש"י דעירובין וע"ש תוס' ק' ע"א משו"ה הקשו תוס' בפשיטות ולא חשו לתי' רש"י דפיו הוה מקום פטור היינו משום דמפרשו כפר"ח הנ"ל ואין שום סברא שיהיה פיו מקום פטור:
ולכאורה יש קצת ראי' כר"ח דלא כהתוס' עירובין דכר"מ אתי' דאי ס"ד סיפא כר"מ א"כ אמאי נדחק רב יוסף בחפצים הצריכים לו וד"ה ומאי דוחקא הא סיפא וכן בגת ע"כ כר"מ וא"כ רישא נמי ר"מ. מיהו למ"ש הב"ח דהא דחייב אדם למשמש בבגדו ע"ש עם חשיכה אתי' כדאביי דגזרינן גזירה לגזירה בתחובה בבגדו עט"ז ססי' רנ"ב. ואמר עלה רב יוסף הלכתא רבתי לשבת א"כ גם רב יוסף ס"ל כאביי ולדידי' מוקמא וכן בגת

כרמלית ולא כר"מ דמעשר א"ש דרב יוסף לשיטתו נדחק ומוקי לי' בחפצים הצריכים לו וד"ה. אלא למאי דלא קיי"ל כהב"ח ויבואר במקומו אי"ה א"כ דוחק לומר דר' יוסף ואוקמתא דש"ס דלא כהלכתא אלא משמע כר"ח. ואולי גם תוס' בעירובין לא כ' דוכן בגת אתי' כר"מ אלא להס"ד דמתניתין ר"מ ואותה ס"ד מפרשים וכן בגת למעשר כר"מ אבל לרב יוסף גם וכן בגת למעשר אתי' כרבנן:

והנה רש"י ס"ל פיו הוה מקום פטור ונ"ל דוקא פיו דלא הוה כד' על ד' אבל ידו של אדם דחשובה לו כד' על ד' בלא מחשבתו אין שום חילוק בין ברשות שהאדם שם בין ברשות אחר בין מלאה בין ריקנות ולא צריך למה שנדחקו תוס' בעירובין כ' ע"א בשיטת רש"י דלעיל מיירי בחור כל שהוא שזה דוחק ואין צורך:

דף יב.

יוצא אדם בתפלין וכו' עיין היטב מג"א ססי' רנ"ב דאתי' שפיר אליבא דרבא דלא גזר גזירה לגזירה:

חייב אדם למשמש בתפלין ק"ו מציץ לכאורה צ"ע לר' יהודה דאין על מצחו אינו מרצה א"כ הא דחייב למשמש איננו משום קדושת השם אלא משום שלא יסח ממקומו הראוי ולא ירצה הקרבנות ומה ק"ו הוא זה לתפלין. ע"כ נלע"ד דודאי לא אתי' אלא כר"ש דהלכתא כוותי' בהאי דטומאה דחוי' בצבור וס"ל דמקרא נדרש לפניו ולאחריו כדקיי"ל בכל התורה כולה והכי דרשינן והיה על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו. תמיד לרצון אפי' אינו על מצחו נמי לרצון וא"כ ע"כ הא דלא יסיח דעתו משום קדושת השם הוא והוי ק"ו לתפלין אך ר' יהודה דדרש מצח מצחו שאינו מרצה אלא כשהוא על מצחו ע"כ אין המקרא נדרש לאחריו כלל אלא לפניו על מצחו תמיד שלא יסיח דעתו ולא משום קדושה אלא משום ריצוי הקרבנות ואין כאן ק"ו לתפלין כלל. והא דאמרינן ביומא דר"י מפיק הא תמיד לדרבה בר"ה לאו לכולה מילתא קאמר שיהיה תפלין ק"ו אלא שלא יסיח דעתו מציץ אבל רבה בר"ה ע"כ כר"ש ס"ל והכי פסק רמב"ם. ובס' שאגת ארי' כ' בזה דברים רחוקים מאד וע"ש:

ק"ו מציץ הקשה בס' באר שבע פ' אלו נאמרים הא אין כה"ג מגבי' ידו למעלה מן הציץ וכהנים הדיוטים מגביהים למעלה מהתפלין ש"מ ציץ חמור וכבר קדמו ר' אליעזר ממיץ בס' יראים סי' ט"ו ותי' דמשמש כל שעה היא שלא יפלו לארץ ויהי' נדרסים ברגלים ואז חמורים תפלין שיש בהם הרבה אזכרות הנדרסים ח"ו אבל לענין הגבה יד השמות שבתפלין מחופים עור והשם בציץ מגולה והוה הציץ חמור טפי. והנה למ"ש דהסיח

דעת דתפלין היינו שלא יהרהר הרהורים רעים וע' מ"ש מג"א ססי' רנ"ב נמי א"ש כשמהרהר ותפלין בראשו איכא גנאי לכל השמות הכתובים בתוכו ובציץ ליכא אלא שם אחד משא"כ בהגבהת יד כנ"ל:

ודברי ר"א ממיץ הנ"ל צריכים עיון כתבתי בתשובה א' וז"ל וצ"ל לר"א ממיץ דלא בעי משמוש משום היסח הדעת אלא שלא יפלו לארץ ומשמע ס"ל כר' אלי' דקושרם בכל יום ופותח וקושר ומתיר ומש"ה איכא חשש נפילה לארץ ולפ"ז בשל יד דלך לאות ולא לאחרים לאות והם תחת בית הזרוע של אונקלי שלו ולא שייך שיפלו לארץ אה"נ דלא בעי משמוש והך דעבורו דרעא אטוטפתא מפרש לי' כר"ת ביומא ל"ג ע"ב ע"ש. ומ"מ צ"ע קצת דא"כ הא דאמרינן פ"ק דשבת דמותר לצאת בתפלין כיון דצריך משמוש כל שעה לא שייך שמא ישכח ולפי הנ"ל תינח תפלין ש"ר בשל יד מאי איכא למימר ויש ליישב עכ"ל בתשובתי:

חייב אדם למשמש פי' רש"י שלא יהי' כרוך בשום דבר וכו' פי' לפי' דודאי ליכא למיחש שיהיה נתון בתוכו חפץ ויוציאנו דמסתמא יש לו בגד מיוחד להחליף בשבת ומאין יהי' חפץ נתון בתוכו ומשום עניים שאין להם להחליף עליהם אמר חנני' חייב למשמש לא שייך על זה הילכתא רבתי לשבת משום הני דלא שכיחי ע"כ פי' רש"י שמא יכרוך דבר בהבגד בלי כונה בתוך ימי השבועה ועתה בשבת ישכח שבת ויטול החפץ בידו ויוציאנה עמ"ש תוס' לעיל ד"ה שמא ישכח וק"ל:

דף יב:

שאין מלאכי השרת נזקקין ללשון ארמי. עיין תמים דעים סי' קפ"ד כ' ר' יהודה בר יקיר ז"ל אין נכון לפרש כמשמעו שאין מכירים כלל שהרי מכירים הם בשאר לשונות הרחוקים מלה"ק וכו' אלא כך י"ל לכך אמרו שאין מכירים כדי שלא יניחו המתפללים לה"ק אם יתירוהו להתפלל בו וגם ירבו עמי הארץ בישראל. ורוצה לומר שאין מלאכי השרת משגיחים בהמתפלל בלשון ארמי להביא תפלתו לפני הקב"ה ע"ש. ואני אומר על דברי הגאון ז"ל כמו שאמר הוא על ש"ס שאין נכון לפרש דבריו כפשוטן. ואני אפרש בעזה"י. בודאי המלאכים מבינים כל לשון אך יען שעיקר לשון שהקב"ה אוהב הוא לה"ק שבו ברא עולמו ודבר עם נביאיו ונתן בו תורתו כמ"ש והאריך הרמב"ן ר"פ כי תשא א"כ מי שמכיר באותו לשון אין נכון שיבא לפני הקב"ה בלשון אחר ואין כבודו של מלך בכך אפי' מלך בשר ודם נאמר ומדבר כלשון עמו. ומ"מ המדבר עם המלך עצמו פנים בפנים הוא שומע דברי כל עם ולשון אך השולח ע"י מליץ אדוואקאט ביטשריפט

אין המליץ מביא לפני המלך אא"כ כתובה בצחות לשונו כי המלך רשאי ולא המליץ וכן נמי אין מלאכי השרת נזקקי' ללשון ארמי' אע"ג שהקב"ה בעצמו כגון בצבור או חולה שהשכינה שורה שומע בכל לשון ועונה תפלת כל פה ואמנם מ"מ כל שבעים אומות המתפללים בצחות לשונם הרי השר הממונה על אומה ההיא והוא בעל אותו הלשון מכניס תפלתם בצחות לשונם לפני הקב"ה אם יקראוהו והוא עונה ית"ש כי להם ניתן אותו הלשון למורשה. והה"נ אי הי' אנשי כה"ג מתקנים תפלת ישראל כלשון כל עם שישראל מפוזרים באופן שהי' לה"ק נשכח מאתנו לגמרי הי' תפלתנו נשמעת כתפלת כל עם ולשון אך מפני זה הטעם בעצמו לא תקנו תפלה בכל לשון כדי שלא תשתכח לה"ק וירבו עמי הארץ בישראל וממיל' כיון שלא תקנו תפלה אלא בלה"ק ולא נשתכחה לה"ק בעזה"י ממילא מחויב להתפלל לפני הקב"ה בצחות לשונו ואין מלאכי השרת המליצים נזקקים להכניס תפלתן של ישראל בלשון אחר כ"א בלה"ק. ומטעם זה אני אומר שאפי' בצבור שהשכינה שורה ושומע כל לשון מ"מ אין להעמיד שליח צבור ושיתפללו כל הצבור בכל לשון דא"כ כל צבור יעשו כן ותשתכח לה"ק מישראל דמשום תפלת יחיד שלא בצבור דלא שכיחא לא יהי' גדר שלא תשתכח לה"ק. אך מ"ש בצבור מותר להתפלל בכל לשון היינו יחיד העומד עם הצבור אותו היחיד המתפלל בכל לשון תפלתו נשמעת שקב"ה בעצמו מקבלה עם תפלת הצבור אבל הצבור בעצמם ע"כ יתפללו תפלה הקבועה בלה"ק וכן משמע מלשון תמים דעים שם שכ' וז"ל אבל בצבור ששם השכינה שורה יכולת הנשי' להתפלל בכל לשון כדמשני בסוטה כאן ביחיד כאן בצבור עכ"ל משמע נשים שבצבור ולא צבור עצמם ונ"ל דעל זה מייתי ראי' מש"ס סוטה דמשני כאן ביחיד כאן בצבור ולא קאמר כאן יחיד כאן צבור אלא כאן בצבור פי' יחיד בצבור וכן משמע לשון ש"ע או"ח סי' ק"א סעיף ד' יכול להתפלל בכל לשון ה"מ בצבור וכו' משמע דהיחיד יכול להתפלל בכל לשון אבל צבור לא דאל"ה ה"ל למימר יכולים הצבור להתפלל בכל לשון אע"כ כמ"ש וכבר רמזתי זה בקיצור בס' דברי הברית עמוד ל"ח ע"ש:

דף יג.

אל ההרים לא אכל פירש"י שלא נתפרנס בזכות אבות וכו' כוונת רש"י להודיעני דכולי קרא משל הוא אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנתו של חבירו דאומנתו היינו אשתו כדדרשינן ראה חיים עם אשה אשר אהבת ולא טמא היינו שלא אסר האשה על בעלה וה"נ שלא הפסיד חבירו מאומנתו ובזה י"ל מה שהק' תוס' סוף ד"ה ופליגא וכו' לא טמא

משמע תשמיש וכו' וליתא דלא טמא משמע שלא אסרה על בעלה והוא בבגדו והיא בבגדה נמי מצוה לגרשה. ושוב דרשינן ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה נראה דאין המשל באשתו נדה דמה דמיון יש לזה עם קופה של צדקה אלא פנויה דעלמא שהיא הפקר והיא פוסלה בעיני הבחורים ובשגם היא נדה ומגונה ה"ז דומה לנהנה מצדקה שהיא אינו מיוחד לאדם מיוחד מ"מ מפסיד עניים וגם הוא מגונה. ולפ"ז לק"מ קו' תוס' ד"ה מה וכו' דסוגה בשושנים קאי על אשתו אבל לא על נדה בעלמא ע"ש תוס' סנהדרין ל"ז ע"א:

לא תקרבו לגלות ערוה בגמ' שבת דף י"ג ע"א איתא עולא כי הוה אתי מבי רב הוה מנשק לאחוותי' וכו' פי' כי אתי מבהמ"ד וקרא ושנה הרבה ונתכבד בעשר נכסים וכבוד הי' מנשק החכמה שנקראת אחותו כמ"ש חז"ל פרק הרואה הבא על אחותו בחלום יצפה לחכמה דכתיב אמר לחכמה אחותי את ה"נ הי' מפאר החכמה לפני התלמידים בשני דברים אבי חדייהו. ר"ל שדים שהיא כדד היונק כל זמן שהוא מוצץ מוצא בו טעם מתוק כמ"ש חז"ל בעירובין על פסוק שני שדיך ואמרי לה אבי ידייהו שהיא פותחת ידי' ומעניקה לעוסקים בה עושר וכבוד ואע"ג דהכל רק משל בעלמא מ"מ פליגא דידי' אדידי' דאי איסורא הוא לא הי' ממשיל משלים בדבר איסור:

תנא דבי אלי' מעשה בתלמיד אחד שקרא הרבה וכו' י"ל ע"ד מוסר כי במות הצדיק נשמתו מחזרת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להיות רוח ה' בפי כל מספידיו להגיד ישרו ע"ד דאחז"ל אחיה הספידא דהתם קאמינא והנה להיות כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא אמרו נא המספידים אם בארזים כאלו נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר כמ"ש בר' אבין סוף מס' מ"ק והרי הוא כאלו נניח שמתו הצדיקים בחטא עצמן והנותרים יקחו מוסר אם לא יצא פנים לבני פלטון שלו מה נעשה אנחנו ולא ידעו ולא יבינו כי לא בחטאו מת כ"א חטא בדבר מעט מזעיר ואינו נוגע לפגום נשמתו ח"ו ואח"כ תשובתו גדולה כ"כ הרבה עד שמחזיר לזכיות יותר הרבה מאשר הי' חטאו ותכלית תשובתו לא לאהבת ויראת עוה"ז ועוה"ב כ"א לאהבה את ה' עד שמיחד כל מעשיו לשמו הגדול באכילתו ושתיתו ושינה ושיחה וכל דבריו באופן שע"י עבירה קלה שלו בא למעלה גדולה כמו שפירשנו במקום אחר פסוק טוב וישר ה' ע"כ יורה חטאים בדרך וא"כ לא יצויר שמת כ"א בחטא אנשי מקומו ואולי חטא שלא הסיע עצמו משכונתם והן הנה דברי המאמר בת"ח הלזה שמת בחצי ימיו והיתה נשמתו שוכבת חקו היא המכונה אשתו נוטלת בפי' מעשיו הטובים שמו הטוב המכונה תפליו כמ"ש אחז"ל המניח תפלין בחלום שם טוב יוצא לו שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא

וכו'. וה"נ נטלה תפליו פי' שמו הטוב וחזרה בבתי כנסיות ומדרשות והיתה לרוח ה' בפי כל מספידיו לאמר כתיב כי היא חייך ואורך ימיך והנה בעלי מת בחצי ימיו ולא הי' אדם נותן אל לבו לאמר בחטאנו מת רק תלו בחטאו אמנם אלי' חקר על הדבר והוציא משפטו לאורו ואמר בימי נדותך מהו אצלך פי' כשאירע לו החטא שאז הנשמה מנודה מהגוף אמרה ח"ו לא נגע באצבע קטנה מעולם לא חטא חטא שיגע בי לפגום אותי חזר ושאל לבוניך כשיגיעו ימי תשובה וליבון על חטאים קטנים הנזכרים אמרה אכל עמי ושתה עמי כ"כ נתקדש שאפי' אכילתו ושתיתו הי' עמי וישן עמי ולא עלה על דעתו דבר אחר כ"א כל מעשיו מיוחדים לכבוד ה' א"כ מבואר מאליו כי צדיק כזה לא מת אלא בעון מקומו ושכניו הרעים ע"כ אמר ברוך המקום שהרגו ברוך לשון קללה וחרפה כמו ברוך נבות קללה וחרפה על אותו המקום שהרג לצדיק כזה ואמר כי לא נשא פנים לתורה כי התורה אמרה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ומזה יושפט שלא יתקרב אדם עם אנשי עיר הרחוקים מה' כי הם בבחי' אשה בנדת טומאתה והוא לא הסיע עצמו מהם ע"כ עליכם לתת לב מיתת הצדיק הזה ולשוב אל ה' בכל לבבכם:

דף יג:

חנניה בן חזקי' שהיו מחבבים הצרות. וי"ל דכתיב על אילת השחר ואחז"ל במס' יומא מה שחר סוף הלילה אף אסתר סוף הנסים ופריך הא איכא חנוכה ומשני ניתן לכתוב קא אמינא משמע מזה דאין לכתוב נס שאחר אסתר וכבר הרגישו תוס' והקשו ממגילת תענית ותי' בדוחק. והנה לולי תי' הש"ס הייתי אומר דכל הצרות המה לטובת ישראל לחבר אהבת התורה בלבנו נתתי נס ליראיך להתנוסס מפני קושט סלה וכתיב בכל צרתם לו צר והיינו מחבבים הצרות בעצמם המה מחבבים כי הם צורך גדול אך כל זה אחר שקבלנו התורה ברצון בימי אחשורוש אבל מעיקרא כשהיתה באונס בודאי לא היו צרות חביבים עליהם לא הן ולא שכרן והיינו אסתר סוף כל הנסים כשחר שהוא סוף הלילה והולך ואור עד נכון היום ה"נ הולך ואור ואין כאן צרה אלא הכל בחבה ואהבה ואם נפרש כן אין ראוי' שתהי' אסתר סוף שניתן לכתוב אלא כותב והולך והיינו חנני' בן חזקי' וסיעתו שהי' מחבבים הצרות הוא התחיל לכתוב מג"ת כי אע"ג שכבר היה נס חנוכה קודם לו זמן רב מ"מ לא כתבוהו בספר משום דכתיב אילת השחר אבל הוא שחיבב הצרות פירש אילת השחר על חיבוב הצרות ע"כ מותר לכתוב מג"ת:

דף יד.

תנא אף ידים הבאות מחמת ספר וכו' הרמב"ם פסק דידים הבאות מחמת ספר בכל ספרי קדש ולא משום דר' פרנך אלא משום דאי לא הא לא קיימי הא ולקטתי מדברי הגאון שב יעקב ז"ל דגזירת מצניעים אצל תרומה שייך בכל כתבי קדש וגזרו על כל הספרים שיפסלו תרומה ודר' פרנך לא שייך אלא בס"ת וראוי לגזור על ידים הבאות מס"ת לחוד שיפסלו תרומה ולא משאר ספרים אך אי לא הא לא קיימי הא שיאמרו אילו שארי ספרים פסלי תרומה היה מטמאים ידים כמו ס"ת ע"כ לא פליג רבנן וכשם שכל הספרים פוסלים תרומה משום מצניעים ה"נ ידים הבאים מחמת כל הספרים פוסלים משום ר' פרנך דס"ת. וצע"ג במשנה ספט"ו דכלים ובהרע"ב שם משמע דידים דס"ת נמי משום תרומה גזרו ולא מדר' פרנך דאל"כ מ"ש ספר עזרא משאר ספרים. ולדברי' דשב יעקב י"ל הא דבמס' ידים כשאמר ר"י יד מטמא חברתה והביא ראיה מידים הבאים מחמת ספר ולא השיב כן לר"א במס' חולין דמייתי תוס'. וי"ל דלרבנן שרצו לומר שיהיה חוכא וטלולא אם יד מטמא חברתה והשיב מידים שמחמת ספר אע"ג התם משום חומרא דר' פרנך עכ"פ חזינן שגזרו גם על שארי ספרים משום אי לא הא לא קיימי הא ואי לאו דפשיטא להו לאינשי דראוי לגזור שני יעשה שני לא היה מפקפקי' משום שלא גזרו על ידים שמחמת ספר אע"כ אין זה תימא. אבל בחולין לר"א אי הי' מייתי ראיה לר"א הנ"ל ע"ד הנ"ל שאין תימא אצל העולם אם טומאה עושה כיוצא א"כ פשיטא שיהי' ראשון עושה ראשון וכר"א ולא כר' יהושע. ועיין בתשו' שב יעקב דברי הגאון מו"ה יואל עוקרש זצ"ל פי' הגון על דברי תוס' דחגיגה. ומיהו פ' חלק ק' ע"א משמע דגם בכל הספרים אסור ליגע ערום:

האוחז ס"ת ערום מדלא אמר הנוגע ערום למד מהרי"ט סי' קל"ו דאוחז בעמודים כשהם ערום דגזרינן שיגע בהס"ת עצמו וכן מורה לשון הרמב"ם ע"ש אבל כשאין הס"ת ערום מותר ליגע בהעמודים:

ס"ת ערום עיין רמב"ן בחי' רשב"א דהטעם נמי משום ידים עסקני' ואפ"ה אינו מועיל נטילה דסתם גזרו ולא תקנו נטילה ע"ש. א"כ למהרי"ט הנ"ל כשס"ת ערום לא מהני נטילה ליגע בהעמודים:

דף יד:

שמאי והלל גזור וכו' הק' תוס' דלמא ר"ש וב"ה גזור בסתם ידים ושמאי והלל במחמת ספר. לכאורה דבריהם צ"ע ממ"ש לעיל ד"ה אף ידים הבאים וכו' וי"ל דהקשו אמאי

דפריך והאמר אילפא תחלת גזירתן לשריפה לימא היינו סתם ידים אבל בבאים מחמת ספר תרי גזירות הוה גזרו שמאי והלל על הספר ועל הידים מחמתו לתלות ותלמידים גזרו אתרווי' לשרוף וע"ז משני תוס' דידים משמע סתם ידים ולא הבאים מחמת ספר: בני אם חכם לבך ישמח לבי. עיין תוס' עירובין שהקשו הא תיקן גם שניות לעריות ואיזן ותקן משלים הרבה. ואני אומר להוסיף איסורים וגדרים כבר הי' לעולמים ואדה"ר הוסיף איסור נגיעה אעפ"י שחטא בזה היינו משום שלא אמר שהוא מגזירה דילי' ונעשה כמוסיף על דברי ה' אבל יפה עשה שגזר. עיין באבות דר"נ. ומרע"ה גזר על הזאה בשבת כמ"ש סמ"ג אך שהע"ה עשה תקנה לבל יכשלו הוא גזר שלא יאכל קדש בידים ותקן לזה נטילה נמצא לא תצא מכשול מת"י. וכן אסר להוציא מחצר למבוי ומבתים לחצר ועשה לזה תקנה עירובי חצירות לבל יכשלו בתוספת איסורו. עיין ביצה ט"ז ע"ב כיון דמקלקלי בי' רבים היינו קלקולא:

דף טו.

דיין שעתן. מזה הלשון משמע דגם בשעתן לא הי' ראוי לטמאות והיינו בדלא ארגשה רק שמצא הדם ע"י עד דמהראוי שלא לטמאותה דבעינן עד שתרגיש בבשרה ומ"מ מטמאים משום שמא הרגשת עד הי' א"כ די' שעתה אבל לא יטמאנה למפרע ומשו"ה הוכרח רש"י [נדה ב' ע"א ד"ה שמאי] לפרש משנתינו בבדיקת עד עיין מהר"מ לובלין [שם] ועיין לקמן ג' ע"א תוס' ד"ה מרגשת בעצמה וכו' וק"ל:
והלל אומר מפקידה לפקידה. דבר מבואר הוא שאין מעת לעת שבנדה מטמא אלא לתלות ולא לשרוף והיות כן נוראות נפלאתי על דברי התוס' סוטה כ"ח ע"ב ד"ה ברשות הרבים ספיקו טהור וכו' שכתבו וז"ל אבל בהא איכא למתמה אמאי משוינן מטה כספק טומאה ברה"י וכו' והוא פלא הא באמת לא משוינן מעל"ע כספק טומאה ברה"י דודאי טמא אלא אמרינן תולין כמבואר וחזרתי על כל הצדדים ולא עלה בידי תירוץ מרווח: ד"ה חמשה ועוד חייבין. דסבר ר' יוסי מדה מדברית היו גדולים משלנו וכו' [עיין שו"ת או"ח סי' קפ"א מד"ה והנה בעירובין]:

דף טו:

אתו אינהו גזור אגושא לשרוף וכו'. [עי' חי' גיטין ח' ע"ב ד"ה והרוצה]:
והטיף לתוכן אבר. עיין במס' ר"ה פירש"י שחוזרים לטומאתן ישנה וא"ש וחכמים מטהרים לגמרי שלא לטמאות טומאה ישנה. והכא לא מצי לפרש כן דאכתי לא ידעינן

דכלי זכוכית אינו חוזר לטומאתן ישנה עד דמייתי לי' לקמן אבל למסקנא אה"נ איכא לפרש כפירש"י בר"ה ועיין משנה א' פ"ה דכלים לענין תנור של מתכת שניקב וסתמו בטיט ע"ש:

דף טז.

יחזרו לטומאתן ישנה. פירש"י אם נטמאו וכו' להטעינן טבילה משמע דפשיטא לרש"י השתא דעשאוה ככלי מתכות טבילה עולה לי' וכ"כ להדיא ר"ש סוף מס' כלים דטבילה מהני לכלי זכוכית מיהו לא נ"ל דהר"ש פוסק כהך שינוי' דלא כרב אשי אלא נ"ל ס"ל להר"ש אפי' לרב אשי מ"מ במה שמטמא מגבו אעפ"י שהוא ככ"ח מ"מ טבילה עולה דלא מצינו טומאת גבו בלא טבילה וכעין שכ' ראב"ד בהשגות פ"א מכלים דמשו"ה לרב אשי לא מטמא מאוירא דלא מצינו ב' טומאת גב ואויר בכלי א' ה"נ דכוותי' ולפ"ז י"ל להך לישנא כלי זכוכית מטמא מדרס דכל שמטהר במקוה מטמא מדרס דאי ס"ד לא מטמא א"כ ה"ל הכירא שלא לשרוף תרומה כעין שהקשה תוס' ד"ה עבדו ותוספתא דמייתי ר"ש דטהור ממדרס לא מתני' בי' ר"ח ור"א ומ"מ ר"ש מיירי להך תוספתא אליבא דרב אשי אבל להך לישנא קמא לאו הילכתא היא עיין כי הקצרתי. ומ"מ מה שפירש"י דטומאה ישנה היינו להצריכה טבילה הוא מהטעם הזה בעצמו דאיך יתכן שיחזור לטומאה ישנה ולא יהיה לו טהרה מטומאה זו והלא כל חזרה לטומאה ישנה מדין כלי מתכות אתינן עלה ולא יהי' הטפל חמור מהעיקור אע"כ הקושי' דש"ס הי' רק שתחזור לטומאה ישנה כדי להצריכה טבילה. ומיהו בלא"ה צל"ע אי לא גרסינן אלא וכמ"ש תוס' ואין לכלי זכוכית טהרה במקוה א"כ מאי פריך שתחזור לטומאה ככלי מתכות הא כל עצמה דטומאה ישנה לא גזרו אלא שלא יאמרו טבילה ב"י עלתה לה והכא לאו בת טבילה היא כלל. מיהו למ"ד שמא לא תנקב בכדי טהרתה א"ש ולחד פירש"י לקמן כ"ע ס"ל הכי רק רבא מוסיף שלא יאמרו טבילה ב"י עלתה לו להחמיר גם בדרצפנהו מירצף וא"ש ועיין בכל זה כי הקצרתי מאד:

דף יז.

אמר ר"ט אקפח וכו'. כ' תוס' שהוא לשון שבועה כמו חי פרעה אם תצאו מזה מ"מ נ"ל שהוא לישנא דמשתמע לתרי אפי דגם יש לפרש בהיפוך שנשבע בחי פרעה שיצאו מזה וכן יתפרש חי אני נאום ה' וימלא כבודי את כל הארץ כמ"ש רמב"ן שם פ' שלח והענין מתפרש לפי המקום. והעומדים לפני יוסף חשבו שנשבע בחי פרעה שלא יצאו

ובאמת היה כוונתו בהיפוך שאם יצאו חי פרעה ואם לאו ימות והרי הוציאם אחר ג' ימים ואפי' שמעון לא אסר אלא לעיניהם כדפי' רש"י ואח"כ הוציאו מהמאסר גם הוא כי קשה בעיני לומר שיוסף נשבע בחי המלך ומעל בשבועתו חלילה ליוסף מעול. ומה שנשבע חי פרעה כי מרגלים אתם נמי אמת הוא שהרי השביעם על תנאי שאם לא יביאו אחיהם הקטן אזי הם מרגלים בחיי פרעה ואם יביאו הקטן הנה אינם מרגלים וכבר ידע יוסף שסופם להביא בנימין עמהם כמו שהתבונן מחלומותיו אשר חלם וכמ"ש רמב"ן פ' מקץ א"כ נשבע באמת ולא שיקר כלל:

ומ"ש רש"י בחומש כשהיה נשבע על שקר הי' נשבע בחי פרעה חלילה להבין דברי רש"י כפשוטן הרי בארתי שאין כאן שקר כלל ועוד רש"י דקדק בלשונו כשרצה לשבע על שקר ולא כ' כשנשבע לשקר אלא על שקר רוצה לומר כשהי' מגזם דבר שהי' נראה בעיני הבריות כשקר וכיזוב כמו הכא שהתעולל עלילות על בעלי צורה ואנשים נכבדים לומר מרגלים אתם והיה נראה בעיני השרים הסובבים אותו כמגזם ומשקר וכדי לאמת דבריו שיאמינו בו בלי ספק הי' נשבע בחי פרעה כי אז ידעו שהוא אמת נכון הדבר כי ידעו כי נאמן הוא לאדונו ולא ישבע לשקר בחי פרעה והיינו דפי' רש"י כשהי' נשבע על שקר פי' על דבר שהיה נראה כשקר הי' מתחזק והחזיק דבריו בשבועה חמורה הלזה חי פרעה. הארכתי בזה כי מצוה להוציא מלב המלעיגים וק"ל:

אם תקניטני גוזרני אף על המסיקה פי' שמאי אמר אני אינו חושש שאם ימסקו יבאו גם לבצור דמסיקה בבצירה לא מיחלף מטעם שכ' הרב פורת בתוס' ד"ה גוזרני וכו' אך אם תקניטני להקשות ממסיקה לבצירה ש"מ דאתי למחלף א"כ גוזרני אף על המסיקה דאי לא הא לא קיימא הא דבצירה:

ואותו היום הי' הלל כפוף ויושב לפני שמאי וכו' והי' קשה לישראל פי' רש"י לפי שהלל נשיא וענוותן עכ"ל פי' והוה כיום שנעשה בו העגל שאהרן גדול ישראל לא עצור כח ושמע לקולם מרוב ענוותנותו וקשי ערפם של העומדים נגדו שלא נשאו פנים לאהרן וחור לבטל דעתם מפני דעתו. והא דנעצו חרב איתא בירושלמי תלמידי ב"ש עמדו להם מלמטה והי' הורגים בתלמידי הלל. תנו ששה מהם עלו והשאר עמדו עליהם בחרבות וברמחים. וי"ל דנהי דתלמידים ששמשו בתורה לפני הלל היו מרובים מתלמידי שמאי מ"מ בדבר שנחלקו בגזירה ודין והיה נראה לקצת מתלמידי הלל כדעת ב"ש הי' נקראים גם אלו ב"ש בזה הדין והשתא כשנזדמנו כל תלמידיהם בעליית חנני' ויען הי' קשה להם שיתבטל דעת הלל וסיעתו מפני דעתם של ב"ש רצו תלמידי הלל להשמט א' א' ועמדו תלמידי שמאי למטה אצל השער בחרבות וברמחים שלא יצאו תלמידי הלל וששה

מתלמידי שמאי החכמים הגדולים שבהם עלו להעלי' מקום ועד תלמידי הלל להציע סברותיהם לפניהם ולהחזירם לדעתם בסברא והשכל עד שכמה וכמה מתלמידי הלל נתפסו בדעתם על תלמידי שמאי ומעתה רבו היום ב"ש על ב"ה ונקבע הלכה כב"ש זה נ"ל פי' הירושלמי ומסכים הולך עם מ"ש רמב"ם בפי' המשנה ודברי קרבן עדה לא נ"ל:

דף יז:

משום תרומה ביד כהן. עיין מהרש"ל ועיין יד דוד ולפע"ד דעת רש"י במתק לשונו לפי המסקנא דפסחים דאין זריעה עולה לקדשים כשם שאין השקה עולה למי חג ע"ש. משו"ה נשארה בטומאה. אמנם כל זה אי נשאר עליו שם קודש כמו מי חג שעכ"פ אין ההשקה מבטל ממנו הקדושה וממילא לא נטהרו ע"י השקה משא"כ הכא בתרומה אי הזריעה מבטלת שם תרומה וממילא הן חולין ובחולין מהני זריעה לטהרה ויהיה עתה חולין טהורים ע"כ תחלת גזרתם הי' שלא לבטל שם תרומה ממנו ושוב ממילא אין לו טהרה בזריעה כמו מי חג דוק בלשון רש"י ותבין כי כן הוא. והנה מאן דס"ל תרומה טמאה בשרפה מן התורה וכל הנשרפים לא יקברו וכמ"ש תוס' לקמן כ"ו ע"א ד"ה כך וכו' צ"ל היינו דרך ביעור לא יקברו אבל דרך זריעה לטהרה הוה כמו טבילה מותר מן התורה ורבנן אסרו משום תקלה וק"ל ועיין היטב ע"ז מ"ח ע"ב תוס' ד"ה ואין וכו':

לר' יוסי שבסרי הווין הקשו תוס' דהמ"ל לר"ט י"ז הוו לכאורה בפשיטות י"ל דודאי לר"א דס"ל אוכל ראשון ושני שני פשיטא לי' דחשבי לי' בתרתי אלא ר"א שמותי היא וקיימ"ל כר' יהושע דאוכל ראשון ושני הוה שני זה לא נ"ל למיחשב בתרתי לתוס' וע"כ פריך י"ז הוו וזה יוצדק לר' יוסי שהי' מתלמידי תלמידהון של ר"א ור"י. ור"א שמותי וע"כ כר' יהושע ס"ל אבל ר' טרפון שהי' מחבריהם מצי סביר כר"א ולק"מ ומיושב נמי מ"ש תוס' לעיל ד"ה אף הידים וכו' שהקשה המהרש"א דלמא חשיב אוכל ראשון ושני בחדא וגם מים שאובין בחדא והא"ש דעכ"פ לר"א תיקשה דלדידי' אוכל ראשון ושני בודאי תרתי הוו וא"כ טפי לי'. מיהו לזה י"ל דלמא ר"א ס"ל כר"ט או כר' יוסי דצינור ואמנם לרש"י דגם לר' יהושע חשבי' בתרתי אוכל ראשון ושני תיקשה לימא לר"ט י"ז הוו. וי"ל ע"פ מ"ש פני יהושע דהכרח דלא יאכל הזב לא הוה מי"ח דבר שהרי אפי' עוף עולה עם הגבינה ה"ל מקולי ב"ש כ"ש זב עם הזבה דאיכא שינוי ידיעות ע"ש. ואמנם בחולין פ' כל הבשר ק"ד ע"ב מבואר דר' יוסי הא דס"ל דעוף עם הגבינה הו"ל מקולי ב"ש ומשו"ה פריך בשמעתין ר' יוסי לשיטתי' אבל ר"ט מצי סבר כת"ק דעדיות דעוף עם גבינה לא הוה מקולי ב"ש וחשיב לא יאכל הזב מי"ח דבר:

דף יח.

מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתן אמר ר' יוסף רבי היא לכאור' צ"ע דהא רב יוסף ס"ל טעמא דב"ש משום שביתת כלים א"כ מדרבנן אסור וכן דעת תוס' לקמן בשמעתין ד"ה ולימא מר וכו' שכ' ולר' יוסף לא תיקשי אמאי לא אסרו ב"ש טעינת קורה וכו' מבואר דאפילו ליכא חיוב מ"מ ה"ל לאסור טעינת קורה מדרבנן משום שביתת כלים ודלא כהר"ן דס"ל באיסור לאו דשביתת כלים לא גזרו מדרבנן וכעין מה דאמרינן ר"פ הנחנקין אחר שגגת לאו בנו שגגת חנק ה"נ דכותי' זה הוא דעת הר"ן מ"מ תוס' לא ס"ל הכי אלא דלענין איסורי שבת לא חלקו כעין מ"ש תוס' ב"מ צ' ע"א ד"ה אבל וכו' ע"ש אע"ג דלא דמי כולי האי מ"מ צ"ל לשיטת תוס' כך ועיין מ"ש רש"י יבמות קי"ט ע"א ד"ה מה לי איסור לאו ע"ש ויש לחלק וא"כ תיקשי לרב יוסף דס"ל משום שביתת כלים מה הי' צ"ל רבי היא וסתרו סתם מתני' דהכא עם מתני' דלקמן קנ"ה ע"ב דאתי' כר"י בר"י ולמה לא נימא מדרבנן אסור אפי' לר"י בר"י ובכלים נמי אסרו מדרבנן וצ"ל פשיטא לר' יוסף דלר"י בר"י אפי' לכתחלה שרי כמו נתינת מים למורסין לכתחלה:

פותקין מים לגינה נ"ל אע"ג דהנותן מים לזרעים חייב משום חורש ומשום זורע כמבואר ריש מס' מ"ק מ"מ המעיין בלשון רש"י שם יראה היינו דוקא הנותן מים לזרע אבל הפותק מים לגינה והמים עוברים בצינורות שעוברים דרך הגנה ומתלחלח הגינה אפי' עשו כן בשבת ליכא חיוב חטאת ודומיא דהכא מגמר כלים בשבת במוגמר וגפרית שכבר הונח על האש אין בנתינת כלים על גבם בשבת שום חיוב חטאת וכ"כ מחצית השקל ובשו"ע קטן הנדפס מחדש בדובנא. אלא שמפותקין מים לא תי' כלום. ולפע"ד כמ"ש וצדקו דברי מג"א סי' רנ"ב ס"ק כ' שתמהו עליו ולק"מ. ואני מצאתי דבריו מבואר' בירושלמי דקאמר ב"ש מפיק לי' איסורא מששת ימים תעשה כל מלאכתך שתהי' כל מלאכתך עשוי' כבר מע"ש פי' ע"כ אין שורין אלא כדי שישורו וכו' וב"ה מפיק התירא מששת ימים תעבוד וביום השביעי פי' דקרי בי' דתעבוד גם ביום השביעי ומותר לשרות דיו וכו' סמוך לחשיכה ושורה והולך כל השבת וקאמר ב"ש האי קרא במאי מוקי לי' ומשני דפותקין מים לגינה ומוגמר וגפרית אבל לא רחיים של מים משום שמשמיע קול ע"ש מוכח מזה דברחיים ליכא חיוב שבת דאל"כ תיפוק לי' מששת ימים תעשה כל מלאכתך דאוסר ב"ש לשרות דיו ומה צורך להשמעת קול אע"כ ליכא ברחיים של מים חיוב חטאת וכמג"א הנ"ל:

ואיתא תו בירושלמי שלפני זה ב"ה מאי עביד בקרא דב"ש תעשה כל מלאכתך היכי דעביד לי' בידים. נ"ל לפרש דס"ל לירושלמי ברייתא דשביתת כלים דכ"ע היא ונהי היכי

דהכלי עשה מלאכה מעצמו אפילו ע"י מעשה כגון רחיים מותר אבל היכי שאדם עושה מלאכה בידו ע"י כלי של ישראל כגון גוי החוצב בגרזן של ישראל וכדומה מצווה על שביתת כלי ואסור והן הנה דברי רוקח סי' מ"א וסי' ש"ד גבי ספינה דמייתי ב"י סי' רמ"ו ותמה עליו ודרישה ירד להציל וחזר בו. ולק"מ דמעיין בפנים ברוקח יראה שכ' להדיא הטעם מפני שעשה בידים עם כלי או ספינה של ישראל ויצא לו זה מירושלמי הנ"ל ולא מצינו ש"ס דילן חולק על זה והרי קמן דהרוקח סי' מ"א שם מייתי מתני' דמצודו' חי' ועוף כצורתה ולא מוקי ליה בלחי וקוקרי ומיד ע"ז מיירי איסור להשאיל כליו לגוי משום שביתת כלים ש"מ לחלק כנ"ל עפ"י הירושלמי וזה ברור בעזה"י ועי' מהרש"א ס"פ הפרה בב"ק:

ובגליון מג"א שלי סי' רנ"ב ס"ק כ' כתבתי וז"ל שם. בס' אבן עוזר לקמן סי' שכ"ח דוחה כל ראיות והעלה שיש בו חיוב חטאת וצ"ע לדינא. לכן כשיש דחק סמוך לפסח רגיל אני לצוות שימכרו להנכרי בעל הרחיים את החטים וכל הכלים ואומרים לו. כשמניח אותם לשמרם מחמוץ. אזי אפשר שיחזרו ויקחו ממנו הקמח אחר הפסח עיין לקמן סי' ש"ז סעיף ג' והישראל יושב ומשמר ועש"ך יו"ד סי' קט"ו סק"כ וק"ל. ומה שקשה על ראיות מג"א מתוס' כבר תי' יפה בתוס' שבת ע"ש. דהכי קאמר דהי' לי' לרבה לומר דבמלאכה דאתי' ממילא כעין רחיים מודה ב"ה לב"ש דאיכא למטעי טפי ולמגזר ע"ש אטו שבת שיאמרו שאין בו איסור אע"כ דאה"נ אין בו חטאת ע"ש. ויותר נראה מ"ש בגליון ש"ע קטן בשערי תשו' והוא קרוב לדברי מחצית השקל. ופותקין מים לגינה נמי מילוי מים כל היום אין בו חיוב חטאת דוקא משקה מים לזרעים ממש עיין לשון רש"י מ"ק ב' ע"ב. אבל למלאות ניגרי הגן מים ליכא לא חורש ולא זורע. וכדברי מג"א מוכח בירושלמי לפמ"ש רשב"א בחי' דמשמעותי' כרבה משום גזירה דילמא אתי למיעבד בשבת ומסיים התם בירושלמי דלב"ש פותקי' מים וכו' אבל לא יתן חטי' וכו' משום השמעת קול. א"כ ש"מ בחטים לתוך רחיים ליכא למגזר משום דבשבת עצמו נמי ליכא איסור דאורייתא. וצ"ל שאני פת בתנור דכך הי' במשכן דכל בישול ואפי' נעשה ממילא. אבל טחינה במשכן הי' ברחיים של יד וכן מצודה הי' צד ממש לא ע"י פרישת מצודה. לכן כל שיעשה ממילא פטור וכ"כ קרבן נתנאל. וא"כ אזדא ליה ראיה של אבן עוזר סי' שכ"ח מזורה ורוח מסייעו דהתם הכי הוה במשכן דכל זורה הוה ע"י רוח משא"כ רחיים של מים שטחנו בשל יד. ומ"ש מצד צבי לק"מ כיון דהצבי רץ מפני הכלב שרודפו. האדם העומד לפניו וגדר דרכו הוא הצד בידים. כצבי בבית ואדם יושב על הפתח דחייב משום צד. עכ"ל על הגליון מג"א שם:

דף יח:

עסיות ותורמסין רש"י ד"ה האי קדרא חייתא וכו' פי' שאין הלילה והיום כדאי להם ומהרש"ל כ' שמסחא ישנה לילה ומקצת היום ושכן משמע בטור ומיהו טעמא לא ידענא ונ"ל דמזה ראי' להטור או"ח וב"י סי' תר"ט דפליגו אהגאונים הרבים האוסרים להטמין עיה"כ לצורך סעודת מוצאי יה"כ ועיין מג"א שם והרי קמן אי לאו משום שמא יחתה הי' שרי עסיות ותורמסין ומיהו מנחתום אין ראיה משום דחבי' של מים חזי גם לשבת עצמו לשתות ולהדיח כלים אלא שמרבה בכלי גדול שיהיה לו לצורך מוצאי שבת בזה אין איסור כיון דאפשר ליה להנות ממנו בשבת א"כ שבת לעצמו הכין וע' מג"א סי' רנ"ד סק"כ. והה"נ המטמין בעי"כ לצורך חולה וקטן מותר להרבות לצורך מוצאי י"כ אבל להטמין למוצאי יו"כ לחוד אסור ולק"מ מחביות של מים אבל מעסיות ותורמסין קשיא להו בודאי אע"כ ס"ל להגאונים כהרמב"ן דמייתי רשב"א דאדרבה עסיות ותורמסי' סגיא להו בחיתוי מועט ומיהו חזי' ביומן וכגי' מהרש"ל ברש"י והוה הטמנה לצורך שבת ואמנם הטור דמפרש עסיות ותורמסי' כמהרש"ל דסגי' להו במקצת היום ופליג אהגאונים גבי הטמנה עיה"כ עקבותיו לא נודעו ומיושב קו' תוס' לקמן י"ט ע"א ד"ה ר"י אומר יגמור אפיר' רש"י ושם ע"ב ד"ה שמן וכו' והא"ש דכל שאסור באכילה בשבת אסור ממילא בשבת לצורך מוצאי שבת ומדיגמור בשבת ש"מ מותר בשבת ולית ביה איסור נולד:

האי קדרא חייא וכו' הרי"ף מוכיח מכאן דהלכה כר' יוסי מדיפתא וצ"ל דלא סגי' לי בהוכחת התוס' ד"ה התם בשרי אגומרי משום די"ל כפי' הרז"ה דלכ"ע היכי דקשי' לי' זיקא דוקא מותר אלא דפליגי אי דברחא קשיא זיקא או לא אבל היכי דקשיא זיקא לכ"ע שפיר דמי ואי לא לכ"ע אסור ולק"מ מבני חבורה זריזי' ע"כ מייתי ראי' מדאמר רבינא כבשרא דגדי' דמי ולא אמר בקיצור האי קרא חיי קשיא לי' זיקא ושפיר דמי דהרי היכא דקשי' זיקא לכ"ע שפיר דמי אע"כ רמיז לן דברחא אסור דהלכה כר' ירמי' לאפוקי מדרב אשי ולזה נתכוון מלחמות ה' ומיהו התוס' דלא מפרשי כהרז"ה אלא ס"ל דלרב אפילו לא קשי' זיקא שפיר דמי אין להביא ראי' מרבינא די"ל לרווחא דמילתא נקיט כבשרא דגדי' דמי דאפי' ר' ירמי' מודה בו כמ"ש הרז"ה אמנם לזה הפי' הוה ראי' מבני חבורה זריזי' כמ"ש תוס' נמצא מוכח ממ"נ דהלכה כר"י מדיפתא ללישנא בתרא:

ובגליון מג"א בסי' רנ"ד סק"ה בהגה"ה כתבתי וז"ל וכל שפורסה וכו' פשטידא או פלאדן צריך שיקרום פניו למעלה ולמטה וכו' עכ"ל נ"ב דברי אבן עזר בכאן תמוהים נעלמו ממנו דברי ש"ס מנחות ר"פ שתי הלחם דהדפוס הי' מחובר בתנור וניסק עמו גם דקדקו

מדקאמר בפ"ת בנוסחאות סמ"ק ותרומות וגם סמ"ג שבב"י לא מצאתי תיבה זו כלל וגם כל דבריו בזה אינו אלא המצאה של חידוד. והאמת דבפלאדן שנתמלא ונחלקו שני הלחמי' עליון מתחתון ה"ל כשני ככרות נפרדים וצריך לשער התחתון בפניו התחתונים ועליון בפניו העליון כי פניו התחתונים אינם נאפות מחום האש אלא מחום המילוי שבתוכו. ואפילו עוגה סתמות יש בתוכו שקדים או שומשמין ומפסיק בין עליון לתחתון כמ"ש לקמן סי' ת"ס. וכ"כ חמד משה כאן ומ"מ בנאפה בדפוס יש לעיין כי מ"ש מג"א סקי"ו מירי שהקדירה עומד על האש ממש. אבל בנאפה בתנור גרוף יש לעיין:

דף יט:

תוס' ד"ה ר' ישמעאל וד"ה שמן כתבתי לעיל בסמוך:
ומאחיזין האור במדורת בית המוקד פרש"י מפסוק ביום ההוא קידש הרצפה והקשה מהרש"ל האי קרא בשלמה כתיב כשקידש הרצפה קדושת מזבח אבל כבר מימי דהע"ה היתה מקודשת ולמה מייתי רש"י קרא דמאוחר דשלמה. ולע"ד רצה שיהי' עכ"פ קצת כמו צורך מזבח שהרצפה גופי' מקודשת כמו מזבח וכיון דלכ"ע לצורך מזבח גופי' מותר להבעיר בשבת מלא תבערו אש בכל מושבותיכם ה"ה בתוס' שבת שהוסיפו חז"ל מע"ש לאיסור לכן גזרו על כל מה שהוא לצורך מזבח והיינו צורך רצפה המקודשת כמו מזבח אבל אי לאו הכי הוו גזרינן גם בריצפה ולזה נוטה דעת פי' המשנה לרמב"ם אלא שפי' פי' אחר עיין פני יהושע ואין להאריך יותר:

דף כ.

ר' יהודה אומר בפחמין כ"ש. הטור פסק כר' יהודה וצ"ל דס"ל למאי דמסקי' בכריתות ס"פ אמרו לו דהמחתה בגחלים להתחמם והובערו הוה מלאכה שא"צ לגופא ותליא בפלוגתא דר' יהודה וא"כ צ"ל דמשנתינו ס"ל שאצ"ל חייב ומשו"ה חיישינן שמא יחתו בגחלים ור' יהודה אע"ג דס"ל משאצ"ל חייב מ"מ בגחלים ליכא חששא שיחתו. אך הטור הא פסק בעלמא מלאכה שאצ"ל פטור א"כ בגחלים לחמם בהם ליכא חיוב חטאת בחיתוי וממילא ליכא למגזר בע"ש עם חשיכה:
תחתון האיך דגבי תנור כבר העתקתי לעיל מ"ש בגליון מ"א שלי בזה ע"ש:
בני חבורה זריזין הם עיין עירובין ק"ג ע"א ובירושלמי דפרקין פריך ממשנתינו אהא דתנן במס' פסחים בפסח שחל להיות בשבת לא הוציאו הפסח מהעזרה עד שחשיכה מוצאי שבת ומשני בני חבורה זריזים הם פי' שהי' ס"ל דמשלשלים משום דשבות במקדש

אפי' במקדש התירו א"כ אמאי לא הוציאו הפסח גם בשבת מהר הבית לירושלים הא ירושלים כרמלית הוה כמבואר פ"ק דעירובין דלתותי' נעולות בלילה ומשני הכא טעמא אחריני איכא משום בני חבורה זריזים אבל שבות דמקדש במדינה לא התירו. ובירושלמי פ"ו דפסחים סוף הלכה א' הקשה כן אהבאתו חוץ לתחום אמאי לא ידחה שבת כמו משלשלים ומוקי ליה חוץ לירושלים אבל בירושלים אין שבות אבל בשמעתין מקשה ממה שהמתינו בשבת ולא הוציאוהו מהר הבית לירושלים דהוה ג"כ בירושלים הוצרך לתרץ משום בני חבורה זריזים כנלע"ד. ופירושו של ק"ע אין לו שחר. שוב מצאתי בשלום ירושלים פ"ו דפסחים קרוב למ"ש עיי"ש:

תהלה לאל ראשון. נצרני כאישון בחי' פרק ראשון הוא יתמוך ימיני בחי' פרק שני:

דף כ:

במה מדליקין ובמה אין מדליקין וכו' לקמן כ"ו אמרינן אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין ואידך כולם מדליקין והה"נ דהו"מ למימני מדליקין ובאידך כולם אין מדליקין. מ"מ נ"ל נפקא מיניה אי קתני באלו מדליקין ומדיוקא הוה לפ' אותן שאין מדליקין הי' מותרים להדליק ע"י תערובות אבל דנקטו חכמים בלשון איסור אין מדליקין באלו כללא כייל אפילו ע"י תערובות שמן כשר אסור להדליק כלל באלו הפסולים והיינו דאמר רבה לקמן כ"א ע"א מ"ט לפי שאין מדליקין פי' לפי שנקטו חכמים בלשון אין מדליקין הוה הכל בכלל גזירה. והשתא ניחא מה דהקשה לו אביי מפתילות אשמנים ונתקשה בו פ"י שם ע"ש לקמן. והשתא א"ש נהי דאין ללמוד זה מזה בטעמא מ"מ מדאתי רבה למיפשט מלישנא דמתניתין דתנן אין מדליקין א"כ הא גם בפתילות תנן לשון זה ואפ"ה מתיר רשב"ג כרך דבר שמדליקין. וזה דלא כפי' רש"י דפי' חלב מבושל היינו מהותך דא"כ תיקשי למסקנא דחלב מהותך היינו מבושל לפירש"י מותר ע"י תערובות ובמתני' תנן בלישנא שלילה ולא בחלב מבושל אע"כ כמ"ש ר"ן דחלב מבושל אפי' ע"י תערובות אסור כשאינו מהותך וחלב מהותך מילתא אחריתי היא:

אנן שירא פרנדא וכו' עמ"ש תוס' עכ"פ לפי' רש"י צ"ע כיון דכלך הוא פסולת של משי והיינו שירא פרנדא איך אפשר שנתמעט משחרב בהמ"ק ומאי מעליותא דפסולת וצ"ע. ואפשר הוא רמז בעלמא שירדו הכל ממדרגותם עד שלא נשאר מה שיקרא עליו שם פסולת עד שאמרו שם סוף סוטה שרו חכימי' למיהוי כספרי' וספרי' כעמא דארעא ועמא דארעא נדלדלו והלכו להם והיינו שירא פרנדא:

שעוה איצטריכא לי' עיין שלטי גבורים דאפשר להדליק שעוה בלי שום פתילה בתוכו והשעוה בעצמו דולק במקום נר והוא דבר חידוש:

דף כא:

פתילות ושמנים וכו' ועיין בקונטרסי בסוגי' דכבתה זקוק לה הועתק לקמן. שם מבואר יישוב על קו' העולם דמקשי' ממ"נ אי ליכא שום שמן אחר מצוי אמאי לא ידליק בשמנים הללו בחול משום דלמא יפשע ולא ידליק אי יכבה וכי משו"ה לא ידליק כלל בתמי' עיין פני יהושע ואי איכא שמן טוב מצוי ע"כ ג"כ אית ליה בשבת נר שבת בשמן טוב דנר שבת קודם לנר חנוכה וכיון דאית ליה נר א' טוב שוב לא חיישינן לשמא יטה לדעת הרמ"ה סי' רס"ד ומיהו אי מותר להשתמש לאורה סגי בנר אחד לשל שבת ולשל חנוכה כמ"ש מ"א סי' תרמ"ג סק"ב וליתא להנ"ל. גם ההוכחה דאי לית לי' שמן אחר לא יתבטל משום חששא דשמא יפשע עיין מנחות מ"ד ע"א אר"ח לא שנו אלא שיש לו וכו' משמע כסברא זו. אך ר"ן רפ"ב דביצה לא משמע כן וצ"ע:

והמהדרין ראיתי מי שנתקשה מ"ט לא נהיגי נשי דידן להיות מן המהדרי' והיכא דליכא זכר והיא מדלקת היא מוספת והולכת והרי היא ממהדרי' מן המהדרי' ומ"ט לא תהי' מהמהדרים ונלפע"ד בתחלה כשתקנו נר איש וביתו על פתח ביתו מבחוץ ונמצאו בישראל מהדרין שיצאו לחוץ והדליקו בעצמם נוסף על הדלקת של בעל הבית אז לא נמצא שום אשה שתהי' מהמהדרים כי אין כבודה לצאת בחוץ בר"ה לעתותי ערב ולהדליק בין האנשים נהי אם אין האיש בביתו ועלי' מוטל מצות הדלקה על כרחה תצא לחוץ להדליק מ"מ אם יש כאן זכר המדליק אין מן החסידות שתחמיר על עצמה בזה ותביא עצמה לידי חשדא והשתא אע"ג שכולם מדליקין בפנים מ"מ מנהג הראשון לא זז ממקומו כנ"ל נכון בעזה"י:

אחד עשה כב"ש וכו' זה נותן טעם לדבריו עיין בדרשת ראנ"ח פ' וישב דנפקא מיני' דהני זקנים לא חשו למספר הימים הנכנסים או היוצאים ואז המהדרים יכולים להיות ג"כ מהדרי' מן המהדרים אע"ג דליכא הכירא השתא מספר הימים וכמ"ש תוס' ד"ה והמהדרים וכו' ובהא פליגי הני לישנא אי לחוש לדברי תוס' או לא וכפסק רמב"ם וכמנהגנו שהמהדרים בעצמם המה ג"כ מהדרים מן המהדרים וכטעם זקנים. ונ"ל לב"ש עשו עיקור ממפלת השונאים ע"כ פוחת והולך כשבעים פרי החג שהמה נגד ע' אומות ולב"ה קבעו נגד עלייתן של ישראל ע"כ מעלין בקודש:

מצאו פך א' חתום בחותמו של כה"ג כבר הארכתי בענין זה בקונטרסים שונים וארשום פה מה שנלע"ד דודאי טומאת מת הותרה בצבור אך הם גזרו על הגוים להיות כזבים וטומאת זב לא הותרה בצבור והי' חכמי הדור נבוכים מה לעשות אם להעמיד דבריהם במקום ביטול עבודת הדלקה או לא ועשה הקב"ה נס ודלק ח' ימים מבלי שיצטרכו לבטל הדלקת נרות ומזה הראו להם מן השמים הסכמה על גדרי חכז"ל ונתחזק הדת ותורה שבע"פ אריכת דברים בזה עיין לקמן:

ר' יהודה אומר בנ"ח פטור פי' רש"י החנוני וצ"ע מה לי חנוני מה לי אחר ויותר צ"ע בלשון הרי"ף בזה וגם ש"ג תמה מ"ט פסק דלא כת"ק ומביאו ש"ך ח"מ סי' תי"ח גם צע"ג מ"ט דת"ק וכ' הרמב"ם ובש"ג הנ"ל דצריך להיות יושב ומשמר וזה תימא כל המדליק צריך לישב על פתחו ולא נשמע דבר זה. והנה בחו"י סי' ר"ז נסתפק במי שרץ לקדש הלבנה ושבר כלים אי פטור משום דרץ ברשות כמו בב"ק ל"ב ע"א או לא נאמר אלא בגוף המצוה אבל לקדש לבנה שיכול לקדשה ביחידות ואינו אלא מצוה מן המובחר לא. ונ"ל למיפשט מהא דרהטי רבנן לפרקא בשבת ש"מ מצוה מן המובחר נמי חפצי שמים איקרו. וי"ל דוקא בחנוני פליג ת"ק משום דיכול להדליק בפנים ונמי איכא פרסום ניסא כי רבים משכימים לפתחו ומה שמדליק בפתח רה"ר היא רק מצוה מן המובחר ואפ"ה פליג ר' יהודה והל' כוותי' כדמוכח מרבנן הנ"ל דרהטי בשבת לפירקא וא"ש הכל וק"ל:

בסוגי' דכבתה זקוק מה שבעה"י העלתה מצודתי בשבת ב' דחנוכה תקע"ב לפ"ק פה ק"ק פ"ב יע"א:

אר"ה פתילות ושמנים שא"ח אין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה בין בשבת בין בחול ובתוס' הגירסא בהיפוך בין בחול והדר בין בשבת. ולפמ"ש סמ"ע סי' ע"ב סק"ז דהיכא דנקיט בין ובין לעולם השני פשוט יותר מן הראשון ע"ש גבי הלוהו פירות או מעות וא"כ גי' התוס' ניחא בין בחול דלא שייך שמא יטה מ"מ אסור משום דזקוק לה. ובין בשבת הוא פשיט הוא משום שמא יטה דשום אדם לא יחמיר לאסור להשתמש לאורה וא"ש אלא דא"כ קשה לקמן בדרב מדליקין בין בחול ובין בשבת והתם חול פשוט יותר להתיר ומזכירו תחלה:

ע"כ נראה לפי הגירסא שלפנינו ליישב ק' תוס' מנ"ל דמותר להשתמש דלמא משום שאינו יכול להזדקק לה אם יכבה. דע"כ פלוגתתם היא בעיקור תקנות מתקנה מצות הנרות אי תיקנו שיהי' דולק כשיעור הזה ואי לא דלק לא קיים וצונו להדליק או עיקור תקנתם רק שיהי' מדליק באופן שיהי' ראוי לדלוק כשיעור ותו לא איכפת לן אם דולק או לא. וא"כ י"ל כיון שא"א לח' ימי חנוכה בלי שבת ומעיקרא ידעו שא"א בשבת להזקק

לו א"כ אפי' אי בשאר הימים לא יי"ח אם לא יזקק לו כי תקנתם הי' שיהי' דולק והולך דוקא מ"מ בשבת חנוכה הי' תקנתם מעיקרא רק מצות הדלקה ותו לא ואינו זקוק לו. וכשם שלמ"ד אינו זקוק לה. מותר להדליק לכתחילה בפתילות ושמנים הפסולים לשבת ולא נימא נהי דלא הטילו עליו חיוב שמירת הנרות שלא יכבו. אבל עכ"פ לכתחלה אסור להדליק בנרות שהם כבים והולכים זה לא נימא ה"נ בשבת אפי' למ"ד זקוק לה בחול. מ"מ בשבת כיון שעיקור תקנתם הי' אז להדליק ולא להזקק לו א"כ יכול להדליק אפי' לכתחלה בפתילות וכו'. בודאי אי הי' אפשר להמציא חנוכה בלא שבת. ואז הי' אומרים שהם תיקנו תקנתם בשוה שיהי' זקוק לו כל הימים ואם יארע פ"א חנוכה בשבת שא"א להזקק. אונס רחמנא פטרי' וכיון דמשום אונס אתאינן עלה הי' צריך למיעבד כל טצדקי דלא ליתא לידי כיבוי' אבל השתא דא"א לחנוכה בלא שבת לא הי' אפשר להם לתקן שיהיה שמנה ימים מצותן שוה דבשבת א"א וע"כ בשבת תיקנו שיהי' סגי במצות הדלקה בעלמא. ואל תתמה על זה כי כן צריכים לומר בענין זמן הדלקה דקיי"ל זמן משתשקע החמה עם צאת הככבים ולדעת רוב הפוסקים אי קדים ואדליק הוה ברכתו לבטלה והכי קיי"ל. ובע"ש מברך וצונו בעוד היום גדול ואי משום דא"א בענין אחר לחוד לא הי' לברך וצונו אע"כ כיון דא"א לחנוכה בלא שבת. מעיקרא הכי תיקנו זמן הדלקה. וה"נ ענין ההדלקה חילקו מעיקרא בין חול לשבת. וא"כ בשבת לא שייך כלל כבתה זקוק לה. ומיושב קו' תוס' וממילא מיושב גירסתינו דלקמן בדרב ור' יוחנן שאמרו מדליקין הוה שבת פשוט יותר דלא שייך כבתה זקוק לה ואי משום שמא יטה. נ"ל דמסתמא שום אדם לא יהי' מקיל להשתמש לאורה ודלא כהתוס' דהרי מסתמא דומי' דמנורה תיקנו וא"כ להיתרא שבת פשוט יותר לכן נקיט בין בשבת לבסוף ולר"ה דאמר אין מדליקין הוה חול פשוט יותר לאיסורא כנלע"ד נכון לולי שהראשונים לא פירשו כן:

אמר רבא מ"ט דר"ה. לא הו"מ למימר משום שאין מדליקין בהם במקדש מדכתיב להעלות נר שתהי' שלהבת עולה מאליה וכדתני' בבריתא לעיל בסמוך וכן הקשה פני יהושע נראה משום דנהי שתקנו כעין מנורה לענין איסור תשמיש או לענין כבתה למאן דס"ל כתית מגרגרי בראש הזית וזה לא ימצא לא' בעיר ושנים במשפחה. וע"כ לא הי' אפשר להם לתקן כן וכשם שהשמנים א"א שיהי' כעין מקדש ה"ה לענין פתילה לא תיקנו. וע"כ טעמא דר"ה כדמפרש רבא:

כבתה זקוק לה פירש"י וחיישי' שמא יפשע הקשה פני יהושע לימא שמא ישכח. והנה הטור סי' תרע"ד כ' דמדליקין בשבת ולא חיישי' שמא יכבה ויחזור וידלקנה דאפילו בחול אינו זקוק לה. ולכאורה צ"ע א"כ מנ"ל דטעמא דר"ה משום היתר תשמיש ושמא

יטה דלמא בשבת אסור משום שמא ידלקנה ולהתוס' אפשר לדחוק דמ"מ לא הי' לו להזכיר בין בשבת דממילא נדע זה. אבל לפמ"ש לעיל יישוב אחר קשיא. והי' נ"ל דודאי למיחש שמא יחזור וידלקנה היינו משום דחביבא לי' מצוה טובא ואיידי דחביבא ליה ישכח שבת וידלקנה כמו שגזרו שמא יעברנו בכיוצא באלו מצות. ומשו"ה אי אינו זקוק לה תו לא חיישי' שידלקנה בשבת כיון שכבר עברה מצותו וכבר קיים חביבותי' בהדלקה:

אמנם נראה שזה סותר קצת לחששא דשמא יפשע דאי חיישי' שמא יפשע שמע מינה לא חביבא מצוה כולי האי וסברא זו כ' מג"א סי' תרפ"א סק"א בשם רא"מ בביאורי סמ"ג ונהי דיש לדחוק ולומר איכא דחביבא עלי' ואיכא דפשעי בהו. מ"מ היותר נראה דודאי המהדרי' דמוסיפים נרות יותר על החיוב. הני ודאי לא פשעו. ובהני שייך איידי דחביבא. ואמנם בסתם בני אדם שאינם רוצים להיות מהמהדרי' והא קמן דלא חביבא להו להני חיישי' דלמא אתי למפשע. והטור מיד אחר זה כ' רק מנהג מהמהדרי' ותו לא מייתי הטור א"כ שפיר כ' מה שכ' אבל בשמעתין דאוסר בחול משום שמא יפשע ש"מ דקאי אמקיים עיקור מצות חנוכה איש וביתו. וא"כ הא דאין מדליקין בשבת ע"כ ליכא למימר משום חביבא מצוה ישכח שהוא שבת ויסבור שהוא זקוק לה וידלקנהו. דהא בחול חייש שמא יפשע ואיך יחוש לחביבו' מצוה וע"כ הטעו משום דמותר להשתמש לאורה ומיושב קו' הנ"ל על הטור וממילא נמי דרש"י הוכרח לומר משום שמא יפשע ולא משום שמא ישכח וק"ל:

ומיושב נמי הרי"ף והרא"ש דפסקו כרב ור' יוחנן לקמן דמדליקין בפתילות וכו' בין בחול ובין בשבת וכ' מדמדליקי' בשבת ש"מ כבתה אינו זקוק. ולא הוכיחו כן מחול ופני יהושע כ' בזה דמדחול ליכא למוכיח דלמא לעולם ס"ל זקוק אלא רב לא חייש לשמא יפשע ע"ש. וצ"ע א"כ לר"ח דס"ל אין מדליקין בשבת מנ"ל דס"ל כבתה אין זקוק לה דלמא בחול היינו טעמא מדמדליקין משום לשמא יפשע לא חיישי'. ולהנ"ל ניחא דבשלמא ר"ח קאי אדר"ה ור"ה דחייש שמא יפשע לא מהמהדרי' ובהני סברא קרובה וחששא גדולה היא שמא יפשע ועלייה' קאי ר"ח דמדלקי' בחול ש"מ כבתה אינו זקוק. אבל דאמר מילתא באפי' נפשי' אי לאו דהי' מתיר להדליק אפילו בשבת ה"א דמיירי מהמהדרים ומש"ה לא חייש שמא יפשע ולעולם זקוק לה. אבל מדמתיר בשבת א"כ ממ"נ אי במי שאינו מהדר ה"ל למיחוש בחול שמא יפשע ואי במהדרי' ה"ל למיחש בשבת שמא ידליק ומוכח ממ"נ דכבתה אינו זקוק לה וק"ל:

ומותר להשתמש לאורה. הקשה מהרש"א מקמ"ל בזה הא כ' תוס' שום אדם לא יחמיר לאסור תשמיש לאורה. ולק"מ דר"ה הוא תלמיד רב ובכל דוכתי' מקשי מרב אר"ה וסתם אומרי בי' רב היינו ר"ה וכדאיתא ספ"ק דסנהדרין. וא"כ הכא ר"ה כבר שמע מרב רבו דמותר להשתמש לאורו הוצרך לומר דאיהו חולק על רבו בזה ופשוט:

והנה לכאורה יש לעיי' קצת למ"ד מותר להשתמש לאורה ונימא נמי דכל תשמיש אפי' של חול מותר להך מ"ד עיי' רז"ה ורמב"ן א"כ אמאי ניחוש שמא יפשע הא יכול להשתמש אצלו. ומסתמא כל אדם ימצא דבר מה שישתמש אצל הנר ולא יפשע מהמצוה וראיתי בס' זכרון יוסף דף קי"ט שכ' בהיפוך דלמ"ד אסור להשתמש. וא"כ מותר השמן אסור בהנאה. לא יפשע כיון שאינו מרויח מידי. שיהי' אסור בהנאה. וז"א דיכול להוסיף עליו ולהדליק למחר וגם ביום השמיני אפשר לשומרו לשנה הבאה דסברת תקלה לא ברירא כולי האי. ולק"מ אבל במה שכתבתי יש לעיין. דאי מותר להשתמש אפי' תשמיש חול א"כ למה יפשע. ומזה ראי' למ"ש בתשו' שבות יעקב חלק א' סי' ל"ט בשם הגאון מהו' דוד אופנהיים זצ"ל שכ' לרבא דאמר בשעת הסכנה דמניחה על שולחנו דצריך נר אחר להשתמש שלא יאמרו לצרכו אדלקה. א"כ ה"נ למ"ד מותר להשתמש לאורה היינו כשיש שם נר אחר דאל"ה יאמרו לצרכו אדלקה ובתשו' שמש צדקה חא"ח ס"ז לא העלה דמיירי שגם נר האחר הוא מנרות הפסולים ומשו"ה חיישי' בשבת שמא יטה ע"ש. וא"כ לק"מ קושית הנ"ל דודאי איכא למיחש שמא יפשע ולא ידליק נר של מצוה אע"ג דמותר להשתמש לאורה מ"מ הא צריך נר אחר ומפסיד שמן שבנר הזה וק"ל:

ובזה מיושב ק' מהרש"א הנ"ל. דאי לאו דאר"ה בין בשבת ה"א מדאוסר בחול משום שמא יפשע ש"מ אסור להשתמש לאורה דאל"ה למה יפשע. ומשו"ה הוצרך לומר בין בשבת לומר דמותר להשתמש לאורה וע"כ הא דחיישי' שמא יפשע משום דצריך נר אחר להשתמש וכדלעיל:

ומיושב נמי הרי"ף והרא"ש הנ"ל דבדרבנן אר' יוחנן דמתיר בין בחול ובין בשבת אי לאו דאמר בין בשבת ה"א לעולם כבתה זקוק לה. והא דמתיר בחול משום דמותר להשתמש לאורה ולא יפשע לכן קמ"ל דמותר גם בשבת. וש"מ דאסור להשתמש לאורה (אפי' אם יש שמש אצל הנרות כדעת הב"ח) וא"כ הא דמותר בחול משום דכבתה אין זקוק לה:

ואיברא נ"ל דזה נכון לרבנן אמר ר' יוחנן. אבל לר' ירמי' אמר רב לא א"ש דהרי אמר רב לקמן להדי' אסור לרצות מעות נגד נ"ח. וא"כ הא דקמ"ל הכא דאסור להשתמש היינו אפילו תשמיש קדושה ערז"ה ורמב"ן. נמצא אי נמי לא הי' משמיענו דמותר להדליק בשבת לא הוה אפשר למטעי ולומר דבחול מותר משום דלא יפשע כיון דיכול להשתמש

תשמיש קדושה. אטו כולי עלמא אית להו שיעורא ללמוד דקביעא לי' עידנא בפתח ביתו בחוץ במקום נר חנוכה. ואולי משו"ה לא קיבלה אביי' מר' ירמי' דס"ל שלא דקדק בשמועתו יפה מפני ק' הנ"ל:

מותר להשתמש לאורה בתשו' רשב"א סי' קע"ג כוונת השואל נראה שהקשה הא א"א לצמצם שלא יתן שמן קצת יותר מן השיעור ואז יבוא להשתמש לאורו. אע"כ רצה להוכיח מזה דבכל שבת אם עבר והדליק בפתילות ושמנים הפסולים מותר להשתמש לאורן. ולא אסרו אלא תחלת הדלקתן אבל כיון שהדליק הדליק וא"כ מכ"ש הכא שתחלת הדלקת נ"ח בהיתר. אם דולק יותר מן השיעור מותר להשתמש לאורו. זה הי' דעת השואל בשתי תשובו' הסמוכים שם. והרשב"א דחה. דלעולם אם עבר והדליק בשמנים הפסולים אסור להשתמש כנגדן דחיישי' שמא יטה. ובע"ש צריך לדקדק שלא יוסיף בנ"ח יותר משיעור ואם א"א לצמצם. לעומת זה א"א נמי לצמצם שיעור איסור תשמיש לאורו ע"ש וק"ל:

ועיין הגה' מרדכי פ"ק דשבת סוף סי' רנ"ב. דס"ל למור"ם דאם יש נר אחד מפתילות ושמנים הראוי' מותר לשמש לאור פתילות ושמנים הפסולים בכל החדרי' אפי' במרתף ע"ש ומייתי לי' רמ"א סי' רס"ד ומג"א שם ריש הסי' ע"ש ומקשים העולם הא בשמעתין מיירי ע"כ דיכול למצוא פתילות ושמנים כשרים וטובים. דאל"ה מס' דנ"ד לא ידליק בחול משום שמא יפשע וכי יהי' ספיקי' חמור מודאי ומשום שמא יפשע ולא ידליק כלל בתמיה וכ"כ פני יהושע ודוחק לומר משום ברכה לבטלה שאם יפשע יהי' ברכתו לבטלה למפרע זה דוחק דהא ברכות אינו מעכבת א"כ ידליק בלא ברכה אע"כ אין מדליקין בחול דקאמר מיירי כשיש לו שמן טוב כשיעור לנ"ח אז אין מדליקין בחול בשמנים הפסולים וא"כ כיון שמצוי לו שמן טוב א"כ ע"כ הדליק נר שבת בשמן הטוב דהרי נר שבת קודם לנ"ח משום שלום בית. ומהשתא כיון דאית לי' נר א' בביתו הכשר לשבת תו לא שייך שמא יטה בשום חדר ואפי' במרתף וה"ה בנ"ח שבפתח ביתו דלא שייך שמא יטה ואמאי יאסור בשבת משום שמא יטה. וק' זו קשיא לכל המ"ד. וביותר לרב חסדא עיין וק"ל ועיי' בס' תוס' שבת. ודוחק לומר דשיעורא דנ"ח דולק זמן מה יותר מנר שבת. ערפ"ק דברכות גבי בשעה שבני אדם נכנסים לאכול פתם בערבי שבתות:

וע"ד הפשוט הי' נ"ל לומר נהי דלבעל הבית ולבני ביתו יש היכר ע"י נר א' הדולק בהכשר מ"מ בנ"ח איכא למיחש לבני רה"ר העוברים בחוץ הם ישתמשו בנ"ח ויטו בשבת ולהם אין היכר הוא לענ"ד:

אמנם בעיקור הק' נ"ל דאין הכרח כל כך דאיכא למימר מאן דס"ל כבתה זקוק לה וחייש שמא יפשע ס"ל אפי' אינו מוצא שום שמן כשר להדליק. ומדליק באלו בלא ברכה ואירע נמי שלא כבה או לא פשע מ"מ לא יי"ח בזה דמעיקרא לא תיקנו חכמים הדלקה בהני שמנים. ונפקא מיני' לדאמר ר' ירמי' לקמן דמי שלא הדליק ורואה נ"ח מברך. וה"נ מי שהדליק בשמנים פסולים. ורואה נ"ח אחר משמן הטוב צריך לברך ברכה הראוי':

אלא לפ"ז לר' ירמי' מנ"ל דס"ל לרב כבתה אין זקוק דלמא זקוק ומיירי בדלית לי' שמנים אחרים ובהא מתיר להדליק בין בחול ובין בשבת וי"ח וקמ"ל דאינו צריך לברך ברכת הרואה ובהא פליג אר"ה אבל אי אית לי' שמן טוב לא פליג דחיישי' שמא יפשע. ומיהו אדרבנן אר' יוחנן לק"מ די"ל הא ר' יוחנן לא הזכיר מעולם ולא שמע מרב מעולם הך דברכות הרואה וא"כ מה קמ"ל דמותר להדליק בחול פשיטא כיון דלית לי' שמן אחר לא יהי' ספיקו חמיר מודאו. וע"כ בדאית לי' שמן טוב ואפ"ה מותר להדליק באלו משום כבתה אין זקוק לה. אבל אדר' ירמי' קשה וצריך לומר דלא נראה לר' ירמי' שיהי' י"ח כלל אי הוה זקוק לה:

ואין רחוק דמשו"ה לא קבלה אביי מר' ירמי' דלטעמי' לא מוכח כלל דאין זקוק לה ומר' יוחנן קבלה. ובזה ניחא מה דצ"ע מאי פריך הש"ס אאביי דאמר אי זכאי גמירנא לשמעתי' מעיקרא ופריך הא קיבלה ומאי נ"מ. וצ"ע דהרי הוה ס"ל מותר להשתמש ושישמש לאור חנוכה והשתא הא דהדר בי' ונצטער על העבירה. אבל לפי הנ"ל ניחא דהא ודאי קיבל מר' ירמי' אך הקולא שהוכיח ר' ירמי' כבתה אין זקוק זה לא קיבל והדר בי' והקיל וא"כ פריך ש"ס שפיר מאי נפקא לי' מיניה במה שהחמיר עד עתה הלא זכור לטוב:

וע"ד דרש י"ל דודאי מצינו כמה פעמים בש"ס דבזקנותו הדר בי' ומסתמא תיקן בתשובה הראוי לשגגת תלמיד ובכל זאת לא מצינו בהדי' בש"ס שום פעם שהי' מצטער לאמר אי הוה זכאי וכו' אך כל עבירה צריך תיקון באותו מעשה ממש. ואמנם העובר עבירה בעסק התורה בילדותו קשה לתקן בזקנותו. דאי נמי יחזור ויעסוק בתורה בקדושה וטהרה לתקן אותו המעוות מ"מ אינו דומה כי הוא פגם בגירסא דינקותא. ובא לתקנו עתה בגירסא דזיקני בעת זקנותו ואינו דומה כי גירסא דינקותא כלילא דלא הדרא. והנה אביי כד הוה ס"ל מותר להשתמש לאורה מ"מ הרי ידע דאסור לרצות מעות נגד נ"ח. ולא הי' טעותו להתיר אלא תשמיש קדושה. והנה פגם במה שלמד תורה בילדותו נגד נ"ח ועתה בזקנותו כשחזר בו לא הי' יכול לתקן אשר עיותו. והיינו דמשני הש"ס נפקא מיני' לגירסא דינקותא:

ובזה אמרתי ליישב המדרש עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי. אבל יוסף שכח שנא' כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי. וי"ל מנ"ל להמדרש דכי נשני קאי ששכח מה שלמד מיעקב הא פשטי דקרא משמע ששכח בית אביו ונטרד ממנו. אבל הי' קשה מה לו להזכיר זה אחרי שכבר הושיעו ה' ונשכחו כל צרותיו וכמו שקרא שם השני באמת אפרים כי הפרני וכו' גם מה רצה כי הפרני בארץ עניי מ"ט לדקדק בארץ עניי אע"כ נשני בתורה וכיון ששכח גירסא דינקותא אע"ג שהפרני אח"כ רוצה שחזר ולמד וזכה לתורה מ"מ גירסא דינקותא הוא פסידא דלא הדר. ואמנם לעומת זה יש מעלה לתורה שלמד עכשיו במצרים הואיל שלמדה מתוך עוני ודוחק בבית האסורים ואחז"ל אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי באף היא שעמדה לי ובבית אביו למד מתוך הרחבה. לכן אמר אבל עתה הפרני אלקים בארץ עניי שהוא יותר טוב:

לשבת חנוכה תקע"ו פה פ"ב יע"א:

פ' במה מדליקין כ"א ע"ב מאי חנוכה דתנו רבנן וכו' ע"ש וכ' מהרש"א ח"א שהר"ן כ' דשם חנוכה הוא נוטריקון חנו כ"ה. והקשה ז"ל הא מותר בעשיית מלאכה. ולע"ד לא מצינו חנו על שביתה ממלאכה כ"א על חניית המחנה וכוונת הר"ן חנו בקמץ תחת החי"ת לומר שחנו ממלחמה באותו היום. אמנם מהרש"א העלה שעיקור הי' על שם שחנכו בהמ"ק והמזבח ששקצו אנשי יון ושכן איתא ברבה שגם מלאכת המשכן נגמר אז ומ"מ ציוה הקב"ה שלא לחנוך המשכן עד ר"ח ניסן שבו נולדו אבות. והקב"ה לא קפח שכרו של אותן היום כ"ה כסלו ושמרו לחנוכת החשמונאים אלו דברי מהרש"א ז"ל:

ולדידי צל"ע קצת באיזה יום היתה התחלת הקרבה והקטרה לפי המבואר במנחות נ' ע"א אמר אביי ה"נ מסתברא כמ"ד וכו' ע"ש. דאין מחנכים מזבח העולה כ"א בשחרית ומזבח הקטרת בין הערבים ואז מדליקין הנרות ע"ש ובפירש"י וכן פסק רמב"ם. וא"כ אימתי חנכו המזבח והמנורה. אי ביום כ"ד כסלו א"כ הי' לנו להתחיל ימי חנוכה מיום כ"ד דלא למספד כיון שעיקור י"ט על החנוך והי' התחלתן ביום כ"ד. ואי התחילו ביום כ"ה א"כ לא הדליקו נרות עד ליל הפונה לכ"ו ונהי דיום החינוך יש לנו להתחיל ביום כ"ה. מ"מ אין להתחיל במצות הנרות עד יום כ"ו וצ"ע לכאורה:

והנה יש להסביר עפ"י מ"ש בשם מדרש רבה הנ"ל. דלפ"ז יש שייכות לחנוכה של חשמונאים עם נס הנרות דוקא. עפ"י מה שהקשה פ"י מה צורך לנס הא טומאה הותרה בציבור ע"ש והיינו אי עדיין לא גזרו שיהי' נכרים כזבים לכל דבריהם וליכא אלא משום טומאת מת שהותרה בציבור. ותי' ז"ל שהקב"ה הראה להם חבתם שלא יצטרכו להקריב ולהדליק בטומאה אעפ"י שהותרה ע"ש ואיתא בילקוט נשא שאמר הקב"ה ליוסף אתה

שמרת השבת עד שלא ניתן. כדכתיב וטבוח טבח והכין וכתיב התם והכינו אשר יביאו חייך שבן בנך עתיד להקריב בשבת שנא' ביום השביעי נשיא לבני אפרים ע"ש הנראה מזה שלא רצה הקב"ה שתחנך המשכן ע"י חלול שבת משום א' מנשיאי שבטים כ"א ע"י שבט יוסף דרב גוברי' שכבר שמר השבת בח"ל. ואל תתמה שהרי אפי' מי שנולד בשבת צריך קצת כפרה על שחיללו עליו שבת בשעת לידה. כמבואר ס"פ מפנין. ומזה הטעם בעצמו נ"ל שנדחה יום כ"ה כסלו מלהתחיל בו חנוך המשכן מפני שאז הי' יום כ"ה כסלו ביום וי"ו לפי מ"ש תוס' ב"ק דיה"כ שירד מרע"ה מן ההר הי' ביום ב' ע"ש נמצא לא יארע ביום השביעי נשיא לבני אפרים בשבת. וידחה שבת ע"י אחד משארי שבטים והקב"ה לא רצה שיתחנך המשכן ע"י חלול שבת ומשו"ה נדחה מיומו וממילא המתין עד יום א' בניסן שנולדו בו אבות כנ"ל. והנה הקב"ה נתן ליום כ"ה כסלו שכרו שיהי' שמור ליום חנוך חשמונאים ואז בהגיע התור ההוא הי' הכל טמא ואי הי' טומאה הותרה בציבור א"כ מה הרויח זה היום במה שלא חינכו בו משכן שלא יתחנך ע"י חלול שבת והנה גם עתה נתחנך ע"י דחיית טומאה וידוע כי הקרבה בשבת ובטומאה דין א' להם וא"כ כיון שסוף סוף יקריבו בטומאה שהותרה בציבור הי' נוח לו יותר להקריב בשבת בימים הראשונים במדבר. ע"כ נעשה נס בנרות להראות חבתם שלא יצטרכו להקריב בטומאה וא"ש השתא קריאת ימי חנוכה על שם החנוך ותלוי בנרות כנ"ל:

והנה הרא"ם הקשה הא השמן נטמא מהמנורה ותי' לר"י בר יהודה עשו מנורה של פשוטי כלי עץ והקשה מהרש"א בח"א פ' אלו טרפות. תינח לריבר"י ולרבנן מאי איכא למימר שאין עושי' של עץ ועוד לריבר"י מי ניחא וכי אפשר לעשות נרות בלי שיהי' להם בית קיבול ומקבלים טומאה. ע"כ כתב הוא ז"ל שלקחו כלי חרס הגדולים המחזיקי' יותר מסאתיים ושברים והשברים ההם המחזיקים פחות מחצי לוג אינם מקבלים טומאה. ובזה ניחא לי' שנעשה נס גם בלילה הראשונה משום שבליל טבת האחרונים שיעור השמן חצי לוג ושברי כלים האלו לא החזיקו חצי לוג ואפ"ה דלקו כל הלילה אלו דבריו ז"ל. ותמה עליו בס' תבואות שור למס' שבת פ' במה מדליקין דהא ע"כ לא פליגי ריבר"י ורבנן אלא אי עושי' כלי שרת של עץ אבל של חרס לכולי עלמא אין עושי' עיין פלוגתא זו בר"ה פ"ב גבי דמות צורת לבנות ע"ש ולע"ד לישב דלקחו כלי מתכות גביעים גדולים יותר מסאתיים המיוחדים למשקה ונקבום כמוצא משקה ועי"ז נטהרו ושוב סתמו הנקב ויצקו לתוכו חרס או זכוכית שדינו כחרס. ומעתה כיון שהמעמיד של הכלי הוא ע"י טפה של חרס. נעשה כלי חרס לענין טומאה לר"מ דס"ל הכל הולך אחר המעמיד עיין שבת ט"ו ע"ב ואח"כ שברום ונשארו שברים פחות מחצי לוג ודינו לענין טומאה כשברי

כלי חרס בפחות מחצי לוג וכמהרש"א הנ"ל ומ"מ לענין כלי שרת דינו כמתכות והדליקו בהם. וזה שרמז לנו בנרות דזכרי' בהפטרה דשבת חנוכה ושבעה נרות על ראשה. ושבעה מוצקת לנרות אשר על ראשה. ונדחקו מה המה המציקות עפירש"י ורד"ק ולהנ"ל היינו מה שהוקצו לסתום נקב כמוציא משקה הנ"ל והוצק לתוכם טיפת של חרס. וא"ש:

וראיתי ברא"ם בביאורי סמ"ג שכ' דודאי מספק לא היינו מחזיקים ריעותא שנטמאו השמנים שבהיכל במת אבל הואיל ששקצו היונים את המזבח והקריבו עליו לע"ז א"א שלא הכניסו לשם תקרובות ע"ז שמטמא באהל כמת ע"ש. וצ"ע דהיינו לריב"ב בחולין י"ג ע"ב וע"ש בתוס'. אבל לרבנן לא הוה תקרובות ע"ז אלא מדרבנן שיטמא ומסתבר דלענין הקרבה במקדש לא גזרו. ועיין מ"ש תוס' במגילה יו"ד ע"א ד"ה שמעתי וכו'. והנלע"ד בזה דודאי אלו הי' השמן שבהיכל ניכר לנו ע"י חותמו של כה"ג וכיוצא בו שזה הוא אותו השמן בעצמו שהניחו הכהנים בהיכל טרם שנכנסו גוים להיכל אזי בודאי לא הוה מוחזקים ריעותא שיטמא. אך כיון שלא הי' מונח בחותמו של כהן גדול א"כ מי יימר לנו שהי' להשמן חזקת טהרה מעולם דלמא מעלמא הביאוהו הגוים. מה תאמר נימא כאן נמצא וכאן הי' מעולם בהיכל. לזה י"ל לפי מה דאמרי' במס' ע"ז פרק ישמעאל נ"ב ע"ב ובאו בה פריצים יחללוה מכיון שבאו בה פריצים לבהמ"ק נתחללו כל הכלים מקדושתם ומשמע שם ברמב"ן במלחמות ה' משום שהגוי קונה בשבי' מדינא והרי הוא שלו נמצא לפ"ז השמן הזה המונח בהיכל הוא ברשות הגוים הפירוצים שקנאו אותו וא"כ אדרבא נימא כאן נמצא ברשותן של גוי וכאן הי' מעולם. ולא הי' של ישראל לעולם ומאן לימא לן למיזל בתר המקום שנמצא בו לומר כאן במקום ההיכל נמצא וכאן הי'. אדרבא נימא כאן ברשותן של גוים נמצא וברשותן הי' מעולם ועיין סברות אלו בכתובו' ס"פ המדיר בסוגי' דמומין בשיטת רש"י ותוס' ורז"ה ור"ן וק"ל:

דף כב.

פסולה כסוכה וכמבוי נ"ל דנקט לשון פסולה דשייך בדאורי' כמ"ש תוס' להורות נתן דנהי דהדלקת נרות בעצם לאו דאוריית' מ"מ חנוכה גופי' וכל י"ט הקבועים על נסים דאורייתא נינהו כדעת בה"ג דהלל ומגילה וחנוכה דאוריית' ופליגי בזה רמב"ם ורמב"ן בס' המצות בשרש הראשון סוף תשובה א' ותשובה ב' ע"ש ולפע"ד לאו יפלא כלל לומר דק"ו דילפי' פ"ק דמגילה דאורייתא היא השתא משיעבוד לגאולה אמרי' שירה ממיתה לחיים לא כ"ש נמצא מ"ע דאוריית' לקבוע יום על כל נס אלא שחכמים קבעו מה לעשות

בו מעין המאורע בזה לקרוא מגילה ולשלוח מנות ובזה לומר הלל ולהדליק נרות נמצא עיקרו דאורייתא ופירושו מדרבנן:

ובזה י"ל המשך דר' תנחום דוהבור רק לכאן דברבה פ' וישב פליגי חד מפרש נתרוקנה בורו של אבות ולא הי' בה מים של תורה ונ"ל כוונתו במה שאמר מה בצע וגו' לכו ונמכרנו. והלא אנן קיי"ל שבי קשה מחרב כמבואר ב"ב ח' ע"ב. אמנם לפ"ז גם ק"ו הנ"ל ליתא משיעבוד לגאולה אמרינן שירה ממיתה לחיים לא כ"ש הלא שיעבוד קשה טפי וליכא ק"ו וא"כ קשה איך אמר לשון פסולה הא לא הוה דאוריית' וע"כ צ"ל אחר מתן תורה שבי קשה משום שאינו יכול לקיים תורה ומצות בין הגוים אבל במצרים הי' שבי קיל ממיתה וסברא זו רמיזא ב"ב ח' ע"א תוס' ד"ה יתיב וכו' דבשבוים גוים ליכא מצוה רבה והיינו מטעם הנ"ל. וא"כ ה"ה בשבוים קודם מ"ת ואפי' למה שכ' רמב"ן שבא"י שמרו אבותנו המצות מ"מ הם מכרוהו לישמעאלים להורידו מצרימה ובח"ל לא שמרו התורה וא"כ שבי קיל ויפה אמרו מה בצע לכו ונמכרנו ולא נתרוקנה בורו של יעקב ממי תורה וע"כ הבור רק להורות מים אין בו אבל נחשים ועקרבים היו בו וא"ש ההמשך וק"ל.

ודע דאפשר לומר שאני שבי דמצרים דאלולי יצאנו משם לא קרבנו לפני הר סיני ודן מיניה לפורים שע"י הנס הי' קבלת התורה ג"כ דהדר קבלוהו בימי אחשורוש וה"ה לנר חנוכה שהי' עיקור הצרה שרצו להעבירנו על הדת ולא בקשו להרוג אדם אלא המקיים את התורה דהרי מש"ה לא קבעום רק להודות ולהלל ולא לשמחת הגוף כי לא נעשה נס לגוף רק לתורה וא"כ נס חנוכה אתי' מיציאת מצרים אבל לקבוע יו"ט על נסים אחרים מנ"ל. ובזה פליגי קמאי דקמאי עיין מג"א ססי' תרפ"ו. ופר"ח פליג וכבר הארכנו בזה במקום אחר:

בטפח הסמוכה לפתח. נ"ל נפקא להו דאם הקב"ה מפרסם עושי מצוה כמ"ש רשב"א בתשובה ממדרש דהקב"ה פרסם מצות ראובן וישמע ראובן ויצילהו מידם מכ"ש שיש לנו לפרסם עושי רצונו עיין תשו' רשב"א סי' תקפ"ב וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו שעלינו לפרסם ניסי ה' וחסדיו עמנו ועוד הקב"ה שומר עלינו בחוץ על הפתח במזוזה לשמרנו מכל רע כמ"ש במס' ע"ז י"א ע"א ק"ו שנקבע פרסום ניסו על הפתח מבחוץ ועל זה סמכו וקבעו נ"ח על פתח ביתו בחוץ וזה פי' המדרש הדודאים נתנו ריח זה ראובן שנקרא דודאים ועל פתחינו כל מגדים זה מזוזה ונ"ח חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך חדשים זה נ"ח דרבנן גם ישנים זה מזוזה דאורייתא ולהנ"ל יובן:

אסור להרצות מעות וכו' הארכתי בקונטריס:

משום אכחושי מצוה עיין היטב ספר בני יונה סי' רע"ד ובקונטרסי הארכתי בכל השייך לסוגי':

משרגא לשרגא פירש"י מביא נר אצל נר ושניהם של מצוה משמע א' של ת"ת וא' של חנוכה או של תפלה וכדומה אבל שניהם של חנוכה א"א לשיטת רש"י שמדליקי' בתוך החצר כל א' בפתח ביתו ולא יזדמנו ב' נרות זה אצל זה עמ"ש תוס' לעיל כ"א ע"ב ד"ה מצוה וכו' ועיין מהרש"א שם. והכא לא שייך לומר ב' נרות להמהדרים דא"כ הראשון עיקור ואינך של שאר בני אדם אינם מצוה כל כך ואין להקפיד עליהם כולי האי ומכ"ש שאין לנו להדליקם מנר העיקר. וע"כ שאר נרות מצוה קאמר:

בסוגיא דמדליקין מנר לנר פ"ב דשבת כ"ב ע"א פה פ"ב יע"א חנוכה תקס"ט לפ"ק:

אתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר פירש"י מנר חנוכה לנר חנוכה. למ"ד דמיירא בקינסא ניחא. ולמ"ד נמי דמשרגא לשרגא מיירי נמי להתוס' לעיל ד"ה מצוה להניח בטפח וכו' דס"ל חצר ששני בתים פתוחים לתוכו שניהם מדליקין בפתח החצר א"כ שפיר משכחת שני נרות חנוכה סמוכים זה אצל זה. א"כ לרש"י לעיל ד"ה מבחוץ וכו' דס"ל דכל א' מניח על פתח ביתו דוקא וכל א' מדליק בשמאל פתחו. וא"כ דוחק לאשכוחי שידליק משרגא לשרגא דהא הדלקה במקומו בעי' ופתילות ארוכות כל כך הוא מהנמנע. ולא משכחת ליה אלא כשהאחד אין לו מזוזה בפתחו שאז מניח הנר בימין ואידך הניחו בשמאל כדינא וסמוכי זה לזה ויכול הוא להדליקם זה מזה:

אמנם לעיל פירש"י משרגא לשרגא מביא נר אצל נר ושניהם של מצוה ולא בקיסם עכ"ל משמע שרוצה לפרש דלא מיירי כלל בחנוכה דא"כ ה"ל לומר ושניהם של חנוכה. ועוד איך כ' מביא נר אצל נר הא הדלקה במקומו בעי' אע"כ ס"ל דמיירי בשארי נרות מצוה כגון של ת"ת וכי האי גווני ובהא פליגי. ולא צריכא לכל מ"ש לעיל בזה. ובזה מיושב מה שקשה לי לכאורה אמאי פשיט הש"ס דהדלקה עושה מצוה מדברכינן להדליק. הנה זה אינו מוכרח דהרי לקמן כ"ה ע"ב ד"ה סדין כ' תוס' בשם ה"ג דקימ"ל ציצית חובת גברא מדמברכים להתעטף בציצית. והרי קמן דאפ"ה פליג שמואל וס"ל חובת טלית ולא השגיח על נוסח הברכה. וא"כ ה"נ אפשר דשמואל ס"ל הנחה עושה מצוה אע"ג שמברכים להדליק. ויותר הי' טוב אי הי' מוכיח מדשמואל גופי' דאוסר בקינסא לרב אדא בר אהבה ואפ"ה מדליק משרגא לשרגא. ואי ס"ד הנחה עושה מצוה אמאי מדליק היינו קינסא וכן הקשה מהרש"א בהתוס' אע"כ ס"ל לשמואל הדלקה עושה מצוה ובהא לא אשכחן דפליג רב. ואמאי לא פשיט הש"ס מהכא. אע"כ מהכא לא הו"מ למפשיט דאיכא למימר שמואל לא מיירי מנר חנוכה כלל רק משארי נרות מצוה. אחר שחדשתי

זה מצאתי ראיתי מ"ש בזה בספר באר יעקב וברוך שכוונתי בקצת דברי לדעתו הגדולה ומ"מ לא עמד הוא ז"ל במה שכתבתי והמעיין יבחר:

איברא חזינא דפליגי בהא מילתא אי שאר נרות של מצוה יש בהם קדושה לענין זה שאין מדליקין מנר לנר ועיין מג"א רסי' תרע"ד ועמ"ש על זה בחמד משה ועיין ר"ן בשמעתין ובריש סוגי' דחנוכה ע"ש. וטעמא רבה לחלק ביניהם נ"ל דבשלמא נר חנוכה הוה הנר עצמו המצוה ואינו עשוי' לתכלי' אחר וילפי' שפיר מאבוהן דכולהון דם או מעצי סוכה וכאשר יבואר לקמן אי"ה. משא"כ שארי נרות אינן אלא תשמיש מצוה כגון נר לת"ת עיקור המצוה הוא הת"ת והנר אינו אלא לתשמיש ת"ת וכן נר שבת עיקור המצוה האכילה וסעודת שבת והנר אינו אלא לתשמיש אותה המצוה ואין ללמוד זה מדם ועצי סוכה:

ובזה נ"ל ליישב מה שהקשה בס' בני יונה להל' ס"ת סי' רע"ד מ"ט הקשה רב ששת מברייתא דת"כ מחוץ לפרוכת העדות יערוך. ולא הקשה ממשנה מפורשת מס' תמיד פ"ג דהי' מדליק שנים המזרחים מחמשה נרות הדולקות ע"ש. וגם בפני יהושע הרבה להקשות דשם בפ"ו תנן נמי שהניח המערבי דולק שממנו מדליק בין הערביי'. ולפי הנ"ל י"ל דמהתם הו"מ למימר דלאורה הוא צריך רצונו לומר שנרות בהמק"ד יעשו להאיר לכהנים המשמשים שם ונמצא אין תכליתן לעצמן רק לתשמיש מצוה ומשו"ה מותר להדליקם זה מזה. משא"כ נרות חנוכה שעיקרם אינם למצותן לפרסם הנס דומה טפי לדם ולסוכה ומשו"ה אסורים להדליקם זה מזה משו"ה מייתי הך דוכי לאורה הוא צריך נמצא שגם נרות בהמ"ק אינם לתכלית אחר ואפ"ה היה מדליקין זה מזה:

ומיושב נמי דקדוק לשון רב דקאמר שממנו הי' מדליק דלפירש"י דקאי אהחדש שמנר מערבי החדש הי' מדליק השאר א"כ אין זה חדוש להנס כל כך ולא הי' לו לומר אלא שממנו מתחיל ובו מסיים. ולפי הנ"ל ניחא דרב בא לתרץ מאי עדות ר"ל למה הי' צריכים עדות גבי מנורה טפי ומאי ס"ד דאין השכינה שורה בישראל. ע"כ אמר רב שממנו הי' מדליק כי כך גזרה חכמתו ית' כמ"ש תוס' במנחות מדכתיב יערוך אותו דבעי' שידליק מנר קבוע. והשתא הוה ס"ד ע"כ אין השכינה שורה ולאורה צריכים הכהנים דאי ס"ד השכינה שורה לא הי' צריכים וא"כ לא הי' הנרות לשום תשמיש רק למצוה והי' אסורי' להדליק זה מזה. ולהוציא מלב הטועה נעשה בו נס לומר שהשכינה שורה ואין תכלית בהנרות אלא המצוה בעצמה ואפילו הכי מדליקין זה מזה:

טעמא דרב משום אכחושי מצוה. פירש"י דמיחזי כמאן דשקיל נהורא ושואב קצת מלחלוחי' שומנו ועמ"ש ע"ז בט"ז לי"ד רסי' רע"ד ובנה"כ ובס' בני יונה שם. והוא

ז"ל הק' מאי מקשה הש"ס לקמן ממנורה דלמא מיירי דמדליק משלהבת ואינו שואב משומנו וקי"ל בביצה ל"ט ע"א דשלהבת של הקדש לא נהני' מדרבנן ולא מועילי' מן התורה כיון שאין בה ממש. נמצא דליכא אלא אי' דרבנן ואין שבות במקדש. ותי' ז"ל כיון דעיקור מצוה להדליק המנורה ממזבח החיצון כדכתיב אש תמיד תוקד על המזבח. אותו האש שנאמר בו תמיד אותו תוקד מאש שעל המזבח החיצון ונהי דלא אטרחוהו דכל זמן שיכולים להדליק זה מזה אינו צריך להביא ממזבח החצון. מ"מ אי ס"ד שיש בו נדנוד אי' אפילו שבות דרבנן לא הי' מתירים במקדש להדליק זה מזה בלא צורך. וכ' שבזה ניחא דלא מייתי להקשות ממתני' פ"ג דתמיד דשם תנן שהי' מדליק שני המזרחי' מחמשה נרות הדולקי' ועל המזרחים לא כתיב תמיד דתמיד דמנורה לא קאי אלא אמערב עד בקר. כמבואר סוף חגיגה אבל נר מערבי הדולק ביום על זה לא קאי תמיד וא"כ אין מצותו להדליקו מאש של מזבח החיצון והומ"ל אין שבות במקדש משו"ה הקשה מדאמר רב שממנו הי' מדליק וקאי אהנרות דבין הערבים שהי' מדליקי' מן המערבי' ואותן הי' מצותן להדליקין ממזבח החיצון ואפ"ה הי' מדליקן זה מזה ולא גזרו עליו שבות שפיר הקשה אלו דבריו ז"ל בתוספות ביאור כי לשונו קצת נתפס בגמגום:

והנה רש"י ז"ל בשמעתין פי' להדיא דלפני ה' תמיד קאי אהמערבי שיהי' תמיד יומם ולילה ודלא כפירושו בחומש פ' תצוה ודלא כש"ס סוף חגיגה ויבואר לקמן אי"ה. א"כ אדרבא אש תמיד תוקד קאי אהדלקות נר מערבי'. משא"כ אינך נרות עיקור מצותן להדליקן דוקא מהמערבי כדכתיב יערוך אותו שידליק מהנר הקבוע וכמ"ש תוס' במנחות לפי דרכו של רש"י ז"ל וע"ש וא"כ לא הועיל כלום דאדרבא ה"ל לשנויי אין שבות במקדש. ועוד גם לפי דבריו ז"ל תינח ממתני' פ"ג דתמיד דלא הו"מ להקשות. עכ"פ ממתני' פ"ו הו"מ להקשות דמיירי נמי בין הערביים שהי' מדליק שאר הנרות מהמערבי:

ובעיקור קושייתו י"ל דהא בביצה שם מסיק רב ששת דנר הדולק בקיסים חייב המוציא שלהבתו לר"ה דיש בה ממש טפי ומכ"ש הדולק ע"י משחא כפירש"י שם בשינויי דאביי פי' ע"ש ולא משכחת דפטור אלא בדאדיי' אדויי' ומכ"ש בנר הדולק בפתילה שיש בה שמן דודאי אית בי' ממשות בשלהבת וחייב המוציאה בשבת. ונמצא בריתא דתני' בה דפטור המוציאה לא מיירי אלא בדאדיי' אדויי' ובהם מיירי הך דהקדש לא נהני' ולא מועלי' והך דע"ז דנהני' דהך הוא דהוה מדרבנן אבל בנהנה ממנה כשהיא דולקת במחובר חייב מן התורה ועמ"ש כיוצא בזה בט"ז לי"ד רסי' קמ"ב להדיא. וא"כ לק"מ קו' הבני יונה הנ"ל. וכדברי כן משמע לעיל במס' שבת כ"א ע"א בתוס' ד"ה שמחת

וכו' שכ' בשם ירושלמי דמוכיח דקול ומראה וריח אין בהם מעילה מדבוררת חטי' לאור שמחת בית השואבה. וק' מנ"ל דלמא לעולם מראה יש בה מעילה כגון הנהנה מראיית עין בבנין ההיכל כדאמרי' פרק כל שעה. והכא דאשה בוררת משום דשלהבת מותר אע"כ כיון שמחוברת בפתילה יש בה מעילה הנהנה ממנה הנאה ממש לולי דמראה אין בה מעילה:

וגם הלום ראיתי בהרמב"ם פי"ח משבת דאינו מחלק בין היכי דאדיי' אדויי' לבין היכי שהשלהבת קשורה בקסם או במשחא ומשמע לעולם חייב המוציא בשבת ואולי ס"ל להרמב"ם דשינויי' דחיקא נינהו ולא סמכא והלכה כסתם משנה דלעולם פטור. וע"ש בתוס' ד"ה ותיפוק ליה וכו' וי"ל שאני הכא דליכא חשיבותא וכו' ובאמת מצינו פלוגתא בס' זו בעירובין צ"ז ע"ב אי בטל חביות גבי מיא ע"ש ובזה י"ל הרמב"ם ואין להאריך כאן בזה ושוב מצאתי מ"ש בצל"ח שם בביצה בישוב הרמב"ם הנ"ל:

ובזה י"ל מאי דמסיק הש"ס בקושי' והדר קאמר מאי הוה עלה. דודאי הו"מ לשנויי' שאני התם דשלהבת אינה אלא מדרבנן ואין שבות במקדש דהרי לפירש"י דשמעתין תמיד דקרא אהנר מערבי' קאי. אבל שאר נרות אין מצוה להדליקם ממזבח החיצון ושפיר י"ל אין שבות במקדש. אלא דמ"מ המקשה בש"ס הוא רב ששת ואיהו מחלק התם בביצה דוקא היכי דאדיי' אדויי' פטור בשבת וה"ה דאינו חייב מעילה בהקדש אבל בקיסם ומכ"ש היכי שדולק בפתילה כנר דמנורה איסור' דאורי' איכא. ושפיר הניח בקושי' אבל למאי דלא קיי"ל כשינויי דאביי ורב ששת התם כנ"ל ממילא לק"מ ק' הש"ס ושפיר קאמר מאי הוה עלה וק"ל:

דף כב:

אין שוקלין כנגדו דינרי זהב וברמב"ם הגי' אפילו דינרי זהב. וי"ל לא מיבעי דינרי כסף שרגילים להיות חסרי' ואיכא משום לא יכוון משקלותיו. אלא אפילו דינרי זהב דמסתמא הם טבין ותקילין מ"מ לא ישקול כנגדם והוה סד"א משום ביזוי מצוה. ומסיק משום שמא יכוון משקלותיו לפי משקל הפירות שנתחסרו ועי"ז ימצא דינרי הזהב יתיר י' על המשקל ויוציא מעשר שני לחולין עי"ז שלא כדין עיין היטב בלח"מ ותבין. ובזה י"ל קצת מאי דאמר הא לא תהוי תיובתא דמשמע מידי אחריני מיהו קשי' וכמ"ש בלח"מ וי"ל דמלשון פלוגתתם משמע דליכא טעמא בקינסא אלא משום ביזוי מצוה אבל אי לא הוה ביזוי אע"ג דאיכא למיחש שיכבה הקינסא טרם שידליק ממנו נר של מצוה לא הוה

חיישי' והכא משמע מדיוקא דאפילו דינרי זהב דלהא נמי איכא למיחש ולתי' הש"ס א"ש הכל ואין להאריך בזה וק"ל:

הא לא תיהוי תיובתא י"ל דעכ"פ איכא תיובתא אחרינ והיינו אמאי דאמר רב לעיל אסור להרצות מעות נגד נר חנוכה ושמואל פליג עליו ואמר רב יוסף אבוהון דכולהון דם שלא יהיו המצות בזויו' עליו. ומשמע דשמואל לא חייש לביזוי מצוה דלא דמי לשופך וכסה שהתם המצוה בעצמה נעשית בביזוי שמכסה ברגל ותחלת קיום המצוה בבזיון משא"כ להרצות מעות כנגד נר חנוכה וכדומה. מ"מ קשי' מסלע של מע"ש ולזה קאמר מהא דמהא מיהת לא הוה תיובתא ומה שקשה מאסור להרצות י"ל דשמואל נזהר בזה בדבריו באמרו שם וכי נר קדושה יש בו משמע אי הוה בי' קדושה הוה א"ש דאסור להרצות מעות. ומע"ש יש בו קדושה משו"ה אסור ומיהו אהא דקינסא מקשה שפיר ממע"ש על פי מה שכ' תוס' לעיל ד"ה אבוהון דכולהון דם. דמעצי סוכה נמי איכא למילף היכי דאיכא בטול מצוה. וה"נ איכא בטול מצוה דמחזי כמאן דשקול נהורא ושואב שמנו. וכל היכי דאיכא ביטול מצוה ה"ל כמו קדושה דהרי אתיא מחג לה' מה חגיגה לה' אף סוכה לה' ומני' ילפי' לכל היכי דאיכא בטול מצוה בשעת הביזוי. ומיהו לא הו"מ להקשות בקצור מעצי סופה. דאיכא למימר שאני התם דלא מצטרכא לי' למצוה אחרת משא"כ גבי הדלקה דאצטריך לי' למצוה אחרת משו"ה מקשה ממע"ש דאצטריך נמי לחלל עליו מע"ש אחר וק"ל:

מתיב רב ששת מחוץ לפרוכת העדות יערוך וכו' בס' בני יונה הנ"ל הקשה דלמא שאני מנורה דשבעה קני מנורה מעכבים זא"ז נמצא יש תועלת בנר זה במה שמדליקים את זה דאי לא הא לא משא"כ בנרות חנוכה דמיירי של ב' בני אדם ואין שום תוספות קדושה להנר הזה במה שמדליקים גם את זה. ומזה הוכיח דאין סברא לחלק. ולפע"ד דלשיטת תוס' לא מוכח כלום דהא ס"ל דממנו היה מדליק היינו מהנר הישן שהי' דולק ביום ממנו הי' מדליק הנרות. ואמנם מ"ש תוס' דאח"כ הי' מדליק המערבית מאינך נרות זה לא נזכר בדברי רב ועיקר הקו' ממה שממנו הי' מדליק ואותו המערבי שהי' מצותו ביום אין לו תועלת מאינך נרות דוקא בלילה מעכבים זא"ז מערב עד בקר כתי':

ובזה י"ל מ"ט לא מקשה הש"ס ממתני' פ"ו דתמיד דתנן נמי שהיה מדליק מן המערבי בין הערבי' והא"ש דהתם הו"מ למימר דמדליק מן החדשה כשיטת רש"י והחדשה צריך לאינך נרות וא"כ י"ל כנ"ל. אמנם מדברי רב משמע כשיטת תוס' דהא רב מיירי מהנס ומאי ענין להנס מה שהיה מדליק מן החדשה. אע"כ קמ"ל דכל כך זמן רב היה דולק

עד שממנו הי' מדליק כל הנרות וכיון דמיירי מהישנה שפיר פריך כנ"ל וק"ל. אמנם ממתני' דפ"ג הו"מ למפרך שהי' מדליק מחמשה נרות ולזה י"ל כתי' בני יונה דלעיל: שהי' נותן בה שמן כמדת חברותי' וכו' עי' בהגה' מיימ' בשם מהר"ם מר"ב דבנתן שמן כשיעור חצי שעה ואירע שדלקה יותר אסורה בהנאה כיון שלא נתן בה שמן אלא כשיעורה ע"ש. ומג"א מייתי ספיקא בזה. ובזה י"ל ק' דלעיל דממתני' פ"א דתמיד לק"מ דהתם מיירי בשעה שאין הנס והוא הדליק בשחרית המעריב כדי שממנו ידליק בין הערביים וכיון שמעיקרא להכי הודלקה לק"מ איך מדליקין ממנה. הרי מעיקרא לא הודלקה אלא להכי הגע עצמך וכי לא יהי' מותר להדליק נרות חנוכה מהשמש שהוקצה לכך מעיקרא. אבל מהכא פריך שפיר שנתן בה שמן כמידת חברותי' ונעשה נס ודלק כל היום וא"כ לעולם דינו כמו שהי' דינו כשנתן בו שמנו מתחילה ואז הוקצה למצות הדלקה ממש ושפיר פריך:

ובה הי' מסיים זה הלשון משמע ודאי כפירש"י דמסיים ההטבה. דאלו לתוס' אין זה שבח לנס אלא אדרבא מיגרע גרע שהיה מדליקו באחרונה אע"כ בה הי' מסיים ההטבה. ובזה מיושב מה שפי' רש"י בשמעתין דלפני ה' תמיד קאי אהנר מערבי וזה דלא כשיטתו בפי' התורה פ' תצוה. וכ' הרא"מ דלשיטתו דשם הוה נר מערבי מדרבנן ואסמכתא בעלמא וכן משמע סוף חגיגה. וקשה מ"ט שינה טעמו כאן והא"ש דמדאמר רב ובה הי' מסיים והיינו ע"כ ההטבה א"כ ע"כ ממנו הי' מדליק היינו מן החדשה דאלת"ה אלא מן הישנה א"כ היינו ובה הי' מסיים אע"כ מן החדשה. וקשה היא גופי' מהיכן אדליקה וע"כ שאחז הישנה בידו ואדלקה וקשה אינך נמי נדליק מהך וע"כ צ"ל כתירץ תוספות דמנחות דכתיב יערוך אותו להדליק הנרות מנר קבוע דוקא וא"כ ע"כ נר מערבי דאורייתא וממילא מפרשים תמיד אהנר מערבי. ובזה י"ל קו' הנ"ל דמפ"ו דתמיד לק"מ דהתם הומ"ל דמנר מערבי הישנה הי' מדליק וכיון שאינו אלא מדרבנן מותר להדליק ממנו הנרות דאוריית' אבל מהא דרב פריך שפיר:

דף כג.

עששית שהיתה דולקת וכו' פי' רש"י לשם מצות חנוכה דנראה דוחק שהיתה דולקות למצות שבת כמ"ש תוס' דנר שבת הוא על השולחן ונר חנוכה על פתח הבית או החצר אע"כ לשם מצות חנוכה וס"ל כיון שהדליקה למצוה דאתמול גרע מהדליקה חשו"ק לשם מצוה דהיום וגרע נמי מהדליקה שלא לשם מצוה כלל משום דמינה מחריב בה שלא במינה אינו מחריב בה כדאיתא ריש מס' זבחים וכעין זה כ' ר"ן פ' בתרא דר"ה

גבי מתעסק ותוקע לשיר ע"ש. והא דנקט למ"ש מכבה וכו' אורחא דמילתא נקט דביום השבת לא הי' יכול לכבותה אבל ה"ה ביום אחר אם הדליקה לשם מצות היום אין ההדלקה מועלת למצות יום מחר:

המדליק נר חנוכה צריך לברך וכו' מאי ממעט וכו' ונמעוט נס וכו' יש לפרש דמספקא לש"ס במה שנתלבטו אמאי מברכין נס ח' ימים הלא הי' כדי להדליק יום א' ותי' הרב"י שלא נחסר כלום מהשמן א"כ תיקשי עכ"פ בלילה אחרונה ליכא נס. ופר"ח כתב ביומא קמא אין מברכים על הנר רק על גאולת נפשנו ממלחמת יון ורק מברכים להדליק שיכיר מספר הימים שדלקו הנרות במנורה בימים ההם אבל ברכת נס מתחילין מיום ב'. ועל זה קשה א"כ לברך שהחיינו בליל ב' על נס נרות המתחדשת. וי"ל היינו דמספקא לש"ס מאי ממעט ביום ב' אי שהחיינו א"כ ע"כ שהחיינו בלילה קמא כבר הי' על נס הנרות. וצריך לומר כב"י דבלילה ראשונה לא נחסר שמן כלל א"כ נמעוט נס בשמיני. ואי הי' הנס כהך דיעה דבלילה הראשונה הודלק כל השמן והי' הנס כל ז' לילות האחרים ונס ביום ראשון על המלחמה כפר"ח א"כ לא נמעט זמן ביום ב' על חידוש נס הנרות. ומסיק נס בכל יומא איתא כאינך תירוצי' שכ' ב"י שחילקו שמן לח' חלוקי' ונס איתא בכל יומא ושהחיינו ליכא אלא ביומא קמא:

והיכן ציונו וכו' יל"ד במאי פליגי ומאי נ"מ. ורמב"ן בהשגותיו לס' השרשים שרש א' כ' על מ"ש הרמב"ם דכל מצות דרבנן כחנוכה ומגילה בכולם המבטלם עובר על לאו ועשה לא תסור ועפ"י הדבר אשר יגידו לך ופליג רמב"ן דוקא מצוה ששרשה דאורייתא וחכמים הוסיפו סייג כגון בשר עוף בחלב האי אסמכוהו על לא תסור אבל חנוכה ומגילה משאל אביך נפקא. ושוב כתב דבהא פליגי בשמעתין רב אויא ור' נחמי'. והקשה מגילת אסתר א"כ מנ"ל לרמב"ן דהלכה כר' נחמי' דלמא כר' אויא ע"ש. ולפע"ד אפי' יהיבנא לרמב"ן דמצוה שאין לה שרש מן התורה לא אסמכוהו אלא תסור מ"מ מגילה וחנוכה והלל שרשם בקדש מן התורה כמשאחז"ל פ"ק דמגילה ופ"ב דעירובין משיעבוד לגאולה אומר שירה ממות לחיים לא כ"ש ומחוייבים מן התורה לעשות שום זכרון לכל נס מק"ו דיציאת מצרים אלא שמסרן לחכמים מה יתקנו אם להדליק נרות או לשלוח מנות וכדומה וא"כ הני מצות דרבנן שרשם דאורייתא טפי מבשר עוף בחלב ואסמכוהו אלא תסור. והנה פליגי פוסקים ברואה נר חנוכה אי מוטל על הגוף לראות נ"ח בזמנו ולברך או אינה מוטלת על הגוף אלא אי רואה מברך על הנס אבל אין חיוב על הגוף עמג"א רסי' תרמ"ג ותלי' בשני תי' תוס' סוכה מ"ו ע"א דלתי' קמא החיוב על הגוף מה

שלא נמצא כן בשום מצוה שבתורה ורק הכא משום חבוב הנס הטילו מצוה חדשה על הגוף לראות. ומג"א לא הבין כן בתוס' והנלע"ד כתבתי:

והנה מצוה כזו שהוסיפו להטיל על הגוף זהו מצוה מחודשת לגמרי דא"א למילף בק"ו מיציאת מצרים דהתם גופי' לא הטיל חיוב לראות המצוה והוא מחודש לגמרי והאי בודאי לא נפקא מלא תסור אלא משאל אביך. והשתא הא נ"מ לדינא דלרב אויא י"ל מצוה מוטל על הגוף לראות נר חנוכה והא דלא מברך הרואה אקב"ו לראות משום דלא שייך וציונו אלא אאותן דאסמכוהו על לא תסור והיינו חנוכה עצמה אבל הרואה שהוא מחודש לגמרי אע"ג דנפקא עכ"פ משאל אביך מ"מ וציונו לא שייך. אבל ר' נחמי' סבר אפי' מצוה דנפקא לן משאל אביך ואין לה שרש בדאורייתא מ"מ מברכים ושייך וציונו וא"כ הא דלא מברכי' על הראי' וצונו ע"כ משום שאין המצוה מוטלת על הגוף כאינך פוסקים וק"ל:

רב נחמי' אמר שאל אביך ויגדך דס"ל לא שייך אשר קדשנו במצותיו וצונו על לאו דלא תסור. דלאו הוא שלילות ואזהרה ולא צווי ולא שייך וצונו ע"כ מייתי דבלא לאו דלא תסור איכא נמי עשה דשאל אביך ועמ"ש ר"ן כתובות אנוסח הברכה אשר קב"ו על העריות וה"נ דכותי' אבל פשיטא שלא יחלוק על לאו דלא תסור. והנה כל זה בדיני דרבנן אבל במנהגי ישראל אותן שנוהגים לברך איכא מ"ע ולאו דדברי קבלה שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך והארכתי בזה בתשו' א' ובסתירת הרא"ש סוף מס' יומא בברכת להדליק נר יוה"כ ובברכת טבילת עיה"כ ואין כאן מקומו ועי' רמב"ן בהשגתו לס' המצות סוף שרש א':

כי היכא דלא לזלזלו בי'. עיין כיוצא בזה במג"א רסי' קפ"ד בשם מהר"ש חיואן ונ"ל הא דלא חשו ללא תשא משום דלא לזלזלו היינו כמ"ש רמב"ם בשרשים הנ"ל ובהל' ממרים דכל מצות דרבנן המה ממש דאורייתא והאוכל חלב דרבנן אע"ג שאינו חייב כרת אבל עובר על לאו ועשה דאורייתא והא דספיקא לקולא ושארי קולות היינו מתנאי שחכמים התנו כך אבל אי לא הי' רוצים לוותר הי' דאורייתא ממש כן העלה תשב"ץ בס' זוהר הרקיע ומהרי"ט ומגילת אסתר הנ"ל וא"כ היכא דחשו דלא לזלזלו לא וויתרו והוה דאורייתא ממש וק"ל:

מה שפי' רש"י ד"ה ובעי ברכה קדוש היום לא בעי למימר וצונו דברכת לולב ומצה ומרור ועוד מרור אפי' ביו"ט ראשון בזה"ז דרבנן. י"ל משום שאינו אומר לאכול מרור כמו להדליק אלא על אכילת מרור דעלמא. ולשמוע קול שופר בר"ה י"ל כמ"ש תוס'

במס' סוכה מ"ד ע"ב דיומא אריכתא הוא אך מקידוש היום קשי' לי' וכמ"ש תוס' שם ע"ש היטב:

רוב עמי הארץ מעשרין הן. כן הוא סוף פ' המביא בביצה בהכרח מברייתא בלי שום חולק. וע"ש בשיטה מקובצת דאפי' קודם שנגמרה מלאכתו מעשרים רוב ע"ה והכי ס"ל לאביי ורבא תרווייהו פ"ב דכתובות כ"ד ע"א. ואמנם לעיל פ"ק דשבת י"ג ע"א נזהר רש"י ד"ה מעשרי' הן ולא גזרי' גזירה לגזירה עכ"ל ר"ל אבל אביי לשיטתו בשבת י"א ע"ב ובתוס' ד"ה אמר אביי וכו' ע"ש הכונה כיון דהוצאה מלאכה גרועה וקיל משו"ה גזרי' אפי' גזירה לגזירה וא"כ ה"נ הואיל ורוב עמי הארץ מעשרין וקיל משו"ה גזרינן גזירה לגזירה ורבא לטעמי' דאפ"ה לא גזרינן והיינו טעמא נמי דס"ל לאביי בכתובות נ"ו ע"ב בספק לא עשו חיזוק דאי ס"ד עשו חיזוק אפי' בספק א"כ בדמאי דהוה ספק קל ה"ל למיעבד חיזוק טפי. ובגיטין ס"א ע"א משמע מתוס' דאביי אע"ג דמחמיר וגזר אפי' גזירה לגזירה מ"מ לא העמידו דבריהם במקום דרכי שלום ורבא אע"ג דלא גזר גזירה לגזירה מ"מ העמידו דבריהם אפי' במקום דרכי שלום וכן משמע מלשון תוס' כתובות כ"ד ע"א הנ"ל ע"ש ותבין כוונתם. אך לשון רש"י בגיטין משמע דרבא ס"ל שספק דמאי הוה כמחצה על מחצה והוא תמוה. ונלע"ד דס"ל לרש"י אליבא דרבא נהי דהקונה מע"ה נימא כל דפריש מרובא פריש מ"מ אשת חבר הטוחנת ובוררת בתוך ביתה ה"ל קבוע וכמע"מ דמי. וצ"ל אביי ס"ל כיון שאין כאן מיעוט ע"ה שאינו מעשר בפנינו לא שייך קבוע ופלוגתת הפוסקים הוא עיין ברמ"א יו"ד סי' קי"ד סוף סעיף י' ועט"ז או"ח סי' תר"ה ס"ד ועיין מג"א סי' ל"ב ס"ק ס"ו:

וגם סוגיא דשמעתין אהא סובב מעיקרא דרוב ע"ה מעשרים הם דאלת"ה ק' מעיקרא מאי קסבר מ"ש דמאי מיו"ט ב' של גליות. אע"כ הוה ס"ל בשלמא ב' יו"ט הם ספיקא דאורייתא שייך וצונו אבל דמאי שרוב ע"ה מעשרים הם ועיקרו מחודש מדרבנן אין לומר וצונו. אבל השתא דאחנוכה שייך וצונו קשיא מדמאי. ואתי אביי וחדית לן אדרבא בהיפוך אספק לא מברכינן וכמ"ש רמב"ם ואמצוה מחודשת מדרבנן מברכינן. ודמאי אלו עשאוהו כודאי אה"נ דהוה מברכין אלא הם חדשו שלא ניזל בתר רוב ויהי' כמו ספק וא"כ א"א לברך שהרי על ספק אין מברכין. וזה מדוקדק בלשון אביי ספק דדבריהם וביותר בלשון רמב"ם פ"ג מחנוכה ספק שע"י דבריהם בא לו והיינו כנ"ל. אך השתא דאמרינן דאין מברכין על הספיקא נתעורר הק' מיו"ט ב' והוצרך לומר דלא לזלזלו בי'. פי' והא דיתובי יתבי' בסוכה לא מברכי' היינו משום דלא לזלזלו בשמיני עצרת דאורייתא:

אמנם כל זה לאביי והכי פסק רמב"ם פ"ג מחנוכה וכ' ה"ה דס"ל רבא לא פליג אאביי דאין מברכין מספק כדמוכח מספק קרא ק"ש למ"ד ק"ש דרבנן. ואמנם דעת הראב"ד דוקא ספק ק"ש דגוף המצוה דרבנן אבל כל שספק דאורייתא וצריך לעשות המצוה הוה הברכה ודאי ולא ספק. ונ"ל דס"ל לרמב"ם דעכ"פ המברך מספק להפריש תרומה וכדומה ה"ל דובר שקרים שאם קמי' שמיא גלי' שכבר הפריש אינו מצוה להפריש עוד. אך מצוה יש כאן שצונו הש"י לחוש לספיקא ולזה צריך נוסחא אחרת אקב"ו לחוש לספיקא ולא נמנו חז"ל לקבוע ברכה זו ומכ"ש קידוש ביו"ט ב' לומר יום חג פלוני הזה והוא שקר לולי משום זלזול וע"ד שכתבתי לעיל כיון שאחז"ל שיהי' זה היום האחרון פסח הרי הוא פסח מן התורה בלאו ועשה ממש אלא שהם וויתרו והקילו והכא משום זלזול לא וויתרו ולא ה"ל למיחש לשקרים דהוה שפיר יום חג המצות הזה. אבל זולת זה לא שייך לברך ומודה רבא בכל זה. אך רבא בא לחדש טעם אמאי באמת לא קבעו ברכה אהפרשת דמאי שהוא דבר קבוע נהי שלא עשאו אלא כספיקא וכמש"ל ואין מברכים וצונו להפריש מעשר. עכ"פ ה"ל לתקן נוסחא אחרת ומש"ה אמר רבא משום רוב ע"ה מעשרין הן משו"ה לא ראו לתקן על זה שום ברכה ומטעם שכ' ה"ה שם ולעולם גם לרבא אין מברכים על הספיקא:

אלא שבתשובתו לחכמי לוניל דמייתי כ"מ פ"ב ממילה כ' רמב"ם להדיא דרבא הוה קשי' לי' משני י"ט ע"ש משמע דס"ל לרבא מברכין על הספק. וי"ל בשום לב כיון דאין מברכין על ספק מילה וכדומה וא"כ ה"ה מי שנסתפק לו אם היום יו"ט יעשה כל מצותיו בלי ברכה וא"כ אבותינו כשהי' מסתפקים בי"ט ב' לא יברכו ואין כאן שום זלזול מה לי ספק יו"ט או ספק מילה וא"כ השתא דבקיאינן ויומא קמא עיקור והשני משום מנהג שמא יחזור לקלקולו. והנה אבותינו לא ברכו ואם ח"ו יחזור לקלקולו נמי לא יברכו ואיך נברך עתה. אע"כ צ"ל נהי לא נמנו חז"ל לתקן ברכה על מקרה ספק שיארע לאדם כגון שנולד לו אנדרוגינס וכדומה וכל אדם חש לעצמו להחמיר בספק מצוה ולהקל בספק ברכה. מ"מ בספק הקבוע לעולם כגון ב' י"ט בימיהם נמנו חכמים כאלו הם צוו על הספק לשבות ב' הימים ולברך עליהם ומשום כן גם בזה"ז מברכים ביו"ט שני משום מנהג אבותינו דלא לזלזולי בי' כן צ"ל. ולפ"ז צריך לדחוק בדמאי נמי הוה כדבר קבוע בכל יום ויום וצריך לדחוק שאני יו"ט שקבוע מזמן לזמן לכל אדם משא"כ דמאי אפשר שלעולם לא יקנה שום חבר תבואה מע"ה כן צריך לדחוק. ולהשמר מזה הדוחק חידש רבא שאני ספיקא של דמאי מספיקו של ב' י"ט בזמן אבותינו דהתם הוה ספק גמור נמנו עליו וציוו לברך וממילא מברכים עתה ביו"ט ב' דלא לזלזל בי'. אבל דמאי רוב

ע"ה מעשרים הם לא תקנו ברכה עליו ולעולם רבא מודה לאביי. והיינו דדקדוק רמב"ם בפ"ג מחנוכה כ' דיו"ט שני משום דלא ליתי לזלזולי ובתשוב' לחכמי לוניל לא כ' דרבא בא לתרץ יו"ט ב' דהרי רבא מודה דלא ליתי לזלזולי אך כ' רבא בא לתרץ הק' מב' י"ט. ר"ל מאבותינו שהי' שניהם בספק דאורייתא והוה כמילת אנדרוגינס ואפ"ה קבעו ברכה מפני שהוא ענין קבוע ומ"ט לא תקנו. כן בדמאי ע"כ תי' רוב ע"ה מעשרים הן וא"ש הכל בעזה"י. והשתא א"ש נמי דלמאי קיי"ל ספק קרא ק"ש חוזר וקורא עם כל ברכותי' היינו משום דק"ש דאורייתא ומספק חוזר ואין ברכת ק"ש לא וצונו ולא יום פלוני הזה ולא מיחזי כשקר. בזה רמב"ם מודה לסברת הראב"ד כיון שעושין המצוה מספק ראוי לברך ג"כ. זהו הנלע"ד נכון בעה"י יותר מכל מה שראיתי בו:

לעולם משום חשדא דבני מתא העתיק מגליון מ"א שלי בהל' שבת סי' רמ"ד סק"ו וז"ל על הגליון בנב"י קמא סי' י"ב כ' הטעם דהקילו בשביעית משום שהיא דרבנן וצ"ע אמירה לנכרי נמי דרבנן ושבות שלא ע"י מעשה וקיל משבות שע"י מעשה בשביעית אבל האמת כי אינו דומה דהתם גם האורח יחשוב בנפשו כיון שעושה בעירו בפרהסי' אי לאו דמפורסם לבני עירו שיש לו בית השלחי' לא הוה עביד שדבר זה ידוע לבני העיר כמ"ש תוס' שם אבל הכא מיירי שדר בין הנכרים האורח יחשדוהו דהרי אינו ירא מבני עירו שהם נכרים עכ"ל שם על הגליון. ולפ"ז ל"צ למה שנדחק מג"א סי' תרע"א דאורחים בלילה לא שכיחי בשוקי בראי:

כי היכא דבהאי פתחא לא אדליק וכו' טעם חשדא זו משום דרוב ישראל המה מהמהדרים שמדליקים נר לכל א' וא' ומידי דלא שכיחא שלא יהי' בבית כ"א איש א' וכיון שיש כאן ב' מדליקים בבית ויש לו ב' פתחים טוב הי' לו להדליק בכל פתח נר א' ומדלא אדליק בהאי שמע מיניה דעכ"פ אינינו מהמהדרים וחס על ממונו איכא למיחשדא שמא באידך נמי לא אדליק כן מצאתי כמדומה לי בחי' מהרי"ט ולא צריך למה שנדחק מג"א סי' תרע"א ס"ק י"ב:

דף כג:

משום פרסומי ניסא עיין מג"א סי' תרפ"ד סק"ב ומחצית השקל בע"כ לא העלה ארוכה לק' שב יעקב ע"ש ואין להאריך:

דבי נשא דרב שיזבי עיין תוס' ועיינתי בארוך ערך נשא כ' שהוא מלשון כי נשני אלקים עמלי ובית אבי ואשה הנושאת לבעל שוכחת בית אביה ע"ש וא"כ תינח שכבר נשאה כגון אשכח לגבלא דבי נשא דלקמן פ' מי שהחשיך אך הכא בשמעתין דקאמר נפיק

מיניה רב שיזבי משמע עדיין לא התחתן ואפ"ה קרי לי' בי נשא והרי עדיין לא שכחה בית אבי' וצ"ל שכבר מת אבי' ופשיטא שהיא שכוחה וממילא צדקו דברי ר"ת בכתובה אם אבי' חי והרי עדיין לא שכחה בית אבי' כותבים בית אבי' ואל"ה כותבים בי נשא והכי קיימ"ל:

ובלבד שלא יקדים עיין סוף פרישה ליו"ד דמהכא מייתי ראי' הרבנית אשת הפרישה דגם ביו"ט תדליק בעי"ט ולא ביו"ט ועיין בהרז"ה בפי' השני בסמוך גבי שמן שריפה ביו"ט תבין דשייך לסמוך לכאן הך פסקא בשמן שריפה ומיושב ק' תוס' ד"ה איבעי להו ועמ"ש לקמן אי"ה:

דף כד.

תניא כוותיה דר"מ וכו'. עיין רז"ה פי' ב' פירושים (ונדפס בטעות) ולפי' השני ס"ל לרבה דבשבת הטעם שמא יטה וביו"ט כשמדליקי' בלילה כדרך הנשים שמדליקין בליל יו"ט אז אסור משום הבערת קדשים ביו"ט. וממילא אסרו גם אם מדלקת בעיו"ט משום לא פלוג אבל אי לאו דאיכא משום הבערת קדשים ביו"ט משום לא פלוג לחודא לא הי' אוסרים ומשו"ה דקדק ר"ח לשמא יטה לא חיישינן ורק משום הבערת קדשים לחודא איכא ובזה מיושבים כל קו' התוס' אלא צ"ע א"כ איך כ' תוס' כוותי' דר"ח אדרבא לרב"ה א"ש טפי טובא לשון הבריתא וצ"ע:

תענית ומעמדות וכו' לולי דברי תוס' הייתי אומר דנפקו להגאונים הא דבטלו מלומר ענינו ערבית ושחרית מהא גופי' דאמר ליזף מר ולפרע והאיך אפשר ללות הא כבר התפלל תפילת תענית אע"כ בימי אמוראים כבר נתחלשו הדורות ובטל כבר תפילת ענינו בערבית ושחרית משום שמא ימצא שקרן בתפלה משא"כ בימי התנאים שהי' בעלי כח ובריאים ולא חששו לחולשא כי הי' גופם בריא אולם:

דף כד:

אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. אע"ג דלעיל מפרש דטעמא דמתני' קמייתא מפרש מ"ט ולא בשמן שריפה משום שאין מדליקין שריפה ביו"ט ומתני' קמייתא ביו"ט שחל להיות ע"ש עסקי'. ועיין לעיל כ"ג ע"ב תוס' ד"ה גזירה וכו'. מ"מ פשטא דמתני' מיירי מהדלקת יו"ט. ומדקאמר משמע שזמן הדלקה ביו"ט בלילה אחר שכבר קיבל עליו יו"ט ודלא כזמן הדלקת ע"ש שהוא ע"כ מבעוד יום משא"כ הדלקת יו"ט דאי ס"ד זמן הדלקת יו"ט הוא מבע"י א"כ לא שייך למיתני סתם אין מדליקין בשמן שרפה ביו"ט

דהא תלמודא דידן לית ליה כהירושלמי דמייתי חי' רשב"א לעיל דאסור לעשות הבערת קדשים בע"ש שיהי' מתבערין מאליהן בשבת וא"כ מ"ט אין מדליקין אע"כ זמן הדלקה אחר קבלת יו"ט. ומוכח דלא כחכמת אשה הרבנית אשת סמ"ע שבסוף ס' פרישה על יו"ד שקוראה תגר על הני נשי דידן שמדליקין בליל יו"ט וכתב שם שהוא שלא כדין דמ"ש יו"ט משבת דתני ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ולא יאחר. ועוד אמרינן פ' כל כתבי שיכנס בליל שבת לביתו וימצא שולחן ערוך ונר דלוק וה"ה ביו"ט. ולהנ"ל מוכח דלא כוותה אלא שי"ל דלשיטתה אזלה ההיא רבנית זצ"ל דכתבה דביו"ט תברך עובר לעשייתן בשלמא בשבת מכיון שברכה קבלה עלי' שבת ואסור להדליק משא"כ ביו"ט תקדים הברכה עובר להדלקה ותקבל עלי' יו"ט ומה בכך. וא"כ לפ"ז שפיר י"ל גם משנתינו ס"ל דמדליקים בעיו"ט מבע"י אלא שמקדימים הברכה וכבר קיבלה עלי' יו"ט ושוב לא תדליק בשמן שרפה:

אך המג"א סי' רס"ג ס"ק י"ב השיג עלי' ממאי דקיי"ל דברכת טבילה דלעולם מברכים אח"כ משום דאיכא טבילת גר דא"א לברך עובר לעשייתן וכן בנט"י משום דלפעמים הידים אינן נקיות תקנו לעולם אח"כ וה"נ דכוותי'. ולפע"ד כל המעיין בדברי הפרישה שם יראה שהיא עצמה הרגישה בזה שכתב בנה בשמה מידי דהוה אהדלקת נר חנוכה פי' בשלמא טבילה ונטילה לא אשכחן שום טבילה ונטילה שמברכים עובר לעשייתן נימא לא פלוג רבנן משא"כ בהדלקה. הרי קמן שבהדלקת נר חנוכה מברכים עובר לעשייתן והרי חלקנו בברכת הדלקה וא"כ מאן לימא לן לברך ביו"ט אחר עשייתן בלי שום דוחק ועיין בס' דגול מרבבה. וא"כ צדקו דברי' הראשונים דביו"ט מברכים עובר לעשייתן ומקבלת יו"ט קודם הדלקה וממילא צדקו דברי' השניים דתדליק בעי"ט מבע"י ומשו"ה אין מדליקין בשמן שרפה ביו"ט פי' בעי"ט מבע"י שכבר קודם הדלקה קבלה יו"ט וא"ש וק"ל:

ולפ"ז יש הוכחה ממשנתינו דמברכים עובר להדלקה ביו"ט מדפשיטא לן דזמן הדלקה בעי"ט היא מבע"י כדי שימצא נר דולק ושולחן ערוך וא"כ איך תנן אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט ש"מ דמברכין תחלה ברכת הדלקה בעי"ט וקיבלו ליו"ט וכנ"ל:

מ"ט משום שאין שורפין קדשים ביו"ט. בפי' המשנה לרמב"ם מפרש טעמא משום בקר שני לשריפתו כתנא דבי חזקי' ובפ' כיצד צולין מפרש כרב אשי דהוה יו"ט עשה ול"ת וסיים ג"כ ליתן בקר שני לשריפתו ע"ש. והנראה מזה דס"ל כהיש מפרשים דמייתי תוס' בקידושין ל"ד ע"א ד"ה מעקה בסופו דלגבי נשים הוה יו"ט רק לאו גרידא דהעשה הוה זמן גרמא וע"ש בפנ"י היטב. ע"כ הכא דסתם הדלקה בנשים לא שייך

לומר שפיר משום אין עשה דוחה ל"ת ועשה ע"כ אמר משום גז"ה ליתן לו בקר שני לשריפתו. והתם בפסחים בנותר בזמנו דהוה מ"ע שהזמן גרמא שריפת נותר ביום ולא בלילה ונשים פטורות מהך מ"ע ע"כ סגי בהך טעמא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה בזכרים ובנשים בלא"ה ליכא עשה כלל ומה"ת דלידחי יו"ט. מיהו צל"ע לומר כן בפשיטות דאשה פטורה ממ"ע דשריפת נותר דאתי לאנתוקי ללאו דלא תותירו וכן עשה דתשביתו דאתי לאינתוקי לאו דבל יראה כמדומה לי דלא שייך למיפטר נשים מטעם מ"ע שהז"ג. וגם מ"ש תוס' הנ"ל דנשים פטורות מעשה דשבות ביו"ט צל"ע דלא פטירו נשים אלא מלקיים עשה שהז"ג אבל למיעבד איסורא שהוא בעשה כגון לעשות מלאכה ביו"ט או לעשות סחורה בפירות שביעית זה לא שמענו דהרי לא דמי לעשה דמצה שמחה והקהל דמיני' ילפי' פטורא דנשים במ"ע שהז"ג וצ"ע. ומיהו בחיבורו ספ"ז דנזירות מבואר דלא ס"ל כהנ"ל:

והנותר ממנו עד בקר וכו' במכילתא איכא תנא דדרש ליתן בקר לבקרו של בקר היינו עמוד השחר. וצ"ל דהאי תנא ס"ל דקודם מתן תורה לא הי' להם דין ישראל ויום מתחיל בהנץ החמה לכך הוצרך כאן לפרש בפסח מצרים שיתחיל בקר מעמוד השחר. וי"ל דזה תליא השתא בפלוגתא דנדרים ונדבות אי קריבים ביו"ט או לא דלמ"ד אין קריבים ביו"ט נפקא לי' מעולת שבת בשבתו ולדידי' פשיטא דאסור לשרוף נותר דלא עדיף מנו"נ ואייתר עד בקר ומפרש בקר שני לבקרו של בקר ומאן דאית ליה נו"נ קריבים ביו"ט לא אתי' לי' מעולת שבת כמ"ש תוס'. איהו ס"ל דהי' להם דין ישראל במצרים ולא איצטרך קרא לבוקרו של בקר ואתי' לשריפת קדשים שאינו דוחה יו"ט. ודעת לנבין נקל:

ובמקום אחר כתבתי פי' מכילתא התמוה. דאיתא התם ר' ישמעאל אומר אינו צריך הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה ושריפה מעין מלאכה היא ומה ת"ל עד בוקר אם חל י"ט להיות בשבת מגיד שאינו נשרף אלא עד י"ז. והוא תמוה כאשר הקשה ר' יונתן על דברי ר"י הנ"ל הרי שבת חמור מיו"ט ומה עלה על דעת ר' ישמעאל ועיין זית רענן בזה. וזה לשוני על הגליון שם. ולפע"ד לא מצינו יו"ט שניתן לדחות בשביל קדשים דמה שמקריבים בו קרבנות אין זה שום דיחוי שהרי גם להדיוט שרי כל אוכל נפש ור' ישמעאל לטעמי' דס"ל נו"נ קרבים ביו"ט. נמצא אין כאן דיחוי אלא היתר גמור כמו כל אוכל נפש דהדיוט. בדין הוא לאסור שריפת נותר. משא"כ שבת שהקרבנות דוחים שבת ה"א ה"ה שריפת נותר תדחי שבת ועיין סברא זו בתוס' יומא מ"ו ע"א ד"ה אבל וכו' בסוף הדבור. ועיין מנחות ס"פ ר' ישמעאל. ור' יונתן שהקשה לר"י היינו משום דס"ל נו"נ אין קריבים ביו"ט וא"כ מה שקריבים חובת היום היא מטעם דחי' כמו בשבת וא"כ

השתא יו"ט לא דחי שריפת נותר שבת לא כ"ש עכ"ל שם על הגליון. ואמנם לפמ"ש תוס' בשמעתין י"ל דס"ל לר' ישמעאל דסד"א אי חל י"ו בשבת נהי דשבת לא דחי מק"ו דיו"ט מ"מ ה"א לשרוף במוצאי שבת דהא נותר שלא בזמנו נשרף בלילה קמ"ל אפ"ה ניתן לו בקר שלישי משום דכיון דחל בשבת היינו זמנו ואינו נשרף אלא ביום. ור' יונתן ס"ל דלא צריך קרא להכי:

אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. וראיתי בס' יראים לר"א ממיץ שיטה חדשה ע"ש בדפוס זאלקווי' דף ל"ז ע"א בסי' קי"ג דכל עניני מצוה מותרים ביו"ט דהוה בכלל אוכל נפש דנשמה איקרי נפש ורק נותר ואיברים ופדרים ומילה שלא בזמנו דאיכא בהו ג' כתובים הבאים כאחד בקר שני לשריפתו ועולת שבת בשבתו ולבדו ולא מילה שלא בזמנו ואין מלמדין מהם למצוה אחרת וה"פ מתוך שהותר לצורך הגוף הותר נמי שלא לצורך הגוף כ"א לצורך נשמה דהרי נפש כתיב. ורב אשי דאמר י"ט עשה ול"ת היינו למאן דלית ליה מתוך אבל למאן דאית ליה מתוך צריכים ג' כתובים הנ"ל ובסוף דבריו הניח בצ"ע. מנ"ל לרבא למעוט' מילה שלא בזמנו דלמא מצוה אחרת ומילה ידחה יו"ט דהוה צורך הנשמה ואולי י"ל משום דגבי פסח מצרים כתיב קרא והתם לא היה להם שום מצוה כ"א שריפת נותר ומילה שלא בזמנו אכתבו ב' קראי בקר שני לנותר. ולבדו אי אפשר למעוטי אלא מילה שלא בזמנו כן יש ליישב. ועד"ז נ"ל ליישב דברי ר"ח בתוס' פסחים פ' כיצד צולין דס"ל דהקו"ו הוא מילה מאוכל נפש והתוס' הקשו הא אוכל נפש א"א למחר דשמחת יו"ט מצותו היום ולא למחר. ועוד צל"ע הא אוכל נפש הותרה והוה כמו חול לענין זה ומה שייך למילף ק"ו מיני'. וי"ל דס"ל שמחת הנשמה בעשיית מצוה הוה כשמחת הגוף והיינו ק"ו השתא שמחת הגוף מיקרי שמחה ושמחה זו א"א לקיימה למחר שאינו יו"ט מכ"ש שמחת הנשמה שתהי' שמחת יו"ט וה"א דהותרה ג"כ קמ"ל לבדו. והאי ק"ו לאו דוקא למילה אלא כל המצות אתי' בהאי ק"ו אלא לבדו אינו ממעט אלא מילה מטעם שכתבתי דלא היה במצרים שום מצוה אלא מילה שלא בזמנו ולא נילף שארי מצות ממילה דה"ל נותר ומילה ואיברים ופדרים ג' כתובים. ושארי שמחת הנשמה אתי' באמת בק"ו הנ"ל כשיטת ר"א ממיץ. ודע לכאורה יש עוד פסוק רביעי לכם ולא לגבוה למ"ד נו"נ אין קריבים ביו"ט. אלא למ"ש תוס' דאביי קאי למ"ד נו"נ אין קריבים והיינו משום דלא כתיב ולא עולת חול ביו"ט אלא משום דכתיב לכם ולא לגבוה ממילא איצטריך קרא להתיר עולת שבת ביו"ט וממילא עולת חול ביו"ט נשאר באיסור דלכם ולא לגבוה ולא חידש לן אביי שום פסוק מחודש אלא לכם ולא לגבוה עיין בזה:

ולא מילה שלא בזמנו דאתי' בק"ו ע' פירש"י ומה שהקשו תוס' וי"ל דהש"ס התם קאי אשבת דאית ביה עונשים ואזהרות הרבה בהא קאמר דחמירי' מצרעת דגברא הא דלא חזי אבל יו"ט דהוה רק עשה ול"ת וגם צרעת הוה עשה ול"ת כמבואר א"כ מ"מ צרעת חמירי מיו"ט בהא דדחי עבודה. וביותר י"ל במסקנא התם עיקור כוונה דצרעת דחי עבודה משום דלא הוה בעידנא וגם רבא ורב ספרא שאמרו משום גברא לא חזי להא נתכוונו. ולפמ"ש מ"א סי' תמ"ו בשם הש"ל בשם ר"ת דעשה דרבים דוחה ל"ת אפי' ליכא בעידנא. והנה עבודה עשה דרבים הוא קרבן תמיד ופסח ואפ"ה אין עבודה דוחה צרעת משום שאינו בעידנא. א"כ עכ"פ מוכח דעשה ול"ת דנגע צרעת חמירי משארי ל"ת דעלמא דנידחי' מפני עשה דרבים אפי' שלא בעידנא ונהי דלא חמירי משבת דאית ביה עונשים ואזהרות הרבה מ"מ מיו"ט חמיר דהא לא מצינו שיהי' צריך בעידנא אם עשה דרבים דוחה יו"ט. וע"ש במג"א דשמירת שבת ויו"ט לא מיקרי עשה דרבים לענין זה כיון שאין יחיד מוציא רבים י"ח משא"כ עבודה דע"י כהן א' נדחה עשיית פסח של כל ישראל עיין פירש"י שם:

דף כה:

הדלקת נר בשבת חובה. צ"ע כיון דאביי נמי ידע הא כמ"ש תוס' ממתני' על ג' עבירות נשים מיתות וכו' ורק שלא ידע שצריך להיות נר במקום סעודה וזה לא השיב לו רבא ועיקר חסר מדברי רבא. תו צ"ע הא אביי בילדותו כבר ידע דבעי נר שבת במקום סעודה כמבואר פ' ערבי פסחים ק"א ע"א ובתוס' ד"ה ובקידוש ע"ש וזה היה כשהי' בי רבה טרם שחלק עם רבא. ולולי דברי תוס' הייתי אומר אביי הוה ס"ל הדלקת נר שבת הוה מצוה כמו כמה מצות שאין מחוייבים לחזור אחריהם ומ"מ בעידן ריתחא מענישים אעשה כי האי כמ"ש תוס' במנחות מ"א ע"א ד"ה ענשיתו ע"ש. ומש"ה נשים מתות בשעת לידתן דהוה עידן ריתחא אבל אין לנו לאסור להדליק בעטרן משום שמא יצא דאפי' אינו מדליק כלל אין אנו אחראים לו כמי שאינו לובש טלית בת ד' כנפות. ואמר רבא לא כי חובה היא היינו מהמצות שב"ד שלמטה מכין אותו עד שתצא נפשו. ומצאתי כ' בספר יראים כי עונג שבת וגם הדלקת נר הלכה למשה מסיני ואתו נביאים ואסמכוה אקרא:

רחיצת פניו ידיו ורגליו חמין ערבית. פירש"י בלילי שבתות משמע בלילי ממש וא"כ הא דסדין בציצית בלילה הוה עובדא. וכן בדין דתלמידים דס"ל סדין פטורה בודאי לא לבשו סדין ביום דלא למיעבד טצדקי למפטר נפשי' מציצית כדאמר לי' מלאכא לרב קטינא ורק כסות המיוחד לילה. ור' יהודה לטעמי' הוא רבנן דר"ש דס"ל כסות לילה חייב

בציצית ומש"ה לא גזר נמי משום כסות לילה ותלמידיו חשו לדר"ש דכסות לילה פטור וממילא איכא למיגזר אטו כסות לילה אבל גזירה שמא יקרע תרוויי' לית להו כנלע"ד:
ואני אומר מצוה מאי מצוה כדתניא כך הי' מנהגו של ר"י בר אילעא. ומסתמא מצוה רבה היא מדנקט מנהגו ומנהג ישראל תורה היא כך מצאתי בראב"ן:
ואינהו סברי גזירה משום כסות לילה. פירש"י ביבמות פריך וכי יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ומשני שב ואל תעשה שאני. נראה דרצה רש"י להוכיח שיטתו דהתוס' שם נדחקו מאד הא העטיפה בלי ציצית ה"ל קום ועשה ולרש"י ניחא דהא עכ"פ אית ביה ציצית לבן וקי"ל התכלת אינו מעכב את הלבן ואין איסור בהעטיפה רק שב ואל תעשה תכלת וא"ש:
נשיתי טובה וכו'. זה מרחץ וכו' אשה מקושטת וכו'. מגן אברהם סי' ר"מ כתב להקשות דכ' רמב"ם דלא ישמש ביום יציאה ממרחץ והרי מצוה לרחוץ כל גופו בע"ש ומצות עונה בשבת ע"ש שנדחק. ומ"מ נ"ל קודם שגזרו על הרחיצה בשבת משום גזירת הבלנים לא היו רוחצים בע"ש קודם עונה אלא אחר שקיים מצות עונה רחץ בשבת גופי' ובימי ירמי' נתקלקלו דורות ולא הי' יכול לרחוץ בשבת עצמו משום הבלנים שחממו בשבת ע"כ או שרחץ בע"ש וביטל מצות עונה או שקיים מצות עונה ולא רחץ כלל ע"כ אמר נשיתי טובה זה מרחץ אבל אשה מקושטת לת"ח הוה לי' ומר אמר בהיפוך:
אין מדליקין בצרי וכו' אע"ג דעטרן וצרי יוצאים מהעץ ואינם נמשכים אחר הפתילה מ"מ יהיב בהו טעמא אחרינא בעטרן מפני כבוד שבת ובצרי מפני שהוא עף או שמא יסתפק ממנו דנפ"מ לפמ"ש בש"ע דאי איכא נר א' כשר שוב מותר להדליק בשמנים הפסולים ולא חיישינן שמא יטה וקמ"ל דעטרן ונפט אין מדליקין כלל וק"ל ומיושב קצת ק' תוס':

דף כו.

אלו מלקטי אפרסמון וכו'. דאלו כורמים ויוגבים ממש לזה לא היה מניח אפי' דלי עם הארץ אלא הי' מגרש אותם והביא לשם נכרים אע"כ מלקטי אפרסמון שאיננו גדל אלא בא"י כמבואר בס' יוסיפון וכן ציידי חלזון. ובמלאכות הללו לא הורגלו ולא למדו בהם אלא דלי עם הארץ בא"י ושארי הארצות אינם בקיאים במלאכה זו:
תניא רשב"א אומר כל היוצא מן העץ אין בו משום שלש על שלש ומסככין בו וכו' בירושלמי מפרש דעשאוה כבגדים העבים ורכים פי' דבמשנה ח' פ' כ"ח דכלים תנן בגדים העבים ביותר והרכים הדקין ביותר וחשובים מאד בכל אלו אין בהם דין ג'

אצבעות על ג' אצבעות ואינם מטמאין כ"א מג' טפחים ומעלה אפי' בצמר ופשתן ע"ש. וכל החלוקים בין גע"ג לשלשה על שלשה לא שנו אלא בבגדים אמצעים לא עבים ביותר ולא דקים ביותר. ורשב"א ס"ל דכל הבגדים הנעשים מהיוצא מהעץ אין בהם בגד אמצעי כלל כי כולם או עבים או דקים ביותר. משמע מזה דס"ל כאידך תנא דבי דר"י ואליבא דאביי דכל הבגדים מטמאין בין בג' על ג' בין בשלשה על שלשה כמו צמר ופשתים וכרב פפא ורק בטבעי הבגדים היוצאים מן העץ אין עושים מהם בגדים אמצעים אבל משי וכלך ונוצה של עזים אפשר בהם אמצעים או הכל לפי הזמן והמקום. ורשב"א לפי מקומו וזמנו העיד והוא דבר חידוש יש לעיין בו:

ומסככים בו הרמב"ם פ"ה מהל' סוכה כ' הא דאין מסככי' באניצי פשתן משום שנשתנה צורת גידולי קרקע ע"ש בראב"ד וה"ה. וא"כ מכ"ש בכל מיני אריג שכבר בטל ממנו תואר גידולי קרקע. וצ"ל הא דאמר הכא דכל היוצא מן העץ מסככים רשב"א ס"ל הכי אבל חכמים פליגי ואוסרים הכל לא מטעם טומאה אלא מטעם שאין צורת גידולי קרקע ניכר ורשב"א להקל יצא. וכן פי' רשב"א בחי' בשם י"מ לקמן כ"ז ע"ב גבי הא דאמר אביי רשב"א וסומכוס אמרו דבר א' ע"ש שכ' פלוגתיי' בטומאה וטהרה. ולרמב"ם פליגי בסברא הנ"ל. והנה הא דאמר רב אמי בסוכה י"ו מבלאי כלים אין מסככי' בהם היינו מטה ושתי כרעיי' או מחצלת של קנה עגמי שניכר בהם שהמה גידולי קרקע ואצטריך לאתוי' עלה משום גידולי קרקע אבל מבלאי כלי אריגי תיפוק לי' אפי' טווי שלהם אין מסככי' משום שנשתנה צורתם. אך אי קשיא הא אמר אביי התם להדיא דהא דר' אמי היינו נמי מטלעי' שאין בהם גע"ג. ובשמעתין יבואר זה אי"ה:

ודעת רש"י לקמן כ"ז ע"ב דמדאמרינן השתי משישלק ע"כ של פשתן קאמר דשל צמר אין שולקים וע"כ של פשתן קאמר וא"כ אונין קודם שיטוה. וס"ל לרש"י דאותו שטוין לשתי וערב אין מלבנין אותו בתנור וגמר מלאכתו אחר טוי' ושליקא ובהא מיירי קרא שתי וערב וה"ה אותן שרוצה לטוות לתפירה ולא לשתי וערב אותן מלבנין בתנור והיינו גמר מלאכתו דידי' ועיין בקרבן אהרן בשם רבינו הלל. וקרא חדא מיניהו נקט שתי וערב או אונין אחר הליבון ובזה נתיישבו כל קושי' תוס' על רש"י. ועיין לעיל י"ז ע"ב תוס' ד"ה אונין וכו' ולא ידעתי כוונתם:

חוץ מן הפשתן. כ' תוס' דהא דמטלני' וכו' מיירי בנקרעו מבגד גדול ואריג כ"ש מיירי אין דעתו להוסיף עליו. ודע לכאורה דלענין סכך גרע בא מבגד גדול שכבר הי' ראוי לקבלת טומאה מאריג בתחלה שדעתו להוסיף עליו. וה"נ לענין קבלת טומאה בא מבגד גדול נהי דלא אחשבי' במחשבתו להיות בגד גמור מ"מ גם בהיפוך לא חשב עליו משא"כ

כשדעתו להוסיף אפשר לא יקבל טומאה שבמחשבו בטלה מהיות בגד שדעתו להוסיף והרי קמן דגבי שק פליגי בי' ת"ק ור"מ בפ' כ"ז מכלים משנה ב' ר"מ אומר השק שירא' ד' ותחילתו משיגמור. אמנם סוגיא דשמעתין לא משמע כן אלא בהיפוך כל שדעתו להוסיף ראוי לטמא יותר מק"ו דשתי וערב לשיטת התוס' סוף ד"ה השתא וכו' עיין מהרש"ל ומהרש"א. ומשמע דשתי וערב כשיש בהם שיעור גע"ג דחזי השתא מיהת לבגד עניים וראוי נמי להוסיף עליו שיעשה ראוי לעשירים מטמא בנגעים ומכ"ש אריג גע"ג שדעתו להוסיף עליו לא כ"ש שיקבל נגעים וכל עצמו לא מיירי בש"ס אלא מגע"ג הבא מבגד גדול אבל כל שדעתו להוסיף עליו עדיף לענין קבלת נגעים והוה בכלל שלשה על שלשה שהרי ראוי להוסיף עליו עד שלשה. ובזה יתיישב בשמעתין אי"ה שיטת רש"י ד"ה ואימא לרבות שלשה על שלשה ואין כאן מקומו:

כתבתי זאת יען ראיתי לשון רמב"ם בפ' כ"ב מהל' כלים כמה שיעור בגד להתטמא וכו' ג' אצבעו' על ג' אצבעו' בבגד צמר ופשתן אבל בגדים של שאר מינים וכו' שלשה על שלשה וכו' בד"א בקרעים מן הבגדים אבל האורג בגד בפ"ע כ"ש הרי זה מקבל שאר טומאות וכו'. ולקמן בהלכה י"ב כ' מאימתי מקבל הבגד טומאה משיאריג בו ג' אצבעות על ג' אצבעות עכ"ל. והי' ראוי שנדחק בכוונתו דאבגד צמר ופשתים קאי שכבר קמ"ל לעיל בקרע הבא מבגד גדול שיעורו גע"ג והכא קמ"ל דבשיש בדעתו להוסיף עליו נמי שיעורו כך. ולאפוקי מדר"מ בשק הנ"ל והה"נ בשארי בגדים בשלשה על שלשה אין חילוק בין בא מבגד גדול לדעתו להוסיף עליו יותר כן הי' נראה לדחוק בכוונתו. אלא שראיתי בכ"מ שם שציין על מאימתי יקבל הבגד טומאה וכו'. ופסק ושדי ולא כתב עליו כלום וידוע שזה היה דרכו בקודש בכ"מ ובב"י כל היכא דלא ידע מראה מקומו ציין עליו והניח פנוי אולי עוד ימצא מקומו אי"ה ויוסיף עליו ולבסוף כשלא מצא מקומו נשאר מקומו פנוי. וא"כ נראה מזה שהכ"מ פי' כוונת הרמב"ם דבשארי בגדים נמי נהי גע"ג אינו מטמא היינו בבא מבגד גדול אבל בדעתו לארוג יותר מטמא וזה דבר חידוש ולא מצא כ"מ מקום מוצא זה הדין:

לכאורה לפי הנ"ל י"ל עפ"י מ"ש תוס' סוף ד"ה אתיא בק"ו וכו' וז"ל אבל השתא דאיכא ק"ו גלי לן דבכל מקום דכתיב בגד הוה שלשה על שלשה עכ"ל נמצא מאי דאמר רבא או בגד לרבות שע"ש בשאר בגדים היינו מדאתי' בנגעים מק"ו דשתי וערב שוב הוה בכלל בגד אפי' בשארי טומאות ובשאר מיני בגדים. וכי היכא דכתבו תוס' כן אשע"ש בבאו מבגד גדול הה"נ גע"ג כשדעתו להוסיף עליו דהוה נמי ק"ו משתי וערב ולא אימעט אלא גע"ג מבגד גדול. נמצא לפ"ז או בגד מרבה ג' דברים ושקולים הם. א' שלשה על

שלשה אפי' בא מבגד גדול. ב' גע"ג שדעתו להוסיף עליו שהוא בכלל שלשה על שלשה כיון שיכול לעשות ממנו שלשה על שלשה כמו שתי וערב. ופחות מגע"ג ואין דעתו להוסיף עליו דמחשבתו משוי' לי' בגד שלם. נמצאו דברי רמב"ם מבוארים לכאורה. אלא דלפ"ז צ"ע אהא דאמר רשב"א כל היוצא מן העץ אין בו משום גע"ג ומסככים בו במאי איירי אי בבא מבגד גדול הא מטלני' שאין בהם גע"ג הבאים מבגד גדול אין מסככים בהם כמ"ש תוס' ואי בלא בא מבגד גדול הא לרבא טמאים הם בשארי בגדים. מיהו לפמ"ש לעיל דרמב"ם מפרש כרשב"א בחי' בשם י"מ דרשב"א הוא דס"ל הכי דשאר בגדים מסככים בהם הואיל ואינם מטמאים בנגעים מיהת דבעי' שיטמאו גם בנגעים ורבנן פליגי וס"ל בשום יוצא מן העץ אין מסככים משום שנשתנה צורתה א"ש ולק"מ קו' תוס' כלל דרשב"א מיירי לעולם בין בבא מבגד גדול בין דעתו להוסיף עליו וכל שאינו מטמא בנגעים מסככים בו ואנן קיי"ל כרבנן דאין מסככים ולק"מ קו' הנ"ל:

והשתא י"ל עוד דודאי אביי דאמר לקמן רשב"א וסומכוס אמרו דבר אחד בודאי כוונתו כפירש"י וכרוב המפרשי' דרשב"א חומרא אתי לאשמועינן וס"ל כמ"ש תוס' דבבא מבגד גדול לעולם אין מסככי' ואונין של פשתן היינו אניצי פשתן ומשום טומאה הוא. אך לרבא דס"ל שלשה על שלשה דאתי' בק"ו משתי וערב בנגעים מטמא נמי בשרצים והה"נ גע"ג שדעתו להוסיף עליו. א"כ לדידי' ע"כ רשב"א לקולא פליג ולרבנן אין מסככים משום שינוי צורה. ואביי לשיטתו אמר בסוכה ט"ז דרב אמי אמטלני' קאי אבל לא קיי"ל הכי דמטלני' בלא"ה אין מסככים בהם משום שינוי צורה ורב אמי אמטה ושתי כרעי' או אמחצלת קאי וא"ש פסקי הרמב"ם. הקצרתי במובן ודי לחכם שמבין ומסיק מדעתו. ואך מה שצל"ע בפסקי הרמב"ם הוא מה שאכתוב ובתחל' נבאר מתני' דר"פ כ"ד ממס' כלים יען ראיתי לגאון פני יהושע ז"ל שכ' דאריג כ"ש הוא מטעם כלי קבול ואבנט מטמא מטעם אריג כ"ש וכ' והאריך בשמעתין בכמה ענינים עי"ז ע"כ אפרש תחלה מתני' הנ"ל:

איתא התם הבגד מטמא משום ה' שמות וכו' וע"ש. והענין כי כל דבר שיש לו בית קיבול יהיה מה שיהי' מטמא משום כלי. יהי' עץ או חרס או מתכת. וה"ה ומכ"ש אי ארג שק או בגד שיש לו תוך כמו כתונת תשבץ או כיס ארוג מתחלתו אפי' אינו מקבל אלא חרדל הרי הוא טמא משום כלי קיבול ואפי' לא נכתבה בתורה דיני כלי אריג כלל מ"מ אריג שיש לו תוך לא גרע משארי כלי קבול. ואין זה נלמד מאו בגד לרבות אריג כ"ש כי אין זה ענין לכאן כלל. השק מוסף על זה שאם ארג ממנו קלקלי וחבק וה"ה וכ"ש שארי אריג החשובים מהשק הנעשה משער אם עשה מהם אבנט אעפ"י שאין ברחבו ג' אצבעות אלא שארכו כדי לחגור מתניו ולא איתפרש שיעורו ואפשר אפי' של קטן בן

יומו ודעתו נמי להוסיף עליו למאי דקיי"ל כרבנן דר' מאיר שם סוף משנה ב'. ה"נ כל שראוי לחגור מתני אדם זהו בכלל כלי אריג ואפי' לא נאמר או בגד לרבות אריג כ"ש שאין דעתו להוסיף עליו מ"מ באבנט דהיינו קלקלי וחבק מטמא דילפי' בגד משק לענין זה. ובכאן תפול קו' דהרי אע"ג דלא בכלי קיבול איירי מ"מ בעי' כל הכלים דומיא דשק שתהי' ראוי לטלטל מלא וריקם וגם שלא יהי' עשוי שלא ע"מ לקבל. והכא באבנט אינו נעשה לקבל כ"א לחגור בו מתנים. קושי' זו הקשה תוס' שבת דף ס"ד ע"א ד"ה מנין וכו'. ותי' לשם כל צורכן הם עשוים מתחלה ע"ש ולאו מטעם כלי קבול אתאים עלה אלא אפי' מה שאינו כלי קבול מ"מ בעי' שיהי' עשוי לטלטל מלא וריקם ולא יהי' נעשה שלא ע"מ לכרוך בתוכם דבר. אמנם אידך ק' איך אפשר לכרוך דבר בפחות מג"ט רוחב לק"מ אאבנט כיון שהוא ארוך אע"פ שהוא קצר ברחבו שפיר יכולים לכרוך בו אפי' כלי גדול כמובן. והתיו"ט שם לרוחא דמילתא העתיק דברי תוס' שבת ס"ג ע"ב ד"ה מנין וכו' מ"ש על אריג כ"ש העתיק הוא על אבנט ולא הי' צריך לכך:

מוסיף הבגד על השק דמטמא באריג כ"ש היינו אפי' בפחות מג' על ג' כשאין דעתו להוסיף עליו אלא שבשום משנה לא הוזכר אריג כ"ש ורק בברייתא ובדברי ר' יוחנן לקמן ס"ג ע"ב הנ"ל ומתני' נקט גע"ג בצמר ופשתים ושלשה על שלשה בשאר בגדים בבאים מבגד גדול וה"ה פחות מגע"ג ואין דעתו להוסיף שכולם מקרא א' נדרשו או בגד ושקולים הם ויבואו כולם. ולכאורה השתא דאתינן לאו בגד שאפי' גע"ג מרובעים שאינם ראוים לאבנט וגם אין להם תוך רק שראוי לטלטל מלא חרדל וריקם א"כ שוב לא צריכים למילף אבנט משק ולא כתבו דאבנט אתי משק אלא בתחלה כשמונה ה' מעלות וקאמר אבנט מטמא אפי' לא הוה אריג כ"ש מטמא דהוה אתי' משק. אבל למסקנא לא צריך למילף משק. וכן משמע בפי' הרא"ש למס' כלים שם דלמסקנא אין חילוק בין אבנט לאריג כ"ש. אלא שלולי דברי הרא"ש הייתי אומר דעדיין איכא נפקותא לפמ"ש לעיל דאבנט אפי' דעתו לארוג יותר כל שראוי לחגור מתניו מטמא מטעם קלקלי וחבק משא"כ אריג פחות מג' על ג':

והנה בנגעים לכאורה לפי גרסתינו ס"ג ע"ב דילפינן מאו בגד דשרצים מ"מ י"ל ילפינן נגעים משרצים לענין אריג כ"ש בצמר ופשתים. ויש ליתן טעם מ"ט נכתב הרביי בשרצים ולא בנגעים או עכ"פ מ"ט הזכירו חז"ל דין זה בשרצים ולא בנגעים ונילף שרצים מנגעים משום דבנגעים נהי דכ"ש מטמא מ"מ בעי' רוחב כגריס וה"א דן מיני' ומיני' גם בשרצים בעי' כגריס אריג קמ"ל בשרצים סגי' אפי' כדי לכרוך בתוכם חרדל ולעולם ילפינן מהדדי. וא"כ מכ"ש דילפי' מהדדי לענין אבנט אע"ג דנגעים לא אתי' משק וקלקלי וחבק מ"מ

כיון דשרצים אתי' מיני' הדר ילפינן נגעים כמו שכתבתי לעיל דשלשה על שלשה אתי' בק"ו משתי וערב ושוב ילפינן שרצים מיני' אע"ג דלא שייך שתי וערב בשרצים ה"נ גבי אבנט. ובאמת כן פסק רמב"ם להדיא פי"ג מטומאת צרעת ה"ו כל המתטמא וכו' שהוא לשון המשנה פ' י"א דנגעים והזכיר במשנה קלקלין ומזה כ' רמב"ם אבנט שכך פירשו בפירושו וכיון שיליף נגעים משרצים לענין אבנט ה"ה ה"ל למילף לענין אריג כ"ש שאין דעתו להוסיף עליו ובאמת משמע מרמב"ם שאינו מטמא בנגעים וכ"כ להדיא משנה למלך שם הלכה יו"ד וצל"ע ע"ש. ובלא"ה נמי קשה מ"ש נגעים משרצים כיון דפחות מגע"ג שאין דעתו להוסיף עליו שקול עם גע"ג א"כ גם בנגעים מטמא. וצ"ל כיון דעכ"פ בנגעים א"א לטמא בכ"ש ממש בכדי שיקבל חרדל. זא"א דהא בעי' כגריס מרובע ומדאפקי' מחרדל אוקמי' אגע"ג ודוחק:

עוד רגע אדבר מ"ש תוס' בשמעתין דמשמע עדשה הוא פחות מגריס ובפסחים משמע גריס הוא פחות מחתימת פי אמה. י"ל דודאי עדשה בעינא פחות הרבה מגריס שהוא ט' עדשים שאפי' אם מרדדים אותו בטסים במקבות וכלפות לא יתפשט לט' עדשים אך אם יהי' נמוח ויעשה כעין צבע בודאי מתפשט הצבע בכגריס ויותר כמו דם מאכולת לענין כתם. והכא בשרץ לא מיירי בודאי אם נמוח ונתפשט כל כך דשוב אינו מטמא טומאת שרצים עיין חולין ק"כ דבעי' ריבוי שיהי' מיחוי שרץ מטמא והיינו בעינו אבל כשנתפשט ונבלע כל כך בבגד כמו גריס נגע לא שמענו ושפיר הוה עדשה בעינא פחות מגריס והתם בפסחים מ"ש שנתפשט בבגד מיירי שמתפשט חתימת פי אמה יותר ממה שמתפשט נגע כגריס והבן זה:

דף כז.

הדר בי' רבא. לפמ"ש תוס' בשמעתין דסתמא תלמודא דיבמות קאי לרנב"י דאף כל לאתוי' ציצית ודלא כמ"ש במנחות ל"ט ע"ב ד"ה אף כל א"ש דפסק הרי"ף בציצית כר"נ דפרק התכלת דפוטר שאר מינים וס"ל ממש כאוקימתא דר"פ דשמעתין דהיינו או מרבה בשרצים בין גע"ג בין שלשה על שלשה ואף כל הוה ר"פ בעי למימר לאתוי' כלאים ולא קאי במסקנא. וע"כ לאתוי' ציצית כרנב"י וקי"ל הכי ודלא כרבא וא"ש פסק הרי"ף. ואלא לפ"ז ר"נ דאמר במנחות השיראין פטורים דלא כרבא אלא ס"ל כתנא דבי ר"י אף כל צמר ופשתים והיינו כנ"ל דהך תנא דבי ר"י ס"ל דשארי טומאות מרבינן לגע"ג נמי ורק לאתוי' ציצית. וקשה א"כ איך מייתי הש"ס בתר הכי אמר אביי הך תנא דבי ר"י מפיק מאידך תנא. הא אדרבא הא ס"ל כותי'. ואע"כ הוצרך רש"י במנחות לפרש דאביי דהתם

אליבא דר"נ קאי אנגעים. דאידך תנא דבי ר"י מרבה אפי' לנגעים שארי בגדים ומייתי לי' מאו בבגד פשתים דכתיב גבי נגעים ופליג אסוגי' דשמעתין ודלא כתוס' שם ד"ה בגדים ע"ש היטיב. וזה נמי שיטת רבינו האי גאון דמייתי חי' רשב"א בשלהי שמעתין דמייתי מרבא מברניש לקמן ע"ש וק"ל הקצרתי מאוד:

אלא פסק רמב"ם לא נתיישב בזה דהרי גם הוא פסק בציצית כר"נ דשיראים פטורים מן התורה וכהרי"ף. ואי ס"ל כהנ"ל א"כ אפי' להך תנא דבי ר"י שארי טומאות מטמאי בשארי בגדים אפי' בגע"ג ולא מפיק אידך תנא אלא בנגעים אבל בשארי טומאות כל אנפין שוין דאפי' גע"ג אפי' בשארי בגדים טמא. והרי הרמב"ם לא פסק כן בשארי טומאות וכמו שהארכתי לעיל. וע"כ צ"ל דהרמב"ם לעולם ס"ל דהך תנא דבי ר"י לא מרבה מאו בגד אלא שלשה על שלשה והיינו דר"פ ודלא כפירש"י דלר"פ מרבי' אפי' גע"ג. ודאמר ר"פ אף כל לרבות כלאים ולמסקנא לאתוי' ציצית ההיא מילתא באפי נפשי' הוא דאע"ג דגע"ג בשאר בגדים לא מיטמאו אלא בצמר ופשתים דוקא מטמאו. מ"מ לא ניחא להו לר"פ ולרנב"י דאף כל אתי לאתויי גע"ג בשרצים לחוד דהרי ב' פעמים כתיב צמר ופשתים חד לגע"ג וחד לשלשה על שלשה. תדע שהרי לרנב"י דקאי אציצית ע"כ היינו הך דקאי אשלשה על שלשה דבציצית ליכא גע"ג דהרי בעי שיעור אשר תכסה שיכסה בו הקטן ראשו ורובו. וכיון דכתיב ב"פ צמר ופשתים קאי אף אגע"ג בשרצים ואשלשה על שלשה בציצית. ולפ"ז לא גרסינן דאמר ר"פ אף כל לאתויי אלא ר"פ אמר. וגירסא זו תלוי בפלוגת' רש"י ותוס' ישנים ע"ש. ומ"מ א"ש פסק הרמב"ם. ולפ"ז ר"נ במנחות דפליג אדיוקא דרבא וס"ל כתנא דבי ר"י נמי לא קאמר דמרבינן שרצים טפי משלשה על שלשה בשאר בגדים ואתא אביי ואמר הך תנא מפיק אגע"ג דשרצים קאי ולא אנגעים והכל כפשוטו. ודברי פ"י בשמעתין לא זכיתי להבין בכל זה:

דף כח.

התם אהדרי' קרא דכתיב ונשאו וכו'. מקיש עליון לתחתון וכו'. לע"ד להך מסקנא ילמוד נמי תחתון מעליון היינו משכן ילפי' מאוהל מועד שגם משכן שהוא שש משזר ילפי' מיריעות עזים דמיקרי אוהל וש"ס לעיל דקאמר מה להלן פשתן אהך מסקנא סמיך ולא צריך למ"ש תוס' ד"ה ויפרוש וכו'. ולענין דפנות עיין לקמן קכ"ה ע"ב שיטת ר"ת דפנות איקרו אוהל מיהו התם לענין איסור בנין ע"ש:

מה שכ' תוס' בשמעתין הכא איירי בדבר קבוע שחברו לקרקע הקשה הרשב"א הא משכן מוטלטל היה. אני מצאתי בירושלמי דמכילתין דס"ל אוהל המטלטל אינו אוהל לענין

שבת ופריך ממשכן ומשני כיון דכתיב על פי ה' יחנו ה"ל כקבוע ע"ש וכעין דאמרי' לקמן ל"א ע"ב ע"ש:
אמר רב יוסף אי הכי היינו דמתרגמינן וכו'. פי' אי ס"ד דתלא אילן ממש הי' ומה שנקרא בלה"ק תחש נקרא בלשון ארמי או לשון כשדים תלא אילן. א"כ ה"ל למתרגם לתרגם הכי אע"כ בריה לפי שעה הי' ואין לה שם בשום לשון ולא מצא מתרגם לתרגם אלא שש גוונין שלו. ותימה בירושלמי משמע לר' נחמי' מכסה א' היה כלו מאילים מאדמים אלא שצבעו העורות בגוונין הרבה כעין תלא אילן וא"כ תחש לא היה ולא נברא וא"כ תימא הא כתיב ביחזקאל ואנעלך תחש והיינו שהמציא להם במדבר חי' זו לרוב ועשו מהם מנעלים ואי ס"ד שהם צבעו עורות אלים מאדמים כצבע התלא אילן ועשו להם מנעלים צבועים מאי רבותא דואנעלך דקרא וצ"ע:

דף כח:

למאי הלכתא לתפלין. מקשים העולם לר"ת פ' מצות חליצה דמנעל של חליצה צריך שיהיה מעור בהמה טהורה דוקא דילפינן התם נעלו מואנעלך תחש ותחש טהור הי' ע"ש א"כ נפקא מיני' טובא להלכה. ועיין דבר נאה ומתקבל בס' משנת דר"ע באומר בא מיהודה דרב יוסף לטעמי' ס"ל לקמן ס"ו ע"א דחולצין בשל עץ ע"ש ותמצא נחת. מיהו בלאה"נ נ"ל דלק"מ דע"כ לא חידש לן יחזקאל דין זה מדנפשי' אלא הלכה למשה מסיני הוה ואתי יחזקאל ואסמכי' אקרא. והלכה למשה מסיני סתם נאמרה לא יחלוץ אלא בנעל מעור בהמה טהורה וא"כ הדר קשה אהך כמו דמקשה אשי"ן של תפילין הא נמי הלכה למשה מסיני הוה:
למען תהיה תורת ה' בפיך. עיין היטב מ"ש וביאר יפה בס' מחצית השקל סוף סי' תקפ"ה:
פתילת הבגד שקיפלה ולא הבהבה. פירש"י על השלהבת שתהיה מחורכת וכו' נראה כמ"ש בהגהת מרדכי דאין זה הבהוב דלקמן ל"א ע"ב פתילה שצריך להבהבה שהקשו ממנו תוס' לקמן ד"ה רבא אמר בסוף הדבור. דז"א התם מדליקה ומחסרה כ"ש ומכבה והכא אינו אלא מחרכה מעט ע"ג השלהבת ואינו מדליקה ולא מכבה ולק"מ קו' תוס' לקמן. וזה נ"ל דעת רמב"ם בפי' המשנה שמפרש דברי רבא לפי שאין מדליקין בפתילה שאינה מחורכת פי' וע"י נתבטל מתורת כלי לר"א ולר"ע בלא"ה מבוטלת ע"י קיפול באופן שרבא נמי מפרש כעין רב אדא בר אהבה ע"ש. ואי ס"ד דמיירי בהבהוב שמדליק וחוזר ומכבה הא ביו"ט עסקינן שחל ע"ש היכי משכחת לי' שיכבה. אע"כ חרוכא

בעלמא קאמר ואפ"ה מתבטל מתורת בגד ע"ש. אלא שצ"ע לכאורה א"כ איך פריך ש"ס אלא הא דאמר ר"י גע"ג מצומצמות למאי הלכתא הא לרבא א"ש כמו לרב אדא בר אהבה. וי"ל ודאי ע"י חרוכא בעלמא לא מתמעט הבגד מגע"ג אך למאי דמייתי לקמן מתני' דכלים ומסיק עלה זרקו לאשפה גם ר"א מודה דאינו מטמא א"כ ה"נ נהי ע"י הקיפול לא מתבטל לר"א אבל חרוכא הוה כזרקו לאשפה וגם ר"א מודה והש"ס דפריך אלא הא דתני' ר"י גע"ג מצומצמות וכו' עדיין לא אסיק אדעתי' הך דמודה ר"א בזרקו לאשפה וה"ה באחרוך אחרוכי. ע"כ לא ידע לפרש דברי רבא כפי' המשנה לרמב"ם אבל למסקנא יתפרש כנ"ל. ובירושלמי תמה איך אם נתן הפתילה לתוך השמן לא יתבטל מתורת בגד ע"ש. וא"כ לכל הפחות לכשחרכו וגם ניתן לתוך השמן יתבטל:

המדליק צריך שידליק ברוב היוצא. זה א' מהראיות דמייתי רשב"א לקמן בשמעתין דמוקצה מותר בהנאה דאל"ה תיפוק ליה דנהנה שבת מנולד. ותמוה בעיני הא מתני' ר"א דס"ל שבת ויו"ט ב' קדושות ונולדה בזה מותרת בזה וקיי"ל כותיה וא"כ כלי שנשבר ביו"ט מותר ליהנות מאורו בשבת אפי' אי מוקצה אסור בהנאה והוצרך לומר משום רוב היוצא. וצ"ל מ"מ ליתסרי משום הכנה כלפידים וע' מג"א סי' תק"א:

דף כט.

נכרי שחקק קב. עיין מג"א סוף סי' תקפ"ו:

דעבד כדרב מתנא וכו'. הכא לא פריך אין מבטלים איסור לכתחלה ודשיל"מ לא בטיל כדפריך פ"ק דביצה דהכא כשמסיק התירא הוא שהכלי שם והתירא מבטל ושוב כשכבר דולק עם רוב עצים שוב לא שייך לאסור מטעם דשיל"מ דלמחר כבר כלה והלך לי' ונשרף ואין כאן לא עצים ולא חום. מיהו בלאה"נ לק"מ כמ"ש רשב"א הכא לאו מטעם ביטול אתאן עלה דהרי הכלי ניכר בין העצים אלא כיון דאיכא רוב עצים ה"ל טלטול מן הצד. ומיהו התם בביצה לא שייך להתיר מטעם טלטול מן הצד כיון שהתם אין ניכר בין עץ לחבירו ויבוא לטלטל ולהפך בעץ איסור עצמו וע"כ מטעם ביטול אתאן עלה שנעשה היתר על ידי ביטול לכן פריך שפיר אין מבטלים איסור לכתחלה והא הוה דשיל"מ::

הרמב"ם לא מייתי הא שצריך להרבות עליהם עצים מוכנים ותמה ה"ה. ומאז אמרתי בודאי לא איירי הכא בכלים מתוקנים דעבר על בל תשחית כמ"ש מג"א אלא מיירי בכלים מקולקלים ואינם שוים הרבה. וא"כ בכלים כאלו י"ל בין השמשות עומדים לתשמיש ועומדים נמי להסקה. הסיקן הוברר למפרע דלהסקה עומדים ומותר וכי האי גוני בעי למימר פ"ק דחולין י"ד ע"א נשחטה הובררה אלא דפריך התם לר' יהודה הא

לית לי' ברירה וה"נ לר"י מקשה שפיר ושפיר הוצרך לאוקמא כדרב מתנא אבל לדינא דבדרבנן יש ברירה י"ל כנ"ל ולא בעי ריבוי עצם. והקשני תלמיד א' א"כ פתילת הבגד שקפלה כבר מעי"ט נמי נימא אם מדליקה הוברר דלהדלקה עומדת ור"א הא אית לי' ברירה בכי האי גוונא פ"ק דביצה גבי תרנגולת עומדת לגדל ועומדת לאכילה ע"ש. וי"ל ולחלק ועמ"ש תוס' ס"פ המביא אמתני' ועוד אר"א עומד אדם על המוקצה בשם הירושלמי ועיין פני יהושע שם. ואמר התלמיד הנ"ל דרב יוסף בביצה פ"ק מוקי לדר"א גוזמא קתני ולא משום ואיהו לטעמי' ס"ל הכא גע"ג מצומצמות כדאביי ע"ש:

דף כט:

לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וכו' הרמב"ם אע"ג דפסק המסתפק חייב משום מכבה מ"מ הכא בפ"ה מהל' שבת כ' הטעם שיהנה משמן אחר כיבוי ויהנה ממוקצה ועיין פני' בשמעתין. ונראה משום דבפסחים י"א ע"א אמרינן משום ר' יהודה מתיר משום חומרא דשבת בדילו מיני' ונראה אפי' איסור דרבנן דשבת נמי חמירי ובדילו מיני' דאלת"ה אכתי ניחוש לאחר שכבה יהנה מהשמן ואע"כ אפילו איסור דרבנן חמירי ובדילו מיני' והשתא י"ל דת"ק נמי לא פליג אלא איסורי דרבנן דשבת לא בדילו ומש"ה אוסר ונהי למוקצה לא חייש דהרי ת"ק הוא ר"ש דמתיר מותר הנר שבקערה מ"מ חייש שיסתפק ממנו בשעה שהוא דולק דלדידי' הוה רק איסור דרבנן משום מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכן פי' רמב"ם בפי' המשנה טעמא דת"ק משום מכבה. אך לדינא הלא פסק רמב"ם משאצ"ל חייב א"כ לא הי' לן למיחש שיסתפק בשעה שהוא דולק דמיבדל בדילו מיני'. אך לענין מוקצה מחמת איסור קיי"ל כר' יהודה וחיישינן שיסתפק אחר שכבה וא"ש פסק הרמב"ם:

המכבה את הנר. צל"ע קצת הא לרפאות חולה שאין בו סכנה מצוה רבה היא וא"כ ישראל ששגג וריפא חברו בשבת וכיבה נר בעבורו ה"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה ופטור אבל אסור. עיין סוף פרק ר"א דמילה ומאי פריך ש"ס. ומיהו י"ל תינח משום חולה שאיש אחר מכבה עבורו לשם מצוה אבל מפני גוים ולסטים הוא עצמו מכבה ולא שייך דבר מצוה דלהנאת עצמו עשה. אך ברייתא דר' אושיע' לא הוה צריך לאוקמי כר"ש אלא כמ"ד טעה בדבר מצוה ומוכח מזה דהלכה כר"ש מלאכה שאצ"ל פטור וקשה אהרי"ף ורמב"ם. וצ"ל דא"כ מ"ש כיבוי נר דנקט ולא קאמר העושה מלאכה בשביל חולה שאין בו סכנה פטור אבל אסור:

דף ל.

פתח ואמר אנת שלמה וכו'. ענין תוכן דרוש זה הוא כך הא דכתיב לא המתים יהללו יה היינו לעבודת השי"ת החיים עדיפים שהכל ברא לכבודו ולמענו ובמתים חפשי נמצא להקב"ה החיים עדיפי. ואידך ושבח אני את החיים. ר"ל לבעלי העולם המתים עדיפי שמגינים עליהם וגם תקנתם וגזירתם מתקיימת בעה"ז על ידי זכותם בעה"ב נמצא לגבי הקב"ה החיים עדיפי לי' ולדידן המתים חשיבי טפי. ושוב כתיב כי לכלב חי טוב מן ארי המת היינו לענין דין הכלב החי אשר מזונותיו עלי יותר התחייבות עלינו לזונו ולפרנסו מאשר יכבד המתים כי הכלב הוא צורך החיים והקב"ה רוצה בהחיים לעבדו והיינו שסיים ולא תכבה נרו של הקב"ה על דרך מוטב שיחלל שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה:

דבקו שערים. ענין השערים עיין לקמן אי"ה ל"א ע"א מכריז ר' ינאי וכו' ע"ש:

א"ל בשבת תמות. לפי מ"ש תוס' בחגיגה בשם הירושלמי דוד מת בעצרת והקריבו למחר פי' מהכא יליף דעצרת יש לו תשלומין ע"ש א"כ האי שבת דהכא לאו דוקא דיו"ט נמי איקרי שבת והקב"ה לא הודיעו באיזה שבת אי שבת בראשית או יו"ט דאיקרא שבת והי' עוסק בתורה כל שבת וכל יו"ט ולבסוף מת בעצרת שחל בחול. דאין לומר שחל בשבת א"כ בלא"ה הקריבו למחר משום שבת וכ"כ משנה למלך. ולפ"ז נ"ל ליישב הא דיליף ירושלמי תשלומי' מהכא סמיך נמי אילפותא דהש"ס שם וקראתם ובקוצרכם איזה חג שאתה קורא וקוצר הוה אומר זה עצרת ואי ביו"ט קצירה ביו"ט מי שרי אע"כ לתשלומין. אלא הך גופא דקצירה לצורך אוכל נפש אסור ביו"ט לא פסיקא כולי האי. ובירושלמי דחיק להמציא דרשות לכך. עיין תוס' פ"ק דביצה ג' ע"א. וי"ל לא לחנם הפסיק דוד המלך ע"ה מלימודו ע"י דבחיש באילנא וגם שהמלך בעצמו יצא לראות מאן דבחיש באילנא ואין זה כבודו אבל הוא חידש אותו היום הך דאסור לקצור ביו"ט וכד הוה שמע בחיש באילנא ביו"ט נפיק לאפרושי מאיסורא דתלישת פירות ביו"ט ונח נפשי'. ומדאיפסקא הילכתא באותו היום דקצירה אסורה ביו"ט ממילא רוחא שמעתתא דעצרת יש לו תשלומין מדרשא וקראתם ובקוצרכם וממילא הקריבו למחר. והיקשא דחג השבועות לחג המצות לא הוה פסיקא להו דאפשר ללינה אתא ולא לתשלומין אי לאו ובקוצרכם ע"ש חגיגה ותבין כי הקצרתי:

דף ל:

שלח שלמה לבי מדרשא אבא מת מוטל בחמה וכו'. י"ל לפמ"ש מג"א סי' שע"א דהקשה של"ה דהי' ראוי לטלטלו אגב בגדיו ותי' בגדי מלך אסורים בהנאה. והקשו אחרונים הא ראוי למלך אחר לשלמה אשר ימלוך אחריו. ולכאורה י"ל שלמה לא חשב עצמו שראוי ללבוש בגדי אביו שלא חשב עצמו למלא מקומו כ"כ. והנה נראה כל ימי דהע"ה לא אירע שיהי' הכלבים רעבים בשבת עד שיצטרך לחתך להם נבלה כי בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה ע"י כחמורו של ר"פ בן יאיר אפי' להחמיר על עצמו כתיקון דמאי שאיננו אלא מילי דחסידות. וה"נ חתוך נבלה לא באתה ע"י כלבי דוד ומשמת ונפלו הכלבים לפני שלמה בנו הוצרכו לנבלה מזה שפט שלמה שאיננו ממלא מקום אביו ואינו ראוי למלבושיו וא"כ אסורים בהנאה וה"ל מוקצה וא"כ איך יטלטלנו והיינו שייכות ב' שאלות כלבים של בית אבא רעבים עם אבא מת מוטל בחמה והוצרכו להמציא לו ככר ותינוק:

ולא יפה אמר שלמה. פירש"י שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת הארי'. והנה הוא בשאלתו הקדים אבא מת לטעמי' שהוא אמר ושבח אני את המתים והסנהדרין הקדימו כלבים לארי כשיטת אביי לא המתים יהללו יה:

וכן לחלום טוב. נ"ל היינו חלום צודק אפי' אינו טוב מ"מ ההודעה טוב הוא כדי שיבטל הגזירה ע"י תשובה ותפלה משא"כ חלום שאינו צודק ומבהילים אותו בבהלות חנם זהו חלום שאינו טוב ולעונש יחשב:

מעשה בשני בני אדם שהמרו זה את זה וכו'. כ' תוס' דיני אסמכתא מפורשים במקום אחר. והוא שלא לצורך כאן. ע"כ נלע"ד ע"ד דרש. בפ' זה בורר רוצה לומר דאסמכת' תלי' בפלוגתת לא ניתנה נזירות אלא להפלאה. והוא פלוגתא דב"ש וב"ה במס' נזיר ע"ש. וע"כ אמר זה האיש אם אתה הוא הלל לא ירבו כמותך לא יהי' הרוב כמותך אלא כשמאי דס"ל אסמכת' לא קני' ולא אבדתי ת' זוז שלי דה"ל אסמכת' וא"ל ב"ה הכא לכ"ע אסמכת' קני' מכמה טעמים. חדא הוי זהיר ברוחך כמ"ש תוס' שם ובב"מ דדבר שידע האיש שאין בידו לעשות שום תחבולה ואפ"ה אומר אתן אלפי זוזי אין כאן אסמכתא דגמר ומקני וה"נ איך תוכל לשפוט על דעתו של הלל אם יקפיד או לא והיינו הוי זהיר ברוחך שלא תסמוך על דעתך כל כך. ותו כדי הוא הלל שתאבד על ידו כמ"ש תוס' משו"ה אין דין אסמכתא בקנס דביטול שדוכין משום דכדאי הוא הבושה ששלם קנס וה"נ כדאי הוא הלל וכו'. ותו ד' מאות זוז וד' מאות זוז כמ"ש תוס' במשחק בקוביא ליכא אסמכתא משום ששניהם סומכים ומניחים מעות כי היכי דקני מקני וה"נ שניהם המרו

זא"ז וזה הניח ת' זוז וכן זה א"כ אין כאן אסמכתא. ותו והלל לא יקפיד א"כ מסתמא הרוב יענה כמוני דמשום הכי זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותם משום שהי' ענוותן וא"כ בכל צד תפסיד ת' זוז שלך:

דף לא.

תורה שבכתב ושבע"פ. הנה לשון בכתב כולל כל מה שניתן לכתוב והיינו כ"ד ספרים. והנה נמצאו בהם דברים מחודשים שלא נאמרו בתורה ואחז"ל הלכה למשה מסיני הוה ואתי' פלוני ואסמכוה אקרא ואי נימא דליכ' שום הל"מ ולא יאמין תורה שבע"פ וע"כ צריך לומר ניתן רשות לנביאים להוסיף ולגרוע על התורה של משה רבינו ע"ה. א"כ בטלת כל התורה כולה שהרי בזה פקרו האומות ואמרו בא נביא פלוני ויהיב אורייתא אחריתי עיין לקמן קט"ז ע"ב ע"כ דחאו בית שמאי:

למחר אפיך לי' וכו' ידוע א"ב הוא הולך ממדרגה למדרגה מתחיל באל"ף ואמצעה מ"ם וסופה תי"ו אותיות אמת שהאמת האמיתי נגמר ע"י כולם והגר בתחילת כניסתו לאמת מתחיל באות שלישי שבא"ב היינו ג' והולך ועולה עד אות רי"ש שהוא ג' אותיות לפני ת' אבל לא יכול להשיג האמת הגמור כמו ישראל מבטן ומהריון ע"כ נקרא גר גימ"ל רי"ש. ועד"ז הגר עולה מעלה אך כשמהפכים א"ב תשר"ק צפע"ס א"כ ריש היא אות ג' וג' מג' אותיות אחרונות ונמצא יורד מטה מטה. ע"כ צוח הגר כשהיפך לי' והארכתי במקום אחר:

על רגל אחד. רוצה לומר או יהי' נימוסיות בין אדם לחבירו לבד כדתנו האפיקורסים דלית להו תכלית אלא שלום בין איש לרעהו או כלו פרוש לה' כמו חנוך בן ירד. ע"כ דחפו ב"ש באמת הבנין כי הוא הי' ת"ח וגם בנאי באמת הבנין וזה וזה עלה בידו. והלל א"ל שאין כאן אלא רגל א' שיקיים הנימוסיות וא"כ לא יהי' הקב"ה כהדיוט מה דעלך סני וכו' ואיך נעשה נגד רצון בוראנו ית"ש:

א"ל אפי' על דוד מלך ישראל. במקום אחר כתבתי שדעת הגר שבגדי כהונה יכפרו על אשר עשה בגיותו ג"ע וש"ד שוב שמע כי אפילו דוד מלך ישראל לא יכול לכפר ע"י לבישתו בגדי כהונה על בת שבע ואורי' וקבלת לשון הרע אעפ"י שבגדי כהונה מכפרים על כל אלו כמבואר פ"ק דעירוכין מ"מ היינו בלבישת כה"ג ולא בלבישת עצמו ע"כ חזר בו הגר:

עירבת לי בהן קב חומטין וכו'. פירש"י ארץ מלחה ומשמרת הפירות מהתליע עכ"ל. והנה ארץ מלחה אינה מגדלת פירות אבל משמרת הפירות וה"נ יראת שמים נראה

קצת כמבטלת בעליה מתורה כמ"ש על חסידים הראשונים תורתו מתי משתמרת. אלא לעומת זה הלומד לשמה זוכה לדברים הרבה והקב"ה מגלה לו רזי תורה ומעמידו על האמת כמו שתי' הש"ס שם כיון שחסידים הם תורתם משתמרת בקרבם והיינו ממש כמו קב חומטין אך די בקב לכור ולא יבלה זמנו במלי דחסידא ח"ו כי היינו חסידות שתהי' תורתו אומנתו כרשב"י וחבריו אך הכל לשם שמים לא לקרדום ולא לעטרה ה' יצילנו מכוונה כזו:

דף לא:

מכריז ר' ינאי חבל על דלית לי' דרתא. האחרונים הרבו להקשות סתירת ב' המאמרים שבתחלה שהתורה פנימיות וקרא לי' מפתחות הפנימיות ושוב קורא להתורה תרעא לדרתא. ולק"מ כי דרתא הוא פנימיות ותכלית האחרון חלקו לעה"ב לדבקה בו ית"ש. וכי אפשר לדבק בשכינה אלא ע"י התורה והיא השער הפנימי לכנס לדרתא. ואמנם שער החיצון שממנה נכנסים לתורה היא היראה הקודמת לחכמתו ואמנם הלומד תורה מבלי שיהי' לו יראה אינו זוכה ליכנס לאמתיות התורה ואינה מבינה על בורי' וממילא שאינו זוכה להדבק בשכינה ע"י תורת שוא שלו. וא"כ שיש לו לב מבין וגם עוסק בתורה בלי יראה סובר ליכנס בשער הפנימי מבלי שיכנס בחיצונה שהיא היראה והוא טועה כי גם לפנימי אינו יכניס שאין מגלין לו רזי תורה. והיינו בהי עייל. וכשיושב ועוסק בתורה אומרים עליו הרי לא תזכה להדביקות שהוא דרתא ומה לך לבנות שער הפנימי שהיא התורה והיינו מכריז ר' ינאי וק"ל. ולזה נתכוין הנביא עברו עברו בשערים פנו דרך העם. עיין בהפטרת שוש אשיש והיינו ב' שערים הנ"ל. והיות דוד המלך ע"ה יראתו קודמת לחכמתו טפי משלמה ע"כ כשהכניס שהע"ה ארון הקודש להיכל דבקו שערים זה בזה ר"ל שלא הקדים שער לשער יראה לחכמה עד שהזכיר זכרה לחסדי דוד עיין לעיל. כי מיד כשבנה בהמ"ק נשא בת פרעה כדכתיב כי על אפי וחמתי היתה העיר הזאת לפני וכו':

מי שאכל שום וריחו נודף וכו'. המשל בזה לתועלת גדול דודאי מי שאכל שום כבר ועי"ז הוא מוזר מאחיו שאינם יכולים להריח ריח שום אי לא היה לו תקנה למה לא יאכל עוד שום כיון שכבר הוא מוזר מאחיו לא יפסיד לו תוספת אכילתו. ולא עוד אלא אפי' הי' תקנתו דוקא בהורקה ויקיא מה שאכל א"כ יחזור ויאכל ולבסוף בהרקה אחת יוריק הכל אבל אינו כן אלא ריח השום פוחת והולך ומאבד עצמו מאליו וחוזר לקדמותו אם רק לא יוסיף לאכול. א"כ השכל מחייב שלא יחזיר האוכל להאריך עוד זמן נידויו

ופרישתו מריעיו וחבריו וה"נ מי שהרשיע אינו צריך שום דבר ושום תקנה להיות צדיק גמור אלא מיד ברגע א' שמקבל עליו להטיב דרכיו הרי הוא צדיק גמור. אלא שהקב"ה אינו מוותר על העבירות שעבר וברצון תליא אם רוצה לסגף עצמו בעה"ז כדי להפטר מעונת שמים טוב לו ואם לאו ימורקו עוונתיו במשפטי ה'. אבל לעולם צדיק גמור ברגע כמימרא וא"כ מה"ת יוסיף להרשיע עוד להאריך עוד זמן פרישתו מהשי"ת ועבודתו וכדכתיב למה תהיה אחרוני' להשיב המלך אל ביתו:

דף לד.

אלמלא לא היית עמנו וכו'. יאמרו זונות מפרכסות זא"ז ת"ח לא כ"ש. נ"ל פירושו זונות אע"ג דמתקנאות זו בזו מ"מ מפרכסות זא"ז אף על גב דלא ניחא לזו בפירכוסה של חבירתה מ"מ היא מפרכס אותה כדי שגם היא תפרכס אותה ושוב כשהן מקושטות הן שונאת זא"ז וכל אחת מקנאת בחברתה ע"כ יאמרו המושלים ההדיוטים על ת"ח כשתחלה נימנים זה עם זה ומסכימים ושוב חולקים זע"ז יאמרו בתחלה לא עשה אלא להחניף זה לזה כדי שגם הוא יכבדהו וינשאהו ושוב כשדבריו נשמעים ג"כ אזי בועט בחבירו וחולק עליו. ואומרים השתא זונות שאין להם דעת בערמומיות לרמאות מ"מ מפרכסות זו את זו. ת"ח שהם ערומים ברמי' יותר לא כ"ש ונמצא ש"ש מתחלל. ע"כ נתן עיניו בו ונח נפשי':

עשרתם ערבתם. פירש"י עירובי תחומין וחצירות ובגיטין פירש"י רק עירובי חצירות ובמסקנא דשמעתין מסקינן דרק משום עירובי תחומין צריך לומר ערבתם. והאמת יורה דרכו דמשום ערובי תחומין לחוד לא היה צריך לתקן שיאמר כל אדם כן. חדא דמידי דלא שכיחא שיניח עירובי תחומין. ותו אפי' שכח ולא הניח מה בכך לא ילך חוץ לתחום וישבות בעירו. אלא העיקר משום ערובי חצרות דצריך לכל הבתים בכל השבתות ואם ישכח ולא יניח ויהי' אסור לטלטל בחצר איכא קלקולא כמבואר בפ"ב דביצה ט"ז סוף ע"ב וברש"י ד"ה דמקלקלי בה רבים ע"ש. ואמנם משום ע"ח לבד היה סגי שיאמר בספק חשכה אך כיון דאיכא נמי ערובי תחומין דאסור ספק חשכה ע"כ תיקנו לומר ערבתם סמוך לחשיכה וקרוב לזה בט"ז סי' רס"א. ומבואר במג"א שם דעכ"פ צריכים לומר דעכ"פ איכא זהירות וזריזות לערב ע"ח קודם ביה"ש מש"ה מזהיר עליהם סמוך לחשיכה שלא יסמכו עצמם על בין השמשות. ומ"מ משום זו הזריזות לבד לא היו מתקנים שיאמר סמוך לחשיכה אי לאו דאיכא ע"ת דאסור בין השמשות:

ערבתם. בגליון משניות הקשה איך אפשר לערב ע"ת בין השמשות שזמנו אלף ת"ק אמות ומקום ע"ת הוא אלפיי' אמה. ואין זה קושי' כל כך דעל הרוב אינו מניח עירוב סוף אלפיי' לצאת חוץ לד' אלפיי' אלא סמוך לעיר שיש לו גינה או פרדס שרוצה לטייל בהן בשבת ומניח עירובו איזה אמות חוץ לעיר ומרויח אותן אמות חוץ לאלפיי' ועיין מס' עירובין ל"ז ע"ב רצה מבעוד יום עירובו עירוב א"כ משכחת לי' בעירוב על כל בני העיר על כל שבתות השנה ובכל ע"ש צריך לקבל עליו מבעוד יום. וא"כ איירי מתני' בכי האי גווני. אמנם להלכתא קיימא לן בדרבנן יש ברירה. ועיין בש"ע סי' תי"ג ובמג"א שם ואין להאריך:

ספק חשיכה ספק אינו חשיכה. עי' בהג"ה שבגליון משניות תוס' חדשים ונכונים דבריו: אין מעשרין את הודאי. פירש"י כמ"ד גזרו על שבות ביה"ש אבל ערבתם אינו ענין להך פלוגתא דאפי' למ"ד לא גזרו מ"מ העירוב צריך שיקנה בכניסת היום או בסוף יום חול. ואי קמי' שמיא גלי' שכבר הי' לילה באותה שעה איך יקנה לי' עירובו. ומיהו עירובי חצירות דקיל הכי תיקנו לי' רבנן שיקנה ברגע שהוא בודאי לילה וכל זמן שהוא ספק עדיין ראוי להניחו. ואמנם ע"ת דחמיר תיקנו שיהיה קנוי' בשעה שהוא ודאי יום אבל בשעה שהוא ספק הרי הוא ספק עירוב ואין זה ענין לשבות בין השמשות ובחנם נתלבטו בזה עתי"ט:

אבל מעשרין את הדמאי. הוא נגד עשרתם ומערבין ע"ח הוא נגד ערבתם וטומנין את החמין הוא נגד הדליקו את הנר שהוא זהירות על הדלקה וכיבוי וה"נ הטמנה בדבר שאינו מוסיף הבל משום הטמנה ברמץ וחיתוי בגחלים שהוא מכבה ומבעיר והיינו כגי' הרי"ף ולא כגיר' שלפנינו דדבר שאינו מוסיף הבל משום שמא ירתיח:

שניהם קנו עירוב. עיין תוס' דשמעתין ומ"ש בעירובין ע"ו ע"א. ונראה דשני הדבורים שייכים אהדדי. דאי מפרשינן בשינוי דלעיל כאן בע"ת כאן בע"ח דע"ת חמיר. וא"כ א"ש ש"ס דעירובין דמייתי מע"ת לע"ח מכח כ"ש השתא ע"ת דחמיר סמכינן אתרתי דסתרו אהדדי כ"ש ע"ח. אלא לפ"ז קשה אמאי ניקל בספק עירוב הא לא שמעינן דר' יוסי מיקל אלא היכא דאיכא חזקה המסייעתו כקו' תוס' דשמעתין. ואי מפרשי' לעיל כאן בע"ת כאן בע"ח דע"ח חמיר. וא"כ ס"ל לתנא דמתני' דספק ע"ת כשר אפי' בלי חזקה ודלא כר' יוסי. ולק"מ קו' תוס' דשמעתין אך לעומת זה קשי' קושי' תוס' דעירובין איך מייתי התם מע"ת הקל לע"ח דחמיר וק' ממ"נ:

דף לד:

אמר ר"ה ברי' דרב יהושע לענין טומאה. ראיתי בס' אוהל דוד מייתי קושי' דהל"ל לענין שבת וכגון שהי' לו תינוק למול סמוך ליציאת השבת דאי ב"ה רק כולה מן היום או כולה מן הלילה מלין אותו ממ"נ אי יום הוא הרי מקיים ביום השמיני ימול ודוחה שבת ואי כולה לילה פשיטא דמותר למולו למ"ד מילה שלא בזמנה מלין אפי' בלילה. אבל השתא שמקצתו יום ומקצתו לילה לא ימול. דלא ספיק למיעבד כולו מצוה בשבת ועיין לקמן קל"ג ע"ב ומה שתי' באותו ספר דה"ל מקלקל בחבורה דפטור לא נ"ל כיון דעכ"פ גומר מעשיו ומתקן גברא גם תחלת מעשה לא מקלקל הוא. ולא דמי למ"ש הראשונים במתני' דשוחט בשבת שחיטתו כשרה דלא הוה מומר משעת חתיכת העור משום דטרם גמר שחיטתו ה"ל מקלקל. התם הכי קאמרינן דכל כמה דלא גמר שחיטתו לא ה"ל מומר משום דכל רגע אי בעי פוסק שחיטתו ואז הוה מקלקל נמצא לא נעשה מומר עד שגמר שחיטתו ואז נעשה מתחייב מלמפרע מהתחלת חתיכת העור דשוב לא הוה מקלקל כלל. וה"נ דכוותי' וא"כ אין התירץ עולה יפה. אלא מעיקרא לק"מ אה"נ הומ"ל הכי למ"ד מילה שלא בזמנה מלין בלילה אלא דניחא לש"ס למימר נפקותא אליבא דכ"ע ע"כ אמר נפקא מיני' לענין טומאה דהוי אליבא דכ"ע ופשוט. ואין לומר נפקא מיני' אי עבר ומל אי חייב אשם תלוי ז"א דה"ל טעה בדבר מצוה ובהיל פטור מחטאת ומאשם תלוי. ולקמן קל"ג ע"ב מיירי במזיד וחייב כרת וזה לא שייך הכא בספק בין השמשות:

דף לה.

תרי תלתי מיל. עמ"ש תוס' ועיין שיטת ר"א ממיץ דיעה שלישית בס' יראים דמיד שהחמה שוקעת תחת האופק ולחכמי ישראל שנכנסת בעובי רקיע וכנגדה למעלה הכוכבים יוצאים מעובי הרקיע לצאת חוצה מיד הוה לילה דאורייתא ומש"ה נפסל דם בשקיעת החמה בזבחים נ"ז ע"א. ותרתי מיל קודם הוה בין השמשות ועוד קודם לזה קצת הוה זמן תוספת שבת והוא חומרא גדולה. ועמג"א סי' רס"א סק"ט ובס' מנחת כהן העלה להלכה כשיטת ר"ת. ודע דאין רחוק בעיני לומר דרבה ורב יוסף כללו שיעור תוס' שבת עם שיעורא דידהו ולפ"ז למ"ש מג"א ססי' רמ"א בשם מ"כ דשיעור התוספת עולה ג' מינוטען א"כ לר' יוסף שהכל הוא י"ב מינוטען אם תסיר ממנו ג' מינוטען של תוספת ישאר שיעור בין השמשות חצי מיל ט' מינוטען ומיושב לשון רש"י ריש ברכות ונדה נ"ג ע"א וה"ה פ"ט מהל' א"ב הלכה י"ג והא"ש:

ואעתיק פה מ"ש בגליון מ"א שלי סי' פ"ט ויתיישב לך מ"ט מצינו פ"ק דמגילה ב' ע"ב שיעור מיל מחמתן לטבריא ובפסחים מ"ו ע"א ממגדול נוניא לטבריא כיון דתרווייהו יהבי שיעור בטבריא מ"ט שזה שיעור מחמתן וזה ממגדול נוניא. מיהו במגילה לא בעי למימר מגדול נוניא אפשר לא היה שם ישראל שיקראו מגילה או היה סמוך ולא נראה משא"כ מגדול (חנויא) [נוניא]. וז"ל על הגליון שם הילך כללא דהאי חושבנא אם תחשוב י"ב שעות מעלות השחר עד צאת הכוכבים ובהם מ' מילין לכ"ע יגיע לכל מיל ח"י מינוטען. אך הרמב"ם מחשב י"ב שעות מהנץ עד השקיעה לבד. ואי ס"ל מע"ה עד הנץ ה' מילין וכן משקיעה עד צ"ה נמצא לא יהיה מהנץ עד שקיעה רק למ"ד מילין ובהם י"ב שעות יהי' כ"ד מינוטען לכל מיל וזה כמ"ש תוס' יו"ט בשמו פ"ג דפסחים אבל האמת הוא דס"ל לרמב"ם כמ"ד מע"ה עד הנץ הוא ד' מילין וכן משקיעה עד צ"ה ונשארו מהנץ עד השקיעה ל"ב מילין ובהם י"ב שעות עולה לכל מיל כ"ב מינוטען וחצי והוא העיקר וכן פסק החק יעקב סי' תנ"ט. ומ"ש הרמב"ם לענין תפלה מע"ה עד הנץ הוא שעה וחמש. י"ל עפ"י מ"ש תוס' בפסחים צ"א ע"א ד"ה ר' יהודה דאע"ג דמתחילת השקיעה הוה ד' מילין מ"מ ג' רביעי מיל האחרונים שכבר נכנסה החמה בתוך עובי הרקיע מיקרי ביה"ש ועיין גם בלשון התוס' בפ' במה מדליקין ע"ש. וא"כ ה"ה בע"ה. תלתא רביעי מיל הראשונים מתחילת יציאת החמה אינו ראוי לתפלה כלל ותלתא רביעי מיל הם קרוב לי"ח מינוטען וכשתסיר זה מד' מילין ישאר שעה וחומש בקירוב. גם הרמב"ם פ"ג דפסחים י"ל ולומר דהתם בש"ס יהיב ר"ל וכמה אמוראים שיעור חימוץ כמגדל נוניא לטבריא שהוא מיל והנה מגדל נוניא וטבריא ידועים הם ואפשר לשער בהם והשתא אי ס"ד שהשיעור ההוא הוא מיל קטן דכ"ב וחצי מינוטען א"כ עולא ורבא דפסחים צ"ד פליגי אדר"ל. דלדידהו המיל כ"ד מינוטען וכל כי האי ה"ל לש"ס למימר ופליגא אדר"ל אע"כ מנוני' לטברי' נמי הוה כ"ד מינוטען ור"ל קרי לי' מיל דאיהו טעה נמי במקדמי ומחשכא כהני רבנן דפ' מי שהיה טמא והשתא נהי דלענין מיל לא קיי"ל כוותי' מ"מ בשיעור חמוץ לא פליגי דהוה כמגדל נוני' שהוא כ"ד מינוטען דהיינו ב' חומשי שעה עיין היטב ודו"ק:

אמנם עתה מצאתי בס' קדמון הנקרא כפתור ופרח דמייתי לי' בעל תוס' יו"ט רפ"ו דשביעית ע"ש היטב ובזה הנ"ל פי"א דף ס"ח ע"ב בד"ה נשוב לירושלים וכו' כתוב מירושלים עד עזאזל כשלשה שעות עכ"ל. והנה הרב ז"ל ראה וידע ומדד בדקדוק גדול והוא ק"פ מינוטען ובהם עשרה מילין לר' יהודה ור' יוסי ביומא ס"ז ע"א א"כ ע"כ אין המיל יותר משמנה עשר מינוטען ודלא כהרמב"ם והנסיון והחוש לא יתכחש. ואולי

נאמר ארץ צבי כתיב כי כן צ"ל ג"כ במ"ש הוא עוד שם ס"ה ע"ב דא"י ת' פרסה של ב' מילין עולה רוחב א"י רק שמנה מאות מילין ע"ש וצריך להיות ט"ז מאות מילין וע"כ צ"ל ארץ צבי כתיב עכ"ל על גליון מג"א:

דף לו.

הני תלת מילי אשתני שמייהו מכי חרב בית המקדש. י"ל שיפורא חצוצרתא. כי חצוצרת היא על כל צרה שלא תבא אמרו חז"ל במס' ר"ה שבתענית חצוצרת מאריכים שמצות היום בחצוצרת ושופר במועד ור"ה שמצות היום בשופר אמנם מכי חרב בית המקדש הצרות והתעניות המה לטובה מלך קשה כהמן וכל כי האי ריתחא לירתח ולפרקון ויאה עניותא וההיפך אל תשמח ישראל אל גיל בעמים ע"כ חצוצרת הוא השופר והשופר החצוצרת. וערבה צפצפה כי ערבה הם ההדיוטים אשר לא נאה להיות המצפצפים וראש המדברים בעם ומכי חרב בהמ"ק הערבה הם המצפצפים בעו"ה ירהבו הנער בזקן ומי שהי' הצפצפה נעשה עתה כערבה בעו"ה שרי חכימיא להיות כספרי' וכו'. ופתורה פתורתא ע"ד אל תתאוה לשלחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם ומכי חרבה בהמ"ק בעו"ה נעשה שולחן הגדול קטן בעיני העם והקטן גדול. ועד"ז בבל בורסיף ע"ד בית ועד יהיה לזנות והגבל ישתומם:

בבל בורסיף נ"מ לגיטי נשים. מ"ש רשב"א שבתוס' דבבל שם מדינה תמוה מאד וכ' במג"ש שלא יצאו דברים מפי רשר"א והביא כמה דוכתי דבבל שם עיר ומקרא מלא דבר הכתוב ע"כ קרא שמה בבל כי שם בלל. ולולי דמסתפינא הייתי מגיה בתוס' ובפסקי תוס' מ"ש ואין כותבים שם מדינה ט"ס הוא. וצ"ל וכותבים שם מדינה בגט מיהו במס' סוכה קשה להגיה בתוס' ע"ש. רוצה כי עיר גדולה שהיא מטרופילין נקראת מדינה וכותבין בגט מדינתא בבל ובורסיף כותבין מתא בורסיף כמ"ש ב"ש סי' קכ"ח סק"ו ונהי דבלשון ב"א נתחלף שמיהן מטעמא דפי' רש"י בור שאפי' שנטלו מימיו מ"מ ממדינתא למתא לא נתחלף וא"א לשנות שמם בגט וגם ליכא למיחש לערעור אם כותבים בבל מדינתא יודעים שעל בבל הישנה כותבים כן או מתא בורסיף יודעים שעל בורסיף הישנה נתכוין שהוא מתא ולא מדינתא. וא"כ ליתא לפירש"י כנלע"ד לקיים דברי תוס'. מיהו במבי"ט ח"ב סי' רט"ו כתבו בטבריא שבגליל התחתון נפסל הגט אע"ג דליכא טברי' בגליל התחתון וממילא נדע דעל טברי' זו נתכוין מ"מ דילמא איכא טברי' בסוף העולם שהוא בגליל תחתון ע"ש. וא"כ לכאורה ה"נ כיון דבבל דהשתא נקרא בורסיף אי כותבים בבל אע"ג שכ' מדינתא נימא שבבל א' שבסוף העולם נתכוין ופסול וצדקו דברי

רש"י. מיהו יש לחלק התם ליכא שום טברי' בגליל התחתון במדינתנו ע"כ חוששים לטברי' בסוף עולם אבל הכא כיון דבורסיף דהשתא היה נקרא בבל מקדמת דנא והיא מדינתא נימא עליה נתכוין ולא על בבל דהשתא שהיא מתא ולא מדינתא ולסוף העולם לא ניחוש כיון דאיכה בבל מדינתא קמן דאיכא למתלות בה. ובזה י"ל שלא לסתור המבי"ט עצמו במה שהכשיר גט בח"א סי' ק"ג בשנכתב בכתובה קיראנה בקו"ף ובגט נכתב כיראנה בכ"ף והכשיר כיון דליכא אחרית' קמן שנקראת כן ולא חשש לסוף העולם וצ"ל דאיכא קמן למיתלי' בה היינו אותה שנקראת בכתובה כך וה"נ דכוותי'. ומיהו ההוא דקיראנה כבר צוחו עליו ובטלו דבריו עמ"ש בגט פשוט סוף סי' קכ"ד יע"ש. מ"מ מסתייעין ליישב דברי תוס' בשמעתין ונימא בהכי פליגי רש"י ותוס' ועיין תשובתי סוף סי' תשנ"א:

דף לו:

פרק כירה. במתני' כירה וכו' לקמן גבי מהו לסמוך פירש"י סתם כירה מטלטלת היא ולא ידעתי מאי בעי רש"י בזה ומאי נ"מ. וגם מ"ט לא פי' רש"י כן במתני'. וע"ד רחוק קצת אמרתי לפי שראיתי במרדכי ר"פ במה טומנין מה שאנו טומנין בחפירות שעל הכירה שלנו לא מקרי הטמנה בדבר המוסיף הבל משום דלא שייך גזירה אלא בדבר המטלטל ולא בדבר המחובר עי"ש משמע אפי' יש בגומא אפר ורמץ ג"כ דוקא כשהוא נותן בקופה אסור ולא בחפירה שבקרקע וצ"ע לדינא. מ"מ לפ"ז י"ל דלמ"ד להשהות תנן ומיירי מדיני הטמנה לרש"י ע"כ כירה מטלטלת היא דבלא"ה לא שייך הטמנה דאפי' אי נימא דמטמין בגחלים לתוכו דכירה הוה הגחלים מטלטלי' מ"מ על גבה דמיירי מתני' עיקור ההטמנה הוא הכירה בעצמו והוא אינו הטמנה אלא א"כ מתטלטל לע"ד. ואי להחזיר תנן ובחזרה איכא טעמא דמחזי כמבשל בשבת מיירי אפי' במחובר מש"ה הניח רש"י במתני' הדבר בסתם. אמנם איבעי' דסמיכה ס"ל לרש"י דאינה אלא בשהו' וכהרי"ף. דאע"ג דרש"י ס"ל הלכה כחנני' מ"מ האיבעי' הוא דלא כהלכתא וכמו שפירש"י גם האיבעי' דלקמן שכח קדירה לבר מהילכתי' וס"ל לרש"י דאיבעי' דסמיכה הוא דוקא לשהות ולא להחזיר כלל מטעם שיבואר לפנינו אי"ה דנקט תוכה וגבה ולא נקט לתוכה ועל גבה כי בחזרה שייך להחזירן לתוכה. ויבואר לפנינו אי"ה וכיון דאיבעי דסמיכה אלשהות קאי ע"כ דכירה דמייתי עלה מטלטלת היא כתבתי לחדד וצ"ע:

שהסיקוהו בקש ובגבבא. כולי שמעתתא ריהטא דקש וגבבא אינו גרוף שוה לגפת ועצים גרוף ובטור וברמ"א פסק בכופח בעי קש וגבבא גרף ועיין ב"י סי' רנ"ג תמה בזה

ובהג"ה הרל"ח אות ה' מפרש הכי מתני' בקש וגבבא הרי הוא ככריים של גפת דמהני גריפה. ובגפת ועצים הרי הוא כתנור דלא מהני גריפה ולעולם בקש גריפה בעי. דחד דרגא מעיילינן ע"ש ונ"ל הכרחו ממ"ש תוס' שם לקמן דלאביי לא מתוקם מתני' דכופח בגרוף א"כ בקש נמי ליתסר דהא קש לא עדיף מגפת גרף ע"ש וקשה א"כ רב אדא בר אהבה במאי פליג על אביי. אע"כ רב אדא בר אהבה ס"ל לפרש מתני' בקש גרף הרי הוא ככריים בגפת גרף. אבל שאינו גרף הו"ל כגפת שהוא כתנור לענין זה:

נותנין עליה תבשיל. יל"ד דכולהי תנאי ואמוראי נקטי משהין או מקיימין וא"כ אי ס"ד מתני' להשהות תנן מ"ט נקט נותני' ולא נקט מקיימין. ונ"ל דבמרדכי איכא פלפולא אי שרי ליטול הקדירה בשבת כי איכא גחלים סביבות ובמג"א סי' רנ"ג ס"ק י"ח מייתי לי' דאיכא משום מכבה העליונות ומבעיר התחתונות ואפשר דהוי פסיק רישי' ולמאן דמחייב במלאכה שאינה צ"ל חיוב חטאת נמי איכא בהאי הבערה וכיבוי ע"ש. ומסיק שם רמ"א שנזהרין לנתקו קצת קודם שבת מן הגחלים שלא יהי' מסובב בגחלים ועי"ש וכו' דלמ"ד דבר שאין מתכוין צריך לנתקו ממש. ונראה אפי' אי נימא דבגרף וקטם ליכא למיחש לכל זה. מ"מ בקש וגבבא שאינו גרוף אע"ג דלענין איסור שהי' שוה לגרופה. אבל לענין איסור כיבוי והבערה איכא למיחש דלמא בלילה כשיטל מן האש יהי' עדיין בוערות וצריך לנתק בערב שבת ממקומו לתתו מחדש במקום שאין האש מסבבו ושייך לשון נותן עליו תבשיל ונהי דחזרה לא מיקרי כיון שלא הניח ע"ג קרקע ודעתו להחזירה מ"מ לא תני מקיימי' לרמז דין הנ"ל. ואיידי דתני נותני' תני נמי לא יתן אפי' אי בקטימה לא שייך הנ"ל. כי אני מסתפק אי קטימה מועיל. ואין להקשות א"כ בבריית' דקטמה ונתלבתה דקתני מקיימין עלי' ונוטלי' איך יטלו בשבת הא לא העתיקו מע"ש דנקט לשון מקיימי' ואע"ג דקטמה הרי הדר נתלבתה. י"ל ברייתא מיירי ע"ג. א"נ אתי' כמ"ד מלאכה שאצ"ל פטור ודבר שאין מתכוין מותר:

וי"ל קושי' מהרש"א דנוטלי' דמתני' הו"ל למידק קטמה אין לא קטמה לא די"ל מתני' אתי' כמ"ד דבר שאין מתכוין אסור. ומיירי בתוכה א"כ אין נוטלי' מתוכה אא"כ קטמה מטעם הנ"ל. ובהנ"ל י"ל ג"כ סלק המסלק והטמין המטמין ס"פ במה מדליקין וק"ל. ובזה י"ל בבריית' נקט ר"מ עקר לא יחזיר ור' יהודה נקט נוטלין משום דלר"מ אין חידוש בהיתר נטילה בגרוף וקטם. משא"כ ר' יהודה ס"ל מלאכה שאצ"ל חייב ודבר שאין מתכוין אסור הוצרך לאשמועינן נוטלין:

והנה ר' יונה הובא בהרא"ש ס"ל דמתני' אין צולין בשר וביצה אתיא ככ"ע דלרבנן אין צולין אלא כדי שיצולו כמב"ד ואז גורפי' וקוטמין ע"ש ס"ל להר' יונה דבפחות כמב"ד

אפי' גריפה וקטימה לא מהני. דלא כהרז"ה ורשב"א שכתבו כיון דגרוף אין לחלק בין בישול כמב"ד או לא. ולרבינו יונה א"ש לשון נותני' וכו' דתנן לעיל אין צולין אלא כדי שיהי' כמב"ד ונגרוף ונקטום טרם חשכה. אבל הכא בקש וגבבא נותני' וכו'. ולפ"ז י"ל להרי"ף וסייעתו דס"ל אין הלכה כחנני' אפ"ה דחיק בעל האיבעי' למימר חסורי מיחסרא. משום דאי להשהות תנן קשי' לי' לשון נותני' עליה תבשיל וע"כ להחזיר תנן וחסורי מיחסרא. או דלמא הלכה כרבינו יונה וא"ש לשון נותני' וממילא לא מחסרי' מתני' בכדי ולשהות תנן. ועיין כסף משנה שהקשה רמ"ך על רמב"ם מה שייך לומר שע"י גריפה וקטימה מסיח דעתו הרי אנו רואים שרוצה שיתבשל וצימוקו יפה לו אע"כ טעמא משום הכירא בעלמא ע"ש. ולרמב"ם צ"ל מ"מ שייך ביה היסח דעת כיון שעכ"פ נתבשל כמב"ד. וס"ל לר' יונה דבבשיל ולא בשיל דאין שום אדם יכול לאוכלו גם הרמב"ם מודה דלא שייך לומר היסח הדעת ולא מהני גריפה וקטימה. וא"כ למאי דס"ל להרמ"ך דהטעם משום שיהי' לו הכירא ולא שיסיח דעתו. גם רבינו יונה מודה דאין לחלק בין כמב"ד לפחות מיכן. והמעיין בכ"מ מ"ש אחר זה בשם רמ"ך דס"ל דבתנור נמי מועיל גריפה. יראה דס"ל כיון דהטעם משום הכירא א"כ גם בתנור מועיל הכירא. וס"ל דאביי ורב אדא בר אהבה פליגי בהא. דלאביי טעמא משום הכירא ומועיל אפי' לתנור ולרב אדא בר אהבה משום היסח הדעת ובתנור אינו מסיח הדעת כי הבלו רב וס"ל לרמ"ך הלכה כאביי דתני' כוותי' ע"ש:

ועל פי הצעה זו לפמ"ש מהרש"א בסוגי' דתנור דאיבעי' מהו לסמוך קאי לרב אדא בר אהבה. דלאביי פשיטא דמותר לסמוך. א"כ הך איבעי' דמהו לסמוך היינו אי טעמא משום היסח הדעת וכרב אב"א וכבר הנחנו לעיל אי טעמא משום הסיח הדעת אית' לדר' יונה דבשיל ולא בשיל לא מהני בי' גריפה כי היכי דאינו מועיל לתנור. (הכי ס"ל לר' יונה) וא"כ ממילא איכא למימר הא דנקט משנתינו נותני' עליה תבשיל לאו דנותני' מחזירים משום דלהחזיר תנן וחסורי מחסרא. אלא משהין ונקט נותני' משום הא דכתבנו לעיל. ומוכח כהרי"ף דהאיבעי' קאי אי להשהות תנן ולא כחנני'. ומיהו אין זה הכרח כל כך וכבר כתבתי לעיל שי"ל טעם אחר במה דתנן לשון ונותני' עליה עיי"ש:

והנה לקמן מסקי' רב ששת דוקי' דמתני' קמ"ל. פירש"י הא קרמו שרי והתוס' הקשו על פי' זה ע"ש. ולע"ד ליישב דהוה ס"ד למידק אין נותני' חררה עג"ג ולא פת לתוך התנור עד שיקרמו פני' מבע"י. ואז יגרוף ויקטום דה"א כאביי לתנור נמי מהני גריפה וקטימה דהטעם משום הכירא וכדעת הרמ"ך קמ"ל דיוקא דמתני' הא קרמו שרי לגמרי דגריפה אינו מועיל לתנור וכרב אדא בר אהבה דהטעם משום היסח הדעת:

והנה בהא דאמרי' קטמה והובערה וכו' ש"מ מצטמק ויפה לו מותר שפירש"י דאי ברע לו פשיטא והקשו תוס' דלמא לאפוקי מדר"מ ור' יהודה שאוסרים אפי' מצטמק ור"ל. ותו הקשה מאי פריך מאי למימרא דלמא קמ"ל דלא אהדרי' למלתא קמיית':

תו יל"ד איך הוי ס"ד דאהדרי' למלתא קמיית' מי לא ידע ברייתא דר"ח קטמה ונתלבתה. וי"ל דס"ל לענין הסיח מהני קטמה אע"ג דהובערה וכדמוכח מברייתא דר"ח אך זה מועיל למצטמק ורע לו אבל ליפה לו מה הסיח הדעת שייך כקו' רמ"ך הרי ניחא ליה בלי ספק. והכא אי מיירי ברע לו פשיטא כיון דכבר קטמה וגילה דעתו דלא ניחא לי' פשיטא אין מי יאסור. וע"כ מיירי ביפה לו דלא שייך היסח הדעת רק בעי הכירא וכיון שהובערה בטל לי' הכירא וקמ"ל אפ"ה שרי משום דמצטמק ויפה לו מותר. ומשני שאני הכא דקטמה ולא הבין מה שתי' כי סבור עדיין קיטומו ניכר ואיכא היכרא במקצת ופריך אי איכא היכרא מאי למימרא ומשני לא כי אלא דאינו ניכר כלל וסד"א אהדר' למלתא קמייתא כהרמ"ך דלענין מצטמק ויפה לו לא מהני היסח הדעת קמ"ל דהיסח מהני וכהרמב"ם. ולפי הנ"ל מוכח מרבב"ח אמר ר' יוחנן דס"ל משום היסח הדעת וכרב אדא בר אהבה וממילא מוכח דדיוקא דמתני' הא קרמו פניה שרי וכחנני'. וא"כ רבב"ח לטעמי' דס"ל בעלמא אליבא דר' יוחנן אין הלכה כסתם משנה ור"ש לא פליג אדרבב"ח משמי' דר"י אלא בהא דאיהו ס"ל אליבא דר"י הלכה כסתם משנה. ומיהו בין למר ובין למר סתם משנה כחנני' ריהטא וזה סיוע לשיטת רש"י ותוס' ורבינו האי גאון ז"ל וסיעתו:

אמנם יל"ד בש"ס דקאמר רב שמואל משמי' דר"י מצטמק ויפה לו מותר וא"ל רב יוסף והא רב ושמואל וכו' וא"ל אטו לא ידענא וכו' וקשה ודקארי לי' מאי קארי ליה וכי גברא אגברא קרמית. ונ"ל דהוי סד"א דרב שמואל לא בפי' שמיעא לי' מר' יוחנן אלא מכללא דרבב"ח אמר ר' יוחנן דש"מ מצטמק ויפה לו מותר ולא הי' נראה לו לדחות דקמ"ל אהדר' למלתא קמייתא. ומש"ה הקשה לו הא רב ושמואל אמרי תרווייהו מצטמק ויפה לו אסור וטוב שלא לעשות פלוגתא בין האמוראים ולומר ר' יוחנן נמי ס"ל מצטמק ור"ל אסור ודרבב"ח אמר ר' יוחנן נמי אסור ס"ל וקמ"ל דאהדר' למלתא קמיית' ועל זה השיב לו לא כן אלא בפי' שמיע לי' מר"י דיפה לו מותר והשתא ממילא נימא דרבב"ח אר"י נמי מצטמק ויפה לו קמ"ל ולא דאהדרי' למלתא קמייתא. וזה דלא כמש"ל:

ולפ"ז למסקנא קטמה והובערה אהדרי' למלתא קמייתא אלא מצטמק ויפה לו מותר ודלא כברייתא דנתלבתה ויפה השמיט הרמב"ם הך דהובערה עי' לח"מ:

עליה תבשיל. האי עליה פירש רב היינו על גבה ולא תוכה. ובפירוש תוכה כ' הרב"י סי' רנ"ג דלרש"י היינו על קרקעות הכירה וע"ג על חללה ולהטור תוכו על עובי חללה

וע"ג על שפתי דופנות הכירה ע"ש ויצא לו כן ממ"ש רש"י דה"ל מטמין ממש ברמץ מבואר דהיינו בקרקעות הכירה ומה אעשה שרש"י בעצמו לא פי' כן לקמן ד"ה גבה הוא דאסור עובי שפתה או כיסוי שעל חללה עכ"ל. משמע על עובי חללה ה"ל תוכו כהטור. ולכאורה מוכרח הוא דאי ס"ד דתוכו דרב חלבו היינו חלל הכירה מה"ת לאסור הא לא הו' כמטמון ממש ברמץ ולא מחזי נמי כמבשל טפי מעל שפתי דופנה. אע"כ רב מפרש תוכה ממש. ואמנם בעל האיבעי' בלשונו תוכו וגבו הוא דאסור ע"כ חלל הכירה תוכו קרי לי' דאל"ה הרי להחזיר תנן וחזרה לתוכו אסור ומאי תוכו וכמ"ש הרמב"ן והרא"ש בדעת הרי"ף אע"כ תוכו דבעל האיבעי' היינו חלל הכירה וגבו שפתי דופנו. ובזה יובנו דברי ר' יוסף דהוי ס"ל תוכו תוכו ממש ועל גבו ממש אבל לסמוך שפיר דמי. ויל"ד מאי ממש דקאמר רב יוסף. ועוד למסקנא דתני' כוותי' דאביי דלסמוך לתנור אסור מ"ט נקטה מתני' תוכו וגבו ושביק סמיכה. וי"ל דמהרש"א הקשה תפשוט מדאביי דמותר לסמוך וי"ל דודאי לעולם יש עילוי דרגא בין תנור לכירה ולמסקנא דכל סמיכה מותר בכירה. א"כ נימא בתנור אסור סמיכה דלא שליט בה אוירא. אבל סמיכה דשליט בה אוירא שרי גם בתנור:

אמנם בהס"ד לא הו"מ למיפשט האיבעי' דמהו לסמוך דהו"מ דלמא סמיכה דלא שליט אוירא הכא והכא אסורא. ודשליט אוירא שרי בכירה ואסור בתנור. ומש"ה הוצרך למיפשט מברייתא דסמיכה מותר בכירה בכל גוני. וממילא נחתינן דרגא לאסור בתנור סמיכה דלא שליט אוירא ולהתיר היכי דשליט אוירא ומיושב קו' מהרש"א:

והנה רב יוסף הוי ס"ל תוכו ממש היינו קרקעות התנור ובזה לא שליט אוירא. ודייקי' מיני' הא סמיכא בכי האי גונא דלא שליט אוירא שרי. והקשה עליו אביי ותני' כוותי' דסמיכה בתנור אסור. וא"כ ע"כ תוכו אין תוכו ממש שהוא קרקעות התנור אלא עובי חללו ושליט בי' אוירא אסור ודייקינן מיני' הא סמיכה כי האי גונא דשליט אוירא אסור:

תבשיל. מבואר דדברי ב"ה היא דלב"ש אין משהין ומחזירין תבשיל בשום אופן וא"כ נוראות נפלאתי על הר"ן ז"ל שכ' דלב"ש הוא דאין מחזירי' בע"ש מבע"י אבל לב"ה מחזירין דכל מלאכת שבת מותרין עם חשיכה א"כ רישא דקתני עד שיגרוף ויתן האפר דמשמע מבע"י כמ"ש תוס' והרז"ה ב"ש הוא וא"כ איך קתני נותני' עליו תבשיל הא לב"ש תבשיל לעולם אסור. ואפי' אי נימא דבקש וגבבא מודה ב"ש מ"מ בגפת ועצים לא יתן אתבשיל קאי ולא מהני גריפה לב"ש. ואולי הר"ן לא מדייק מלא יתן דמיירי בע"ש. ומסברא דנפשי' קאמר דב"ש אוסר אפי' בע"ש וא"כ רישא ב"ה הוא ודוחק:

בגפת ובעצים לא יתן. כ' רש"י פי' פרקין בהטמנה משום דתני לי' בין ב' פרקי הטמנה ע"ש ויש להקשות א"כ תפשוט דלשהות תנן דהוה טעמי' משום הטמנה ואע"ג דתני נמי דיני חזרה שאינו משום הטמנה אלא משום מחזי כמבשל בשבת. מ"מ איידי שיהוי תני חזרה. ושיהוי עיקור דהרי איירי בפרקי הטמנה. אלא אי אמרת להחזיר תנן ולשהות משהין א"כ אין כאן דיני הטמנה כלל ומאי שייטי' דפרק כירה בין ב' פרקי הטמנה דהרי רש"י רש"י בנה בנין על זה:

ולכאורה י"ל אה"נ למ"ד להחזיר תנן איכא בחזרה נמי משום הטמנה ורש"י דפי' במתני' משום מחזי כמבשל בשבת משום דרש"י רהיט בפי' מתני' כמ"ד לשהות תנן. אבל לקמן גבי אמר ר' ששת מחזירי' אפי' בשבת באמת פירש"י משום הטמנה והיינו טעמא משום דרב ששת ס"ל להחזיר תנן בשמעתין וא"כ לדידי' ע"כ החזר' משום הטמנה דאל"כ מאי שייטי' הכא. אבל היותר נראה דלא פי' כן לקמן אלא להס"ד אי הוי אמרי' מחזירי' בליל שבת דוקא א"כ מ"ט לא יחזיר בשבת כיון דעודן בידו ודעתו להחזירו. ע"כ ה"א נהי מחזי כמבשל ליכא תו. אבל הטמנה הוי אבל לקושטא דמלתא דמחזירי' בגרופה אפי' ביום שבת. א"כ באינה גרופה הטעם משום מחזי כמבשל ועי"ה ור"ן מ"ש בזה ודקדוקי הנ"ל צריך ישוב קצת:

לא יתן עד שיגרוף פי' רש"י משום מוסיף הבל עד שיגרוף ויקטום לכסותם או לצננם והקשו תוס' הא א"נ קטמה מוסיף הבל טפי מכמה דברים גפת וזיתים. ולזה י"ל כמ"ש תוס' לקמן ר"פ במה טומנין דעכ"פ החום פוחת והולך אבל הר"ן הקשה שרש"י סותר עצמו שהרי גרס ס"פ במה מדליקין מפני מה אין טומנין במוסיף הבל מבע"י גזירה שמא יטמין ברמץ ש"מ רמץ מוסיף הבל הוא לרש"י ולפע"ד בודאי רמץ חם הוא טפי לשעה וסופו להתקרר אם לא שיחתה בו ויבער הגחלת שבתוכו כל עת. כדי שישאר חומו. ועתה מי שבא להטמין קדרתו בדבר המוסיף הבל הרי כל כוונתו להוסיף חום לקדרתו ואם יטמינו ברמץ שהוא עתה חם ומוסיף הבל איכא למיחש לאחר שעה כשהתחיל הרמץ להתקרר יחתה בה להבעיר גחלתה להחזיק חומו. שהרי כל עיקור תחילת כוונתו הי' להטמין קדרתו במוסיף הבל ע"כ חיישי' כנ"ל משא"כ כשקדרתו רותחת עומדת אצל האש והוא בא וקוטם ונותן אפר כדי לצוננו נמצא עיקור קטימתו לצוננו ולהסיר חומו כדפרש"י לכסותו לצוננו וליכא למיחש שמא אח"כ יחתה בהרמץ להבעיר שהרי כל עצמו אינו בא לכסותו אלא לצוננו מה"ת ניחוש שיבא להחם. והמעיין בלשון רש"י יראה כי כן כוונתו. ומצאתי און לי בירושלמי ר"פ במה טומנין דאתמר שם אסרו טמונה מפני כירה וכירה מפני טמונה ובעל קרבן העדה נדחק ע"ש ולפע"ד הא דגריס רש"י לעיל ס"פ

במה מדליקין מפני מה אסרו להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה שמא ירתיח ופרש"י שימצא קדרתו צוננת וירתחנה ולא נזדקקו לגזרה זו אלא אחר שגזרו להטמין במוסיף הבל מבע"י ובכלל זה נאסרה השיהוי על הכירה בלי גריפה וקטימה כשיטת רש"י והוצרך לכסותו ולצננו וע"ז שכיחא טובא שימצא קדרתו צוננת בשבת ואיכא למיחש שירתיחנה. משא"כ אלו לא נאסור השיהוי והי' משהין הקדירה ע"ג אש שאינו גרוף וקטום. כמו שקדרות בין השמשות רותחות הן כן הי' רובם בשבת רותחי' ומשום מידי דלא שכיחא שיעממו גחליו וימצא קדרתו צוננת לא הי' אוסרים כל ההטמנות אך אחר שכבר גזרו לגרוף ולקטום ולצננו איכא למיחש לירתחנה. ובזה עלו דברי הירושלמי כהוגן וה"פ אסרו טמונה בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל מפני כירה שאסרו השיהוי. ואסרו כירה בלי גרוף וקטום מפני הטמנה בדבר המוסיף הבל שהוא בכלל גזרה זו וכדעת רש"י:

ודע דאף על גב דיש לומר דכירה בכלל גזרת מוסיף הבל היא מודה רש"י שאינה. הטמנה שהרי אינו טומן בתוכה וכמו שתפסו עליו כל הראשונים אלא בגזרת הוספת הבל היא ונפקא מיני' כשאין הכירה חום כ"כ שיוסיף הבל מותר להעמיד עליו בשבת וליכא למימר הא בשבת אסור להטמין אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל ז"א דהטמנה אין כאן ודוקא כשמוסיף הבל הוי בכלל גזירת הוספת הבל אבל כשאינו מוסיף הבל הטמנה אין כאן. ונ"ל מה שתפסו הראשונים על רש"י ז"ל והקשו הרי אינו טמון בתוכו היינו שחשבו על רש"י שהטמנה ממש חשיב לי' והשיאם לזה מה שראו שרש"י פי' לקמן גבי מחזירים אפילו בשבת דהוי סד"א הוי הטמנה חדשה והא התם גרוף נקטום. ולרש"י הו"ל אינו מוסיף הבל ואפ"ה חשיב ליה הטמנה בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל ומשום הטמנה אתי' עלה. ומש"ה תפסו עליו הא לא הטמין שהרי הקדירה עומד בגלוי ואמנם לפמ"ש לעיל לק"מ דמודה רש"י דגרוף וקטום מוסיף הבל טפי מגפת וזיתים. אך כשעושה מעשה לצוננם אינה בכלל גזירת תוספות הבל שיחתה בגחלי' שהרי דעתו לצוננם. וכל זמן שמשהה הקדרה א"נ מחזירו על אותה דיעה ראשונה שכיסה כדי לצננו ליכא גזירה. אבל כשנראה שבטלה דעתו ראשונה וחזרה חדשה באה לכאן. הוי לי' ככל מי שמטמין ברמץ לא מטמין אלא גזירת תוספות הבל משום הכי הוצרך להשמיענו מחזירים אפילו בשבת ואינו הטמנה חדשה. ולעולם אין דעתו של רש"י משום הטמנה רק גזירת הוספת הבל אפי' אינו מוטמן. ואם תשאילני א"כ יאסור לעמוד קדירה ע"ג זפת בלי שיהי' הקדירה מוטמן. ז"א דהדבר ידוע דכל שאין הקדרה מכוסה אין הבל הזפת מועיל נגד אוירא דשליט עלי' מעלמא. משא"כ חום האש. וכל דברי רש"י נכונים

וברורים בעזה"י. ומ"ש רש"י לקמן גבי לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה הו"ל מטמין ממש ברמץ יבואר לפנינו אי"ה:

ומה שהקשו תוס' עוד הא לחנני' אפי' באינה גרופה משהי' לקמן ר"פ אין טומנין כ' תוס' בשם רשב"ם דאה"נ לחנני' ליכא דיני הטמנה אלא בבשיל ולא בשיל ורמזה מהרש"ל כאן. אלא שהרשב"א בחי' כאן דחה זה לרש"י דהא פי' גבי לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה הו"ל מטמין ממש ברמץ משמע אפי' בכמב"ד שייכו הטמנה. וגם פ"י כ' דס"ל לרש"י דיני הטמנה לחנני' בין השמשות ולא מבע"י וכמ"ש תוס' לקמן ל"ט ע"ב ד"ה ממעשה וכו' ע"ש וגם על זה ק' מה שפרש"י דהו"ל מטמין ממש ברמץ ומיירי במשהה מבע"י ש"מ מבע"י נמי איכא הטמנה ותו קשיא ממ"נ אי איכא גזירת חיתוי לחנני' מה לי מבע"י או בין השמשות דזה לא תליא בפלוגתת חנני' ורבנן אי היתה הגזירה מבע"י או ב"ה דוקא. והנה ראיתי בפי' המשנה לרמב"ם ר"פ במה טומנין אשר צריך ביאור קצת והוא עפ"י גרסתו לעיל דגזרו על מוסיף הבל מבע"י משום שמא ירתיח. וביאור דבריו שם הוא כך לפע"ד שראו לגזור על תוספות הבל בשבת משום שיטמין ברמץ רותחות או בכל תולדות אור כי יאמר מה לי מוסיף הבל ע"י גפת או ע"י תולדות אור ונמצא מבשל בשבת דאפילו נתבשל כמב"ד או יותר מ"מ ה"ל מבשל בשבת או לכל הפחות מחזי כמו מבשל בשבת. וראו חז"ל לגזור בחדא גזירה תוספת הבל בע"ש אע"ג דאז א"נ יטמין בתולדות לאור אין בכך כלום כי ע"ש יום חול הוא מ"מ ראוי חז"ל כל המטמין בע"ש בדבר המוסיף סופו להטמין בשבת בדבר המוסיף שהרי ע"י שמוסיף והולך הבלא מע"ש סוף הקדירה להעלות רתיחה בשבת ויבוא לגלותה להשקיטה מרתיחתה ואח"כ כשיכסנה הו"ל מטמין בשבת וכולי חדא גזירה ואי לא הא לא קיימא הא כנלע"ד פי' דבריו עפ"י גרסתו:

וכן נ"ל לפי גרסת רש"י וסיעתו דבין השמשות אסרו דבר המוסיף הבל משום גזירת רמץ ותולדות אור דהו"ל מבשל ולא משום חיתוי כי ההטמנה בעצמה הוי בישול או כעין בישול וא"כ שאלו מפני מה אסרו מבע"י דליכא למיגזר אטו רמץ דקשה ויטמין. כי באותה שעה עדיין ליכא איסור ברמץ. ואפילו נימא דרמץ גופה אסורה מבע"י אטו חשיכה דהו"ל מבשל. מ"מ ליכא למגזר גפת מבע"י אטו רמץ. ורמץ אטו חשיכה. ומשני משום חיתוי גחלים שהטמין ברמץ בע"ש סופו לחתות בגחלתי' בשבת שתתחיל הרמץ להצטנן ויחתה גחלה לקיים חומה נמצא ההטמנה ברמץ בע"ש גופה איסורא הוה משום שיחתה בה ולא משום מטמין משחשיכה וכיון שהאיסור באותה הרמץ עצמה גזרו על כל המוסיף הבל אטו רמץ שסופו לחתות בה:

מיהו כל זה לרבנן דחנני' ואך חנני לית לי' גזירת חיתוי לרש"י ונמצא הדין הוא כך בין השמשות ומכ"ש בשבת אסור בכל מוסיף הבל משום גזרת רמץ דהו"ל כמבשל בשבת. ורמץ גופי' מבע"י נמי יש לאסור מה"ט אטו חשיכה והיינו דרב חלבו דבתוכו הו"ל מטמין ממש ברמץ והטמנה דרמץ ממש אסור מבע"י אבל בגפת וזתים ושארי מוסיף הבלא וה"ה ע"ג כירה אינו גרוף וקטום דכל זה השיהוי הוא בכלל גזירת מוסיף הבלא וכיון דלחנני' ליתא להך גזירה ליתא נמי להא:

ולפ"ז לעיל ס"פ במה מדליקין מפני מה אמרו וכו' הגרסא אמר רבה וכן הוא בריב"ף ולא גרסי' רבא שהרי רבא ס"ל תרוייהו תנינהו והלכה כחנני' ולא אסר מבע"י כלל. וכן פרש"י לעיל ס"פ במה מדליקין כמ"ד להשהות תנן ע"ש משום דקאי כוותי' הך שמעתא. ועי' לעיל י"ח ע"ב והשתא דאמרת שמא יחתה בגחלים וכו' משמע דאל"ה לא הוי לן לחדות הך דשמא יחתה והוה אמרי' דמותר להטמין מבע"י ורק בין השמשות משום מחזי כמבשל וכנ"ל ולפ"ז י"ל רב יוסף דס"ל לאוקמא כב"ש ומשום שביתת כלים ה"נ ניחא לי' ברייתא משום שביתת כלים ולית לי' חיתוי וגזירת הטמנה מבע"י כלל ורבה ס"פ ב"מ הנ"ל לטעמי' דהתם דלית לי' שביתת כלים ואית לי' גזירת חיתוי. ועיין לקמן ל"ט ע"א פלוגתת רבה ורב יוסף ותוס' ד"ה אלא למ"ד שמא יזיז וכו' ותן לחכם ויחכם עוד:

ולעיל י"ח ע"ב דפירש"י ובשיל שפיר דאי בשיל כל צרכו ר"ל משום דהסוגיא דלא כחנני' דלדידי' לית לי' גזירת חיתוי כדמשמע לישנא א"נ ר"ל דהתם בתוכו של תנור דהוי לעולם אינו גרוף. ולרש"י בתוכו דאינו גרוף הו"ל מטמין ממש ברמץ ואסור אפי' לחנני':

והנה הר"י כ' על רש"י בחנם דחק לפרש כן דאיכא למימר דקאי אחזרה בגרוף אסור לתוכה כבמסקנא ופי' דא"א לומר כן דאי לא יתן לא יחזיר א"כ גם בתנור כן הוא ומאי קאמר לא יתן בין מתוכו פשיטא הא אפילו בכירה אסור מתוכו אע"כ להאי לישנא דלא יתן לא יחזיר מותר להחזיר לתוכו בגרוף וקאי רב חלבו אשריותא דלשהות באינו גרוף ע"ש. ולפע"ד מלשון רש"י דהו"ל כמטמין ממש ברמץ משמע דרב חלבו לא קאי אקש וגבבא דלא הוי כמטמין ברמץ דאין כאן לא גחלת ולא רמץ ובודאי מותר לשהות בתוכו ולא קאי אלא אגפת ועצים. אבל בקש וגבבא מותר לשהות מתוכו תדע דאלת"ה א"כ לימא לעולם לשהות תנן וארישא קאי ואשריותא דקש וגבבא שלעולם מיירי באינו גרוף ואסור בתוכו אע"כ שאין זה שום סברא לאסור בתוכו דקש וגבבא וכל זה בכירה אבל בתנור אסור בין מתוכו ובין מע"ג וליתא לדברי פ"י ז"ל אבל לולי דבריו הייתי אומר לפי הנ"ל דלא שנו לא שייך אלא אשריותא דנקט בהדיא כגון בסיפא דקתני מחזירי' ועל זה שייך לא שנו דמחזירי' אבל ברישא איסורא קתני לא יתן עד שיגרוף והתירא

לא קתני שמותר כשגרוף אלא מדיוקא נשמע הא גרוף וקטום שרי' ולזה שייך אמר רב חלבו גרף וקטם נמי לא אמרן אלא ע"ג אבל מתוכו לא. והשתא דקאמר לא שנו משמע דקאי אאיסורא דלא יתן וזה ליתא וא"כ הוכרח לפירושו. דקאי אשריותא דלשהות דקתני בהדי' לפי מה שמחסרי' מתני' אבל לשהות משהין אעפ"י שאינו גרוף אם לא נימא דלמא קאי אשריותא דקש וגבבא נותנים עליה תבשיל וכבר כתבנו שזה א"א. ואם אפשר דקאי אקש א"כ צדקו דברי פ"י ולעולם לא בחנם דחק לפרש כן:

עד שיגרוף. מלשון זה הבין הרז"ה דמיירי בין השמשות רוצה לומר ברגע קודם לזה גורף בעוד שהוא יום. ואח"כ מחזיר והתוס' למדו שאיירי מבע"י ממש ונראה זה ההכרח למ"ד להחזיר תנן אבל למ"ד להשהות תנן לא מיירי ברישא בחזרה י"ל חזרה מותר מבע"י ולפ"ז י"ל מ"ש רש"י לקמן מחזירי' אפילו בשבת ביום שבת משום דקאמר ואף ר' אושעי' סבר וכו' והא ר' אושעי' הוא מהאמוראי' דס"ל להשהות תנן ולדידי' מה"ת להסביר מתני' בע"ש שהוצרך להשמיענו מחזירי' אפי' בשבת אע"כ ביום שבת קאמר במחרת:

והנה בירושלמי איתא דעד שיתן האפר ונעורת פשתן לי"ט הוצרכה פי' בקרבן עדה בי"ט שחל בע"ש שאסור לגרוף ולטאט בידו משום אשווי' גומות לכן נקט נתינת אפר וצ"ל דכיבוי לצורך אוכל נפש מותר בי"ט ולצורך שבת. ויש לעיין לפמ"ש מג"א סי' תקכ"ז בתחלתו דבי"ט בע"ש מקדימי' לומר ברכו שאין לעשות מלאכה סמוך לחשיכה שאין יכולים אורחי' לבוא דלא שרי אלא על ידי הואיל וא"כ הכא ממ"נ זמן מוקדם לשבת שרי להחזיר בלא גריפה וקטימה. ובקרוב לשבת ולהרז"ה סמוך לבין השמשות אסור לקטום בי"ט שחל בע"ש דהא לא חזי היום תו לאורחים ולא שייך הואיל. וי"ל להנ"ל מאן דאית ליה הואיל והוא רבה פרק אלו עוברין ס"ל להשהות תנן ולא מיירי מתני' מחזרה דע"ש וכמ"ש לעיל דהכי אית ליה לרבה ס"פ ב"מ גבי מפני מה אמרו אין טומנין וכו' ולמאן דאית ליה להחזיר תנן ס"ל כר"ח דצרכי שבת נעשי' בי"ט בלא הואיל והכי ס"ל לתוס' להלכתא פ"ק דביצה גבי הכנה דרבה עיי"ש:

ועוררני תלמיד א' דבזה ניחא לפמ"ש תוס' דמשום דהלכה כחנני דחיק לאוקמא מתני' כוותי' ולחסורי'. משמע מזה דבין יהיה סתם מתני' כוותי' או לא לעולם קבלה בידי חכמי התלמוד דהלכה כחנני' א"כ הך איבעי' אי להשהות או להחזיר הוא דלא כהלכתא רק לאסבורי מתני' וזה דוחק ולהנ"ל ניחא דנפקא מיני לדינא איסור חזרה בע"ש אי להחזיר תנן אסור ואי להשהות מותר. ונכון הוא להנ"ל. איברא לכאורה נראה ההיפוך מדקאמר בלשון האיבעי' או דלמא לשהות תנן ואי גרוף וקטום אין אי לא לא וכ"ש להחזיר' האי וכ"ש דוחק לומר דכ"ש להחזיר בשבת דמאי צריך למילף מכח כ"ש שהרי

מפורש בסיפא אע"כ משום ע"ש נקטי' ובין למ"ד לשהות ובין להחזיר לעולם אסור ע"ש וליתא לכל הנ"ל

ומותבינן אשמעתין דא"כ מאי קאמר אלא א"א להחזיר תנן תרי בבי למה לי והקשה גליון תוס' דלמא רישא בחזרה דע"ש וסיפא בשבת ומה שתי' דבלישנא דלשהות ליכא תרי בבי ואפ"ה ידעי' איסור חזרה דע"ש ליתא להנ"ל דבמכ"ש אתי' ומה שתי' מהר"ם א"כ דברי ב"ש למה לי. זה קשה גם אי לשהות תנן וכ"ש להחזיר א"כ איסורא דב"ש למה לי בסיפא. והנה העולם מקשים מאי פריך דלמא אבל לא מחזירין קאי אחמין בשבת ושרי להחזיר חמין בע"ש ולא בשבת והכי קתני לא יחזור בע"ש עד שיגרוף וכו' ואז מחזיר חמין לב"ש ונוטלין בשבת ולא מחזירין החמין בשבת אבל תבשיל כלל לא. וי"ל דהרא"ש כ' דחזרה דע"ש כולה חדא גזירה היא ע"ש שהסביר הענין. והנה תינח אי חזרה דחמין שרו לגמרי ודתבשיל גזרו חדא גזירה לאסור חזרה אפי' בע"ש. אבל אי נמנו לאסור חזרה דחמין בשבת ולא בע"ש א"א למיסר תבשיל בע"ש דלא הוי חדא גזירה והבן זה. ואע"כ חמין מותרים לגמרי ולא מחזירי' אתבשיל קאי וא"כ תרי בבי למה לי וא"ש. אך כל זה אי להחזיר תנן ומותר להשהות. אך אי לשהות תנן נמצא איסור חזרה דתבשיל מע"ש לאו מטעם חדא גזירה דחזרה נאמר אלא מטעם שיהוי. דחזרה בע"ש לא גרע משיהוי ולב"ש אסור אפי' בגרופה ושפיר תני בבא שני' לאסור חזרה דחמין בשבת וא"ש:

ועיין לקמן בברייתא דשתי כירות. פירש"י לא יחזיר בשבת עכ"ל. והוא נראה שפת יתר דהא באותה ברייתא לא נקטה עד שיגרוף שנטעה לפרש חזרה דע"ש שיהי' צריך לפרש בשבת. ומה בעי כלל בזה. ובלשון הברייתא יל"ד עקר ד"ה לא יחזיר מה לשון דברי הכל הלא לב"ש לא השהה כלל ואיך יחזיר והל"ל מודי' ב"ה שלא יחזיר. בשלמא במשנתינו ללישנא להשהות תנן ליכא לאקשויי איך אמר ב"ש לא מחזירי' הא לא השהה י"ל איסור חזרה אחמין קאי וכנ"ל אבל בברייתא דב"ש אוסר הכל להשהות איך שייך חזרה. ותו קשי' לישנא ומה הן משהין ב"ש אומרים ולא כלום. מה שייך שיהוי בלא כלום. והנלע"ד להסוברים דקדרא חיית' מותר להשהות לכ"ע א"כ י"ל תחלת שיהוי דברייתי' אקדירה חיית' קאי משהי' על הגרופה. ותו קאמר ופורט ומה הן משהי' ואמרו ב"ה תחלה חמין ותבשיל. אלא שידוע משום שהי' רבי' הי' דברי ב"ה מוקדמי' לב"ש לעולם. אלא שמרוב ענוותנותם הקדימו במשנתיהם דברי ב"ש לדברי עצמן. נמצא כשהשיב ב"ש לב"ה ולא כלום רוצה לומר ולא כלום מהדברים שהתרתם היינו לא חמין ולא תבשיל אבל קדירה חיית' שרי' וע"ז שייך שפיר מה הן משהין. ושייך נמי עקר ד"ה לא יחזיר שאם עקר הקדרה חיית' לא יחזירנו וא"ש. ומבואר במג"א דלא מיקרי חיית' אלא אם העומד שם

סמוך לחשיכה ממש דאל"ה נעשה בשיל ולא בשיל בכניסת שבת. וא"כ לא שייך חזרה אלא בשבת עצמו ושפיר פירש"י לא יחזיר בשבת וק"ל:

חמין אבל לא תבשיל. התוס' הוכיחו דסתם תבשיל הוא כמב"ד דאל"ה דלמא מתני' רבנן וע' מהרש"ל ומהרש"א שניהם לדבר א' נתכוונו לא שהאמת כן הוא אלא דלמא רבנן מודו לחנני' בנתבשל כל צרכו וצלע"ג דלמא ידע ברייתא דר"מ ור' יהודה שהם רבנן דחנני' שאומרים אפי' מצטמק ורע לו. ואין לנו תנאים אחרים זולתם. ואע"ג דבלא"ה ע"כ צריכים לומר פליג עלה בחדא. ז"א פלוגת' אלא חנני' ור' יהודה פליגי אליבא דב"ש ור"ה. ותרווייהו ס"ל פלוגת' דב"ש וב"ה בחמין ותבשיל אלא לחנני' פליגי בחזרה ולר' גם בשיהוי. אבל להמציא לנו רבנן אמצעי' ביניהם לא שמענו כיוצא בזה ואיך יכלו תוס' להעמיד הוכחה על זה. גם דקדקתי בלשון התוס' שכ' הא אי מתני' להחזיר תנן הוי כחנני' ולא כרבנן. והכי הול"ל מי דחקי' לאוקמי כחנני' לימא דאתי ככ"ע אבל הנלע"ד בכוונת תוס' דהא כל עצמו דחק לומר חסורי מחסרא דתיקום מתני' כהלכת' ותינח אי מבואר מתני' כחנני' אבל אם אכתי אינו מבואר דהרי לחנני' אפילו כמב"ד שרי ובמתני' תנן תבשיל ונוכל לטעות דאתי' כשום רבנן דסברי דלא כחנני' ונהי דאנן ידעי' דליכא רבנן דסברי הכי מ"מ איך סמך רבי על זה בסתם מתני' ואם לא נועיל לברר הלכה כחנני' מה"ת לחסר מתני'. אלא ע"כ מוכח סתם תבשיל הוא כמב"ד ומבואר כחנני' וע"ה בלשון תוס' ותראה כוונתם כהנ"ל. וא"ש הפוסקי' דלא סברי כהתוס' הם הסוברי' דלאו מהאי טעמא מחסר למתני' משום הלכתא כחנני' אלא מטעמא אחרינא וליתא להוכחת תוס' ועי' בסמוך:

והנה בתוס' ד"ה אא"ב להחזיר תנן הקשה הר"ח וכו' ותי' מגיני שלמה דמתני' לעיל ע"ג גחלים לא יחתה שמא יתחרך וכ"כ רמב"ן במלחמות ה'. ולפע"ד הוקשה להר"ח דעכ"פ הפשטן שרצה להוכיח דרב דאמר לא שנו אלא ע"ג וכו' ס"ל להחזיר תנן קשה ולטעמיך למה מחסיר רב המתני' דהא רב ושמואל אסרו מצטמק ויפה לו ולית הלכתא כחנני' ומהיכי תיתי יחסיר רב המשנה. וע"כ צריך לומר כי היכי דתיקום סתם מתני' דר"פ כירה כסתמא דולא חררה ע"ג גחלים אע"ג דלרב לית הלכתא כהני מתניתא מ"מ ניחא לי' דלא לסתרו מתני' א"כ ע"כ אין לחלק בין ע"ג גחלים בלי הפסק קדירה. א"כ הדרא קו' הר"ח לדוכתי' וא"ש:

ואמנם הרשב"א בחי' כ' דבגרף מותר אפי' בשיל ולא בשיל. והא דנקטה מתני' תבשיל דמשמע רק כמב"ד איידי שריותא דחזרה דליתא אלא בכמב"ד דאל"ה הו"ל מבשל בשבת. ומבואר בדבריו דלליש נא דלהחזיר תנן לא צריכי' לדחוקי כנ"ל דבדיוק נקט

תבשיל. ולפ"ז מצינו למימר מש"ה מחסר רב המשנה שלא יצטרך לדחוק דנקט תבשיל גבי' שיהוי איידי חזרה. ולעולם י"ל ולחלק בין חררה עג"ג ובין משנתינו ולק"מ קו' הר"ח על רש"י וק"ל:

אלא דלפ"ז אזדא לי' הוכחות תוס' דתבשיל הוא כמב"ד ופירשנו כוונתם דהרי כל עצמו אינו בא לחסר משנתינו אלא דתיקום כחנני' וכנ"ל. ולפמ"ש כאן אין זה הכרח דלמא עיקור כוונתו דלא נצטרך לדחוק ולומר איידי דחזרה ולזה י"ל דהמהרש"א הקשה דהו"ל לתוס' להוכיח בקיצור אי תבשיל כל צרכו משמע הא כמב"ד לא משהינן הו"ל מתני' דלא כחנני' וש"ס קאמר ומני חנני היא. ותי' דלעולם כחנני' ונקט תבשיל איידי ע"ש וא"כ הוכיח תוס' אי לא ניחא לי' למימר איידי א"כ ע"כ מחסר מתני' משום הלכתא כחנני' וא"כ שפי' הוכיחו התוס' וכהנ"ל ואי רוצה לחסר מתני' משום דלא ניחא לי' למימר תי' הרשב"א דנקט תבשיל איידי א"כ תי' מהרש"א לא ניחא ומוכח מכח קושי' מהרש"א הקצרתי וק"ל:

שוב רצה התוס' להוכיח דתבשיל הוי נמי נתבשל כל צרכו מדרמי' ר"מ אדר"מ ואע"ג שיש לדחות ואפי' אי סתם חמין ותבשיל וכו' מבואר במהרש"א בכוונתם דלמסקנא ס"ל לענין חזרה הוי תבשיל כל צרכו ולענין שיהוי אין להם הכרח לזה דכן כפל המהרש"א לקמן בתוס' ד"ה א"ת בשלמא וכו' ע"ש. אך צ"ע דלקמן סוף ד"ה קשי' דר"מ מבואר מלשונם דהחליטו מדתבשיל דחזרה היינו נתבשל כ"צ ה"ה תבשיל דשהי' ומאי טעמא כ' תוס' הכא כמסופקי' ונראה לי דלכאורה אם נפרש ב' גווני תבשיל מ"מ אין כאן סכינא חריפא דמפסקא למתני' דיש לומר ברישא לענין שהות מירי מתבשיל שלא נתבשל כ"צ בע"ש והשה' אותה ואמרה מתני' זה התבשיל בעצמו כששהה עד שמתבשל כ"צ נוטלי' אבל לו מחזירי' וע"כ נסתפקו התוס' בדבר אולי תבשיל דשיהוי אינה שוה לתבשיל דחזרה אך כל זה בדיבור תוס' דמתני' אך לבתר הכי מסקי תוס' דמיירי נמי מחזרה דע"ש ואותה חזרה אינו קאי על התבשיל הזה ששיהה דנימא שכבר נתבשל כ"צ אלא מלתא באפי' נפשי' הוא ול"ש לומר תרי מיני תבשיל ע"כ החליטו תוס' לקמן דתבשיל דכולי' מתני' בבישול כ"צ מיירי:

ולא תבשיל וכו' ופרש"י א"נ נתקיימה מחשבתו ומחזי כמבשל לב"ש כ' רש"י כן דאוסר לעשות מלאכה בע"ש ותיגמר בשבת ושפיר שייך בשיהוי מחזי כמבשל אבל לב"ה לא שייך טעם זה כיון דמבעוד יום שפות קדירה על הכירה מאי מחזי כמבשל איכא וק"ל:

ואיידי דאיירי אמינא לפי הגירסא עבר ושכח דהוי ממש תרתי דסתרי דעבר משמע מזיד ושכח משמע שוגג וי"ל דבמזיד פשוט לי' לאיסורא ושוגג להיתרא במצטמק ויפה לו

והכא שאל בפשע תחלת זמן סילוק הקדרות כדאי' ס"פ ב"מ סילק המסלק. ולבסוף נאנס ושכח קמבעי' לי' וזה תלי' בדברי אגודה בש"ע יו"ד סי' רל"ב סי"ב ורמז עליו מג"א סי' ק"ח ס"ק י"א וק"ל:

אבל לא מחזירין לקמן בבריית' דתני' כוותי' דאביי תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא אין סומכין לו וכו' ואצ"ל לתוכו ע"ש נקט לתוכו בלמ"ד נראה דברייתא כחנני' דבחזרה שייך מחזירין לתוכו ולא שייך בשיהוי מקיימי' לתוכו וזה נ"ל כוונת הרי"ף מדנקט בעל האיבעי' תוכו וגבו הוא דשרי ר"ל ולא קאמר לתוכו וע"ג הוא דשרי דהוה משמע להחזיר ומדנקט תוכו ש"מ לשהות קאמר. וה"נ מייתי ממתני' דתנור לא יתן בין מתוכו ולא תנן לתוכו ש"מ גבי תנור בודאי לשהות תנן ומדלא אשכח אביי חילוק בין תנור לכירה אלא סמיכה ש"מ לענין איסור שיהוי שווין הם ולפ"ז צ"ל הא דאיבעי' מהו לסמוך בלמ"ד והול"ל סמיכה מהו. הכי מיבעי' מהו לסמוך אפי' בחזרה תוכו וגבו אסור אפי' בשיהוי ולסמוך שרי אפי' בחזרה. או דלמא ל"ש. ולפ"ז כי פשיט לי' מב' כירות ע"כ סמוך אחזרה דר' יהודה דמתיר לחזור וכן כי פשיט לבסוף מבריית' סומכין לה ואין מקיימי' ה"נ פשיט מדלא קתני מקיימין בסמיכה ואין מקיימין ע"ג ש"מ סומכים אפי' בחזרה ואיפשט' כל מה דבעי מיני' הן סמיכה בשיהוי הן בחזרה. ורמב"ם לא פסק כן עמג"א סי' רנ"ג סק"ה. ועוד קשי' א"כ מאי מייתי רי"ף ראי' מדפשיט מבריית' דלשהות. הא להנ"ל מפורש חזרה בכל הני ברייתות. מש"ה נאיד רמב"ן מדברי' אלו:

וב"ה אומרים אף מחזירי'. פירש"י הואיל וגרף צ"ע מ"ט שביק קטם. ומה בעי בכל זה וי"ל:

דף לז.

ולטעמיך וכו' נוטלין ממנה נמי קטמה אין לא קטמה לא. הקשה הרב החריף מו"ה קאפיל שהוא כעת אב"ד בק"ק וועריוי. למאי דקיי"ל עבר ושהה אסור באכילה לכל אדם. עיין מג"א סי' רנ"ג סק"י א"כ אי השהה באיסור ה"ל המאכל מוקצה וכמ"ש מג"א סי' תמ"ו סוף סק"ג והי' אסור לטלטל הקדרה עם המאכל שבתוכו קמ"ל הכא נוטלים. ונלע"ד דבהך ברייתא עכ"פ לא שייך הך דינא דהכא מירי שקטמה ועשה את שלו רק שהובערה אח"כ א"כ השהה באיסור מ"מ הי' המאכל מותר דע"כ לא אמרינן לקמן בשמעתין דקנסו שוגג אלא שרבו משהים במזיד ואמרו שוכחים אנו היינו בלא קטם כלל אבל כשעשה את שלו וקטם אלא שבמקרה חזר והובערה א"כ אפי' אי הוה אמרינן הדר' למילתא קמייתא והוא עבר והשתהה באיסור לא ה"ל למיסר המאכל בדיעבד וא"כ

הך דינא דנוטלים אין לו מקום בבריית' זו ומיושב קו' הנ"ל. ובזה מיושב ממילא הא דלא דקדק הש"ס אנוטלים דמשנתינו ועיין מהרש"א במתני' והא"ש דבמתני' שפיר י"ל כקו' הרב הנ"ל וק"ל:

דף לח:

אין נותנים ביצה בצד המיחם ולא יפקיענה בסודרין. בירושלמי מפרש לי' ג"כ כשהוחם באור ואפ"ה מתיר ר' יוסי משום שאין תבשילו ברור כי היכי דס"ל התם גבי חמץ אין חימוצו ברור ע"ש. תו מייתי התם פלוגתא דאמוראי רבנן דתמן (של בבל) אוסרים תולדות חמה ורבנן דהכא (של תלמוד ירושלמי) מתירים. ופריך לרבנן דמתירים מ"ט לא יטמינה בחול והנה לא ה"מ להקשות מלא יפקיענה בסודרין דהרי הוא מפרש לי' בתולדות אור. כתבתי זה יען תשו' המהרש"ל סוף סי' ע"א לא עמד בזה. ותי' הירושלמי על קו' הנ"ל דלא יטמינה בחול משום שעושה חריץ והיינו כרב יוסף מפני שמזיז עפר ממקומו ע"ש. וצל"ע איך יפרנס לנו מעשה דאנשי טבריא דלמ"ד מפני שמזיז מסקינן בש"ס דילן דאפלוגתא דר"י ורבנן דלא יפקענה בסודרין קאי. ותינח לש"ס דילן דסודרין שהוחם בחמה מיירי אך להירושלמי דמיירי מסודר שהוחם באור כנ"ל א"כ מאי שייטי' דחמי טבריא לא ארישא דסודר ולא אמציעתא דחול ואבק דרכים. ואולי י"ל דס"ל מתני' נקטה ג' בבות רישא מתולדות אור פלוגתא דרבנן ור' יוסי ומציעתא מהזזת עפר וסיפא פלוגתא דלאנשי טבריא הוי חמי טבריא תולדת חמה ושרי ולרבנן אמרו להם שהוא כחמי אור דחלפי אפתחא דגיהנם משא"כ בש"ס דילן דרישא מיירי מתולדת חמה לא הוה לי' להפסיק בבא דחול בין פלוגתא דר"י ורבנן לחמי טבריא ונדחק ש"ס דאלעיל קאי ודוחק. ועיין בסמוך אי"ה:

איבעי להו גלגל מאי וכו'. מפירש"י משמע דבעל איבעי נסתפק אי בישול קל כזה ראוי להתחייב עליו ומסיק כי היכי דהדחת קולייס מיקרי גמר מלאכתו ה"נ גלגולו של ביצה כיון שראוי לאכילה בכך ודי לו בזה חייב. אמנם מלשון רמב"ם פ"ט מהל' שבת ה"ב משמע שהספק הוא אי תולדות אור הוא מן התורה כאור ממש או לא ופשיט לי' כי היכי דהמבשל ע"י הדחה במים דהוה נמי תולדת אור וחייב ה"נ צד המיחם. אלא שצל"ע איך פשיט זה מהך מתני' אי משום דקתני שזהו גמר מלאכתו דלמא לעולם מדרבנן גזרינן תולדות אור אטו אור ממש ודוקא כשהוא גמר מלאכתו אבל אם אינו גמר מלאכתו אפי' באור גופי' אינו חייב לא גזרו בתולדת אור דמה יועיל גמר מלאכתו אם תולדת אור אינו כמו אור אטו מבשל בחמה לא גמר מלאכה הוא והלא פת הנעשה לכותח אינו נאפה

אלא בחמה כמבואר פ' כיצד מברכין ואפ"ה אין לו דין בישול בשבת וה"נ נימא גבי תולדות אור וצל"ע. ויש לדחוק דס"ל לרמב"ם כשיטת תוס' דמדיחים אותו בכ"ש אבל לא שורין משום דמחזי כמבשל ואי ס"ד תולדה דאור דרבנן לא ה"ל למיגזר:
והנה לכאורה משמע דרב יוסף דאמר גלגל חייב חטאת לא אמתני' דכל שבא בחמין סמוך אלא מסברא דנפשי' קפשיט ומר בריה דרבינא הא דאזיל ומסייע לי' ממשנה אבל רב יוסף לאו אהך מתני' סמיך ולהנ"ל י"ל רב יוסף לטעמי' דס"ל משום שמא יזיז וא"כ בבא דחמי אירשא דסודרין קאי וא"כ סודרין בתולדת חמה מיירי וגזרו רבנן אטו תולדת אור ואי ס"ד תולדת אור גופי' דרבנן לא הוה גזרי' תולדת חמה אטו תולדת אור משא"כ לרבה משום שמא יטמין וחמי טבריא אמציעת' קאי א"כ אפשר סודרין בתולדת אור מיירי ולאו דאוריית' ותולדת חמה שרי לגמרי כרבנן דתמן בירושלמי משו"ה הוצרכו מר ברי' דרבינא להוכיח ממתני'. אמנם לא ידעתי מקום הספק בתולדת האור שיהי' לאו דאורייי' שהרי בישול שמן המשחה הי' ע"י מים רותחין תולדת אור כמבואר ברמב"ן פ' תשא גבי רוקח מעשה רוקח ועיין פ"ק דכריתות מה שאין כן חמה ותולדותי' דלא מצינו במשכן:

דף מב.

חמין לתוך צונן. מה שהקשו תוס' אפי' רש"י דהא עכ"פ מבשל כדי קליפה היינו לשיטת הסוברים דאדמיקר לי' בלע כדי קליפה ומבשל נמי ובעי ס' נגד הקליפה אבל רש"י ס"ל שאינו אלא משום חומרא בעלמא ועכ"פ איננו אלא מבליע ולא מבשל ועיין טו"ז יו"ד סי' צ"א סק"ד וש"ך סי' ק"ח ולק"מ קו' תוס'. ושיטת תוס' צל"ע דלדידהו ולרוב הפוסקים לא תלי' הכא בעילאה ותתאה כלל רק בריבוי ומיעוט ואורחא דמלתא נקט חמין לתוך צונן א"כ תקשי לישנא דנקט רבא לא קפיד אמנא. מה ענין מנא לכאן הא לאו בכלי עילאה ותתאה תלי' מילתא אלא בריבוי ומיעוט. ועיין ט"ז או"ח סי' שי"ח סוף ס"ק י"ח מ"ש ביישוב דברי הטור דוקא לר"מ אמרינן דהבריית' מיירי בריבוי ומיעוט מים אבל לשמואל דתתאה גבר מפרשי' כפשוטו דהכל תלוי בעילאה ותתאה א"כ א"ש דרבא לא קפיד אמנא למאי דקי"ל כשמואל אבל אין הסברא נותן כך דמסתמא כי היכי דלרב לא גביר עילאה על תתאי בדברים המתערבים ה"ה לשמואל בתתאה דבהך סברא לא פליגי וכן דעת כל הפוסקים ולישנא דלא קפיד אמנא צ"ע:
מי סברת ר"ש בן מנסיא אסיפא קאי וכו' לשיטת תוס' לא קאי הכי במסקנא אלא רב יוסף הוה ס"ל הכי ולהרי"ף והפוסקים קושטא הכי הוא מדלא קאמר קסבר רב יוסף

וקאמר מי סברת. ופלוגתא כזו ממש בין תוס' והרי"ף תמצא במס' ב"מ ל"ה ע"ב מי סברת שוכר בשבועה הוא דקא קני ע"ש. מיהו בשמעתין צל"ע שיטת התוס' דהא משמע דבאמבטי לא פליגי ב"ש וב"ה דלת"ק בין לב"ש ובין לב"ה חמין לתוך צונן מותר ולא גזרינן אטו בהיפוך ומ"מ גזר ב"ש כוס אטו אמבטי לאסור צונן לתוך חמין ש"מ טפי איכא למיגזר כ"ש אטו כ"ר ממאי דאיכא למיגזר חמין לתוך צונן אטו צונן לתוך חמין ולר"ש בן מנסיא יהי' בהיפוך ופליגי בסברות הפוכים ולרי"ף דמי סברת קאי לקושטא דמילתא א"ש וק"ל:

האילפס והקדרה שהעבירו מרותחין וכו'. עיין היטב בס' הישר לר"ת במס' שבת סי' קצ"ד וסי' ר"ג דמישך שייכי אהדדי הני תרי סימנים ונדפסו בטעות רבות והגהתי הכל בעה"י והארכתי בקונטרס שיחדתי על הני שמעתתא דעירוי עם כל המסתעף. ועכ"פ המתבאר שם דרבינו שלמה מייתי מדיוקא דסיפא דעירוי מבשל ורבינו שמואל דחי דיש למידק מדיוקא דרישא איפכא להקל וסיפא לא לדיוקא מידי אתי אלא אומר שלא יתן התבלין לתוך הכלי ראשון אלפס וקדרה אלא יתנם בתוך התמחוי ואה"נ יערה עליהם אח"כ מכלי ראשון. ובשיטת ר' שלמה צ"ל דס"ל א"כ סיפא למאי אתי כלל אי איירי שנותן לתוך תמחוי רקניות. וע"כ לתמחוי מלאה וקמ"ל לאפוקי משאר מאכלים דאין נותנים אפי' לכלי שני כמ"ש תוס' לעיל ל"ט ע"א ד"ה כל וכו' וקמ"ל דתבלין מותר לתוך כ"ש. והשתא אי ס"ד אפי' לערות עליו מותר ליתנא להדיא אבל מערה עליו. ומ"מ לא חייש רבינו שלמה לדיוקא דרישא דס"ל לאשמועינן כחה דהיתר' דר' יהודה דאפי' בתוך כלי ראשון מותר ליתן אם אין כאן חומץ וציר דכח דהיתרא עדיף אפי' שלא כהלכת' כדמוכח ריש מס' ביצה דאפי' כוחה דב"ש במקום ב"ה עדיף כשהוא כח דהיתרא ע"ש. ונ"ל רשב"ם לטעמי' בפ' ע"פ ק"ב ע"א ד"ה להודיעך וכו' ע"ש וה"נ מסברא אין בישול דאוריי' אלא שהאור מהלך תחתיו כדאי' בירושלמי דשמעתין וכ"כ הב"י ביו"ד סי' ק"ה וז"ל דסתם בישול לא משמע להו לאינשי אלא בעוד הכלי על האור א"נ אחר שנסתלק מן האור ועדיין מעלה רתיחות כעין שהי' מעלה על האור. אבל אחר שפסקו רתיחותיו אין לו בישול אתיא לאשמעינן דליתא וכו' ע"ש. וא"כ מכ"ש חידושא רבה שאפי' עירוי יהי' ככ"ר שהוא חידוש גדול לענין זה הוה כח דאיסור' עדיף וא"ש שיטת רשב"ם. ולפ"ז אין דיוקו של רשב"ם אלא ממתני' דשמעתין אבל ממתני' דמס' מעשרות פ"ק משנה ז' ליכא לדיוקא דהתם שפיר י"ל כח דהיתרא דר' יהודה עדיף דוקא לענין בישול דאוריי' דשבת הסברא חיצונה שלא יהיה חייב חטאת אעירוי בעלמא וה"ל כח דאיסור' טפי עדיף אבל לענין קביעת מעשר אין חידוש כ"כ אם אפי' עירוי חשיב קביעות והתם בודאי

אין להוכיח מדיוקא דרישא די"ל לאשמועינן כחה דהיתרא עדיף. ובזה הבנתי מ"ש ר"ת דאין לדייק ממשנתינו כלל דאיכא למימר איידי דתנא ברישא המיחם שפינהו לא יתן וכו' אבל ניתן וכו' תני נמי הכא לא יתן אבל נותן. וקשה תינח במשנתינו אבל משנה דמס' מעשר מאי איכא למימר דהתם לא עסיק ובא בולא יתן אבל נותן. ולהנ"ל ניחא דהתם בלא"ה ליכא שום דיוקא דאיכא למימר כח דהיתר' עדיף:

והנה במ"ש ר"ת דאיידי דתני גבי מיחם לא יתן אבל נותן תני נמי בהך לא יתן אבל נותן הא ניחא לאוקמתא דמיחם שפינה ממנו מים דלא סגי דלא תנן התם לא יתן אבל נותן אך למ"ד שפינהו תנן א"כ התם גופי' קשי' אי ס"ד עירוי ככ"ר לתני לא יערה ממיחם לצונני' אבל מערה ממנו ומן הכוס להפשירן ודוחק לומר דאתי' לדיוקא אבל מיחם שפינה מים לא משום מצרף דזהו דוחק כיון דעיקר מתני' מדיני בישול מים איירי ועירוי הוה רבותא טפי אך קלקל התנא ב' המשניו' משום מיחם ומשום אילפס משום דיוקא בצירוף שהיא דיוק בעלמא ולא אייתי מיני' מתני' כלל וא"כ שפיר רשב"ם אליבא דאביי דס"ל מיחם שפינהו קתני. ומיושב מה שהק' ר"ת בספר הישר לרשב"ם אי ס"ד דדיוקא דרישא דוקא הוא תיקשה מיני' לרב דס"ל עילאה גבר והשתא י"ל לרב לא תיקשה משום דרב ס"ל כרב אדא בר אהבא דמיחם שפינה ממנו מים קתני' עיין פירש"י לעיל מ"א ע"ב ד"ה אלא שיעור וכו' דרב ס"ל הכי וא"כ ליכא למידק מרישא דעירוי ככ"ש דאיכא למימר איידי דתני שם לא יתן אבל נותן תני נמי במשנתינו כן אבל לאביי דייק רשב"ם שפיר מרישא. מיהו תוס' שם ד"ה לא שנו אלא להפשיר וכו' ס"ל דרב נמי כאביי ס"ל ע"ש:

ולהמעיין בדברי ר"ת בס' הישר סי' ר"ג יראה בתחלת דבריו רוצה לומר עירוי אינו מבושל אלא כדי קליפה והא דנעוה ארתחי' תי' ר"ת דע"י בישול כדי קליפה ניתך הזפת שבנעוה וע"י זה הוכשרה ע"ש. ומ"מ בסוף דבריו העלה דעירוי שלא נפסק הקלוח מבשל כלו וכלי שבלע ע"י בישול יכול להגעילו ע"י עירוי והיינו הא דנעוה ארתיח'. וסוגי' דפ' כ"צ בנפסק הקלוח דאז אינו מבשל כלל אך מבליע כ"ק וכבר נתבאר כל זה בקונטרסי על דיני עירוי. עיין מג"א סי' שי"ח ס"ק כ"ח נראה דמפרש יד שולטת דבירושלמי כמו יד סולדת. ודלא כש"ך י"ד סי' ק"ה וכן השיב בתשו' בית יעקב סי' כ' להש"ך מדברי הערוך ערך סלד ע"ש. מיהו מצאתי חי' רמב"ן סוף ע"ז דמפרש הירושלמי כמו שפי' הש"ך ע"ש:

דף מב:

ר' יהודה אומר לכל הוא נותן וכו'. כ' תוס' דמודה ר' יהודה דכלי ראשון מבשל רק בתבלין פליג. וצ"ל ה"ה שמן דלת"ק לעיל מ' ע"ב אין בשמן משום בשול כשהיד סולדת

בו עד שירתיח רותח גמור ונהי דר"י פליג וס"ל יש בו משום בשול בסולדת יד בלבד ע"ש. עכ"פ מודה שקשה בשולו. דאפי' לר"ג דס"ל שם הפשרו זה הוא בשולו לא שיהי' קל להתבשל אלא שאין אדם צריך יותר. אלא שיהי' מפושר ונמצא הפשרו הוא גמר מלאכתו כמו הדחת קולייס האספנין לעיל ל"ט ע"א ע"ש. אבל לעולם בשולו קשה נמצא לר' יהודה דס"ל הפשרו לא זהו גמר מלאכתו ובעי' דוקא שיתבשל. ונהי דס"ל לר"י דיד סולדת סגי ויש בו משום בשול מ"מ מודה הוא דקשה בשולו כמו תבלין וס"ל דוקא על האש מתבשל בסולדת יד אבל ע"י כ"ר אינו מתבשל אלא בצירוף חומץ וציר כמו תבלין. וא"ש דברי תוס' ולא צריכין לדברי פ"י בזה. ומפסחים מ' ע"ב דמיירי מקמח ומייתי עלה הא דר"י לק"מ דהתם לא מייתי הא דר"י אלא לומר דחומץ אע"ג דנתערב במילתא קיימא מיהו הכא לענין בישול והתם לענין חימוץ ואין העניינים דומים כלל ופשוט:

והנה רש"י פי' התם דר"י אכ"ש נמי קאי וכ' שילת יעב"ץ ח"ב סי' ק"ד דהתם מלילות הקדרה בקמח ע"כ באינם רותחים מיירי דאל"ה תיפוק לי' דחלטה מבטלת החימוץ ולמה לי חומץ אע"כ אינם מרותחים וא"כ תקשה מאי מייתי מר' יהודה דחומץ מעורב בתבשיל במילתא קיימא דלמא ע"כ לא קאמר ר' יהודה אלא בחומץ מעורב בתבשיל כ"ר דלת"ק אפי' בלא חומץ נמי מבשל ולר' יהודה תסגי ליה לערב חומץ עמו מיהת אבל לעולם קדירה שאינה מרותח דלמא מבטל חורפא דחומץ ומאי מייתי ר"ח מר"י אע"כ ס"ל לר"ח ר"י אתרווי' פליג אירישא לקולא ואסיפא לחומרא. וכן יש להבין מסידור המשנה במס' מעשר סמיך דברי ר"י לאילפס וקדרה ובמשנתינו סמיך לקערה ותמחוי. ש"מ אתרווי' פליג אלו תוכן דבריו ז"ל בהוספת נופך משלי. ועי' פ"י:

ופליגא דר"נ. עיין תוס' לעיל ל"ט ע"א ד"ה כל שבא וכו' היינו דוקא תבלין שבא למתק וכו' ע"ש וצ"ל מלח נמי בא למתק בתבלין דאל"ה ה"ל למימר מלח הרי הוא כתבלין דבכ"ש לא בשלה בישול דאוריי' ואינו כתבלין דמדרבנן אסור לשרות בכ"ש משום דמחזי כמבשל אע"כ מלח נמי אינו בא אלא למתק וליכא למיגזר בי' מידי. וצ"ע דהא לחד סברא מתבשל אפי' בכ"ש ואיך לא נאמר דלאידך מ"ד עכ"פ כמבשל בכ"ש:

אין נותנין כלי תחת הנר וכו'. שיטת הר"ן דביטול כלי מהיכנו לכל היום אסור אפי' בהפסד מרובה וביטול כלי לשעה אסור בהפסד מועט. והיינו דמשני לקמן בשליפי זוטרא ומסיק להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ע"ש בר"ן. ועיין מג"א סי' רס"ו סקי"ד וסי' ר"ה סק"ב. ונ"ל מסברא בביטול כלי לשעה לא שייך דהוה כסותר כיון שאינו בטל ממלאכתו אלא שעה קלה אך בבונה ומחברו בטיט אפי' רגע א' הוה בונה. ועוד נ"ל לא שייך בונה ומחברו אלא בדבר הראוי לבנין אבל כרים וכסות לא שייך בהו

בנין ע"כ בשמעתין דלר"ש מותר לטלטלו אחר שכבה וליכא אלא ביטול מהיכנו לפי שעה ע"כ פירש"י משום בונה וסותר ליכא בביטול לפי שעה. ולקמן קנ"ד ע"ב דפריך והא מבטל כלי מהיכנו דמיירי מכרים וכסות דבונה לא שייך התם אך סותר איכא דהוה ס"ד דמבטל לכל היום. ומשני בשליפי זוטרא ואינו מבטלו אלא לשעה וליכא סותר. ובונה ממילא ליכא בכרים וכסות. ולפ"ז למאי דמסיק להפסד מועט חששו ע"כ היינו משום אין כלי ניטול וכתוס' לקמן ד"ה כבר תרגמא ר"ה לשמעתיך וכו' ודלא כהר"ן הנ"ל ומיושב סתירת רש"י:

ואמנם עוד סתר רש"י בשמעתין מ"ג ע"ב ד"ה ומני פי' רש"י שהצרכת לתרוצי בשחישב וכו' ולא פי' ק' הש"ס אהמקשן הראשון והיינו משום דמוקצה דבעלי חיים ר"ש מודה. ובמס' ביצה ר"פ משילין פי' רש"י ל"ו ע"א ד"ה במאי אוקמתי וכו' ע"ש והנה ע"כ אין כוונתו כפשוטו דהקו' אמוקצה דבעלי חיים דזה ודאי ליתא. אלא ס"ל כהרז"ה פ' מי שהחשיך דלר"ש כלי ניטל אפי' לצורך דבר שאינו ניטל לדר"ש המוקצה אינו חמיר כ"כ לאסור טלטול כלי לצרכו לר"ש. ומ"ד אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל כר' יהודה ס"ל ע"ש וזה הוא סברת רש"י בפי' קושי' הש"ס ביצה הנ"ל דוק ותשכח כי כך הוא כוונת רש"י שם. מ"מ סותר עצמו לפירושו בשמעתין. ולכאורה י"ל דמדקאמר בשמעתין כבר תרגמא ר"ה לשמעתיך בבבל מוכח משמעתין דאין כלי ניטל לא תלי' במוקצה דהרי ר"ה ס"ל במוקצה לטלטול כר"ש ואפ"ה אין כלי ניטול וכו' ע"כ שמעתין לא ס"ל דתלי' במוקצה וא"כ ע"כ הא דפריך מני אי ר"ש לית ליה מוקצה אשינוי דחישב קאי ולא אמקשן הראשון. אך כל זה בסוגי' דשמעתין. איברא בפ' מי שהחשיך דפריך אר"ה מביטול כלי ולא פריך מאין כלי ניטל ע"כ משמע דפשיטא לש"ס דר"ה לית לי' דר' יצחק והא דאין עושים מחיצה למת דוקא במת אמר הכי ולא בשאר אינם ניטלין עיין מלחמות ה' פרק מי שהחשיך שזה שיטת הראב"ד שם אבל בעלמא כלי ניטל לר"ה והא דפשיטא להש"ס הכי משום דסוגי' דהתם ס"ל כהרז"ה מאן דלית ליה מוקצה לית ליה אין כלי ניטל וא"כ לפי אותה סוגי' פי' רש"י בביצה דהקושי' קאי אמקשן הראשון ומיושב סתירת רש"י בזה וק"ל:

אמנם לפ"ז צ"ע מה יענה רש"י בהא דלהפסד מרובה לא חששו ולהפסד מועט חששו דליכא למימר משום ביטול כלי מהיכנו לשעה כפי' הר"ן הא כתבתי לעיל לרש"י לא שייך בביטול כלי לשעה איסור סתירה רק בנין ובכרים לא שייך בנין. ואי כפי' תוס' משום אין כלי ניטל הא כתבנו השתא דרש"י ס"ל סוגי' דמי שהחשיך ס"ל דלר"ה דלית ליה מוקצה לית ליה איסור אין כלי ניטול וכו' אלא במת לחוד ואי מפרש כפי' רמב"ן

במלחמות שם דכל הצלה אסרו רבנן משום טירחא יתירה ולזה מחלק שם בין הפסד מרובה למועט אמנם רש"י בשמעתין לא ס"ל הכי כמוכח ממ"ש בדרבה דהצלה מצוי' וכו' משום אין כלי ניטול ולא כהתוס' ד"ה הצלה וכו' וא"כ צ"ע על רש"י ממ"נ. תו קשיא לי לפי פי' רשב"א לקמן קכ"ח ע"א דלפי גי' רי"ף דגרס בשר תפוח שהוא מיאוס ואפ"ה מתיר ר"ה בטלטול ותיקשה מכרכי דזוזי ולא שייך תי' תוס' לעיל י"ט ע"ב ד"ה כרכי וכו' וכ' רשב"א דהיכא דלא שייך אכילה מודה ר"ה לאסור טלטול מוקצה ע"ש וא"כ לשיטה זו ליתא להכרח הנ"ל דאע"ג דר"ה ס"ל להתיר טלטול מוקצה דאכילה מ"מ מצי סבר אין כלי ניטול וכו'. והנה לפי' רש"י בההיא דכרכי דזוזי לא שייך תי' תוס' דכרכי זוזי הנ"ל וצ"ל דס"ל נמי כרשב"א הנ"ל וא"כ ליתא למ"ש בישוב סתירת רש"י דביצה הנ"ל וצל"ע בכל זה:

לפי שאינו מן המוכן. עיין תוס' ביצה וי"ו ע"ב ד"ה השתא וכו' ובקונטרס מוקצה שלי ביארתי בעז"ה כל השייך לסוגיין:

דף מג.

ת"ש נותנים כלי תחת הנר לקבל ניצוצות וכו' לקמן הקשו תוס' לר' יצחק ליתני בהיפוך נותנים כלי תחת השמן בצריך למקומו ואין נותנים לקבל ניצוצות באין צריך למקומו. וי"ל דמסברא חיצונה ה"א משום ביטול כלי מהיכנו נגעו בו ולא משום אין כלי ניטל ומש"ה שמן שמותר לר"ש אחר שכבה ה"ל ביטול כלי מהיכנו לשעה ה"א הוא מותר ונצוצות ה"א יש בהו ממש והוקצה לכל היום דהאפר נשאר שם ואסור משום כלי ביטול מהיכנו עיין מג"א סי' רס"ה סק"ב הנ"ל ולהנצל מזה תנן איסור בשמן והיתר בניצוצות וע"כ אינו משום ביטול כלי מהיכנו אלא משום אין כלי ניטול והא בצריך למקומו והא באין צריך למקומו וק"ל:

דף מג:

שלא יעשנו כעין מצודה מייתי' תוס' ש"ס דביצה דאין במינן ניצוד. וצ"ע לפי' רש"י בביצה הנ"ל דעיקור קו' לר' יצחק דס"ל כר' יהודה במוקצה א"כ מאי קושי' דלמא ס"ל לר' יצחק כר' יהושע ר"פ ח' שרצים דאין במינו ניצוד אינו אלא איסורא דרבנן ובאיסור דרבנן מותר אין מתכוון לר' יהודה כפי' רש"י ביומא ל"ד ע"ב ע"ש. ואולי אין במינו ניצוד דומה לכיבוי לר"ש דהוה דרבנן חמור כמ"ש תוס' לקמן מ"ו ע"ב ד"ה דכל היכי וסוף פרקין ד"ה מפני שמקרב וכו' ע"ש וצ"ע:

הופכו ממיטה למיטה וכו'. הומ"ל פליגי בכלי ניטול ורבנן ס"ל אין כלי ניטול וכו' אלא משום דקיי"ל כלי ניטול ודלא כר' יצחק ע"כ לא מתוקם פלוגתי' בהכי. אמנם לפ"ז לר"ה דס"ל אין כלי ניטול אין עושים מחיצה בשביל מת א"כ אפשר באמת בהכי פליגי רב ושמואל והני תנאים ולק"מ קו' תוס' ד"ה דכ"ע טלטול וכו' שהקשו מבי רב שהוא ר"ה ולדידי' לק"מ וק"ל:

מתוך שאדם בהול. עמ"ש תוס' וצ"ע קצת לקמן ס"ה ע"ב וצ"ל בהערמה שאני ע"ש וצ"ע: (מכאן עד סוף פרק במה אשה לא נמצא מכתב יד של המחבר הגאון זצ"ל אלא הועתק מתלמיד אחד מה ששמע מהמחבר הגאון זצוק"ל. וחבל על דאבדין).

דף מד.

בסוגיא דמוקצה

תוס' ד"ה שבנר ושבקערה אסור ור"ש מתיר וכו' ומוקי לי' במס' סוכה בסוכה רעועה דעלמא. וקשה מאי בעי תוס' בזה הא אי אוקמינ' בסוכה דמצוה יותר קשה. וי"ל דתוס' ורב אלפס הקלו הם סברו דאפי' במוקצה מחמת איסור דהיינו בסוכה דעלמא או בנוי סוכה דהוה איסור מוקצה מחמת מצוה מועיל התנאי שלא יחול האיסור או המצוה עליו אבל בסוכה דמצו' דהוו שניהם כאחד איסורא ומצוה אינו מועיל התנאי ורב אלפס סבר במוקצה מחמת מצוה מועיל התנאי אבל לשיטת התוס' אינו מועיל התנאי גבי סוכת מצוה בכל ענין ולהכי נקט התוס' דסוכה דעלמא ודו"ק:

ת"ר מטלטלין נר חדש וכו' רש"א כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת ופי' רש"י משום שמא יכבה וכ' המהרש"א אבל לפי המסקנא אינו כן דהוה טעמי' משום בסיס. ונראה לתרץ דרש"י קשה לי' קו' תוס' לקמן דף מ"ו ע"ב ד"ה כבתה אין לא כבתה לא וכ' התוס' ה"ה דהוה מצי למידק מרישא חוץ מן הנר הדולק בשבת דהוה ג"כ טעמי' משום שמא יכבה עכ"ל אבל לבתר העיון לק"מ דמרישא לא הוי מצי למידק דטעמי' משום שמא יכבה דה"א טעמי' משום כשמטלטלין מדליק ביותר או שמא יכבה ונמצא לית לי' נר של שבת או שמא יחזור וידלקנו אבל בסיפא ליכא למימר הני ג' טעמים דרישא כ' מן השמן הכבה פי' דכבה והולך שלא כבה ממש אלא קצת דולק עוד. נמצא מידק הגמרא שפיר מסיפא כבה אין לא כבה לא אעפ"י שכבה והולך והכא ליכא טעמי' שמדליק ביותר הא תו לא יונק הפתילה מן השמן וטעמי' דלית לי' נר שבת הא בלא"ה לית לי' כבה והולך אלא ע"כ טעמי' משום שמא יכבה וא"כ מחלל שבת והק' הגמרא שפיר הא דשא"מ הוא. ומתרץ דטעמי' משום בסיס אבל ברישא שפיר יכול לומר דטעמי'

משום שמא יכבה ולית ליה נר של שבת ולפ"ז שפיר פי' רש"י ארישא דטעמי' משום שמא יכבה ולית ליה נר של שבת ודו"ק:

ובזה נמי מיושב דיוקא דרישא וסיפא דקשה לכ"ע דברישא משמע חוץ מן הנר הדולק אבל כבה והולך מותר ובסיפא משמע כבתה אבל כבה והולך לא. ונראה לתרץ דהמג"א כ' דנר אעפ"י שדולק מותר לטלטל ע"י כיכר ותינוק דהוה בסיס לדבר המותר רק כל זה אינו כל זמן שהכיכר חשוב טפי מנר כיון שיש לו נרות הרבה אז נר אחד אינו חשוב כ"כ כמו כיכר או תינוק ונמצא לפ"ז הכי פשטא חוץ מן הנר הדולק אפילו ע"י ככר נמי אסור כשדולק יפה אז חשוב הנר טפי מן הככר אבל כבתה מותר אפי' בלי כיכר אבל כבה והולך ע"י ככר מותר לטלטלו דחשיב טפי אבל בלא כיכר אסור ודוק:

אבל כוס וקערה ועששיות לא יזיזם ממקומם. הלשון אינו מדויק כ"כ. ונ"ל דמצאתי כתוב בר"י א"ז הא דאסרינן טלטול דנר היינו מחמה לצל אבל בצריך למקומו שרי ומפקפק עליו חי' א"ש דדוקא ביחדו לאיסור אבל במלאכתו לאיסור אפי' בצריך למקומו אסור. ובירושלמי כ' דהכא לא במוקצה תלי' מילתא אלא גרסינן חוץ מן הנר הדולק בשבת היינו יחדה. ור"מ גרסינן ברישא והכי פשטא ר"מ אומר אפי' יחדו לכך אסור ור"ש אומר חדש מותר לטלטלו אפי' מחמה לצל אבל לא ישן כחמה לצל אבל ישן לצורך מקומו מותר אבל כוס וקערה ועששיות לא יזיזם ממקומו אפילו לצורך מקומו וקאי אבל כוס וכו' אר"י ולא אר"ש ובזה מיושב קו' הרשב"א דירושלמי לשיטתי' קשה קושי' הרשב"א דמצינו כ' בירושלמי מעיקרא כסבור הייתי הא דמתיר לטלטל הנר עצמו הא הוה בסיס לשברי פתילים אסור וכסבור הייתי דמוקמינן בעכבר גוררה והשתא דשרינן מותר השמן שבנר א"כ הוה הנר בסיס לדבר היתר ואיסור ושרי לטלטל וא"כ ק' קו' הרשב"א דהיכא דמסיק לר"ש כוס דנפישי אסור אע"כ צ"ל לר"ש ג"כ יושב ומצפה והיכא מתיר מותר השמן הא מסתמא אינו יושב ותירץ הרשב"א דשמן מותר משום דדעתי' על הנר וא"כ ממילא בטל השמן. הא לירושלמי ז"א דהא הנר גופא לא שרי אלא משום השמן אבל ר"ש מתיר אפי' בכוס אע"פ שאינו יושב ומצפה וממילא לק"מ קו' הרשב"א מעיקרא דאפי' באינו יושב ומצפה מתיר וא"כ גם מותר השמן נמי שרי אעפ"י שאינו יושב ומצפה דאבל כוס לא קאי אר"ש אלא אר"י לחוד לחידוש אפי' בצריך למקומו אסור וממילא מדויק נמי הלשון לא יזיזם אפי' בצריך למקומו:

והתניא מותר השמן שבנר ושבקערה אסור ור"ש מתיר וקשה דלמא הא דאמרינן שבנר היינו הדולק ושבקערה היינו העומד תחת הנר לקבל בו השמן המטפטף ולהכי קא מתיר ר"ש לעיל וכ"ת דומיא דנר קאמר הא עדין לא אסיק אדעתי' דמקשיני' למימר דומיא דנר.

וי"ל דהרשב"א הקשה דהכא מסיק הגמרא כוס וקערה דנפישי דאינו יושב ומצפה וא"כ בטל השמן לגבי נר וממילא לא קשה (קושי' הרשב"א דאי אמרינן בקערה היינו שמן המטפטף אמאי מתיר ר"ש בשלמא אנר שדולק בו יושב ומצפה דקסבר שיכלה השמן ממנו ומותר לטלטל אבל אקערה ג"כ הוא הדולק בו וא"כ יושב ומצפה עליו ודו"ק.
ברש"י ד"ה מטלטלין. פי' מגיני שלמה דהא כלי חרס כיון שמדליק פעם אחת תו הוה יחידה דהא אינו חזי' לאשתמושי אחריני והכי קאמר ברש"י מדקאמר אבל לא ישן משמע תרתי יחדו לכך והדלקה ולא קתני אבל לא המיוחד לכך בלא הדלקה וה"ה הדלקה בלא יחוד אע"כ יחוד בלא הדלקה לא מהני מידי ליתסר. ולפ"ז מיושב קו' התוס' ד"ה ומה נר וכו' ודו"ק:
אמר ר"י אמר רב מטה שיחדה למעות אסור לטלטלה פי' תוס' ד"ה מטה שיחדה דאפי' לצורך מקומו נמי אסור עכ"ל משום דמקשה גמרא מנר חדש דלמא חדש מחמה לצל שרי אפילו לצורך מקומו אסור ומטה כחמה לצל ואסור אבל בשצריך למקומו שרי אלא ודאי בכל גוני שרי:

דף מד:

בתוס' ד"ה יש עלי' מעות וכו' וי"ל דאיכא לאוקמי כגון שהניחם לדעת ישראל כדי להסירם אחר שעה והוה כגמרו בידי אדם עכ"ל וקשי' הא לעיל דף מ"ג ע"א כתב התוס' ד"ה בעודן תימא הא בידו להפריח הוה כגמרו בידי אדם ותי' אבל הכא רצונו הי' שיעלו ולא מיקרי גמרו בידי אדם. וא"כ היכא כתבו התוס' הכא דהוה כגמרו ב"א אך בשלמא התם כשהניחם לשם בדעתא להניח שם כל היום אע"פ שבידו להפריח לא הוה כגמרו ב"א אבל הכא הניחו לשם כדי שיסירם מיד לאחר שעה הוי כגמרו בידי אדם:

דף מה.

ה"נ מסתברא דרב כר' יהודה ס"ל וקשה הא לקמן מסקינן רב במוקצה לאכילה סבר לי' כר"י. במוקצה לטלטול ס"ל כר"ש. בשלמא אי גרסינן לה לקמן בשר טבוח שפיר במוקצה לאכילה ס"ל כר"י אבל במוקצה לטלטול ס"ל כר"ש משום דמקיים איסור מוקצה באכילה אבל היכא דלא מקיים איסור מוקצה באכילה ס"ל בטלטול אף כר"י ושפיר אכל לר"א ז"ל דגרס לה בשר סרוח א"כ לא מקיים התם איסור מוקצה באכילה דהא בלא זה לא ראוי לאכילה ואעפ"כ סבר בטלטול כר"ש. אך י"ל לשיטת ר"ת דהא

הכא אפי' רש"י מודה ג"כ שפיר אך רב אלפס לא סבר כשיטת ר"ת א"כ קשה עליו קושי' גדולה וצ"ע ודו"ק:

בתוס' ד"ה היכא דדחי בידים שאני ואע"ג דנר שכבה שרי ר"ש וכו' דהתם שאני כיון שכבר פסק דיחוי שלה עכ"ל והקשה הרשב"א א"כ גבי כוס וקערה ג"כ אזיל לה הדחוי ומאי קאסר ר"ש ותי' דבשלמא גבי נר כשמדליק לא מדליק אלא לשעה או קצת יותר אבל כוס כשמדליק מדליק לכל שבת וא"כ מדחה בידים לכל שבת ואסור אע"פ שפסק הדחוי. ובזה נבוא לבאר שיטת המחבר דמג"א הקשה על המחבר שפסק חיטין שזרען בקרקע אם לא נשרשו מותרין ולקמן גבי פת וצנון אע"פ שלא נשרשו עדיין אסורין. אבל לק"מ בשלמא התם גבי לפת עסקינן שטמן בקרקע וא"כ אע"פ שאירע שלא הושרשו כיון כשטמן הוה דיחוי בידים אבל הכא עסקי' כשנותן בקרקע ע"ש או יום מקודם ולא דחו בידים לגמרי כמו התם ודו"ק:

תוס' ד"ה אלא שבנר וא"ת אמאי לא מייתי גרוגרות וצימוקין. אבל המעיין ברש"י יראה שרש"י הרגיש בזה דהנה גרוגרות וצימוקין דיחו בידים וגם לא חזי' כדמצינו בירושלמי אבל נר הוא שמן המטפטף חזי' הוא לכל מילי רק משום איסור אבל דחי בידים וחיטין שזורעין ג"כ חזי הוא לאכילה רק דיחוי בידים וא"כ להכי מביא נר דהוה דומיא לחיטין שזורעין וגרוגרות וצימוקין ולהכי כ' רש"י ג"כ אין מוקצה בדבר הראוי:

עד מוצאי יו"ט האחרון. פי' רש"י אי משום סתירת אוהל בחה"מ לכל הפחות לשתרי משמע קצת מרש"י דבנוי סוכה ג"כ שייך משום סתירת אוהל ובפ' המביא פי' רש"י גבי נוי סוכה ליכא משום סתירת אוהל וי"ל דהא ע"כ התם מיירי בלא קבעו לשם דאי קבעו לשם בטל לגבי סוכה אע"כ דלא איירי שם אלא בשלא קבעו וא"כ שפיר ליכא משום סתירת אוהל אע"פ שהוא סתירת אוהל ומדרבנן הא התם אבין השמשות קאי ומשום מיגו ובאיסור דרבנן לא אמרינן מיגו דאתקצאי אבל הכא איום וא"כ לכל הפחות מדרבנן הוה אסורן משום סתירת אוהל ודו"ק:

מני אילימא ר"י ומה היכא וכו' והקשה הרשב"א דלמא ר"מ היא ומתרץ דלית הלכתא כר"מ. וקשה הא אדרבא כל הפוסקים מודים דאיסור מוקצה מחמת מיאוס ליכא ומוקצה מחמת איסור אמרינן. אלא בל"ה לק"מ דהא מ"ל להגמרא לחלק בין גרוגרות וצימוקין לשאר פירות אלא ודאי סברא הוא לא חזי' לי' ושאר פירות אפי' העלין לגג חזו להו וא"כ אי דחזו להו א"כ מסתמא ר"מ נמי סבר כר"ש וכ"ת ר"מ סבר לה בשאר פירות נמי לא חזו להו מנ"ל לחלק ודו"ק:

דף מה:

בתוס' ד"ה אין לנו קשה לרשב"א אבל לר"ש מיהו שרי והא אמרינן בכל הכלים הכל מודים בסיכי וזירי ות' שאני סיכי וזירי דקבוע לו מקום מחמת כבידו והוה מוקצה מחמת חסרון אבל במנורה הוה רק מוקצה לאוצר. וי"ל דהתוס' לשיטתם לא מצי סברו דכאן הוה מוקצה לאוצר דא"כ ע"כ צ"ל דר"י במוקצה מחמת מיאוס סבר כר"ש אבל במ"ל לאוצר אסור וא"כ חמור מוקצה לאוצר ממוקצה מחמת מיאוס וזה אינו דהא לעיל דף י"ט איפכא משמע מתוס' ד"ה הני כרכי דזוזי וכו' ופי' ר"ת דהני כרכי דזוזי מוקצה מ"מ אבל הא דקאמר במוקצה לטלטל סבר כר"ש במוקצה שמקצה אדם מדעתו לעיסקא לאוצר אבל רש"י לשיטתו סבר לעולם מוקצה לאוצר חמור. וקושי' התוס' בלא"ה לק"מ דרש"י גרס כגי' הרשב"א בשר טבוח וממילא לק"מ:

בגליון הקשה והיכי משמע מתוס' בשלמא גבי נבילה שנתנבלה לא דחה בידים אבל הכא דחה בידים אבל היכא דלא דחי מ"מ חמור ממ"א הא במס' חולין דף ט"ו ע"א אמרינן ע"כ לא קאמר ר"מ אלא במבשל אבל בשוחט לא וא"כ בכל ענין חמור מוקצה מחמת איסור ממוקצה מחמת מיאוס. וי"ל דכי היכי דדחי בידים ויושב ומצפה כמו כן לא דחה ואינו יושב ומצפה. ולפ"ז בשלמא התם אינו יושב ומצפה אבל הכא אין דקא מדחי אבל יושב ומצפה ודו"ק:

דף מו.

אמר ר' זירא תהא משנתינו שלא היו עליה מעות כל בין השמשות שלא לשבור דבריו של ר"י. ויש לפרש דהרשב"א הקשה לעיל היכא מוקמינן מתני' דמוכני כר"ש הא מסקינן דעד כאן לא קאמר ר"ש אלא ביושב ומצפה. ותי' הרשב"א דגם הכא יושב ומצפה מתי יבואו התינוק או הגוי עכ"ל. וא"כ הא ע"כ הגוים אינם מצוים בזמן התנאים וצ"ל יושב ומצפה מתי יבא התינוק וזה אינו אלא לשיטת הפוסקים דסוברים תינוק אוכל נבילות אין ב"ד מצוין להפרישו אבל ר"י מסופק ביבמות לר"ש היכי סבר וא"כ בלא"ה לא מצי לאוקמי מתני' לשיטת ר"י כר"ש וע"כ צריכין לאוקמא מתני' בשלא היו עלי' מעות ודו"ק:

בראב"ן סי' שמ"ה כ' אין לנו בנר אלא כר"ש אבל במנורה אסור דהוה דומיא דכוס וקערה ועששיות. וקשה דלפ"ז לא הי' צריך לאוקמי בגמרא דאית ביה חידקא ולחלק בין גדול לקטנה. וי"ל דקמ"ל מר"ש דלעיל כל הנרות מטלטלין אפי' מנורה ועששיות וכוס כל וכל אבל כוס וקערה מוציא מן הכלל אבל מנורה עדיין אינו יוצא מן הכלל ובא ר"י למימר דמנורה הוי בכלל כוס וקערה ואסור אבל אינו אסור אלא כשמדליק בו בשבת

ככוס וקערה ומסיק הגמר' דגם בנין נמי שייך וא"כ אסורה בכל ענין אפי' כשלא דלק בו בשבת ודו"ק:

דף מו:

רמי לי' אביי וכו' רש"א אומר כל שאין מומו ניכר מבע"י אין זה מן המוכן אלמא אית לי' לר"ש מוקצה. ומתרץ הגמרא דאה"נ טעמי' דהתם משום מוקצה רק התם אינו יושב ומצפה. ויש להקשות על רש"י בביצה שמפרש התם הטעם משום מתקן או דן את הדין וי"ל דלכאורה רש"י גופא בביצה פי' ארב אדא בר אוכמא רק טעמי' משום מתקן אבל יפה כיון רש"י בזה דלעיל דף מ"ג הקשה תוס' בד"ה טבל מוכן ועוד מ"ש הכא אם עבר ותיקן ובביצה אם עבר וביקרו אין מבוקר. ותי' מגיני שלמה גזירת חכמים אין להשוות זו לזו ומצינו להרחיב סברתו דבשלמא התם גבי טבל אינו אלא משום מתקן לחוד אבל הכא לן טעמא אחרינא כמו שפי' רש"י משום דן את הדין. אבל קשה אביי לשיטתו דסובר מותר לבקר מומין בלילה וע"כ אינו יכול להיות הטעם משום דן הדין דהא זו אינו נקרא דין דמותר לבקר בלילה והדרה קו' התוס' לדוכתה רק אביי סבר כר"א ב"א דאם עבר ולהכי פי' רש"י משום מתקן אבל הכא בסוגי' ע"כ צ"ל דחזר אביי וסבר אם בקרו אינו מבוקר וא"כ ק' קושי' תוס' ולהכי מסקינן דלאביי יש עוד טעם אחר משום מוקצה ודו"ק:

ובאופן אחר יש לתרץ קו' התוס' הנ"ל. דלכאורה קשה מאי בעי התוס' ואב"א משובש וי"ל בלא אב"ע לק"מ קו' התוס' די"ל גבי בכור עסקינן דאית לי' בשרא אחרינא רק זה אינו דא"כ מי הוכרח בגמרא למימר רב אדא בר אוכמא משובש דלמא הא דקאמר ר"א ב"א מבוקר בדליכא בשרא אחרינא אלא ודאי מיירי התם בכל גוני אינו מבוקר. אמנם לק"מ קו' התוס' דבשלמא התם גבי טבל מתוקן דאינו מקצה דעתו מיני' דלמא יזדמן אחד שלא יהיה לו פירות ויעבור ויתקנו ויהי' מותר לאכול מיני' ע"כ אינו מוקצה גמור משא"כ בכור ליכא למימר כך דהא גבי בכור פסקינן דחכם שבקר אינו רשאי למיכל מיני' ואין אדם חוטא ולא לו ולהכי בדיעבד אינו מבוקר דמקצה מיני' דודאי אינו מזדקיק לי' חכם שיעבור ויבקר אע"פ דלית לי' לחכם בשר אחרינא דהא אינו רשאי למיכל מיני'. אמנם כל זה אינו אלא לגבי חכם אבל מג' הדיוטות אינו מקצה דהם רשאים למכור בשר מיניה דתלתא לא חשידי וא"כ קסבר שיזדקק לי' ג' הדיוטות שאין להם בשר ומבקרו ובדיעבד בג' הדיוטות מבוקר כנ"ל ודו"ק:

דף מז.

רש"י ותוס' ור"ן והרמב"ן מחולקים. הרמב"ן כ' כן מתחילה הך בסוף עסקיני' באפר של שבת כגון שמדליק ב"ה מע"ש ודולק בשבת רק המתרץ הכי קאמר בשלמא גבי אבן שבכלכלה אבן מיוחד לכך וחשיבה ולא בטל. אבל עפר שבמחתה לא חשיבי כלל האי דמיוחד המחתה לכך. אבל קשה מאי בעי המתרץ בדיבור שאע"פ שיש עלי' שברי עצים. וי"ל דהמג"א כ' אם נתערב אפר של שבת עם של ע"ש נתבטל ברוב אבל ניכר לא בטיל דהוה דשיל"מ ואפי' באלף לא בטיל ולפ"ז הא הכא עסקינן שדלק בו מע"ש ודלק קצת בשבת. וא"כ בשלמא ר"י סבר דמין במינו לא בטיל ומסברא שאפר זו אסורה משום דמוקצה ואשמועינן דמותר אבל לר"נ מין במינו בטיל ואם כן הסברא חצונה שמותר ומאי קמ"ל לכך הוצרך למכתב אע"פ שיש עלי' שברי עצים ודו"ק:

דף מז:

בתוס' ד"ה מפני שמקרב את כיבויו. וקשה לשיטת הירושלמי דפי' דמתני' דהכא כר"י ומשום גרם כיבוי. וקשה הא מסקינן התם עד כאן לא קאמר ר"י אלא משום דאדם בהול על ממונו. וי"ל דלכאורה קשה מאי קא פריך הגמרא התם ממחיקת השם הא מחיקת השם לא הוה אלא העברת לאו וכיבוי הוא איסור דאוריי' אמנם לשיטת התוס' גם זה לא הוה אלא מדרבנן דהוה משאצ"ל אבל לשיטת הירושלמי הוה איסור דאוריי' וממילא לא צריך לחלק בין היכא דאדם בהול על ממונו ובין אין בהול ולפ"ז לא קשה מידי ודו"ק:

דף מח.

בתוס' ד"ה וכי מפני וכו' ולמאי דמשני וכו' אומר רשב"א דה"נ מיירי במוכין של הפתק. אבל הרא"ש ז"ל כ' לקמן הא דקאמר אביי אין מטלטלין אם נאמר דלא פליגי צריכין לומר דמוכין חשיבי טפי מגיזי צמר אבל לעולם איירי באינו של הפתק וקשה מאי קא מסייעא לי' מבריית' דלא יחפור דלמא איירי התם בשל הפתק. וי"ל אי מיירי בשל הפתק מאי קמ"ל בשלמא אמתני' לקמן לא קשה דשפיר אשמועינן חידוש בסיפא כיצד מנער דטלטול מן הצד שרי אבל הכא קשה אע"כ ברייתא נמי באינו של הפתק ודו"ק:

דף מח:

הקשה הפנ"י אמאי לא מייתי מתני' דעוקצין שלל של כובסין והבגד שתפר בכלאים חבור עד שיתחיל להתיר. ונ"ל ליישב דלכאורה קשה מ"ט לא הביא התם במתני'

שלשלת של מפתחות אלא ע"כ משנה דהתם משמעות שלל של כובסין רצוע של בגד כמו כל הפירקין עוקצין לפירא ולקליפה לביצה להכי לא נקט שלשלת של מפתחות ולהכי לא מצי למיפרך מיני' ודו"ק:

דף מט.

איבעי' להו לחין מחמת עצמו או לחין מחמת דבר אחר. לפ"ז משמע דלחין מחמת עצמו סברא חיצונה לאסור ומחמת דבר אחר קמיבעי להו. אבל הרמב"ם פי' איפכא דלחין מחמת דבר אחר סברא חיצונה לאסור. ונ"ל קצת ראי' ממתני' דלכאורה קשה מאי הוצרך לחלק בין לחין בין יבשין לפלוג ולתני בדידי' בין מחמת עצמו או מחמת דבר אחר. ולבתר העיון לק"מ לשיטת הרמב"ן דבמס' ב"ב דף י"ח מצינו דכל מידי דלא שכיח לא תני במתני'. ולפ"ז לשיטת הרמב"ם הא דקתני במתני' לחין היינו מחמת דבר אחר ומאי הוצרך עוד למתני' לחין מחמת עצמו ולחין מחמת עצמן לא שכיח טובא דלא מצינו רק ממרטא דביני אוטמא אבל לשיטתם הא דקתני במתני' לחין היינו מחמת עצמו דהוה סברא טפי לומר וא"כ קשה ליפלוג וליתני מחמת דבר אחר דהוי שכיחי טובא ושפיר מוכיח הרמב"ם ודו"ק:

אמר ר"י תפילין צריכין גוף נקי וכו' פי' תוס' ד"ה כאלישע והא דאמר במדרש מפני מה לא החזיקו בהן מפני הרמאים. ויש לפרש דמצינו בכמה דוכתי מצוה בעידנא דעסיק בי' מגינה ומצלה מגין מן וכו' ומצלת מן הפורעניות והכי פשטא מפני מה לא החזיקו נאמנת בידם דהא מצוה בעידנא דעסיק ביה מגין מן י"פ ותיר' תוס' הא תינח כשמניחין למצות הש"י אבל הם תיכף כשמניחין אינו מניחים אלא לרמאות בני אדם. ובזה נבא לבאר ענין סוגיתנו דלכאורה קשה על אלישע הא הוא ודאי מניח תפלין משום מצוה ומפני מה היה צריך להורידם בשעה שבא הקסדור הא ידע שאחז"ל אוחזן בידו וא"כ טפי ה"ל למיעבד להניח על ראשו ולשקר דודאי יעשה לו נס דהא בעידנא דעסיק ביה מציל מן הפורעניות. אמנם לק"מ דרמב"ם לא גרס כגירסת הגמרא שלא יפיח בהן אלא גרס אפי' שלא יפיח. ודאי הפחה לאו כל כך מעשה אלא עיקר גוף נקי שלא יסיח שקר או לשון הרע. וא"כ מש"ה הורידם מעל ראשו שלא הי' רוצה להסיח בהם שקר וא"כ בשעת הורידם ג"כ עוסק במצוה ולהכי נעשה לו נס גדול ודו"ק:

בתוס' ד"ה כנפים וכו' אמר ר"י דאמר במדרש יונה בשעה שהיא יגעת פורחת באחת ונינוחת באחת ופי' בנו של ר' בחיי זצ"ל דרש"י ותוס' לשיטתי' לקמן דף ק"ל מייתי הגמרא ראי' דכל מצוה שלא מסרו עצמנו עדיין רפוי' היא בידינו מאלישע בעל כנפים

ופי' רש"י ז"ל דהראי' שכל ישראל לא מסרו עצמם אלא אלישע ב"כ. ותוס' פי' אפילו אלישע לא מסר כשבא הקסדור היה מורידם וא"כ רש"י פי' כאן כמו יונה שנוצה מגינות עלה כך גבי אלישע המצות תפלין מגינה עליו דרש"י לשיטתו דסובר שהוא מסר עצמו כראוי. אבל תוס' לשיטתיה סברו דגם הוא לא מסר עצמו כראוי' ומפני מה נעשה לו נס גדול כזה משום מצוה אחרת שהי' לו בידו ושפיר כתבו כמו יונה בכף אחד מניחת. ובכף אחר פורחת וגם הוא מצוה אחת מניח ואחרים מגינים עליו ודו"ק:

דף מט:

אבא שלחא הוה ואמר הביאו שלחין ונשב עליהן. פירש"י בחול אבל תוס' פי' בשבת וכ' בספר מגיני שלמה לקיים פי' רש"י דאי כפי' תוס' דבשבת איירי מאי מקשה הגמ' לקמן לימא כתנאי מאי הוצרך יותר מר"י אלא ע"כ בחול ושפיר מקשה הגמ' דר' חנינא בר חמא לא הי' תנא גדול אלא בתחילת אמוראים הוה וע"ש. אבל ל"נ לקיים בענין אחר. דלכאורה קשה מאי הוצרך ר"י למימר הביאו שלחין ונשב עליהן אלא ודאי בחול מיירי והי' צ"ל לישב עליהן שלא יהי' סבורין לאבדן שהוא אומן הי' אבל קשה הי' לרש"י קו' התוס' וכתב בספר מגיני שלמה וטעות סופר יש כאן והכי הוא בתלמוד הראשונים אמר ר"י ברי' אבא הלכתא שלחא הוה וממילא לא קשה קושי' תוס' ודו"ק:

בעי ר"י ויבא יוסף וכו' מנינא הוא או לא כמ"ד לעשות צרכיו נכנס ופי' רש"י נראתה לו דמות דיוקנא של אביו ואמר לו רצונך שימחוק שמך מן האפוד. וקשה מ"ט לא נראה יעקב ליהודה כשבא אצל תמר או לאחים כשמכרוהו יוסף. אך לק"מ דפלוגתא היא במס' סוטה מה שכתוב על האפוד ח"א שמות האבות וח"א שמות האבנים. ונקדים עוד בכל שמות השבטים לא מצינו ס' רק אצל יהו"סף. אם לא הי' כתוב על אבני אפוד יוסף צריך למכתב שמות האבנים דצריך להיות עלי' כל האל"ף בי"ת והאות ס' לא מצינו גם בהאבות וצריך למיכתב האבנים שם ספיר שנמצא בו האות סמ"ך ולא שמות האבות להכי גבי יוסף שפיר בא יעקב משום פסידא דידהו אבל ביהודה לית לן בהא אי כתיב או לא ודו"ק:

דרוש לשבת חנוכה תקפ"ד לפ"ק

בשבת דף מ"ט אבות מלאכות מ' חסר א' כנגד מי. אמר להו חנינא בר חמא כנגד עבודת המשכן אמר להו ר' יונתן בר"א כך אמר ר' שמעון בר"י בן לקוניא כנגד מלאכה מלאכתו שבתורה בעי ר"י עד תניא כמ"ד כנגד עבודת המשכן ע"ש. והק' תוס' הא ע"כ האי מ"ד כנגד מלאכה ומלאכתו נמי ס"ל כנגד עבודת המשכן דאין סברא לומר שמדעתו בירר

המלאכות החשובות ועשאום אבות ועוד תניא בהדיא ולאידך מ"ד קשה שיליף ממשכן מנ"ל שהוא ל"ט וכו' עד שחשבינן מרקד ובורר לשתים שהן דומות זה לזה. ונ"ל לפי מ"ש תוס' חדשים פ' כלל גדול שהק' תוס' יו"ט למה נקט ארבעים חסר אחת ולמה לא תני ל"ט. ותי' לפי מ"ש הרשב"א בריש שבת מה שמתרץ התם הא תנא הכנסה נמי הוצאה קרי לי' וקשה כיון שמשמע ר"פ הזורק שהכנסה לא הוה אלא תולדה האיך למדו בחד לישנא האב והוצאה שהוא אב. ועוד קשה שמקדם הכנסה להוצאה ע"כ אמרינן שהוצאה והכנסה הוי נמי אב אלא לפי שדומין זה לזה לא מחייבין תרתי בחד העלם. נ"ל לפי זה ניחא שקתני במתני' ארבעים חסר א' כלומר שבאמת הן ארבעים אלא שחסר א' לענין חיוב בהעלם אם עשאו כולם בהעלם א' יע"ש. וזה ניחא לפי תי' ראשון בריש פרקין אבל רבא שסובר רשות קתני מפני שסבר כמו שמבואר בריש הזורק שהכנסה הוי תולדה א"כ לדידיה קשה על מתני' כמו שתי' המהרש"א בחי' למ"ד כנגד מלאכות שבתורה הוה ניחא לשון מתני' שקתני ארבעים חסר א' כלומר מ' מלאכות כ' בתורה ואפילו הכי לא הוו אלא ל"ט שחד לא נחשב כמו שאמר הש"ס. ולפ"ז י"ל בזה פליגי שמ"ד כנגד מלאכות שבתורה ס"ל שהכנסה הוה תולדה וקשיא למאי נקט ארבעים חסר א' ע"כ כנגד מלאכה בתורה וניחא מתני' כמו שתי' מהרש"א אבל אידך סבר דשתיהם הוה אבות א"כ שפיר י"ל כנגד עבודת המשכן וניחא נמי מתני' כמו שתי' תוס' חדשים. ולפ"ז ניחא שפיר הביא חנינא כמ"ד כנגד עבודת המשכן דקתני בברייתא. שקתני הם העלו את הקרשים מקרקע לעגלה ואתם לא תכניסו מר"ה לרה"י הם הורידו את הקרשים מעגלה לקרקע ואתם לא תצאו מרה"י לרה"ר ומדקתני הוצאה והכנסה שהיו שניהם במקדש ש"מ ששניהם אבות הן והיינו כמ"ד כנגד עבודת המשכן. ומה שקשה מנ"ל שהם ל"ט עד שנחשב בורר ומרקד לתרווייהו י"ל שסומך על דרשה של רבי שאמר אלה הדברים אלה הוי ל"ו דברים הדברים הוי שלשה שהמה ל"ט. ולפ"ז מכ"ש שניחא טפי מ"ש בירושלמי פ' כלל גדול דאיכא חד מ"ד דסבר כנגד ארבעים חסר א' כל פעם שכ' במשכן עבודה ומלאכה יע"ש אבל אידך מ"ד סבר כנגד כל מלאכה שבתורה. ולפ"ז י"ל שיש נ"מ אי אמרינן כנגד עבודת המשכן א"כ י"ל הוצאה והכנסה הוו תרווייהו אבות כיון שהיו תרווייהי במשכן אף על גב מה שהורידו הלוים מעגלות זה לא הוה בכלל מלאכת משכן אלא עבודת המשכן מ"מ ילפינן מיני' להאי מ"ד כיון שאמר שילפינן ממשכן אפי' היכא דכתיב עבודה א"כ ילפינן שפיר מעבודת הלוים דהוצאה והכנסה הי' תרווייהו אבות אבל למ"ד כל מלאכתו שבתורה לא יליף כלל מה שהי' עבודה במשכן אלא מה שנעשה במלאכת לחוד א"כ לדידי' הוצאה מנ"ל ע"כ כמו שהביא ר"פ הזורק

מויעבירו קול במחנה והתם לא הוה אלא הוצאה והכנסה לא כ' כלל משום הכי לא הוה אב אלא הוצאה ובזה יש לומר שפליגי רא"ש ורבא בריש פרקין ולכולי עלמא אית להו שצריכין קרא על הוצאה אבל כל זמן שלא גלי לן קרא שהוצאה הוה מלאכה מזה שהי' במקדש לא ילפינן לחוד אבל לבתר דגלי לן קרא שהוצאה הוה מלאכה והכנסה מסברא הוא ילפינן שפיר מעבודת הלוים במקדש והתם תרווייהו הויין הוצאה והכנסה משו"ה תרווייהו אבות נינהו. אבל רבא סבר שלא ילפינן כלל מעבודת המשכן אלא ממלאכות והתם לא כ' אלא לא יעשו עוד מלאכה על הוצאה שהיה במלאכת המשכן והכנסה לא הוה אלא מסברא הוא משו"ה הוצאה הוה אב והכנסה תולדה ובהני דברים ניחא דברי הרמב"ם פ' י"ב מהל' שבת ה"ח וע"ש בלח"מ:

עיין מה שכ' ר"ח ר"פ הזורק שלא גרס כגירסת רש"י וכן הוא בירושלמי. אלא אפי' אי איירי בחול מ"מ שהתורה קור' מלאכה דכתיב לא יעשו עוד מלאכה ע"ש וכן בתשו' רב בצלאל אשכנזי הא לפי מה שסבר הכא הש"ס למימר דהמלאכה היתה דים דשלימי עבידתא א"כ ממילא ה"נ האי העבירו קול במחנה שלא יעשו עוד מלאכה היינו שלימה עבידתה ולפ"ז אי י"ל שהוי ר"י לשיטתו שסבר התם בסוטה שניהם לדבר עבירה מתכוין וא"כ לדידי' ע"כ והמלאכ' היתה דים היינו ממש משו"ה לא יעשו עוד מלאכה היינו נמי מלאכה ממש ומוכח מזה שהוצאה מיקרי אבל לאידך מ"ד שסבר דשלימי עבידתא ע"כ צ"ל שמודה לגז"ש. וי"ל בזה לפי מה שאיתא לקמן ריש פ' הזורק שר' עקיבא אמר מקושש זה צלפחד נאמר כאן ויהי' בני ישראל במדבר וימצאו איש ולהלן הוא אומר אבינו מת במדבר דברי ר"ע אמר לו ר"י בן בתירא עקיבא בין כך אתה עתיד ליתן את הדין אם כדבריך התורה כיסתו ואתה מגלה אותו ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק ואלא הא גמר גזירה שוה לא גמר. וכ' תוס' שע"כ בקבלה היתה בידם מנין גז"ש שלהם משו"ה לא קיבלו. ושמעתי מא' מגדולי ישראל שאמר אתה מוצא לעז על אותו צדיק היינו יוסף וכיון שניתן רשות לומר אומר אני שי"ל ע"כ ה"נ דהא אם מקושש הגז"ש מר"ע ע"כ צריך להוציא ממנין גז"ש שלהם ואפשר לדעתו שמוציאין האי גז"ש העברה העברה דליתא האי גז"ש וע"כ צריך לומר כמו שאמר ר"ח שעיקור הוצאה שידעינן היינו מדכתיב לא יעשו עוד מלאכה וא"כ צ"ל דמלאכה ממש וס"ל והמלאכה היתה דים נמי מלאכה ממש וא"כ אייתר לן לעשות מלאכתו בבית וע"כ לעשות צרכיו שהוא גנאי לאותו צדיק היינו יוסף וזה שאמר אם כדברך כלומר בלא גז"ש התורה מכסה ואתה מגלה ואם לא אלא שי"ל ר"ע סבר כמו שהביא בילקוט שאתה דורש הגז"ש והתורה מגלה אותו מ"מ מוציא לעז על אותו צדיק בשם המדרש אבכיר ויבא יוסף לעשות מלאכתו

היינו יום השבת דכתיב הכא מלאכתו וכתיב התם ויכל מלאכתו ומה עשה ביום השבת עוסק בתורה וא"כ ממילא לפי המדרש אינו בכלל מלאכה שבתורה כמו שכ' רשב"א שמלאכתו דכתיב בשבת אינו בכלל וע"ש. אלא שזה מנ"ל שמשמר יוסף ובפ"ד האריך אי אבות הי' להם דין ישראל ומותר לשמור את השבת או הי' להם דין בן נח וגוי ששבת חייב מיתה וא"כ כל זמן שאין לנו הכרח ששמר את השבת אמרינן לא שמר את השבת אלא שכ' המדרש מדכתיב טבוח טבח והכן אינו אלא שבת דכתיב ביום הששי והכינו אבל בש"ס דידן פג"ה קאמר כמ"ד ג"ה נאסר לב"נ וא"כ י"ל אי אמרינן ג"ה אסור לב"נ א"כ אין הכרח ששמר יוסף את השבת א"כ ויבא יוסף לעשות מלאכתו ע"כ לעשות צרכיו נכנס ואיכא לעז אבל אי אמרינן ג"ה מותר לב"נ וע"כ והכן הוא שבת א"כ שמר יוסף את השבת ממילא י"ל כפשטא ויבא יוסף לעשות מלאכתו היינו בשבת הי' והלך לעסוק בתורה וליכא לעז אבל ריב"ב ס"ל שג"ה אסור לב"נ א"כ אין הכרח ששמר השבת וממילא איכא לעז. עם זה יש לפרש נמי המדרש רבה בפ' נשא ביום השביעי לבני אפרים אמר הקב"ה אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה שנאמר וטבח טבח והכן חייך שבן בנך מקריב קרבנות בשבת וע"ז נאמר ביום השביעי לבני אפרים וי"ל שודאי גוף הקרבן שהקריב אין חידוש כ"כ שמצינו כמה קרבנות שדוחין את השבת וכאן הי' קרבן צבור ויכול להיות שעיקר החידוש לפי מה שאיתא במדרש נשיא א' ליום שאפי' מה שפרקו מעגלות שהביאו הי' פרקן כל אחד ביומו ולא שנים ביום אחד וא"כ בני אפרים היו פורקין ביום השבת מהעגלות שהי' רה"י לרה"ר וזה התירה התורה לכבודו של יוסף אע"ג שזה לא הותר כלל במשכן בשאר מקומות מ"מ כיון בהקמת המשכן אזי לא הי' עבודת הלוים שיאמרו הם הוציאו ואתם לא תצאו א"כ בקל יכול למימר כיון שבל"ה הוצאה מלאכה גרועה הוא וג"כ מה שהתיר התורה לשבט אפרים לפרוק מהעגלות שהוא רה"י לרה"ר ע"כ הוצאה מותר בשבת אע"ג שגז"ש מקובל בידם שילפינן העברה העברה שהי' יום השבת מ"מ צ"ל שהאי גז"ש אתי' למלאכה אחרת שאסרה התורה ביום השבת וכיון שהוצאה לא הוה מלאכה לא נשתייר אלא ל"ח מלאכות וע"כ האי דכתיב לא יעשו עוד מלאכה ליכא למימר דקאי על הוצאה אלא דשלימי עבידתא וממילא אידך דכתיב והמלאכה היתה דים נמי להכי דשלימי אתי וממילא ל"ז פעמים מלאכה דכתיב וחד גז"ש אתי' לרבות חד מלאכה ואיתא ל"ח וע"כ אייתר האי קרא ביוסף לעשות מלאכתו ע"כ לעשות צרכיו נכנס ואיכא גנאי וא"כ אדרבה ממה שהתיר לו התורה הוצאה לכבודו איכא זלותא ח"ו ע"כ אמר המדרש אתה שמרת וכו' דכתיב והכן ואין והכינו אלא השבת כיון ששמר יוסף את השבת א"כ מאי דכתיב לעשות מלאכתו ממש והוצאה אסור והא

דפרקו בשבת משום ששמר את השבת דוחה שבת וא"כ ליכא זילותא ליוסף אפי' לשעה אדרבה לכבודו התירה התורה ושפיר קאמר חייך שבן בנך עתיד להקריב בשבת:
עוד בזה הענין. מה שיש לדקדק בריש פ' הזורק שהקשה הש"ס מכדי הזורק תולדה דהוצאה היא הוצאה גופא היכא כתיבה עד שמסיק שקאמר הכנסה מנ"ל סברה אלא שהוצאה והכנסה תולדה הוא וכו' מכדי האי מחייב והאי מחייב למאי נ"מ קרית לי' אב ותולדה עיי"ש בסוגיא דהתם. ותמוה למה נטר להקשות כל הקושית עד השתא. וי"ל שודאי מתחילה על מתני' דיציאת השבת לא קשה כלל דהוצאה כיון שהי' במשכן ממילא אסורה וה"ה לזריקה שהוא חייב כיון שהי' במשכן מושיט וכ' התוס' בסוגי' דקלוטה שיותר דומה זריקה להושטה מהוצאה וזה נמי לא קשה כלל מה לי אב מה לי תולדה כיון שחייב ע"ז וע"ז שי"ל שנ"מ לענין התראה כמו שכ' התוס' התם פ' הזורק אבל הכא אמתני' דזורק פריך שפיר כיון שקתני במתני' אבל לא היו זורקין שמשמע שאין רשאין לזרוק משום קדושה שבהן ע"כ תו ליכא למימר שזריקה תולדה דהושטה היא כיון שלא הי' יכול להיות דבר זה במשכן דאין רשאין לזורקן ודו"ק:

דף נא:

בתוס' ד"ה במה בהמה. דאדם מוזהר על שביתת בהמתו וכו' אבל לאו ליכא וכו' ובריש נדרים דייק בהך ובכל הני דלעיל דאיכא דוכתא וכו'. ולכאורה המשך של תוס' אינו מדויק שפיר כמובן. וי"ל דהנה לפום רהיטא לאו כל כך קושי' מה שהקשה הש"ס בנדרים דבשלמא לעיל בפ' ב"מ או ב"ט אין מדליקין ואין טומנין החידוש משום גזירה שמא יטה או יטמין ברמץ ולהכי מפרש תחלה אין טומנין או אין מדליקין אבל הכא איפכא במה יוצאה חידוש ולהכי מפרש תחילה יוצא הגמל באפסר. אבל לבתר העיון שפיר קא פריך הש"ס במס' נדרים לר"ש דסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה מותר וא"כ ג"כ הכא אינה יוצאה החידוש דהא הוה מלשאצ"ל ומאי נאסור אבל לר"י לק"מ קושית הגמרא. אמנם כתב בס' תוס' שבת דגבי מלאכה שהוא עבר בעשה לא גזרו משום שבות אלא גבי מלאכה שהוא עבר בלאו. ולפ"ז שפיר מקשה הגמרא אפי' אליבי' ד"ת דהוא סובר משאצ"ל חייב דוקא היכי דקאי בלאו אבל הכא אינו אלא עשה למען ינוח והוה משאצ"ל פטור והוה ג"כ אינה יוצאה החידוש ושפיר מקשה הגמרא. ולפ"ז שפיר מוכיח התוס'. ברישא אמר דהכא אינו עובר אלא בעשה וא"כ מקשה הגמרא דנדרים שפיר אליבי' דכ"ע ודו"ק:

דף נב.

הסוס בשיר. אמר רב הונא או יוצאין או נמשכין ושמואל אמר דוקא נמשכין. פסק הרי"ף ז"ל כר"ה ורבים מקשים עליו הא תני' במתני' כוותי' דשמואל. וי"ל דהנה לקמן ע"ב אמר ר' יצחק בבאין מנוי אדם לנוי בהמה ורב יוסף אמר הואיל ואדם מושך בהם. ולפי פי' הר"ן לעיל שהקשה תוס' אפי' רש"י הא נוי לכ"ע אסור פי' הר"ן דשאני נוי דהוה אורחי' בכך בחול ודאי מותר לפ"ז תלי' פלוגתא דר"ה ור"ש בפלוגתא דר"י ור"י דודאי לר"י ג"כ מטמא כשאדם מושך רק הוא סובר כר"ה אפי' כרוכין מותר וא"כ אין יכול למוקי מתני' כשאדם מושך בהם דוקא אבל ר"י סבר כר"ש ושפיר איירי מתני' דוקא כשאדם מושך בהם נמצא ר"י סבר כר"ה כנ"ל ולקמן תני במתני' במחוללין ושפיר יכול להיות אפי' לר"י ולפ"ז פסק הרי"ף כר"ה דגם לר"ה יש תניא כותי' שהוא סובר כר"י והברייתא דמחוללין תניא כוותי' דר"י ודו"ק:

אמרוה רבנן קמי' דר' אסי הא דרשב"י לא צריכנא וכו' אמר להו ר"א אצטריך להו ה"א אמר לפניו ולא קיבלו מיני' קמ"ל. וי"ל דזה תלי' בשיטת הרמב"ן ובעל המאור לעיל דב"ה סבר מחליפין לפני רבי רק גמל בחטם ונפשוט מר"י דבהמות יוצאת דוקא באפסר ורבנן סברו אמר ולא קיבלו הדיוק אבל גוף הדבר קיבלו מיני' ושפיר מצי למוכח מיני' אבל ר"א סבר כשיטת הרמב"ן שמחלפין מחומר לקל ומקל לחומר ולא איפשט כלל וע"כ לא קיבלה אפי' גוף הדבר ולא מצי למוכח מיני' וצריך לר"ד ודו"ק:

דף נג.

תוס' ד"ה אילימא וא"ת נפשוט מרישא וכו' י"ל דמרישא לא מצי למיפשט עכ"ל. וקשה א"כ מסיפא נמי לא מוכח כלום דאיידי דקתני רישא בקשורין תנא נמי סיפא. ולולי דברי תוס' הי' נ"ל לומר דהא לעיל ד"ה והוא שקשורין פי' רש"י בקישורין לו מע"ש הוה מלבוש הא באינה קשורה מע"ש הוה משאוי משום דע"כ הי' בלא מרדעת יכול להיות עכשיו נמי בלא מרדעת. ותוס' פי' וגם הרב פורת בענין אחר. ונ"ל דיש חילוק לדינא לרש"י אפי' בדיעבד אם קשר בשבת לא יצא משום דהוה משאוי אבל לשיטתם אם עבר וקשר יוצא בהם אבל ממתני' לא מוכח דבדיעבד אי אסור או מותר ולפ"ז שפיר קאמר שמואל והוא שקשר לו מע"ש אבל קשר בשבת בדיעבד לא יצא ואמר ר"י דממתני' לקמן נמי דייקא דאסור אפי' בדיעבד:

אבל בירושלמי פי' לא כרש"י ולא כתוס' אלא פי' משום טלטול דבעלי חיים עיין ברא"ש. ונ"מ דלשיטתם בחצר מותר אבל לירושלמי ודאי אין חילוק בין חצר לרה"ר. והקשו

המפרשים על רב"י שפסק בחצר מותר. ע"כ צ"ל שסבר או כרש"י או כתוס' ורא"ש ז"ל הביא הירושלמי ומשמע דסבירא ליה הכי ואם כן אף בחצר אסור כמובן. ויש ליישב דהנה הירושלמי הקשה בעצמו מברייתא הי' קשור באבוס וכו' ותי' דאתי' כרשב"א לית ליה צדדין. ולכאורה מגמרא דילן ליתא האי תי' דירושלמי דהא מסקינן לקמן בפרק מי שהחשיך צדדין כ"ע אסור אלא דאיפלוגי בצדי צדדין ולהכי סובר כרש"י מתיר בחצר דע"כ ליכא האי טעמא כאן משום צדדין דא"כ קשה מברייתא שהק' בירושלמי בעצמו דהא מגמרא דידן ליתא האי תי' דירושלמי כמובן. גם הראש גופא נ"ל שאינו סובר כשיטת הירושלמי רק הביא ללמוד מיני' דין דנר שעל גבי הדקל עיין ברא"ש ודו"ק:

הסמ"ג פסק אפי' בחצר אסור להניח אוכף ואפי' בלא קשירה והשיג עליו הטור. מה איסור יש בזה. והקשה הרב ב"י דהכי מסקינן הכא בגמרא לפי תי' השני כאן לחמם וכו' עיין בט"ז. ונ"ל לתרץ דקושית הגמרא מ"ש מאוכף דאף הוא לחמם קצת מגופו של חמור והקשה עליו מברייתא מק"ו דנטילת האוכף ותי' הגמרא בתי' האחרון לאו ק"ו הוא דנטילת אוכף לא הוה אלא לצינה אבל מניח שרי אפי' גבי אוכף דהוה למחמם קצת גופו ולא כמו שפי' רש"י כאן לחמם הוא המרדע אלא מניח האוכף שהוא לחמם קצת גופו ושפיר כ' הטור ודברי פי חכם חן ודו"ק:

ר"ת ז"ל וכל הפוסקים לא חילקו בין גדול לקטן. וי"ל לפי תוס' ד"ה מאי לאו. וא"ת מאי קשי' דילמא הכא מיירי שניתלו מע"ש ותי' דדייק מדנקט ר"ה ר"ה רק גבי טרסקל עכ"ל וקשה דילמא הא דנקט גבי טרסקל ברה"ר אכולה מילתא דברייתא קאי. אולם ז"א דמצי למיכתב ר"ה גבי קמיע דהוא סוף הברייתא רק זה תליא באוקימתא דלקמן זה חומר בבהמה מבאדם קאי אסנדל ופי' המהרש"א אף אקמיע ולהכי קתני ר"ה קודם קמיע וסנדל למימר בזה חומר אבל לעולם ר"ה אכולה קאי והדרה קו' התוס' לדוכתה ורק קס"ד השתא דלא קאי אלא אקמיע וא"כ הוה עכ"פ אחר סנדל אע"כ לא אכולה מילתא קאי. אבל הפוסקים כתבו במסקנא דמילתא. דקאי זה חומר אקמיע וסנדל וא"כ הדרה קו' התוס' לדוכתה ולא צריכין למיפלג בין קטן לגדול ודו"ק:

הטור והרמב"ם לא הביאו כלל דין זה של קמיע. וי"ל דהם סברו כסברת המרדכי דגבי בהמה לא גזרינן משום שבות ובברייתא לקמן איתא אם יצא בקמיע שאינו מומחה אינו חייב חטאת ולהכי לא הביאו כלל דין של קמיע דבבהמה מותר לסברת המרדכי אפי' בקמיע שאינה מומחה לכתחילה דלא גזרינן משום שבות. וכת' הנ"מ לגבי אדם דהוה כמו לנוי והוה רק משום שבות אבל בבהמה הוה משאוי ואסור מדאוריית' זה אינו דהוה בהמה חומר מאדם ולא הוה צריך למוקמי זה חומר אלא בקמיע ודו"ק:

דף נג:

רש"י בד"ה לחלב פי' הוה משאוי שטעונות חלב בכיס. והקשה מהרש"א דרש"י נראה כסותר דלעיל פי' דהוה הטעם משום שמא יעבירנו. ויש ליישב דהא אמרינן הזב לא יצא בכיסו וגבי אדם היינו טעמא משום משאוי וממילא סברא חיצונה דגבי עזים צרורות נמי הוה טעמא משום משאוי דהא בחד בבא של זב כתיב. אבל ר"י לא בעי לאוקמי הטעם משום משאוי דהוה צריך לאוקמי תרי הברייתות כתנאי אע"כ הטעם משום שמא יעבירנו וזב בטעמו בפני עצמו והק' עליו ר"י תנאי שקלית מעלמא כלומר טפי הוה לך לאוקמי בתנאי כדי שיהי' הטעם של זב ושל עזים שוות דכתיבו בחד בבא כלומר את"ל לא ניחא לי לאוקמי כתנאי טפי נראה לו לאוקמי אליבי' דחד ותרי טעמא הוי לי' לאוקמי אליבא דר"י דמתני' הכא ליבש והכא לחלב דהוה כחד תנא וחד טעמא עכ"ל הגמרא ושפיר פי' לעיל משום שמא יעבירנו אליבא דר"י אבל ר"י לטעמי' משום משאוי ולהכי פי' כאן משום משאוי ודו"ק:

דף נד.

תוס' ד"ה הלכה כר"י ב"ב. וא"ת אמאי לא קאמר הלכה כר' יוסי וי"ל משום דבמקום שאין עושין כלל אלא כדי ליבש אוסר ר"י עכ"ל. וקשה דלפי' תי' הר"י לעיל דף נ"ג ע"ב תוס' ד"ה כאן ליבש זה אינו. אמנם לתי' הר"י גם קושי' לק"מ אבל לתי' הר"פ קשה ולפירושו התירץ ג"כ רפה הוא דלכאורה קשה על קו' התוס' דה"ל למינקט ר"י וכו'. הא ר"י קאי אכולה מילתא דמתני' דהא קאמר בהדיא ר"י אוסר בכולן אולם בכולן קאי בין אליבש בין אלחלב. אמנם הא כתיב בהדיא חוץ מן הכבונות. ואם נאמר דלא קאי אכולן דמתני' משו"ה שייך חוץ. ודאי לתי' הראשון של תוס' ד"ה כאן ליבש קושי' תוס' במקומה עומדת והל"ל ר' יוסי. וכ"ת אכולן דמתני' קאי דהא כתיב אוסר בכולן זה אינו משמע בין ליבש בין לחלב וכ"ת מה שייך חוץ גם ז"א לפי תי' התוס' ליבש הוה דומיא דכבונות וה"א כי היכי דאסר ר"י ליבש ג"כ אוסר הכבונות דהוי דומיא דליבש אבל ר"י לעולם רק אעיזים קאי וצריך תוס' לתירוצו דשאר בין ריב"ב לר"י. אבל לתי' האחרון של תוס' דהיינו לשיטת הר"י לק"מ דר"י אכולה מילתא קאי וגם התי' אינו מידי וגם לא צריך דלא קשה מידי לשיטתו ולא בעי תי' ודו"ק:

דף נד:

משום דמיחזי כמאן דאזל לחינגא. הש"ס מייתי לקמן ס"ד ע"ב תניא אידך בחצר מותר. והא כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור כתנאי. אבל לרמב"ם קשה דהוא סובר אפי' בחדרי חדרים אסור ומתיר בחצר. ותי' התוס' שבת דבמס' ע"ז איתא אסור למכור בהמתו לנכרי בין השמשות משום דלמא כי ישב נכרי על הסוס והוא מדבר עמו ומכיר הסוס את קול בעל הבית ואזלי מהרה וחייב משום מחמר ולפ"ז לק"מ. רק נקדים כלל אחד דהא דאמרינן כל מקום שאסרו חכמים וכו' אפי' בח"ח אסור היינו באיסור דאוריית' שגזרו משום שמא יבא לאיסור דאוריית' וא"כ הרמב"ם כ' דין זה בזמננו שאין מכירין לבהמות הקול של בעלים כמו שכ' התוס' התם וא"כ ליכא משום מחמר והוה רק משום דמיחזא דעביד איסור דרבנן ולהכי בחצר מותר דלא גזרו בזה אצל דרבנן אבל הגמרא צריך לתרץ כתנאי דהא בזמן הגמרא הוה איסור דאוריית' משום מחמר וגזרו בח"ח וצריך לומר כתנאי ודו"ק:

כתב הסמ"ג הטעם ולא בזוג אפי' פקוק משום משאוי. ותוס' בד"ה משום וכו' כתב שאינו משאוי דבטל לגבי אפסר. ובודאי כ' הסמ"ג שפיר בדליכא אפסר משום כמו שכ' במג"א. אבל קשה הא הטעם מפורש בגמרא משום דמיחזא כמאן דאזיל לחינגא ומאי צריך לטעמא אחרינא וי"ל דטעמי' וטעם הגמרא שוין דרש"י פי' לחינגי ותולין זוג להנאתו וטעמי' כדאמר לעיל מיני' נוי דהוה אורחי' בחול שרי אבל דלא הוה בחול אסור וא"כ בשבת אסור להוליך לחינגא והוה נוי דלאו אורחי' משום דהוה נוי הואיל והולך לחינגא אבל אי לא אזיל לחינגא לא הוי נוי דאורחי' ובשבת אסור להוליך לחינגא ולא אורחי' בכך והוה משאוי ולהכי ג"כ טעמי' של סמ"ג דהוה משאוי משום דלאו אורחי' ונוי דלאו אורחי' הוה משאוי ודו"ק:

דף נז.

במה אשה יוצאה וכו' ולא תטבול בהם עד שתרפם. הקשה בתוס' לדידן דפסקינן אפי' מועט ואינו מקפיד עליו חוצץ א"כ בשום דבר אין רשאי לצאת. ויש ליישב דהא דקאמר הכי דילמא מתרמי טבילה של מצוה לאו דוקא טבילת נדה דלא שייך ביה הלשו' דילמא מתרמי דאם היא תצטרך להטבילה למחר יודע מהיום אלא שהמה הי' אוכלין חולין בטהרה על טהרת הקודש ואי נגע בה שרץ או שנפל עליו רוק של ע"ה או של נכרי צריכה להטבילה ואע"פ שבזמננו אינו נוהג רק בימי התנאים. הי' במנין וצריך מנין אחר

להתירו. ולפ"ז דוקא מה שהי' במנין אז אסור גם עתה אבל מיעוט שאינו מקפיד עליו לא הי' כלל במנין ומותר:

בפירוש המשניות להרמב"ם כ' דהא דאמרינן בגמרא אסור לצאת בהן היינו דוקא לר"ה אבל לחצר מותר בכל אלו דמתני' ולא כמו שפי' רש"י. וכ' התוי"ט דודאי לענין דינא קאמר אבל הא דתנן במתני' לר"ה ולא תני אכולה דמתני' לקמן דקתני בכבול לחצר אסור לא כולהו דבמתני' כי היכי דתני' היפך דכבול תני גם היפך דכל הנהו דמתני'. ונ"ל דהא במתני' דלקמן פירש"י כבול היינו לכ"ע כיפה של צמר וא"כ לרב דאמר הכא כבול דעבדים תנן ולא קתני במתני' לקמן היפך דלקמן היינו כיפה של צמר ובמתני' דהכא היינו כבלא דעבדים וקאי לעולם לר"ה אכולה והיינו דקאמר לקמן דף ס"ד ע"ב לא אסרו אלא בחצר אבל הרמב"ם פסק כר' ענני בר ששון ושפיר פי' תוס' יו"ט ודו"ק:

בתוס' ד"ה במה אשה וכו'. חוטין לאו היינו שקולעת בהן שערה וכו'. י"ל דתוס' סברו אע"פ שהוא שבות דשבות אצל מצוה אסור אבל רש"י סובר אפי' הכי שקולעת בהן שערה דמותר להתירם דהוה שבות דשבות אצל מצוה. זהו דבריו של ט"ז. ובזה י"ל ג"כ הלישנא קמא ולישנא בתרא. דל"ק כל שהוא אריג לא גזרו אבל משום קפידא אע"פ שיתירום ג"כ ה"ל למיגזר שמא יעבירנו ד' אמות אלא דקאי אירישא שקולעת וא"כ בשלמא היכא דהוה חציצה גזרו דמותר להסירם דהוה שבות דשבות במקום מצוה אבל דבר דלא הוה חציצה אלא משום קפידא לא שרי להתירם דלאו מצוה כלל הוא. אבל ללישנא בתרא אפי' משום קפידא הוי חציצה מצוה דאי אסרינן להתירם אינה טובלת ושרי להתירם ושפיר גזרינן:

דף נז:

תוס' ד"ה אי כבלא וכו'. וא"ת אמאי לא תני נמי ברישא פיאה נכרית דלא יצא לר"ה וי"ל דמילתא דפשיטא היא וכו' וכתב בספר לחם שמים דלאו תי' היא דודאי יסירם דאדרבה לא יסירם דאסור לגלות שערה. וגם הקושיא מעיקרא לק"מ בשלמא בסיפא שפיר צריך למתני בחצר דה"א הא דמותר לצאת בהן בחצר דוקא בחול אבל לר"ה לא צריך למתני אסור דהא אפי' בחול אסור. ונ"ל דקושי' התוס' הוא על הפיאות שקורין בלשון אשכנז לאקען שמותר לצאת בהן בחול וע"ז שפיר תי' דהם ודאי יסירם דליכא איסור:

דף נח.

הרי"ף ז"ל לא מחלק בין עבד לי' לרבי' בין עבד לי' לעצמו. וי"ל דלפ"ז לא קשה קושי' התוס' ד"ה והאמר שמואל וכו' וגם נתישב קו' המהרש"א דהוא הקשה על הגמ' מה צריך הא דאמר שמואל כבלא דעבדים תנן הא קשה אפי' אי אמרינן כיפה של צמר תנן וכ"ש כבול דעבדים תנן הא קשה אפי' אי אמרינן כיפה של צמר תנן וכ"ש כבול דעבדים עכ"ל. ונ"ל דבמתני' קתני כסדר כגופו של אדם ברישא חוטין ורצועה דהיינו נוי שעל גבי הראש והדר קתני נוי שעל גבי המצח ולבתר הכי קתני קטלא וכבלא. וא"כ למ"ד כיפה והיינו נמי נוי שעל המצח ולעיל קאי אבל למ"ד דעבדים תנן אלמטה קאי אנוי שבצואר אבל נוי שבכסות לא מידכר כלל. ונתישב קושי' התוס' דאי של כסות תנן הוה שלא כסדר. ולפ"ז נתישבה קושי' המהרש"א בלא"ה הא כיפה של צמר תנן וכ"ש כבלא שבכסות אבל כבלא בצואר מותר כדשמואל. אבל השתא דאמר שמואל כבלא תנן ע"כ צ"ל שבצואר דאי שבכסות הוה מתני' שלא כסדר כנ"ל. אבל לשיטת הרמב"ם ז"א דלעולם גם במתני' של כסות תנן וכ"ת הוה מתני' שלא כסדר לשיטתו ז"א דהוא סובר דהוה כסדד וטעמו ברישא קתני משום חציצה והדר תני משום שלפה והדר תני כבול וקטלא דהוי טעמן משום דלמא אתי לאתוי' בר"ה והיינו לפי המסקנא דהוה טעמא דכבול משום משאוי הבגד ושפיר הוה מתני' כסדר ולא מקשו הגמרא מידי דלעולם כקו' התוס' דשל כסות תנן במתני' וכ"ת הוה שלא כסדר זה אינו דבמסקנא הוה טעמא משום משאוי ושפיר הוה כסדר כשיטת הרמב"ם ולא למפליג מידי בין דעביד איהו לנפשי' או לרבי' ולזה כיון הרי"ף ודו"ק:

בתוס' ד"ה במאי אוקימתא וכו' והשתא נמי ידע הש"ס הא דר"י אלא דלא ידע שיש לחוש דילמא מפסיק עכ"ל. וי"ל דלעולם לא ידענא דר"י רק מעיקרא ס"ד כי מקפל טלית עליו ותו לא הוה סימן שהוא עבד דאין רואין אותו והוה כבול גופא המשא:

דף נט.

בגמרא הואיל וראוי להקישו על גבי חרס. ויש להקשות א"כ מאי צריך הגמרא לעיל למיפלג גבי בהמה דלית ביה עינבל דילמא לעולם תרווייהו דלית ביה עינבל רק הא דלא הי' בו עינבל מעולם ואין מועיל הטעם הואיל וראוי להקישו על גבי חרס הא דנוטל עינבל ומשום הואיל וראוי להקישו על גבי חרס שפיר מקבל טומאה. ויש ליישב דבשלמא גבי אדם שפיר מועיל הטעם דהשתא נמי חזי לאדם לשתות בו את התינוק אבל גבי בהמה תו לא חזיא משום טעמא דהיקשא דאם היקש עליו עד למחר לא ישמע היכן הבהמה

היא. אבל להרמב"ם דכ' גבי בהמה האי טעמא וע"כ צ"ל משום דמעיקרא הוי תשמיש אדם שראוי לשתות בו התינוק. וקשה מעיקרא פסק הרמב"ם כר"י ולבתר מיני' פסק הואיל וראוי וכו'. אבל לפי תי' התוס' ד"ה הואיל וראוי לשתות בו מים שפיר ודו"ק:

דף נט:

ולא בטבעת שאין עלי' חותם. וקשה הא בין לרבא בין לר"נ בר יצחק חייב חטאת ולרבנן פטור אבל אסור כהתוס' ולקמן במתני' טבעת שיש עלי' חותם כ' הגהות אשר"י אפילו לרבנן חייב דוקא לענין טומאה פליגי אבל לענין שבת מודה. וגם רמב"ם פסק לענין טומאה כרבנן וגבי שבת פסק יש עלי' חותם חייב חטאת. ויש ליישב דלעיל דף נ"ב ע"ב מקשה הגמ' אר"א דאמר שמא לא שמעת אלא לענין שבת וכו' והא תנן וכו' ולא מייתי אלא רבנן ולא מקשה כלל מר"נ. ולפ"ז א"ל דלהמקשן הי' קשה תרתי. לענין שבת קאמרת יש חילוק הא אדרבה לרבנן אין חילוק בין יש עלי' ובין אין עלי' חותם לרבנן פטור אבל אסור ולענין טומאה יש חילוק. רק על שבת לא מתרץ הגמרא דודאי לק"מ אפי' לרבנן דאמרו הטבעת עיקר מודים לענין שבת והטעם משום דאם יש עלי' חותם אפי' הטבעת הוה משאוי לאשה ולא תכשיט. ולפ"ז שפיר איכא למימר בין לרבא ובין לרנב"י אתי' מתני' כרבנן. ולא כדברי תוס' וממילא לק"מ. ודו"ק:

דף סא.

שאל רשב"א לרא"ש ונדפס בתשו' הרא"ש איתא בש"ס נדה הפילה אשה כמין שערות שאלו חכמים לרופאים ואמרו מכה יש לאשה זו ומטלת שער ובדקו חכמים ונתנו המים וכו' וקשה ממ"נ אם מומחים הן היה להם להאמין ולא לבדוק ואם אינם מומחים למה שאלו כלום לרופאים שאינם מומחים ע"כ. ונ"ל דודאי מומחין היו והם האמינו להרופאים רק האמינו שיש דוגמא כזו אבל על אותו אשה דוקא לא האמינו ובזה יש חיזוק לקו' הרא"ש בשמעתין כאן על פי' רש"י:

דף סג.

בגמר' אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד. י"ל דהתורה מתחיל בחסד ובסוף היא גמילת חסדים מתחיל בחסד כתנות עור וילבישם ולבסוף ויקבור אותו בגי והקב"ה משלם מידה כנגד מידה נמצא שמי שמקיים תחלתו של תורה שכרו עושר וכבוד ומי שמקיים סופה של תורה שכרו אורך ימים א"כ גבי בני אדם הוה ימין של אדם כנגד

שמאלו של חבירו וגבי תורה ג"כ תחילה של תורה נקראת שמאל דהוה כנגד ימין של אדם. ואף התורה נקראת ימין דהוה כנגד שמאל של אדם. ולפ"ז אורך ימים בימין של תורה דהיינו סוף שנקראת ימין והוה שכרו אורך ימים ובשמאל עושר וכבוד דהוה תחלה שנקראת שמאל ושכרה עושר וכבוד כנגד כתנות עור וכו':

סליק פרק במה אשה (**עד כאן נמצא מהעתקת התלמיד**)

דף סז:

כלל גדול אמרו בשבת וכו'. פשטיות דבר כלל גדול הוא שהתנא נותן גדר וכלל לכל עניני שבת משא"כ כלל אחר הוא נוגע רק למלאכה אחת ממלאכת שבת והוא כל שכשר להצניע וכו' שהוא גדר ושיעור למלאכת ההוצאה לכן תנן גבי הראשון גדול משא"כ בכלל אחר. וכן יוצדק במעשר שהכלל הראשון הי' ראוי לשנות ולתאר בגדול שהוא סייג וגדר לכל דיני מעשרות שצריכים שיהי' פירות אוכל ונשמר וגדולו מן הארץ. משא"כ כלל השני הוא רק לפרש גדר אוכל מהוא נקרא אוכל אם משמרו להוסיף אוכל ונאכל גדול וקטן. וכיון שאינו כלל אלא לדין א' מתנאי המעשר הי' ראוי שיתואר הראשון גדול בערכו. והיינו דמקשה ש"ס ממתני' דמעשר ולא הי' קשה קושי' תוס' ד"ה והא מעשר וכו'. אלא שרש"י ד"ה עוד כלל אחר לא פי' כן ע"ש. והטעם נ"ל משום דבשביעית אין הכלל הראשון גודר יותר מן השני וכמעט שניהם גדר אחד הם דמניח כלל מה ששייך בו איסור פירות שביעית וחיוב מצות ביעור ומה שלא שייך בו אלא איסור ולא חיוב ע"כ הוכרח לפרש כפי' רש"י וקשה קושי' תוס' וצ"ע. ומ"מ נ"ל בין לפי' רש"י בין לפי' דידי נשאר כן למסקנא אלא דמסיק כל דאית בי' אבות ותולדות או שענשו מרובה קרי לי' כלל גדול כלפי השני הקטן ממנו. משא"כ מי שאינו חשוב כל כך אע"פ שהראשון כולל יותר מן השני לא הטריח התנא לתוארו בגדול אע"פ שהוא גדול. אבל לעולם אי לא הוה אחריו כלל פחות מזה לא הוה קרי לי' גדול אע"ג שענשו מרובה. ולפ"ז כלל אחר לעולם פירושו קטן מן הראשון. ומיושב קושית תוס' ד"ה דאית בי' וכו' בסוף הדיבור ונדחקו דאכלל גדול קמא קאי שהוא דוחק ולפע"ד אין צורך:

והרמב"ם בפי' המשנה פי' גדול שהוא בסקילה ופי' מהרש"א לפי דעתו דש"ס תרי מילי קאמר עונשו של שבת חמיר מבשביעית שהוא בסקילה. ועוד שבת אית' בין בתלוש וכו' וכן עונשו של שביעית חמיר מדמעשר ועוד ששביעית איתא בין במאכל אדם וכו' וכן במעשר ופאה ע"ש ודבריו נכונים הם אלא שצריך טעם מ"ט שביק רמב"ם אידך טעם דבש"ס. ונ"ל דס"ל דש"ס יהיב תרי טעמי משום דלא סגי לי' בחד טעמא לגבי

שביעית ממעשר דעונשו של שביעית אינו מרובה ממעשר שהוא במיתה בידי שמים ודברי מהרש"א בזה דחוקים. אך למאי דקיי"ל דשביעית בזמן בית שני הי' דאורייי' דהי' כל מושבים עליו שהי' שם מכל י"ב שבטים. ומעשר הי' רק דרבנן דקדושה ראשונה לא קידשה לע"ל ולא כולה סליק ולא הוה ביאת כולם כי כן פסק רמב"ם א"כ עונשו של שביעית חמיר שהוא דאוריי' ומעשר רק דרבנן אך פלוגתא דתנאי היא ולמ"ד גם מעשרות הוה דאוריי' דקדושה ראשונה קידשה לע"ל ליתא להאי תירוצא ע"כ יהיב עוד טעם אחרינא שהשביעי' איתא בין במאכל אדם וכו' ומדיהיב בשביעית ומעשר תרי טעמי יהיב נמי בכולהו תרי טעמי כיון דמשכח בהו טעמי. אבל הרמב"ם להלכתא דשביעית בזמן בית שני דאוריי' ומעשר דרבנן מעזרא ואילך ע"כ סגי' לי' בכולהו בחד טעמא דעונשו מרובה:

והנה מ"ש תוס' דלא שייך אבות ותולדות במידי דלית בי' איסור מלאכה. פי' דלא שייך למיקרי איסורים וסייגים דרבנן תולדות לדאורייתא אלה במידי דמלאכה כיון דאשכחן בשום פעם בשבת שהם תולדות לאותן אבות מן התורה מש"ה גם בשביעית שאסרו רבנן לאותן מלאכות משום סייג מ"מ נקראו תולדות לאותן אבות כיון שהן תולדות לאותן אבות במלאכת שבת. משא"כ מעשר שאיסור דרבנן אינו תולדה לאיסור דאוריי' אלא סייג לו. כן הבנתי כוונתם מלשון הראב"ן דף רמ"ו ע"א ע"ש:

כל השוכח עיקר שבת. לפי סדר לשון המשנה ה"ל לומר מי שאינו יודע עיקר שבת דעלה קאי בסיפא היודע עיקר שבת. ה"ל דבר והפוכו מי שאינו יודע ומי שיודע. וראיתי בירושלמי תנא דבי רבי תני במתני' מי שאינו יודע עיקור שבת וקאמר התם ר"א גרס כמשנתינו והוה ס"ד דפליגי דשוכח משמע הכיר ולבסוף שכח. ואינו יודע משמע שכוח מעיקרא ואתא רב ואמר הדא הוא פי' דגם לגרסא שוכח נמי ה"ה שכוח מעיקרא והיינו כשיטתו בבבלי. דרב ושמואל אמרו תרווייהו ה"ה תינוק שנשבה וכו'. ואיתא תו התם דר' יוחנן תנא כתנא דבי רבי מי שאינו יודע עיקר שבת והוה ס"ד למימר דשוכח חייב על כל א' וא' היינו הכיר ולבסוף שכח ומסיק דהיינו לר"א פי' בכריתות דס"ל גופי' מחולקים וס"ל כן אפי' בהכיר ולבסוף שכח הוה שבת כגופי' מחולקים אבל לר"ע התם לא א"כ הדא הוא הדא פי' בין שכוח מעיקרא בין הכיר ולבסוף שכח לעולם אינו חייב אלא א' לר"ע דקי"ל כוותי'. אלו הנאמרים בירושלמי וע"ש בק"ע האריך ללא צורך והפי' כפשוטו. והנה לפ"ז צ"ל דירושלמי פליג אדבבלי דלר"י אמרי' בבבלי דס"ל כמונבז. אבל האמת יורה דרכו דבבבלי נמי פליגי רב ור"י כמו בירושלמי דלרב פי' משנתינו דנקט השוכח ה"ה שכוח מעיקרא ואין נפקותא בין תנא דמתני' לתנא דבי רבי דהדא הוא הדא

אבל ר' יוחנן ס"ל דלתנא דמשנה דה"ל למינקט אינו יודע דומיא דסיפא דתנן היודע ולא דמי לברייתא לקמן דתני השוכח ואפ"ה קאמר כיצד תינוק שנשבה וכו' ומשמע דשוכח כולל לשון שכוח כמ"ש רשב"א בשמעתין. מ"מ במתני' דקתני בסיפא היודע ה"ל למיתני ברישא מי שאינו יודע אע"כ מתני' תנא דבי מונבז הוא ודוקא הכיר ושכח אבל שכוח מעיקרא ס"ל דאינו חייב אפי' א'. וכל זה אמר ר' יוחנן בכוונת תנא דידן אבל ר' יוחנן לנפשי' ס"ל כתנא דבי רבי דגרס מי שאינו יודע ואתי' כת"ק דמונבז דהיינו ר"ע והכי ס"ל להלכתא אע"ג דר' יוחנן ס"ל הלכה כסתם משנה האי תנא דבי רבי נמי סתם משנה אלא דרבי שנאה למשנתו בשתי נוסחאות א' כמונבז וא' כר"ע. וכן אשכחן בריש פרק הזהב בש"ס דילן הועתקה הנוסחא הזהב קונה הכסף ורשב"ר אמר בילדותך שנית לן דכסף קונה הזהב ובירושלמי הועתקה המשנה כסף קונה הזהב כנוסחא שבילדותו וע"ש בתלמוד ירושלמי וה"נ דכוותי' באופן שנ"ל לדינא לא פליגי רב ושמואל ור"י ור"ל רק בפירוש דנוסחאות משנה שלפנינו אבל כ"ע דהלכה כת"ק והיינו נמי דר' יוחנן פליגי לרבנן אי בעי שגגת לאו או לא משום דהלכה כרבנן. והא"ש פסק הרמב"ם על נכון דפסק דלא כמונבז דתינוק שנשבה וכו' חייב א' ולהנ"ל ניחא והנה אמת נכון הדבר בעה"י:

ונראה תנא דבי רבי לטעמי' דס"ל בשבועות דאיכא קרא בידיעת הטומאה דבעי ידיעה בתחילה אפ"ה סגי בידיעת בית רבו לאפוקי תינוק שנשבה עי' מס' שבועות ה' ע"א. א"כ בשבת ושארי איסורים אפי' ידיעת בית רבו לא בעי ורמב"ם פסק שם כרבי מדבעי ר' ירמי' אליבי' בשבועות י"ד ע"ב ע"ש א"כ ה"נ פסק כת"ק דמונבז וק"ל:

היודע עיקור שבת פי' רש"י ימים שבנתיים תוכן כוונתו דאי גזירת הכתוב דימים של היתר שבנתיים ה"ל כמו גופי' מחולקין וא"כ מנ"ל דקרא דשמירה לכל שבת קאי אהיודע עיקור שבת נימא דשמירה א' לכל שבת קאי נמי אזדון שבת ושגגת מלאכות משום דגופי' מחולקין מה לי הך גז"ה או הך וכדס"ל לר"ח בכריתות באמת דגופי' מחולקין פשיטא יותר בזדון שבת מימים שבנתיים בשגגת שבת וא"כ לרבה מנ"ל הסברא איפכא אע"כ משום דימים שבנתיים איכא סברא דגלי לן קרא נהי בעלמא בעי ידיעה שחטא ממש מ"מ הכי גלי קרא דידיעה כ"ש סגיא והכא הוה ידיעה שחטא אלא שחסר ידיעה מועטת שהרי א"א שלא שמע שיום פלוני שבת פי' וידע ג"כ דהמלאכה אסורה אלא שלא נתן אל לבו שהוא עשה מלאכה באותו יום ולא ידע שחטא וגלי לן קרא דבהכי סגיא. והשתא מיושבים קו' התוס' דלמה לי קרא. דהשתא שפיר איצטרך כיון דלא ידע שחטא ממש. ומיושב נמי מ"ש מקצירה גוררת קצירה התם כשידע שהוא שבת לא ידע שקצירה אסורה לא הוה ידיעת החטא כלל משא"כ הכא ידע שניהם אלא שלא נתן אל לבו שהוא

עשה מלאכה זו לא חסר מידיעת החטא אלא כל שהוא וגלי קרא דבהכי סגיא. ומיושב נמי קו' תוס' דלר"ח הוה ימים שטבלה ידיעה לחלק. לק"מ דהיינו לר"ח בכריתות דס"ל דגופי' מוחלקין מודה ר"ע בזדון שבת א"כ הה"נ בשגגת שבת ימי היתר עושים גופי' מוחלקין בלי שום טעם וסברא אלא מגזירת הכתוב וה"ה בנדה ימים שטבלה. ורש"י במתני' פי' כן לרבה. ומיושב נמי קושי' רשב"א ומהרש"א דשמעתין ממה שפי' רש"י לקמן ד"ה לתני הכי וכו' והא"ש דהתם הסוגי' לרב ושמואל ושמואל ס"ל בכריתות כר"ח כפי' רש"י בכריתות י"ז ע"א ד"ה שמואל תני נדה דס"ל כר"ח עכ"ל וממילא לק"מ ולא קשה כל מ"ש תוס' לקמן בשמעתין ד"ה לתני היודע וכו' וד"ה וכ"ש האי וכו' והדברים ברורים בעזה"י:

וי"ל עוד רבא ואביי לקמן ע' ע"ב ס"ל כר"ח דכריתות מש"ה ס"ל קצר וטחן לא הוה ידיעה שחטא דידיעת חטא ממש בעי. ואמנם ר"ז שם ע"א ע"א ס"ל כרבה בכריתות וימים שבנתיים הוין ידיעה מטעם א"א שלא שמע והה"נ קצר וטחן. ע"ש פירש"י ד"ה מילתא דפשיטא להו וכו' ע"ש. ומיושב ג"כ קושי' תוס' מקצירה גוררת קצירה וק"ל:

דף סח.

מתני' בתינוק שנשבה בין הנכרים וגר שנתגייר וכו'. הרמב"ם מפרש דתינוק אתרווייהו קאי תינוק ישראל שנשבה או תינוק שנתגייר פי' שאמו הביאה אותו להתגייר עיין בתוס' י"א ע"א ונתגדל בין הגוים וכשהגדיל לא מיחה. ולא ידע מאומה ממצות ה'. ועיין כ"מ שכ"כ ליישב קו' תוס' ד"ה גר וכו' ויבואר עוד לקמן בשמעתין בעה"י:

דף סח:

כשהכיר ולבסוף שכח דמי. עמ"ש תוס' ונראה לר"י וכו' ושוב ומיהו קשה לר"י וכו' עיין מהרש"א. נראה לע"ד לעמוד על כוונת תוס' בתירוצם דודאי לא שייך להקשות בשום מקום אהתנא דה"ל למיתנא עוד בבא אחת במשנה ואין זה מדרך הש"ס וכמ"ש מגיני שלמה בשמעתין. ומ"מ נ"ל דשפיר כ' תוס' בשמעתין ד"ה אבל לא שכחה וכו' ובשארי דבורים דה"ל למיתנא עוד בבא אחרת משום דכל עיקור כוונת התנא כלל גדול לעשות כלל וסייג לכלל כל הלכות חילוקי שבת וחילוקי מלאכות לענין חטאת. וצריך שלא יחסר דבר דא"כ אינו כלל גדול. ע"כ שפיר קשה דה"ל למיתני עוד כך וכך שנדע דיני חלוקי חטאות בין בשבתות בין במלאכות וכל זה בחלוקי חטאת. וה"נ ברישא אי הוה תני חיוב חטאת דלמשמע מיני' לאפוקי דאינו פטור ה"נ ה"ל להוסיף ולומר דשכוח

מעיקרא ג"כ חייב ולא נאמר שהוא פטור. אך התנא נקיט אינו חייב אלא דלא נאמר שחייב שתים דכל עצמו לא בא אלא לאשמועינן דיני חלוקי חטאות. ונשמע מזה מכ"ש שבשכוח מעיקרא אין בו חלוקי חטאות ואינו חייב יותר מאחת עכ"פ. אע"ג דעדיין לא ידעינן אי חייב אפי' א' דאפשר דפטור לגמרי אין זה מענין משנתינו ואינו צריך להוסיף בבא בשביל זה כי לא בא להודיענו כל דיני חיוב ופטור אלא דיני חלוקי חטאות. ומיושב קושי' תוס' שפיר עד שיש לתמוה מה שהוקשה לר"י עוד דלא נטעה לומר כר' יוחנן וכו' ומאי קושיין. ואולי י"ל מ"מ קשיא דעכ"פ התנא נתן מכשול דנאמר אי ס"ד דשכוח מעיקרא חייב א' הוה מוקמי' קרא דשמירה לכל שבת להכיר ולבסוף שכח. ומדהכיר ושכח אינו חייב אלא א' ש"מ שכוח מעיקרא פטור כר' יוחנן נמצא נתן התנא מקום לטעות זה הי' קושי' ר"י:

ר' יוחנן ור"ל דאמרו תרווייהו וכו' אבל תינוק שנשבה וכו' פטור. פירש"י משום דהוה אומר מותר ואונס הוא כ' מגיני שלמה דחלילה דיסבור רש"י אומר מותר בעלמא פטור מחטאת דוקא לענין גלות כמ"ש תוס' אלא שכוח מעיקרא בתינוק שנשבה וגר שנתגייר וכדומה זה אונס הוא בלי ספק אלא שהוקשה לו ממ"ש רש"י לקמן ע"ב ע"ב פי' רש"י ד"ה אלא באומר מותר וכו' ע"ש. ולפע"ד י"ל קו' זו דלקמן בגר גדול שנתגייר אפי' לא הודיעוהו שום מצוה עכ"פ א"א שלא ידע קצת דמקצת מע"ז ועי"ז נתן לבו להתגייר. ועוד במה נתגייר אם לא שעכ"פ נתן לבו לעזוב עבודתו ולקבל עבודת ישראל וא"כ הרי ידע מקצת ע"ז שוב לא מיקרא אומר מותר דה"ל לחקור וללמוד ושוב מצאתי קרוב לדברי אלו לקמן ע"ב ע"ב בתוס' ד"ה ע"כ ע"ש ובס' באר שבע בכריתות ג' ע"ב בד"ה דע"כ לא בעי מיני' רבא מר"נ וכו' ע"ש. מה שאין כן בבריית' דשמעתין אע"ג דמיירי נמי מע"ז מ"מ שייך גר שנתגייר דמיירי מתינוק שנתגייר שהביאתו אמו ולא ידע כלל דאיכא ע"ז בעולם. אבל בגר גדול לא משכחת בשום אופן אלא הכיר ושכח וזה לא הוה אונס. ועיין פירש"י במתני' ריש כריתות פי' רש"י דאומר מותר אונס הוא. וכתב בה"ז שם דכוונת רש"י ג"כ כנ"ל שלא ידע מעולם ע"ז וגם לא ידע מקצת אלא לא ידע עיקור הדבר מעולם ודלא כבאר שבע שם. ועוד שם ג' ע"ב אמר ר"פ בתינוק שנשבה דידע דאיכא ע"ז וכו' משום דאלו לא ידע כלל מעולם ה"ל אונס לר' יוחנן וכ"כ בה"ז שם דלא כבאר שבע ע"ש. ואע"ג דלרב ושמואל דשמעתין אפי' בכה"ג חייב ופסק רמב"ם כוותי' מ"מ לא בעי ר"פ למיחת נפשי' בפלוגתא דתנאי מונבז ור"ע ודאמוראי רב ושמואל ור' יוחנן ור"ל. והגאון מליסא בחבורו על כריתות שגה בזה וכ' מר"פ ראי' לרמב"ם דפסק כרב ושמואל. וליתא

ומסתיי' דלא תקשה מר"פ אפסק הרמב"ם. ועיין עוד מ"ש רש"י לקמן ד"ה שבועת ביטוי וכו' ועוד ד"ה הכל מודים בתרומה וכו' בלא שבה וכו' ויבואר לקמן אי"ה:

ומה שקשה אפי' רש"י דטעמי' דר"י ור"ל כמונבז לכאורה הי' נראה דקשה לרש"י קוש' תוס' לקמן סוף ד"ה כ"ש שהוספת וכו' ע"ש וגם קשה דאי ס"ד ר"י ור"ל ס"ל כמונבז ממש א"כ מאי האי דשקלי וטרי לקמן בדרבנן אע"כ ג' מחלוקת בדבר. ת"ק לית לי' בנין אב דמונבז ואית לי' נמי אומר מותר אינו אונס נמצא חייב בשכוח מעיקרא ופטור באית לי' ידיעת לאו וכרת. ומונבז דאית לי' בנין אב וגז"ש מחייב אפי' אית לי' ידיעה ופוטר בשכוח מעיקרא מטעם אומר מותר כי האי אונס הוא. ור"ע פליג אמונבז בבנין אב דילי' ובעי שגגת לאו וכרת ומ"מ באומר מותר דשכוח מעיקרא ס"ל כוותי' דאונס הוא ואתי' דר"י ור"ל כר"ע לגמרי כן הי' נראה לכאורה לדעת רש"י. וכן יש להבין קצת מתוך דברי מגיני שלמה:

האמנם בתוספתא שלפנינו מבואר דר"ע הוא בעצמו ת"ק דמחייב בתינוק שנשבה וליתא להנ"ל. והנלע"ד דכשתימצי לומר בדברי מונבז יראה דלדידי' מיחשב חיוב קרבן כעונש מן העונשים דחייבי' רחמנא בקרבן ומש"ה שגגת קרבן הוה שגגה ואמרינן אלו הי' יודע שהחמיר רחמנא לעונשו קרבן לא הוה עביד וכן מתבאר ממ"ש תוס' ד"ה אלא למונבז וכו' אם הי' יודע שחייב כרת עם הקרבן הי' שב עכ"ל ע"ש ומה"ט גופא חייבי' רחמנא כל שיש לו ידיעה טפי דיש לחייבו ייתר כשיש לו ידיעה משאין לו ידיעה ומ"מ גם בהכיר ולבסוף שכח נמי חייב. אבל שכוח מעיקרא שהוא ממש אונס גמור אין ראוי לענשו זה הוא סברת מונבז. אמנם לר"ע לא יתואר חיוב קרבן בעונש כלל אדרבא מיחס חס רחמנא עליו להצילו מעונש וניתן לכפרה ומשו"ה כל שידע בכרת או אפי' בלאו לית לי' כפרה כי גדול עונו ואמנם שכוח מעיקרא נהי דאין ראוי לענשו מ"מ לא ימלט מקצת חטא דעכ"פ אינו כמי שאנסוהו נכרים. וכיון שהקרבן אינינו לעונש אדרבא מיחס רחמנא עליו א"כ שכוח מעיקרא ראוי לחוס עליו טפי ולחייבו קרבן אם ניחא לי' בכפרה דהרי אי לא ניחא לי' בכפרה אין ממשכנים אותו בלא"ה ואיך יתואר זה בעונש ועיין שבועות ל"ז ע"א ומאי חומרא וכו' וע"ש תוס' ד"ה מאי וכו' יש סברא בהיפוך ע"ש. מ"מ מיושבים דברי רש"י דשמעתין בעה"י. ועיין תוס' פסחים כ"ט ע"א ד"ה ר' נחוניא היא וכו' דקים לי' בדרבה. מיני' אינו פוטר מחיוב קרבן והיינו טעמא דלא שתי רשעיות שבקרבן אינו לעונש אלא לכפרה וא"כ למונבז י"ל קים ליה בדרבה מיני' פוטר מקרבן וצ"ע:

כך הי' מונבז דן לפני ר"ע פי' עיקור אהקישא דאין אלא דלא נימא לא אתי היקשא ומפיק קרא ממשמעות ובקרא חטא כתיב והיינו שוגג בלא ידיעה לכן מייתי בנין אב שגם מזיד קרוי חוטא כנלע"ד על פי מ"ש רש"י ד"ה מ"ט דמונבז וכו' ע"ש ועמ"ש בחי' רשב"א:

דף סט.

מה להלן דבר שחייבים על זדונו וכו' ומונבז ס"ל כרבי דמפיק מעליה כמ"ש תוס' אבל רבי גופא ס"ל כת"ק דמונבז וכמ"ש מהרש"א לקמן בתוס' ד"ה כגון וכו' ע"ש. דהרי רבי בירושלמי תני במתני' מי שאין לו ידיעה והיינו כת"ק. ותו הא אית לי' בשבועות דידיעה בתחלה דידיעת הטומאה סגי בידיעת בית רבו לאפוקי תינוק שנשבה ש"מ בעלמא תינוק שנשבה חייב והיינו כת"ק:

אע"ג דהזיד בלאו הקשה בס' אהל דוד לפי מ"ש ריטב"א במכות דמשו"ה לר"ש כ"ש למלקות משום כיון דמזיד הוא אחשבי' משא"כ שוגג וקרבן. א"כ קשה הא כשהזיד בלאו אחשבי' ואפ"ה בעי שיעורא לקרבן. ולק"מ דא"כ בשגג בזה וזה וידע שהוא חלב רק שאמר מותר הוא הרי נתכון לו ואחשבי' ואפ"ה בעי שיעורא וע"כ משום דאילו הוה ידע שהוא איסור הי' מואס בעיניו ולא אחשבי' א"כ ה"נ אילו הוה ידע שהוא בכרת לא הי' חשוב לאוכלו דוקא באיסור לאו פקר ולא בכרת ולפ"ז אין לוקין על משהו דחיובי כרת אא"כ ידע דאית באיסור זה. א"נ ר' יוחנן מוקי ר"ש כרבי דבעי שגגת לאו כמ"ש תוס' ד"ה כגון וכו':

ששגג בקרבן כ' תוס' דאלו הוה ידע שהוא בסקילה לא הוה שב מידיעתו. לכאורה מיירי בחבר שאינו צריך התראה והרי אינינו בטוח אולי ראוהו עדים מרחוק ויביאהו לב"ד ויסקלוהו ואפ"ה מוסר נפשו למיתה ש"מ שלא הי' שב נמי מקרבן. ויותר נראה אפי' באינש דעלמא אלא כיון דיש כאן חיוב סקילה ואדם אחר כיוצא שמקבל התראה נסקל ואין לו תקנה בתשובה עד שיסקלנו א"כ אע"ג דלא התרו בו ולא יסקלוהו מ"מ כיון שהאיסור חמור כ"כ דאדם אחר כיוצא בו אין לו תשובה בלי סקילה ואפ"ה עובר עליו מכ"ש שלא הי' שב מקרבן. אמנם למ"ש תוס' בסוף דבריהם אם הי' יודע שחייב כרת עם הקרבן הי' שב. צ"ע בסקילה נמי נימא כך. אע"כ מיירי מחבר והוא עצמו אפשר שיסקל ואפ"ה מוסר נפשו למות זה בודאי לא הי' שב מחמת קרבן כיון שהולך למות מה לו אם חייב גם קרבן או לא:

השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו. עיין הוריות י"א ע"א פלוגתת ר"ה ורבא דלר"ה מעם הארץ ממעט מלהביא קרבן על הדם. ולא תעשנה ממעט מחלב עצמו אבל על דם

מביא. ולרבא לכ"ע מביא על הדם אלא מעם הארץ ה"א על החלב לא מייתי כלל אבל מלא תעשנה מפקינן דעכ"פ כשהוא לתיאבון ונתחלף חלב בשומן מייתי ומבואר דמה דסבר רשב"א אליבי' דר"ה ס"ל לרבנן אליבי' דרבא. ורשב"א מוסיף להקל בנתחלף. ורמב"ם פסק כרשב"א אליבי' דר"ה כ"כ לחם משנה פ"ב משגגות דלא כר"מ ע"ש. ונ"ל מה שהקשו תוס' ד"ה אמר קרא וכו' דליכא למימר דמשמע לי' למידרש קרא הכי וכו' ע"ש. יש ליישב דס"ל לר"ל כרבא וא"כ מקרא דמעם הארץ ולא כל ע"ה ממועט מומר לאכול חלב דלא מייתי על חלב א"כ אין סברא שוב להוסיף ולרבות מלא תעשנה דבנתחלף לו חלב בשומן מייתי זה אין סברא. אלא סברא יותר לומר דקרא לא תעשנה קאי אשגגת לאו. אך למונבז דע"כ היקשן הכתוב דלא בעי שגגת לאו דחיק ומוקי לא תעשנה לכדרשב"א לנתחלף לו חלב בשומן. ואמנם ר' יוחנן ס"ל כר"ה וכדס"ל סתם ש"ס בחולין ה' ע"ב. וא"כ מעם הארץ הוה ממעטינן מלהביא גם על הדם. א"כ אצטריך אשר לא תעשנה לומר כל השב מידיעתו מייתי ולא ממעטינן מלהביא אלא על החלב גופי' אבל על הדם מייתי וממילא לא מייתרי קרא אשגגת לאו וסגיא בשגגות כרת. ומיושב קושי' תוס' אדר"ל. ומיושב פסק רמב"ם דפסיק כר"ה ושביק רבא משום דאתי' כדר' יוחנן וכרשב"א דהכי הילכתא כת"ק דמונבז:

בתחומין אליבא דר"ע. הארכתי בזה במקום אחר. ובקיצור י"ל לא בעי למימר בתחומין י"ב מיל לכ"ע דא"כ ידע מקרא אל יצא איש א"כ ידע גם הוצאה דהרי פשטיות דקרא בהוצאה כתיב כמו שהוכיחו תוס' ספ"ק דעירובין אע"כ לא ידע אלא אלפים אמה כר"ע מקראי דאלפים מגרש דלוי' ולא ידע כלל קרא דאל יצא:

בשבועת ביטוי. רש"י ותוס' שניהם פרשוהו בלהבא. ואפ"ה כ' תוס' וקרינן בי' האדם בשבועה וכו' דמשמע דגם בלהבא הי' שייך הך דהאדם בשבועה אי לאו שהניחו תוס' למוכח קיים דכי האי גונא מקרי שפיר אדם בשבועה. וא"כ י"ל דרש"י לטעמי' דגרס במכות ז' ע"ב דאביי מוקי לברייתא באומר מותר ורבא פריך קרוב למזיד הוא. אבל אביי ס"ל קרוב לאונס הוא היפך מגירסת תוס' בשמעתין לעיל ד"ה אבל תינוק שנשבה ע"ש. וא"כ אפי' נימא דאע"ג דקרוב לאונס למר ולמזיד למר מ"מ חייב קרבן בכל התורה ולא ממעטינן אלא מגלות דכתיב בשגגה יתירה אבל בכל התורה מייתי קרבן דדוקא בתינוק שנשבה הוה אונס לפטרו מקרבן למונבז וגם בהא פליג את"ק אבל אומר מותר סתם לענין כל הקרבנות מייתי לכ"ע. מ"מ כיון דלאביי לפי גירסת רש"י הוה קרוב לאונס א"כ לא מיקרי אדם בשבועה ולא משכחת שגגת שבועה לא אוכל ואכל אלא ששכח

שנשבע על ככר זה אבל אומר מותר לא משכחת. ומדפי' רש"י כן בשבועה פי' כן גם לקמן בתרומה שסבור חולין היא וק"ל:

דף סט:

מיתיבי איזהו שגגת שבועת ביטוי וכו'. עיין תוס' שהקשה ר"א לר"ש והוא בראב"ן קמ"ו ע"א ושם נשבע רשב"ם העבודה שאין יישוב לתשובה זו לפי' רש"י וגם הרז"ה בשמעתין כתב על קו' זו דלית נגר ובר נגר דיפרקיני' ע"ש שיטתו. ולע"ד ליישב גם שארי קו' תוס' על רש"י לפי גרסתו במכות ז' ע"ב הנ"ל דאביי ס"ל אומר מותר קרוב לאונס הוא ובשגם דתנא דהך ברייתא ס"ל בעלמא תינוק שנשבה הוה אונס אפי' בכל הקרבנות ונהי נמי דאומר מותר לא הוה אונס לענין קרבן מ"מ לענין אדם בשבועה הוה אונס ולא מקרי אדם בשבועה וקאמר האי תנא דלא משכחת שבועת ביטוי לשעבר אלא בשגגת קרבן וכמונבז. ומאן דיחלוק אמונבז ויסבור דשגגת קרבן לא שמיה שגגה לא ימצא שגגת שבועת ביטוי לשעבר כל זה מדברי התנא דברייתא זו. לפי הנחתו שאומר מותר הוה אונס לענין שבועה עכ"פ. ומעתה לא תיקשי לר"ע דהרי איהו ס"ל אפי' תינוק שנשבה לא מיקרי אונס וחייב קרבן א"כ מכ"ש אומר מותר בעלמא דלא מיקרי אונס אפי' לענין אדם בשבועה ושפיר משכחת שבועה לשעבר. ורש"י לא כתב דלא משכחת שגגה לשעבר אלא לסברת זה התנא דאומר מותר לא מיקרי אדם בשבועה. והשתא א"א לגרוס פשיטא דטובא קמ"ל דזה ממעט מהאדם בשבועה דה"א לא שייך אדם בשבועה אלא בדרב כהנא ורב אסי דמר משתבע הכי אמר רב קמ"ל האי תנא דגם אומר מותר ממועט מהאדם בשבועה ואין כאן פשיטא ויפה כ' רש"י בכל דבריו לפי גירסתו במכות ז' ע"ב. ואולי רשב"ם והרז"ה גרסו במכות כגי' תוס' דאביי ס"ל אומר מותר קרוב למזיד הוא וא"כ א"א לומר בשום אופן שיהי' ממועט מהאדם בשבועה. ואם אפ"ה ממועט א"כ גם לר"ע ממועט מהאדם בשבועה ואיהו ס"ל קרבן שבועה לשעבר נמצא לפי אותה גירסא במכות יפה הקשו ולפי גי' רש"י לק"מ. ועיינתי בפנים בראב"ן שם וראיתי שרבינו שמואל פי' רק כפשוטו דמה שאומר מותר שבועה זו מיקרי אדם בשבועה ולא הזכיר כלל מידיעת עשה. ודברי תוס' שלפנינו מגומגמים. וב' תירוצים הם. א' כהנ"ל וב' דאפילו לא מיקרי אדם בשבועה מ"מ משכחת לי' דידע עשה ולא לאו. והעשה דלשעבר נראה דהיינו עשה מדבר שקר תרחק והלאו לא תשבעו בשמי לשקר עיין שבועות כ"א ע"א ובפני יהושע נתקשה בזה ע"ש:

עושה לו כדי פרנסתו. במג"א ר"ס שמ"ד הקשה ניזל בתר רוב הימים שהם חול ותי' שבת מיקרי קבוע. אמנם בירושלמי משמע לי' דפליג אהא וס"ל שעושה כל צרכו ואזל בתר רובא. וצ"ל דס"ל נהי דשבת קבוע הוא מ"מ כל יומא ויומא ה"ל פרוש ממקום קביעתו דכל יום פרוש מימים העתידים לבוא. אע"ג דהוה פרוש לפנינו ס"ל דמדאורייתא אפי' פרוש לפנינו שרי. וכן דעת הר"ן פנ"ה בסוגי' דמכריזין. ודבריו צ"ע מתוספתא רפ"י דטהרות ע"ש וצ"ל דר"ן מפרש לה בפירוש בידים אבל פירוש ממילא אפי' פירוש בפנינו שרי. מ"מ ש"ס דשמעתין לא ס"ל הכי:

בירושלמי נקט גדול שנשבה פי' ושכח מחמת צער שביה דהוה טפי אונס משכחת הולך במדבר וכן משמע בקרבן עדה ע"ש:

בירושלמי שם פריך מה שכ' ממי שקידש אשה ומתה ולא נודע לו משפחתה אסור בכל הנשים והכא נמי ליתסר במלאכה בכל הימים ותי' התם אפשר ליה בגיורת הכא לא אפשר ליה פי' משום הכי לא גזרו עליו בפירוש מן הקבוע. ושוב כ' דתמן פי' בבבל אמרו ה"נ אסור רק כדי חיותו. והיינו כש"ס דילן וא"כ משמע בש"ס דילן באמת מדרבנן בעלמא אסרו ולא מטעם קבוע דאורייתא. והנה בק"ע הקשה הא מבואר בתוס' גיטין ס"ד ע"א דמשום קנסא נאסר בכל הנשים משום דקידש ע"י שליח סתם ולא פירש לו איזה אשה יקדש לו והכא לא שייך למיקנסי'. ולפע"ד התוס' לא כ"כ אלא לפ"י גי' שם דהתם האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה ומת השליח והתם שייך למיקנסי'. ובחי' גיטין מבואר דגם זה מיחזי כחוכא וטלולא שיהי' הוא אסור והנשים מותרת אלא שבה"ג ריש הלכות קדושין ביאר שעשו אותה תקנה כאומר לאשה קדשתיך שאסור בקרובותי'. וה"נ כיון ששלח לקדש סתם ה"ל כאלו אמר לכל אשה קדשתיך מספק. וכן אומרת לא קדשתני ומותרת בכולי עלמא ומ"מ קנסא הוה. והירושלמי מיירי להדיא בקידש הוא בעצמו ואירע לו מקרה שמתה טרם שנכרו לו בני משפחתה וזה ודאי אינו ראוי לקנסו ואפ"ה אסור בכל הנשים מדרבנן שפיר פריך ה"נ ה"ל למקנסי'. וא"כ ש"ס דילן דלא ס"ל לאסור אלא במקדש ע"י שליח משום קנס א"כ ה"נ בשבת ליכא למיסרי' מדרבנן וע"כ מדאורייתא נאסר יותר מכדי פרנסתו וע"כ משום קבוע:

ובגליון מ"א שלי כתבתי וז"ל. שמעתי מקשים לרמב"ם בטור יו"ד סי' קפ"ג דימי אשה לעולם ז' ימי נדה וי"א ימי זיבה וכן לעולם א"כ איך שייך פתח בטועה דניזל בתר רוב ימי' והמה ימי זיבה והתם לא שייך קבוע כיון שלא ניכר במקומו ועיין טה"ק זבחים ע"ג ע"א. ולפע"ד לק"מ אדרבא איפכא קשי' ניזל בתר רוב דמים שהמה מימי נדה דבימי

זיבה מסולקת בדמים דמשו"ה די' שעתה. וע"כ משום דאיכא מתנגד רוב ימים והיינו ספיקא אי ניזל בתר רוב ימים או בתר רוב דמים וק"ל:

והאי א"נ בחמשה נפיק פי' אע"ג דלכתחילה אין לפרש בשיירא פחות מג' ימים קודם שבת ועיין רבה ר"פ שלח לך. מ"מ א"נ מיקרי דבר מצוה ונפיק בחמשה מ"מ בע"ש לא נפיק קמ"ל. כן למדתי מהירושלמי:

תרי קראי כתיבי ושמרו בנ"י את השבת וכתיב את שבתותי תשמורו וכו' בפ' כי תשא גופי' כתיב אך את שבתותי תשמורו קודם ושמרו בנ"י את השבת ומהא לא מייתי ש"ס משום דמהא דרשינן מיעוטא אך דפקוח נפש דוחה שבת וא"כ שפיר שמירה אחת לשבתות הרבה דדחית שבת לפקוח נפש היא גופיה שמירה לשבתות הרבה כדאמרינן פ' יה"כ מוטב שיחלל עליו שבת א' כדי שישמור עוד שבתות הרבה ושייך שפיר את שבתותי תשמורו לכן מייתי מאת שבתותי תשמורו דר"פ קדושים תהיו איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו. אמנם עוד שם באותה פרשה את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו דמינה דרשינן פ"ק דיבמות דאין בנין בהמ"ק דוחה שבת. י"ל להכי נמי כתיב התם את שבתותי תשמורו המרמז על פ"נ דדוחה שבת להורות נתן קדושת ישראל דאע"ג דשבת חמירא מקדושת מקדש מ"מ קדושת נפש מישראל חמורה משניהם וכמו דגבי משכן בפ' כי תשא היכי דרמיזא דאין מלאכת המשכן דוחה שבת סמיך לי' אך את שבתותי תשמורו לומר דנפש מישראל עדיף. והיינו דמסיים קרא לדעת כי אני ה' מקדישכם לומר קדושתכם עדיפא כי היכל ה' המה. ה"נ גבי מקדש עולמים היכי דרמז דאין בנינו דוחה שבת סמיך לי' רמז פ"נ דוחה שבת כדי שישמור שבתות הרבה והיינו שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו. ולא הוה קשי' לש"ס אלא קרא דר"פ קדושים איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו. והאמנם סוף פ' בהר כתיב תו את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו ופי' רש"י מקרא זה נאמר כלפי מוכר עצמו לנכרי דלעיל מיני' שלא יאמר הואיל ורבי מחלל שבת אף אני כמוהו לכך נאמר את שבתותי תשמורו ע"ש. וי"ל תרוייהו צריכי למ"ד שמירה לכל שבת י"ל ס"ל כר"ח דכריתות הנ"ל דגם זדון שבת ושגגת מלאכות חייב על כל שבת ושבת מפני שגופי' מחולקין א"כ מקרא קמא ה"א דוקא שגגת שבת אבל זדון שבת לא קמ"ל אידך קרא דמיירי בנמכר לנכרי שיודע שהיום שבת אלא שגג במלאכות וסבר הואיל ורבו מחלל שבת וגופו קנוי לו הותרו לו כל המלאכות לצורך רבו. ואפשר השתא נמי דכתיב שבתותי תשמורו אכתי יאמר נא שאינו עובר אלא בהאי עשה ושוגג בלאו וכרת ומשו"ה חייב על כל שבת ועל כל מלאכה:

אמנם ר"נ דמוקי קרא בשמירה א' לשבתות הרבה י"ל נמי דאיצטרך תרי קראי חדא לשוכח עיקר שבת אחר שהכיר בה ואידך מיירי בתינוק שנשבה לבין הגוים דהרי מיירי ממוכר עצמו לנכרי ובניו עמו כדכתיב ויצא הוא ובניו ביובל וא"כ הבנים נתגדלו בין הנכרים עד היובל אפשר שלא ידעו שבת כלל וחייבים חטאת א' על הכל. ולפ"ז מאן דס"ל כר"י ור"ל דפוטר תינוק שנשבה ע"כ ס"ל כר"ח דמחייב על כל שבת בזדון שבת דאל"ה תיקשי תרי שבתות תשמורו למה לי:

איפכא מסתברא פי' כיון דאיכא למימר הכי והכי טוב יותר לומר דקרא דפ' קדושים קאי אשוכח עיקר שבת ולא ושמרו דפ' תשא דבעלי מלאכת המשכן שבמדבר לא היה מציאות שישכחו עיקור שבת בשום אופן והתם בבעלי מלאכת המשכן מיירי קרא:

דף ע.

אמר רב ספרא כאן מידיעת שבת הוא פורש וכאן מידיעת מלאכה הוא פורש פי' אלו הי' נודע לו שעבד איסור בקצירה עדיין הי' צריך ידיעה לפרוש מטחינה וכן כולם משא"כ בשגגות שבת וזדון מלאכות בידיעה א' הוא פורש מכולם. ולפי ס' זו אין מקום להסתפק בהעלם זה וזה בידו דפשיטא שיתחייב על כל א' וא' דהרי עכ"פ צריך ידיעה לפרוש לכל מלאכה בפ"ע. משא"כ ר"נ דאמר התם חדא שגגה הוה א"כ יש סברא לומר העלם זה וזה בידו אינו חייב אלא א' דכיון ששכח שבת כבר שכח הכל. וא"כ ר"נ לטעמי' לקמן בהיפוך העמוד וק"ל:

אמר קרא מחלליה מות ימות. עיין מס' סנהדרין מ"ה ע"ב ילפינן מדכתיב מות ימות המכה רוצח הוא שאם אין אתה יכול להמיתו במכה הכתובה בו ימיתנו בכל דבר ואמרינן שם דהוה רוצח וגואל הדם ב' כתובים ואין מלמדים למקום אחר. א"כ לכאורה י"ל מש"ה כתיב הכא בשבת מות ימות לרבות גם בשבת בה. אלא דשבת הוא מהנסקלין ובנסקלין איכא קרא מות יומתו דמיהם בם דילפינן בסנהדרין נ"ג ע"א לכל חייבי סקילה. ולא צריך קרא בשבת ואייתר לחילוק מלאכות. והנה אמרינן בב"ב יודע הי' משה שהמקושש במיתה דכתיב מחלליה מות ימות אלא שלא היה יודע באיזה מיתה. י"ל ממילא לא הי' יודע אם חייב מיתה כלל. לפמ"ש רא"מ בפרשת ויקהל ויבואר לקמן אי"ה דיש ללמוד ממקושש שחייב מיתה על מלאכה א' וממילא אייתר מות ימות לחילוק מלאכות. נמצא בשעת מעשה דמקושש עדיין לא הוה ידעינן דחייב מיתה בעובר על מלאכה א' עד שיעשה כולן. ואין לומר דעכ"פ זה נדע ממות ימות די"ל דילמא מחלל שבת אינו בסקילה ואיצטרך מות ימות לומר שימות בכל מיתה שיכול להמיתו. נמצא לא

ידע מרע"ה שחייב מיתה כלל וכשאמר לו הקב"ה רגום ירגמו ידע הכל דמחייב סקילה וחייב על מלאכה א' מוכח דאייתר מות ימות לחילוק מלאכות הבן וק"ל. מיהו למ"ד לקמן ר"פ הזורק מקושש תולש הוה והיינו קוצר אין ראי' ממקושש דהא אפי' נימא אינו חייב עד שיחלל בכל המלאכות מ"מ קוצר חייב דכתיב בחריש ובקציר תשבות. ובזה ניחא מה דפי' רש"י ביבמות ו' ע"ב חילוק מלאכות דסד"א שאינו חייב עד שיחלל בכולן ודלא כשמעתין ועיין רא"מ הנ"ל. וי"ל דשמעתין אזלה לשמואל דס"ל ר"פ הזורק מקושש מעביר ד"א היה א"כ מוכח ממקושש שחייב על א' ולא איצטריך חילוק מלאכות אלא לומר שחייב ל"ט חטאת משא"כ התם פירש"י אליבא דמ"ד תולש הוה וכנ"ל:

ובפסחים ה' ע"ב ג"כ פירש"י כשמעתין. י"ל אי ס"ד צריכים לחלק שלא נטעה שאינו חייב עד שחילל בכולן א"כ ביו"ט דליכא חילוק מלאכות כמבואר בפסחים ובמכות א"כ אינו חייב עד שיחלל בכולן איך אמר ר"ע מצינו להבערה שהיא אב מלאכה מ"מ המבעיר אינו מחלל בכולן אע"כ מסברא חיצונה נדע זה בין בשבת בין בי"ט וחילוק מלאכות היינו שחייב ל"ט חטאות וביו"ט אינו חייב אלא א' על כולן. ועל א' נמי חייב א' וק"ל. אמנם בסנהדרין נמי פירש"י כן ולא נתיישב בהנ"ל ויבואר לקמן אי"ה יישוב נכון בעה"י:

ועדיין אני אומר על חרישה וקצירה חייב שתים וכו' בראב"ן קמ"ו ע"א הקשה ר' שמואל ג"כ קושי' תוס' על פי' רש"י וכ' הוא ז"ל די"ל דכיון דביום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות כתובים סמוכים זה לזה בחד קרא דנין אותו בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט חריש וקציר אין מלאכה אחרינא לא. אבל לא תבערו שהוא לאו כלל שלה הוא לא תעשה בו מלאכה שבעשרת הדברות וה"ל כלל המרוחקים ודנין אותו בדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו. ונ"ל דגם רש"י ידע זה אלא דאתי ע"ד ממ"נ אי הכלל הוה עשה דביום השביעי תשבות א"כ הוה מקורבים ודנין באין בכלל אלא מה שבפרט ואי הכלל הוא ג"כ לא תעשה כל מלאכה מטעם שכתב מגיני שלמה דלא שייך חילוק מלאכות בעשה. וע"כ צ"ל דיצא מכלל דלאו דלא תעשה כל מלאכה וא"כ כיון שהכלל בלאו ויצא מן הכלל לידון בעשה ה"ל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש אי אתה יכול להחזירו לכללו. וצדקו דברי רש"י ולא נתכוון מעולם לש"ס דפ"ק דמ"ק כמו שחשבו רשב"ם ותוס' אלא כמ"ש. והבקי בי"ג מידות שהתורה נדרשת יבין דברינו על בורי':

ואמנם רשב"ם הסכים שהעיקר משום דהוו בחריש ובקציר ב' כתובים. ולענין מה שהקשה תוס' אדרבא ה"ל ג' כתובים כן הקשה הראב"ן לר' שמואל והשיב לו דה"ק

ש"ס כיון דה"ל ב' כתובים ואין מלמדין לכלל כלו שוב ממילא לא נדינהו כדבר שהי' בכלל ויצא ללמד על עצמו כיון שא"א ללמד על הכלל כלו מכח ב' כתובים אלא נלמוד ממנו כר"ע או כר' ישמעאל מה חריש רשות וכו' יצא קציר העומר. והנה לפי מ"ש פ"י בשמעתין דלא אצטריך למעוטי קצירת העומר אלא משום דשבת הוא לאו שיש בו כרת ואין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת אבל זולת זה לא הוי צריך קרא להכי אע"ג דשבת יש בו עשה דתשבות. א"כ לפ"ז ממילא מוכח עכ"פ מזה דאינו צריך לעשות כל הל"ט מלאכות לכשיחייב כרת שהרי קצירה מלאכה א' הוא ואפ"ה צריך קרא להתיר קצירת העומר וא"כ לא נשאר ספק אלא שמא על ל"ט חייב א' ועל מלאכה א' נמי א' ואיצטריך לא תבערו להכי. ומיושב רש"י ביבמות דהרי התם בסוגי' עדיין לא קים להו דעשה דוחה ל"ת בכל התורה ושפיר איכא למימר דלעולם אינו חייב כרת עד שיעבור על כל הל"ט ואפ"ה איצטריך להתיר קצירת עומר דעכ"פ לאו חייב על מלאכה א' ובעלמא אין עשה דוחה ל"ת קמ"ל הכא קצירת עומר דוחה שבת ולעולם אינו חייב כרת עד שיחלל שבת בכולם ואיצטריך לא תבערו להכי ומיושב פירש"י ביבמות וק"ל:

דף ע:

אחת שהיא הנה לא משמע ליה. הקשו תוס' שמואל דאמר כמאן. עיין לקמן ק"ז ע"א תוס' ד"ה מה לי בסוף הדבור. ובהגיעני השי"ת לשם יבואר אי"ה:

ומה שהקשה בס' בנין אריאל על דברי תוס' אלו מש"ס כתובות פ' נערה דמוקי לר"ש כר"י הסנדלר וא"כ איצטריך מות ימות לומר במזיד אמרתי איסור מעשי שבת ולא בשוגג ומיירי קרא במזיד ולא בשוגג. ושמעתי שתי' שם דס"ל כמונבז. זה תי' אינו כלום דעכ"פ בשוגג גמור נמי חייב למונבז כמ"ש תוס' לעיל ד"ה כ"ש שהוספת וא"כ מנ"ל דבמזיד אמרתי ולא בשוגג. אבל קושי' מעיקרא ליתא דש"ס מוקי מתני' כר"ש בשחיטה שאינה ראוי' וכר' יוחנן הסנדלר באיסור שבת. אבל לא כר"ש במקלקל בהבערה. ועוד המ"ל ולטעמיך דהא בלאו הכי לא קאי במסקנא התם:

העלם זה וזה בידו מהו. החילוק שכ' תוס' דכי מדכרו לי' מדכר לא משמע מפי' רש"י. דרש"י פי' החילוק דהכא שכח כל המלאכות והכא אינו יודע שמלאכות הללו אסורים משמע שארי מלאכות ידע. וא"כ צ"ע מלקמן דמקשה ממתני' אבות מלאכות מ' חסר אחת כמו שהקשו תוס'. ותימה על מג"ש שלא כ' בזה כלום. ועיין רז"ה יישוב אחר. ולולי דבריהם הייתי אומר דידע לשבת בעשה דלענין שגגת מלאכות לאו ידיעה הוא

כמ"ש ר' אברהם בנו של הרמב"ם בכ"מ. וממילא מיקרי שוכח עיקר שבת כיון דידע לי' בעשה וצ"ע:

אמר לי' הרי העלם שבת בידו ופטור. דברי תוס' בכאן דחוקים ובשבועות י"ט תי' במרווח וכוונתם דמסברא חיצונה לחייב בין על העלם טומאה בין על העלם מקדש וחידוש הוא שחידשה תורה לפטור על העלם מקדש אבל עכ"פ לא יגרום העלם מקדש פטור על העלם טומאה. וההיפוך בזה בשבת מסברא חיצונה אין כאן חילוק מלאכות וחידוש חדשה תורה אין לך בו אלא חידושו על העלם מלאכה בלי צירוף העלם שבת ופשוט:

דף עא.

קצר וטחן וכו'. ביישוב פסק הרמב"ם אנו אין לנו אלא דברי הגאון חכם צבי בתשובה סי' קס"ד. ועיין מ"ש לעיל ריש פירקן ביישוב קו' תוס' שם:

דף עב.

למ"ד אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה. עמ"ש רש"י דהתם ספיקו איל ודאו נקבה וכו' בלה"נ לא דמי מתנת דם אשם לחטאת דבד' קרנות ובאצבע למעלה מחוט הסיקרא. ואשם שתים שהן ד' למטה מחוט ובכלי. וצ"ל דבדיעבד אינו מעכב כמ"ש תוס' לקמן ד"ה בעל וכו' בתנאי שלמים ע"ש. ועיין פלוגתת ר"א ורבנן במתני' זבחים ע"ט ע"ב. ומשו"ה הוצרך לומר שזה זכר וזה נקיבה ומג"א סי' א' הקשה תיפוק לי' דחטאת בעי ידיעה בתחילה. ועיין סוף פ"ב דשבועות דלרבי דקיי"ל כוותי' ידיעת ספק מחלק לאשם תלוי וס"ל לר"ל אליבי' דה"ה דמחלק לחטאת ע"ש. וצ"ל הא דאין ידיעת ספק גורם חיוב חטאת ג"כ כי היכי דמחלק דהא הכל מאו הודע נפקא. וא"כ אשם תלוי דכתב רחמנא ל"ל הא תיכף שיתודע לו ספק אכילת חלב יתחייב חטאת. וצ"ל דגזירת הכתוב הוא דספיקא חמיר ולא מתכפר לי' בחטאת בת דוקא ובעי דוקא איל לאשם ועמ"ש בזה תר"י ריש ברכות דף ד' ע"א דפוס זולצבאך דאשם תלוי חמיר מ"ח פעמים מן החטאת ואסברא לי' רמ"א באו"ח סי' תר"ג. וסימנך חם לבי בקרבי דעל הודאי יותר חם לבי מעל הספק ע"כ החמירה תורה עליו. ולעולם ידיעת ספק הוה ידיעה. נמצא זה דוקא בחטאת אבל אשם מעילות דהודאי והספק שוים ולמ"ד ידיעת ספק מחלק ה"ה דגורם חיוב ממש. ולפ"ז הא דאמר רבא בכריתות מדברי שניהם נלמוד דאשם ודאי לא בעי ידיעה בתחילה אינו מוכרח לר"ל אליבא דרבי הנ"ל דס"ל ידיעת ספק הוה ידיעה אלא דרבא ס"ל כר' יוחנן ספ"ק דשבועות הנ"ל דספק ידיעות אינה מחלקות לחטאת משו"ה

אמר מדברי שניהם נלמוד וכו'. ובפלפול ישבתי בזה קו' תוס' דשמעתין אפי' רש"י. ומ"מ י"ל פי' רש"י דשמעתין דלהכי נקיט שזה ספיקו זכר וודאו נקבה ולא נקיט משום ידיעה בתחילה דרצה לפרש אליבא דר"ע אפי' לר"ל הנ"ל:

ועיין שבועות דף ד' ע"ב הקשו תוס' אפי' רש"י שם למה דכ' רחמנא או הודע תיפוק לי' אי לא ידע שחטא איך מייתי חטאת. ולכאורה י"ל לא איצטריך אלא לומר שהידיעה מחלק ולא ב' מיני העלמות כפי' רש"י לעיל ע"א ע"א ד"ה קצירה גוררת ע"ש בסוף הדבור. אלא דלכאורה היא גופא קשי' מנ"ל למילף הא מיני' דלמא איצטריך קרא למימר דבעי ידיעה ודאית ולא ידיעת ספק וצ"ל בלאה"נ ידעינן הא דודאו נקבה וספיקו איל ואייתר קרא להנ"ל וגם בזה א"ש פי' רש"י ולק"מ קושי' מג"א ועיין שב יעקב סימן ב':

דף עב:

נתכוון להגביה וכו'. עיין מג"ש דלרש"י פליגי רבא ושמואל בכריתות ומאי דמפיק שמואל ממלאכת מחשבת מפיק רבא מאשר חטא בה. והגירסא בכריתות י"ט ע"ב אלא מתעסק ולא כמ"ש לפנינו ואי כמתעסק ע"ש היטב בבה"ז. ועיין תוס' סנהדרין ס"ב ע"ב סוף ד"ה להגביה הי' להם ג"כ הגירסא אלא ע"ש. ואמנם שם בתי' קמא מיישבים פי' רש"י דאע"ג דבשארי איסורים כתיב בה פרט למתעסק מ"מ איצטריך בשבת מטעם מלאכת מחשבת דנפקא מיני' היכי דנהנה במלאכת שבת ומשכחת לי' קרעו בחמתו או מדליק נר או אם הי' שבת והוציאה בפיו לפי' תוס' כריתות י"ד ע"א ד"ה אם וכו' בשארי איסורים כה"ג חייב שכן נהנה משא"כ בשבת פטור משום מלאכת מחשבת. ומש"ה איצטריך לטעמא דמלאכת מחשבת אבל לעולם אימא לך נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר כיון שנתכוון לחתיכה דאיסורא חייב לכ"ע וכרש"י. וזה נ"ל כוונת פירש"י פסחים ל"ג ע"א ד"ה תאמר במעילה וכו' ע"ש וק"ל:

דהא מיכוין לחתיכה בעלמ'. ונ"ל מ"מ ל"ד הך שם חתיכ' דתלוש לדמחובר דמחובר נקרא קצירה משא"כ תלוש אין לו שיתוף זה השם. ובזה מיושב לקמן ע"ג ע"א דמכוין לזריקה ד' אימא מודה לאביי ע"ש. וק' הא כבר אשמועינן מחתך וחתך אע"כ הכא ליכא שיתוף שם ממש דקצירה מיתקרא משא"כ מריקה וזריקה עיין וק"ל:

והנה במה דאמר אילימא דעביד קצירה וטחינה וכו' הכא תרתי מחייב וכו'. יש לעיין בהוריות ז' ע"ב ע"ש. וא"כ לכאורה יש לעיין הומ"ל דכוותי' אכל חלב הכרס וחלב הכליות וכן דם הקזה דם הנפש דם בהמה ועוף והשוחט בחוץ עולה ושלמים צאן ובקר. וממש בכל הכריתות תמצא ככה ובכולן חדא מחייב משא"כ בקצירה וטחינה דשבת

אע"ג דלא תעשה כל מלאכה לאו וכרת א' הוא מ"מ מתחלק מכיון דשייך בכמה מצות שייך לשון שאר מצות. עיין תוס' סנהדרין ס"ב ע"ב ד"ה רישא וכו' וע"ש בסוף. וי"ל דידע הש"ס דמ"מ דמי טפי לחלב ודם מלחלב וחלב. ואפי' זורה ובורר ומרקד דהוי ממש שלשתן מלאכה א' מ"מ הוה ג' ענינים שונים כמ"ש תוס' שבת ע"ד ע"א ד"ה אע"ג ע"ש היטב. משא"כ חלב כליות וחלב הכרס. אמנם מ"מ נראה לי דלא הוה צריך לדחוקי לאוקמי רישא בע"ז אלא אפי' בשאר מצות וכנ"ל ואתי' ברייתא כר"י דמחייב בשובט ומיסך ב' וכן מדקדק ואורג כדאיתא לקמן ע"ב ע"ב ואינהי הוו ממש א' טפי מחלב כליות וכרס כמ"ש תוס' ע"ד ע"א הנ"ל. והא דלא מוקמינן בהכי משום דלא קיי"ל כר"י דיחידאי הוא וניחא לי' לאוקמי כר"א ובע"ז וסיפא בשארי מצות ובתרי טעמא ולא לאוקמי לבר מהלכתא ובחד טעמא. והיינו דקאמר ר"י פוק תני לבראי דלטעמי' דלא מוקמינן בתרי טעמא ע"כ רישא ר"י דשובט הוא. א"כ פוק תני לבראי דא"ל מני ר"י הוא דלא קיי"ל כוותי'. והרווחנו גם כן מאי דקשיא לאביי דלית לי' חילוק עבודה בע"ז ופליג על ר"א א"כ הך רישא במאי מוקמינן ליה. ולהנ"ל יש לומר אביי מוקי לה בשאר מצות וכר"י:

והנה במאי דאמר אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי כ' תוס' דגם לאביי לא אתי' שפיר דשבת נמי חייב כבר כתב הפ"י דיש לומר דבשבת פטור משום מלאכה שאצ"ל אע"ג שיש לפקפק ע"ז דבשבת כה"ג לא מיקרי משאצ"ל כיון שעושה ע"ד פלוני האונסו לעשות ולאותו פלוני ניחא לי' במלאכה. מ"מ לרמב"ם דמפרש מאהבת הצורה ויראת הצורה שאין המעשה נעשה לתכלית הכוונה וכה"ג בשבת פטור ומתוקם סיפא שפיר בע"ז לאביי. אלא היינו דלא כר"י דהרי לר"י משאצ"ל חייב נמצא לאביי רישא בשארי מצות וכר"י דשובט ומדקדק וסיפא בע"ז ודלא כר"י דמשאצ"ל והוה לי' בתרי טעמא ותרי תנאי וליכא למאן דאמר דמוקמי ברייתא בהכי ע"כ למסקנא מוקי אביי בשאר מצות וקסבר רוק הוא ובלעו ולא בע"ז מאהבה ויראה. עיין בכל זה ודו"ק:

העובד מאהבה וכו'. צ"ע סנהדרין ס"א ע"א זובח למרקילוס להכעיס ליכא אלא לאו כיון דלבו לאו לקבלת אלהות וכ"כ להדיא מהרי"ט ח"ב חא"ח סי' ח' ע"ש והכא חייב מיתה. ויש לחלק דהכא עושה על דעת אהבת אדם אחר שמקבלו באלוה אע"פ שהוא אינו מקבלו. משא"כ התם עושה לדעת עצמו להכעיס. ומ"מ הרמב"ם מפרש בשמעתין לאהבת הצורה ולא לדעת אדם אחר א"כ צ"ע. וע"כ צ"ל דבמסקנא דסנהדרין גם בלהכעיס חייב ודלא כמהרי"ט. ובלא"ה ע"ש בחי' הר"ן סנהדרין דליתא למהרי"ט אמנם אמת דבשב לא מיקרי פורש ממינות. ועיין יש"ש פ"ד דגיטין סי' ע"ב וז"ל אבל מי שיצא מן

הכלל ונכנס לדתם פשיטא שאין חילוק בין להכעיס בין בשגגת אמונה בין למלאות תאותו דס"ס משומד לע"ז הוא שהרי קיבל עליו ע"ז והוא בכלל מורידין ולא מעלין עכ"ל:

דף עג.

אבות מלאכות מ' חסר אחת. עיין תוס' יו"ט שכ' מ' חסר א' דאין תופר בלי קושר והקשה על ב"י שכ' בשם ר' אליעזר ממיץ דתופר אין קושר אלא קשירה א' וקשה מלקמן ע"ד ע"ב פירש"י ד"ה ואי חייטי' וכו'. אמנם גם הר"ן פי' לקמן כהר"א ממיץ וצ"ל כמ"ש תוס' לקמן ד"ה חביתא וכו' דיש בנין בעושה כלי שלם. ואמנם בחביתא ותנורא י"ל אפיק בורר דהרי מרקד בנפה בלא"ה וסגי לי' בלי ברירת רגבים ועייל כלי. אך בחלתא צריכין אפיק מכה בפטיש דאינו נגמר עד אחר התפירה ועייל עשיית בנין הכלי. וחייטי' לפומי' חייב ב' משום תפירה ומכה בפטיש ולא משום קושר. ובמאי דתנן מ' חסר א' צ"ל כמ"ש תוס' חדשים בגליון המשנה דהוצאה והכנסה שניהם אבות הם כמ"ש חי' רשב"א ריש מכילתין. אמנם כתב דפליגי בהכי רב אשי ורבא דמשני רשויות קתני לית לי' הכי ע"ש וא"כ ע"כ צ"ל תופר וקושר כתוי"ט:

הקושר והמתיר. כוונת תוס' נראה דאי הוה במשכן מתיר ע"מ לקשור דוקא א"כ המתיר שלא ע"מ לקשור אפי' יהי' ההתרה תיקון מ"מ כיון שאינו נעשה באותו אופן שהי' צריכים לה במשכן הוה ליה משאצ"ל ותלי' בפלוגתת ר"י ור"ש כמ"ש תוס' לקמן צ"ד ע"א ד"ה ר"ש פוטר וכו' ע"ש. דכל מלאכה שנעשית באופן שלא נעשית בשבילה במשכן הוה משאצ"ל. וכן הוא בהדי' לקמן ק"ה ע"ב בקורע בחמתו לר"י חייב ולר"ש פטור דבעי' ע"מ לתפור כמו שהי' במשכן. מיהו מ"ש לקמן בשמעתין ד"ה וצריך לעצים וכו' ומסתייע להו מקורע ע"מ לתפור צ"ע לכאורה הא התם תלי' באמת במשאצ"ל עיין וק"ל:

ומ"ש תוס' פלוגתת רש"י ור"ח בתרי קיטרי. היינו לס"ד דילפינן מיריעות. ולמסקנא דילפינן מציידי חלזון נמי תלי' בפירש"י לפנינו שם שהוא מתיר ע"מ לקשור משא"כ למאי דמייתי תוס' בשם רש"י ר"פ אלו קשרים הוה מתיר שלא ע"מ לקשור. אמנם ברש"י שלפנינו ר"פ אלו קשרים אינו כמ"ש תוס' בשם אלא הוה נמי מתיר ע"מ לקשור. אלא דהוה ע"מ לקשור במקומו דוקא ובדף ע"ד ע"ב הוה ע"מ לקשור שלא במקומו עיין היטב בכל זה:

המכבה והמבעיר. לכאורה י"ל קושי' תוס' דנקט מכבה תחלה משום דכיבוי פחמין למזור ולהבעירן לצורך עשיית כלים הי' הכיבוי תחלה אע"ג שקודם לו ע"כ הבעירו עצים לעשות פחמין מ"מ כיון שהי' ב' מיני הבערה חשיב טפי אותה ההבערה שקרובה יותר

למלאכת משכן כי ההבערה ראשונה היתה רק לכבותה לעשות פחמין ולחזור ולהבעיר לעשות טסי זהב ומתכות. ומשו"ה פריך רק אזורע וחורש. ולמסקנא י"ל גם בזורע וחורש כן דקחשיב חרישה שני' דקרובה טפי להוצאת סממנים מהארץ טפי מחרישה ראשונה:

דף עג:

חייב משום מפרק. ע' ספר הישר לר"ת פ' אע"פ דאמפרק דשמעתין לא קשה לי' מידי ומודה שהוא משום דש ורק אמפרק דחולב דס"פ המצניע הוא דפליג וס"ל שהוא משום ממחק הדד ומחליקו. ועיין לקמן קמ"ד ע"ב תוס' ד"ה חולב וכו' שצע"ג במ"ש כמו דש חשיבא ע"ש הא לר"ת לא שייך דישה אלא בגידולי קרקע. ובס' הישר שם ליתנהו להנהו תיבות כמו דש חשיבא. ויש לדחוק ולומר דס"ל לר"ת אין ממחק באוכלין ומש"ה ביום טוב ליכא משום ממחק דבהמה גופי' חשיבא אוכל ודאמרינן ביו"ט סופג מ' אמכבד ומרבץ קאי כמ"ש הראשונים ומ"מ מדרבנן מיחזי כדש ומשו"ה יש לחלק בין קדירה לקערה משום דישה דרבנן. אבל בשבת דהבהמה לא חשיב אוכלין אית בי' תרתי דישה דרבנן ועוד חייב משום ממחק. וזה דוחק דנימא משום דאיסור שבת רביעא עלה יהי' בה משום ממחק ולא מיקרי אוכלין זה דוחק מ"מ כצ"ל ומי שדעתו רחבה יראה ליישב בטוב. ועוד י"ל דממחק ה"ל משאצ"ל ובריית' דהחולב אתי' כר' יהודה. ור"ח קמ"ד ע"ב ס"ל משאצ"ל פטור ומשום שמחת יו"ט שרי חד איסור דרבנן כמ"ש תוס' ביצה ח' ע"א. ומיהו לתוך הקערה ה"ל תרי איסורא דרבנן ממחק דרבנן ודישה דרבנן לא הותר משא"כ לקדירה. אבל בשבת איכא תרתי ממחק דרבנן וגם דישה דרבנן ובחד מינייהו סגי לאיסור וא"ש טפי ונכון הוא. והיינו ר"ת לשיטתו ביצה ט' ע"ב ד"ה אמר ר"י דמוחלפת השיטה. מיקל ב"ה משום שמחת יו"ט. ודאמר ר' מרינוס תרתי לאחר יד ומשום צערא משום דאיכא ב' איסורים ממחק ודש דרבנן משו"ה בעי שני היתרים:

ועיין לשון רש"י ד"ה והמנפץ וכו' משמע דגם רש"י ס"ל אין דישה אלא בגידולי קרקע ואולי לרבנן קאמר וצ"ע. ואולי י"ל דנהי בהמה גופא מיחשב גדולי קרקע אבל החלב אחר שפירשה תו לא דמי לחטים שפירשו משבולת. ומש"ה אין הפועל אוכל מחלב אחר שנפרשה ובשבת חייב החולב הבהמה עצמה שהיא כגדולי קרקע וצ"ע:

דף עד.

שכן עני אוכל פתו בלא כתישה. וכ' תוס' ה"ה צובע עני סממנים בלא כתישה. וצ"ל אע"ג דעכ"פ במשכן לא היו עושים כן דאין עניות במקום עשירות מ"מ בכל ציווי מלאכת

המשכן לא הי' הכרח לכתותה דהוה סגי להו בלא"ה. וקיי"ל כאביי בהא כדמסיק מחורתא כאביי. ומ"מ לקמן גבי תופרי יריעות מקשה ואפי' לפני מלך בשר ודם אין עושים כן. משום דעכ"פ אותה קשירה לא היתה במשכן איך נבדה אנו מלבנו אב מלאכה דקושר ומתיר שלא היתה במשכן כלל. וכן לקמן ריש פרק הזורק פריך מתני לודאה איש איש ממלאכתו ע"ש דאיך נבדה מלאכת זורק שהרי לא היתה במשכן. אבל הכא נהפוך לא נחשוב הכותש אע"ג דהוה במשכן מ"מ לא היה מוכרחת למלאכת המשכן דהוה סגי להו בלא כתישה וק"ל. והיותר נכון בזה לפע"ד הוא דהרי בודאי במדבר לא חרשו וזרעו סממנים והתכלת הביאו עמם ממצרים כמו עצי שטים. ורק אנו מחשבים עשיית התכלת מתחילתו ע"י זריעה וקצירה וטחינה וכדומה. וא"כ אותו התכלת שהוציאו עמהם ממצרים מאן לימא לן שלא נעשה כמעשה עניים בלי כתישה ואין לנו לבדות מלאכת כתישה לעשותה אב מלאכה משא"כ קושר ומתיר דלקמן וזריקת מחטין דר"פ הזורק דנילף מעושי מלאכת המשכן בשעת עשייתם אז בודאי לא הי' עושים מה שאין עושים לפני מלך בשר ודם והוא האמת לפע"ד. ומיהו בפ' התכלת ילפינן צביעת תכלת דציצית לשמה מדכתיב כליל תכלת במשכן א"כ איך הוציאו צבע ממצרים ולא נצבע לשמה:

וכי מותר לאפות פחות מכשיעור. עיין המגיה במשנה למלך ריש פי"ח מהל' שבת דדחי מכאן דברי ח"צ סי' פ"ו דס"ל לגזוז שער אחד וכדומה מותר דאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסורי אכילה והכא משמע באיסורי שבת נמי אסור. ומ"מ עיין מ"ש פנ"י לקמן ר"פ המוציא יין. ויש לחלק באופן אחר דוקא שיעורי הלכה למשה מסיני הרמוזים בקרא ארץ חטה. ומהם תאנה שהוא כגרוגרת להוצאת שבת וכולהי איתנהו בכלל איסור דחצי שיעור מכל חלב. מה שאין כן אינך שמסרן לחכמים כגון גזיזת ב' שערות י"ל ח"ש מותר לגמרי. מיהו לענין בל יראה דמיירי ח"צ. עיין מ"ש פנ"י פ"ק דביצה סוגיא שאור בכזית ובחידושנו שם. ועיין לעיל ריש מכילתן מ"ש בשם יעב"ץ לענין פחות מד' אמות ברה"ר בספרו לח"ש על המשניות. לטלטול פחות מד' אמות י"ל חזי לאצטרופי כשעמד לפוש בנתיים. וכ' בס' לחם שמים ריש מכילתן דעקירה בלא הנחה אסור מדאורייתא דחזי לאצטרופי משא"כ הנחה בלא עקירה ודפח"ח. וחצי שיעור דתחומין לפמ"ש בשם פנ"י הנ"ל א"ש דמותר. ועוד נלע"ד אי הוה כתיב לא תצא סתם והי' השיעור י"ב מיל הרי נאסר אפי' יציאה כל דהו מן התורה כמו כל חצי שיעור. אבל יען מפורש ממקומו לא נאסר אלא מקומו דהיינו י"ב מיל וכמ"ש ש"ך י"ד סי' רל"ח ס"ק י"ב ע"ש. וכן כתב

להדיא תשוב' חות יאיר סי' ט"ו דף כ"ב ע"ב ע"ש. וע' פלוגתת רמב"ם וראב"ד פי"ב הל' ט"ו בטלטול פחות מד' א':
היו לפניו ב' מיני אוכלין וכו'. הנה לעיל בברייתא לא גרס רש"י ב' מיני אוכלין נ"ל דלא פליג רש"י אהדין גופי' אלא ס"ל לא שייך בורר אוכל מתוך הפסולת בשני מיני אוכלין. בשלמא כשבורר מה שאינו רוצה לאכול עתה ומניחו מן הצד מחשבתו ומעשה ההנחה משוי' ליה כפסולת מתוך אוכל. אבל כשבורר מה שרוצה לאכול עתה ומניח מין אחר בקערה בזאת ההנחה לא נעשה הנשאר כפסולת דנימא שבורר אוכל מתוך הפסולת. דדילמא עדיין יאכל גם הנשאר. וא"כ בשמעתין דהוה בעי לאוקמי בבורר אוכל מתוך הפסולת א"א בגירסא ב' מינים. ולפ"ז בהך דאמוראי דגרס ב' מינים ע"כ מיירי מפסולת מתוך האוכל ואפ"ה מחלק בין קנון ותמחוי לנפה וכברה. עיין ר"ן:

דף עד:

דשדא סיכתא לאתונא. מלשון רש"י ד"ה דשדא וד"ה דמרפי רפי וכו' יראה המלחלח ברזל במים ומשליכו לאור להתיכו ולצרפו ה"ל כמבשל מכח המים שעליו. ואמנם ברזל המבערו לצרפו אח"כ במים שייך משום צירוף או הבערה לכל חד כדאית ליה ועיין לח"מ ר"פ י"ב מהל' שבת. וה"ה פ"ט הי' לו גירסא ברש"י יתד של עץ לח ע"ש ולא מיירי כלל ממתכת:
ואי חייטי' לפומי'. עיין מ"ש בזה לעיל במשנתינו:

דף עה.

שכן יריעה שנפל בה דרנא. מבואר מהתוס' דאע"ג דאופן המלאכה ילפינן ממשכן מ"מ השיעור מסר הכתוב לחכמים דבכך וכך חשיב. ובאוכלים דאורייתא ממש כגרוגרת כדכתיב ארץ חטה וכו' גרוגרת להוצאת שבת ועיין פנ"י ר"פ המוציא יין. ועכ"פ לא בעי כשיעור שהי' במשכן:
הצד חלזון וכו' בירושלמי תני חדא חייב ב' ותנא אידך חייב א' וקאמר דחייב א' לכ"ע משום נטילת נשמה. נראה סתם ירושלמי ר' יוחנן דס"ל דוקא כשפוצעו מת אבל התם פוצעו חי חייב לכ"ע משום נטילת נשמה. ומשום דישה לא מחייב בירושלמי. נ"ל לרמב"ם א"ש דס"ל בעי' דם כגרוגרות עיין פ"ח הלכה ז' והשגת הראב"ד שם. ומיירי ברייתא דירושלמי בלית בי' כגרוגרת דם. ובהכי ניחא נמי מה דקשי' הא הירושלמי ס"ל לעיל בפיסקא דהקוצר ההן דצירר כוורא מהים חייב משום קוצר ועיין יש"ש דמייתי

מג"א סי' תצ"ז סק"ו. והא"ש דלית בי' שיעור גרוגרת שהוא שיעור קצירה. לכן לית בי' לא דישה ולא קצירה רק כשפוצעו חי חייב משום נטילת נשמה לר' יוחנן והירושלמי. ומאן דמחייב ב' מחייבו משום צידה ואידך ס"ל כמ"ד תחש שהיה בימי משה לפי שעה נזדמנו לו ונגנז. והגאון קרבן עדה נדחק ופירושו מבואר ע"פ מ"ש פנ"י דשמעתין. דלמ"ד תחש שכיחא במדבר ופירשו מכמורת לצודם. א"כ כל הפורש רשת בשבת ולאחר שעה ניצד שם חי' חייב למפרע על פרישת המכמורת כמו מבשל ואופה וה"ה צד חלזון חייב. אך למ"ד לפי שעה נזדמנה למשה רבינו ע"ה א"כ היא באתה בגבולו ושם צד את התחש. א"כ אינו חייב אלא צד מיד בשעת פרישה וכמ"ש תוס' לעיל י"ז ע"ב ד"ה אין פורסים. ולא דמי לאפיה ובישול דהתם אם יניח כך יבשל ויאפה ממילא משא"כ הכא מאן יימר שיבא לתוכו חי' א"כ אין בפורש מכמר בים משום צידה. ודוחק למצא צד חלזון ידוע בידו ממש מן הים:

שפצעו מת. לכאורה י"ל ר"י לא פליג אמציאות דניחא לי' דליצול דמי' אלא מיירי שעודנו חי ודמי צליל אך לא יחי' אחרי נפלו כגון שיבש בו כסלע וכמ"ש תוס' שהדג עצמו קירב מיתתו. בין צידה ליבישות סלע ע"י פרכסתו באופן שעל נטילת נשמה שמצידה לא מחייב משום שהוא קרוב מיתתו ומ"מ עודנו חי וכבר חשוב כמת ומ"מ דמי' צליל טפי ולא שפצעו מת ממש. ודברי מהרש"א בתוס' אינם מובנים:

מתעסק הוא אצל נטילת נשמה. צל"ע לפי שיטת תוס' לעיל ע"ב ע"ב ד"ה נתכוון וכו' וכן פ"ב דשבועות ושם בכריתות. דמתעסק בדבר היתר ועלה בידו דבר איסור זה ממועט בכל איסורים שבתורה מדכתיב בה חוץ מחלבים ועריות ולא צריך לזה טעם דמלאכת מחשבת וא"כ בודאי גם בחובל ומבעיר פטור. ודוקא נתכוון לחתוך מחובר זה ועלה בידו מחובר אחר דנתכוון לדבר איסור דבשארי איסורים בכה"ג כגון רצה לשחוט עולה בחוץ ועלה בידו קרבן אחר חייב. ומ"מ בשבת כה"ג פטור משום דלא הוה מלאכת מחשבת בהא מחייבי' בחובל ומבעיר משום דמקלקל חייב מתעסק נמי חייב. ולפ"ז צע"ג מאי משני ש"ס מתינוקות הא התם מתעסק בדבר היתר הי' למול התינוק של שבת ועלה בידו איסור התינוק של א' בשבת ופטור מדכתיב בה כדאמר ר"א בעצמו במשנה דכריתות שם ומ"ט מחייב ר"א בתינוקות. ור"י נמי לא פטר רק משום דטריד מצוה אבל בלא"ה לא ואמאי מה ענין מתעסק בהיתר ועלה בידו איסור דנפיק מבה. מה ענין זה למלאכת מחשבת. מיהו בש"ס י"ל דלא ממועט מבה אלא עוסק בהיתר גמור אבל מילה דבר איסור הוא אלא שדחי שבת מ"מ מקרי מתעסק באיסור ועלה בידו איסור היינו של א' בשבת ולא אימעט מבה. אלא מטעם שלא נתקיימה מחשבתו שנתחלף לו תינוק בתינוק דפטור

משום מלאכת מחשבת והנח לחובל הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי חייב כצ"ל. וא"כ קשה אתוס' דשמעתין דלמא לעולם מתעסק ממש קאמר דהיינו עסיק בהיתר לפוצעו חי ועלה בידו איסור שנטל נשמה וממעט מבה ולא שייך הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב דלא ממלאכת מחשבת ממעטי לי' אלא מדכתיב בה כנ"ל ולק"מ וצ"ע:

והנה מ"ש תוס' דמתעסק היינו אינו מתכוון דלא אתי' מטעם מלאכת מחשבת דבשארי איסורים נמי מותר. עיין חי' ר"ן ר"פ הנחנקים דבשארי איסורי תורה דוקא בחייבי לאוין כגון כלאים ללבוש מותר אין מתכוון אבל חייבי כריתות דקפיד רחמנא אשגגה לחייבי' חטאת אין מתכוון נמי שרי משא"כ שבת אע"ג דאיסור סקילה מ"מ כיון דמלאכת מחשבת אסרה תורה פטור אין מתכוין א"כ הדר' קושי' תוס' לדוכת'. ועכצ"ל דמתעסק ממש קאמר וכמ"ש לעיל:

טפי ניחא לי'. דברי מהרש"א תמוהים דהא איצטריך למימר טפי ניחא לי' משום ר' יהודה דלהוי קלקולו יתר ופטור משום קלקול. והנה קושי' תוס' ארש"י י"ל דתרי גווני אצ"ל איכא. אי רק לא איכפת לי' פטור משום דלא הוה מלאכת מחשבת ובחובל חייב כי האי גוני ולא דמי לארעי' דחברי'. מש"ה פי' רש"י הכא לא ניחא לי' כלל ובכי האי אפי' בחובל ומבעיר פטור דכי האי גוני לא הוה במשכן ולא מטעם מלאכת מחשבת. ובזה מיושבים דברי רש"י דשמעתין וגם סתירת ש"ס דחגיגה עם ר"פ נחנקין דמייתי תוס' וק"ל:

כי היכי דליציל טפי. עמ"ש תוס' דלחייב משום נטילת נשמה ע"י הדם. ולרמב"ם דכל נטילת דם הוא מפרק דש. א"כ לק"מ דהא באמת מחייב משום דש ופשוט:

שוחט משום מאי מחייב. פירש"י בחניקה נמי סגי עכ"ל. י"ל דהוה סד"א דחתיכת הסימנים היינו אב מלאכה דהוה במשכן באלים וכי היכי דילפינן שארי מלאכות ה"נ הך ולזה כ' רש"י מנ"ל שחתכו סימנים כלל דילמא נטלו נשמה באופן אחר. ומשני אה"נ דלאו בחבורה תליא מילתא. אלא כל הנוטל נשמה ע"י שום אופן חייב. אבל אכתי צל"ע מנ"ל שהמיתום בידים כלל דלמא סגרו דלת בפניהם ומתו מעצמם. עיין מס' ע"ז י"ד ע"ב ועיין רמב"ם פ"ח מעירוכין הל' ח' וצ"ע לכאורה. ועיין מהרש"א מהדורא בתרא:

רב אמר משום צובע. עי' ש"ע סס"י שכ' ב"י בשם ר"א ממיץ דאין צביעה באוכלין צ"ל היינו למאי דקי"ל אין עיבוד באוכלי' ה"ה אין צביעה. אבל רב ס"ל כמ"ד יש עיבוד באוכלין וה"ה יש צביעה. וא"כ מיושב פסק הרמב"ם דפסק כשמואל דלא כרב משום דקיי"ל כרבא לקמן אין עיבוד באוכלין. ועיין מג"א סי' שכ"א סק"ז דיש פוסקים דלאורחא יש מליחה. פי' דס"ל דרב אשי ורבה בר ר"ה ורבא לא פליגי. ולפ"ז דוקא אין

מליחה לאוכלין כשמשמש מעשה אוכלין אבל לאורחא דאין המליחה לתיקון להטעים המאכל אלא לקיים הבשר עד שעת האוכל ומעשה עור בעלמא משמש ויש בו משום מליחה א"כ ה"ה בצביעה נהי אין צביעה באוכלים מ"מ הכא ניחא לי' דליתווס בית השחיטה היינו צובע מעשה עץ בעלמא שימש וחייב משום צובע. וא"ש דברי ר"א ממיץ ודברי רמב"ם אינם מיושבים. עיין חולין קכ"ט ע"א הך דמעשה עץ שימש ע"ש:

דף עה:

המנפח בכלי זכוכית. עיין לעיל ע"ד ע"ב תוס' ד"ה חביתא וכו'. וי"ל קושיתם דלקמן ק"ב ע"ב עביד צריכותא ושוב מסיק דר' יוחנן ס"ל מסתת משום מכה בפטיש א"כ כ"ש עייל שופתא בקופינא דמרא. וא"כ ר"ל דמנפח בכלי זכוכית כר"י ס"ל. מיהו רמב"ם פסק במסתת כר' יוחנן ובקופנא כרב. עיין כסף משנה פרק י' הלכה י"ד:

רב פפא אמר לאפוקי דם נדה. לכאורה למר עוקבא לאפוקי עצי אשרה א"כ ה"ל סתם ואח"כ מחלוקת בחדא מסכתא והלכה כרב יהודה. משא"כ לר"פ וצ"ע במגיני שלמה בשמעתין:

הממציא יש מאין. יעזרנו בחי' המוציא יין:

דף עו:

כוס של ברכה. כ' תוס' ד"ה ויעמוד על רביעית וכו' ועוד י"ל דדוקא מקדש עכ"ל. והק' מהרש"א הא בד' כוסות יש ג"כ כוס של קידוש. וי"ל דבשארי כוסות אע"ג דשיעורן רביעית מ"מ סגי כשישתה רובא דכסא. נמצא אחר ששתה כוס של קידוש מלא לוגמי' שהוא קצת יותר מרביעית ימזוג לו כוס רביעית וישתה ממנו רובא דכסא ועוד ימזוג כוס ברהמ"ז וישתה רובא. וב' מיעוטי דתרי כסי אמצעי ישלימו חסרון מה שהי' כוס של קידוש יותר מרביעית ויכול למזוג כוס רביעי כשיעור וק"ל:

דף עז.

כל חמרא דלא דרי וכו' כ' תוס' מש"ס סנהדרין אל יחסר המזג וכו'. המשיל הסנהדרין רובם למים ומיעוטם ליין ממוזג דע"ז להורות אע"ג דהמיעוט חריפי טפי כיין מ"מ הלכת' כרובא כד נפיק ב"ק הלכה כב"ה דנפישי אע"ג דב"ש חריפי. ומרומז מסתמא אותן שהן ענוותן טפי הנמשל למים יזכו שהלכה כמותם כמו שהיה ב"ה ענוותן ומש"ה זכו שנקבע הלכה כמותם:

דף עז:

כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה. אחז"ל אני בריה וחברי ברי' בשדה הוא אינו מתגדר במלאכתי ואני איני מתגדר במלאכתו. והענין כי באמת אנו חושבים כל העמים כחמור הרחיים סובב סובב הכלי שיזוז ממקומו כי הוא סגור עינים וסבובו לתכלית בעליו אשר סגרו עיניו וכן כל אנשי עולם סביב יתהלכון בשביל צדיק או עמך כולם צדיקים שימצאו הכל מוכנים לפניהם ויעבדו השי"ת. אמנם חברי ברי' בשדה אינו מאמין זה התכלית האמתי ואומר בהיפוך כי הוא ממקיימי עוה"ז ומישבו. ואנחנו עבדי ה' מחריבי קרתא כי זה התכלית שאנו אומרים לדבקה בו הם אינם מאמינים. ולדבריהם הברי' שבעיר שהם עבדי ה' נבראו לבטלה לגמרי. ויען כי לא נברא דבר אחד לבטלה. על כן להאמין סברא הראשונה הנ"ל וק"ל:

חזייא דהוה בדיחא דעתי'. הא דהוה בדח דעתי' כדקאי אבי חמוה משום דהוה חתן הדר בבית חמיו ולא חטא ע"כ בדיחא דעתי' ע"ד צהבו פניו דרב ספרא בפ' ע"פ ק"ג ע"ב ועיין קדושין י"ב ע"ב ופי' רש"י ד"ה ועל חתנא דדייר בית חמוה' ע"ש:

ונשא השעיר עליו. בגמרא שבת דף ע"ז ע"ב איתא. מ"ט עיזי מסגן ברישייהו והדר אמרי א"ל כברייתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא. מ"ט הני מיכסיין והני מיגליין הני דמכסינן מנייהו מכסיין והני דלא מיכסינן מינייהו מיגליין עכ"ל הגמרא. עיין מ"ש מהרש"א ח"א דברים ראוים למי שאמרן. מ"מ יש לי לדקדק לדברי' אכתי מאי השיב לו כברייתא של עולם היא גופא קשי' מדוע רמז הקב"ה אז שם מלכות יון קודם למלכות ישראל. גם לשון מכסינן מינייהו דוחק מכסינן מינן ה"ל לומר ולולי דבריו ז"ל היה אפשר לומר כך דהנה עשו ושר שלו נקראים שעירים והן הנה שני שעירי חטאת כידוע. ומבואר כן במדרש ונשא השעיר עליו את כל עונות בני ישראל שלעתיד יניח הקב"ה כל עונות ישראל על אדום עיין בילקוט פ' אחרי. והנה עתה מלכות אדום היו צריה לראש ואחריו יאיר נתיב יעקב ומעשה אבות סימן לבנים שכן הי' בלידתם ויצא הראשון אדמוני וכו' ואחריו יצא אחיו גם אז יצא עשו בראשון לממשלת עה"ז וכבר פירשנו במקום אחר וידו אוחזת ידו היינו רשותו של יעקב אוחזת בעקב פי' בסוף ימי עשו אז יתחיל יעקב להתנוצץ. והטעם לזה באמת כי אין הטוב ניכר כי אם בהעדרו שקדושת שמו הגדול ניכר יותר כשיעשה לנו כל הנסים והנפלאות אחר היותינו נכנעים תחת ידי עשו ויהפוך הכל לטובה וכן נאמר ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואנכי שכולה וגלמודה. והנה זה היה הטעם בבריאת העולם שבתחלה ברא החושך המרמז לגלות כנרמז גם לאברהם אבינו בין הבתרים. והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו אמרו במדרש זה שיעבוד מלכיות.

ואח"כ ויהי אור ואז וירא אלהים את האור כי טוב ניכר טובו בהעדרו מקודם זהו ממש כנ"ל והאור היינו גאולה אמיתית וזהו אור הנגנז לצדיקים לע"ל. והיינו ששאל מ"ט עיזי היינו עשו מסגי ברישי' ממעי אמו ולבתר אימרי זה יעקב שה פזורה וגם עיזי בני עשו מסגי ברישא היו צריה לראש והדר בעת הגאולה אימרי ישראל כנ"ל והשיב לו כברייתו של עולם חשוכא והדר נהורא כנ"ל שניכר הטוב בהעדרו. ואח"כ שאל לו מ"ט מיכסיין וכו' יובן הנה כתי' בישעי' בנבואת צור שהוא ראש מטרופולין של אדום שלאחר שבעים שנה בימי מלך אחז אח"כ חורבנה תבנה עוד. וא"כ נודע עת קיצה משא"כ אנחנו אלה פה כלנו היום ספו שנה אל שנה ואין קול תשועה לישראל בעו"ה והקץ סתים טמיר וכסי' התי' לזה אף שברצונו אפשר למהר לדלג על הקץ אמרו ז"ל לא גלו ישראל אלא כדי שיתוספו עליהם גרים והפי' קבלתי שע"י שחטאו ישראל ונפלו ונתפזרו ניצוצות קדושות אל הטומאה ארץ עממים והן הנה הגרים הנולדים מניצוצות ההמה ואין לנו לחזור לארצינו עד שתתלקטו לאחד אחד הניצוצות ההמה על ידי גרים המתגיירים. וזהו אורך גלותינו ואין אתנו יודע עד מה. והנה ידוע שהגר בא לחסות תחת כנפי השכינה דוקא משא"כ בישראל כתיב ואשא אתכם על כנפי נשרים אבל נאמר ברות אשר באת לחסות תחת כנפיו והיינו ששאל מ"ט הני עיזי מגליי' קיצם שבעים שנה ימי צור והני אימרא מכסיי' קיצן והשיב הני דמכסיי' מינייהו שגרים מתכסי' עצמם בהם תחת כנפי השכינה מכסיי' קיצם כנ"ל משא"כ אדום ודו"ק:

תו איתא שם מ"ט גמלא זוטר גנובתי' משום דאכל כיסי. מ"ט תורא אריכא גנובתי' משום דדייר באגמי. הנה ידוע אף שיש כמה מצות שאדם אוכל פירותיהם בעה"ז והקרן קימת לעולם הבא מ"מ יתירה עליהם העוסק בצדקה וג"ח שבטוח שבעה"ז ייטיב לו ה' ויצילו מכל צרה וצוקה ומותר לנסות בו הקב"ה משא"כ בשארי מצות שנצטוינו לא תנסון את ה' אלהיכם משא"כ במעשר כתיב ובחנוני נא בזאת אם לא אפתח לכם ארובות השמים עד בלי די. והטעם לזה משום חסרון כיס הנותן כספו לאיש אשר לא עמל בו והוא לא ראה ולא ידעו מעולם הוצרך לתשלום גמול הגדול הזה והיינו מ"ט גמלא הגומל חסדים טובים זוטר גנובתא שפלתו וירידתו (מתורת מהרש"א ח"א בסוגי' זו למדתי כן שזנב נקרא ירידה ושפלות וכן כתיב ותהי לראש ולא לזנב) קטן וקצר ומהרה מושיעו ה' יותר משארי עוסקי במצות והשיב לו דאכל כיסי' שמכלה כיסו ומאכילו לאיש אחר. והנה היפך מזה בבעלי תורה עוסקים בתורת ה' יומם ולילה ובה כל חפציהם ורובם מעונים ביסורים בחבלי עוני וטרדות רבות. ורשב"י ברח למערה ורחב"ד די לו בקב חרובין. ועל הרוב הטעם שנתפסים בעון דורם שדרים בין דור פרוץ בעבירות והי' להם להשגיח יותר

מאשר השגיחו כמבואר כל זה בכמה מקומות. והנה ידוע שתורה נקראת בשרא דתורא שמינה ושאל מ"ט תורא היינו בעלי תורה אריכתא גנובתא שפלתם מאוד ארכו משום דדרי באגם דור פרוץ בלי גדר באגם מקום הפקר ובעי לכרכושי בקי ה"ל להפריח זבובי מות המבאישים שמן רוקח ודו"ק:

תו איתא שם ת"ר ג' מוסיפין גבורה דג נחש וחזיר. גבורה היינו דין כידוע ושלשה מוסיפים דין למעלה דג היינו צדיקים גמורים או אומה ישראלית בכללם שניצודים כדגים והקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה ואמר כל זמן שמזקינים שאז חכמה ניתוספת בהם. ונחש הם רשעים גמורים שמהפכים רחמים לדין וכל זמן שמזקינים דעתן מטפשות עליהם. והחזיר מיער שהקב"ה מתמלא עליהם עברה בכל יום שמלכותן נמשכת כ"כ ומזקינים כ"כ ודו"ק:

דף עח.

ומודים חכמים לר' שמעון במוציא שופכין וכו' לא הבנתי מאי מודים דהא ר"ש ורבנן לא פליגי אלא בעשיר לרבנן שיעורו כמו שדרך רוב בני אדם להצניע כמוהו. והיינו בד"א במוציא דקאמרו רבנן ר"ל אפי' עשיר. ור"ש ס"ל עשיר בעי רביעית והיינו מוציא דר"ש. וכל זה מבואר לעיל בתוס' ע"ה ע"ב ד"ה הא דלא כר"ש וכו' ע"ש. וא"כ לא הבנתי מה ענין מודים לכאן. והנה לפמ"ש חכם צבי ומייתי לי' נמי פני יהושע דנהי לר"ש טעמי דשופכים ברביעית משום דחזי לטיט. מ"מ לת"ק דס"ל מלאכה שאצ"ל חייב הוה טעמא משום להוציא לכלוך מן הבית ע"ש והי' סברא לומר עשיר מקפיד טפי ואפי' אלכלוך כל דהוא. וקמ"ל אפ"ה שיעורו ברביעית ובזה יש ליישב קצת ועדיין צ"ע:

והמוציא קשר מוכסין חייב. מ"ש תוס' דמיירי בקלף נראה קצת דוחק אבל רמב"ם כתב מוציא קשר מוכסים חייב שצריך לו לעולם פי' אפי' אחר שכבר הראהו למוכס חייב מפני שצריך לומר גברא דמוכס אנא א"כ א"ש דנקט קשר מוכס. שוב מצאתי כן בס' חפץ ה':

דף עח:

ושטר פרוע אם יש בלובן שלו וכו'. דברי מהרש"א תמוהים. ודברי ש"ג סביב הרי"ף יותר תמוהים. והפשוט דברייתא מיירי בשניכר בהשטר שהוא פרוע כגון שכ' שובר על גבי השטר עצמו וליכא למיחש למידי ויכול לצור על פי צלוחית משו"ה חייב כשיעור לצור. וקרוב לזה כ' בספר חפץ ה'. ואמנם רמב"ם לא מייתי כלל שקלא וטריא דבסמוך

רק ברייתא זו כצורתה. ולטעמי' אזיל דלא מייתי בשום מקום דאסור לשהות שטר פרוע רק שטר אמנה מייתי בהל' עדות. ונלע"ד שטר פרוע ס"ל דמותר לשהות למ"ד כותבים שובר וכיש גורסים שברש"י דשמעתין ד"ה והכא בכותבים וכו'. דס"ל אי כתב שובר מותר לשהות שטר פרוע והאחרונים מביאים ראי' ממה שכ' תוס' בכתובות וב"מ בסוגי' דהוציאה גט דלמ"ד כותבים שובר אפילו הכתובה בידה אע"פ שהבעל מפסיד עי"ז מ"מ צריך לשלם נגד שובר שלה והיא תעכב הכתובה והוא ישמור שובר. נמצא למ"ד כותבים שובר לא משכחת איסור לשהות שטר פרוע אלא אם לא נתן לו שובר אבל נתן לו שובר מותר לשהות. וס"ל לרמב"ם נמי דכל זה הי' בימי תנאים ואמוראין קדמאי. ואמנם אחר שהעלו בימי אמוראי אחרונים הא דאמרי' ב"ב קע"ב ע"א רבנן תקינו למיכתב שובר ואי לא עביד איהו אפסיד נפשי' ס"ל לרמב"ם ה"נ מותר לשהות שטר פרוע מה"ט דיאמר אי ירצה שובר אתן לו ואי לא רצה איהו אפסיד נפשי'. ומותר לו לשהות שטרא ומש"ה לא מייתי רמב"ם שקלא וטריא דלקמן כלל רק שיעור שטר פרוע כדי לכתוב בלובן ב' אותיות או לצור על פי צלוחית כנלע"ד:

איכא בינייהו רהיטי מוכסי ורבנן ס"ל כיון דעיקור קשר מוכסין אינו עשוי' אלא להראותו למוכס שוב לא איכפת לן מה שישתלשל מזה ע"י רהיטי מוכסי שיצטרך לחזור. ובזה מיושב קו' תוס' ד"ה ת"ק סבר כותבים וכו' וקשה שהרי יצטרך להחזירו ללוה שלא יצטרך לכתוב שובר עכ"ל. ולהנ"ל לק"מ דעיקור שטר עשוי לפרעון ומה שישתלשל מזה שיצטרך לכתוב שובר מילתא אחריתי הוא. ולפ"ז לא הוה צריך לומר ר' יהודה ס"ל אין כותבים שובר דאפי' כותבים שובר נמי ר"י לטעמי' דחייש נמי לרהיטי מוכסי ולמוכס גדול וקטן אע"ג דאינו עיקור אלא משתלשל מזה וה"נ דכוותי'. אלא עדיפא מיני' קאמר דהא באמת ר"י ס"ל אין כותבין שובר. ומשו"ה נמי דחיק רש"י וכ' דהלוה כופהו להחזיר לו מעותיו שכבר פרע לו דזהו מעיקור השטר שעשוי לפרעון ולא דבר המשתלשל ממנו: והכא במודה בשטר שכתבו וכו' להך לישני דלא מיירי מטעם לצור אלא שצריך לו לפרעון חובו לא מיירי ברייתא כלל משיעורא ומאן דכר שמי' דשיעור בברייתא. אלא עד שלא פרע חייב אפי' בשטר כל שהוא ומשפרעו פטור אפילו גדול כמה וכמה. ובזאת יובנו ב' קושי' תוס'. וא"ת כי לא פרע נמי אמאי חייב וכו' פי' בשיעורא זוטא אמאי חייב. ותו הקשו וא"כ ומשפרעו אמאי פטור פי' אפי' בשיעורא לצור. וזה פשוט ולחנם נתלבט מהרש"א ז"ל בזה:

צריך לקיימו. פירש"י הלוה צריך לומר לא פרעתי. ונראה מ"מ צריך המלוה לקיימו בעדים אם ימצא דאל"כ לימא הלוה אח"כ חזרתי ופרעתיך ומהימן אחר זמן במגו למפרע

לשיטת רש"י פ' בתרא דכתובות גבי עשה שדהו סי' לאחר וע"ש תוס' דפליגי. ואפשר גבי מגו דמזויף מודה רש"י דאפי' למ"ד שצריך לקיימו מ"מ למפרע לא אמרינן וצ"ע ועיין מהר"ם לובלין:

דף עט.

מפני שצריך להראותו לבע"ח שני. יראה היינו אי אין כותבים שטר ללוה בלי מלוה עמו אלא בשטרי אקניתא א"כ מיירי הכא בשטרא דלאו אקניתא וא"כ מוכרח היא שכבר פרע למלוה והחזיר לו שטרו והוא מתפאר אצל בע"ח שני. אבל למ"ד כותבים שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו אפי' שטרי דלא אקניתא א"כ אין שום ראיה דגברא פרענא הוא שאפשר הוא לעצמו הערים וכתב לו שטרות והחתים עליהם עדים וכ' עלה הנפק בב"ד והכל להטעות בע"ח שילוה לו. וא"כ אין כאן התפארות כלל. נמצא אוקימתא דרב אשי תלי' בהנ"ל ובב"מ משמע דפליגי גם תנאי בהכי ובב"ב קע"ג ע"א. ומיושב קושי' תוס' ד"ה חזי וכו' עיין וק"ל:

דף עט:

קלף לכתוב עליו פרשה קטנה שבתפלין שהיא שמע ישראל. עיין תוס' יו"ט דדקדק למה תנן שהיא שמע ישראל פשיטא זיל קרי בי רב הוא. ונדחק לומר דפרשיות תפלין מעכבות זו את זו ואין תועלת בפרשה א' אלא לקרות מתוכה ק"ש על מטתו ע"ש. ואין הסוגיא משמע כן. וע"פ דבריו נראה יותר לומר דכיון ד' פרשיות מעכבות זא"ז ולא משכחת שיצטריך לפרשה א' אלא כשנפסלה לו פ' א' והואיל ובעי' כתיבה כסדרן א"כ כשנפסלה לו פ' שמע צריך לכתוב לו שמע ופ' והיה אם שמוע. משא"כ כשנפסלה לו והיה שהיא האחרונה אינו צריך אלא והיה לחוד וה"א שהיא הפרשה קטנה כי אע"פ שבעצמותה גדולה היא מ"מ בערך דיני תפלין קטנה היא קמ"ל שהיא שמע ישראל ואי תנן שמע לחוד ה"א כמ"ש תוס' יו"ט משום ק"ש על מטתו קמ"ל שאין אדם טורח לכתוב כך על קלף משום ק"ש על מטתו אלא הטעם דחשיבא משום שהיא פ' קטנה שבתפלין ואע"ג דמעכבות זא"ז מ"מ פ' א' של תפלין חשיבא. ולמחר וליומא אחרינא יוסיף עלי' פ' והיה ואינך קדש והיה כבר נכתבו לו מע"ש. ועיין בסמוך אי"ה:

כרי לכתוב עליו פ' קטנה. הקשה רש"י במתני' אמאי לא יתחייב בשיעור קשר מוכסי' ומזה חידש רש"י דמתוך חשיבותו אין מצניעי' אותו לקשר מוכסים. וע"פ אותה סברא כ' תוס' לעיל ע"ז ע"א ד"ה ועוד מים וכו' בסוף הדבור מ"ש ע"ש. וכן לעיל ע"ט ע"א

סוף ד"ה כדי לכתוב וכו' ע"ש. ולדידי צל"ע מנ"ל לחדש הך סברא ולא נימא כפשוטו למאי דקיי"ל תפלין בעי עיבוד לשמה וא"כ ע"כ הך קלף דמתני' כדי לכתוב עליו פ' קטנה שבתפלין הוא מעובד לשמה וקיי"ל נמי אסור לכתוב עליו דבר חול נהי דמותר להורידו לקדושה קלה אבל דבר חול אין כותבים עליו כמ"ש כל זה במג"א סי' ל"ב סק"י. וא"כ הך קלף שנעבד לשמה א"א לכתוב עליו קשר מוכסין ולק"מ קושי' רש"י. מיהו למ"ש תוס' יו"ט דמיירי לקרות ק"ש על מטתו לק"מ ומיירי מתני' באינו מעובד לשמה. אבל כבר כתבתי שאין הסוגיא משמע כן. וי"ל הואיל ופליגי אמוראי אביי ורבא בעיבוד לשמה היינו בהזמנה מילתא רצה רש"י לתרץ אליבא דכ"ע. א"נ ס"ל לרש"י כרבינו משה גאון שברא"ש הל' ס"ת וטור שם דקלף שאינו מעובד לשמה יש לו תקנה לחזור ולסודו ולמתחו על העמוד לשמה ע"ש. א"כ מיירי מתני' סתמא באינו מעובד לשמה ככל אינך דמתני' ומ"מ כיון שראוי לתקנו לשמה ולכתוב עליו תפלין חייב עליו כמו עור לעבדו דשמעתין דלעיל ולעולם איירי בשלא לשמה דומי' דכל הנך דמתני' ושפיר הוקשה לרש"י לתחייב בשיעור קשר מוכסי'. ולמאי דנהגו סופרים לעבד עורות על תנאי שאם יצטרכו לדבר חול לא יהי' מקודש לשמה נמי א"ש. ויש לפקפק בזה אי שייך ברירה והארכתי בזה בתשובה. ועיין בסמוך אי"ה:

והא מדקתני סיפא. כ' תוס' המ"ל מברייתא גופא רישא לסיפא. לכאורה המ"ל לפמ"ש לעיל דברייתא ה"א רישא במעובד לשמה ושיעורו לכתוב מזוזה אבל תפלין לא משום ד' פרשיות מעכבות זא"ז. וסיפא באינו מעובד לשמה ושיעורו לכתוב פ' שמע לק"ש על מטתו כמ"ש תוס' יו"ט. ואין להקשות א"כ תסגי בסיפא בשיעור קשר מוכסין כיון שאינו מעובד לשמה. י"ל הא בברייתא לא הוזכר שיעור קשר מוכסי' ולא הו"מ להקשות בלא מתני' מש"ה הקשה ממתני' דתנן שיעור קשר ואפ"ה שיעור קלף כפ' קטנה. וע"כ כתי' רש"י במתני' וא"כ תקשי בריי' ריש' לסיפא. א"נ לדעת רמב"ם דמזוזה לא בעי עיבוד לשמה י"ל רישא דברית' באינו מעובד לשמה ושיעורו במזוזה וסיפא במעובד לשמה ושיעורו בתפלין ממש דלא כתוס' יו"ט. אך מתני' מסתמא שלא לשמה איירי דומיא דאינך כולהי קשר מוכסי' וקמיעא אפ"ה שיעורו כפ' קטנה א"כ תיקשי וק"ל:

דוכסוסטוס הרי הוא כקלף. לפמ"ש תוס' ד"ה השתא וכו' דמילתא דרב סתמא נישנית ע"ש צריך לומר דהיה נראה לבני הישיבה דרב אמר דוכסוסטוס ה"ה כקלף דתלי לא תניא בדתניא. דקלף תנינן במשנתינו ודוכסוסטוס למזוזה לא הוזכר בשום מקום במשנה ע"כ מסתמא אמר רב דוכסוסטוס דלא תנינן ה"ה כקלף לתפלין דתנינן. ולמסקנא דלא

קאי מילתא דרב הכי כמ"ש תוס' ע"כ צ"ל בהיפוך. וקאי אדוכסוסטוס דתני בברייתא הל"מ מזוזה על דוכסוסטות:

הל"מ תפלין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטוס. עיין פנ"י הקשה כיון דאיכא הל"מ למה לי גז"ש כתיבה כתיבה בפ' הקומץ ל"ג ע"א. ותי' דהל"מ היא למצוה מן המובחר ושארי מינים כשרים בדיעבד ואצטריך גז"ש דעכ"פ ספר בעי' דאפי' בדיעבד פסול ודפח"ח. ובדבריו י"ל הא דפריך בפשיטות ולטעמיך מזוזה אקלף מי כתבינן וקשה מהיכא פשיטא לי' דלא כתבינן מזוזה אקלף חדא הא חזינן למסקנא דמזוזה אקלף כתבינן ש"מ דלא היה להם הל"מ מקובלת דלא כתבינן מזוזה אקלף. ועוד הא לתי' ר"פ תנא דבי מנשה היא משמע דרב אחא ס"ל שינה בזה ובזה כשר אתפלין ומזוזה וא"כ הא איכא מאן דמכשיר מזוזה אקלף ומאי קושי'. ולהנ"ל ניחא דעכ"פ א"א שיהיה קלף ודוכסוסטוס וגויל כשר בענין אחד ולא יהיה מצוה טפי באחד מחברו דא"כ תיקשי קו' פנ"י למה לי גז"ש הא איכא הל"מ דשלשתן כשר אע"כ לא היה הל"מ אלא אדוכסוסטוס שהיא מצוה מן המובחר ואינך לא מתכשרו אלא בשעת הדחק א"כ לא ה"ל לברייתא לכלול שלשתן בבת אחת דמזוזה אקלף מי כתבינן לכתחלה:

ומכאן יש הכרח לפסק הרמב"ם דפוסל ס"ת אדוכסוסטוס דס"ל למסקנא דרב אמזוזה קאי אמרי' דתנא דבי מנשה נמי קאי אמזוזה ומכשיר בשלשתן וס"ת לא מצינו בי' הכשר דוכסוסטוס אלא גויל וקלף פ"ק דב"ב ע"כ פסול בו דוכסוסטו' זהו סברת הרמב"ם להמעיין. ולפי הנ"ל מוכרח כן דלמסקנא דבמזוזה אפי' קלף כשר לכתחלה מפני שמשתמרת כדעביד ר"מ. וה"ה לגויל דכשר לכתחלה וכסברת הרא"ש והטור דכל שכשר קלף ודוכסוסטוס ה"ה לגויל. א"כ הדר' קושי' לדוכת' למה הל"מ וגם גז"ש. אע"כ בס"ת אין שלשתן כשרים משא"כ במזוזה ולא סגי בגז"ש מס"ת. וכיון שמצינו בס"ת היתר קלף וגויל א"כ דוכסוסטוס פסול בו ומש"ה איצטריך הל"מ במזוזה להכשיר דוכסוסטוס מיהת משא"כ ס"ת. ומ"מ איצטריך נמי גז"ש מס"ת להצריך דיו ע"ש במנחות:

ויש לי מקום עיון שם דפריך ש"ס איך אתי' גז"ש ומפיק קרא מפשטי' דהא כתיב וכתבתם על מזוזות דמשמע דלכתוב על האבנים אסיפא ביתא ע"ש. ומאי קשי' הא ע"כ בלא"ה קרא אינו כפשטי' דהא כתיב על מזוזות. והל"מ על דוכסוסטוס. וא"כ ע"כ מזוזות לאו דוקא בלא"ה. והתוס' תמהו שם על פירש"י דפי' דילפינן מגט דבעי ספר ודיו. והוא תמוה הא כותבים גט על עלה של זית ובסם וסיקרא. ובדף שלפני זה פירש"י בעצמו דילפינן ספר מכתוב זאת זכרון בספר. ומריש אמינא דלפי הס"ד דלא הך כתיבה תמה הי' קשה

לרש"י איך עלה על הדעת דג"ש כתיבה שאינו מופנה ואיצטריך לשאר מקומות איך תיסוק אדעתין למיפק קרא ממשמעותי' עד דאתא ר"א והקשה קרא כתיב וכתבתם על מזוזות. ומעיקרא מה קסבר. ע"כ הי' ס"ל לרש"י עפמ"ש פ"י בגיטין כ"ב ע"א דוכתב לה בגט מיותר שתי פעמים כתיב וכתב לה ומיתורא דרשינן בכל דבר עלה של זית וסם וסיקרא. ומוקמינן ספר לספירת דברים ע"ש. וס"ל לרש"י דבהס"ד דמנחות הא דמוקמינן הפנאה דוכתב לה דגט להפנאה לגז"ש דמזוזה להוציא קרא דעל מזוזות ממשמעותיה. ולפ"ז ה"א ספר דגט ספר ממש הוא ובעי' ספר וגם דיו כדמצינו גבי ברוך בספר ודיו וילפינן מזוזה מיני'. כל זה להה"א. אך למסקנא דפריך ר"א דאפי' אי מופנה ג"ש אכתי א"א להוציא קרא ממשמעותי' לגמרי. ומסיק דאין כאן אפיקת קרא ממשמעותי' דכתיבה תמה כתיב ולא איצטריך גז"ש אלא לגילוי מילתא בעלמא ע"ש ולזאת המסקנא סגי בגז"ש בלי הפנאה וסגי למילף מסוטה או ס"ת או כתוב זאת זכרון בספר. וממילא אייתר וכתב לה בגט לומר דגט כשר על עלה של זית אבל דיו וספר לספירת דברים ומתני' דגיטין היא למסקנא. ורש"י פי' בה"א דהך ברייתא. ולעיל בדף שלפני זה פירש"י ב' הילפותת מגט ומכתוב זאת זכרון בספר. לפי הה"א ולפי המסקנא ומיושב פירש"י. אך לפמ"ש לעיל דאיכא הל"מ תו ליכא אפקאת קרא ממשמעותי' כולי האי. לא א"ש כ"כ:

קלף במקום בשר וכו'. ממ"ש תוס' ד"ה אידי ואידי וכו' משמע שכך היה הל"מ כל מה שנכתב אקלף יהי' במקום בשר וכל מה שנכתב אדוכסוסטו' יהי' במקום שער ולא תלי' הל"מ הלז אתפלין ומזוזות אלא אקלף ודוכסוסטוס. אך שיטת ר' יוסף שבתוס' מנחות ביישוב קו' תוס' הלז מבואר דס"ל כפירש"י בשמעתין ד"ה הא דכ' אקלף וכו' דהילכתא מזוזה במקום שער עכ"ל משמע שהל"מ היה אתפלין שיהיה נכתבים אקלף וגם יהיה נכתבים אמקום בשר ומזוזות יש בה שני דינים אחרי' שנכתב אדוכסוסטוס ועוד שנכתב במקום שער. ועפ"ז יובן היטב תי' של רבינו יוסף בתוס' שם. ועיין מ"ש בס' משנת דר"ע בזה. ועל דרך זה הולך שיטת הרא"ש בהל' קטנות דכיון דמזוזה כשרה בקלף ודוכסוסטו' בין במקום שער ובין במקום בשר ממילא הוכשרה לכתוב אגויל במקום שער שהרי כל הענינים כשרים בה ע"ש בפנים ותבין. ונראה ראיה להרא"ש מדפריך מזוזה אקלף מי כתבינן ולא פריך אגויל מי כתבינן ועמ"ש ר"ן בשמעתין אע"כ אי הוה כותבי' אקלף ה"נ דהוה כותבי' אגויל דהא בהא תליא וכשיטת הרא"ש. ומה שהקשו על שיטה זו ממאי דפריך ש"ס תפלין אגויל מי כתבינן אע"ג דהשתא ס"ד דתפלין נכתבים בין אקלף ובין אדוכסוסטוס אפ"ה פשיטא ליה דפסולי' אגויל. לפע"ד ליישב דכתב ד"מ בשם מהר"י מינץ דמצוה מן המובחר לכתוב ס"ת אקלף ולא אגויל משום זה אלי ואנוהו ע"ש. וצ"ל

לפי דבריו אע"ג שס"ת של משה היה כתוב אגויל כמו שהוכיחו מש"ס פ"ק דב"ב. י"ל שאני ס"ת של משה רבינו ע"ה שצריך שיתקיים לעולם ולעולמי עולמים ועודנו קיים גנוז עם הארון והלוחות וא"א באחר כיוצא בה וגויל משתמר טפי על כן כתבה אגויל. אבל ס"ת שלנו קלף עדיף כצ"ל. וא"כ תיקשי אהרא"ש מנ"ל דגויל כשר במזוזה נהי דמטעם מקום שער ומקום בשר ליכא קפידא כיון דשינה בזה ובזה כשר בו מ"מ הל"מ קפיד אנוי וגויל אינה מיופה כל כך. ונהי דבעלמא משום זה אלי ואנוהו לא פסלינן. היינו היכי דליכא הל"מ אבל הכא דהל"מ קלף ודוכסוסטו'. נימא דקפיד אנוי וכמו דקפיד אשירטט בס"ת וכ' התוס' דטעם משום יפוי ונוי ומש"ה כשר בתפלין ע"ש. וה"נ אימא אנוי קפיד ומנ"ל להרא"ש להכשיר. וצ"ל דפשיטא לי' להרא"ש דבמזוזה כל שמשתמרת טפי עדיף מנוי וכמו שכתבתי בס"ת של מרע"ה ה"ק במזוזה לכל אדם. וא"כ תינח מזוזה אבל תפלין פשיטא דזה אלי עדיף משימור. ושפיר פריך תפלין אגויל מי כתבינן ולק"מ אהרא"ש. מיהו לאותה שיטה שבתוס' מנחות דשירטוט משום נוי וס"ת דבעי נוי טפי בעי שרטוט משא"כ תפלין שמכוסים בבתים א"כ למסקנא דמשני לא אס"ת וקאי תנא דבי מנשה אס"ת וכשר בו גויל בדיעבד מיהת נהי למהר"י מינץ מצוה בקלף משום זה אלי ואנוהו מ"מ בגויל נמי כשר לכולי עלמא. א"כ כ"ש דלא הוה לן למיקפד אתפלין משום נוי ולהכשיר גויל:

כתבה על הנייר. שיטת תוס' דשמעתין דנייר שאינו מחוק מיקרי ספר וכשר לס"ת ולא לתפילין משום דכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך מן המותר בפיך. וצ"ל דמפורשי' מדכתיב בפיך למעוטי מה שאינו ראוי לפיו של ישראל היינו בהמה טמאה. ובעי נמי מידי דשייך ביה איסור והיתר דיש לחלק בו בין מותר בפיך לשאינו מותר דהיינו עור דאית ביה טמאה וטהורה. לאפוקי נייר ועשבים דלא שייך בי' איסור והיתר דאפי' ערלה וכלאי הכרם מ"מ מין המותר בפיך הוא ולא שייך בי' מין שאינו מותר בפיך אין כותבים בו תפלין. וה"ה למזוזות דאיתקש לתפלין בפ' ק"ש אע"ג דאיכא גז"ש כתיבה כתיבה מס"ת מ"מ לחומרא מקשינן לתפלין למיפסל נייר ומש"ה קשי' להו למיחשבי' באין בין ספרים וכו'. והתם במנחות תי' תוס' דמתני' לא מיירי ממידי שכותבים עליו ע"ש. ולכן כ' הכא וצ"ע בירושלמי פ"ק דמגילה פי' דמקשה התם דה"ל למיחשב שס"ת נכתב בשני עורות משא"כ תפלין ומזוזות בעי עור א' דוקא הרי קמן דס"ל דה"ל למיחשב נמי מה שכותבים עליו. ותנא ושייר לא שייך באין בין. אך כל זה לשיטת תוס' דשמעתין אבל כבר כ' תוס' במנחות ומייתי להו ש"ך במסקנא דנייר פסול בכל גוני דלא מיקרי ספר ולא גרסינן ב"מ ס' נייר מחוק כ"א נייר סתם והכי קיי"ל:

על הקלף ועל הגויר פירש"י גויל מעובד בעפצים. משמע דס"ל קלף ודוכסוסטוס אינם מעופצים כשיטת ר"מ דמייתי תוס' ד"ה קלף וכו' ע"ש. ומ"מ י"ל דס"ל קלף ודוכסוסטוס מעובדים בסיד המועיל כמו עפצים ולגויל אינו מועיל אותו תיקון ובעי דוקא עפצים וא"כ לדינא אין כאן מחלוקת:

מזוזה אקלף מי כתבינן. כבר כתבתי בזה לעיל וכן תפילין אגויל מי כתבינן כתבתי לעיל. וראיתי בביאור מרדכי שהק' אי ס"ד מזוזה אגויל כתבינן וא"כ היכי דבעי' שיהי' משתמרת מצוה איכא בגויל ה"ל לתנא לאשמועינן בשום מקום שיעור הוצאות גויל בשבת לכתוב עליו מזוזה. ולפע"ד אפי' נימא דפסול למזוזה מ"מ תיקשי יהי' שיעורו כקלף לכתוב פ' קטנה שבתפלין שהרי יכול לעשותו מהגויל הזה קלף ולכתוב עליו פ' קטנה שבתפלין וכדמבואר בסוגי' דלעיל ע"ט ע"א שלא לעבדו בכמה ע"ש. אע"כ אה"נ תנן קלף וה"ה לכל הראוי לעשות ממנו קלף והיינו גויל. וכמו דתנן עור לעשות ממנו קמיע. וה"ה עור שאינו מעובד שיעורו לעבוד ממנו לקמיעא וה"נ דכותי' כנלע"ד:

ס"ת שבלה. מלשון רש"י משמע דתופרם בהדדי דנהי דע"י דבק לא מהני לעשותם אחד מ"מ ע"י תפירה מהני. מיהו תוס' ד"ה הא מורידין מיאנו גם בזה. ועיין בבאר יעקב דף ז' ע"א כ' בשם חכם א' מחכמי פפד"מ דמשכחת לי' בפשיטות שכ' בראש עמוד וסיים באותו העמוד פ' ואתחנן ופ' עקב עד פ' והי' אם שמוע והתחיל עמוד ב' בוהיה אם שמוע. ונזדמנה לו שמע והיה אם שמוע סמוכים בשני ראשי העמודים וכשר כה"ג עי' ש"ע יו"ד סי' רפ"ח סעיף ב' ודפח"ח. ועי' נה"כ סי' ר"ץ לא עי' בפסקי תוס' דשמעתין דמבואר כהט"ז ע"ש:

דף פ.

תנא ב' אותיות בדיו. בירושלמי בעי למימר בקסת בעי טפי כדי שיהי' ב' אותיות מלבד מה שנדבק בדופני הקסת. וזהו דעת הרמב"ם וכן נראה מדבעי רבא מהו שיצטרפו. וכ' תוס' ב' קולמסי' פשיטא לי' שיצטרפו. וצ"ל הכא מיבעי לי' משום שאין שיעוריהם שוה לרמב"ם. ומ"מ אינו דומה ממש ללא שוו בשיעוריהן דלעיל ע"כ קמבעי לי'. מיהו בירושלמי הקשה ע"ז משיעור הזיי' ע"ש וכן ס"ל לרש"י כמ"ש כ"מ. דסגי' בשיעור ב' אותיות מצומצם בקלמרי' אע"ג אם יטבול בו קולמוס לא יעלה לו ב' אותיות דהרי הקלמר אוכל ממנו מ"מ כך הוא השיעור. ועיין בסמוך אי"ה:

בעי רבא אות א' וכו'. הקשה רש"י תיפוק לי' משום קולמוס. משמע דאקלמרין לא קשה לי' דפשוט לתרוצי דכלי בטול אגב דיו. אך הכא הקולמוס צריך לי' התם לכתוב בו

שא"א להוריקו ממנה למקום אחר דא"כ איננו קולמוס אלא קלמרי' וע"כ צריך למיכתב באותו קולמוס עצמה וכשצריך לאותו כלי איננו נעשה טפל כמבואר לקמן צ"ב ע"ב מש"ה קשי' לי' לרש"י ותי' כיון דהוה פחות מכשיעור דהרי אין בקולמוס אלא אות א' ואם יטבול הקולמוס בקלמרי' להוציא משם אות השני נדבק ממנו בדופני הקלמרי' ולא מצי למיכתב ב' אותיות לא מיקרי זה צריכים לכלי לכתוב בו פחות מכשיעור ומש"ה פטור על הקולמוס. ומיהו לפ"ז תיקשי אגוף הברייתא דקתני הוציא ב' אותיות בקולמוס חייב תיפוק לי' משום הקולמוס והתם הקולמוס צריך לכתוב שיעור ב' אותיות. וי"ל מ"מ משכחת ליה שכ' בדרך הליכתו דלגבי דיו הוה הנחה ולא לגבי קולמוס ולא באתה קולמוס לכלל הנחה בר"ה כלל קודם שנודע לו ולק"מ. אבל איבעי דרבא קשה שפיר תיפוק לי' משום קולמוס ואי שכתב אות א' ושוב טבל הקולמוס בקלמר וכתב בו הא מכיון שטבל הקולמוס בציר לי' שיעורא דב' אותיות ולא עביד הנחה לשתי אותיות. ודוחק לומר שהקלמר הניח כמות שהיא ואות שבקולמוס כתב ע"ג דבר והעביר הקולמוס עמו זה דוחק לכן פירש"י דבטיל לי' קולמוס לחצי שיעור:

וכתבו כשהוא מהלך. כ' ראב"ן דף ק"ן שכתב על ציפורנו פי' דאי על נייר תיפוק לי' דנייר גופי' לא הוה היינו הנחתו ואיך יהיה הכתב שעל גבו היינו הנחתו. אבל ידו שמחוברת בו הוה דיו שע"ג היינו הנחתו אפי' כשהוא מהלך ועיין לעיל ה' ע"ב תוס' סוף ד"ה אגוז. ושם כתבתי דמלשון רש"י דשמעתין כשהוא מהלך ולא עמד לפוש משמע לכתף מיהו עמד. אבל אי מהלך ממש לא הוה הנחתו של דיו ע"ש בביאור:

והעבירה דרך עלי'. עיין תוס' פי' נהי דשארי דברים החוצצים בין הקרקע לדבר שמעביר עלי' אינם מתחשבים ומפסיקים אבל הכא כיון ששניהם מענין איסור הוצאה הם איסורו חושבו שקולטו אצלו וכאלו הכל גרוגרת א':

והוא שיש חיוב חטאת ביניהם. פי' רש"י כגון קרפף וכו' לטעמי' אזיל דס"ל קרפף שאין בו שום דירה אינו רה"י דאורייתא אפי' הוקף מחיצות עיין לקמן צ"ט ע"ב פירש"י ד"ה מוקף לכרמלית ועירובין כ"ד ע"א ד"ה קרפף ולעיל ז' ע"א תוס' ד"ה אילימא וכו' ע"ש וק"ל:

אבל פיסלא לא. עיין מהרש"א בגיטין ומה שנתעורר עליו בס' תוס' שבת סימן שמ"ה ס"ק מ"ד:

פיסלא עיין שו"ת חות יאיר סי' קמ"ט שנתקשה בפסקי הרמב"ם והארכתי בזה במקום אחר. אבל עכ"פ נ"ל בפשוטו כק"ו דה"ה שם. ומ"ש רמב"ם פ"א מזכי' ומתנה הל' י"א מה שמפסיק לשבת כגון כרמלית אינו רוצה לומר שמפסיק בין שתי רשויות וכדמשמע

בשמעתין. מזה לא מיירי רמב"ם התם כלל אלא פשוט מה שמפסיק בשבת שאסור להוציא ולהכניס מקרקע זו של הגר להכרמלית כיון שיש שינוי גדול בין ב' הקרקעות של זה הגר ממילא מפסיקין לענין קני' ושינוי זו עדיף טפי ממצר וחצב ופיסלא ואיכא ק"ו של ה"ה זה נ"ל אמת ונכון וע"ש בלח"מ וק"ל:

דף פא.

עצים כדי לעשות ממנו תרווד ר' יהודה אומר לעשות ממנו חף. במתני' פ"י דכלים משנה ח' מיירי מחף של מפתח שלית"' .ל וכן פי' הערוך בפי' הראשון בערך פן וכן משמע מלשון תוס' דשמעתין ד"ה חפי וכו' שכתבו ונותני' אותו בפותחות לפתוח ע"ש. משמע שהוא המפתח שפותחים בו הפותחת שלאס. אבל א"א לפרש כן סוגיתינו בשום אופן וע"כ חף דמשנתינו ודמשנה כלים פי"ג הלכ' ו' בחפי פותחת מיירי והיינו שעושים פותחי' שלאס של עץ ונותני' לתוכו חף ריגעל של עצים לברוח מקצה דלת אל קצה הדופן שבצידו בתוך הטבעת העשוי להבריח ובפותחת יש בית קיבול לתחוב בו המפתח שליסעל שבו פותחים הפותחות. וזהו פי' שני שבערוך שם ועפי"ז תבין סוגיתינו על בריו:

והנה רש"י ס"ל דא"א לחף שהוא הנגר הזה בלי פותחת בין שיהי' בשידה תיבה ומגדול ובין שיהי' לדלתי הבית. ובלי פותחת לא נגמרה מלאכתו כלל. ע"כ נדחק רש"י בהמקשן דהוה ס"ד חף דמתני' עם הפותח' והוא גדול מתרווד ומסיק חפי פותחת פי' חף בלי פותחת שהוא קטן מתרווד לפי' רש"י. אמנם תוס' ס"ל דלתי בית סוגרים בחף בלי שום פותחת אלא תוחבים אותו בדלת עצמו וסוגר בפני הדלת כמו נגר הנגרר. ורק בשידה תיבה ומגדול עושין לו פותחו'. ומ"מ אפי' בלי פותחת נמי ראוי קצת לתוחבו בחור שבתיבה עצמה. ולא מיקרי לא נגמרה מלאכתו אלא גולמי מיקרי מפני שדרכו בפותחת. ולפ"ז פי' רש"י בסוף ד"ה למימרא וכו' דהוה ס"ד דמתני' חף גל שהוא גדול ומסיק שהוא חפי פותחת של כלים שהוא קטן ולעולם הכל בלי פותחת והוא פשוט ומבואר:

והנה לפי מה שהניח רש"י דברייתא דחפי פותחת נמי בשל עצים מיירי מדמייתי לי' אמתני' כמ"ש פנ"י. ע"כ הוצרך לומר כפי' הנ"ל דא"א לחף בלי פותחת וה"ל לא נגמרה מלאכתו כלל. דאי ס"ד כהתוס' דאפשר בלי פותחת וה"ל רק גולמי כלי עצים ומש"ה טהורים. א"כ תיקשי לר' יוחנן דס"ל בחולין שם גולמי כלי עצם טמאים אע"כ לא נגמרה מלאכתו כלל דא"א לו בלי פותחות. ומ"ש דטמא מטעם פשיטי כלי עצים דס"ל דע"כ לא פליגי ר"י ור"נ אלא בגולמי אבל פשיטי כלי עצם לכ"ע טמא מדרבנן כדמשמע לשון

ור"נ לטעמי' דאמר כלי עצם ככלי מתכת וכ"כ מהר"ם לובלין וביאר ביותר בספר מג"ש ופנ"י. אמנם תוס' סוף ד"ה חפי הכריחו דלא כפי' רש"י בזה דאי ס"ד דא"א לחפי בלי פותחת והוא הגורם טומאתו הכי ה"ל למימר ושל גל אע"פ שקבען בפותחת וה"ל להיות טמא כיון שחברן בדלת טהור וכיון שהפותחת גורם טומאה והדלת גורם טהרה. אע"כ אין לדלת פותחת אלא חף לבד וממילא הוה חף גולמי. וא"א לומר דמיירי בשל עצים דתיקשי לר' יוחנן דס"ל גולמי כלי עצם טמאים. וע"כ בשל מתכת מיירי דגולמי טהורים לכ"ע זהו מה שנראה לענ"ד בכוונתם ודלא כמהרש"א שנדחק בזה ע"ש:

והנה פש גבן לברורי מ"ט פירש"י דפשיטי כלי עצם טמא ולא פי' בקיצור משום דמחובר לטמא היינו פותח' דהרי ס"ל לרש"י פותח' עיקור וחף טפל לו דהרי משום כן הקשה דיהי' מחובר לטהור. וא"כ למסקנא נימא מהאי טעמא. והתוס' היה לו נוסחא כן ברש"י ועיין מהר"ם ומהרש"א. ולפע"ד ס"ל לרש"י נהי לענין טהרה היה הפותחת עיקור והחף טפל לו ואי הי' הפותח' פשיטי כלי עץ היה גורם טהרה גם להטפל שהוא החף. מ"מ לענין טומאה אין החף טפל להפותחת. שהרי אין טומאה לפותח' אלא משום שנעשה לקבל מפתח ואם אין חף אין מפתח נמצא הוא החף עיקור המביא טומאה לפותח'. ואי הוה חף בעצמו טהור מטעם פשיטי כלי עצם לא היה לנו לומר שחבורו לפותחת גורם לו לטומאה כטפל לגבי עיקור דלענין טומאה אין הפותח' עיקור לחף וק"ל. מ"ש מר' נחמי' ורבנן תמוה ואין לו שחר כבר עמדו עליו ואין לי לפרש:

אם יש עליה עד. פי' עליה על המדוכה קטנה. אמנם גירסת ר"ח אם יש עליהם עד בלשון רבים וקאי אמלא יד אבנים הרבה. ומהרש"א נתקשה איזה גירסא היתה לר"ח והפשיט כל"ל:

והנה רש"י ותוס' מפרשים עד טינוף וצואה. ועפי"ז פי' ירדו עלי' גשמים ונתטשטש הצואה. אמנם רי"ף מפרש ע"ד בגד עידים ע"כ הוצרך לפרש ירדו עליהם גשמים ונתטשטשו האבנים לתוך עומק הקרקע וגרס אם רישומן ניכר לשון רבים רישומן של האבנים. ורש"י גורס רישומו של הצואה. ורמב"ם מפרש נטשטש כהרי"ף. ועד מפרש טינוף כפירש"י ואין זה סתירה. אבל דברי ה"ה תמוהים למעיין וצ"ע:

דף פא:

מהו להעלותן לגג. י"ל קו' תוס' דודאי מעיקרא כשגזר נחמי' בן חכלי' על המוקצה לא גזר על אבני בה"כ דלא סגי בלא"ה. ולא שייך לומר כבוד הבריו' דוחה שלא היה כאן איסור מעולם. אבל להעלותן לגג הוא מקרה מחודש באיש הזה בשבת זה. אתאינן מטעם דחי'

מש"ה מיבעי לי' ומסיק דכ"ה דוחה ל"ת דאוריי' דממונא. והיינו משום דבעל הממון מחוייב לוותר ממונו משום כבודו של זה הזקן ה"נ חז"ל מחלו כבודם במקום כבוד הבריו' ודוחה לאו דלא תסור ג"כ וא"ש. אבל להתוס' עיקור חסר מהספר:

המנהג אשכנז לעשות כפרות כמבואר בש"ע. ועיין מג"א סי' תר"ה סוף סק"ג שמרמז על מה שהובא ברש"י שבת דף פ"א ע"ב בשם הגאונים. ונ"ל שהי' עושים כן שאם נגזר חלילה כריתת זרעו יהיה זרע העציץ הזה במקום זרעו ומשום כן זורעים אותו ע"ש קטן וקטנה שבבית ולהיות אסכרה מיתת הקטנים רחמנא לישזבן. ואמרינן פ' אלו נערות מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרוכי היינו אסכרא ר"ל ע"כ זורקו לנהר שהוא במקום אסכרא ובזה יכופר לו ולבניו ויחיו:

גברא רבה אמר מילתא וכו'. דברי רש"י צ"ע דבש"ס אמר ב' טעמים משום סכנה ומשום כשפים. ורש"י ד"ה לא מיבעי בחול שביק סכנה ונקיט כשפים ושוב בד"ה קמ"ל נקיט תרווייהו והלא דבר הוא. ועיין מג"א סי' ג' ס"ק י"א וצ"ע. והנלע"ד בזה דהנה סכנת כשפים שהוא חוץ מהיקש הטבעי' יש לסמוך על זכות שמירת שבת שלא יארע לו תקלה. ושומר מצוה לא ידע דבר רע. אבל סכנת תחתונים שיחתוך שיני כרכשתא אין סומכים על הנס וצרור עדיף. והיינו דחדית לן גברא רבה אמר מילתא וכו' פי' דלא נימא דליכא סכנה בטבע כלל וה"א נהי בחול אסור משום כשפים מ"מ בשבת שרי משום שומר מצוה דאיכא תורת כלי עליו ועדיף מצרור קמ"ל דאיכא נמי סכנה ממש שיחתוך שיני כרכשתא ויקח צרור. וממילא ליכא מצוה בחרס ומדליכא מצוה איכא נמי משום כשפים לכן פירש"י תרווייהו כשפים וסכנה. ואין רחוק דרבא מתני לי' משום השרת נימין היינו משום דס"ל כנ"ל דליכא אלא סכנת כשפים ואי לאו משום השרת נימין היה מותר בשבת. ונהי דמסקינן מחוורתא כדמעיקרא היינו משום קושי' דרבא ואולם למאי דקיי"ל בעלמא אמוראי נינהו אליבא דר"י וליכא למיחש לקושי' דרבא א"כ מסקי' דליכא אלא משום כשפים וא"כ בזה"ז דליכא כשפים שרי' בחול לקנח בחרס וכרמ"א הנ"ל סי' ג':

והאמת ר"י הלכה כסתם משנה עיין תוס' ומהרש"א. ואני אבאר בעזה"י. ולייישב ג"כ קושי' חמורה שמקשים מש"ס חולין ר"פ א"ט מבואר דרבב"ח ס"ל הלכה כסתם משנה. ואלו בגיטין פ"א ע"ב מבואר דלרבב"ח אין הלכה כסתם משנה. ועיין לעיל ל"ט ע"ב תוס' ד"ה אמר רבב"ח וכו'. והנה בירושלמי פ"ק דמגילה סוף הלכה ד' פליגי אמוראי אי מצינו מחלוקת בברייתא לחד מ"ד אין הלכה כסתם דאמרי' אלו היה רבי יודע הך מחלוקת לא הוה סתם למתני'. ואידך פליג מסתמא ידע ולא נראה בעיניו. ומעתה אומר בודאי כל

התלמידים שמעו מרבי יוחנן הלכה כסתם משנה. אלא פליגי אמוראי אליבא ר"י בר"י דפא"ט ס"ל לא אמרו ר"י אלא נגד מחלוקת בברייתא. אבל התם בשני משני' לא אמרה ר"י. ורבב"ח פליג וס"ל בהיפוך במקום מחלוקות בברייתא בגיטין פ"א ע"ב לא אמרה ר' יוחנן וה"ה לעיל ל"ט ע"ב. אבל בשתי משני' בב' מסכת' אר"י הלכה כסתם משנה ולק"מ שום קושי' ומה שהביא תוס' הך דמחלוקות בברייתא בשמעתין היינו משום דפלוגתא דדבר שאין מתכוין איכא מחלוקת במשנת ביצה וגם בבריי' לחד לישנא לעיל נ' ע"א בכל חפין את הכלים ע"ש מש"ה מייתי תוס' כאן. ועיין מ"ש פנ"י דיש לחלק בין שגגת סקילה לשגגת לאו תמוה שלא הראה מקום בר"פ הנחנקין מבואר כן:

ה' רועי. יעזרני ויאמץ זרועי. בפרק תשיעי:

דף פב.

אמר ר"ע מנין לע"ז וכו' עיין סנהדרין י"ב ע"א ברש"י ותוס' ד"ה שיעבר נראה מהתם דחזקיה מלך יהודה וב"ד גזרו אטומאת ע"ז. והיינו ישעי' הנביא שהי' ב"ד של חזקי' המלך וכ"כ בדה"י ב' כ"ט פסוק ה' גבי חזקי' מלך יהודה והוציאו הנדה מן הבית. א"כ הם שגזרו שתהי' ע"ז מטמאה כדוה. ולפ"ז הך פסוק דמייתי ר"ע איננו אסמכתא בעלמא אלא ישעי' כתבו לדין גמור שכך תיקן הוא אלא שאיננו אלא מדברי קבלה ויבואר עוד לפנינו בעזה"י:

כיצד יעשה כינס לתוך שלו ד' אמות. הרמב"ם לא מייתי שיעור הרחקה בכמה וכ' ריטב"א בשם הרא"ה בחי' ע"ז ד' אמות הוא לאו דוקא הגע עצמך שאין כל הבית אלא ד' אמות אע"כ הוא לאו דוקא ע"ש. אלא לפ"ז א"א לפרש נידון מחצה על מחצה אעובי הכותל ולשיעור כניסה כפירש"י כיון שאין שיעור ידוע לכניסה. וע"כ כמ"ש ריטב"א ור"ן בשם ירושלמי דאאבני הבית קאי דנהי דשותפים דעלמא אין שום אבן מבורר יותר לזה מלזה ויש לכל א' חלק בכל אבן ואבן מ"מ הכא מכיון שהעובדי ע"ז הקצוהו לע"ז ה"ל כאלו התנו בפירוש שהאבני' הפונים לצד ע"ז יהיה שלהם כדי שישתחוו לשלהם. והפונים לצד ישראל ניחא ליה לישראל שיהיה שלו ולא ישתחוו לו. לכן עתה כשנפלה הכותל וניכרים האבנים נידון מחצה על מחצה. וסיפא מיירי כשנתערבו ואינן ניכרים הרי אלו מטמאים כשרץ משום דאין ברירה עיין בפנים בריטב"א ור"ן. וצריך עיון גדול מה ענין ברירה בכאן כיון שהוכר האיסור ושוב נתערב חד בחד בהיתר אסור ואין זה ענין לברירה. ועתי"ט שהקשה הא בדרבנן יש ברירה ולהנ"ל לק"מ:

דף פב:

תזרם כמו דוה. יל"ד דהל"ל כדוה ול"ל כמו דוה. ועוד כנדה הל"ל כדכתיב בקרא בד"ה ב' כ"ט הנ"ל. ולולי דמסתפינא הייתי אומר דקיי"ל גורעין ומוסיפין ודורשי' וה"נ כמו דוה קורי' לו תיבה אחת כמדוה שהוא דם הנידות דקי"ל שמטמא במשא ולא באבן מסמא. והא דלא כתיב להדי' כמדוה להקיש גם לנדה עצמה שאינה לאיברין ויוצדק זה לר"א אליבא דר"ע וכגי' יש ספרים שבתוס' ד"ה ור"א וכו'. עיין ב"ב קי"א ע"ב פירשב"ם ד"ה אלא אמר רבא וכו' ע"ש דכתב לרבא נמי סכינא חריפא וכו' וכתבתי שם מפני קו' זו פליג ר' ישמעאל וס"ל אין מוסיפי' וגורעי' אבל בעלמא כ"ע מודים דאל"ה תיקשי מדידי' במנחות ל"ה ע"א ובתוס' ד"ה לטטפת. וא"ש נמי ביומא מ"ח דם הפר יקחנו ע"ש דהתם ליכא תיבה שלימה דמפסקא קרא ולזה נתכוונו תוס' שם בלי הגהת מהרש"א. ובזה יובנו דברי קרבן אהרן פ' ויקרא גבי דם מהפר יקחנו. ובשיח יצחק דיומא לא עמד על כוונתו. וא"ש נמי הך דחמישיתו ב"מ נ"ד ע"ב דתיתי ככ"ע. ועיין בכורות מ"ד ע"ב גבי מרוח אשך דפליגי ר"י ור"ע על רחב"א ויש ליישב. ועיין ב"מ כ"ח ע"א מפיק רבא סימנים דאוריי' מעד דרוש אחיך אותו והתם כ"ז ע"ב מפירש"י ד"ה דרשהו וכו' משמע דהך דרשא היא ע"י מוסיפי' וגורעים וגם איכא סכינא חריפא ע"ש. אלא לאביי התם פליגי תנאי בסי' דאוריי' ואולי בהא פליגי אי אמרינן מוסיפי' וגורעים היכא דסכינא חריפא מפסיק קרא. ועיין רא"מ בפסוק זה מפרש בענין אחר. מ"מ בשמעתין דליכא סכינא חריפא שפיר י"ל כמו דוה מיקרי כמדוה וק"ל:

כמו דוה. הקשה מהרש"א דהל"ל כמו מת ותי' דה"א שרץ ממעט משא ולעולם מטמא באוהל דהי מינייהו מפקת. ולא עיין ברמב"ם רפ"א מטומאת מת דא"א בשום אופן שיהי' דבר מטמא באהל ולא במשא. והל"ל בפשיטות דה"א יהי' אבי אבות הטומאה כמת או טעון הזאת ג' וז' כמת. ועוד דלא פסיקא לומר על מת נכרינהו ממך נהי דמטמא מ"מ מצוה להתקרב אליו ולהתעסק בכבודו וקבורתו. משא"כ נדה דמרוחקת מאד מאדם כמ"ש רמב"ן בפסוק כי דרך נשים לי ע"ש:

הכנס אל תאמר לו. עי' דבר נאה ומתקבל בס' תבואות שור בליקוטיו גם בכל הסוגי' דבריו מתוקים ודפח"ח:

תוס' ד"ה למשמשי' וכו'. יש לתרץ קו' תוס' דהסבר' נותנות לעולם להיות משמשי ע"ז מדריגה אחד פחותה מע"א עצמה וא"כ לר"ע דע"ז במסמא הי' משמשי' במשא לכן אתא הקישא דשרץ ומפקי' ממשא ואוקמי' רק אמגע משא"כ לרבנן דר"ע דע"ז גופא רק במשא א"כ ממילא הוה משמשי' רק במגע דנחתי' חדא דרגא ולא צריך קרא לכך ואף

שכ' רש"י ד"ה למשמשי' שאין הכלי' המשמשי' מטמאין לא במשא ולא במסמא איכא למימר מסמא לאו דוקא דבלא"ה ידעי' דלא מטמא דמסבר' נחתי' חד דרגא והא דקאמר הש"ס לקמן לר"א אליבא דר"ע אתי נמי שרץ למשמשי' הלא ממילא נחתי' חד דרגא ור"א אליבא דר"ע אית ליה ע"ז רק במשא יש לומר הכי משני דהיינו טעמא דפשיטא לי' מסברא לר"ע דלא מטמא במסמא (כמ"ש תוס' לקמן ד"ה ור"א) היינו משום דאיתקש משמשי' לשרץ שאינו רק במגע ומסברא לא נחית רק חד דרגא ע"כ גם ע"ז רק במשא ור"א אליבא דרבנן בלא"ה א"ש דילפי הכל לקולא וליכא דרגא פחותא ממגע ולכן ע"כ היא ומשמשיה שוין ודו"ק:

רש"י ד"ה נדה מטמאה במשא וכו'. דאיתקש לזב וכו'. אף הזב במשמע אותם עכ"ל והתם בע"ז פי' רש"י דנפקא לן טומאת משא בנדה דכתיב וכן הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו אלמא טמיתי' לכלי אשר נשא אותה אע"פ שלא נגעה ובלא"ה הדרך בודאי יותר נכון למילף מנדה עצמה ולא להביא עצות מרחוק בהקישא דזב וכבר הרגיש בקו' זו בעל תוס' יו"ט ז"ל ע"ז פ"ג משנה ו' וכן הק' בלחם סתרי' עוד ק' שהרי בת"כ ילפי' טומאות משא לזב ג"כ בק"ו ממשכב ומושב שלו וכן הביא הר"ש משנה ג' פ"א דכלי' וז"ל ובמשא נמי מטמא מק"ו דמשכבו וכו' עכ"ל וא"כ מדוע דחק רש"י להביא דוהנושא אותם אזב נמי קאי. הנראה בזה לע"ד. הנה נראה אף שקי"ל אין מושיבי' על ההיקש מ"מ הכא מצינו שכל עצמו של נדה אינו מטמא במשא רק מטעמא שמטמא במשכב וכן הזב דנפיק מק"ו דמשכב כדפירש"י בע"ז ובת"כ הנ"ל. א"כ איך יתכן למילף ע"ז מיני' שאינו מטמא משכבו במשא שהרי משמשי ע"ז אינם מטמאי' רק במגע כדלקמן (וכה"ג הק' הפ"י בב"ק דף כ"ה ע"ב אתוס' ד"ה אמר דגז"ש הבאה מכח ק"ו לא עדיף כחה מק"ו עצמו ע"ש) ומה גם שהך הקישא הוה רק אסמכתא מיהו למ"ש לעיל הוה היקש גמור מנדה) והא"ש התם במס' ע"ז פי' רש"י כפשוטו דנדה נפקא לן מק"ו ממשכבה ואף בע"ז אפשר דמשמשי' מטמאה במשא וכמ"ש תוס' בסוגייתינו בשם רש"י בד"ה למשמשי' דמסבר' חצונה מטמאין משמשי' אף במסמא. משא"כ הכא דשקלינן ומסקינן דמשמשי' אינו במגע וכן פירש"י דנדה לאו דוקא מק"ו נפיק משאה אלא איכא למילף נמי מזב בהיקשא וזב נמי לא צריכנא לק"ו כי אם נכללהו בוהנושא אותם רק הק"ו פשיטא יותר מ"מ איכא למילף ע"ז בהיקש מינייהו אף שאינו עושה משכב ודו"ק:

תוס' ד"ה באבן מסמא וכו' כל מה שהקשו תוס' בכאן ארש"י זצ"ל עיין בר"ש רפ"ק דכלים משנה ג' ופ"ו דזבה משנה ז' ותמצא מרגוע לנפשך ותבין גם לקמן פ"ג ע"א רש"י ד"ה בין אחרי' שהסיטו וכו' וכל הסוגי' וסוגי' דנדה ל"ג ריש ע"א עליונו של זב. וקיצור

הדברים כך הוא דס"ל לרש"י ז"ל (והוא דעת הר"ש שם כמתבאר מת"כ) דמקרא וכל המשכב מרבי' אבן מסמא רק דאיכא תרי גוונא אבן מסמא הא' הוא אם הכלים תחת האבן והזב עליו וטמאו הכלים וזהו מטעם משכב ואינו טמא רק בכלים הראוים למשכב ומושב ובמשכב נפקא מכל המשכב ובמרכב המונח תחת האבן נפקא מכל אשר יהי' תחתיו של זב פי' שקאי אמרכב אם הוא תחתיו של זב באופן הנ"ל שהוא טמא ואופן הב' הוא אם עמד הזב מהאבן ההוא שתחתיו המרכב שנטמא כעת ואחר עמדו ישב עליו אדם או כלים טהורים טמאים שהמרכב הנטמא תחת האבן נושא האדם והכלים המונחים עתה על האבן ונפקא זה מדכתיב בהאי קרא והנוגע אותם חסר קרינן והנושא שהכלים הנשאים ג"כ טמאים וממילא היינו עליונו של זב והסיטו שהוא נושא כלים וק"ו הוא והיינו דקאמר הש"ס דנדה ל"ג ע"א דנפקא עליונו של זב מקרא דוהנוגע בכל אשר יהיה תחתיו ובת"כ מוקי לי' במרכב ורש"י בסוגייי' פי' דקאי אאבן מסמא הכל חד והיינו שכ' רש"י לקמן בסוגייתינו דהסיטן היינו מסמא הכל כנ"ל אם מטמא בהיסט היינו נשא ה"ה למסמא והכל מחד קרא נפקא. ומה שהקשו תוס' למה נקט אבן ולא דף כבר הרגיש גם בזה הר"ש שם פרק קמא דכלים וזה לשונו ובכל מקום שמזכיר אבן מסמא לאו דוקא אבן כך שוה נסר או נייר וכו' ועיקור טעם תלוי בזה שעומד במקום א' ולא זז וכו' עכ"ל ע"ש ודו"ק:

והנה מתוך הסוגי' מבואר שאין שום סברא שיהיה ע"ז מטמא באהל כמת מדפריך ולוקשה לנבלה. ואע"ג דפסק רמב"ם דמטמא בביאת ראשו ורובו לתוך בית ע"ז. היינו מגז"ש דבית מנוגע כמבואר בירושלמי מגז"ש נתיצה נתיצה מבית המנוגע. אבל בהכנסת צפרניו אינו מטמא כאהל המת דהני הקישא דשמעתין לקולא מקשינן ולא לחומרא. ונ"ל אפי' לריב"ב דתקרובת ע"ז מטמא באוהל בחולין י"ג ע"ב. היינו תקרובת דחמיר מע"ז עצמה כמבואר במס' ע"ז נ' ע"א ורש"י ותוס' ד"ה בעינן כעין פנים וכו'. ותקרובות הא דאיתקש בהאי קרא למת. אבל ע"ז עצמה לא איתקש למת בתורה אלא בדברי קבלה וישליך אל קבר בני העם ולקולא מקשינן ולא לחומרא. ונוראות נפלאתי על דברי ס' מקצעות דמייתי פר"ח או"ח סי' קכ"ח סוף ס"ק ל' דכהן שבבית ואשתו או אמו או אחותו נדה לא יעלה לדוכן והאריך באיסור זה. וכ' עליו הראב"ד סוף מס' תמיד דמדרבנן איתקש ע"ז למת ונדה לע"ז מתזרם כמו דוה ומה ע"ז מטמא באהל ה"נ נדה ודבריו תמוהים כנ"ל. ומיהו הומ"ל דע"ז מטמא בביאת ראשו ורובו בבית מנוגע והדר ילפינן נדה מע"ז ומ"מ הוא תמוה הא אין הכהן מוזהר על טומאת בית מנוגע ומכ"ש שאינו מוזהר על טומאת בית נדה. ובילקוט סוף פרשת מצורע מבואר דהכהן מותר ליכנס לאהל נדה מן התורה

מיהת. ומ"ש רמב"ן בחומש בפסוק לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי ע"ש הוא גוזמאות מסכנתא דנדה ארסיי ולא מדינא כלל. ובס' הנ"ל אסמכי' מדכתיב ובפרישכם כפיכם אעלים עיני ידיכם דמים מלאו ע"ש בראב"ד. ונ"ל כיון דש"ס מפרש לי' בכהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו דכתיב ידיכם דמים מלאו. והנה סוף פרק קמא דמגילה י"ד ע"ב אמרינן אפסוק כי כילתנו מבוא בדמים תרתי משמע חדא דשפיכת דמים וחדא דנדה ע"ש. וה"נ דכוותי' א' כהן שהרג הנפש וא' דנדה. וכל זה אסמכתא ולא יכולתי להלום מ"ש לעיל וצ"ע. דדי לומר כהן שבעל נדה אבל לא מי שנכנס לאהל נדה ע"כ אין לחוש לכל זה:

דף פג:

מתני' מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר דרך אניה בלב ים. פי' שהע"ה תמה על זה ואמר שלשה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתי. וא' מהם דרך אניה בלב ים שנפלאה ממנו דרך דינו של אניה שהוא כמו ים שאין בו שום טומאה ואמאי הא איכא ספינה של חרס ואיכא ספינת הירדן ומ"ט שיהיו טהורים. דרך זה נפלאה ממנו. מ"מ מתוך דבריו אנו למדים שהלכה למשה מסיני מקובלת ביד שהע"ה שספינות אלו טהורים אלא שתמה על טעמי של דין זה מ"מ הדין דין אמת כנלע"ד פי' דבר זה:

נלמדנה משק. לפמ"ש תוס' בשמעתין משמע עכ"פ ספינה קטנה מאד שאינה עשוי' אלא לאדם ולא לפרקמטי' כלל טמאה מדרס. אמנם במנחות ל"א ע"א תי' תוס' תי' אחר ע"ש דישיבת ספינה ושידה לא איקרי ישיבה ע"ש. ואפי' ספינה קטנה במשמע וצ"ע לקמן ק' ע"ב פלוגתת רש"י ותוס' ד"ה גמירי ע"ש:

לאפוקי ספינה שאינה מיטלטלת מלא וריקן. מ"ש תוס' דעיקר הילוכה מחמת מים וכו' נראה כוונתם למ"ש תוס' לעיל ה' ע"ב ד"ה אגוז וכו' ובש"ס ב"מ שם ט' ע"ב ומבואר בתוס' שם גם רוכב הוה כעין זה דהבהמה מהלכת והרוכב מינח נייח. ולפ"ז טלטול ע"י שוורים דשמעתין היינו כשמטלטלי' העגלה עצמה או שהעגלה מחובר ביתידות על גלגלי העגלה אבל אם אין העגלה מחובר ביתידות ואינו נעשה גוף אחד עם הגלגלים א"כ בבהמה מושכת הגלגלים והשידה שעליה מינח נייח ואין כאן מדרס. וא"כ יש חילוק בין שידה לשידה וצ"ע בתוס' מנחות ל"א ע"א הנ"ל:

מפני מה אמרו ספינת הירדן וכו'. איננה משנה במס' כלים גם לא מצאתי בתוספתא שלפנינו. אך ברייתא דלקמן מדרס כלי חרס וכו' ור"י אומר אף הספינה היא בתוספתא

דכלים בבא קמא משנה ב' בשינוי קצת. ובתוספתא שבסוף ספרי הרי"ף נדפסה בטעות ועיין בתוספתא עם פי' הגאון מוה' אלי' ווילנא זצ"ל:

ספינת הירדן טמאה. עי' רמב"ם והשגות הראב"ד רפ"ג דהל' כלים ומ"ש הראב"ד שאם הוציא כן משולחן ומזבח יש להשיב שהם אסורים לטלטל. לא ידעתי אמאי לא הוציא כן מפ' בני העיר דתיבותא דהתם חשיב רבא שהוא כלי עץ העשוי לנחת עד שהעידו התלמידים שמטלטלי' אותו כדמונח ס"ת עלי'. ורבא הי' סבר שאין מטלטלים אותו עם הס"ת וע"כ ליכא איסורא בטלטולא דאיסורא לא עבדו ואיך העידו התלמידים שמטלטלים אותו. אע"כ ליכא איסורא ואפ"ה סבר רבא דהוה כלי עץ העשוי לנחת כיון שתחלת עשוי לנחת אע"ג דמסתמא אינו בא במדה. ומ"ש עוד מספינת הירדן נ"ל דלהכי תני ספינת הירדן ולא סתם ספינת הנהרות דמסתמא כל הנהרות כירדן לענין זה שאין ספינותיהם גדולות כספינות הימים וראוי' המה לטלטל ע"י שוורים. אע"כ משום דנהי דראוי' לטלטל ע"י שוורים אבל אין מנהיגם בכך לטעון אותם ביבשה ולהובילם ע"י שוורים אל תוך הנהר מש"ה לא מיקרי מיטלטל מלא וריקן משא"כ ספינת הירדן שעשוי לטלטול שוורים מעיקרא. וא"ש נמי החילוק במתני' בין עגלה של אבנים שעשוי' מתחלה לטלטל ע"י שוורים מטמא אם מקבל רמונים. משא"כ תיבה הבאה במידה אע"פ שאפשר לטלטל ע"י שוורים מ"מ אין דרכה בכך ע"כ טהורה מכלום. ובהכי ניחא דמייתי ש"ס בבא דג' תיבות ושביק בבא דעריבה וכמו שהקשו תוס'. ולהנ"ל י"ל משום דעריבה הבאה במידה אינה מיטלטלת כלל ממקומה ועשוי' לנחת מעיקרא ואין ראיה משם לחלק בין עשוי' לטלטל ע"י שוורים או רק ראוי לטלטל ואינו עשוים לכך כמו שחלקתי לעיל בין ספינת הירדן לספינת שארי נהרות:

ואת התורה אדם כי ימות באהל. במס' שבת דף פ"ג ע"ב איתא אמר ר' חנניא בן עקביא מפני מה אמרו ספינת הירדן טמאה מפני שטוענין אותה ביבשה ומורידין אותו למים וכו' אמר ר' יונתן לעולם אל ימנע אדם עצמו מבהמ"ד ומדברי תורה אפילו בשעת מיתה שנאמר זאת התורה וכו' אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה אר"ל אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עלי' שנאמר זאת התורה וכו'. גם בפ' אין צדין קאמר הכי ע"ש ולא מייתי עלה הא דזאת התורה אדם כי ימות באהל והנה קרא מיירי מענין מת שמטמא באהל כדכתיב כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא. ומה ענין עסק תורה להאי קרא. וי"ל דהוה סד"א דאיש צדיק הממית עצמו על דברי תורה ושאינו מונע עצמו מדברי תורה אפי' בשעת מיתה. אותו לא יטמא במותו באהל קמ"ל אדם הממית עצמו על דברי תורה כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא. וגילה לנו קרא לאפוקי

מהצדיקים דשלהי מס' ידים. שהתרעמו על חז"ל שאמרו ספרי קדש מטמאים ידים וספרי מירוס אין מטמאים. והשיבו להם חכמים עצמות החמור אינן מטמאים ועצמות יוחנן כה"ג מטמאין דלפי גודל קדושתו כך טומאתו כמבואר כל זה שם במשנה ע"ש. והיינו דקמ"ל קרא דלפום קדושת אדם הממית עצמו על דת ואינו פירש ממנה כך הוא טומאתו לטמא באהל. וסמכוהו חז"ל לשמעתין דהכא דספינות כל נהרי ח"ל טהורים וספינות הירדן שבא"י ושבה עברו אבותנו לא"י ונעשו בו נסים ויעקב אע"ה אמר כי במקלי עברתי הירדן הזה שבקעהו במקלו וספינתם יטמא ויהי' ח"ו גנאי לארץ הקדושה ע"כ מייתי האי קרא הכא אדרבא לפי גודל קדושתו כך הוא טומאתו לעוצם הקדושה. ויש בזה טעם עפ"י סוד ליודעים:

אמר רבא ולחנניא טילטול ע"י שוורים שמי' טלטול. יש ליישב ב' קו' תוס' דלולי חנני' לא הוה ידעינן דטלטול ע"י שוורים שמי' טלטול דה"א איצטרך קרא דאני' בלב ים דלא נימא דטמא משום דמיטלטל במים ולא הוה מסיק אדעתי' הך דספינה מינח נייחא ומיא ממשיך לי'. ומתני' דספינת הירדן ה"א משום דטוענים אותה ביבשה אינה בכלל אני' בלב ים וממילא טמאה משום שמיטלטל ע"י מים ולא משום טלטול שוורים. אבל השתא דאמר חנני' נלמדנה משק ש"מ דטלטול מים לא שמי' טלטול דספינא מינח נייחא ולא איצטרך קרא דרך אני' אלא לספינת הירדן (להך לישנא) משום טלטול שוורי' שפיר הקשה רבא וק"ל:

דף פד.

ת"ר מדרס כלי חרס טהור וכו'. נראה לפירש"י לרב זביד לא הגיה בברייתא כלום אלא אדיוקא קאי הא מגעו טמא וממילא מובן דספינה שיש בה טומאת מגע ואהא פליג ר' יוסי. ומה שלא פי' רש"י מאי אף דלא שייך אף אדיוקא משום דלא משמע לרש"י ק' בכך. אבל לעולם י"ל דלא מגיה בברייתא מאומה משו"ה לא הוסיף בברייתא ספינת הירדן כמו שהוסיף ר"פ מטעם שפירש"י דספינה של חרס לא שכיח:

דבי ר"י תנא ואיש אשר יגע במשכבה וכו' נראה דתנא דבי ר"י בא לאפוקי מק' תוס' ד"ה מה וכו' להכי מפיק ממשכבה. דנקבה לא בעי מים חיים. עפירש"י לעיל ס"ה ע"ב מתוספתא חומר בזב מבזבה ע"ש. אמנם במתני' ה' פ"ה דמקואות נדחק רמב"ם בפי' המשנה ע"ש ועיין יעב"ץ ח"א סי' פ"ח:

מפץ במת פירש"י דלא מטמא פשיטי כלי עץ במגע שרץ נקט שרץ משום דשק בשרץ הוא דכתיב. ושוב ילפי' מת מיני' בגז"ש דבגד ועור לעיל ס"ד ע"א וע"ש ס"ג ע"ב תוס' ד"ה

ההוא במדין ולחנם נדחק מהרש"א. גם מ"ש מהרש"א בדברי ר"ת שבתוס' דשיפה וגמי לית לי' אלא טומאה דרבנן פשוט כוונתם אותם שאינם ראוים למדרס ולא אתי' מק"ו דפכים ואותן אין להם אלא טומאה דרבנן כמ"ש תוס' לעיל ס"ו ע"א בשינוי בתרא בד"ה כוורת וכו' ופשוט. ומ"ש תו רש"י דיליף דליטמא במגע מת ר"ל דלענין אהל ליכא למילף דנימא דיו לבא מן הדין כק' ש"ס שם פ' כיצד הרגל וס"ל דלמסקנא התם מפץ בשרץ ה"ה מגע מת לטומאת ערב. ושוב לבתר דיליף ק"ו אתי' טומאת אהל המת לטומאת ז' מגז"ש כמבואר התם. ומ"מ גם להס"ד אין צורך להגיה שרץ במקום מת אלא מגע מת קאמר וה"ה שרץ:

ומ"ש תוס' דאיכא למיפרך מה לסאה ותרקב שכן נעשה אב הטומאה משא"כ מפץ. פי' אינו נעשה אב הטומאה ע"י מת דבטומאת מת כתיב וחטאו ביום הז' כל שאין לו חיטוי וטהרה אינה נעשה אב הטומאה במת אבל בודאי נעשה אב הטומאה במדרס הזב. דהתם בעירובין מיירי מכלי חרס שאינו נעשה מדרס נמצא שאינו נעשה אב הטומאה כלל כמבואר בעירובין ק"ד ע"ב ברש"י ותוס' ד"ה יצא וכו' ע"ש. אבל הכא מפץ נעשה אב הטומאה במדרס. רק הפירכא היא כך דסאה ותרקב נעשה אב הטומאה ע"י מת משא"כ מפץ אף אי נילף דיטמא במת מ"מ אינו נעשה אב הטומאה וכיון דא"א להיות כסאה ותרקב לא נילף כלל אפי' להיות ולד הטומאה:

ודברי רש"י שם בעירובין תמוהים דכ' טעם לשאין מדרס לכלי חרס משום דלא חזי להכי שמשתבר ואלו בשמעתין מפיק ליה מקרא. מיהו בבכורות ל"ח ע"א גם שם פירש"י כן ולק"מ דהתם ה"ל טעם שלא גזרו טומאה מדרבנן על מדרס חרס כמו שגזרו על מפץ של גמי כמ"ש תוס' לעיל. לזה פירש"י דרוב כ"ח לא חזי למדרס ואי אירע ע"צ דחוק מדרס חרס לא גזרו רבנן אמידי דלא שכיח וא"ש. אבל בעירובין דקאי אדאורייתא קשה וצל"ע. וי"ל דהתם שמואל דאמר המכניס שרץ וכו' משום דלא דמי לזכר ונקבה דאית ליה טהרה ובעי לסיוע מכ"ח ודחי אין התם הדמיון משום טהרה במקוה דלא קפדינן אהאי דמיון אלא משום דאינו נעשה אב הטומאה והוצרך רש"י לפרש דלאו משום היקש דטהרה במקוה הוא אלא משום דאינו ראוי למדרס:

דף פד:

מי לא עסקיני' דישבה עליו אשתו נדה. שיטת רש"י דאע"ג דכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ היינו שמקבל אותה טומאה בעצמה כגון שראוי לקבל טומאת מת אינו חוצץ בפני טומאת מת. אבל כ"ח שאינה מקבל טומאת מת מגבו אע"ג שמטמא מדרס זב מ"מ חוצץ

בפני טומאת מת ומשו"ה פירש"י מי לא עסקיניה שכבר ישבה עליו נדה וכבר נטמא במדדס וכיון שהוא טמא בודאי אינו חוצץ. אע"כ דכ"ח אין לא טומאת מדרס. אלא לפ"ז הוקשה לרש"י כיון דקרא עסיק ובא בכלי שכבר נעשה בו מעשה טומאה א"כ מי לא עסקי' שכבר נטמא בהיסט לכך הוכרח לומר דהמוקף צמיד פתיל אינו מתטמא בהיסט. אכן תוס' הוכיחו דליתא דוקא קוליות אינו מתטמא בהיסט אבל המוקף שפיר מתטמא וכמ"ש ד"ה שטהורים וכו'. ע"כ פירש"י דלא קאי אשבה באמת אלא שייחדו לישיבה וראוי לטמא מדרס וכל הראוי לקבל שום טומאה אפי' רק טומאת זב אינו חוצץ בפני מת. ומעתה לא קשה מהיסט כיון דלא מיירי שנטמא בהיסט כי אז הי' נטמא תוכו וגבו. אך הלא איירי' בראוי לקבל טומאה. והנה גבו אינו ראוי לקבל כי אם באמת היסיטו נטמא כאלו נגע תוכו כמ"ש תוס' ד"ה אי לא וכו' ונהי אם נטמא באמת בהיסט נטמא גם גבו ע"י תוכו אבל עכ"פ אין גבו ראוי לקבל טומאה וע"כ גבו חוצץ זהו שיטת ר"י. ולרש"י דהמוקף צמיד פתיל אינו מתטמא בהיסט לא צריכי' למ"ש תוס' לעיל כ"א ע"ב ד"ה שהי' מונח וכו' ע"ש ולזה עוררני תלמיד א':

ערוגה שהיא שע"ש טפחים. יל"ד דלא ה"ל להזכיר ערוגה והכי הל"ל הזרעונים נזרעים במקום שע"ש טפחים ומשו"ה כ' תוס' די"א דקאי אערוגה הנזכרת בקרא לחיו כערוגת הבשם שהלוחות שהם וע"ו נמשלים לערוגה שיש בהם ה' זרעונים דחמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה והמה מקבילות אנכי שייך ללא תרצח ולא יהי' ללא תנאף וכן כולם כידוע נמצא הוה רק ה' דברות נגד ה' זרעונים וכלפי דד' ממלאים כל הרוח והאמצעי איננו אלא גרעין א' ה"נ האמצעי שהוא לא תשא עם לא תגנוב שהוא דבור אמצעי אפילו גרעין ממנו ממלא ומפסיד הכל כדאיתא ברבה ר"פ נח סאה של עוונות וגרעין א' של חמס מכריע את הכל שנאמר ובצעם בראש כולם ע"ש על פסוק ותמלא הארץ חמס:

וצ"ע מש"ס דשמעתין דמקש' מנ"ל דקים להו לרבנן מילתא היא ולקושט' דמילתא משמע שאין שיעור זה הלכה למשה מסיני אלא קבלת הקדמונים בחכמת הטבע. ואלו במס' ר"ה י"ג ע"א משמע דהאי קים להו דהתם קבלה היא מסיני מדמייתי עלה מחסר קורטוב ע"ש:

דף פו.

מרחיצין את המילה. משמע את המכה ולא כל גופו ובפ' ראד"מ גרסינן מרחיצין את הקטן משמע כל גופו ע"ש. ובירושלמי פליגי אמוראי ועיין בש"ס דילן קל"ד ע"ב. ולא הוה משנתינו כראב"ע דלא התירו אלא רחיצת המכה ולא כל גופו וי"ל:

בסוגיא דפולטת בשבת פ"ו ע"א שנת תקסז"ל:
מנין לפולטת ש"ז ביום השלישי שהי' טמאה וכו' ולחד לישנא בש"ס גרסינן שהיא טהורה וכראב"ע. ונראה לי להביא ראיה לשיטת הרמב"ם בפרק יו"ד ה"ח דמקואות ובפסקיו פרק ה' מאבות הטומאה דראב"ע ג' עונות שלמות קאמר ע"ש. דלכאורה אין מובן לדברי הש"ס דקאמר למאן דאמר דמוקמי בתרי טעמא בחד תנא ה"נ גרסינן טהורה וקשה מה ענין זה לזה דאי ס"ל להך מ"ד לשבש המשנה למגרס טהור במקום טמא כדי לאוקמי כחד תנא. ואע"ג שהתוס' נזהרו מזה וכתבו דהי' ידוע להם דאיכא דגרסי טהור ואיכא טמא ע"ש וכי האי גוני איתא בש"ס מגילה ב' ע"ב. אלא דלפ"ז קשה א"כ אפשר דכ"ע מודה דגרסי' טהור כדי לאוקמי כחד תנא ומנ"ל דפליגי ולכאורה י"ל דאי גרסי' ביום הג' טהורה דוקא ביום ג' אבל לא ביום ב' משא"כ מרחיצין המילה ביום ג' מכ"ש ביום ב' והוה תרי טעמא וחד תנא וא"ש. אך רמב"ם מפ' ביום ג' דמילה נמי דוקא יום ג' ולא יום ב'. ע"כ נראה לפע"ד עפ"י מה שהקו' בספר יד דוד לרמב"ם דלראב"ע ג' עונות שלמות בעי' ועונות הבעילה אינם מן המנין. א"כ משכחת לי' שפיר ביום השלישי שתהיה טמאה ותיתא כראב"ע. ואין לומר כיון דלא פסיקא לי' שהרי א"א שתהיה טמאה כל הימים מש"ה לא אתיא כראב"ע. א"כ כי גרסינן טהורה נמי לא א"ש דהרי לפעמים טמאה מחצית יום השלישי. ותי' הרב הנ"ל כיון דעכ"פ לא משכחת שתהיה טמאה יותר מהלילה השייכות ליום הג' ולא ביום עצמו שייך שפיר ביום השלישי שהיא טהורה שהרי ביום ממש טהורה היא. משא"כ טמאה א"א שתהיה ביום כ"א בלילה ע"ש. והיוצא מזה אי גרסי' טהורה צריכים לפרש ביום השלישי יומו ולא לילה. ואינו דומה פירושו של יום השלישי דרישא ליום הג' דסיפא גבי מרחיצין את המילה שפירושו בין ביום ובין בלילה. וה"ל תרי טעמא וחד תנא. ואי גרסי' טמאה ה"ל חד טעמא ותרי תנאי ותליא שפיר בהך פלוגתא אי מוקמינן מתני' בחד טעמא ותרי תנאי או בהיפוך ומוכח כהרמב"ם וק"ל:
ומסוגיא זו נמי ראיה לפסק הרמב"ם כראב"ע דלא כר"ע דלמאי דקיי"ל כר"י דמוקמי' בחד טעמא ותרי תנאי. א"כ גרסינן במשנתינו טמאה ודלא כראב"ע ומדסתם רבי במתני' דשבת כמ"ד טמאה והדר תנן מחלוקת במס' מקואות דהרי סדר טהרות נשנית בסוף לכ"ע ה"ל סתם ואח"כ מחלוקות ואין הלכה כסתם דתנן ביום הג' טמאה אלא טהורה כראב"ע וכפי' הרמב"ם וק"ל. והנה י"ל מאי דקאמר הש"ס בשלמא ראב"ע כרבנן בה' עביד פרישא להס"ד אמר כן ע"ד בשלמא אבל למסקנא י"ל ראב"ע נמי ס"ל כר"י דהלכת' וכמה סתמו בריתות כוותי' וסוגי' דעלמא כוותי'. וניישב גם מה שמקשי' איך

ילפי' ממרע"ה שהוסיף יום א' ולא נילף מהקב"ה דלא חש להוספה גם מה דאמר לקמן ניתנה קאמרת או ראוי מה זו שאלה. הנה ידוע מ"ש הסמ"ג דמרע"ה כבר גזר על הזאה בשבת ויו"ט ואומר אני גם בכלל זה הוא מה דאמר ר' יוסי פרק החולץ אין מטבילין גר בשבת ואמרינן התם דלא שייך מחזי כמקר משום דבעי' ב' ת"ח עומדים על גביו ומודיעים לו מצות קלות וחמורות פי' דנראה לעין דאין כוונתו להקר כ"א לתקונא גברא וכן פסק בש"ע דבזה"ז שאין רגילים להקר אין לטבול בשבת משום תקונא גברא. ונראה לי דה"ט דפשיטא לש"ס שלא יהיה הללו הולכין לקבל התורה והללו הולכין לטבול משום דבשבת הי' ואז יהיה זמן לקבלת התורה וימתינו על ההולכים לטבול הרי נראה בעליל שטובלים משום תקונים ואין עתה זמן לטיבל ולהקר וה"ל תקונא גברא בשבת שאסרו מרע"ה בתקונותיו. וידוע ג"כ שיום ששה בסיון שבו רצה הקב"ה ליתן התורה אותו היום היה יום חמשים לספירה הוא הי' יו"ט של עצרת וכבר שמרו ישראל באותו השנה ועשו אותו יו"ט (ועמ"ש מג"א סי' תצ"ד שמרע"ה הוסיף יום א' לרמז ליום יום טוב שני ר"ל כי ששה בסיון היה יו"ט ראשון והוסיף משה יום א' לעשות יום טוב ב' ימים). ונבא אל המכוון בעה"י דלראב"י ס"ל נמי בד' עביד פרישא אך לא בהשכמה וג' עונות שלימות בעי' בלא יום הפרישה. נמצא מתחילין חשבון העונות בליל ד' נגהי ליום ה' ויום ה' ונגהי ליום ו' הרי ג' עונות שלימות. וביום ו' בשחרית רצה ליתן תורה ויהי' הללו הולכין לטבול וימתין עליהם שעה קלה ומה בכך ואי משום שיהי' ניכר שהוא טבילת תיקוני גברא ואסור ביו"ט. ז"א דמן התורה אין בכך כלום. אך מרע"ה כדי לעשות סייג לדבריו שלא יטבלו ביו"ט היכי דלא מחזי כמיקר הוסיף יום א' מדעתו. וניתנה תורה ביום שבת והם טבלו עצמם ביום ו' אע"פ שהיה יו"ט מ"מ כיון דלא היה אז שעת קבלת התורה שרי דמחזי כמיקר. נמצא דג' עונות מוכחים מדברי הקב"ה ולא מדברי משה רבינו ע"ה. ולפ"ז ניתנה תורה למערבי שמש שהרי כולם טובלים בע"ש אחר ג' עונות והערב עליהם שמש של ליל שבת וקבלו התורה בשבת. ורק ראוי היה ליתנה לט"י שהרי לפי רצונו של הקב"ה היה ניתנת ביום ו' והיו ט"י. והא"ש דא"ל ניתנה או ראוי דהש"ס הק' לכ"ע והא ט"י נינהו והשיב ניתנה וע"ז היה רבינא מסופק אי בדוקא אמר ניתנה דלא קיי"ל כראב"ע דסגי בג' עונות וא"כ באמת ניתנה לט"י שהרי לא הגיע זמנם לטבול עד ליל שבת. או ס"ל כראב"ע דסגי בג' עונות והגיע זמנם לטבול ביום ו' וטבלו והיו מעורבי שמש. וא"ל ראוי קאמינא דהלכה כראב"ע והא דאמר ניתנה משום שרוצה לתרץ לכ"ע ולאידך מ"ד ניתנה ממש. אבל להלכה קיי"ל כראב"ע דג' עונות סגי וראוי ליתן וכרמב"ם:

ועז"ל בעצמו י"ל להפוסקים כר"ע ודלא כראב"ע ולא מפרשי' ראב"ע כהרמב"ם הנ"ל י"ל עפ"י פסק האבי אסף דמייתי ש"ך סי' קפ"ד דס"ל העונה אינו אלא י"ב שעות מהיום או מהלילה וא"כ י"ל הקב"ה עביד פרישה בהשכמה ליום ד' להפריש ה' עונות שלימות. והי' העונה החמישית ביום ו' ולהיות היום ארוך בימי סיון כלתה לה זמן העונה ב' או ג' שעות אחר חצות היום ואז יטבלו ויקבלו התורה אחר חצות יום ו'. אך מרע"ה חשש לתקנו שלא יטבלו ביו"ט ודחה ליום המחרת והם טבלו עצמם היום בזמנו דמחזי כמיקר כנ"ל כיון שלא ניתנה תורה היום וממילא היה מערבי שמש ומוכח שפיר חמשה עונות מהקב"ה ולא ממשה. ומוכח נמי ראוי ליתנו וא"ש נמי מה ששאל ניתנה או ראוי ליתנ' ר"ל הלכה כר"ע וראוי ליתנ' או כאידך מ"ד וניתנה והשיב כר"ע הכל כנ"ל:

ובזה מיושב קושי' מהרש"א במה דמקשה הש"ס וליטבלו ביני שמשי דה' דלמא אה"נ דר"ע לא סבירא ליה בהשכמה עולה ועם עונה דביני שמשי הוה ליה ה' עונות והא"ש דא"כ עונה חמישית הוי ליה עונה קצרה לילה קטנה דלילי סיון והי' צריך להשלים עלי' מיום השבת כמה שעות ובקרא כתיב ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר. ומיושב נמי קושי' תוס' ארש"י דהוי ליה לפרש הקו' נמי לראב"ע דמוכח מהכא דאעונות קפיד קרא. והשתא א"ש דא"א כיון דלא ס"ל בהשכמה עלה א"כ א"א להוכיח מהכא דאעונות קפיד דהוה לי' עונה אחרונה קצרה כנ"ל:

אמנם לרמב"ם הנ"ל דפסק כראב"ע ופי' בו דג' עונות שלימות בעי' עפ"י הנ"ל ע"כ לי' לי' כאבי אסף הנ"ל וע"כ נראה ליישב קו' מהרש"א באופן אחר דלרמב"ם ס"ל דודאי לכ"ע קידשם ביומו עכ"פ שעה אחת כמאמר הקב"ה וקידשתם היום וע"כ א"א לומר לר"ע שלא עלה בהשכמה ויליף מהכא חמשה עונות דעכ"פ לאיזה צורך הקדים לקדשם שעה אחת בסוף יום ד' אלא ע"כ בהשכמה עלה והוי ליה עונה שלימה ופריך הש"ס א"כ ששה עונות הוו. ומיושב נמי קו' תוס' דראב"ע לא הו"מ להוכיח מכאן כשיטת ר"ע משום דלית להו בהשכמה וא"כ לאיזה צורך קידשם סוף יום ה' למר ויום ד' למר:

ומיושב נמי מה שקשה להרמב"ם דפסק כראב"ע דלכאורה משמע דקיי"ל דברי ר' יצחק לא מראש בסתר דברתי הוא לר"ע ואית לן למיפסק כוותי' והשתא י"ל למסקנא דמסיק שלא יהיה הללו הולכים וא"ל שפיר כקו' מהרש"א הנ"ל דלית ליה לר"ע בהשכמה עלה ומחשיב ליל שבת לעונה חמישית והוא דהקדים להפרישם שעה אחת סוף יום ד' היינו משום שהצריכו להקדים לטבול עצמם סוף ליל שבת קודם אור היום שלא יהי' טובלים בשעת קבלת התורה ויהיה מחזי כתקוני גברא. ומשום כן הוצרכו לפרוש שעה קודם סוף יום ד' כדי להשלים חסרון הנ"ל ולפ"ז הך לא מראש בסתר דברתי לא איצטריך כלל

לר"ע והא דדרש ר"י כן משום ראב"ע דהלכתא כוותי' ולדידי' קשה עתה לוכח מהכא כשיטת ר"ע וכקו' תוס' מדלא טבלו ביני שמשי. אע"כ כר"ע והא דהקדים להפרישם שעה אחת בסוף יום ד' משום הנ"ל. אע"כ ס"ל לראב"ע לא מראש בסתר דברתי ואתי' דר"י כראב"ע וק"ל:

וא"ש נמי מאי דמייתי הש"ס ת"ר פולטת וכו' והוא משנה ארוכה מקואות פ"ח ואמאי מייתי ברייתא ולא משנה וי"ל דאהמשנה הוי ידע כקו' המהרש"א הנ"ל דלמא ר"ע מצרף ליל שבת ולא ס"ל מראש בסתר והי' טובלים שבת שחרית ולא ידע מהללו הולכים אך ברייתא מסייע מר"ע אם חסרה קצת מעונה ראשונה משלימים בעונה אחרונה והא מהנ"ל והתוס' בהס"ד מדעלה בהשכמה וחסר מעונה הראשונה זמן מה במה ששהה מזמן שהיה בהר וע"כ השלים זה בעונה האחרונה ולמסקנא א"ש נמי כנ"ל בסמוך. ומיושב נמי להרמב"ם פירושו כדברי ר"י שהוא קצת תמוה ודברי נביאות וי"ל דס"ל לר' ישמעאל דהקב"ה חש לפליטה ואמר בהשכמת יום ד' היום ומחר שהם ד' עונות שלימות המתחלת מעמוד השחר אך משה ששהה בהר זמן מעט אזדא לי' זמן עמוד השחר וכיון שחיסר קצת הוצרך להוסיף יום שלם דלא ס"ל לר"י דסוף עונה משלמת לחברתה כדס"ל לר"ע וק"ל:

ונבוא ליישב מכילתא ומייתי לי' בספר משנת דר"ע משה הוסיף יום והסכים הקב"ה ע"י זש"ה עד שהמלך במסבו נרדו נתן ריחו וצ"ע שזה קאי לגנותן של ישראל שעשו העגל כידוע ולפע"ד ליישב דלכאורה קשה הא ישראל שבאותו הדור לא חביל גופי' ממצות עדיין וגם שקצים ורמשים לא הוו אכלו כ"א מן וא"כ איך נילף מיני' וצ"ל דמ"מ חביל גופי' מאהבת להבת קבלת התור' שהי' רב וגדול ולפ"ז אומר אני דהוה חביל טפי מן זה טובא ולא הי' צריכים פרישה רבה כ"כ דבזמן מעט הסריח לכן לא הפרישם הקב"ה כ"א היום ומחר. אך הי' ביניהם ערב רב דלא דמי להבת קבלת התורה דידהו לשל ישראל והם היו צריכים ג' ימים והקב"ה הוא דלא חש להו דברצונם לא נתקבלו. אך משה שקבלום מדעתו הוסיף יום א' לטובתם כן נ"ל:

אך לפ"ז קשה מ"ט הסכים הקב"ה ע"י הא לא לרצון הי' לי' הערב רב. וי"ל במ"ש במדרש דבאמת גם ישראל דבאותו זמן לא הי' לבב כולם שלם עם ה'. וע"ז כתיב ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון ואז כבר התאוו לעגל ועריות. ומה שלא הפרישם הקב"ה רק ב' ימים שלא ליתן פ"פ למדה"ד ולא יבוא המקטרג שצפון לבם אבל כשהוסיף משה משום הערב רב הסכים הקב"ה לטובת ישראל וזהו שאמר הכתוב עד שהמלך במסבו במתן תורה כבר נרדו נתן ריחו להרהר בעריות וע"ז כנ"ל וק"ל:

עוד נראה ליישב הא דקאמר ניתנה או ראוי. עפ"י פסק הרמב"ם אשה שהלכה ברגליה שוב אינו פולטת כלל וחילי' ממסקנת ש"ס נדה מ"א ע"ב לדעתי צ"ל הא דהפרישו מרע"ה משום פולטת היינו כתי' הש"ס בנדה להחולשת וטובלת במטתן. והנה לפניו ית"ש היה גלוי שיתרפאו בשעה שיקדימו נעשה לנשמע. ואז ילכו ברגליהם ויכולת לטבול לקריין. ומשה לא ידע והוסיף יום א' משום חשש פולטת להטובלת במטתן ונמצא אחר שנתרפא' וטובלה הי' מעורבי שמש וראוי ליתנה לט"י ולא ניתנה וק"ל:

ועד"ז י"ל עוד עפמ"ש הרא"ש פ' בנות כותיים דמוכח בשבת פ' ר"ע דאם קנחה עצמה היטב ליכא למיחש תו לפרטה והק' במעי"ט דלא מוכח משמעתין מידי. והנה הפ"י הק' מ"ט לא קנחה באמת בית הסתרי' ויקבלו תורה לאלתר. ונעלם ממנו ז"ל דברי המג"א סי' תר"ו דאסור משום השחתת זרע היכא דאיכא חשש הריון. והנה מבואר אי בטל מ"ע של פרי' ורבי' בטל נמי השחתת זרע. עיין תוס' סנהדרין גבי נאמרו ונשנית ועיין ר"פ כל היד ומבואר רפ"ק דע"ז אילו לא חטאו לא הוי מולדו ומצות עשה של פ"ו נכתבה ע"ת ולמסקנא דהתם נמי דהוי מולדו רק דלא הוי מתים. מ"מ מ"ע של פ"ו ליכא כיון דליכא כ"א משום קיום המין ע"ש במהרש"א ועיין במהר"ם שיף פרק קמא דביצה למצות עונה הוא דאתי' וא"כ הקב"ה שידע שיקדימו נעשה ונשמע ויבואו מה"ש ויקשרו להם כתרי' לבטל מהם מלאך המות לבטל מצות עשה של פרי' ורבי' וממילא מותר להשחית זרע הריון ויכולה לקנח עצמם אך מרע"ה לא ידע מזה הוצרך להוסיף. ובאמת אחר שהקדימו נעשה לנשמע ביום ה' קנחה עצמה וטבלה והיו מעורבי שמש. ומ"מ לא אתי שכינה עד צפרא דשבתא והסכים עם מרע"ה וא"ש הכל וק"ל:

ועוד נראה לי עפ"י הנ"ל דודאי אחר ב' ימים איכא עכ"פ כמה נשים דמסרחת ש"ז שלהם ומידי ספיקא לא נפקא עכ"פ. וע"כ צוה הקב"ה להפרישם היום ומחר ויהי' עכ"פ ספיקא. ואז יש לסמוך אהולכין וקנוח דבית הסתרי'. וא"ל שמא לא תקנח יפה יפה כיון דבלא"ה לא הוה רק ספיקא ומרע"ה חשש להטובלת במטה ולא יכולת להלוך. ואקנוח לא רצה לסמוך משום השחתת זרע כנ"ל והקב"ה לא חשש לכך משום שידע שיתרפאו קודם מתן תורה וק"ל:

בע"ה נדה מ"ב ע"א סוגיא פולטת רואה הוה וכו' שנתקעז"ל:

משמשת אסורה לאכול בתרומה ג' ימים. יש לעיין מאי קושי' דלמא רבא לרבנן ולבתר דכתיב יהי' לרבות פולטת שמטמאה בפנים כבחוץ. ואמר עפ"י טבע א"א שבתוך ג' ימים לא תפלוט ממקורה לחוץ. אבל אה"נ אפשר שכותלי בית הרחם יעמידוהו יום או יומים ויותר. ומיהו לרבנן כיון שמטמאה בפנים כבחוץ אסורה בתרומה. אבל לר"ש

דאינו מטמא בפנים איך יכול רבא להעיד דא"א שלא תפלוט בכל יום מג' ימים לחוץ. כי העמדת כותלי בית הרחם איננו חלוק במזג וטבע אלא מקרה בעלמא והמקרה לא יתמיד ולא ישתוה. ונהי דמידי ספק לא נפקא מ"מ רבא דאמר א"א. בלשון ודאי אתיא כרבנן. ומה מקשה הש"ס מיני' לר"ש. ולכאורה י"ל קצת ולומר דעכ"פ ר"ש דאמר דיה כבועלה משמע שמתירה לגמרי מיד אחר טבילת תשמיש. ואמאי הא ספיקא מיהת הוה. ולפ"ז א"ש דלא פריך אלא לר"ש ולא לרבנן והתוס' נדחקו לומר דאה"נ דהק' לרבנן יהי' למה לי. ולהנ"ל ניחא דעיקור קו' המקשן אפירכא אחרונה סמיך. וארבנן לק"מ דאי לאו יהי' לטמא בפנים כחוץ לא הוה ידעינן דא"א דלא תפלוט. ולא הוה רק ספיקא כנ"ל. אבל לר"ש דמטהר לגמרי דאמר דיה כבועלה קשה שפיר דעכ"פ ספיקא הוה. ודוחק:

והיותר נראה לפי הנראה מלשון רשב"א בתה"א בית ז' סוף שער ה' דרבא דאמר לעיל ל"ג ע"ב דיה כבועלה לא אתיא אלא לר"ש אבל לרבנן דכתיב יהי' לטמא בפנים כבחוץ גלי קרא דשוב לא אמרי' דיה כבועלה וכן יש ללמוד ממ"ש תוס' לעיל כ"ב ע"א. והשתא י"ל שמעתין קודם דהדר בי' רבא א"נ לא הדר בי' כלל וגרסי' לקמן רבה וכדעת פוסקים דס"ל הכי. א"כ פריך לרבא לשיטתו דס"ל לעיל דיה כבועלה וא"כ ה"נ לענין לטמא בפנים כבחוץ יסבור דיה כבועלה ואיך אמר א"א שלא תפלוט. ובזה י"ל פסק הרמב"ם פ"ז מתרומות דהשיג עליו הראב"ד דלא מייתי כלל הך דאזלא אכרעי' שדתי' וכ' ב"י דס"ל לבתר דמסיק לחלק בין מתהפכת לאינה מתהפכת תו לא מחלקינן בין אזלא בכרעי' או לא. וזה דבר שא"א להבין. דזה שייך אי הי' הש"ס דחי למקשן בסברת אזלת בכרעא שדיתי' הו"מ למימר לבתר דמסיק במתהפכת תו לא דחקינן למדחי בסברת אזלת בכרעא. אבל האמת כאן דהמקשה הק' בפשיטות כיון דאזלת בכרעא שדיתי' משמע לי' זה פשוט מאוד ומ"ט הדר בי' ומנ"ל דהדר בי' אדרבא הרי סברת רמב"ן דלמסקנא קיי"ל ודאי שדיתי' דאימר אשתייר דחיי' בעלמא הוא. וא"כ דברי רמב"ם צ"ע:

האמנם צריך יישוב מה עלה על דעת המקשן למימרא דודאי שדיתי' מה"ת לא ניחוש אימר לא שדיתי'. ומלשון רש"י משמע שנשמר מזה וכ' דמספיקא אוקמי אחזקת טהרה. ולפ"ז להרמב"ן נמי דס"ל למסקנא דקיי"ל הכי מהאי טעמא דאוקמי אחזקת טהרה. וא"כ תינח בטהרה ולתרומה דבי' איירי ש"ס. אבל נשי דידן דספק זיבות נינהו ופולטת מטעם סתירת נקיים אתאין עלה ולכל הפחות חזקת טהרה לית לה צ"ע אם אמרה הרמב"ן ואפי' אמרה אם אפשר לסמוך ע"ז ולעשותו סניף. ואפשר בלא ראתה אלא ראיה א' סופרת נקיי' משום חומרא דר"ז. דזיבה גדולה בודאי לא הוה. וכן ביושבת נקיים על הכתם.

שפיר י"ל חזקת טהרה דאזלא בכרעא. וכן נראה מדברי רשב"א בתה"א שדקדק בתחלת דבריו אשה שראתה יום א' ופסקה או ראתה כתם ע"ש וקשה דברי רמב"ן ולדינא צ"ע:
אך להנ"ל י"ל מטעם ס"ס אתאין עלה כיון דרבים כר"ש ואיכא תרי ספיקא. חדא שמא שדיתי' כולי' ואת"ל אשתיירי. שמא לא יצא לחוץ וכותלי בית הרחם העמידוהו. ומהאי טעמא ה"ל כודאי ומכ"ש אם נצרף לזה חזקת טהרה. וא"כ למאי דלא קיי"ל כר"ש נימא דלא ניחוש כלל לסברת אזלת בכרעא:
ומיושב פסק הרמב"ם דסברת אזלא בכרעא שדיתי' ספק קל הוא ושם איכא ספק שקול אחריני כגון לר"ש שמא לא יצא לחוץ עדיין. מצרפי' גם זה בהדיא שמא שדיתי' בכולי' בבת א' אבל לרבנן דאין כאן שום ספק רק שמא שדיתי' אינו ראוי' לעשות אפי' ספק. אלא ודאי אסורה בתרומה:
ועיין לקמן בשמעתין רש"י ד"ה ואליבא דרבנן וכו' ולענין סתירה נמי סתרה דהא בתור' זיבה מרבו לי' מיהי' זובה ע"ש כ' המהרש"א לרווחא דמלתא כ' כן דהו"מ מייתי במכ"ש כמו לטמאה במשהו ע"ש ונ"ל דרש"י הרויח בזה דאי מייתי לי' במכ"ש דהיינו השתא הבועל שאינו מטמא בפנים כבחוץ סותר היא שמטמאה בפנים כבחוץ אינו דין שלא תסתור נימא דיה כבועל ונהי דמטמאה בפנים מיהא פולטת לא תסתור עד שתצא לחוץ לכן כ' רש"י דבתורת זיבה מרבו לי' והוי לי' כראי' זיבה של עצמה שסותר בפנים כבחוץ כנלפע"ד:
ולפ"ז משהו דלא אתיא מיהא זובה. אלא במכ"ש אה"נ דאמרי' דיה ונהי דמטמאה במשהו. מ"מ אינו מטמא אלא ביציאת חוץ. אבל בפנים בעי' שיעורא. ולפ"ז באזלא בכרעא הדר הוי לי' ס"ס דלמא שדיתי'. ואת"ל אשתייר. מ"מ דלמא לא יצא חוץ למגור כשיעורא. אלא משהו ואשתייר בפנים בין כותלי בית הרחם וא"ש פסק הרמב"ן כנ"ל:
ובדברים האלו י"ל רבא דלעיל ל"ג ע"ב דלא תיקשי אדרבא דשמעתין וליישב נמי קו' תוס' שם ד"ה לטהרתו ועי' מהר"ם לובלין שם. נראה לי דמלשון איבעי' של רמי בר חמא לעיל משמע דלא איבעי' ליה אי רואה או נוגעת הוה וכדר' שמואל בר ביסנא דא"כ הוה ליה למיבעי' בהאי לישנא והש"ס נמי הוי מסדר לי' בשמעתין. אלא ע"כ פשיטא ליה לרמי בר חמי דמטמאה בפנים כבחוץ כרבנן וממילא מטמאה במשהו בק"ו מבועלה כנ"ל. אך לענין סתירה מבעי וכשיצא לחוץ פשיטא ליה נמי מק"ו מבועלה. אך אי סותר בפנים אי רואה הוות וה"ל כראיי' זיבה של עצמה דהרי זב קריי' רחמנא מיהי' זובה או דלמא לא נימא זב קריי' רחמנא ולא הוה לענין זה כרואה אלא כנוגעת ולא סותר בפנים.
וע"ז יפה דחה רבא והוא נמי ידע דלטהרתו אמר רחמנא שלא יהיה טומאת זיבה מפסיק

ביניהם אבל טומאת קרי יפסיק אבל הכא ממ"נ אי תאמר שפולטת הוה טומאת קרי א"כ לא תטמא בפנים וע"כ תאמר שתסתור בפני' משום דזב קרי' רחמנא א"כ הרי טומאת זיבה מפסקת ביניהם דא"א לתפוס החבל בשני ראשים ומ"מ הק' לו רב"ח דס"ל בזב נמי שראה קרי אינו סותר אלא מטעם צחצוחי זיבה כדלעיל כ"ב ע"ב ואפ"ה אמרי' שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהם פי' זיבה בפ"ע בלא דפתיך בי' זיבה ה"נ נימא שלא תהא זיבה ממש מפסקת ביניהם ולא פולטת דנקראת זיבה. ולעולם אינו אלא קרי:

והנה לעיל כ"ב ע"א הרבו תוס' להקשות על שיטת רש"י ע"ש והיה נלע"ד דרש"י ס"ל דאע"ג דזב נמי בעי' שעורא ורואה הוה מ"מ לא בעי' שיעורא בבת א'. ואי הכניס קיסם והוציא זיבה לחוץ פשיטא דטמא מטעם שכ' תוס' שהרבה יכול להוציא בקיסם אך בקרי שהוא נוגע צריך שיוציא כחתימת פי אמה בב"א שיהי' נוגע בב"א כשיעור דאל"ה לא מצטרף דמה שמן השפה ולפנים עדיין אינו מטמא בפנים. ומה שמהשפה ולחוץ וכבר יצא ונתפרד וליכא נגיעה אלא טפה שעל השפה ואין בו כשיעור שהקיסם מפסיק אבל אי ס"ד דקרי רואה הוא הוה מצטרף השיעור בזא"ז כמו בזובו של זוב. ולפ"ז למאי דמסיק דש"ז סותר משום צחצוחי זיבה אע"ג דבטפה א' של קרי הצחצוח זיבה שבו לי' בי' שיעורא ואפ"ה סותר צ"ל כמו שכ' רמב"ן דלא בעי שיעורא כ"א בתחלת טומאה ולא לסתירה:

ורמב"ן החזיק נמי בשיטת רש"י ויען כי רשב"א טען עליו ע"כ אמרתי לבאר דבריו בעזה"י. והכי קאמר דזב נהי דבעי' שיעורא מ"מ נימא הכי קפיד רחמנא שיהי' הנוגע בלא ראי' טמא ערב והנוגע וגם הרואה טמא ז'. אבל בעל קרי שלעולם טמא ערב א"כ אי גם ברואה בעי' שיעורא א"כ היינו נוגע ממש ולמסקנא דסותר ע"י דפתיך בי' צחצוחי זיבה היינו משום דלסתור לא בעינן שיעורא. אלא שיהי' רואה ונוגע והכי הוה רואה ונוגע דאע"ג דטפה זרע מפסיק בין בשרו לצחצוחי זיבה. מ"מ קרי וזיבה מין במינו הוא ואינו חוצץ. ועיין רש"י באיבעי' דרמי בר חמי ל"ג ע"א דפי' ששמש עם זבה ופסקה. משמע דמוקי לי' לאיבעיתו ששמש עמה בשעת זיבת דמה ואחר כך פסקה מלראות ולכאורה רצה בזה לשמור מקושי' ר"ת דהא בעלה גופא אין מקרי סותר אלא משום צחצוחי זיבה. ומה לה ולצחצוחי זיבה בשעת פליטה לכן מוקי לי' לרש"י ששמש עמה בשעת זיבת הדם וחיישי' שמא טפה דם נתערב עם טפה קרי ודפליט אי אפשר בלא צחצוח דם. אלא שיש להקשות על זה מה שהקשה המרדכי סוף חולין דלבטיל ברובא קרי ואיך יטמא במשא וה"ה דקשה לר"ה דנוגע הוה וכצ"ל בשם רמב"ן דבעי' נגיעה וראי' בהדדי. ולענין נגיעה ליבטל. והמרדכי שם תירץ כל שתחלת ביאתו לעולם ע"י תערובות

לא בטיל ומייתי ראיה מיבמה שרקקה דם בפ' החולץ. והנה כבר בארנו במקום אחר דוקא שהבטל והמבטל שניהם באים כן לעולם בתערובות משא"כ כשהמבטל בעולם והבטל תחלת ביאתו ע"י תערובות שפיר בטיל כדמוכח מגיגי' ענבי' דרוכות שבש"ע יו"ד סי' ק"ב ובא"ח סי' ש"כ. והשתא תינח קרי עם צחצוחי זה שתחלת ביאת שניהם ע"י תערובות מש"ה לא בטיל. משא"כ פולטת אי נימא מטעם רש"י ששמש עמה בשעת זוב וחיישי' שאח"כ תפליט ויצא עמו טפה דם זבה. קשה הא המבטל שהוא הקרי הי' בעולם שהבעל הזריעה והבטל שהוא הדם תחלת ביאתו ע"י תערובות וא"כ ליבטל:

ובמה שאמרנו י"ל לשון כולכי ברוקא דחדא תפיתו. דהרי חזינן דסברא חיצונה דפולטת נגעת הוה וא"כ הא דהסכימו כל האמוראים למיפשט רואה הוה י"ל מטעם דהקש' הכתוב לבועלה ואיהו פשוט דרואה הוי דאין לומר איהו נמי נוגע הוה דא"כ לא יסתור בזבה ואי משום צחצוח' זיבה הם בטלים כרוב זרע. ובשלמא ר"ה לעיל כ"ב איהו ס"ל מב"מ לא בטיל וכבר כתבנו דרמב"ן ס"ל דזרע וזיבה מין א' הם. אך לדינא קשי' ותי' המרדכי דתחלת ביאתו לעולם ע"י ביטול סברא זו לא ס"ל מש"ה החליטו דבועל רואה הוה וה"ה הפולטת. אך לזה קשה מיבמה שרקקה דם ליבטל כיון דלית להו הך דתחילת ביאתו לעולם ע"י ביטול לא בטל ומה יענו על קושי' מיבמה שרקקה דם. וצ"ל תי' אחר דמיירי שהרוק ניכר עיין מרדכי שם והיינו כולכי ברוק"א חדא תפיתו. ועי' רשב"א תה"א הי' לו גי' אחרת בגמר' דאביי השיבו לו רואה הוה והדר אתי' לקמי' דאביי ואמר לו אביי ברוק"א דהדרא תפית פי' רוק שלך החזרת על כל האמוראים משאלת כולם ומ"מ שפיר קאמרו לך דע"כ לא קאמר ר"ש וכו' דהדר בי' אביי וס"ל נמי דרואה הוה ע"ש. וגי' זו נמי י"ל כנ"ל:

עי' בסדרי טהר' בחדוד הל' שכ' דרמב"ם שכ' אסור' לאכול בתרומ' ג' ימים היינו ג' עונות יכולים לגרום אסור טומאה ג"י ע"י שתהי' טבילת יום יפה כ' ודפח"ח. אבל מה שרוצה לומר שגם רבא בשמעתין הכא ס"ל לא נ"ל דרבא אקרא קאי ורחצו במים וטמא עד הערב ותרומה לא כתיבי' וא"כ מה דאמר ה"מ באינה מתהפכת. אבל מתהפכת אסורה בתרומה עד ג' ימים לאו אוכלת תרומה קאמר דמאן דכר שמיה דתרומה בקרא אלא וטמא עד הערב שלאחר תשמיש ואמר רבא דמתהפכת אסורה בתרומה עד הערב שאחר ג' ימים והיינו משום דס"ל ששה עונות בעי' ונראה דהיינו טעמא משום דבירושלמי בשבת פר"ע קאמר מאן דלא יליף מסיני ס"ל לי' למילף ג' ימים מהקישא זרע לזיבה מה זב ג' ימים אף זרע מסריח בג' ימים ע"ש ורבא אתיא כר"ש דלא יליף מסיני ולא סגי בג' עונות אלא בג' ימים:

והנה בהא דפסק רמב"ם ג' עונות כראב"ע אמרתי קצת על דרך דרוש דהנה הקב"ה אמר היום ומחר ומרע"ה אמר לשלשת ימים ומזה הולידו חז"ל שהוסיף יום א' מדעתו לכאורה אין צורך לזה דרש"י פי' פ' בא לא תותירו ממנו עד בוקר והנותר ממנו עד בוקר ליתן תחום לבקרו של בוקר דהיינו מעמוד השחר. משמע מזה דקודם מתן תורה היה וישראל מחשבי' היום מהנץ החמה ולא מעמוד השחר ומש"ה הוצרך לומר בפסח מצרים בפ' בקר כנ"ל. וידוע נמי דלגבי בני נח הלילה שייך ליום העבר כדכתיב יום ולילה לא ישבותו. והקב"ה דבר עם מרע"ה בהשכמה בע"ה וא"ל היום מחר היינו ביום ה' וביום ו' ובשבת יתן תורה ומשה ירד נמי בהשכמת אותו היום קודם הנץ ולדידהו הוה עדיין לילה והי' נחשבת הלילה ליום ד' נמצא הוה שבת יום השלישי ע"כ כי ביום השלישי ירד ה' והכל מכוון לדבר א' ואין צורך לומר שהוסיף יום א'. אך במכילתא פרשת בא פליגי בהא לת"ק ליתן תחום לבקרו של בקר ור' ישמעאל פליג וס"ל ליתן בקר שני לשריפתו. נמצא לר' ישמעאל לשיטתו ע"כ לומר דלא צריך קרא לבקרו של בקר דגם קודם מתן תורה הי' סתם בקר ע"ה א"כ על כרחך לומר שהוסיף יום אחד מדעתו וק"ל:

דף פו:

ואם תימצי לומר וכו' עיין תוס' ע"ז ל"א ע"ב ד"ה דאכלי וכו' ע"ש. ומפני זה קשה לי לסמוך בשם הוראה על רופאי זמנינו אפי' ישראל בענין נדה וכדומה דכל מומחתם עפ"י ספרי רפואות שנעשו ע"י נסיון שהי' להם ע"י גופי או"ה וכן כל חכמתם בניתוח עפ"י שנסו בגופן שלהן. דחביל גופיהו ואין מזה ראי' לגופי בני ישראל ואין לדון מדבריהם להקל בשום איסור כ"א לענין חילול שבת ואכילה ביוה"כ דלא יהא אלא ספק פיקוח נפש נמי דוחה שבת אבל להאמין להם ממש אין נ"ל:

כתיב הכא ביום הזה וכו'. עיין מ"ש פני יהושע פ"ק דפסחים בזה ונכון הוא:

מה להלן בעיצומו של יום הך גז"ש מקובלת היא ונמסרה מסיני ואי לאו מסירתה מסיני לא הי' במשמעות זכור עצומו של יום. ומש"ה א"ש דלמ"ד משה הוסיף יום א' מדעתו ואלו לא הוסיף נתנה תורה בע"ש. ואיך אפשר הלא ע"כ צריך הי' לומר זכור דמיני' ילפינן מ"ע של זכירה דהיינו קידוש היום ורצה הקב"ה שיהי' מ"ע זו נאמרה בתוך עשרת הדברות ואי ניתנה בע"ש איך אפשר לומר זכור הרי אינו בעצומו של יום. אע"כ אין במשמעות זכור ע"י עיצומו של יום אלא מכח מסירת הגז"ש שנמסרה זכור זכור מהתם ואילו נתנה תורה בע"ש לא הי' מוסר הגז"ש זכור ולא הי' משמעותו עיצומו של יום. ודברי פנ"י בזה אינם מבוררים לע"ד ע"ש:

דף פז.

וקדשתם היום ומחר מאי דרש היום כמחר וכו'. לכאורה בדבר תימה איך אפשר שיהי' היום כמחר. ע"כ נראה לע"ד שישראל הי' להם דין ב"נ אלא שהם מעצמם קיבלו עליהם דין ישראל כמו אבותינו. וידוע דין ב"נ הלילה הולך אחר היום ובישראל היום הולך אחר הלילה כמבואר אצלינו כמה פעמים בשם מ"ו הגאון הפלא"ה ז"ל והכי קאמר מרע"ה ע"כ היום כמחר עם לילו והיינו יום ד' ולילה שלאחריו ויום ה' ולילה שלאחריו. וע"כ הקפיד הקב"ה על פרישת ב' ימים שלמים עם לילותיהם. אלא דלגבי ב"נ שהלילה הולך אחר היום סגי בהכי. אמנם אנחנו נקבל עלינו דין ישראל ע"כ לילה דהאידנא כבר אזיל לי' וע"כ להוסיף יום א' ויתחיל יום ראשון מליל ד' נגהי ה':

וקדשתם היום ומחר. תניא ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו. הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושבר את הלוחות. הוסיף יום אחד מדעתו מאי דרש היום ומחר היום כמחר מה מחר לילה עמו אף היום לילו עמו ולילה דהאידנא נפקא לי' ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא. מנ"ל דהסכים הקב"ה על ידו דלא שריא שכינה עד צפרא דשבתא. מקשים דלמא משום דלא הכינו עצמם בטבילה עד צפרא דשבתא משום שהוסיף יום אחד. ולק"מ דע"כ מיד טבלו דהרי איתא בזבחים קט"ז ע"א לא הקריבו שלמים בני נח וישראל שהקריבו שלמים בה' בסיון אז כבר הי' להם דין ישראל כפירש"י שם ד"ה לכל קרבו וכן שמעתי מפי מ"ו הגאון חסיד שבכהונה מוה' נתן אדליר זצ"ל דמשעה שנבחרו ישראל שפירש"י התם היינו ה' סיון שבנה המזבח. וא"כ כיון דקיי"ל אינו גר עד שימול ויטבול כדאיתא פ' החולץ ויליף לי' טבילה מאבותינו דכתיב ויכבסו שמלותם. נמצא ע"כ כבר טבלו כולם לגירותם קודם ה' בסיון כדי שיכלו לשלוח נערי בני ישראל להקריב להם שלמים. והקב"ה הא לא חשש להפלטת זרע וכיון שכבר טבלו כולם לגירותם מ"ט לא אתי' שכינה עד צפרא דשבתא אע"כ שהסכים עם משה רבינו ע"ה שחשש לפליטת זרע והוסיף יום א'. וע' פ"י קצת באופן אחר והנלע"ד כתבתי:

ובספר בית שמואל בהקדמתו לא"ע כ' דבר נאה ומתקבל אלא שנדפס בגמגום. והוא דס"ל לר' יוסי כראב"ע דביום ג' טהורה והקב"ה נמי חשש לפליטה וע"כ הפרישם היום ומחר ותנתן תורה לטבולי יום. משה רבינו ע"ה הוסיף יום כדי שתנתן למעורבי שמש. ומזה הטעם בעצמו פירש מאשתו דאע"ג דלא דברה שכינה עמו בלילה מ"מ לא רצה להיות טבול יום. והנה לפ"ז להקב"ה קיל תורה מקדשים כפירוש רש"י ד"ה ראוי' קא אמינא וכו'. מה שאין כן למשה רבינו עליו השלום שהצריך הערב שמש כקדשים ועל כן שיבר הלוחות מקל וחומר דפסח וק"ל ודפח"ח:

והנה לכאורה משמע דאדרבא מטעם פליטה דחשש מרע"ה לא היה צריך לפרוש מאשתו דכיון דלא שייך זה אלא בנשים אבל בעל קרי סגי בשעה קלה יבעול ויטבול. וכבר עמדו בזה בתוס' יבמות ס"ב ע"א ע"ש. אלא שבאמת לפי פשטיות הסוגי' לא חשש הקב"ה לטומאה כלל אלא מגז"ה ציוה לפרוש היום ומחר ומשה הוסיף משום פליטה ודלא כב"ש הנ"ל. א"כ גזירת הכתוב עכ"פ דלשכינה צריך פרישה ב' ימים והוה שפיר ק"ו לפרוש מאשתו ולא תלי' פרישה מאשתו בהוספת יום א' מדעתו. אמנם למ"ש תוס' ד"ה וקבע להם זמן שפיר מבואר דאי לאו דהוסיף יום א' מטעם פליטה לא הי' ק"ו לפרוש מאשתו ושפיר תליא זה בזה. והנה ידוע אלו לא אירע יום ירידתו של מרע"ה ביום י"ז תמוז שליטת הס"ם וקטב מרירי לא נשתברו הלוחות כי יומא קא גרים להצלחת מעשה שטן. והשתא אלו לא הוסיף יום א' מדעתו לא אירע ביום י"ז בתמוז ולא נשתברו הלוחות: והנה על ק"ו זה של תוס' מפליטה הקלה עדיין יש לפקפק בשלמא מ"ת שנקבע זמן ולא יעבור אם יארע לאשה א' שתפלוט תינתן התורה והיא תעמוד בחוץ והא פסידא דלא הדר ע"כ הוצרכה פרישה מספק. משא"כ מרע"ה אינו צריך לפרוש מספק שכינה ואם יארע שהקב"ה ירצה לייחד הדבור עמו יאוחר הדבר עד אחר תשמיש וטבילה כיון שבהיתר בעל ואין צריך לחוש מספק ואינו פסידא דלא הדר וכיון שאיננו ק"ו גמור מיקרי שפיר מדעתו. והנה י"ל קו' תוס' ד"ה ואתה פה וכו' ולומר דמבואר פ"ק דביצה דדבר הנאסר במנין אע"ג דביצה תלי' בעדות מ"מ אי לאו שהטעם מבואר וגלוי דתלי' זה בזה וכ"ע יודעים אי לאו הכי הי' צריך לביצה מנין בפ"ע להתירו וע"ש בשיטה מקובצת ובחידושינו ועיין תשו' הרא"ש לענין ציצית של פשתים ורמז עליו מג"א סי' ט' סק"ז. וא"כ י"ל ואתה פה עמוד עמדי אינו מצוה לפרוש מאשתו כלל אלא שיעמוד שם לקבל שארית התורה. אך עכ"פ אינו נכלל בהיתר שובו לכם לאהליכם וכיון שבכלל איסורן של ישראל נכלל מרע"ה מק"ו לפרוש מאשתו לעולם אע"פ שאיננו ק"ו גמור דיש לפקפק כנ"ל מ"מ אין טעמו ידוע ומבואר לכל וצריך היתר בפירוש וכיון שהקב"ה לא התירו בכלל ישראל בשובו לכם לאהליכם אלא אמר ואתה פה עמוד עמדי. ומעולם לא התיר לו הקב"ה בפירוש נמצא נשאר באיסורו והיינו הסכמת הקב"ה שלא התירו בפירוש:

בסוגי' דאתחומין איפקוד

דף פז:

שלישי לחנייתן וכו' ופליגי בשבת דמרה הק' תוס' דלמא כאשר צוך במן אשר תאפו אפו וכו' לא קשי' להו דלמא כאשר צוך במן אל יצא איש ממקומו וכו' דס"ל לשמעתין

דהאי קרא לא נאמר בשבת ראשונה כמ"ש תוס' ד"ה אתחומין וכו' מש"ה הקשו דעכ"פ אפי' ובשול נאסר להם במן ודלמא אהא קאי כאשר צוך. והנה תירוצם נראה דוחק דמי תלי כיבוד אב ואם ושבת אהדדי דלמא הא כדאיתא והא כדאיתא. ועוד הא בשמעתין לא מייתי כלל הא דכיבוד אב ואם. וא"כ עיקור חסר מן הספר. ונראה לע"ד דמדכתיב בדברות ראשונות זכור ובשני' שמור וקיי"ל בדיבור אחד נאמרו לומר כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה לומר דנשים חייבות בעשוין דשבת אע"ג דהוא מ"ע שהזג מ"מ חייבות הואיל ואיתנהו בלאוין דשבת. ותינח אי שמור לאו הוא. וכיון דזכור הוא עשה שנאמרו בדבור א' להורות כל שישנו בלאו ישנו בעשה. והשתא אי ס"ד כאשר צוך דגבי' שמור דדברות שניות אציווי דמן קאי ושם לא נאמר אלא עשה את אשר תבשלו בשלו פי' היום בערב שבת ולא מחר בשבת ולאו הבא מכלל עשה הוא ג"כ עשה וע"ז אמר שמור וא"כ למ"ד ריש פרק המוציא תפילין השמר דלאו לאו. והשמר דעשה עשה הוה האי שמור נמי עשה. ואין בין זכור לשמור ולא כלום. ומ"ט נאמר בדיבור א'. אע"כ כאשר צוך במרה ושם בודאי נאמרו כל הלאוין דשבת ואמור שמור בלאו וק"ל:

ולפ"ז לר' יוחנן דס"ל השמר דעשה נמי לאו אין הכרח כלל שנצטוו במרה על השבת ובמכילתא פליגי תנאי בהא מילתא דלר' יהושע שם שם לו חק זה שבת ומשפט זה כיבוד אב ואם. ולר"א המודעי חק אלו עריות ומשפט אלו דינין ע"ש ובראש"ם ונחלת יעקב פ' בשלח:

ובזה נ"ל לפרש מהרש"א בשמעתין דלמסקנא דלרבנן ח' חסרים עביד נא עברוהו לאייר והק' השואל בשו"ת זכרון יוסף מה יענו רבנן אקרא דששת ימים תלקטוהו דמייתי ברייתא. ואי ס"ל כקו' תוס' א"כ במאי פליגי רבנן והך ברייתא. ולפי הנ"ל י"ל דודאי מי שכבר נצטוו על השבת והרי אנחנו מונים כל ימי השבוע. יום א' בשבת ושני בשבת וכדומה א"כ אפי' עומד אדם באיזה יום שיהי' ויאמר ששת ימים תעשה דבר פלוני וביום השביעי שבת לא תעשוהו. הוא ידוע ומובן ששת ימי החול קאמר ואינו רוצה לומר ששת ימים רצופים מהיום ושביעי מהיום שהרי איננו יום שבת. אך הך ברייתא ס"ל כר"א המודעי הנ"ל דבמרה לא נצטוו אשבת. ואיך יכול לומר ששת ימים תלקטוהו ואיזה מנין הוא מונה הרי לא נודע להם עדיין כלום זה שבת ואיזה יום הוא. אע"כ כשאמר הקב"ה כן למרע"ה איום דהוה קאי בי' קאמר מהיום תלקטוהו ששה ימים וביום השביעי מהיום שבת לא יהי' בו וא"ש:

ובזה מיושב מה שיש לדקדק דקאמר פליגי בשבת דמרה שהוא דוחק דכ"ע ס"ל דבמרה איפקוד ורבא ס"ל אתחומין לא איפקוד שהוא דוחק גדול לימא רבא ס"ל במרה איפקוד

במרה כלל אשבת וכר"א המודעי. וכאשר צוך במן קאי וס"ל כר' יוחנן דהשמר דעשה נמי לאו. והא"ש דכבר התעוררו המפרשים ובראשם הרא"ם ז"ל להברייתא דט"ו אייר בשבת הי' ובאו בו למדבר סין. ואפשר גם נסעו בו ממקום חנייתן ועיין לקמן אי"ה. וא"כ אמאי לא פליגי רבא וראב"י בקרא דאלים כמו דפליגי בלשון ברייתא ששי ששי לחנייתן וכו' ולהנ"ל ניחא דהך קשי' גופי' הוה קשי' לסתמא דתלמודא אי ס"ד לא איפקוד במרה כלל אשבת א"כ ע"כ ששת ימים תלקטוהו ביום א' בשבת קאי. ובאו לסין בשבת וה"ל לאיפלוגי בהאי קרא ולא בלשון הברייתא. אע"כ תרווייהו ס"ל שבת במרה איפקוד וכיון שכבר ידעו יום השבת א"כ י"ל ט"ו באייר בא' בשבת הי' וביום ב' ירד המן ואפ"ה שייך שפיר ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה בו כיון שיום השבת הי' כבר ידוע להם. ומש"ה סמך פלוגתתם אברייתא וכיון דתרווייהו ס"ל שבת במרה איפקוד. ע"כ פליגי אי תחומין נמי איפקוד או לא:

והנה הרא"ם תי' אקושי' דביאתם לסין בט"ו אייר שחל בשבת. די"ל שנסעו ממקום חנייתן בע"ש והגיעו לשם בשבת באופן שהלכו פחות משיעור תחום ע"ש וכוונתו מבוארת כיון דנסיעת מאלים וחנייתם בסין אע"ג דכתיבי בחד קרא מ"מ בפ' מסעי מבואר שיהיה בניהם דפקה ואלוש וכמו שנתעורר בזה ברמב"ן על התורה. תו לא מתחייב לומר שביום חנייתם נסעו. משא"כ בויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני. שפיר י"ל ביום נסיעתן חנו. ועוד יש לחלק ביניהם בשלמא ביום בואם למדבר סיני שיהי' ביום א' בשבת לית לנו למימר שנסעו אתמול בשבת מרפידים פחות מתחום שבת. דלמ"ד תחום שבת אלפיי' אמה. לא יתכן דמשום מהלך פחות מאלפיים אמה התחילו נסיעתם בשבת. ומה להם להתלבט היום משום דבר מועט כזה. אבל בחנייתם במדבר סין ביום השבת שפיר י"ל שנסעו בע"ש מהלך רב והגיעו בלילה לפחות משיעור תחום אלפיים אמה נגמרו נסיעתן וחנו בשבת במדבר סין כלע"ד כוונת הרא"ם ז"ל:

אלא שצריך יישוב מה יענה מאיסור הוצאה מרשות לרשות. מיהו גם לזו י"ל דבשלמא בנסיעתם מרפידים בשבת הרי הוציאו מאהליהם שהוא רה"י לטעון על חמוריהם ועגלותיהם ברה"ר. משא"כ בחנייתן בסין. אפשר שלא פרקו המשאות כלל עד מוצאי שבת. ואי משום שהלכו הבהמות ד"א ברה"ר אפשר השגיחו שהלכו מבע"י ולא עמדו לפוש עד במקום חנייתן ועשו הנחה בשבת בלא עקירה ודין זה מבואר ר"פ מי שהחשיך ע"ש כנלע"ד כוונת הרא"ם:

ואני אמרתי ביישוב קושי' תוס' דהרי במן נצטוו לא יצא אל יוציא. דלכאורה יל"ד דהו"ל להש"ס למימר במרה אתחומין ואהוצאה נמי איפקוד. רק אשביתת בהמה ומחמר לא

אפקוד. ואהוצאה מרשות לרשות אין קפידא דאפשר דשנים שעשו מלאכה הוה וכי ה"ג צ"ל בסתירת אהליהם ושארי מלאכות. אך העיקור מה שהעבירו ד' אמות וזה א"א ע"י שנים שעשו מלאכה כי היה רכושם רב. אך לזה י"ל שהעבירו ע"ג בהמתם ולא נצטוו על שביתת בהמה במרה ותחומין נמי י"ל דישבו על העגלה ומעלה מיו"ד ואין תחומין למעלה מיו"ד. וי"ל כיון דכאשר צוך אמרה קאי ושם נאמר למען ינוח שורך. אם כן גם במרה שנצטוו על ככה ולא הומ"ל כנ"ל. אלא שלא נצטוו על תחומין והוצאה כלל. והשתא מאל יצא איש ממקומו לק"מ דכיון דכאשר צוך ולמען ינוח שורך לא קאי אלא אמרה דומי' דכיבוד אב ואם כמ"ש תוס' א"כ י"ל במן לא נאסרו אלא אל יוציא איש. אבל שביתת בהמתו לא נצטוו. ולהנ"ל י"ל קושי' תוס' אלמלא שמרו שבת אחד וכו' והק' הרי שמרו שבת דאלים היינו ט"ו אייר. ומה שכ' עוד מקשי' כבר כ' נחלת יעקב שא"א לומר ויהי ביום השביעי הי' שבת אחר. דא"כ יארע מלחמת עמלק בר"ח סיון שבאו למדבר סיני. וזה א"א אלא ע"כ שהיה באותו יום שביעי בעצמו ואין כאן אלא שבת של אלים. ולהנ"ל י"ל כיון שעכ"פ נסעו בשבת פחות מתחום שבת והבהמות נשאו משאוי ועשו הנחה בלי עקירה נהי דחילל שבת לא הוה. והרי עשו ברשות הקב"ה מ"מ שמירת שבת לא מיקרי שלא יהיה אומה ולשון שולט בהם. אך בנחלת יעקב הק' אם תחשוב משביעי של פסח שאמרו שירה שהי' ביום ד' כ"א ניסן והלכו ג' ימים בלא מים ובאו למרה בשבת כ"ה ניסן ונצטוו על שבת. ומשם עד ט"ו סיון איכא כמה שבתות ששמרו כראוי' ממש וצע"ג. ועכנלע"ד לפמ"ש תוס' ריש מכילתין דהוצאה שהיא מלאכה גרוע צריכים ב' קראי חד להוצאה דב"ה דכתיב במשכן ויכלא העם מהביא ופי' פ"י שזה דומה לבעל הבית שהביא נדבתו למשכן. ועוד קרא להוצאה דעני והיינו אל יוציא דכתיב במן שיצאו ללקוט כעניים. וחדא מאידך לא אתי' ע"ש. והשתא א"ש דאי במרה לא איפקוד כלל לא מצי לאתוי' אל יוציא דגבי' מן דהיינו הוצאה דעני. ומה שנסעו ונשאו כליהם לא הוי אלא כב"ה. ועדיין לא נצטוו. אבל במרה י"ל שנצטוו אהוצאה דב"ה ולא דעני ולא נגמרו ציוה דשבת עד אחר שנאמר אל יצא להוצאה דשבת ולא נכנס בכלל גדר שמרו שבת א' עד אחר שנצטוו אל יוציא ואלמלא שמרו אז לא היה אומה ולשון יכולין לשלט בהן:

ועיין מ"ש ב"י בטור או"ח סי' ת"ד בשם תשו' הרמב"ם דאע"ג דס"ל תחומין י"ב מיל מן התורה. מ"מ במדבר וכרמלית ובקעה וכדומה לו אין לוקין משום דהיינו בדין שהמעביר חפיציו במקום הזה וההולך ברגליו ילקה ע"ש. ונ"ל תוכן כוונתו דכיון דמאל יצא איש ממקומו ילפי' תרווייהו תחומין והוצאה א"א לאחוז החבל בתרין ראשין כיון דממקומו דקרא לענין הוצאה מתפרש מקום כעין דגלי מדבר ולאפוקי כרמלית וכדומה. הה"נ

מקום לענין תחומין כן הוא. ואין תחומין אלא ברה"ר דאורייתא יע"ש וא"כ לפ"ז קשה מאוד למצוא תחומין י"ב מיל דאורייתא דאם בכל הי"ב מיל ס' ריבוא עוברים בו הרי הוא עיר וכולה נחשבת כד' אמות אם לא כהאי גוני' שהס' ריבוא כולם יחד נסעו י"ב מיל וכעין נסיעת דגלי מדבר. ולפ"ז יפה בדקדוק אמר כאן אתחומין איפקוד ולא איפקוד דתחומין כי האי הוא תחומין מן התורה ושארי תחומין אפי' י"ב מיל לאו דאורייתא. ומיושבת רוב קושי' הראשונים על שיטה זו. בהרז"ה והרמב"ן סוף פרק קמא דעירובין ובספר באר יעקב וק"ל:

ועיין מ"ש פליתי ריש סי' א' סק"א ודבריו לכאורה תמוהים דהא פירש"י גם פרה אדומה נצטוו במרה אע"ג דלא נהגו עד שהוקם המשכן לשנה האחרת. ומזה שפט נחלת יעקב שגם שבת לא נצטוו לשבות מיד ממרה ואילך אלא לעסוק בהלכותיו לכשינהג כמו פרה אדומה וא"כ בשחיטה נמי נימא הכי שיעסקו בהלכותיו לכשינהג דהרי אי לא חטאו במרגלים היו נכנסים מיד לארץ ישראל והיה השחיטה נוהג ותו קשי' דהא כל הלכות שחיטה נוהג מיד במדבר עכ"פ בקדשים. וא"כ ציוה במרה עליו אם לא יאמר בעוף מיהו לא נהג דקדשים במליקה. ורבי נקט בלשונו רוב א' בעוף ועיין חולין כ"ח ע"א תוס' ד"ה ועל רוב וכו':

לר' יוסי ז' חסרים עבוד וכו' ור"ע דלית לי' הכי דהרי ס"ל כאחרים כמ"ש תוס' לקמן קי"ד ע"א ד"ה חלבי וכו' צ"ל דלית לי' ברייתא דעשר עטרות דהרי ס"ל ב"ד עביד פרישה ופשוט לפענ"ד:

דף פח.

ויתיצבו בתחתית ההר. אמר ר' אבדימא בר חמא בר חסא מלמד שכפה עליהם הר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהיה קבורתכם וכו'. במשנה למלך פרק י' ממכירה הקשה להסוברים דבאונס מיתה לא מהני טענת אונס דמחמת סכנת מיתה גמר ומקני אם כן איך אמר מודעה רבה לאורייתא ע"ש. ויש ליישב לפמ"ש תוס' דיראו מפני אש הגדולה וחשבו שנכנסים לסכנת נפשות בעונשין מרים וקשים כמו שאמרו להדיא למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת ואלו לא כפה ההר כגיגית היו בורחים מהאש אלא שעכשיו שכפה הר כגיגית אמרו בנפשם מה לי הכא מה לי התם הבורח מהאש יפול אל הפח כפיית ההר. נמצא בזה לא שייך אגב אונס מיתה גמר ומקנה שהרי לא חשבו להמלט ממיתה בכניסה אל האש. ומיושב קושי' משנה למלך וממילא מיושב קו' תוס' מאומות העולם ריש פ"ק דע"ז דהם מיאנו מיד אלא רצו לקבל

טרם שידעו מהאש הגדולה הזאת ואלו היה כפה עליהם ההר כגיגית אז והיו מקבלים מחמת אונס מיתה לא הי' להם מודעה כקושי' משנה למלך דאגב אונס נפש גמר ומקנה: קיימו מה שקבלו כבר. ע"ד הפשוט י"ל קושי' תוס' עפמ"ש ח"ה אין התוספת מקבל מהקב"ה עד שיקיים החובה ואז יכול אדם להוסיף מדעתו. והשתא אי ס"ד לא קבלו התורה מרצונם איך קיימו למעלה מה שקיבלו עליהם תוס' פורים ומגילה. אע"כ קיבלו מרצונם תורת ה' ושוב קיימו למעלה תוספתם לקיים ימי הפורים האלו בזמניהם:

והנה שם בפרק קמא דמגילה ילפי רבה ור"י מפסוק וימי הפורים האלו לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. ולכאורה י"ל לפקפק שאין זה נבואה ברה"ק שיהיה כן אלא הם גזרו כן שלא יסוף מזרעם ומאן לימא לן שיתקיימו דבריהם. אלא לכאורה קשה מ"ט הוסיפו על דרשת רבם שמואל דיליף מקיימו וקבלו אע"כ דאיצטריך קרא לומר קיימו מה שקיבלו כבר כקושי' תוס' ואתי רבה ור"י והוסיפו על דברי שמואל ומוכח ממ"נ דלכאורה אי ס"ד דקרא אתי' שגזרו כך שלא יסוף מזרעם קשה הא אין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה שינהג לדורות עולם כ"א לפי שעה כמבואר סוף פרק הנחנקין ואיך תיקנו הם שלא יסוף מצותם מזרעם לעולם. וצ"ל כדאמרינן פרק קמא דמגילה דדרשו ק"ו מפסח מה מעבדות לחירות אומרים שירה ממיתה לחיים לא כ"ש. אלא לכאורה יש להשיב בשלמא אלו לא יצאו אבותינו ממצרים הרי אנחנו בעצמם היינו עדיין עבדים ע"כ צריכים אנחנו להודות. אבל בגזירת המן אי ח"ו הי' מתקיימת גזירתו להשמיד ר"ל. מה היה לנו הפסד בגופינו בכליון אבותינו ואנחנו לא היינו מרגישים דבר אלו לא באנו לעולם ואין כאן ק"ו. וצריך לומר חלילה הי' הפסד הדת והתורה בכליון באומה הקדושה. ושפיר הוה ק"ו ותינח אי מקבלין התורה מרצון אך אי כל הקבלה באונס ליתא לק"ו הנ"ל וא"כ מוכח דקבלוהו ברצון ואייתר קיימו וקיבלו לומר קיימו למעלה מה שקיבלו למטה ומוכח ממ"נ:

ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה וכו' אלא מתחיל' יראה ולבסוף שקטה. עיין תוס' ע"ז ג' ע"א ד"ה יום וכו'. וי"ל דהיינו יראה כשהגיע יום הששי ולא ניתנה בו התורה כמו שהתנה הקב"ה ולבסוף כשהגיע שבת שקטה ונודע לה שמרע"ה הוסיף יום א' מדעתו:

מחזיר אתכם לתוהו ובהו. בדרשתו של רמב"ן ז"ל פי' שיהי' העולם ממילא תוהו ובהו כי בריאתו לא הי' אלא לקבלת התורה ואם לא יקבלוהו הלא תוהו בראה:

למה נמשלו ישראל לתפוח. הקשה תוס' הא דודי נמשל לתפוח. ודבריהם תמוהים כיון דנמשל הש"י לתפוח בעצי היער פי' כאילן תפוח בין שארי אילנות. נמצא פריו של

אותו האילן היינו ישראל פריו ובניו של הקב"ה המה התפוחים ושפיר קאמר דנמשלו ישראל לתפוח:
פריו קודם לעליו כ' תוס' בשנה שני' פריו של אתרוג קודם לעליו. וי"ל ה"נ ישראל בתחלה לא האמינו בשלימות עד שראו כמה נסים כדכתיב וירא ישראל את היד הגדולה ואח"כ ויאמינו בה' ובמשה עבדו נמצא הי' עלים קודם לפרי האמונה ושוב מסגי' בשלימותא והקדימו פרי לעלין פי' נעשה לנשמע:

דף פח:

אמר ר' יהושע בן לוי בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מה ילוד אשה בינינו וכו' א"ל אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה וכו'. ידוע כי התורה היתה כתובה לפניו ית"ש באותיות בלתי מצורפים וכ' בס' אלים להר"י קאנדיא שבכל עולם ועולם מצורפים האותיות בענין אחר המובן לאנשי אותו עולם לחיות הקודש כראוי להם ולאופנים ושרפים ומלאכי השרת ולנפשות הכוכבים ומזלות ולעולם התחתון הזה נצטרף מעשי מצרים ומרגלים וכדומה. והנה הם אין להם מורגש ומובן בגשמיות אבל האדם שלו אחיזה בכל העולמות והרבה מהם זכו לדרוש במעשי מרכבה נמצא התורה ראוי לאדם שהוא משיג הכל העולמות עליונות והתחתון מה שאין כן מלאכי השרת והיינו אחוז בכסא כבודי והחזיר להם תשובה ר"ל שיראו ויבינו שאתה אחוז בכסא הכבוד בעולם היותר עליון וגם החזר להם כלום למצרים ירדתם כלומר אני משיג מכסא הכבוד עד עולם התחתון משא"כ אתם. ומרע"ה מרוב ענוותנותו לא השיב שהוא גדול מהם באחזו בכסא הכבוד אלא אמר כלום למצרים ירדתם כתשובת אדם ילוד אשה ולהיותו ענותן ונהג בהם כבוד הוסיפו עליו אהבה כמחז"ל אהוב למעלה ונחמד למטה:

דף פט:

מאי דכתיב אברהם לא ידענו. במקום אחר כתבתי הפירוש היפוך מהמובן הפשוט דאברהם ויעקב שהם חסד ורחמים אומרים ימחו על קדושת שמך יען ידעו כי זה א"א וע"כ יקיימם למען שמו שלא ייחל. וישארו זכות אבות לבניהם לשארי צרכים. ויצחק שהוא מדת הדין חושב ומדקדק ומאבד זכיותיו לקיים את ישראל בדין:
כדי לתבל ביצה קלה. יש לעיין מ"ט נקט בתבלין ביצה קלה ולא נקט ביצת תרנגולת דנהי דהיא קלה להתבשל ובעי עצים מעטים מ"מ לענין תבלין לא שמענו קלותה. גם ברישא יש לדקדק דלא נקט טרופה ונתונה באילפס:

תבלין ב' וג' שמות פי' רמב"ם על יטעך וכו' ובמשנתינו לענין שבת לא פירש כן אדרבא משמע דוקא תבלין ממש פלפלין וקידה ולא כרפס שומים ובצלים וכדומה ועיין תוס' יו"ט. ולפע"ד לענין שבת דלא מיירי שנפלו לקדירה אלא שהוציא אותם ואזלי' לבתר שכיחא להקל והני ירקות עיקרם לאכילה ושיעורם כגרוגרת ודוקא פלפלין וקידה שיעורם כדי לתבל. משא"כ במס' ערלה דמיירי לענין איסור והיתר ונפלו לתוך המאכל מצטרפים הואיל וראוי למתק. ומ"מ יפה אמר חזקי' הואיל וראוי ולא אמר הואיל וממתקים דהרי הני ירקות אינם ממתקים אלא לפי מחשבתו של אדם אם ירצה הוא למתק קדירתו בשומין ואינם ממתקים ממלא כל הקדירה בפלפלין כמבואר בלשון פי' המשנה דערלה והכא הא שלא ברצונו וידיעתו נפל האיסור לקדירתו ולא הי' רצונו למתק קדירתו באלו ואפ"ה מצטרפין משום דשוו עכ"פ בזה הענין שראוי למתק אם ירצו בעליהם. והשתא כדפריך ש"ס מערלה אשבת ומשני ה"נ חזו למתק אין הכוונה הכא במאי עסקינן בחזו למתק אלא הא כאן לא מיירי משנתינו אלא מאותן הממתקין לעולם כגון פלפלין ומש"ה לא מייתי רמב"ם הך אוקימתא וכ' ה"ה שהי' לו פירוש אחר בש"ס והיינו כנ"ל וק"ל:

אסורים ומצטרפין. י"ל לפירש"י אוסרים הקדירה ולא אמרינן דסגי בנ"ט זיתים היתר ושוב יסייע הלבן לבטל השחור והשחור את הלבן כמו דקיי"ל בחלב ודם שמבטלין זא"ז כמבואר בש"ע יו"ד סוף סי' צ"ח קמ"ל שאוסרים ולא עוד אלא שמצטרפין ובעי' ס' נגד כל א' וא' וזו ואצ"ל זו דקתני:

ומצטרפין מ"ש תוס' לכ"ש מצטרפי' בתערובות אע"ג דלר"ש כ"ש למלקות כ' תוס' במעילה ע"י תערובות בעי צירוף לענין נתינת טעם ע"ש ואין זה ענין לשיטת רבינו יקר כמ"ש תוס' בע"ז ס"ח ע"א בסוף הדיבור ע"ש היטב:

ואמר חזקי' פירש"י במס' ע"ז דלרבא ליתא לדחזקי' דלא אזיל בתר טעמא רק ר"מ הוא וא"כ פשיטא דקשי' לרבא הא לענין שבת לא שייך הא דר"מ אלא לענין איסורים כמובן ומ"מ תי' שם שפיר דלענין שבת מועיל מיתוק גם לרבא ודוקא באיסורין לא אזיל בתר טעמא ותימה על תוס' בע"ז שתמהו בזה:

דף צ.

הואיל וראוין למתק. לפמ"ש תוס' דמיירי ביבש וא"כ אינו ממתיק אלא ראוי למתק לכשיבשלם יתן טעם וכ"כ ריטב"א בע"ז שם וכמ"ש ש"ך ביו"ד סי' צ"ח:

מ"ש תוס' דהוה נותן טעם לפגם אפי' למאן דמוקי כר"מ בהא דלא תאכל כל תועבה מ"מ בהא דנותן טעם לפגם לא אתיא כוותי' דלדידי' נטל"פ אסור:

דף צ:

המוציא חגב חי טהור כ"ש. בסדר המשנה שבירושלמי לא גרס טהור ומבואר בשיטת ירושלמי דלת"ק בין טהור בין טמא ולר"י טמא דוקא אבל טהור לא דאין משחקין באוכלין והא דכתיב התשחק בו כצפור שאני צפור דטעון שחיטה וכל שלא נשחט לאו אוכל הוא ומותר לשחוק בו ע"ש. וצ"ל דלית לי' להירושלמי אסמכתא דבל תשקצו דא"כ גם חגב חי טהור מותר לשחוק. והנה הרמב"ם סתם כהירושלמי דלת"ק בין טהור בין טמא מותר והוא דלא כש"ס דילן ועיין ה"ה ועמ"ש קרבן עדה על הירושלמי. והנה ביבמות ס"פ חרש מבואר דתלתא קראי כתיבי להזהיר גדולים על הקטנים בדם ושרצים וכהנים. ולמ"ד אין ב"ד מצווין להפרישו מוקי קרא דלא ליספי לי' בידים ותלתהון צריכי ושוב יליף מביניהו כל התורה וע"ש דדם משרצים לא אתי' משום דשיעורין במשהו פירש"י אכילתן בכעדשה כטומאתן. ותוס' פליגי דנהי דמטמא בכעדשה מ"מ אכילתו בכזית ע"כ פירשו דשרצים הוה בריה ונמלה הוה משהו ע"ש. מ"מ מבואר דלר"ש דס"ל בכל התורה כ"ש למלקות א"כ גם מלקות דדם במשהו ואין כאן פירכא וממילא אייתר קרא ואם אינו ענין לספי' לי' בידים תנהו ענין שיהי' ב"ד מצווין להפרישו ושוב ממילא מפרשי' כן כל תלתא קראי שיהיה ב"ד מצווין להפרישו דגלי לן בחדא וה"ה בכולן וילפינן כל התורה מביניהו. והנה י"ל דמה דפשיטא לי' לרש"י דשמעתין דמה שנותנים לתינוק לשחוק ה"ל כספי' לי' בידים לאו מילתא היא דהרי אין נותנים לו לאכול אלא לשחוק ואי אכיל אכיל ולית לן בה רק ס"ל דת"ק דר' יהודה דמתני' הוא ר"ש כדלקמן צ"ד ע"א תוס' ד"ה את המת וכו'. ור"ש הרי ס"ל ב"ד מצווין להפרישו מש"ה פריך בפשיטות דילמא אכיל לי' וכו' אבל למאי דקיי"ל אין ביד מצווין להפרישו אפי' טהור מותר דאין אנו אחראין לעשות סייג וגדר לקטן דילמא אכיל לי'. עמג"א סי' תרי"ו סק"ב לענין סוכה: ומשנה למלך הל' מאכלות אסורות הקשה על דעת רש"י דנדה דלמ"ד בדאורייתא אין ב"ד מצווין להפרישו באיסור דרבנן ספי' לי' בידים לכתחלה. א"כ מאי פריך ש"ס מלאו דאל תשקצו דליתא אלא אסמכתא ובדרבנן ספי' לי' בידים. ולהנ"ל לק"מ דש"ס קאי לת"ק דר"י שהוא ר"ש דבדאורייתא ב"ד מצווין להפרישו וממילא בדרבנן אסור למיספי' לי' בידים ולר"ש הוה נתינה לשחוק כספי' לי' בידים ושפיר פריך ש"ס אי הכי אפי' טהור נמי. ומה שפי' רש"י ד"ה דילמא אכיל וכו' לא הוי צריך להכי דהא לר"ש קיימי'

דב"ד מצווין להפרישו אלא לרוחא דמילתא כ"כ לשיטתו דהאי הוה כמו ספי' ליה בידים דאל"ה לא הוה פריך מידי מאל תשקצו וא"כ לאותה שיטה אסור טמא לשחוק אפי' למ"ד אין ב"ד מצווים להפרישו וא"ש הכל בעה"י. ועמ"ש לעיל י"א ע"א במתני' החזן רואה היכן תינוקות קוראין:

דף צא.

מהו דתימא כ"ש לאפוקי מגרוגרת וכו' וצ"ע הא במתני' דלעיל כבר קתני זרעוני גינה פחות מגרוגרת אפי' לא הצניעם. וכבר הרגיש שם בתוס' יו"ט וכ' שרמב"ם בפי' המשנה דלשם נדחק בזה. ולפע"ד י"ל דהא התם בזרעוני גינה דלא חזי לאכילה אבל הכא בחטים דסתמיהו לאכילה ה"א שיעורן כגרוגרת דוקא דהולכים אחר שכיחא להקל ואכילתן שכיחא קמ"ל כיון שהצניען לזריעה ה"ל כשאר זרעוני גינה ולעולם פחות מגרוגרת דוקא אבל לא כ"ש ממש קמ"ל אפי' חיטה א':

אלא מעתה חישב להוציא כל ביתו וכו'. עיין תוס' והנה רש"י מיאן בפי' תוס' דמאי ס"ד להקשות פשיטא דכשחישב עכשיו לזריעה חייב דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל לא להקל על שיעורו של הלכה למשה מסיני. אך אאביי קשה דהרי שכח עתה למה הצניעם רק מחשבתו של אתמול קבעה לי' חשיבות ועשיית מחשבתו כשיעורו של מרע"ה ע"כ פריך. ומיהו אכתי מצינו למימר שאני זרעונים דמהראוי שמרע"ה ה"ל למיהב שיעורא בנימא א' רק משום שאין אדם טורח כפירש"י ועיין רשב"א והכא סגי בגילוי דעתו שהוא טורח ולק"מ מחישב להוציא כל ביתו. אך בצירוף דברי שמואל דבחטה איירי' והוא סתמי' לאכילה ואפ"ה הואיל מחשבתו של אתמול שפיר פריך הקצרתי וק"ל:

דף צא:

התם מדאפקי' חוץ לחומת עזרה וכו'. פירש"י להיקף חיל שלפני עזרת נשים או לעזרת נשים שהיא בחול כצ"ל ובש"ס חדשים נדפס שהיא בחיל והוא ט"ס וצ"ל בחול בוי"ו. ומ"מ מ"ש להיקף חיל וכו' תמוה דהא אפי' עזרת נשים גופא חול הוא מכ"ש החיל שלפניו. ונ"ל להגיה שלפני עזרת ישראל פי' כי החיל מקיף כל העזרה ועזרת נשים אינה אלא במזרח אבל בשארי צדדים יוצאים מעזרת ישראל לחיל ובאותו חיל שלפני עזרת ישראל מיירי. ויש לעיין נהי בתחלת הוצאה היה ראוי לאכילה מ"מ בשעת הנחה נפסל כבר ביוצא ואינו ראוי לאכילה. וצ"ל נהי דמחשבת עקירה הי' לאכיל' מ"מ ההנחה הי' במחשבת שריפה דקדשים פסולים מצוה לשורפם ושיעורם בכזית ואע"ג דלא הוה

עקירה והנחה במחשבה א' מ"מ כיון דזיל הכא איכא שיעורא וזיל הכא איכא שיעורא מיחייב כדלעיל בשמעתין עיין חי' רשב"א בזה:
מתני' דלא כבן עזאי עיין בחידושינו לעיל ה' ע"ב מה דשייך לשמעתין ע"ש וק"ל:

דף צב.

במרפקו. עיין תוס' ודעת רמב"ם כפירש"י כמ"ש פ"י מכלי מקדש הלכה ב' ולזה נתכוון כ"מ פ"ט הלכה י"א. ולפ"ז לרמב"ם תחלת החשן סמוך לצואר ונמשך זרת ארכו עד הלב ששם חשב האפוד ולראב"ד התחיל חשן על הלב ונמשך זרת ארכו עד הטבור ששם החשב חגור. וסיועת רמב"ם מיונתן בן עוזיאל:
דאמר מר ארון תשעה וכו'. עי' פירש"י בחומש פ' תרומה ועי' רא"מ דאיכא ספיקא אי הטבעות והבדים היו סמוך לשוליו או למעלה סמוך לכפורת. ולכאורה זה תלי' אי הי' תלתא למעלה מראש נמצא מהכתף עד הראש ג' טפחים ומהראש ולמעלה עוד תלתא א"כ הי' הטבעות והבדים בג' טפחים התחתונים סמוך לשולים ואמנם אי תלתא למעלה מהכתף הי' הבדים בשני טפחים העליונים הסמוכים לכפורת. ותימא על הרמב"ן שם שכ' מסברת עצמו הי' הטבעות למטה וארון למעלה חדא מפני כבידו ועוד מפני הכבוד ולא נזכר משמעותינו גמירי כל טונא וכו':
ולכאורה צלע"ג איך לא עשו מזכרת מהכרובים שהי' מקשה זהב על הכפורת וגבהן עשרה טפחים כמבואר בסוכה ה' ע"ב ועלו למעלה מהראש הרבה. ואולי י"ל דהא גמירי כל טונא תלתא מלעילא רוצה לומר שליש המשוי והכובד לא שליש המידה. והארון טפחי' התחתונים הי' מוכבדים בלוחות האבן משא"כ טפחי' העליונים הי' ריקנים וא"כ מה שאמרו תלתא מלעיל היינו כובד הכרובים שעל הכפורת השלים אותו השיעור וצ"ע. ויותר נראה דלא על הארון עם הלוחות קאמר כי הוא נשא את נושאיו ולא שייך בי' גמירי כל טונא וכו' ולא מיירי אלא מהארון ששברי לוחות בתוכם וגם הוא הי' ט' טפחים אלא אפשר שלא הי' עליו כפורת אבל כרובים לא הי' עליו בודאי ואהא קאי הש"ס וא"כ צדקו דברי רמב"ן דמיירי מהארון שהלוחות שלמים בתוכו ומהא לא איירינן בשמעתין:

דף צב:

אמר רב יהודה אמר רב וכו' ר"מ מחייב ור"י ור"ש פוטרים וכו'. ולקמן סוף הסוגי' תנא תנא קמי' דר"נ שנים שהוציאו קנה של גרדי וכו' כלפי לייא וכו' ע"ש. מיהו בירושלמי דשמעתין איתא הך ברייתא דקנה של גרדי ופליגי רבי ור"א ב"ש דרבי קיבל מר"ש לפטור

כדמהפך ר"נ וראב"ש קיבל מאביו לחייב דס"ל כר"מ לחייב אפי' זה יכול וזה יכול ודלא כש"ס דילן. והנה גי' רש"י ר"ש לטעמיה והתוס' הקשו ממתני' דהוריות ועי' חי' רשב"א שיש לפרש מתני' דהוריות בשני אופנים דלא תיקשי ארש"י די"ל התם שרוב הצבור עשו וצריכים כפרה גם היחיד מתכפר עמהם אבל אם צבור לא עשו שאין הב"ד מביאים פר ואין כאן כפרה כלל ס"ל לר"ש שהיחיד מביא א"כ התם היינו טעמא הואיל ותחילת שגגתו נתלה בב"ד ושוב כשנודע להם ה"ל כתחילתו שגגה וסופו זדון דאינו בר כפרה. אבל כשלא נודע לב"ד חייב היחיד אלו דברי רשב"א. מ"מ התוס' נזהר מזה וכ' דהא לשנויי דרב התם טעמא דר"ש משום דאונס הוא א"כ הרי מבואר טעמא דר"ש במתני' דלא כפי' הרשב"א הנ"ל אע"ג דאיכא התם אוקימתא אחרת וכ"כ מגיני שלמה. מ"מ מוכח מרב דלר"ש לית לי' דיחיד חייב. אמנם להנ"ל ניחא דהא איכא פלוגתא דתנאי בהא בירושלמי. וא"כ רב סבר כמ"ד דברייתא דקנה של גרדי אתי' ר"ש כרבי ויחיד פטור. ושמעתין אזלה למ"ד דר"ש ס"ל אפי' זה אינו יכול פטור ויחיד חייב ובזה ניחא נמי הא דיבמות צ"א ריש ע"ב רבינא אמר וכו' ע"ש וק"ל. ואע"ג דהכא איתא אמר ר"י אמר רב ורב מוקי התם בהוריות טעמא דר"ש משום אונס כבר הרגיש בזה מגי"ש וכ' אפשר תרי אמוראי נינהו:

ומ"ש רש"י ר"ש לטעמי' י"ל היינו מדאפליגו התם ר"מ ס"ל ב"ד מביאים פר ולא צבור ור"י ס"ל צבור ולא ב"ד. ור"ש ס"ל ב"ד וגם צבור ע"ש ג' ע"א. ונ"ל דלר"מ דב"ד מביאין ולא צבור והיינו משום דמאי ה"ל למיעבד א"כ ה"ה יש סברא פשוטה לומר דגם יחיד פטור דאונס הוא ונהי דאין ללמוד לגמרי יחיד מצבור דשאני צבור דיש להו כפרה בפר של ב"ד משא"כ יחיד ומש"ה איצטריך קרא למיפטר יחיד מ"מ סברא פשוטה הוא למיפטר יחיד ונפקא מיני' דמוקמינן קרא קמא נפש אחת למעוטי יחיד שעשה בהוראת ב"ד. ואידך בעשותה לזה עוקר וזה מניח. ומיושב בזה קושי' תוס' לעיל ג' ע"א ד"ה בעשותה וכו' אך קשה דבפ' המצניע וכו' ע"ש. ולהנ"ל י"ל דס"ל כר"מ. ואמנם ר' יהודה דס"ל התם צבור מביאים ולא ב"ד א"כ אין כאן סברא פשוטה כ"כ למיפטר היחיד אע"ג דהצבור שמביאים בשביל ב"ד שלהם מביאים. מ"מ אין ראי' למיפטר היחיד מש"ה דריש קראי קמייתא לזה עוקר ולזה יכול וקרא האחרון ליחיד שעשה בהוראה דע"כ איכא טפי סברא למפטרי' משום דאנוס הוא ממה דנפטר זה אינו יכול וזה אינו יכול. אך ר"ש הא ס"ל דאע"ג דב"ד מביאים על הוראתם מכל מקום גם צבור מביאים על מעשה חטאם אם כן מכל שכן דיחיד חייב וטפי מסתבר למיפטר זה אינו יכול וזה אינו יכול מלמיפטר יחיד

שעשה בהוראה כן נראה לי נכון בעהשי"ת. עיין מ"ש לחם משנה בדברי הרמב"ם ודבריו נכונים בדעת הרמב"ם:

דף צג.

זה עוקר וזה מניח כ' תוס' ד"ה חד דהוה ס"ד לחייב אהוצאה בלי הנחה. פי' אי לא הוה כתיב קרא אבל השתא דאהנחה קפיד קרא הוה הנחה טפי חיוב חטאת מעקירה עיין לעיל ג' ע"א תוס' ד"ה פטורי וכו' ע"ש וק"ל:

הי מינייהו מחייב אמר רב חסדא זה שיכול. נראה מפירש"י דהשאלה הי' הי מינייהו דאפשר שהיכול חייב ולא שאינו יכול דהוא רק המסייעו וי"ל נמי בהיפוך דאינו יכול חייב דאורחי' בהכי שישתתף אחר עמו במלאכתו משא"כ היכול דלאו אורחי' ודלא כמ"ש תוס' דמיירי שזה נמי יכול אלא שנושא הקורה בענין זה שאינו יכול כגון באצבעו. דלפ"ז גם האינו יכול לאו אורחי' ופשיטא שא"א לומר שהוא חייב והיכול פטור מש"ה הוצרכו לדחוק בד"ה הי מינייהו וכו' לא בעי למימר וכו'. אך רש"י מפרש כפשוטו שאינו יכול ממש והוה איהו אורחי' ואותו שיכול לאו אורחי' לנושאו בשותפות ואיכא סברא לכאן ולכאן ויוצדק טפי לשון הי מינייהו מיחייב. ומש"ה פירש"י ד"ה אין בו ממש וכו' ולא מיפטר אידך עכ"ל מבואר דהוה ס"ד למיפטר אידך ולחייב האי המסייע ומש"ה כדמסיק מסייע אין בו ממש הדר בי' רש"י מפירושו שפי' בהס"ד דזה יכול וזה יכול פטור משום דלאו אורחי' דאינו כן אלא משום דכל א' הוה מסייע לחבירו ואין בו ממש. ומש"ה פי' ג"כ בד"ה מפני שיכולה וכו' כל א' ה"ל רביעי וכו'. ודלא כמ"ש תוס' ד"ה מפני וכו' ועי' מהרש"א בזה וק"ל:

מסייע אין בו ממש עיין תוס' ד"ה אמר רב זביד והקשה ט"ז או"ח ריש סי' שכ"ח ממס' מכות כ' ע"ב רב אשי אמר במסייע וד"ה ע"ש ותי' התם מתחיל להטות ראשו וכיון שהוא המתחיל ה"ל מסייע שיש בו ממש ואמנם ש"ך בנכה"ק סי' קצ"ח כ' שאין לחלק ולעולם אין בו ממש. והש"ס דמכות לא בא אלא לומר דהוה לאו שיש בו מעשה. פי' שהתורה גזרה לאו על הניגוף אפי' אינו מסייע כלל רק דלא הוה לקי אלא ע"י שמסייע מיקרי יש בו מעשה. ואני מצאתי ב' התירוצים בריטב"א מכות שם חד כט"ז וחד כהש"ך. ובשיטה מקובצת ביצה כ"ב ע"א לא מייתי רק הך דט"ז. וכן נראה מש"ס מכות דעיקור קו' הש"ס הי' על התורה מ"ט למיסרי' כלל הא לא עביד מידי וה"ל למשרי' לגמרי מדקאמר אטו מאן דאכיל תמרי בארבלי משמע דה"ל למשרי לגמרי ועל זה משני דמסייע מבואר דכל האיסור הוא רק הסיוע ההוא. וכבר הרגיש בזה הריטב"א ונדחק מאד בהאי דאכיל תמרי

בארבלי ע"ש. ומ"מ גם להט"ז אי לא מטה ראשו כלל וכלל מ"מ איסורא עביד דנהי דהש"ס הקשה אטו מאן דאכיל תמרי ואין סברא לאוסרו כלל. מ"מ כיון דמשני דמסייע וכיון דרוב פעמים מסייע והוה לאו שיש בו מעשה ואוסרו קרא לניגוף ממילא אסור נמי אפי' לא עביד מעשה וכ"כ תוס' ב"מ י' ע"ב ד"ה אקפי' וכו' ע"ש. ולענין דין להוציא שן ע"י גוי נ"ל דאסור כהט"ז אמנם לענין נטילת צפרנים עיין מג"א ריש סי' ש"מ וסדרי טהרה סי' קצ"ח ס"ק ל"ט להתיר משום מלאכה שאצ"ל ע"ש. ועיין מ"ש חכם צבי סי' פ"ב. ומה דמייתי מש"ס ברכות פ' אלו דברים לענין ברכת המזון שמאל מהו שתסייע לימין נראה דהתוס' שם נזהרו מזה שכ' דמיירי בכוס גדול או בר"ח טבת שחל להיות בשבת פי' דאז ה"ל זה אינו יכול וזה אינו יכול ולא רק מסייע בעלמא כנלע"ד ועיין היטב מ"ש בזה מג"א סי' קפ"ג סק"ו ומשמע כוס גדול יש להקל טפי ולפע"ד איפוך אנא:

דף צג:

המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי. הרמב"ם פסק כן והשיג הראב"ד דבירושלמי מוקי לי' בתותים שצריכים להכלי אבל שארי אוכלין לא ע"ש. וצל"ע א"כ סיפא חי במטה נמי בחולה וכפות שהוא צריך למטה דומי' דתותים הצריכים לכלי וזה א"א לפי סוגייתינו דמודה ר"נ בכפות דאין נושא א"ע אע"כ מדסיפ' בבריא ואינו כפות ואפ"ה מטה טפילה הה"נ רישא אפי' בשארי אוכלין נעשה הכלי טפילה וכהרמב"ם ולהירושלמי צ"ל דלא ס"ל דמודה ר"נ בכפות:

את המת במטה חייב. בירושלמי ד"ה היא דתני ריח רע כ"ש אמר ר' אילא ר"ש מודה בו ומודה ר"ש באיסורי הנאה אמר ר' יודן תפתר במת גוי שאין בו ריח רע ומוציא לכלבו. שוב איתא התם תני המוציא חצי זית מן המת חייב ור"ש פוטר טעמייהו דרבנן דהא בצר ליה טומאה טעמי' דר"ש אמר ר' יודן תפתר במת נכרי ומוציאו לכלבו ומייתי ליה משנה למלך סוף פ"ד מהל' אבל וברכת הזבח בזבחים ע"א ע"ב. וקרבן עדה בשמעתין ופני משה ריש ב"ק פליגי בפירושו ושניהם לא נ"ל ולפע"ד בפירוש ירושלמי ס"ל דרישא את המת במטה חייב ד"ה היא שוב מתחיל פלוגתת ת"ק ור"ש כזית מן המת מן הנבלה וכעדשה מן השרץ חייב ור"ש פוטר וכן משמע פשטי' דמתני' דחלקי' לתרי בבות משמע רישא ד"ה וסיפא מחלוקת ר"ש ורבנן. וקאמר ירושלמי בשלמא רישא ד"ה כדר' אילא דאמר ר"ש מודה בריח רע כ"ש ובאיסורי הנאה כ"ש וה"ה לטומאה כ"ש והכא במת איכא שלשתן אלא דקשי' מ"ש רישא ומ"ש סיפא דפליג ר"ש. והקו' חסר בירושלמי והניחו על המובן הפשוט כדרכו של אותו הש"ס וכאלו אמר בשלמא רישא ד"ה אלא

סיפא מ"ט. ואתא ר' יודן ואמר דמתני' מיירי במת עכו"ם שאין בו ריח רע ואינו אסור בהנאה. גם אינו מטמא דר"ש לטעמי' דס"ל גוים אינם מטמאים וס"ל לירושלמי כשינוי' קמא דיבמות ס"א ע"א דלר"ש מת גוי אינו מטמא כלל אפי' במגע ומשא ורק שמוציא לכלבו וברישא אית בי' שיעורא אבל בסיפא כזית לית בי' שיעור אכילה וכ"כ קרבן עדה ומ"מ לרבנן חייב בסיפא לא משום אכילת הכלב דהא לית בי' שיעורא אלא משום הוצאת הטומאה דמת גוי מטמא לרבנן. ושוב בברייתא תני חצי זית ממת לרבנן חייב דהא עכ"פ בצר לי' טומאה כדלקמן בש"ס דילן פלוגתת ר"נ ור"ש ולר"ש פטור דמיירי במת גוי דלית בי' טומאה לר"ש ודנקט לכלבו אינו צריך לאוקימתא דברייתא אלא אשגירת לישנא דאוקמתא דמתני' נקט גם בברייתא כנלע"ד פי' הירושלמי. אולם ש"ס דילן ס"ל כאוקמתא דרבינא ביבמות ס"א ע"א דלר"ש מת גוי מטמא במגע ומשא מיהת וא"כ הו"ל כנבלה. ואי ס"ד מודה ר"ש דחייב בריח רע ואיסורי הנאה וה"ה טומאה ה"ל לר"ש לחייב גם בסיפא אפי' אי מיירי במת גוי אע"כ כל זה מיחשב לר"ש מלאכה שאצ"ל ופוטר אפי' במת ישראל ואפי' מוציאו לקוברו כדלקמן בש"ס:

ומדלא מפרש בש"ס דילן דברישא מודה ר"ש דחייב ומוקי לי' במת גוי ולכלבו כבירושלמי ובסיפא פוטר משום דלית בי' שיעור לכלבו. נ"ל דס"ל דמת גוי נמי אסור בהנאה וטעמא קאמינא דהא ילפי' ממרים שם שם מעגלה ערופה ונהי דבמת ישראל כתיב מה"ת לנו לחלק בין ישראל לגוי הא קמן לענין טומאת מת אי לאו קרא אדם כי ימות אתם קרוים אדם לא יעלה על דעת לחלק בין גוי לישראל ורבנן דר"ש דלא דרשי אדם ס"ל באמת דאין חילוק וא"כ הה"נ לענין איסור הנאה. אך להירושלמי דלר"ש מת גוי אינו מטמא כלל הרי חלקן הכתוב א"כ י"ל ה"ה דאינו בכלל איסור הנאה דבישראל כתיב שם ולא בגוי. אבל לרבנן דר"ש לא מצינו שום חילוק בין מת גוי לישראל א"כ מה"ת לחלק ביניהם באיסור הנאה ואפשר ה"ה לר"ש לש"ס דילן דמטמא מיהת במשא ובמגע אסור נמי בהנאה. ומ"מ סתירת הפוסקים אינו מיושב בזה תוס' ריש בבא קמא וכן סתירת דברי הרשב"א שהקשו האחרונים דבתשובה פשיטא לי' לאסור מת גוי בהנאה ובשמעתין מייתי הירושלמי בפשיטות ועיין משנה למלך ופני משה הנ"ל. דהא בשמעתין כ"כ אליבא דהלכתא דבאמת גוי שייך מלאכה שצריכה לגופא כגון לכלבו ע"ש משמע דלדינא מותר בהנאה וצ"ע:

ששגג על האוכלין והזיד על הכלי הקשו תוס' הא לא הוה שב מידיעתו. עיין הוריות י"א ע"א באוכל חלב לתיאבון ונתחלף לו חלב בשומן לחד מ"ד כיון דאלו ידע דאיכא שומן לא אכל חלב שב מידיעתו הוא. וה"נ מיירי שהוא מומר לתיאבון ומיירי שאין לו כלי

כיוצא בו ברשות הרבים וע"כ מוציאו במזיד. ואוכלין יש לו כיוצא בהם ברשות הרבים ובמזיד לא היה מוציאו שהרי יש לו כיוצא בהם והוא אינו מומר להכעיס רק ששגג בהם והוה שפיר שב מידיעתו ולק"מ קושי' תוס'. שוב מצאתי שכ"כ מגי"ש מסברא דנפשי' ולא נזכר מש"ס דהוריות הנ"ל ומ"מ יש לפקפק דעכ"פ פליגי התם בהא ר"ש ורבנן דלרבנן מומר הוא ורישא דמשנתינו משמע דאתי' כרבנן דר"ש והך ברייתא אמתני' קאי ומש"ה הוקשה לר"י:

דף צד.

דתנן בן בתירא מתיר בסוס. רש"י שם במתני' דע"ז מפרש לי' במיוחד לרכיבה וכ' תוס' דלא דק דבשמעתין מוקי לי' במיוחד לעופות. ומכ"ש לפירש"י דשמעתין בלרכיבה גם לרבנן מותר ודלא כתוס' ד"ה בסוס וכו'. וכן צל"ע אה"ה פ"כ משבת דכ' רמב"ם דמותר למכור סוס לרכיבה וכ' עליו ה"ה שהוא כבן בתירא וצ"ע הא הרמב"ם פסק פרק י"ט כרבנן דר"נ דלא אמרינן חי נושא עצמו בבהמה אבל באדם מודו כבש"ס וא"כ בלרכיבה כ"ע מודים ולא פליגי אלא בעופות וא"כ רמב"ם שאינו מתיר אלא בלרכיבה אתי' דלא כבן בתירא וצ"ע לכאורה אה"ה. והנלע"ד דה"ה כ' דהרמב"ם כ' רק טעמא דשאלה ושכירות ושביק טעמא דנסיוני מפני שהיא חשש רחוק ולא שייך למיגזר בי' גזירות ורק הש"ס בהס"ד דהוה ס"ל שכירות קני' ע"כ דחיק ומוקי משום נסיוני אבל השתא דאמרינן שכירות לא קני' שבקי' טעמא דנסיוני ע"ש. והשתא י"ל בימי ר' יוחנן עדיין לא הדר בי' הש"ס והוה ס"ל טעמא משום נסיוני לחוד וס"ל לר"י דאין שום סברא בעולם למגזר בנסיוני סוס המיוחד לרכיבה אטו המיוחד לעופות אע"כ בסוס המיוחד לעופות אסרו ובן בתירא ור"נ אמרו דבר אחד דחי נושא עצמו אפי' עופות אך למסקנא דמשום שאלה ושכירה גזרינן א"כ י"ל בסוס המיוחד לעופות לכ"ע אסור כרבנן דר' נתן אלא דלא שכיח ומתני' בסוס לרכיבה ורבנן גזרו בשאלה ושכירות רכיבה אטו עופות ובן בתירא לא גזר כיון דלא שכיחא והלכה כבן בתירא וא"ש רש"י במשנה דע"ז ודברי ה"ה פ"כ משבת הנ"ל:

פרסאי כמאן דכפיתי דמו. מ"ש רש"י כל האומות קרי לי' נכרים הוצרך לזה לפי שהי' כתב בספרו ארמאי ע"כ פי' כל האומות מכנה בשם ארמאי גם פרסיים אבל נכרי פשיטא דכל האומות נקראו נכרים:

דף צד:

הנוטל צפרניו זו בזו וכן שערו וכו' דעת תוס' דהוה מלאכה שאצ"ל ומפירש"י משמע דבכלי חייב גם לדידן אף על גב דקיי"ל כר"ש וביאור בשו"ת הריב"ש סי' שצ"ד משום דגזיזת התחשים שבמשכן לא הוצרכו לשערותן רק לנקות העור וכ"כ בשמו מג"א סוף סי' ש"ג. ודבריו צ"ע היכן מצינו שגזזו עורות התחשים אדרבא לכאורה השערות שעליהן הי' יפות ונאין ע"כ מתרגמינן ססגונא ששש בגוונים שלו כדלעיל כ"ח ע"א. ולכאורה י"ל לר' נחמי' שם דס"ל מכסה א' הי' קצתה מאלים מאדמים וקצתה מתחשים א"כ י"ל כיון שהאלים מאדמים בודאי נגזזו שהרי צבעוהו אדומים א"כ גם עורות התחשים הי' חלוקים בלי שערות דודאי אינו נוי שיהי' עור א' מהמכסה חלוק וא' שעירות וא"כ לר' נחמי' יפה כ' הריב"ש דגזיזת התחשים לא הי' כ"א לנקות העור אך לר' יהודה דס"ל ב' מכסאות הי' אין הכרח לדריב"ש אלא לר' יהודה בלא"ה מלאכה שאצ"ל חייב עלי'. אך אי ס"ל במכסאות כר"י ובמשאצ"ל כר"ש אין הכרח לחייב על צפרנים ושערות כשאין צריך להם. אך דריב"ש כ' סברא אחרת שהמלאכה היא הנטילה והיא צריכה לו והגאון ח"צ סי' פ"ב החזיק בכל מעוז בסברא זו ולא זכיתי להבין סברא זו:

והפוקסת כ' ריב"ש סי' קצ"ד דמה שפירש"י במסרק אינו רוצה לומר שסורקת ראשה ומפרידה שערות דההיא פסיק רישא דגוזז הוא אך הכא מיירי כמו שנוהגת הבחורות שמושחת המסרק בשמן ומחליקות בו שערותי' להשכיבם על ראשן ומתדבקות זו בזו וזה הוא כעין טוה דש"ס ולק"מ קושי' תוס' ואהא אמרו רבנן שאינו אלא שבות. אבל סורקת חייבת חטאת לכ"ע:

להודיעך כחו דר' אליעזר קמ"ל. פי' דהוה סד"א כיון דבין למר ובין למר איסורא איכא ואין כאן כחא דהיתרא וא"כ כחא דר' אליעזר דמחייב חטאת עדיף קמ"ל דאפ"ה כחן דרבנן דמקילין עדיף. ולבתר דקמ"ל הא שוב הוה ס"ד צפרניו לאו דוקא ה"ה של חברו ונקט צפרניו להודיעך כחן דרבנן קמ"ל ר"א:

דף צה.

והמגבן. מ"ש תוס' ד"ה בונה ביו"ט אינו אלא משום שבות היינו כגון נוטה אהל לשבת תחתיו אבל לא ימרח בטיט ולא יסתת באבנים וגם לא יגמור בנין דה"ל מכה בפטיש ולא הותר אלא בנין בלי הנ"ל מתוך דהותר לגבן עיין לעיל ע"ד ע"ב תנורא חייב משום ח' חטאות ועיין פירש"י שם. ובזה נתיישבו כמה קו' שהקשו כגון מסולם של עלי' שלא

יאמרו להטיח גגו צריך והלא ביו"ט ליכא איסורא דאורייתא בבנין ולהנ"ל ניחא. וכן פ"ב דשבועות אין בנין בית המקדש דוחה יו"ט וכי האי גוני ולהנ"ל ניחא:
אחד זה ואחד זה אין בו אלא שבות. בשמעתין פירש"י א' שבת וא' יו"ט ובפסחים ס"ד ע"א פירש"י א' מכבד וא' מרבץ ועי' רשב"א בשמעתין משמע אית דמפרשי הכי. וי"ל הסתירה דלכאורה מה צריך להשמיענו א' שבת וא' יו"ט מה לי שבת מה לי יו"ט. אלא לרש"י דס"ל אמרי' מתוך אפי' בלי צורך קצת ה"א בשבת כ"ע מודין דמכבד ומרבץ בנין דאורייתא הוא וביו"ט פליגי ור"א לטעמי' תלמידי שמאי דלית לי' מתוך לוקה ולרבנן דאית להו ליכא בבנין אלא עובדא דחול ושבות בעלמא הכי הוה ס"ד קמ"ל א' שבת וא' יו"ט אין בו אלא שבות. כן נ"ל בשמעתין אך בפסחים מרא דשמעתא הוא ר"ח דס"ל האופה מיו"ט לחול לוקה ולא אמרינן הואיל. וביארתי בחי' למס' ביצה י"ב ע"א דלמאן דלית לי' הואיל מודה רש"י דלא אמרינן מתוך אלא בצורך קצת וא"כ אי ס"ד לרבנן כיבוד וריבוץ מלאכה גמורה היא בשבת גם ביו"ט משכחת דלוקה כי לית ביה צורך כלל ואיך אמרו אין בו אלא משום שבות וע"כ ממילא מובן דאין בין שבת ליום טוב. וע"כ אחד זה ואחד זה אמכבד ומרבץ קאי:
ורמינהי אין בין נקוב וכו'. מ"ש תוס' בתי' ר"ת דאין תורמין לר"ש מן הנקוב וכו' רצה בזה להמציא חומרא שיהי' הנקוב כאינו נקוב דמה שפירש"י לענין משיכה ופרוזבל לא שייך בזה קולא וחומרא דחומרא לתובע קולא לנתבע מש"ה המציא חומרא זו ומהרש"א נדחק בזה:

דף צה:

טהור מלהכשיר הזרעים. מכאן הקשו תוס' אפירש"י דגיטין ולהמעיין שם יראה דלק"מ דרש"י מדקדק שם דוקא בעומד על הקרקע ממש לא בעי נקיבה כלי חרס אבל בעומד באויר שפיר בעי נקיבה ומיושבים כל קושי' תוס' שם ובמנחות ע"ש:
מלהכשיר זרעים פירש"י לרבנן דהוה עציץ נקוב עיין מהרש"א. ולפע"ד לקמן פליגי אמוראי ויהיב סימני א' המרבה וא' הממעיט ופירש"י בהכשר זרעים פליגי והקשו תוס' מתני' בעוקצין היא להכשיר זרעים כשרש נקב קטן ולפע"ד מתני' לרבנן ואמוראי פליגי לר"ש דבכל התורה נקוב כשאינו נקוב ורק בזרעים גילה קרא מר סבר אין לך בו אלא חידושו ומוקמינן אשיעורא רבא כרמון והיינו א' המרבה ואידך ס"ל הא זריעה כתיב בקרא וסתם שיעורא כשרש קטן ולק"מ קושי' תוס' והיינו דפירש"י הכא דלהכשיר לרבנן אבל לר"ש פליגי אמוראי לקמן כמה שיעורו כנלע"ד בעה"י:

דף צו:

מכדי זריקה תולדה דהוצאה היא. ויש לפרש כלפי דמסיים במתני' שכך היתה עבודת הלוים שזה א' מההוכחת שהוכיחו תוס' ריש מכילתן ד"ה פשוט וכו' שמלאכה גרועה היא ולכן סמך קושיתו אמתני' דהכא כיון דבעי' שהתולדה תהי' במשכן ממילא בעי' שהאב יהיה נכתב בקרא להדיא דזהו ע"כ החילוק שבין תולדה לאב דאלו בשארי מלאכות האב הוא במשכן ולא התולדה והכא בהוצאה שגם התולדה צריכה להיות במשכן א"כ האב צריך שתהיה כתוב בקרא וכמ"ש תוס' ג"כ בשמעתין ד"ה אי נמי וכו' מש"ה סמיך הך שקלא וטרי' אמשנתינו ולא אריש מכילתן ולא אמתני' דאבות מלאכות מ' חסר א'. ועי"ל עפמ"ש כבר לעיל בחידושי מ"ט ע"ב עפ"י הירושלמי לחלק דמאן דמפיק ממלאכה ומלאכתו אין כאן אלא ל"ט מלאכות וגם אין ליליף מעבודת הלוים הם עלו והם הורידו קרשים שזה היתה עבודת הלוים ולא מלאכת המשכן ולזה הוה זורק ומושיט תרווייהו תולדה דהוצאה ואף על גב דמושיט ע"כ מעבודת הלוים ילפינן ליה למעלה מעשרה כבמתני' וה"נ מוציא משא למעלה מעשרה דילפינן ממשא בני קהת הכל הוא הואיל שכבר ידעינן עיקור הוצאה שהוא האב והתולדות הדומות להאבות ילפינן מסברא ובצירוף משא בני קהת ועבודת הלוים. אבל למילף עיקור מלאכה מעבודת הלוים זהו ליתא בשום אופן דאנו אין לנו אלא מלאכה מלאכתו ולא עבודה. אמנם מאן דיליף לעיל מ"ט ע"ב מעבודת המשכן דייקא אותה ברייתא מייתי מהם העלו והם הורידו וחשיב נמי מושיט מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע וע"ש תוס' ד"ה כנגד וכו' ולאותה ברייתא דמושיט הוה ממש כמו הוצאה והכנסה דתלתהון הוו בעבודת הלוים. א"כ יש ליחשב זורק תולדת מושיט דזורק דמי טפי למושיט כמ"ש תוס' לעיל ד' ע"א ד"ה זרע וכו' ע"ש. ואמנם משנתינו דלא יליף זורק ממושיט וכמ"ש תוס' שם ד"ה אבל וכו'. וא"כ ע"כ ס"ל זריקה תולדה דהוצאה ולא תולדה דהושטה אע"ג דדמי לי' טפי מ"מ הושטה גופא לא הוה אב למיהב לי' תולדה וע"כ משום דמשנתינו לא יליף מעבודת המשכן אלא ממלאכה ומלאכתו. ולפ"ז לא ילפינן מהם העלו והם הורידו והשתא קשה הוצאה גופא היכא כתיבה. והיינו דדקדק מכדי זריק' תולדה דהוצא' ולא דהושטה ולא ילפי' מעבודת הלוים א"כ הוצאה גופא היכא כתיבה:

ועוד י"ל כיון דבמשנתינו מבואר דשייך רשות הרבים אפי' היכי דבתים בנוים מזה ומזה דאל"ה לא שייך מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע ועיין לעיל ו' ע"א תוס' ד"ה יתר וכו' ורשות הרבים כזה לכאורה לא נמצא במשכן דהם הורידו והם העלו הי' כשכבר נסעו הדגלים סביב המשכן וכבר סרו ענני הכבוד וכן קרא דאל יצא איש

דכתיב במן דילפינן מיניה הוצאה סוף פרק קמא דעירובין נמי הוציאו כליהם לחוץ סביבות המחנה מבחוץ דשם ירד המן. אבל לא רשות הרבים מוקף מחיצות כבמתני' ע"כ שאל היכי כתיבא. מש"ה מייתי מאיש ואשה אל יעשו. ודלא תימה גם שם הביאוהו אל משה שהי' לו אוהל מועד חוץ למחנה ע"כ הוסיף לומר דלאו הכי אלא בשעת קבלת הנדבה ישב משה במחנה לוים עם הגזברים ועושי מלאכה ולא התבודד באהל מועד שלו. ועיין מ"ש הר"ר אברהם בנו של הרמב"ם שבכ"מ פי"ד מהל' שבת ועיין מרכבת המשנה שם והבאתי דבריהם והארכתי בזה לעיל ו' ע"א ד"ה מתקיף לי' ר"פ וכו' שסותר למה שכתבתי פה והמעיין יבחר. ועמ"ש פנ"י בשמעתין ודפח"ח:

ומי שאילו מהדדי וכו' איש איש ממלאכתו וכו' מה שצ"ע מכאן אפירש"י לעיל ח' ע"א ד"ה רחבה וי"ו פטור ביארתי שם בעזר השם יתברך עיין שם היטב:

ותו מעביר וכו' פי' בשלמא זורק איכא עכ"פ כמ"ש מהרש"א בשם רז"ה אלא מעביר הרי כל מקום שהוא עובר רה"י שלו עובר עמו ואין כאן ד"א בר"ה וליכא סברא א"כ מנ"ל:

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש אמר רב יהודה אמר שמואל מעביר ד"א ברה"ר הי'. י"ל דס"ל כדאיתא בילקוט מקושש עצים לפני משה ואהרן שהי' בא עם חבילתו על כתיפו לפני משה ואהרן פי' שהי' מקושש והולך לפני משה ואהרן ולא סר מאולתו וזה שייך במעביר שנשא חבילתו ולא הסירו מעליו אבל בתולש ומעמר לא שייך שהיה תולש והולך ומעמר והולך עד לפני משה ואהרן אע"כ מעביר הי'. ובחי' תורה ישבתי לשון הקרא ויניחוהו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו. ר"ל לפי דקיי"ל סנהדרין שראו בא' שהרג הנפש אין נידון באותן סנהדרין דבעי עדה שופטת ועדה מצלת והכא ליכא מי שילמוד עליו זכות. וא"כ ה"נ שהי' מעביר ד' אמות ברשות הרבים לפני משה וכל העדה לא יכלו ללמוד עליו שום זכות לכאורה וא"א לדונו. אך הא הקשו תוס' פי"נ כיון דלא ידע מרע"ה באיזה מיתה יומת א"כ ליכא התראה ותי' מה שתירצו. וא"כ שפיר א' הי' יכול ללמוד זכות כקושי' תוס' והיינו דקאמר ויניחוהו במשמר לדונו אע"ג שהי' מקושש לפני משה ואין כאן והצילו העדה מ"מ דנוהו משום דלא פורש מה יעשה לו פי' שהמתרים בו לא פירשו לו מה יעשה לו באיזה מיתה יומת ע"כ הי' לו שום זכות ע"כ הניחוהו במשמר לדונו. נחזור להנ"ל מ"ד תולש הוה רצה להזהר מק' הרא"מ מה צריך קרא לחילוק מלאכות ולחד פירש"י דה"א שאינו חייב מיתה עד שיעשה כל הל"ט מלאכות א"כ איך נהרג מקושש ולמ"ד מקושש תולש הוה א"ש דכתיב בחריש ובקציר תשבות כדלעיל ע' ע"א. ולפמ"ש לעיל י"ל מש"ה מדקדק ש"ס בב"ב פי"נ יודע הי' משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר מחלליה מות יומת ר"ל שאפי' חילוק מלאכות ידע

שהרי מזה ילפינן חילוק מלאכות לעיל ע' ע"א וע"ש תוס' ד"ה אם אינו ענין וכו' ומעתה לא נשאר עליו זכות אלא שלא הי' יודע באיזה מיתה יומת. ואמנם מ"ד מעמר הוה מפרש קרא כפשטי':

אתה מוצא לעז על אותו צדיק. בפרק י"נ כתבו תוס' דיש במדרש מקושש לשם שמים נתכוון עיין שם. אך שיטת ר"ע לא כן הוא דהמדרש הנ"ל ס"ל דהיה דעתו לשם שמים ולא שייך מה דאמר התם תלמיד ר"ע ראוי הי' אותה פרשה שתכתוב ע"י משה אלא שמגלגלין חובה ע"י חייב א"כ לא הי' כוונתו לש"ש:

דף צז.

גזרה שוה לא גמר. גז"ש במדבר במדבר מקובלת הי' לר"ע עיין לעיל פ"ו ע"ב תוס' ד"ה וכתיב וכו' אלא ר"ע הי' מקובל התיבות ללמוד בכל מקום במדבר. וריב"ב הי' מקובל המקומות ודוקא באותו מקום ילפי' מהדדי ולא במדבר במקום אחר וי"ל בזה קושי' תוס' ד"ה גז"ש:

החושד בכשרים לוקה בגופו פי' משא"כ בשארי עבירות אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה אלא בממונו שהקב"ה דונו לזכות אלא ע"י ממונו ישוב וישאר לו גופו. אך החושד בכשרים אינו נידן לזכות א"כ אסור לפגוע בממונו כדי שישאר לבניו אחריו דקיי"ל אפי' ממון מסור אסור לאבדו ביד דילמא נפקא מיני' בנין דמעלי עיין סוף ב"ק ובש"ע ח"מ סי' שפ"ח סעיף י"ג:

יען לא האמנתם בי אר"ל החושד בכשרים לוקה בגופו דכתיב והן לא יאמינו לי וכו' ויאמן העם בני מאמינים. פי' דמה שחשד משה רבינו ע"ה שישראל לא יאמינו אין זה חשד על ישראל כי מהיכי תיתי יאמינו אי לא הי' מקובלים מאבותיהם. אך החשד נגע באבות הקדושים שלא ציוו בניהם אחריהם והתקיעו האמונה בלבותם. וע"ז אמר לו הקב"ה אתה אין סופך להאמין כי חלילה שמרע"ה לא האמין אלא שע"י הכאת הסלע לא גרם לקדש השם שיאמינו ישראל נמצא נכשל הוא באותו דבר עצמו שחשד האבות: ובאותות זה המטה. כתיב ויבלע מטה אהרן את מטותם אמר ר' אלעזר נס בתוך נס הי' פי' לפי הגמרא הנ"ל שמידה טובה הי' ראוי שמיד בעודו תנין יבלע מטותם ולא עד אחר שנעשה מטה אלא שרצה לעשות נס בתוך נס. והטעם כי הקב"ה הראה לפרעה שהחזיק עצמו לתנין הגדול הרובץ ואיננו אלא מטה של הקב"ה כדכתיב בסנחריב ומטה הוא בידם זעמו. והוא מתגאה שהוא בעצמו התנין ואמנם מעכשיו ימסור הקב"ה מטה שלו

לישראל והם אינם מתגאים אלא יחזיקו את עצמם מטהו של הקב"ה ולא תנין ע"ד לא מרובכם מכל העמים דסוף פ' כיסוי הדם ע"ש מש"ה נעשה תחלה מטה וק"ל:
ופליגא דר' אלעזר וכו' להודיעך כחן דרבנן. ור"ח ורב המנונא ס"ל כח חיוב חטאת עדיף וה"ל לאשמועינן כחא דר"ע טפי. ואמנם ר"א לטעמי' דס"ל כח קולא עדיף מחיוב חטאת כדלעיל צ"ד ע"ב מחלוקות ביד וכו' עיין מה שכתבתי שם בעה"י:
אילימא במעביר וכו' משמע דמעביר ד' אמות ברשות הרבים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב אפילו לא נח ברשות הרבים וכ"כ תוס' לעיל ריש מכילתין ד"ה שבועות בסוף הדבור והוא שיטת תוס' עירובין ל"ג ע"א ד"ה והא וכו' ונראה דלאו מושיט הוא אלא מעביר וכו' ע"ש. ובזה יובן לשון הש"ס בכל מקום גזרה שמא יעבירנה ולא קאמר גזרה שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים וכן הקשו רש"י ותוס' בכמה דוכתא ונדחקו בישובי'. ולהנ"ל ניחא דמסתמא ילך מביתו לרשות היחיד אחר אל מקום הבקי לתקוע שופר או ליטול לולב ולקרות מגילה ולטבול כלים בחצר שהמקוה שם או להזות על אדם היושב בביתו. וכיון דעוקר ברה"י ומניח ברשות היחיד לא מחייב אלא במעביר ד' אמות בהליכתו לשיטת הנ"ל ומש"ה הוצרך לומר שמא יעבירנו ולא שמא יוציאנו וא"ש. ואמנם מדנדחקו רש"י ותוס' בכמה דוכתא בישוב קושי' הנ"ל ולא תירצו כנ"ל ש"מ דלא ס"ל כשיטת תוס' דשבת ועירובין הנ"ל אלא כמ"ש חי' רשב"א דשמעתין דמעביר דברייתא משום מהלך כעומד נגע בי' ומש"ה אמר אילימא במעביר. אבל ד' אמות ברשות הרבים בעי' הנחה בר"ה וא"כ מאי דאמרינן גזרה שמא יעבירנו פי' ויניחנו ברשות הרבים א"כ יפה קשי' להו לרש"י ותוס' לימא שמא יוציאנו מרה"י לרה"ר. וצ"ע ר"פ ראד"מ יוליך מרה"י לרה"י דרך רה"ר ע"ש תוס':

דף צז:

ובהא קמפלגי דר"י סבר הני אבות נינהו. הרשב"א תמה מ"ט לא ניחא לש"ס למימר דמעביר נמי אב הוא לר' יהודה כמו דאיתא בהדיא בירושלמי דפרקין. וי"ל דס"ל לש"ס דילן דודאי אין להמציא מדעתינו מספר אבות אם לא רמזים בקרא וכמ"ש תוס' לעיל מ"ט ע"ב ד"ה ארבעים וד"ה כנגד וכו' ע"ש וא"כ י"ל ר' יהודה ס"ל ילפינן ממלאכה ומלאכתו וס"ל ויבא יוסף הביתה ממנינא וגם המלאכה היתה דים ממנינא וה"ל מ' אבות מלאכות וס"ל הבערה ללאו ומכניס שובט ומדקדק אבל מעביר גם כן א"א אע"כ מחייב אתולדה במקום אב:

דף צט:

בעא מיני' רב מרדכי מרבא. עמ"ש תוס' דמיירי דפסק כחו עיין לקמן ק' ע"א סוף ד"ה אחזתו וכו' וא"כ רבא לטעמי' דלא ס"ל כר' חלקי' בר טובי' עיין וק"ל. ועיין גיטין ע"ט ע"א אבל נמחק דרך עלי' לא ומה שפי' ה"ה פ"ה מגירושין הלכה ג' כיון שהבעל הי' צריך להוליך הגט שלא כדרך תנועתו הטבעי' ופסק כחו ע"ש:
ומוקף לכרמלית. פירש"י שהוקף לדירה מבואר מדבריו דלא הוה רה"י דאורייתא אא"כ יש שם בית דירה וכן יש להבין מדבריו לעיל ז' ע"א ד"ה כגון דאית לה מחיצות וכו' שאין ביתו סמוך לה קודם ההיקף משמע אחר ההיקף מיהת יש לו דירה שם דאל"ה לא הוה רה"י כלל. וכן לעיל פ' ע"א ד"ה והוא שיש חיוב חטאת ביניהם וכו' או קרפוף וכו' מבואר דקרפוף לא הוה רה"י כיון שאין שם בית דירה וכ"כ בעירובין כ"ד ע"א ד"ה קרפף וכו' ואח"כ בנה וכו' עיי"ש ועיין רמב"ם פט"ז הלכה א' וה"ה שם:

דף ק:

גמירי אין ספינה מהלכת פחות מד' פירש"י סתם ספינה גדולה היא וא"כ לרש"י תיקשי קו' תוס' ד"ה גמירי וכו' וצ"ל כמ"ש מג"א סי' רמ"ד סק"ז דהמים עמוקים וספינה שוקעת. ורש"י לא חייש להכלי שדולין בו די"ל הספינה משוקעת טפי הרבה משיעור שאיבת מים בכלי:

דף קא.

עמוק עשרה ואין גבוה עשרה. עמ"ש תוס' דלזעירי תיקשי הך ברייתא עיין גיטין ז' ע"ב פלוגתת ר"י ורבנן במביא עפר ח"ל בספינה ושם ח' ע"א מוקי רבא לפלוגת' אי ארעא סמיכתא או לא. וא"כ י"ל דהכא רבנן לטעמי' דארעא סמיכתא היא וממים משחינן ור"י לטעמי' מארעא משחינן ומ"מ אין מטלטלין מן הים לתוכה משום שאיבת הכלי כמ"ש תוס' ד"ה גמירי. אלא ש"ס דילן לא ס"ל הך אוקימתא דרבא התם אלא שאני ספינה דבורחת אבל זעירי יפרש פלוגתי' כנ"ל ולעולם דכ"ע אסור להחליף מכרמלית דרך מקום פטור לרה"י וק"ל:

דף קב.

הזורק ונזכר לאחר שיצתה מתחת ידו וכו'. להס"ד דש"ס דברישא חייב אע"ג שנזכר ולא מיפטר אלא מטעם שקלטה אחר י"ל מתני' אורחא דמילתא קתני דאחר שנזכר קרא

לאחר שימהר ויקלטנו מהאויר שלא יתחייב הוא חטאת וקלטה כלב ונשרפה מיירי שמתחלה כשהיה בשגגתו זרק בכוונה לפי כלב ופי כבשן ומחשבתו משוי לי' מקום. אך משנזכר ונתחרט על זריקתו שוב נתבטלה מחשבתו הראשונה ונתבטל מקום פי כלב ופי כבשן ומש"ה כשנחה שם פטור דאין כאן מקום ד' על ד':

אלא אמר רבא תרתי קתני. עיין מהרש"א שדבריו אינם מבוארים. ועיין מגיני שלמה גם דבריו אינם נראים דלא שייך זו ואצ"ל זו עיין וק"ל. והנלע"ד דלרבא דמתני' איירי בזורק ובחבורה ובמעביר כולהי צריכי דזורק דרישא ה"א מש"ה נזכר פטור דמיירי דנזכר בתוך ד' אמות והי' רצונו שיפול וינוח שם בתוך ד' כדי שיפטר וס"ל לרבא בכי האי גוני שרצונו שינוח שם אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמי כמ"ש תוס' לעיל ק' ע"א ד"ה אחזתו לרבא אליבי' דר"י ע"ש. וה"נ מש"ה פטור. אבל זרק לעשות חבורה דלא שייך זה ה"א אפילו נזכר חייב קמ"ל במיצעתא דאפי' לעשות חבורה פטור נזכר ואכתי ה"א ד' אמות בר"ה הילכתא גמירי לי' אפי' נזכר חייב כמ"ש לעיל ה' ע"ב ד"ה בשלמא וכו' ולעיל צ"ט ע"ב ד"ה ואמאי וכו' ע"ש וא"כ אפי' מיירי רישא בזורק ד' אמות פטור נזכר ה"א משום קלוטה וכנ"ל אבל מעביר ד"א ברה"ר חייב אפי' נזכר משום דהילכתא גמירי לי' ולא דמי לחבורה קמ"ל זה הכלל כנלע"ד ביישוב קושי' תוס':

אף אנן נמי תנינא יש אוכל אכילה אחת וכו' הא דלא קאמר לימא מסייעא לי' משום דבירושלמי ריש מכילתין פי' הך משנה במונח בר"ה וצוארו על האסקופה וראשו ברה"י ואוכל ובולע ונכנס בפיו מרה"י לתוך גופו שהוא בר"ה וא"כ אין שום ראי' דמחשבתו משוי לי' מקום דע"ד דכיון שהוא מונח ע"ג קרקע שפיר ה"ל צוארו מקום דע"ד ואין כאן סיוע. אמנם ש"ס דילן ס"ל בפשיטות דמשנה לא משמע הכי אלא שהוא הולך ברגליו מרשות היחיד לרשות הרבים ובולע בהליכתו ע"כ אמר אף אנן נמי תנינא. ונ"ל דהירושלמי לא רצה לפרש כש"ס דילן משום קושי' תוס' ד"ה והוציא וכו' ולא ס"ל לירושלמי הך כתיבתן זו היא הנחתן עיין וק"ל:

אם הי' שבת והוציא בפיו. פירש"י אין עירוב והוצאה ליה"כ עי' תוס' ונלע"ד דעכ"פ בשמעתין צדקו דברי רש"י דע"כ לא אמרינן התם דרפרם ברותא היא אלא משום דקיי"ל בביצה י"ב ע"א אפי' ליו"ט יש עירוב והוצאה וכ"ש ליה"כ דמקרי שבת טפי מי"ט ע"כ דרפרם ברותא. אבל שמעתין דבעל מימרא הוא רבה דס"ל בביצה י"ב ע"א הנ"ל אין עירוב והוצאה ליו"ט שפיר י"ל ליה"כ אין עירוב והוצאה וכרפרם וק"ל:

בעזרת אלהי קדם מעולה. אתחיל לכתוב מה שחנני השם יתברך פרק הבונה:

דף קב:

הבונה כמה יבנה וכו' המכה בפטיש. יפה כ' תי"ט דרש"י לא קאי הכא אמכה בפטיש דמלאכת המשכן אלא אהאי גברא דאיריני' בי' הבונה ומסתת אבל במשכן בודאי הי' גמר מלאכת הכלים ולא בפטיש המפוצץ סלע. אלא מכה במעצד שהוא לכלי מתכת כפירש"י ולפ"ז אין כאן סתירה מ"ש רש"י כאן עם מ"ש לעיל במתני' דמ' מלאכות. דהתם מפרש האמת לאיזה צורך היה במלאכת המשכן ופי' בגמר כלים ואין כאן סתירה. אבל מ"מ קושי' תוס' לא נתיישבה בזה דעכ"פ קשה אמתני' דמ' מלאכות נקטה מכה בפטיש דלא הוה במשכן ושביק מכה במעצד דהוה במשכן וצ"ע לכאורה. מ"מ נלע"ד רש"י לטעמי' דס"ל לעיל ע"ד ע"ב ובתוס' ד"ה חביתא וכו' דאפי' בנין גמור לא שייך בכלי וא"כ הבונה דמתני' דמ' מלאכות היינו בונה בנין אבנים וא"כ סידורא דבנין נקיט ואזיל וקחשיב מכה בפטיש את הסלע אע"ג דבמשכן לא הוה אלא מכה במעצד. וכמו דנקיט האופה אע"ג דבמשכן לא הוה אפי' אלא בישול מ"מ סידורא דפת נקיט וה"נ סידורא דבנין נקיט. אבל תוס' לטעמי' דס"ל לעיל ובשמעתין ד"ה האי מאן וכו' דבנין גמור שייך גם בכלים א"כ הבונה דאבות מלאכות שייך נמי בכלים והמ"ל מכה במעצד וא"כ לשיטתם יפה הקשו:

והנה בתירוצם דקדקו וכתבו מכוש אחרון שמכה על הכלי דלא כפי' רש"י לעיל במשנת מ' אבות מלאכות שהוא מכה בקורנוס על הסדן והיינו משום שהר"ן שם הקשה על זה הא רשב"ג הא דאמר הכי במתני' לבתר הכי ועדיין לא נזכר זה במשנתינו ע"ש. ונ"ל שהוא גרס כגירסת הרי"ף בדרשב"ג על הסדן בשעת גמר מלאכה ומש"ה קשי' לי'. אך בש"ס דילן הגירס' בשעת מלאכה ומיירי ת"ק מהכאה על הסדן בשעת גמר מלאכה ובהא מודים כ"ע ורשב"ג פליג וחייב אפי' באמצע מלאכה מכה ב' על הכלי וא' על הסדן עיין תוס' יו"ט וכן בפי' משנה לרמב"ם ופסק דלא כרשב"ג ע"ש ולק"מ:

ועיין מה שפירש"י במסתת מקומות יש. ובמקומות שעושין חריצין אין המרבע חייב עד שיגמור חריצין ובאינך מקומות חייב המחליקו בלי עשיית חריצין והיינו דמסיק הש"ס המסתת שהוא מכה בפטיש פי' כל מקום לפי מה שהוא גמר מלאכתו. מיהו נ"ל דתוס' לעיל ע"ה ע"ב ד"ה והמסתת פליגי וצ"ע:

הקודח כל שהוא. במנחות נ"ז מסיק משום דחזי' לבבא דאקלידא. פי' סוגי' אתי' לרב דלא מוקים לי' ברמצא דפרזלא אלא משום בנין כ"ש כמ"ש תוס' ד"ה בשלמא לרב וכו'. וא"כ מה בנין כ"ש שייך ע"כ מסיק לאקלידא דבבא. וא"כ מוכח מסתמא דתלמודא דהלכה כרב. ומיהו בשמעתין ס"ל לר' יוחנן כשמואל במסתת דלא הוה בונה א"כ כ"ש קודח דהא

עביד צריכותא ש"מ במסתת שייך בנין טפי מבאינך ואפ"ה ס"ל לר"י מכה בפטיש ולא בונה. וכן קשה אהרמב"ם דפסק במסתת כר' יוחנן ובאינך כרב. ונ"ל דקשה לי עוד איך יעלה על הדעת דבאבן שאינו מחובר שמסתתו לצורך בנין יהי' שייך בונה אפי' למ"ד יש בנין בכלים היינו כלי שגומר דבר מה אבל אבן א' שמסתתהו איך שייך בו בנין. ותו קשי' לי מ"ט לא מקשה ש"ס אשמואל דאמר משום מכה בפטיש והא תנן המסתת והמכה בפטיש כדמקשה אדר' יוחנן. ע"כ נ"ל בודאי רב ושמואל מוקי מתני' באבן מחובר בהר וא' מסתת שם והוא חייב על כל חריץ לרב משום בנין במחובר ולשמואל משום גמר מלאכת החריצין ושוב מי שבא אח"כ ומכה בפטיש ומפרידו מההר חייב זה ג"כ משום גמר מלאכתו. ולק"מ במתני' דקתני המסתת והמכה בפטיש דשניהם חייבים זה אחר זה וסדורי דמסתת אבנים נקט. אך ר' יוחנן דאחוי בידו מכה בפטיש ואיהו ס"ל אפילו בכלים בנין כמ"ש הרז"ה ורמב"ן בשמעתין. מכ"ש באבן מחובר וע"כ מוקי מתני' מסתת בתלוש ואהא שפיר הקשה והקתני המסתת ומכה בפטיש ונדחק המסתת שהוא מכה בפטיש ולעולם ר"י נמי כרב ס"ל דשייך בנין כל דהוא אפי' אקלידא דבבא. ורב מודה לר"י דהמסתת בתלוש לא שייך בנין אלא מכה בפטיש כן נלע"ד נכון בעזה"י:

פטפוטי כירה קטנה. לעיל בשיעור הוצאה תנן סיד לעשות פטפוט והכא תנן כל שהוא. צ"ל גבי הוצאה לא הוה כ"ש משום דאפשר להוציא פחות מזה אלא שאין חשוב פחות מפטפוט. אבל לענין בנין מיקרי כ"ש דליכא בנין פחות מזה:

המצדד האבן. עיין מס' ביצה ל"ב ע"ב מצדד אבנים לבית הכסא התם מיירי על גבי קרקע בלי עפר. והכא או מצדד בעומק הקרקע שמיסדים הבתים או שמניחין עפר על צדיו. ורמב"ם לא הביא הא דבעי עפרא וכבר הק' הרמ"ך עכ"מ שם גם משמע שם בביצה דהוה משום בנין ולא משום מכה בפטיש ורמב"ם ס"ל משום מכה בפטיש כאותה גירסא דמייתי תוס' וצ"ע:

אבל בהנך תרתי אימא מודה לי'. כ' תוס' ומקמייתא ובתרייתי לא ידעינן מציעתא פי' משום דבמציעתא כ"ע מודים דפתח העשוי להכניס ולהוציא הוה בנין גמור אך פליגי במלתא אחריתי אי הך אויר והוצאת ריח רע מיקרי להכניס ולהוציא א"כ אין ענין לכאן. ופשוט ועיין מהרש"א ועיין תוס' מס' ע"ז כ' ע"ב משמע כל כי האי סוגי' אמרי' רישא ומציעתא לא זו אף זו לרב. ומציעתא וסיפא לא זו אף זו לשמואל עיין שם:

דף קג.

החורש כל שהוא. הרמב"ם מייתי ליפות קרקע גבי זירוד אילנות ולק"מ קושי' ש"ס כמ"ש תוס' ומהרש"א בשמעתין והך דינא דארעא דחברא לא הוצרך לאתוי דהא איהו ס"ל מלאכה שאצ"ל חייב ולא שייך הך דינא אלא באילן דלפעמים מיפה הקרקע ולפעמים לא:

הנה שיטת תוס' דבלא איכפת לי' אכתי הוה פסיק רישא כמו מכוין אלא דהוה מלאכה שאצ"ל. ומ"ש תוס' באחר שאינו אוהבו והקוצץ טעות סופר הוא וצ"ל באחר שאינו אביו וקוצץ בהרתו. ולעיל ע"ה ע"א דאמר ש"ס טפי ניחא לי' כי היכי דליצול ציבעי'. לר"ש לא הוה צריך למימר טפי ניחא לי'. דבלא איכפת לי' סגי' אך משום דר' יהודה איירי התם הוצרך לומר טפי ניחא לי' וה"ל מקלקל ולר"י מקלקל בחבורה פטור. ולר"ש דמחייב מקלקל בחבורה מ"מ פטור משום מלאכה שאצ"ל דפטור אף בחבורה. מיהו רש"י ס"ל כי היכי דחייב מקלקל בחבורה ה"ה מלאכה שאצ"ל ויש לו שיטה אחרת ר"פ הנחנקין מש"ה פירש"י התם דלר"ש מחייב בלא איכפת בחובל אך ס"ל לא ניחא לי' הוה אין מתכוין אפי' בפסיק רישא. מ"מ בין לרש"י ובין לתוס' בהא דשמעתין דליכא חבורה סגי בלא איכפת לי' דיהי' מלאכה שאצ"ל ואסור לכתחילה מיהת. אך שיטת הערוך דע"י דלא איכפת לי' נעשה פסיק רישא אינו מתכוין ומותר אפי' לכתחילה וראיתו משמעתין דקאמר וכגון דלא קמיכוין ולא הדר בי' מהאי אלא קאי למסקנא בארעא דחברי' ומשום אין מתכוין ולא משום מלאכה שאצ"ל. וראי' יותר ברורה מזבחים משלפו ע"ג אישים ולפי מה שהי' סבור שהוא פסיק רישא לכבות. א"כ מה מועיל מלאכה שאצ"ל בשארי איסורים בכיבוי אש שעל מזבח הלא זה לא שייך אלא באיסורי שבת אע"כ מוכח דלא איכפת לי' הוה אין מתכוין א"כ ממילא שרי לכתחלה. וכיוצא בראי' זו מלקמן פרק ראד"מ דהוה ס"ל להערוך דק' ש"ס אי איכא אחר ליעבד אחר לא קאי אהס"ד לחוד אלא גם להמסקנא פריך השתא דכתיב בשר להתיר פ"ר אמאי ליעבד אחר ויהי' לא איכפת לי' ומשני בדליכא אחר. וא"כ מוכח מזה דלא איכפת ליה הוה אין מתכוין דאי ס"ד הוה כמתכוין רק משום אצ"ל מה יועיל זה לענין לאו דקוצץ בהרתו שאינו מאיסורי שבת אע"כ משום אין מתכוין הוא א"כ ממילא מותר לכתחילה אפי' בשאר איסורין. ושארי דברים בזה ביארנו בחידושינו באורך:

ותהוי שמאל דידי' כימין דכ"ע. במרדכי הל' תפלין הקשה לימא ר"נ היא דס"ל וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין דעלמא אף קשירה אע"כ דלא כפירש"י אלא דקשירה וכתיבה נמי בתר דידי' אזלינן. ולכאורה אין מובן מה ענין גזירת הכתוב בקיום המצות לכאן.

ועוד א"כ תיקשי בהיפוך אימין לחייב ולא אשמאל. אבל הדבר מובן דכיון דלר' נתן גילה רחמנא לענין מצות אזלינן בתר רוב עולם. א"כ ממילא הה"נ אי הי' גבי לוים איטרי יד הי' מקיימים הקרשים ורושמים אותיותיהם בימין דעלמא. מש"ה איטר דילן אי כותב בשבת בימין דילי' פשוט שחייב שהוא כתיבה גמורה. וא"כ כותב בימין דעלמא אע"ג דלגבי דידי' הוה כלאחר יד מ"מ חייב שכך היתה עבודת הלוים האיטרי' כותבים בימין דעלמא וחייב על ב' ידיו עיין לעיל במתני' צ"ב ע"א ומדלא משני הכי ש"מ איטר נמי מניח תפלין בשמאל דילי' זה נ"ל כוונת המרדכי. שוב הוכיח שע"כ הרגיל עצמו לכתוב בשמאל דינו כנולד איטר דאל"ה אכתי ה"ל לשנוי איטר דקאמר ר' ירמי' היינו הרגיל עצמו. שוב חזר בו וכ' דהיינו באמת תי' הש"ס שולט בשתי ידיו. גם דברים אלו צריכין ביאור. דהיינו ס"ל למרדכי דלענין תפלין הוה הרגיל כאיטר משום שכותב בשמאל צריך לקשור בימין. אך בשבת ממ"נ אי כותב עתה בשמאל חייב שהוא דרך כתיבתו. ואי כותב עכשיו בשבת בימין הרי חוזר עתה לטבעו הראשונה שנולד כך. ולא דמי לתפלין מפני שאינו כותב עתה בימין רק בשמאל א"כ קושר ביד שהוא כותב אבל לענין שבת כשהוא משנה מהרגלו וחוזר לטבעו וכותב לפנינו בימינו פשיטא שחייב וה"ל לש"ס לשנוי הכי. שוב כ' דבאמת היינו דמשני הש"ס בשולט בשתי ידיו על אופן הנ"ל. ולפע"ד דגם ר' ירמי' מעיקרא להכי נתכוין דקשי' לי על התחלת הש"ס בשלמא אימינו לחייב מאי בשלמא קאמר הכי הל"ל אשמאל אמאי מחייב. אע"כ מבואר מזה דגם המקשן ידע דמיירי מאיטר חדא לשון ימינו משמע ימין דילי'. ותו לפמ"ש סמ"ע בסי' ע"ב בין ובין רגיל לשנות זו ואצ"ל זו וכן הכא בין משם א' בין מב' שמות הוה זו ואצ"ל זו וא"כ ברישא בין בימינו הוה לא זו אף זו ולא יתכן זה אע"כ באיטר מיירי וקאמר בין בימינו שלו שאינו ימין כ"ע חייב. אלא אפי' בשמאלו שהוא ימין של כל עולם נמי חייב. אלא ע"ז קשה בשלמא אימין אע"ג שאינו ימין דעולם לחייב דדרך כתיבתו בכך אבל אשמאל אמאי ומוקי ר' ירמי' באיטר היינו שולט ב' ידיו פי' שהרגיל עצמו והש"ס לא הבין עד דמסיק בשולט בשתי ידיו היינו הרגיל וא"ש בין ובין וק"ל. מיהא כדמשני ר' יוסי היא לא א"ש הך דקדוק דבין ובין:

כולה ר' יוסי היא וכו' מש"ה פסק א"ז כר' יוסי. אמנם הוא ממש דעת יחיד ובכוונת פלוגתת רבנן ור' יוסי פליגי רש"י ורמב"ם בפי' המשנה וחיבורו כמ"ש ה"ה פי"א הל' י"ז. ולרמב"ם בהא פליגי לרבנן ליכא אלא חדא אב מלאכה כתיבה. וכל מיני סימנים ורישומים הוה תולדה דכותב והכותב בהעלם א' אינו חייב אלא אחת. אך לר' יוסי ה"ל ב' אבות כתיבה שכותב ענין מצטרף הוא אב בפני עצמו ורושם הוה אב בפ"ע

והכותב ב' אותיות לסימן בעלמא לא לענין כ"א לסמן דבר וכמ"ש תוס' לקמן ק"ד ע"ב ד"ה נתכוין וכו' הוא מטעם רושם והכותב ענין שלם וכותב גם ב' אותיות כנ"ל בהעלם א' חייב ב'. ולפע"ד מיושב בזה לר"י הבערה ללאו יוצאת בצרי לי' מ' אבות מלאכות והא"ש אפיק הבערה ועייל רושם. עכ"פ הלכה כרבנן ולרמב"ם אין נפקותא שוב דעכ"פ חייב בכל מיני כתיבות ובכל לשון ואפי' בכתיבה דקה שלנו שקורין משיטא דרושם וסימן הוה. ומה דאמרינן לקמן הא דבעי זיונא הא דלא בעי זיונא אין הכוונה כפירש"י ותוס' באות דלא בעי זיונא אלא הכל מיירי בשני זיינין אלא הא שכתב במקום דבעי זיוני בכ"ד ספרים הא דלא בעי זיונא שכתבם במקום דלא בעי זיוני כיון שאין זה מקפיד אזיוני הוה רושם עכ"פ וככתב משיטא שלנו ומכ"ש בכל לשונות האומות. אך רש"י פי' לרבנן אינו מחייב על רושם וסימן אלא בכתיבה גמורה וא"כ עכ"פ בכתב משיטה פטור שאינו אלא רושם. אמנם בכתב עם ועם כלשונו לא מצינו להתיר אפי' לרש"י אם לא נאמר דבעי' דוקא כמו לוים אותה כתיבה ממש וזה הוא דעת יחידה הגה' מיימ' פ"ז מס"ת וכבר צוחו עלי' מג"א סי' ש"מ סק"י וב"ש רסי' קכ"ו ונמצא בב"י סי' תקמ"ה בשם ריי"ו ונדפס בטעות ס' תורת אדם וצ"ל ס' תולדות אדם וחוה להתיר כ' משיטא בחוה"מ מיהת ומ"מ כתב עליו ולא נהירא. אבל כתיבה גסה של כל אומה ולשון אין שום סברא לומר שלא יחייב מה"ת חוץ מה שנמצא בהגה' מיימוני הנ"ל ולאו מר בר אשי חתום עלה:

ועיין לשון פי' המשנה לרמב"ם שהי' לוים כותבים א' ב' עד י' ושוב כתבו י"א י"ב י"ג ע"ש. ונ"ל פלוגתת ר' יוסי ורבנן בהא דמייתי מג"א סי' ש"מ דלתשובת רמ"א הכותב על דפי ספר אין בו לא כותב ולא מוחק כיון דעשוי לפתוח ולנעול ועט"ז שם. ומג"א ס"ל שהוא חייב חטאת. והנה עד י"ב הי' הלוים כותבים חצי אות בקרש זה וחצי בשני וכן באדנים ולת"ק הוה זה כתיבה מעליא אע"ג דעשוי לפרוק ולהחזיר נמצא לא הוה רושם במקדש ואינו אב מלאכה. ולר' יוסי אין זה כתיבה אלא רושם בעלמא והוה רושם אב מלאכה. וכתיבה נמי הוה מאות י"א י"ב ואילך כתבו עכ"פ אות א' שלם והא דבעי' ב' אותיות כ' רמ"א בתשובה שם דזה הל"מ ככל שיעורין וק"ל:

דף קד.

אמרי לי' רבנן לריב"ל אתו דרדקא האידנא לבי מדרשא ואמרו מילי דאפי' בימי יהושע בן נון לא איתמר כותייהו וכו' נו"ן כפופה נו"ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט וכו'. י"ל מרע"ה הוא נאמן כפוף עניו מאד ויהושע נאמן פשוט שהקב"ה ציוהו טול מקל והך על קדקדם כפירש"י בפסוק כי אתה תביא בפ' וילך וזקנים שבדור לא הבינו זה וחשבו

יהושע מתנאה ע"כ לא הספידו כראוי והיינו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו דאלו דרשו אנשי אותו הדור כוותייהו דדרדקי הי' מספידים אותו כראוי. אמנם יהושע בעצמו הי' ענוותן כדתרגם ירושלמי כד חמא משה ענוותנותי' דיהושע בן נון קרא שמי' יהושע אלא שידע שהקב"ה גזר עליו להיות נאמן פשוט והיינו יהושע בן נון שהבין ענין הנון כפשיטתו:

דף קד:

נתכוין לכתוב ח' וכתב ב' זיינין. עי' תוס' מאי דמייתי מנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' אין הדמיון מזריקה דהתם אין שם זריקה בפחות מארבע אמות כפי' רש"י לעיל ע"ג ע"א ד"ה דלא איכוין וכו' אך ראיתם מסוגי' דהתם דמסיק דרבא פוטר בטעה בשיעורין וא"ש. ומהרש"א הק' דלמא שאני הכא שעכ"פ לא נתכוין לכתוב ב' זיינין מש"ה הוה פטור אבל אי נתכוין לז' א' וכ' ב' חייב. וי"ל א"כ לאביי דמחייב בנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' ה"ה או מכ"ש בנתכוין לכתוב חי"ת ועלתה בידו ב' זיינין ותיקשי לי' מתני' דפוטר בכי האי גוני וקשה ממ"נ או לרבא או לאביי:

כגון שנטלו לתגו של ד' ועשאו ר' פירש"י אסור להשהות ספר שאינו מוגה וכו' רצה בזה דאע"ג דלהכשר ס"ת לקרות בו לא הועיל כלום דה"ל חק תוכות. ודברי רשב"א בנטלו לגגו של חי"ת תמוהים בעיני מ"מ בתגו של ר' לא תי' כלום דפסול משום חק תוכות לכן כתב רש"י עכ"פ הואיל שאינו עובר על לאו ואל תשכן באהליך עולה כשיקרא וילמוד אדם מתוכו ילמוד ח"ו מאחד אחר או בהיפוך:

והנה לפ"ז נלע"ד מכ"ש שחייב התופר אותיות על בגדים ואפי' רוקם עליהם דאע"ג לענין גט פסול כי האי גוני כדאיתא בגיטין כ' ע"א ומטעם שפי' רש"י שם ד"ה אנדוכתרי ע"ש וכוונתו כיון דכתיב ספר כריתות צריך שיהיה הספר עצמו כריתות. משא"כ כשדבק עליו הן בדיבוק או בתפירה ורקימה שיכול לסלק האותיות והספר קיים כמו שהי' נמצא כ' כריתות על ספר ולא הספר בעצמו כריתות מש"ה פסול לגירושין ואולי אם באריגה ארג האותיות כשר שהספר עצמו הוא הכריתות משא"כ ע"י תפירה ורקימה כנ"ל כוונת רש"י ועיין פר"ח על הל' גיטין סוף סי' קכ"ה והמעיין יבחר. עכ"פ מדנקט ברייתא בסיפא כיפי ואנדוכתרי ולא חק תוכות שהוא ההיפך מהרישא דמיירי מחק תוכות כמבואר שם בסוגיא ועכצ"ל כיפי ואנדוכתרי הוה רבותא טפי לפסול מחק תוכות. וכיון שהוכחנו לענין שבת אפי' חק תוכות הוה כתיבה וחייב מכ"ש כיפי ואנדוכתרי. ולזה נתכוין מג"א סי' ש"מ סק"י ועיין מחצית השקל שם וק"ל:

דף קה.

ומה נצטדק נכונים אנחנו צדיקים אנחנו וכו' י"ל על שטען עליהם ה' דברים. א) גניבת הגביע. ב) מכירת אחיהם. ג) מעשה תמר. ד) מעשה ראובן. ה) מעשה שכם. כמבואר במדרש ע"כ נגד הגביע קבלו עליהם הדין ואמרו הננו עבדים לאדוני ולזה אמרו נכונים אנחנו לקבל גזירתך עלינו כמו היו נכונים ליום השלישי וכמו נכונים ללצים שפטים וכדומה וכנגד מכירת אחיהם מכרם בכסף צדיק אמרו צדיקים אנחנו ולא מכרנו שלא כדין. ונגד מעשה שכם אמרו טהורים אנחנו ולא יתכן לטמא דינה אחותינו מאיש ערל וטמא כי חרפה היא לנו. וכנגד מעשה ראובן אמרו דכים אנחנו שכבר שב בתשובה עד דכא כדכתיב תשב אנוש עד דכא. וכנגד מעשה תמר אמרו קדושים אנחנו ולא קדש וקדשה כ"א קדושים אנחנו בגדר ערוה אך יהודה קיים מצות יבום כמ"ש רמב"ן בחומש:

דף קה:

הקורע בחמתו. עיין רשב"א דמייתי ירושלמי. והי לך פירושו לפע"ד דבתוספתא איתא המביא חטאת בשבת כיפר וצריך להביא חטאת אחר על אותו שוגג שהקריב בשבת אבל חטאו הראשון נתכפר לו. ואל"ה הי' מקלקל והי' פטור מחטאת השני. אך כיון שהראשון כיפר ע"כ חייב חטאת השני. ובמתני' דפטור הקורע צ"ל שלא יצא ידי קריעה והוה מקלקל. וקשה מ"ש שהחטאת הבא בעביר' שכיפר ומ"ש הכא דלא יי"ח קריעה אע"כ ה"נ יי"ח ולא משום מקלקל פטור אלא דאתי' כר"ש דמלאכה שאצ"ל פטור. שוב קאמר לעולם משום מקלקל דאע"ג דיי"ח מצוה לא מיקרי תיקון כיון שעל כרחו ושלא לרצונו באה לו מצות קריעה. משא"כ חטאת שברצונו הוא מביא כפרתו הוה תיקון. ושוב דחי דגם חטאת לולי שחייבתו תורה לא הי' מביא אע"כ מתני' ר"ש. ועש"ס פסחים ע"ג ע"א דלק"מ קושי' ירושלמי ע"ש:

ועיין מ"ש תוס' ד"ה הא ר' יהודה וכו' שיכול ללבשו בכל שעה ואית בי' חימום וכ' תוס' יו"ט שצ"ל ואין בו חימום ונדחק מאד בפירושו והפשוט דקיי"ל כל קריעה שאינו בשעת חימום אינה אלא קריעה של תפלות וא"כ כל הבגדים שלא נקרעו בשעת חימום א"א ללובשם בתוך ז' כי אסור ללבוש בלי קריעה והקריעה שלאחר חימום אינה מועלת וא"כ אם מתו מוטל לפניו בשבת וקורע בגדים תיקנם שיכול ללבשו בתוך ז' שלא בשעת חימום. וזהו כוונת תוס' אלא שצריך להגיה קצת שיכול ללבשו בכל שעה שאין בו חימום ופשוט. ואמנם לשיטת רמב"ם דלשכך צערו ולשכך חמתו הוא תיקון אלא דלא צריך

לגופיה א"ש ולא צריכין למ"ש תוס' בב' דיבורים אלו. ומ"ש תוס' יו"ט דאסור לצער עצמו על מת. לא עיין מ"ש רמב"ן בתחלת ס' תורת האדם ע"ש ותמצא נחת:

הכל קרוביו ס"ד. י"ל ה"פ דאמרינן לקמן קי"ט ע"א דת"ח חביב עליו כגופו א"כ נדמה לו כאלו הוא עצמו מת וא"כ קרוביו ס"ד דהרי עדיפא מיני' ה"ל למימר כאלו הוא עצמו מת ומשני דעכ"פ לענין אבילות וקריעה לא שייך לדמותו לעצמו אלא לקרוביו:

כדי שיבכה ויתאבל וכו' י"ל בשנדקדק ג"כ לשון כשהן קטנים והל"ל סתם בניו הקטנים אלא שכבר ידוע לעיל ס"פ במה מדליקין כמה חטאים שהבנים נתפסים בעון האבות אלא שלפעמים החטא גורם שאחר שנגזר מיתה על הקטנים וכבר הם נתפסים בב"ד שלמעלה בחטא אבותיהם וכגברי קטילי המה נחשבים. עוד יגדל עונשו של אב שנגזר עליו שיגדלם עד ח"י או כ' שנה ואח"כ ימותו באותו החטא שחטא האב בקטנותם כדי להרבות צערו של אב. ואמר הכא מ"ט מתים כשהם קטנים ולא המתינו להם להרבות עונשו וצערו. וקאמר כדי שיבכה פי' שאם חטא ולא התאבל על אדם כשר ישולם לו מדה כנגד מדה שימותו בניו ויתאבל עליהם שהם בקטנותם כשרים והרי הוא בוכה על אדם כשר אבל לכשיגדלו מי יודע אם יהיו אז כשרים וכשיתאבל אז אינו מתאבל על אדם כשר. וא"ש לשון כדי שיבכה ויתאבל בשעת מיתת הקטנים על אדם כשר:

ההוא בברכה כתיב. לכאורה מצינו למימר דלאו מדיוקא דימים ולא שנים נפקא לי' אלא הכי קאמר דכל המתעצל וכו' מדה כנגד מדה. ולא תיקשי מזקנים התם לא מיירי מאורך שנים אלא מאורך ימים שבילו זמנם בטוב ומשנים לא מיירי קרא. ולק"מ מלמען ירבו ימיכם דהתם נמי הכי קאמר שבזכות מזוזה יבלו ימיהם בטוב ומאורך ימי חיים לא מיירי קרא ול"ק קושי' ש"ס. אלא מדאמרו לר' יוחנן בברכות איכא סבי בבבל ותמה ר"י ואמר למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב שמע מיני' דאיהו מפרש באריכות ימי חיים מש"ה הקשה ש"ס ר' יוחנן לשיטתו וע"כ דקדק ואמר בבלאי וכו' וק"ל:

ובהאי דרגש עליהם ההר שמעתי מפי מ"ו הגאון הפלאה זצ"ל עפ"י מ"ש ראשונים ביישוב קושי' תוס' לעיל פ"ח ע"א ד"ה כפה וכו' דעל תורה שבעל פה הי' צריך כפיית ההר וא"כ כל המתעצל ואינו חש על תורה שבע"פ ראוי לקוברו חיים כענין כפיית ההר והיינו שרגש עליהם אותו ההר להורגם. והיינו נמי טעמא דבליעת קרח דתן ואבירם שלא האמינו לדברי מרע"ה שהי' אז כמו תורה שבע"פ ודברי חכמים. ודפח"ח:

דף קו.

תני ר' אבוה קמי דר' יוחנן כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר. בירושלמי אמתני' דחוץ מן הפתילה שהוא עושה פחם פליגי אי שוחט הוא האב מלאכה וחובל תולדה או בהיפוך. ודאי למ"ד שוחט הוא האב קרוב לשיטת ר"ת דחובל משום נטילת נשמה שמחליש האבר ומה לי קטלי' כולה או פלגא. אמנם שיטת רש"י דהוה צובע והקשו תוס' פ"ק דכתובות מהאי אומנא דלא מייץ לקמן קל"ג ע"ב והתם מאי צביעה שייך. ולרמב"ם הוא משום מפרק תולדת דש ובעי שיוציא דם כגרוגרת ע"ש. ולפע"ד במילה אית בי' נמי משום גוזז כחותך יבלת מבעל חי. ועיין בהרז"ה בסופו דמייתי מדרש רז"ל כבכורה בתאנה בראשיתה שהוא כקציצת העוקץ ע"ש וא"כ ה"ל גוזז. ולמ"ד דמיקרי תיקון גברא אית בי' משום מכה בפטיש. ומ"מ צל"ע לא לישתמט מאן דס"ל מקלקל בצובע או במפרק שיהי' חייב כיון שחובל הוא משום צובע למר או משום מפרק למר. או משום גוזז הנ"ל א"כ יהי' המקלקל בכל אלו המלאכות חייב ולא לישתמט מ"ד הכי אלא מקלקל בחבורה. ע"כ צ"ל אה"נ אין שום מלאכה מיוחדת לזה אלא כל מלאכה ומלאכה שנעשית ע"י חבורת בעלי חיים חייב אפי' מקלקל אבל לא בשום מלאכה ידועה משא"כ במבעיר שהיא אב מלאכה ידועה שהמקלקל חייב בה ואין כן חובל. ויש לחקור טובא לרש"י ליכא הבערה דלאו מקלקל ודלא כר"ת בס' הישר שכ' דמבעיר להאיר ולחמם הוה תיקון ולטעמי' אזיל שכ' דעיקור הטעם משום שהתיקון אינו בא מיד בשעת הקלקול ובלהאיר ולחמם גופו בא מיד התיקון משא"כ לרש"י אין חילוק וליכא שום הבערה שיהיה תיקון למ"ד מלאכה שאצ"ל פטור. ולפ"ז צל"ע כיון דסתם מלאכה שבמלאכות שבת היינו מלאכת התיקון ולא קלקול ואי לאו דכתיב לא תבערו לא הי' בכלל מלאכה כלל וא"כ השתא נמי דכתיב לא תבערו מנ"ל דאיכא כרת וסקילה דילמא לאו בעלמא. ומאי האי דאמרי' הבערה בכלל כל מלאכות הי' והיכן הי' בכלל. בשלמא בחבורה ליכא למימר מנ"ל מדאיצטריך מילה שיהי' בכרת דילמא בלאו בעלמא. דז"א דמנ"ל לחדות לאו שלא נזכר בשום מקום אלא נימא מדאיצטריך מילה ש"מ שהיא בכלל מלאכה דשבת. אבל בהבערה דכתיב לאו בהדי' מנ"ל שיהי' בכרת כיון שאינו בכלל מלאכה ויהיה הבערה כמו תחומין למ"ד דאוריית' מדכתיב אל יצא איש ממקומו לוקין עליו כדאיתא סוף פ"ק דעירובין. ומכל מקום כרת ליכא משום שאינו בכלל מלאכה וה"ה הבערה וצע"ג לכאורה:

ואולי י"ל כיון דכתיבא ל"ט מלאכה ומלאכתו וכתיב אלה הדברים למספר ל"ט מלאכות כדלעיל ר"פ הזורק ומסברא כי הבערה מלאכה חשובה היא אין לנו להכניס מלאכה

אחרת במקומה ועיין תוס' לעיל מ"ט ע"ב ד"ה כנגד וכו'. ועיין ש"ס לעיל דף ע"ד ע"א כן נ"ל ליישב. ולפ"ז לפמ"ש לעיל ק"ג ע"א במתני' לרמב"ם בפי' המשנה ובחבורו לר' יוסי ב' אבות מלאכות הם כותב ורושם ולת"ק חדא היא. וכתבתי לר' יוסי הבערה ללאו יצאה אפיק הבערה ועייל רושם. ואפשר גם רש"י מודה דלר' יוסי הוה רושם אב מלאכה בפ"ע אלא שכ' נפקא מיני' אחריתא לדינא בין ר' יוסי לת"ק אבל אמת הוא דלר' יוסי אפיק הבערה ועייל רושם. הרוחנו בזה יישוב לקושי' א' מצאתי בס' יד דוד דלעיל ל"א ע"ב מסיק ר' יוחנן דר' יוסי ס"ל מלאכה שאצ"ל פטור וא"כ ס"ל מקלקל בהבערה חייב לרש"י והרז"ה וא"כ מנ"ל דהבערה ללאו יצאת הא איצטרך קרא לחייב מקלקל. ולהנ"ל לק"מ אדרבא מדס"ל מקלקל בהבערה חייב משום דליכא הבערה בלא קלקול א"כ לא היה בכלל מלאכת שבת מעולם ולית בי' כרת ועייל רושם במקומו. והא דאמרינן ללאו יוצאת לשון יציאת הוא לאו דוקא דלעולם לא הי' בכלל מלאכה אלא איידי דנקיט לר"נ לחלק יצאת ואיהו אפשר ס"ל משאצ"ל חייב ומקלקל בהבערה פטור ושייך שפיר יצאה נקיט נמי לר"י יצאה:

ועיין מ"ש תוס' בב"ק ל"ד ע"ב דאיכא מאן דס"ל מקלקל בהבערה חייב ומלאכה שאצ"ל נמי חייב ע"ש. וא"כ צ"ע לעיל ע' ע"א דחיק ש"ס דשמואל ס"ל הבערה ללאו יצאה ה"ל למימר ס"ל כר"ש דצריך הבערה למקלקל וכמ"ש תוס' בשמעתין ד"ה מה לי וכו' דר"ש ס"ל כשמואל ה"נ נימא בהיפוך אע"ג דשמואל ס"ל מלאכה שאצ"ל חייב מ"מ מצי סבר מקלקל בהבערה חייב לתוס' ב"ק הנ"ל. וי"ל בשנבין מנ"ל לר"ש למילף מקלקל בחבורה והבערה נילף מיני' מלאכה שאצ"ל ומינה לכל מלאכת שבת וכר' יהודה. וי"ל א"כ ה"ל ב' כתובים הבאים כאחד דלכתוב רחמנא מילה ושוב לא תעשה מלאכה בכל מושבתיכם ארציחת ב"ד וכמ"ש תוס' לעיל ע' ע"א ד"ה הבערה. ומדפרט הבערה ה"ל חבורה והבערה ב' כתובים וליכא למילף מיני' מלאכה שאצ"ל בכל מלאכת שבת ומדפרט מלאכה שאצ"ל בכל מלאכת שבת ממילא הוה חבורה והבערה מקלקלין כפירש"י ואינהי חייבי במקלקל ולא שארי מלאכות. ואמנם ר' יהודה לטעמיה ס"ל ב' כתובים הבאים כאחד מלמדין ויליף מהני תרי לכל מלאכת שבת לחייב במלאכה שאצ"ל ולית כאן מקלקל כן י"ל. וממילא מיושב קושי' הנ"ל דע"כ שמואל ס"ל הבערה ללאו דאל"כ תיקשי הא דאית לי' מלאכה שאצ"ל חייב הא הוו ב' כתובים ואנן הא ס"ל ב' כתובים הבאים כאחד אין מלמדין אע"כ איצטריך הבערה ללאו וממילה יליף מלאכה שאצ"ל לכל מלאכת שבת וליכא ב' כתובים ועדיין צריך עיון:

ועיין רז"ה דס"ל דמצינו עוד ב' מלאכת שבת שהם כעין מלאכה שאינה צ"ל והוא זורה ובורר שכל מגמתם להסיר הפסולת. וכ' שהסרת הערלה נמי כי האי גוני הוא שכל הכונה להסיר הערלה אע"פ שעי"כ יתוקן גברי בהסרת הפסולת ממנו מ"מ אינו אלא כעין זורה ע"ש. וברשב"א משמע במילה הוה התיקון בגברא גופי' באכילת פסח ותרומה ולא משום ההסרה ומ"מ לא הוה זה תיקון גמור לר"ש ע"ש. אבל למאן דפוטר מקלקל ס"ל תיקון גברי אפי' בכי האי גוני כמו בפסחי' להוציאו מידי אמה"ח אבל לר"ש לא מיחשב זה תיקון. וצל"ע דא"כ בודאי מי שיש לו מכה או מורנא וחותך האבר להציל נפשו הוה תיקון גמור ואמרינן פרק ראד"מ בשר ערלתו אפי' יש שם בהרת יקוץ פי' דילפינן האי בשר בגז"ש מבשרו נגע צרעת וא"כ ביום השמיני ימול בשר ערלתו ביום אפי' בשבת הוה כאלו כתיב אפי' בשבת יקוץ בשר צרעת מערלתו וא"כ מיירי קרא מתיקון גמור ואיך קאמר מר איצטריך למשרי מילה. אמנם להרז"ה א"ש דעכ"פ לא הוה אלא הסרת המכה והוה כמו זורה ובורר דהוה מלאכה שאצ"ל ועדיין צע"ג:

עוד יש לי לחקור לפי המבואר לקמן פרק ראד"מ דמציצה מלאכה דאורייתא היא דדם מיחבר חבר א"כ מימהל היכי מהלינן בצפרא דשבתא ומחללינן שוב שבתא במציצה נמתין עד סמוך לחשיכה ותהי' המילה בסוף היום והמציצה בלילה או אפי' בין השמשות ועכ"פ ביום לא נחלל שבת וכי משום זריזים מקדימים נחלל שבת. וי"ל אה"נ משום זריזין מקדימין מחללין שבת גם במציצה כיון שכבר ניתן שבת לדחות בחבורה ע"י מילה חיתוך ופריעה שוב לא איכפת לן בהוספת חבורה ע"י מציצה כדי להקדים המצוה וכעין זה מבואר במנחות סוף פרק ר' ישמעאל גבי איברים ופדרים משום שכבר דחתה שחיטה את השבת ע"ש מכ"ש הכא דהכל מלאכה א' עשיית חבורה ודחי' א' היא. וגם אפשר שיחתוך ויפרע וימציץ בלי סלוק ידיו כלל והכל מלאכה א' יחשב כנלע"ד. ובזה נתיישבה לי קושי' אחת ונמצא בס' שאגת ארי' ומטו בה משמי' דגברא רבא הגאון מו"ה ברוך פרענקעל נ"י אב"ד דק"ק לייפניק יע"א מנ"ל דמקלקל בחבורה חייב דלמא במילה גופא דהוה קלקול לא הוצרך קרא להתיר דתיקון מצוה לאו תיקון הוא אלא משום מציצה שאחרי' שהיא בודאי תקוני גברא להצילו מסכנת נפשות. והרי רשב"א ס"ל אשתפוך חמימי אחר המילה אין מולין אותו משום שיצטרך לחלל עליו שבת וה"נ ה"א שלא למולו משום מציצה קמ"ל. ולהנ"ל לק"מ דאי ס"ד ליכא במילה משום חבורה ולא ניתן שבת לדחות במלאכת חבורה א"כ ע"כ ימול סמוך לחשיכה וימוץ בלילה ולזה לא צריך קרא כנ"ל אע"כ יש במילה גופא דחיית שבת וכנ"ל:

מיהו בלאה"נ לק"מ לרז"ה ורשב"א הנ"ל למעיין בר"ן ר"פ ראד"מ ששם מקורם. דע"כ לא פליגי אהרמב"ן אלא במכשירין שאחר המילה שאפשר לעשותן מע"ש אבל מכשירין שא"א לעשותן מודו להרמב"ן כמו שהוכיח הרז"ה מהפשטת הפסח ושארי מכשירין עיין בהרז"ה וגם מוכח מדברי רשב"א שם שאין חילוק בין מצוה שיש בעשייתה דחיית שבת כגון פסח ובין מצוה שאין בעשייתה דחיית שבת כגון שמחת י"ט דהרי מייתי מלא ישחוט אא"כ יש לו עפר מוכן ע"ש. ואין שייך דחיית יו"ט בשוחט דלענין אוכל נפש הוה יו"ט כמו חול כמ"ש ר"ן פ"ב דביצה ורא"ש ס"פ יה"כ וא"כ ה"נ אפי' אי נימא דמקלקל בחבורה פטור ואין בעשיית מילה דחיית שבת ויש במכשירין שאחר המילה כגון מציצה דחיית שבת מ"מ כיון שא"א לעשותו מע"ש. אמרינן אין למצוה אלא מקומה ושעתה ובזה מודה לרמב"ן ז"ל ומלין ואח"כ עושין המכשירין שא"א לעשותן מע"ש אפי' יש בהם חלול שבת כיון שהוא פקוח נפש וא"כ למה לי דכתב רחמנא ביום השמיני אע"כ משום מילה גופא ומקלקל בחבורה חייב:

מ"ש מג"א אהטור בסי' רע"ח הכל לשיטת רמב"ם דחובל משום מפרק וצריך שיעור כגרוגרת דם אבל אם יסבור טור כר"ת דמשום נטילת נשמה וחלישת כח וידוע דהחובל בחברו מחמת מריבה רוצה וצריך לגופי' דהחלשת כחו של אותו האבר שחובל בו והוה שפיר צריכא לגופי' ולזה נתכוין מהרש"ל ביש"ש דב"ק דמייתי מג"א ופשוט:

יש להבין קצת לשיטת ר"ת בסוף דבריו דכיבוי הוה מקלקל אלא שהוא לצורך תיקון גדול להבעיר אח"כ. יש לתמוה הרי הבערה גופא קלקול הוא ואיך שייך לחייב מכבה ומקלקל לצורך מקלקל אחר. והנה במכבה לעשות פחמין י"ל דמיירי שאינו מכבה לגמרי שיבעיר גחלים אח"כ דזה ליתא דהוה מקלקל לצורך מקלקל. אך מיירי מכבה הלהב להשאיר הגחלים לוחשות ואין כאן מקלקל בהבערה. אך מפתילה שצריך להבהבה שמכבה לגמרי קשי' לכאורה. אלא י"ל לר"ת לשיטתו בספר הישר דהדלקה לצורך חימום או להאיר שנהנה גופו מיד הוה תיקון גמור וא"ש:

והא אנן תנן כל המקלקלין פטורים. צ"ע מאי קושי' הא קיי"ל ר"פ בכל מערבין אין למדין מן הכללות. מיהו לשיטת תוס' י"ל אה"נ לר' אבוה דמקלקל חובל ומבעיר חייב א"כ י"ל כל המקלקלים פטורין חוץ מחובל ומבעיר ואין למדין מן הכללות. אבל קושי' הש"ס לר' יוחנן דגם חובל ומבעיר בכלל כל המקלקלין פטור אלא שדינם חלוק דבהני סגי' בתיקון כ"ש א"כ לא הוה לי' למתני' למיכללינהו בחדא כללא כל המקלקלין דנפיק מיניה חורבא. ובזה דהקושי' רק לר' יוחנן ומשני מתני' ר' יהודה אין צריך לדחוק רישא ר"ש אלא רישא דלא עביד למירמא אימתא דהוה מקלקל גמור כמ"ש תוס' ד"ה לא צריכא

וכו'. וש"ס דלא אמר הכי דקאי לר' אבוה ולדידי' איכא רווחא טפי לאוקמי' כר"ש כמ"ש תוס' לעיל הנ"ל אבל לר' יוחנן י"ל כנ"ל וק"ל:

דף קי:

ומי שרי והתניא מנין לסירוס וכו' דברי שאלתות י"ל דבאמת טעמא בעי מ"ט להתיר אין מתכוין בשארי איסורים דלא כתיב בי' מלאכת מחשבת ועיין חי' ר"ן ר"פ הנחנקים דכ' באיסור לאו לא מצינו שום חיוב על שוגג בלא כוונה משא"כ באיסור כרת משא"כ שבת אפי' באיסור כרת פטור אין מתכוין מדכתיב מלאכת מחשבת ע"ש. ואמנם לפמ"ש חי' רשב"א פראד"מ גבי אם יש שם בהרת יקוץ כ' אין מתכוין דשארי איסורים מסברא פטור דטעם האיסור לתכלית שום כוונה ואם אינו נעשה לאותו תכלית כגון לובש כלאים לא לתכלית לבישה כ"א להעביר המכס פטור. ולא צריך קרא מלאכת מחשבת. מה שאין כן בשבת שחייב אפי' מדליק נר בצהרים שלא לשום תכלית והי' סברא לחייב אפי' אין מתכוין מש"ה צריך קרא מלאכת מחשבת וכ"כ בתשו' חו"י כרשב"א הנ"ל ע"ש. והנה א"כ הכא במסרס שג"כ הקפידה תורה בלי שום כוונת תכלית שהרי אפי' מסרס אחר מסרס חייב והרי אפי' במחמץ אחר מחמץ י"ל שנעשה חמץ ברור יותר ע"י חימוץ השני עיין מנחות ר"פ כל המנחות באות מצה. ובמטיל מום בבעל מום י"ל ה"ל בזיון קדשים טפי אבל במסרס אחר מסרס ע"כ קפידא וגזירת הכתוב הוא וגרע ממדליק נר בצהרים ואפ"ה חייב א"כ ראוי להתחייב אין מתכוין כיון דלא כתיב בי' מלאכת מחשבת. ובאמת קשה להעמיס זה בלשון השאלתות אבל הסברא אמת לפע"ד. מה שקשה על הרא"ש עי' ס' עצי ארזים סי' ה' וקרוב לזה בק"נ ונכון:

אלא בסריס. לא בעי למימר בנולד סריס דהוה כדיקלא בעלמא ואינו מחייב המסרסו וכעין דאמרינן בבכורות ל"ג ע"ב גבי בעל מום מעיקרא ע"ש. דליתא דסריס חמה יש לו רפואה ופשיטא דשייך בי' סירוס וכמבואר ביבמות ע"ט ע"ב במתני' ע"ש. וע"כ בסריס אדם. ועיין מה שהארכתי בתשובתי סי' תרכ"ו בסופו דעת רוב הפוסקים אחרונים בדעת הרמב"ם כשאיברי הזרע נתמסמסו כבר מחמת חולי שוב אפי' ניטלו בידי אדם מותר בקהל דלענין לא יבא פצוע דכה בקהל ה' מיקרי זה בידי שמים עיין ש"ע אה"ע סי' ה' וב"ש ס"ק י"ב. מ"מ לענין איסור לעשותו לסרסו בכך יש לעיין. הנה בפרישה מייתי אסור לסרס אחר סירוס מדכתיב לא תעשו לשון רבים לחייב שניהם. עיין כיוצא בזה ס"פ או"ב גבי לא תשחטו. ושלהי מכות גבי לא תקיפו. ובקדושין גבי איש אמו ואביו תיראו. ואמנם ט"ז הקשה הא בש"ע מייתי לי' מנתוק וכרות. וראיתי בתורת כהנים פ'

אמור דרוש אחר לא תעשו להביא מסרס בעל מום. פי' דה"א הואיל ובעניני דקדשים כתיבי דוקא תם ולא בעל מום קמ"ל. וצ"ע דהא אפי' כלב מרבינן לאיסור. והנה איתא שם פלוגתא ת"ק ור' יהודה דר' יהודה פוטר נקבה מסירוס משום דכתיב משחתם בהם למעוטי נקבה. וכבר פירשתי בתשובתי סי' תרס"ז דרוצה לומר בהם באיברים הנזכרים בומעוך ונתוק וכרות שהם בגיד וביצים בהם שייך סירוס ולא באיברי נקבה כגון נטילת האם וכדומה. ות"ק פליג ופסק רמב"ם כר' יהודה ובזה יישבתי קו' עצי ארזים דליחשיב מתני' דקידושין כ"ט ע"א גם חוץ מסירוס כמו דחשיב לא תקיפו ובל תטמא למתים. והא"ש דאשה לא אימעט אלא איברים אחרים שאינם גיד וביצים וממילא לא שייך באשה. מ"מ י"ל לר' יהודה איצטריך לא תעשו לשון רבים לחייב גם אשה המסרסת את הזכר דה"א כל דליתא בסירוס של עצמו ליתא בסירוס חברו וכדפליגו לענין אשה המקפת אחרים אי חייבת הואיל וליתא בהקפה דנפשה וכדאמרינן שם בקידושין גבי פדיון בכור מש"ה איצטריך לא תעשו לחייב א' זכרים וא' נקבות המסרסים זכרים אחרים ועל שניהם הוא אומר לא תעשו כדדרשינן גבי תיראו על שניהם אומר תיראו. וא"כ לית לן דרשא לחייב מסרס אחר מסרס מש"ה איצטריך למילף מנתוק וכרות. ומדסתמא דתלמודא מייתי הך ש"מ הלכה כר' יהודה דפוטר איברי נקבה ומש"ה פסק רמב"ם כן. מ"מ נ"ל למאן דמפיק מסרס אחר מסרס מלא תעשו י"ל דוקא כשתי העשיות בידי אדם אבל אם נמסו ע"י חולי מותר אדם לחתכן ולנתקן כשם שאינו נעשה פצוע דכה עי"ז ה"ה דליכא בלאו דסירוס. אבל למ"ד דנפקי לי' מכרות ונתוק אין חילוק לעולם אסור לסרס המסורס אפי' יהי' מסורס בידי שמים ואיכא נפקותא לדינא. עי"ל למאי דקיי"ל כמ"ד מטיל מום בבעל מום פטור ה"א לא תעשו קאי אמסרס בעל מום כנ"ל דהרי מטיל בבעל מום פטור וקמ"ל דהמסרסו חייב ואיצטריך נתוק וכרות למסרס אחר מסרס. אך למ"ד מטיל מום בבעל מום חייב לא איצטריך קרא למסרס בעל מום. וע"כ לא תעשו למסרס אחר מסרס ונתוק וכרות י"ל לפי משמעות רש"י ותוס' לא קשה אם על כרות חייב וכו' אלא למ"ד עיקור קרא אביצים קאי אע"ג דקאי נמי אגיד מ"מ עיקור קרא אביצים וקשה אם על כרות חייב נתוק לא כ"ש. אבל למ"ד עיקור קרא אגיד קאי ולא אביצים כלל לק"מ אם על כרות חייב והחילוק קל להבין. וא"כ לא מייתרי קרא וכשיטת הדרישה הנ"ל ואין להאריך:

דף קיא.

אלא בזקן. כ' תוס' זקנה לאו סירוס היא פי' כיון דלא שייך בגופו סירוס ה"ל כמין אחר דיקלא בעלמא אי לאו משום דלמסקנא יש לו רפואה. ורשב"א כ' הטעם דמסרס אחר מסרס חייב משום דאין ניכר לבריות בין מסורס לאינו מסורס והחמירה תורה במראית עין בסירוס וא"כ זקן שניכר לעין כל שהוא זקן להס"ד דש"ס לא שייך בי' סירוס. ונ"ל ע"כ לא קאמר רשב"א אלא בסירוס אבל במחמץ טעמא רבא איכא שהרי מוסיף חימוץ יותר ומתחלה לא היה חימוץ ברור כל כך ועכשיו נתחמץ יותר אבל בסירוס לא שייך זה ע"כ הוצרך לדחוק לטעמא דידי'. דאי ס"ד גם במחמץ איכא משום מראית העין קשה הא ניכר היטב בין חמץ למצה ומ"ט לאסור מחמץ אחר מחמץ. ולפ"ז צ"ל במטיל מום בבעל מום למאן דאוסר נמי טעמיה משום דמוסיף בזיון קדשים ואפי' מומו ניכר וידוע לעין כל מ"מ אסור להטיל בו מום שנית דלאו טעמי' משום מראית העין אלא משום תוספות בזיון קדשים ועיין ש"ס ע"ז י"ג ע"ב וק"ל:

והיותר נראה דלפי שמעתין דקאי למ"ד דמטיל מום בבעל מום פטור ואפ"ה חייב מסרס אחר מסרס ע"כ צריך ליתן טעם כמ"ש רשב"א משום דאינו ניכר בין מסורס לשאינו מסורס משא"כ בזקן דניכר בין בחור לזקן אי לאו דאמר ר"י הן החזירוני לנערותי. אבל התם בע"ז קאי למ"ד מטיל מום בבעל מום נמי חייב אע"פ שמומו ניכר וגז"ה הוא בלי טעם. א"כ אין לחלק כלל ומש"ה אין סברא לחלק בין זמן שבית המקדש קיים ובין בזמן הזה אלא מה שמחלק ש"ס התם דלא לדמי חזי:

הרמב"ם פרק ל' מהל' שבת כתב עונג שבת וכבודו הוא מדברי סופרים דכתיב בישעי' וקראת לשבת עונג. ואין כוונתו שהוא מדברי רבנן או דברי קבלה כשמחת פורים אלא הוא דאורייתא ממש נאמר בעל פה הל"מ ואתא ישעי' ואסמכי' אקרא דאל"ה שהיה הלכה למשה מסיני לא היה נביא רשאי לחדש דבר מעתה אע"כ הל"מ היא וקרי לי' מד"ס כמו קידושי כסף שממיתין עליהם ורמב"ם קורא להו מד"ס כידוע. ומש"ה פסק רמב"ם פ"א מהל' שבועות דהנשבע להתענות בשבת ה"ל שבועת שוא משא"כ להתענות בחנוכה ופורים והיינו משום דעינוי שבת אי' דאורייתא כנ"ל וחנוכה ופורים חידשו סופרים ולא הוה שבועת שוא. וכן פסק בהל' נדרים פ"ו הל' ט' דנדר לצום בשבת צריך לקיים נדרו דשבת דאורייתא ולא בעי חיזוק משא"כ חנוכה ופורים בעי חיזוק. וע"ש בכ"מ. והיוצא מדבריו ודברינו אלו דערב יוה"כ ור"ח הוו מילי מיצעא דחידשוהו סופרים אך אסמכוהו אקרא ומש"ה לענין נשבע לא הוה שבועת שוא כיון שאינו אלא מדרבנן ומ"מ נדר חל עליהם דכיון דאסמכוהו אקרא לא בעי תיקון עיין היטב:

ודע לפע"ד יש חילוק בין שבת ליו"ט. דביו"ט מצות אכילה דאורייתא מושמחת אבל אין עונג מפורש בו והאוכל ושותה שלא לתיאבון נהי דלא התענג מ"מ מצות אכילה קיים משא"כ בשבת בעי עונג דוקא ע"כ כ' רמב"ם ובש"ע סי' תקכ"ט דאסור לאכול בעי"ט מן המנחה ולמעלה כמו בע"ש. משמע ע"ש פשיטא ליה טפי היינו משום שעונג מפורש בשבת ולא ביום טוב. ולעומת המתענג בתענית בשבת הרי קיים עונג בתעניתו מה שאין כן ביום טוב בעי ושמחת דוקא ואין שמחה אלא באכילה ושתיה כמבואר פ"ק דמ"ק ט' ע"א גבי חינוך בהמ"ק:

דף קכב:

כל הכלים ניטלין בשבת. עיין מ"ש ר"ן דרש"י נשמר מקושי' תוס' דמיירי מכלים שיש להם דלתות שעשוים להניח חפצים בתוכם וכולן מלאכתם להיתר. ולכאורה תוס' לטעמי' לעיל מ"ד ע"ב סוף ד"ה הא וכו' שגם רש"י ס"ל דמטה שיחדה למעות הוה כסיכי זיירי ומזורי ע"ש. וא"כ ה"נ מי לא עסקינן דדלתות שידה ותיבה שנתיחדו למעות דלכ"ע אסורין לטלטל. מיהו אין דבריהם שם מוכרחים דרש"י ס"ל הכי ע"ש מגיני שלמה בישוב קושי' תוס' אפירש"י ד"ה ומה נר וכו' א"כ רש"י ס"ל כהרי"ף ורמב"ם דלר"ש מותר אפילו יחדו למעות וא"כ א"ש מתני' כל כלים שיש להם דלתות הוה מלאכתם להיתר אפי' יחדום למעות. אך לפ"ז יש להקשות מאי פריך ולא מיבעיא נתפרקו בחול וכו' בודאי הכי הוא דלא מיבעיא נתפרקו הדלתות בחול א"כ כבר נתבטלו מיחוד מעות דכיון דנפתחו דלתותיהם שוב לא יתן בהם מעותיו וכעין שכ' רמ"א סי' ש"י סעיף ז' בכיס שפתחו מלמטה וכו' ע"ש וה"נ דכוותי' וא"כ לא מיבעי נתפרקו בחול דבטל יחוד שלהם שאפי' ר' יהודה מודה אלא אפי' נתפרקו בשבת וב"ה עדיין לא בטל יחוד שלהם מ"מ שרו דמתני' כר"ש וצ"ע לכאורה. וי"ל דבגליון משניות תוס' חדשים דקדק מה לשון ודלתותיהם עמהם דקתני. ולפע"ד מתני' מילי מילי קתני כל הכלים שיש להם דלתות אפי' שיחדום לחפצי מוקצה ניטלים הכלים ההמה אע"פ שדלתותיהן עמהן ולא נתפרקו והרי עדיין עומדין הכלים לתשמישם שיחדום למוקצה מ"מ מותר לטלטל אותן הכלים כר"ש וכן משמע לשון רש"י שכ' ודלתותיהן שיש להם ב' צדים וכו' עיין היטב. ושוב תני היתר הדלתות בפ"ע ואמר אע"פ שנפרקו מותר לטלטל בפני עצמם. והשתא כיון שכבר נשמע מרישא היתר טלטול הכלים המיוחדים למעות עם דלתותיהם תו פריך שפיר אסיפא ואפי' נתפרקו לא מיבעי בחול וכו' וא"ש וכן משמע מלשון תירוצו של

אביי שהאריך ואמר ב' פעמים ניטלין בשבת ש"מ תרי בבות נינהו רישא בהיתר כלים עם הדלתות וסיפא היתר דלתות בפני עצמם:

שמא יתקע. הרי"ף מייתי הך טעמא גם אלול של תרנגולים ועיין ר"ן ולכאורה מלשון ש"ס דקאמר בשלמא של לול וכו' קסבר כיון דמחברי וכו' משמע שאין סברא זו פשוטה. וא"כ למסקנא י"ל נהי בקרקע ממש הוה חזרת דלת בנין בלא ובכלים ממש אפי' יתקע לא הוה בנין בכלים אלא משום מכה בפטיש וליכא למגזר בנטילה דמחזי כסותר דהרי לא שייך בהו בנין וסתירה בכלים. מ"מ בלול דמיחבר בארעא נחתינן דרגא דאי תקע חייב משום בונה וממילא בנטילה מחזי כסותר בנין. וא"ש הרי"ף מיהו רמב"ם לא מתיישב בכך ועיין כ"מ ולח"מ פרק כ"ה מהל' שבת ויש לדחוק:

קורנס של אגוזים לפצע בו אגוזים וכו' מה שהקשו תוס' מכלי קיואי וכובד עליון ותחתון מפירש"י שם משמע דבהא גופא מספקי' לי' אי מיקרי כלי שמלאכתו לאיסור וממילא אסור אפי' לצורך מקומו לרב יהודה. או לא הוה כלי שמלאכתו לאיסור ע"ש ולק"מ קושי' תוס'. ומשמע מזה דסתם כלי אע"פ שרגילין לעשות בו מלאכת איסור כל שאינו מיוחד בהדי' לכך לא מיקרי מלאכתו לאיסור ועמ"ש לקמן אי"ה מחט שניטל חררה ע"ש:

דף קכג.

מדוכה אם יש בו שום. עיין לקמן בהיפוך הדף תוס' ד"ה איתיבי' אביי וכו'. וי"ל דאביי דמחלק לקמן בין ניטל בידו א' לשתי ידים י"ל נהי לבסוף חזרו והתירו ניטל בשתי ידים אפי' מלאכתו לאיסור גופו. מ"מ יש לומר כלי כבד כל כך אינו ניתר לצורך גופו אלא למלאכה חשובה כמ"ש תוס' לרב יהודה לעיל. וא"כ א"ש מדוכה דמיירי ממדוכה גדולה הניטלת בשתי ידים דהרי בסיפא דהך בתוספתא ובירושלמי גרסינן רשב"ג אומר מדוכה קטנה וכו' ומייתי לי' רשב"א ורז"ה ע"ש וא"כ י"ל תשמיש ישיבה או שאיבת מים גבי מדוכה גדולה מלאכה גרועה היא וא"ש. אבל לרבה דמוקי מתני' בשל נפחין ומשמע אפי' גדולה דניטלת בשתי ידים כמו ביד אחת שפיר הקשה ממדוכה:

הא מני ר' נחמי' היא. וכן תי' רבה לקמן קכ"ד ע"א מדוכה ר"נ היא אע"ג דרש"י פי' הני נמי עלי ומדוכה משמע למסקנא מדוכה נמי מיירי בחשובה כל כך דמייחד לי' מקום צ"ל לא כ"כ אלא דלדינא יש לקיים הך דמדוכה להלכתא בחשובה שמייחד לה מקום אבל ברייתא דתוספתא עדיפא לאוקמי כר' נחמיה דהרי קיי"ל סתם תוספתא ר' נחמי' עיין סנהדרין פ"ו ע"א. אך מתני' דעלי לקצב דחיקא לי' לאוקמי דלא כהלכתא כר' נחמי':

מחט שניטל חררה. לכאורה י"ל כיון שניטל חררה תו נתבטל היחוד שהיתה למלאכת איסור לתפירה וקם לה ליטול קוץ וקילי טפי ומותר לטלטל אפי' מחמה לצל. ונהי למסקנא לא קיימא דהרי זורקה בין גרוטאות. מ"מ נפקא מיני' בגולמי שאינה נקובה תהי' מותרת לטלטל אפי' מחמה לצל. ולא משמע כן מלשון הברייתא דכייל נקובה ואינה נקובה ומשמע כי היכי דנקובה שמלאכתה לאיסור אינה מותרת אלא לצורך גופה ומקומה ה"נ אינה נקובה ולא מחמה לצל. וצ"ל נהי דכל שמהני יחוד לטומאה הוה כלי לשבת אפי' בלא יחוד אבל מלאכתו להיתר לא מיקרי אלא ביחוד להיתר ממש. ומסתייעא דנחית שם כלי עליו אבל להיות מלאכתו להיתר לא וצ"ע:

דף קכג:

ת"ר בראשונה היו אומרים ג' כלים וכו' ותוס' הוסיפו כוסות וקערות וכו' ונפקא מיני' לדינא להפוסקים דעכ"פ שלא לצורך כלל לא התירו אלא דוקא מחמה לצל. מ"מ הני כלים שלא נאסרו מעולם מותרים אפי' שלא לצורך כלל וכמ"ש הר"ן לענין כתבי קודש. וא"כ פשיט שסכין מותר לטלטל שלא לצורך כלל שהוא מג' כלים. וא"כ ליתא לתמיהות ט"ז ר"ס ש"ח על נושאי הסכין בחגורה בשבת:

ועדיין בידו א' אין. וצ"ל דמשום דסתם צורך גופו של כלי בשבת הוא בידו א' דלא שכיחא שיעשה מלאכה כבידה בכלי בשתי ידיו בשבת ע"כ אמר עדיין בידו א' אין וכו' אך רבא דאמר דצריך למקומו בכלל צריך לגופו ופשיט דצריך למקומו שייך בשתי ידיו בכלי כביי כמדוכה שהוא צריך למקומה ע"כ אמר לחלק בין אדם א' לב' בני אדם ועיין רשב"א שנתקשה בזה:

איתיבי' ושוין. עמ"ש רשב"א דאביי הקשה ממדוכה אע"פ שידע לתרץ ר' נחמי' משום דלר' נחמי' מותר צריך למקומו דהוה תשמיש המיוחד לו ע"ש. אבל קשה מ"ט לא תי' דעלי בסיכי זיירי כרבה. וי"ל בשלמא לרבה דלא התיר אלא בצריך לגופו של כלי והכא בעלי דקפיד עליו לעשות בו מלאכה אחרת לא הותר לצורך גופו. אבל לרבא דמתיר לצורך מקומו אפי' נימא דבעליו מיחדין לי' מקום מבלי לטלטלו לחוץ למקומו. מ"מ הך עלי כבר טלטלוהו חוץ למקומו שיחדו לו וקצבו עליו בשר לשמחת יו"ט ונהי דאסור להחזירו למקומו הראשון המיוחד לו דהוה לטובת הכלי כמחמה לצל דאסור. מ"מ אם יארע שצריך למקומו של עלי מ"ט לא נתיר להחזירו למקומו הראשון שיחד לו בעליו והוא ישמש במקומו שעומד העלי עתה ומש"ה לא הוה מצי לשנוי בסיכי זיירי. ואמנם יש עיון בס' נתיב החיים רסי' ש"ח:

ה"ג מחמה לצל. עיין תוס' מס' ביצה י"א ע"א דמוקמי לי' בסיכי וכו' ודלא כשמעתין. ודוחק לומר הואיל ואביי איירי התם. ואי ק' תוס' לב"ש א"כ לפי תי' תוס' ע"כ א"א אלא בסיכי זיירי דאל"כ תיקשי לב"ש א"כ ק' שמעתין אע"כ לא איכפת לן בדב"ש וק' תוס' אסיפא ושוין א"כ ק' אהתוס' ועיין פני יהושע שם. ע"כ נלע"ד בפשיטות כלפי דאמרי' התם ה"א ה"ה תברי גרמי ולהודיעך כחן דב"ה א"כ לפי אותה ההי"א דמתני' כח דב"ה אתא לאשמועינן ליכא לאוקמי במחמה לצל דא"כ תיקשי קו' תוס' דשמעתין ד"ה ה"נ. וע"כ צ"ל דהוה סד"א דאיירי בסיכי וכו':

בימי נחמי' בן חכלי' נשנית משנה זו. עיין ב"ק צ"ד ע"ב תוס' ד"ה בימי וכו' משמע דנחמי' רק לדורו תיקן וא"כ צ"ל כל הני חזרו והתירו הכל בימיו הי'. עיין תשו' מיימ' לספר משפטים סי' כ'. וצ"ע איך קאמר קנים ומקלות קודם התרת כלים נשנית והיינו בימי נחמי' א"כ איך פליג ר"א במקלות ור' יהושע ור' טרפון בגלוסטרא. ודוחק לומר דפליגי איך נהגו בימי נחמי' בשלמא סתמא מתני' ובריית' שלא הוזכר שם אומרו י"ל שנשנית מ"א שהי' בדורו אבל ר"א ור"י ור"ט שהי' אחריו יותר מג' מאות שנה קשה:

קודם התרת כלים נשנו. פי' רש"י מנין האחרון. היינו משום מדוכה שמלאכתו לאיסור פי' כן אבל אינך שמלאכתן להיתר ע"כ קודם מנין הראשון נשנו:

אמר ר"א קנין ומקלות וכו' נראה ר"א לטעמי' דס"ל כרבא כדלקמן קכ"ד ע"ב וכן אר"א ע"ש. א"כ ס"ל אע"ג דבהאי פורתא לא מיעפשא מ"מ לא גרע מחמה לצל ורבה לטעמי' דמחמה לצל אסור דחי שאני התם דבהאי פורתא לא מיעפשא וכ"כ בחי' רשב"א. מיהו רמב"ם פסק מחמה לצל מותר ואפ"ה פסק הך דקנין וצ"ל דס"ל דהוה שלא לצורך כלל וכן נראה מלשון תשו' רדב"ז דפוס ויניצאה סי' תשל"ז ע"ש. ועיין מנחות צ"ז ע"א מה שהקשו תוס' אפירש"י דהתם משמעתין ותו יש לדקדק הא גם לרש"י הוה רק מיחזי כבונה וסותר וא"כ הדר הוה שבות ועכצ"ל דהך שבות גזרו במקדש כמ"ש תוס' א"כ נימא משום טלטול והך שבות גזרו במקדש. ונלע"ד דהרי חזינן במקלות פליגי ר"א ורבנן וכ' תוס' יו"ט דלכ"ע אין שבות במקדש אלא רבנן ס"ל א"א בידו ובכתף חבירו והתירו שבות ור"א ס"ל אפשר בהכי ולא התירו שלא לצורך. וצריך לומר דקנין לכ"ע שלא לצורך הוא דאפי' דס"ד דר"א דהוה עכ"פ קצת צורך כמחמה לצל דמשו"ה הותר אחר התרת כלים מ"מ קודם התרת כלים כשנאסר לא מיקרי זה צורך כל כך להתיר שבות בשבילו ומשו"ה לא פליגי רבנן בקנים כדפליגי במקלות. והנה כל זה למסקנא דרבא התם במנחות דטעמי' משום איעפושי. אבל להס"ד דגזירת הכתוב הוא או מדרבנן לשום טעם שיהי' מסודר על זה ולא משום איעפושי. א"כ בודאי קשה אמאי לא התירו

שבות דטלטול כי היכי דהתירו טלטול מקלות לרבנן דה"נ צורך הוא לקיים מצוה דרבנן וע"כ דלאו משום שבות דטלטול דאותו לא החמירו במקדש כדמוכח במקלות ולא משום דמחזי כבונה וסותר. וי"ל אותו שבות החמירו אפי' במקדש. ועיין לקמן תוס' קכ"ו ע"א ד"ה והמונח שכתבו דבטלטול החמירו כמו בקנים ומקלות מ"ש מקלות תליא בפלוגתא דרבנן ור"א וקנים תליא בפירש"י הנ"ל אי משום בנין או משום טלטול ולמסקנא הוה טעמא משום דבפורתא לא מיעפשא והוה שלא לצורך כלל כנ"ל. ועיין רש"י בפסחים דפי' משום תיקון המקלות וצ"ע ואולי טעות סופר הוא וצ"ל טלטול המקלות. ובימי חורפי מצאתי דאתי לידי מכתב מכת"י רב א' בשמו מוה' ישעי' דיין מק"ק שויסבורג שכ' כוונת רש"י במנחות בונה וסותר היינו משום ביטול כלי מהיכנו ושמעתין רבה לטעמי' דלית לי' ביטול כלי מהיכנו וליכא אלא משום טלטול. עיין לעיל מ"ב ע"ב ומ"ג ע"א תוס' ד"ה ושני לי' וכו' ולפ"ז למסקנא דקיי"ל אסור לבטל כלי מהיכנו א"ש פסק רמב"ם דפסק מתני' דקנין ודפח"ח אע"פ שאין נ"ל אמת:

דף קכד.

אין סומכין הקדרה בבקעת. עיין מ"ש ר"ן בביצה דסוגיא דהתם פליג וס"ל הטעם משום דלא ניתנו עצים אלא להסקה וכל שאין תורת כלי עליו לא הותר אלא לתשמיש המיוחד לו דוקא. והנה למ"ש רשב"א בשם רש"י דלהכי לא שני רבא במדוכה ועלי כר' נחמי' משום דבצריך למקומו הוה כתשמיש המיוחד לו א"כ קשה הא משמע דאין סומכים בבקעת אלא לטלטלו לצורך מקומו מדלא תנן אין נוטלים בקעת לסמוך הקדרה אע"כ לצורך מקומו נמי אסור. וצ"ל דהיינו דפליגי הסוגי' דבמס' ביצה ס"ל צריך למקומו לא הוה תשמיש המיוחד לו משום סגי' לי' בהאי שינויי לא ניתנו עצים אלא להסקה ושמעתין דלא תי' רבא הא מני ר"נ היא ש"מ ס"ל למקומו הוה תשמיש המיוחד לו ע"כ הוצרך לאוקמא כב"ש והיינו דהאריך המקשן לצורך גופו ולצורך מקומו ומה רצה בזה האריכות הא מצורך גופו לחוד נמי קשה. ולהנ"ל א"ש דוקא מצורך מקומו פריך דאל"ה הו"מ לשנויי לא נתנו עצים אלא להסקה. וע"ש ברא"ש יש לר"ת שיטה אחרת וק"ל. ועיין מהרש"א ביצה ל"ג יש לדחות הנ"ל דאע"ג דטלטול ממקומו מותר מ"מ אסור להשתמש בו לסמוך בו הקדרה:

אלא אמר רב פפא הא ב"ש הא ב"ה. למסקנא י"ל לכ"ע יו"ט ושבת א' היא היכי דשניהם שוים באיסור דאורייתא אך הכא בהוצאה דלב"ה מותר מן התורה א"כ השבות דטלטול דאתי' מיני' דהוצאה נמי מותר אבל לב"ש דהוצאה אסור מן התורה ביו"ט נהי דיש

סברא להקל בשבות דטלטול ביו"ט משום דמלאכתו להיתר מ"מ גזרו יו"ט אטו שבת ואה"נ אי הוה לב"ה המלאכה דאורייתא אסור בי"ט. שפיר הוה גזרינן בהשבות דטלטול דאתי מיני' הוה גזרינן יו"ט אטו שבת. ומ"מ צ"ע לעיל כ"ג ע"ב גבי שמא יטה וביצה י"ח ע"א גבי שמא יעבירנה גזרינן יו"ט אטו שבת אע"ג דלענין הבערה והוצאה אינם שוים בדאורייתא וצ"ע:

דף קכד:

בי סדיותא בשמשא. יל"ד אי סבר כרבה מ"ט שאל לרבא אי לא רצה לשמוע לו. ותו מה אמר חזי לאורחים מה יועיל זה אי לית ליה אורחים השתא לא מיקרי צריך לגופו וצ"ע לכאורה. ועוד למה לדידי' אסור אם יחזור בו משמעותי' ויציית להוראת רבא. וי"ל עיין לעיל מ"ו ע"ב ובתוס' שם גבי מי יימר דמזדקק והנה הכא אמר רבא מותר לטלטל ממ"נ אי הי' השואל מסופק בהוראה לא שייך בהוראה מי יימר דמזדקק לי' ואפי' הי' סבר כרבה לחלוטי' ערב שבת והשתא הא דנפיל לי' מילתא בדעתו לחזור ע"י רבא ויהי' מוקצה לטלטל אפי' משום דלפי דעתו גם לכ"ע הי' אסורים עיין לקמן קכ"ז ע"ב תוס' ד"ה כאן וכו' ולא דמי לנדר וא"כ הי' אסור לטלטל. מ"מ אין כאן מוקצה דהרי אפי' לרבה נמי אי יזדמנו לי' אורחים ויצטרך להם יהי' מותר אפי' לרבה ע"כ מותרים עתה אפי' בלא אורחים ע"י הוראת רבא אך כשאמר שיש לו גם לאורחים א"כ המה מוקצה דגלי דעתו דכרבה הוה ס"ל אתמול לחלוטין א"כ ה"ל מוקצה לדעתו:

מתיב רב זוטרא מסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים וכו' ולא הומ"ל דראוי לשום מלאכה הוה בכלל כלים ושברי כלים היינו אין ראוים לשום מלאכה. דז"א דהא ביו"ט מיירי דראוי להסקה והוה ראוי למלאכה. ובזה נתיישבו דברי הרז"ה ריש מס' ביצה ונסתלק תלונות רמב"ן ע"ש דכיון דלהלכה ביו"ט אסור מה שאסור בלא"ה בשבת וא"כ אסור להסיק מטעם מוקצה כיון דבשבת אסור בהסקה וממילא אסור בטלטול אותן שברים שאין ראוים לשום מלאכה אחרת זולת ההסקה דהרי הסקה אסור הי' ובלא"ה דברי רמב"ן אינם מוכרחים דאי מותרים בטלטול ממילא מותר להסיקם. ז"א אפשר הטלטול מותר והשתמש אסור כמ"ש מהרש"א בביצה ל"ג ע"א ומג"א סי' תק"ט ס"ק ט"ו ע"ש. וכן מוכח בשמעתין דמוקמי הא דאין מסיקין בכלים כר' נחמי' וקשה לפמ"ש רשב"א לעיל בשמעתין דלרש"י מותר לטלטל לצורך מקומו לר' נחמי' א"כ אמאי אין מסיקין בכלים הא כשיטלטלנו לצורך מקומו יסיק בו. ואין לומר כשאין צורך למקומו איירי א"כ נוקמא גם ברייתא דמסיקין בין בכלים ובין בשברי כלים כר"נ והא כשצריך

למקומו והא בשאין צריך אע"כ נהי הטלטול לצורך מקומו מותר מ"מ אסור לשמש בגופו:

תני חדא מסיקין בכלים וכו' עיין מג"א סי' תק"ע סק"ב דמוכיח דלר"ש אפילו כלי שלם ובריא שנשבר מותר להסיק אפי' למ"ד מודה ר"ש בבעלי חיים שמתו. משום שכלי עומד להשתבר יותר מבהמה בריאה דאל"ה ה"ל למימר הא והא ר"ש הא בברי הא ברעועה וה"ל למימר הניחא למ"ד מודה ר"ש וכו' וכן יש להוכיח דלר' יהודה אפי' כלי רעועה מאתמול ונשבר היום ה"ל נולד דאל"ה ה"ל למימר הא והא ר' יהודה והא בשלם והא ברעועה ועיין במחצית השקל מ"ש על פי' חמד משה:

ועיין מ"ש מג"א עוד שם סקי"ג בשם ר"א ממיץ דתיקשי להסוברים בנין וסתירה גמורה שייך בכלים א"כ איך יסיק הא ה"ל סתירה גמורה וזה לא הותר לצורך אוכל נפש. ומה שתי' שם בס' ט"א דמיירי בכלי רפוי דלא שייך בו איסור סתירה. צ"ע א"כ הומ"ל אין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים נמי ר' יהודה היא ומיירי בכלי שאינו רפוי ומשום איסור סתירה ולא בשברי כלים משום מוקצה ונולד ואע"ג דהוה קצת דוחק לאוקמי ברייתא בתרי טעמא מ"מ עדיף טפי מלאוקמה כר"נ. וצ"ל תרי תנאי אליבא דר"נ כמבואר בביצה ל"ב ע"א דזה דוחק. ואולי י"ל דא"כ ה"ל לברייתא למתני אין מסיקין לא בכלים ולא בשברי כלים שאין עושין מעין מלאכתן אבל העשי' מעין מלאכתן ליכא בהו לא משום נולד ולא משום סתירה שכבר נשבר אע"כ לא מטעם סתירה אייתינן עלה. והשתא דאתית להכי י"ל בקיצור דודאי כל הני ברייתי' ומימרות דמיירי ממסיקין בכלים לאו בכלי שלם קאמר דא"כ ה"ל סתירה אלא בנשבר ועושין מעין מלאכתן קרי לי' כלים. ואין עושין מעין מלאכתן קרי לי' שברי כלי. והך דחקק קב בבקעת דמייתי מג"א הנ"ל נמי מיירי דשוב נשבר ועושה מעין מלאכתו. וא"ש נמי דלא שייך שוב בל תשחית שנדחק מג"א דכיון שכבר נשבר אע"ג שעושה מעין מלאכתו מ"מ אין דרך לשמש בגיסטרא וכן משמע קצת לעיל כ"ט ע"א דפריך מכי אדליק בי' פורתא וכו' וק' מאי פסקא דפורתא הא אכתי ראוי לעין מלאכתו וה"ל למימר מכי אדליק רובא. אע"כ כבר נשבר ולא נשתייר אלא כעין מלאכתו. ובפורתא נתבטל גם מזה:

דף קכה:

אמר ר' יוחנן לא שנו אלא בשוכח. לפמ"ש תוס' לעיל קכ"ג ע"א ד"ה האי פוגלא וכו' דמניח ע"מ ליטלו דינו כשוכח ה"ל למימר לא שנו אלא במניח ע"מ ליטלו דשייך יותר באבן שבחביות דאיך שכח שם אבן ומאי שייטי התם עיין מלחמות ה'. וצ"ל אה"נ

ברישא דמטה על צידה הומ"ל הכי אלא משום סיפא דמגביה להדי' דה"ל טלטול גמור ולא רק מן הצד אלא טלטול ולא הותר זה במניח ע"מ ליטלו כמ"ש תוס' לעיל סוף ד"ה פוגלא הנ"ל. מיהו רש"י לא ס"ל בהא כשיטת תוס' דמניח על מנת ליטול הוה כשוכח כדמוכח לעיל נ"א ע"א תוס' ד"ה או שטמן וכו'. ושפיר פירש"י לקמן קמ"ב ע"ב לא שנו דהתם ארישא. ומה דפירש בשמעתין אסיפא מגביה ומטה עיין מהרש"א יפה תי' במגיני שלמה ס"פ במה טומנין דרש"י ס"ל דמטה על צידה הוה רק כמו טלטול מן הצד ואפי' במניח ונעשה החביות בסיס מ"מ שרי להטותה ולנער האבן. ולפע"ד ה"ל למימר מרגניתא דלקמן קמ"ב דבעל מימרא הוא רב הונא ולרש"י ס"ל לר"ה טלטול מן הצד אסור כדפי' רש"י גבי האי סליקוסתא כמ"ש תוס' בשמו לעיל מ"ד ע"א בסוף הדיבור ע"ש וא"ש לא שנו ארישא. ומשוה"נ אמר רב הונא התם במעות שעל הכר לא שנו וכו' אע"ג דלרש"י הוה ניעור זה כעין טלטול מן הצד וא"ש:

נעשה בסיס וכו'. עמ"ש רש"י לעיל מ"ט ע"א ד"ה ניטל כיסוי וכו' ע"ש צ"ל אבן שעפ"י החביות שאני בשלמא התם גיזי צמר באו לשמש הקדרה וכיסיו ולא נעשה הקדרה וכיסיו בסיס להן אבל אבן שעפ"י החביות הוא והחביות ביחד הם כלי א' ואין הכיסוי משמש להכלי אלא הכלי והכיסוי שניהם משמשים להמאכל שבתוכם וחשיב האבן ונעשה החביות בסיס להאבן:

אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן הכל מודים וכו' פשטיות דמתני' משמע דלענין מוקצה אייריגן דבהכי אייריי מתני' אבן שבקרוי' וזמורה שהיא קשורה. וכן מתני' דבית אחיזה הכל מטעם טלטול ולא מטעם בנין. ומתני' דנגר הנגרר מטעם בנין הוא כמתני' דדלת שבמוקצה. ומש"ה פירש"י במתני' דחבל נגרר בארץ משמע הא אינו נגרר אע"ג שראש התחתון נגרר בארץ מתיר ר"א וכבר נתעורר בזה בס' אבן עוזר ולהנ"ל ניחא דרש"י פי' מתני' כדרכו לפי הס"ד והפשוט ואיירי ממוקצה ולזה סגי אם רק ראשו העליון תלוי והתחתון נגרר ובלבד שלא יהיה החבל נגרר. אמנם אתא רבב"ח וחדית לן דמטעם בנין אתאינן עלה ואז בודאי בעי' שיהי' ראשו התחתון תלוי באויר ויבואר לפנינו אי"ה:

דאין עושין אהל עראי אפי' ביו"ט. הא דפשיטא לי' הכי היינו ממתני' דר"פ תולין דאסרו לתלות המשמרת אפי' ביו"ט אלא דר"א מתיר מטעם מכשירין כמבואר שם אבל בלא"ה כ"ע מודים דאין עושין אהל עראי ביו"ט ומדחזינן הכא דפליגי בפקק ש"מ דבתוספת הוא דפליגו. אלא שיש לעיין מנ"ל לר' יוחנן לחלק בין תחלת עשיית אהל להוספה דלמא אין לחלק בכך דהא הבונה כ"ש חייב וה"ה בבנין עראי מדרבנן ודלמא משנה דר"פ תולין דמיירי באהל למעלה דהוא חמיר בין בתחלה בין בהוספה והכא בעשיית מחיצה

מותר לרבנן אפי' תחילת עשי' ואין שום סברא לחלק בין הוספה להתחלה. וי"ל ס"ל לרש"י דחלון כולל ארובה שבגג ומן הצד. דנהי דארובה הוא דוקא בגג מ"מ מדלא נקט פקק המאור כדלקמן פקקו המאור בטפיח ונקט חלון שכולל שניהם כמו חלוני רקיע וה"נ מיירי למעלה בגג ובדופן מן הצד ולכן לקמן ר"פ תולין כ' רש"י ארובה ובשמעתין פירש"י חלון מן הצד דהוה תוספת עראי על בנין קבוע כפי' ר"ן ע"ש. ומש"ה משמע ממתני' דבין מן הצד ובין בגג מתיר וע"כ לחלק בין תוספת להתחלת בנין וק"ל:

ואצ"ל ביו"ט. יש לדקדק מה לי שבת מה לי יו"ט הא אין בין שבת ליו"ט. וי"ל עפמ"ש תוס' לעיל צ"ד ע"א ד"ה והרודה וכו' דביו"ט שרי בנין מן התורה מטעם מתוך ומדרבנן אסור משום דמיחזי כעובדא דחול וקמ"ל הכא דאפ"ה אין עושין אהל עראי אפי' ביו"ט וכו'. ומיהו ר"א שמותי הוא מתלמידי שמאי דלית לי' מתוך ואין לחלק בין יו"ט לשבת: ועיין תוס' דשמעתין סוף ד"ה בין קשור וכו' שכ' ראיה ממי שהוציאוהו מ"ד ע"ב ודבריהם צ"ע כמ"ש מגיני שלמה התם למסקנא דלרשב"ג לא בעי קשירה. אבל לר' יהודה דבעי קשירה י"ל אפי' בתוספת אהל נמי בעי קשירה. ולכאורה י"ל מאי דוחקי' דש"ס לאוקמי ברייתא קמייתא בדופן שלישית משום דקדוק קל דקתני דופנה. ואידך בדופן רביעית וצריך למיפסק ברייתא בסכינה חריפתא דהא אדם דברייתא ע"כ בדופן שלישית מיירי מדקתני כדי שיאכל וישתה וישן כפירש"י שם והוא דחוק לאוקמי ברייתא קמייתא בדופן רביעית ואע"ג דלא הוה רק תוספת אהל מ"מ אסור כר' יהודה דצריך לקשור. ואידך ברייתא בדופן שלישית ומשום מצות סוכה הקילו ואע"ג דכ' תוס' בשמעתין ד"ה ומדבריהן שלא התירו בנין לצורך מצוה י"ל היינו בשבת אבל ביו"ט דאפי' בנין גמור מותר מן התורה משום מתוך וא"כ בנין עראי מותר לצורך מצוה ומדלא מוקמינן הכי ש"מ פשיטא להש"ס דאפי' לר' יהודה דבעי קישור בנגר מ"מ בתוס' בנין לא בעי קישור ולא ה"מ לאוקמי בדופן רביעית ואסור משום דצריך לקשור דהא לא בעי קישור ושפיר הוכיחו תוס' דמדלא מוקמינן הכא ש"מ דדופן רביעית שהוא תוספת אהל לא בעי קשירה אפי' לר' יהודה וא"ש. מיהו זה הוא להתוס' אבל לשיטת רש"י לא מוכח מידי דס"ל מן הצד לא שייך בנין עראי כלל וכ' מגיני שלמה דלא קשי' מעירובין מ"ד משום דהתם הסכך שהוא הגג צריך להדופן דבלא דופן לא מתכשר הגג ה"ל דופן שלישית כמו אהל דגג. וא"כ לא ה"מ לאוקמי בדופן רביעית ומשום תוספת דבעי קשירה דז"א דדופן רביעית דאין הסכך צריך לה לית ביה איסור בנין עראי כלל וק"ל:

אין עושין אהל עראי. פירש"י אבל מחיצה מותר לצניעות כדאמרינן בעירובין בעובדא דשמואל וכו'. מדקדוק לשונו שכ' לצניעות משמע דוקא לצניעות אבל מחיצה להתיר

איסור הוה בנין והיינו כר"ת וא"א לומר כן מדמחק הגירסא פ"ק דסוכה וגרס מהיכן הביאום וכמ"ש תוס' שם בסוכה ע"ש. ע"כ נלע"ד דלצניעות שכ' רש"י אינו כמו לצניעות בעלמא דקאמר הש"ס בעירובין דהתם הוה שלא להתיר והכא כוונת רש"י לצניעות להתיר תשמיש וכמחיצת מהר"מ ועיין מג"א סי' שט"ו סק"ג וט"ז סי' תקי"ד סק"ב. ועיין לשון רש"י בפסחים ו' ע"א ד"ה עושה לו מחיצה וכו' ומיהו האי דלעיל לא אפשר לי' במחיצה עכ"ל והיינו טעמא משום דהתם בעי מחיצה בבנין קבוע וכמ"ש בזה מג"א סי' ת"מ סק"ד ע"ש:

ומה שהקשו תוס' הא אפשר להביא הסדינים דרך מלבוש. לכאורה י"ל דלא סגי בסדין בלי רצועות לקשור בעמודים וע"כ להוציא כעין כילה וכסכסי' לקמן קל"ט ע"ב. והכא כיון דצריך לרצועות חשיבי כמו ציצית ולא בטיל וחייב עליהם. א"נ י"ל דודאי אין סברא שהפשיטו סדיניהם ופרסו על העמודים ועמדו ערומים בלי לבוש אין זה סברא ואם יתעטפו סדין על גבי סדיניהם ס"ל לרש"י דאסור לצאת בזה לרה"ר כמ"ש רש"י ותוס' לעיל נ"ט ע"ב ד"ה תרי המייני קאמרת ע"ש. ואף על גב דרש"י פירש להההוא דסוכה דלא הוה ברה"ר כ"א בחצר שאינו מעורבת וההוא עובדא ר' ישמעאל בר' יוסי הוה ואיהו ס"ל לעיל ס"ד ע"ב דכל מה שאסרו לצאת ברה"ר מותר לצאת בחצר. ופירשו תוס' ד"ה רבי ענני בר ששון אפי' בחצר שאינה מעורבת ע"ש. מ"מ רש"י שם ד"ה אסור לצאת לחצר מפרש לי' בחצר מעורבת אבל שאינה מעורבת לא. ולאו דוקא אשה ה"ה איש כמבואר בתוס' מנחות ל"ו ע"ב סוף ד"ה אי קסבר וכו' ע"ש נמצא רש"י לשיטתו א"ש:

דף קכו.

בין קשור בין שאינו קשור והוא שמתוקן. כבר כתבתי לעיל שדברי תוס' צ"ע במ"ש סוף ד"ה בין קשור מעירובין מ"ד ומאי ראי' מהתם דלמא למסקנא אתי' כרשב"ג וכן הק' מגיני שלמה. ולפע"ד להגיה בתוס' וצ"ל עירובין צ"ד והיינו שמואל נגיד לגלימי' ולא הי' מקושר ואיהו הא פסק כר' יהודה בנגר דבעי קשירה אע"כ אפי' אי טעמא משום בנין מ"מ תוס' אהל לא בעי קשירה אפי' לר' יהודה א"כ מאי פריך מפקק לנגר אע"כ שמעתין משום טלטול ולא משום בנין. מיהו כל זה תוס' לשיטתו אבל לרש"י דלא שייך בנין עראי במחיצה א"כ לק"מ מגלימא דשמואל דבמחיצה מן הצד הוה ויפה פירש שמעתין משום בנין. גם הכרח השני שכ' תוס' ד"ה והמונח וכו' דמדמייתי על ההוא דקנה הך דחריות ש"מ משום טלטול. גם זה לק"מ לרש"י דמפרש לקמן לר' יוחנן בעי תורת כלי מלבד לאותו דבר שהוכן לכך והשתא שפיר אע"ג דהך דקנה מיירי משום בנין ונימא נמי

מתקן דרשב"ג היינו שהי' ראוי לנעול בו כראוי ויהי' כלי מוכן לזה מ"מ אין מועיל זה לאיסור טלטול לר' יוחנן דבעי עוד תורת כלי אחר. וכ"ת דרשב"ג מיירי נמי מזה שהוא מתוקן בתורת כלי אחר להפוך בו זיתים על זה הקשה מחריות דהא רשב"ג בעלמא לא בעי תורת כלי וא"ש. אך תוס' לטעמי' דס"ל לקמן ד"ה וכי תימא וכו' דלא בעי תורת כלי אלא לאותו דבר נמצא אי ס"ד קנה נמי מתורת בנין ורשב"ג בעי מתוקן לבנינו וממילא איתקן נמי לטלטול ולק"מ מחריות ושפיר הוכיחו לשיטתם דשמעתין משום טלטול ולא משום בנין:

ולכאורה שיטת הרי"ף נוטה לדברי תוס' הללו דאי טעמא משום בנין אין להשוות פקק לנגר שהוא תחלת בנין צריך קישור משא"כ פקק. ושמעתין דמשוו אהדדי מפרש משום טלטול ורי"ף פסק כשמואל דעירובין דמפרש משום בנין מש"ה פסק בנגר דבעי קישור ופקק לא בעי קישור. וקנה דשמעתין מיירי כעין מפתח לא כעין נגר וכשיטת ר"ת. אבל אי אפשר לומר כן דמנ"ל למיפסק הכי דלמא ע"כ לא קאמר שמואל משום בנין והלכה כר' יהודה משום דאיהו ס"ל לעיל ס"פ במה טומנין דחשב סגי' א"כ קשה ליה למימר דר' יהודה בעי קשר משום טלטול דבהא בחשב סגי' ע"כ דחיק ומפרש ליה משום בנין אבל להרי"ף דפסק כמ"ד חשב בעינן שפיר י"ל בנגר בעי קשר משום טלטול וכמ"ש מהרש"ל ומהרש"א בשמעתין דלמאן דבעי חשב י"ל בנגר בעי קשר וה"ה פקק ומנ"ל להרי"ף להקל בפקק אע"כ הא ליתא:

והר"ן כ' ביישוב הרי"ף דנגר שהוא מוקצה ונוטלו מבין העצים בעי קשר אבל סתם פקק א"א שלא התקינו לאורך ורוחב החלון וכבר ניתן בחלון למודדו מע"ש ה"ל כמו ישב דחריות לא בעי קשר אלו דבריו. וצ"ל הא דפריך ש"ס מפקק אנגר היינו להס"ד לא ידע שיש שום תקנה לטלטול כ"א קשר אבל לבסוף דרשב"ג סגי' לי' אפי' בחשב. א"כ עכ"פ לדידן בעי' ישב ובישב מיהו סגי וא"כ הוה קשר דנגר במקום ישב. ופקק שנתכוין למדת החלון מע"ש ה"ל כמו ישב כצ"ל להר"ן אליבא דהרי"ף ועיין עוד בסמוך אי"ה:

ולימא בר בין תלוי וכו' פירש"י אמאי פשיט ליה לקולא. והקשה אבן עוזר מ"ט לא פירש בקיצור דהא בהדיא אמר ר' יהודה דבעי קישור וכו' ותו איך משני לי' אנא דאמרי כרשב"ג אכתי תיקשי אמאי פשיט מר לקולא כרשב"ג ולא כר' יהודה לחומרא. ונלע"ד משום דאמר רבב"ח אר"י כמחלוקת כאן כך מחלוקת בנגר הנגרר וי"ל בשני אופנים או דממש מחלוקתן שונות וכי היכי דבעי' התם קישור לר' יהודה ה"ה הכא בפקק ולחומרא. או י"ל דלא ממש כי התם אלא כי היכי דבנגר כשהוא מונח הוה בנין גמור וע"י הקישור נעשה רק כמוסיף ושרי ולא בעי תו תלוי דמוסיף על אהל עראי שרי כך מחלוקתם כאן

דמוסיף על אהל עראי ושרי. אלא דבפקק במונח הוה נמי רק מוסיף ולא בעי קישור ולקולא. ע"כ שאיל לי' מ"ט דפשיט מר לקולא נימא לחומרא והשיב אנא דאמרי כרשב"ג דאמר אפי' בקנה שהוא נגר לא בעי קישור מכ"ש בפקק דאפי' ר' יהודה מודה ואין לעשות פלוגתא רחוקה דלרשב"ג אפי' נגר לא בעי קישור ולר' יהודה אפי' פקק ליבעי קישור לא אמרי' הכי. ולפ"ז לפסק הלכה אע"ג דבנגר פסקינן כר' יהודה מ"מ בפקק לא בעי קישור וכפסק הרי"ף:

ולימא מר וכו' פירש"י לר"א ה"ל כבונה בו לכתחילה אין פירושו כבונה בו בתחלה אלא כמוסיף על אהל לכתחלה מבלי שהותקן מתחלה לכך:

ואמר רבב"ח אמר ר"י כמחלוקת כאן וכו' ותו מייתי ואמר ר"י בר אבא משמי' דעולא מאן תנא נגר הנגרר ר"א הוא. הנה לעיל ל"א ע"ב פליגי לעולא כיון דכתיב ע"פ ה' יחנו כסותר ע"מ לבנות במקומו דמי. ור' יוחנן לא ס"ל האי דרשא ועיין הך דרשא ג"כ בעירובין נ"ה ע"ב. ובירושלמי איכא למ"ד דלא מחייב משום בונה אלא ע"ג קרקע ופריך מקרשים במשכן ומשני אדנים כקרקע דמי כיון דכתיב ע"פ ה' יחנו וא"כ למאן דלית לי' ע"פ ה' יחנו לא הוה אדנים כקרקע ואפ"ה הוה קרשי המשכן בנין ויש לחייב אפי' אינו בונה ע"ג קרקע. והנה יש להבין מ"ט לא יחשב נגר בנין גמור כתוחב קרש בתוך האדן. וצ"ל כנ"ל דהקרש הוה כקרקע משום דכתיב ע"פ ה' יחנו משא"כ נגר עיין רש"י ותוס' עירובין ק"ב ע"א ד"ה נקמז וכו'. ולפ"ז י"ל עולא לטעמי' דס"ל ע"פ ה' יחנו מש"ה הוה נגר בנין עראי ודומה לפקק. אבל למאן דלא ס"ל ע"פ ה' יחנו הוה בנין קבע ואינו דומה לפקק לכן מייתי גם מר' יוחנן דלית לי' ע"פ ה' יחנו ואפ"ה אמר כמחלוקת כאן. וי"ל נמי סברא בהיפוך דנגר דין הוא שלא יהיה בנין קבוע משום שאינו מבטלו שם שהרי חוזר ונוטלו משם וחוזר ונותנו ונוטלו תמיד ולכך עשוי מתחלה משא"כ קרשי המשכן כשנטלם משם אינו חוזר ונותנו אלא במקום אחר והוה בנין אחר במקום אחר. ור' יוחנן לטעמי' דלית לי' ע"פ ה' יחנו דהוה קרשים סותר ע"מ לבנות במקומו. אבל למאן דס"ל דקרשים הוה סותר ע"מ לבנות במקומו הוה נגר בנין גמור כמו קרשים ולא דמי לפקק. קמ"ל גם עולא אמר מאן תנא נגר ר"א ומדמה נגר ופקק להדדי:

המונח במקדש. עיין פי' רבינו יהונתן שברי"ף עירובין שפי' דמונח אסור מדרבנן כיון שאין בו שום היכר נראה כעץ בעלמא שהוא אסור לטלטל וה"ל בנין קבוע דמבטל ליה התם. פי' כיון שאסור לטלטלו נמצא אם נתנו בדלת אסור ליטלו משם בשבת ומבטלו שם לאותו שבת וה"ל בנין דאורייתא והשתא נהי דהנגר הזה אינו מוקצה ומותר ליטלו ולא מבטלו התם מ"מ מדרבנן אסור דמחזי כעץ בעלמא. אמנם זה הוא דעתו של ר' יהודה

אבל שמואל הכריע להקל בנגרר כר' יהודה אבל נגר המונח אסור מן התורה דהוה בנין גמור כתוחב יתד בכותל ע"ש שזה הוא כוונתו. ובזה יובן תועלת גלוסטרא ובוכנא דאז לא מתחלף בעץ בעלמא ולא מבטיל לי' התם:

כל שקשור ותלוי וראשו מגיע לארץ. להתוס' דהוה משם טלטול כ' שהחמיר במקדש כמו קנים ומקלות. עמ"ש אני עני לעיל קכ"ד ע"א גבי קנים ומקלות מפירש"י ותוס' דמנחות. אמנם מ"ש תוס' מש"ה מחמיר ר"א במדינה משום דהוה תשמיש בית צ"ע א"כ לא מקשו תוס' בסמוך דשמואל אדשמואל דהא תשמיש בית שאני וכן לקמן דפריך מחריות אדרשב"ג דקנה מאי קושי' דלמא תשמיש בית שאני ולא שייך בזה תי' מהרש"א. וכן מאי קאמר לקמן נגר נמי סתמא דלמא ראה רבי דבריו של ר"א בטלטול שהוא תשמיש בית וקבע הלכה כמותו וראה דבריהם של חכמים בבנין והיינו פקק שיש עליו תורת כלי כמו טפיח וקבע הלכה כחכמים ומ"ט דר"י נפחא לפסוק בפקק כר"א. ע"כ נלע"ד אע"ג דבהרז"ה מבואר דסברא דתשמיש בית סברא פשוטה היא מ"מ צ"ל דהתוס' לא ס"ל הכי אלא לר"א דמחמיר בתוספת עראי כפקק ודומה. והשתא נהי דבנגר לא שייך בנין משום דאינו מבטל ליה התם מ"מ כיון דאי הוה מבטל ליה הוה בנין א"כ השתא הוה תשמיש בית ומחמרינן בטלטול דילי' אבל רשב"ג דמתיר קנה מונח ולית לי' איסור תוספת אהל כלל לא שייך לומר דאוסר טלטול משום תשמיש בית ושפיר פריך מחריות. וכן לקמן פריך שפיר נגר הנגרר נמי סתמא הוא ואי ס"ד בפקק ס"ל לרבי וסתם כרבנן דליכא משום תוספת ממילא לא בעי נגרר קשור ותלוי משום תשמיש בית. וכן נמי רמי תוס' שמואל אדשמואל לפי הס"ד דתוס' דשמואל נמי מפורש נגר משום איסור טלטול ותוספת אהל לית לי' כר"א א"כ לא שייך חומרא דתשמיש בית וקשה הא שמואל ס"ל חשב ולא בעי קשר וא"ש הכל בעה"י. אך קשה לי מאד לומר דקנה לשיטת ר"ת דמוקי במפתח איך יאמר עליו שהוא תשמיש בית ומש"ה בעי קשור ותלוי'. ומה יתרץ ר"ת את"ק דרשב"ג מ"ט בעי בקנה קשור ותלוי וצ"ע:

כל כסויי הכלים וכו' לפירש"י בעי ר' יוחנן תורת כלי מלבד מה דחזי לכסוי' בו כליו. וצ"ל כמ"ש הראשונים דבשלמא חרס קטנה לעיל קכ"ד ע"ב אתי מכלי גדול אבל הכסוי אינו נחשב כמו הכלי עצמו דנימא כשאינו עליו הוה כבא מכלי גדול זה לא נימא וה"ל כצרורות ועפר אי לאו דיש לו תורת כלי לשום דבר. ונ"ל דזה הוכיח ר' יוחנן מהך מתני' דפליגי בכלי דמחברי בארעא אי בעי בית אחיזה או לא ואי ס"ד דכסוי כלי שייך לכלי פשיטא דככלי גופא דמחברא בארעא דמי דמסברא זו כ' ר"ן להקשות על רמב"ן לעיל

קכ"ה ע"א גבי תנורא דמתא מחסי' ע"ש והיינו דקבע ר' יוחנן דינו אהך מתני' ולא אמתני' דר"פ כל הכלים וכו' וק"ל:

דף קכו:

דרש ר' יצחק נפחא וכו' בעירובין צ"ב ע"א קאמר. מכללא דלרב אסור לטלטל. וקשה מנ"ל דלמא לרב נמי כיון שהותרה הותרה ואהדר אפי' משום כדדרש ר"י נפחא הלכה כר"א ואאי' בתוס' בעי קשור ותלוי. בשלמא לרש"י דלא שייך בנין במחיצה א"ש אלא לר"ת קשה נהי דלא הוה מחיצה להתיר מ"מ כתוספת מיהת הוה. וצ"ל אה"נ אלא דלא ניחא לש"ס למימר שיהי' רב נגר מעשה רב דפוקקין ומודדין:

הודות לאל הטוב. שעזרני בפרק טו"ב הוא אל חי. יעזרני בפרק ח"י:

השתא חמש מפנין ד' מיבעי. לעיל ס' ע"ב כ' תוס' דפשיטא למקשן דטובא לא שרינן. ואפ"ה אסיק שמואל אפי' טובא נמי והוא דחוק. ולכאורה י"ל למ"ד לקמן הכנסת אורחים כביטול בהמ"ד א"כ אי מירי מתני' בטובא והיינו שצריך לפנות מקום לאנשים הרבה וזה שכיח בבהמ"ד טפי מבאורחין דאין בהמ"ד בלא תלמידים הרבה משא"כ אורחים דיו שיזדמן אורח א' לבעה"ב א' א"כ ה"ל לאקדומי בהמ"ד קודם להכנסת אורחים. אע"כ דטובא לא רק ד' וה' לאחד ותו לא וא"כ אורח א' שכיח טפי בכל בית ובית משא"כ בהמ"ד הוא א' בעיר ע"כ הקדים אורחים לבהמ"ד ומש"ה פריך בפשיטות השתא ה' ד' מיבעי והכי ס"ל לר"ח ור' יוחנן לקמן דס"ל הכנסת אורחים כביהמ"ד נמי ס"ל ר"פ משילין כר"ח דשמעתין. ואמנם שמואל ס"ל כרב דימי מנהרדעא דקבלת אורחין חשוב טפי לכן אקדמי' ולעולם אפי' טובא נמי וא"ש. ולא תיקשי א"כ למאי דקי"ל כר"ח ה"ל למיפסק כר' יוחנן ואנן קיי"ל דגדול יותר מבהמ"ד כדפסק ריי"ף. י"ל לא ממתני' פסקינן הכי אלא מקרא דגדול אפי' מהקבלת פני שכינה. ואמנם ר' יוחנן ורב דימי לא מייתי מקרא דס"ל האי שם חול ואנן קי"ל קודש. ולזה נתכוונו תוס' לקמן ד"ה דכתיב וכו' שנתקשה בתשו' שער אפרים ע"ש סי' ס"ד דף ל' סוף עמוד ד':

אר"ח ד' מחמשה וה' מאוצר גדול. דעת הרז"ה נראה דלא משום אשויי גומות דא"כ ה"ל למימר מיד דלמא אתי לאשויי גומות אע"כ טעמי' דר"ח משום הכירא שישאר עכ"פ קופה א'. ועדיין שייך אשויי גומות במקום שפינה ממנו הד' קופות והמ"ל ובלבד שלא יגמור פי' שלא יפנה הקרקע לגמרי וישארו בתחתיתה תבן עיין לשון רמב"ם ותבין. אלא שר"ח לית ליה הך חששא דאשוי' גומות ע"כ מוקי למתני' כר' יהודה. אבל אה"נ מצינן למימר פלגא כר"ח ופלגא כשמואל ולחנם השיג רמב"ן בזה:

והנה ברמב"ם בחיבורו מבואר דנהי דלצורך מצוה מתחיל באוצר תחלה מ"מ לדבר רשות לא יתחיל. ולפ"ז ברייתא זו דלא יתחיל באוצר נפקא מיניה גם לר"ש דקי"ל כוותי'. ובפי' המשנה לרמב"ם מפרש דאפי' לשמואל דאפי' טובא היינו לדבר מצוה אבל לדבר רשות אין מפנין אלא ד' וה'. ולפ"ז השקלא וטריא דש"ס דמפרש במשוי. ואיבעי דלפי האורחין נפקא מיני' לשמואל בשלא לצורך אורחים ובהמ"ד ואף על גב דפשיט לי' מרבי שעימר לצורך תלמידים מ"מ י"ל דהאיבעי הוא לר"ח ולשמואל לכל מר כדאית ליה ופשיט מרבי לר"ח עכ"פ ומיני' נשמע גם לשמואל ואין הכרח דס"ל לריף כר"ח מדמייתי הך שקלא וטריא. מיהו רמב"ם דמפרש דלא יתחיל לדבר הרשות ואפ"ה פסק כר"ח שפיר השיג הראב"ד דמזכה שטרא כבי תרי עיין וק"ל:

דף קכז.

ולטעמיך רבי בדנפשי' עימר. פי' תוס' כל השדה כולה. ור"ל אבל לצורך עומר דהא כל א' צריך לפנות לצורכו אבל מפירש"י משמע שלא עימר כלל דאין דרכו של נשיא לעמר וא"כ ציוה לאחר שיעמר עבורו וכ"כ בכ"מ דשלוחו יכול לפנות עבורו:

גדולה הכנסת אורחין כתבתי לעיל במתני':

אוכל פירותיהן בעה"ז. עיין תוס' ומ"ש מהרש"ל ומהרש"א שדבריהם מגומגמים ויש ט"ס ועיין הראנ"ח בס' אמרי שפר פ' צו. והנלע"ד ע"פ מ"ש המפרשים בהא דלכף זכות רוצה לומר באדם השקול בכף מאזנים ידונוהו לזכות. ועיין רע"ב פרקי אבות. והנה כי כן כלפי דאמרינן לקמן מן השמים ידונוהו לזכות היינו שאם הי' שקול יכריעוהו לזכות משמים מדה במדה. וא"כ אי ס"ד ס"ל לר' יוחנן שכר מצוה בהאי עלמא איכא בכל המצות והני ששה אי הי' שקולה מכרעת א"כ מאי קמ"ל ר' יוחנן דהדן לכף זכות הוא בכלל הני ששה למאי נ"מ שאי שקולה מכרעת הא בלאה"נ כך היא מדה במדה כשם שהוא דן לכף זכות כך משמים יכריעו הכף לזכותו ומאי קמ"ל ר' יוחנן אע"כ ס"ל לר' יוחנן בכל המצות שכר בהאי עלמא ליכא ובהני ששה איכא פירותיהם בעה"ז והשתא קמ"ל דהדן לכף זכות הוא בכללם ולזה נתכוונו תוס' אלא שצריך הגהה:

דף קכז:

מעשה באדם אחד וכו' עיין תשו' רמ"ע מפאנו סי' ס"ג שכ' בשם שאילתות דאותו בעה"ב הי' ר"א בן הורקנוס והשכיר היה ר"ע כשהי' עם הארץ וכ' מזה יש להבין שגם כשהי' ע"ה הי' בעל מדות טובות שדן לזכות כל כך את בעה"ב. ומוסיף אני שמזה יש ללמוד

שאפי' ע"ה בעל מדות טובות שונא חכמים שהרי ר"ע אמר ס"פ אלו עוברין כשהייתי ע"ה וכו'. והקשה שם באותה תשובה מה הועיל שהקדיש לבדק הבית הא קיי"ל דמוציא מיד הגזבר רק מוסיף דינר ופודה הנכסים עיין שם. ולע"ד לק"מ דודאי לא הקדיש כל נכסיו דהא ר"א הנ"ל ס"ל שלהי עירוכין כ"ח ע"א דאסור להקדיש כל נכסיו ואם עבר והקדישן אינו קדוש אע"כ לא הקדיש אלא אותן שלא היה מושכרים ביד אחרים שמאותן בלאה"נ לא יהנה הורקנוס בנו עד שתכלה זמן שכירתן ואולי אז יעסוק בתורה ואי לא עוד יקדישם ועכ"פ עתה לא הקדיש הכל. וממילא אין השכיר גובה מההקדש כיון דאיכא בני חורין אחרי ככלות זמן שכירתן. ולפ"ז הי' צריך לכל אלו האמתלאות ובתשו' מהר"ש הלוי סי' כ"ג נתקשה בזה:

תן לי שכרי. בתשו' ר"ש הלוי חח"מ סי' כ"ג הנ"ל הקשה לר"ת דשכר שכיר צריך למכור פרקמטי' בזול א"כ מאי התנצלות בפרקמטי'. ודבריו תמוהים תיקשי לי' בפשיטות אמאי לא א"ל תן לי אותה פרקמטי' אע"כ היינו בהמה וכרים וכסתות שתבע ממנו וזה הי' פרקמטי' שלו:

התירו לי כל נדרי. יל"ד מאי כל נדרי וי"ל דלפמ"ש לעיל שזה היה ר"א הגדול ואיהו ס"ל בעירוכין כ"ג ע"א דאין שאלה בהקדש א"כ איך התירו לו נדרו. ולכאורה יש ראיה מכאן לדעת הסוברים דבחרטה אין שאלה אבל בפתח יש שאלה אבל להחולקים קשה. ונ"ל דנדר איזה נדרים בב"א כגון קונם בשר ויין עלי וכן נכסי הקדש. וכיון שיש שאלה על בשר ויין יש שאלה להקדש דנדר שהותר מקצתו הותר כלו. והיינו ואגב הותר נדר הקדש ג"כ:

בב"י יו"ד סוף סי' ק"ס מייתי שיטת הר"א דבשכר שכיר ליכא משום ריבית ונחלק עליו ע"ש. ויש להביא ראיה מהאי עובדא דאל"כ איך יהיב לו משא ג' חמורים וכו' ע"ש בש"ע סי' ק"ס סעיף ד':

מעשה בחסיד אחד. פירש"י ר"י בר אלעאי וכו' ובברכות ר"פ מי שמת שהקניטתו אשתו לא פי' כן וכ' בה"ז בתמורה בשם הגאון מו"ה העשיל ז"ל דהכא אתי למימר דעכ"פ ריב"ב לא הוה דאיהו ס"ל פ' הי' קורא בעל קרי מותר בד"ת ע"ש ועיין מס' ר"ה ט"ז ע"א תוס' סוף ד"ה בפסח וכו':

כיון דחזיא לכהן שפיר דמי. עיין מ"ש תוס' ולעיל מ"ו ע"ב ד"ה מי יימר דמיזדקק לה בעל וכו' ואמנם שם מ"ז ע"א כתב הר"ן דלא כהתוס' אלא כל דלא חזי לבעליו הוה מוקצה לכל ועיין מג"א סוף סי' ש"ח. וצ"ל דס"ל להר"ן כרשב"א דשמעתין שאני תרומה לכהן דלא חזיא אלא לכהן משא"כ מאי דחזיא לי' כגון דמאי לא בעי למיהב לעניים אלא

יעכבנו לעצמו ויתקננו ומש"ה הוצרך לומר הואיל אי בעי מפקר נכסיו וכן בנדר לא בעי למיהב לאחרינא ואי לאו דמזדקק ליה חכם בשבת או ג' הדיוטות הי' משמרו עד אחר שבת ועיין כל זה בפרי מגדים שם ובשער המלך הל' לולב. והנה פ' לולב הגזול באתרוג של מעשר שני ס"ל לרש"י דלא אמרינן הואיל ואי בעי פדי לי' משום דאין פודין קדשים ביו"ט. ועיין כפות תמרים שם ובשער המלך דא"כ איך שייך הואיל אי בעי מפקיר נכסים בשבת ויו"ט הא ה"ל כקנין. ולפע"ד בפ' ב' דביצה מקנה קמחו לאחרים כ' הר"ן הואיל ולא בעי קנין סודר אלא במשיכה בעלמא לא הוה קנין. והמרדכי שם ומייתי לי' ב"י שם כ' דעל כל פנים במקום מצות עונג שבת שרי קנין קל כי האי גוני. ועי' מג"א סי' ש"ז בזה והשתא לפ"ז י"ל לפדות המעשר הוה כקנין סודר ואסור אפי' במקום מצוה משא"כ להפקיר נכסים שרי במקום מצוה וה"נ משום אורחים וביטול בהמ"ד שרי להפקיר ממש וממילא אמרינן הואיל. ולפ"ז הך שיטה ס"ל כתי' רשב"א הנ"ל דא"א בלי הפקר או הואיל. דלהתוס' בלאה"נ שרי לפנות משום דחזיא לעניים א"כ איך קאמר ש"ס לרוחא דמילתא הואיל הרי אסור להפקיר בשבת כיון שאינו צריך למצוה דהרי בלא הפקר נמי שרי הואיל וחזי לעניים אחרים אע"כ כרשב"א ס"ל. וממילא מיושב נמי קושי' תוס' ד"ה כיון וכו' שהקשו גבי בגדי עניים לעשירים נמי נימא הואיל. די"ל כיון דהתם ליכא מצוה לא נימא הואיל דאסור להפקיר בשבת:

ואמר ר"ה תנא ב"ש אומרים וכו' בפ' ג' שאכלו הקשו תוס' טעמא דב"ש אתי לאשמועינן. ובימי חורפי אמרתי דלרב שם ר"פ דס"ל שנים שאכלו רשאין לזמן אך שלשה חייבין לזמן ואינן רשאין לחלק. קשי' איך תנן התם אכל דמאי מזמנין עליו וכ' רשב"א שם הוא לא יזמן כיון שאכל איסורא אך הם יזמנו עליו וקשה הלא הם לא יכלו לאכול מפתו שהוא אכל איסורא ולא גרע ממי שאכל פת נכרי שחברו הנזהר לא יזמן כמבואר בש"ע או"ח סי' קצ"ו וא"כ איך יזמנו הם עליו מה תאמר כיון דאי בעי מפקרי נכסיהו הנהי ומצי אכלי דמאי עמו הוה לי' כראוי להם בעצמם. מ"מ תינח לר' יוחנן דאמר שנים אינם רשאין לזמן י"ל הכא מיירי ברוצים לזמן עמו וקמ"ל מתני' דרשאין משום הואיל. אבל לרב דברוצים אפי' שנים נמי ולא מיירי מתני' אלא בחיובא וכפיה לזמן על כרחם וקשה הלא יאמרו אפי' היינו עניים נמי היינו מחמירין על עצמינו שלא לאכול דמאי ולא יהא אלא הנזהר מפת גוי שאינו מזמן על מי שאינו נזהר וצ"ע לכאורה וע"כ בא ר"ה שהוא תלמיד רב ושנה לו תנא ב"ש אומרים אין מאכילין וא"כ אסור להחמיר כדברי ב"ש ואפי' להסוברים דהיכי דאיכא מצוה מותר להחמיר כדברי ב"ש עיין ברכות סוף פרק אלו דברים גבי ארנקי דדהבא. מ"מ הכא דעי"ז לא יזמן כ"ע מודין דאין להחמיר כב"ש. ואיידי

דמייתי לי' התם בברכות מייתי לי' הא דר"ה בכל דוכתין. והנה דעת רמב"ם מאכילין אבל הם לא יאכלו צ"ע בשמעתין וי"ל בדוחק:

דף קכח.

בטבל טבול מדרבנן. עיין פרק בכל מערבין הקשה הריטב"א לשיטת רשב"א וסייעתו דאיסור דרבנן ספי' לקטן בידים א"כ כי היכי דמערבין לגדול ביוה"כ משום דחזיא לקטנים. ה"נ יערבו דחזי לקטן. ותי' בדוחק דלא התירו לערב אלא ביוה"כ דהזמן אסור ולא המאכל אבל טבל דהמאכל אסור לא התירו לערב לגדול משום היתר קטנים. והקשה שער המלך עכ"פ בשמעתין קשי' דהא עכ"פ מוקצה לא הוה דחזי' לקטנים אפי' לרשב"א לעיל דמחלק בין תרומה דעומדת לכהן ובין דמאי דלא יהיב לעניים. דהכא שפיר יהיב לקטנים דמזונותן עליו. וי"ל דיש פוסקים דוקא אחרים ספי לי' לקטן איסורא דרבנן אבל האב הרי חייב לחנכו במצות כ"ש דלא ליספי' לי' איסורא בידים וא"כ י"ל ממ"נ לקטן דבידים לא מצי ספי לי' דהא חייב לחנכו ולאחריני לא יהיב כמו דמאי לעניים הנ"ל. מיהו י"א לא שייך חינוך אלא באב ולא באם ולא שייך אלא בבן ולא בבת ועיין נזיר כ"ט ומג"א סי' שמ"ג וא"כ צ"ע הנ"ל וממ"ש לעיל ס"פ אר"ע גבי חגב חי ע"ש:

איתמר בשר מליח וכו' להרמב"ם דאומצא בעי מליחה להוציא דמו וא"כ קשה קושי' תוס' ד"ה דחזי וכו' יש לפרש בשר מליא לאורחא ונאכל כך בלי בישול כמו דג מליח הערינגע. ובשר היינו אחר שכבר נמלח והודח להכשירו מדמו הוא תפל ואינו נאכל בלי תיקון בישול או מלוח ולא נראה כן בפוסקים:

בשר תפל. פי' רש"י ומאן דגרס תפוח היא היא. באמת כך היא גירסת הרי"ף. אך מ"ש רש"י היא היא צ"ע דרש"י פי' בסמוך תפוח מסריח. ע"כ נלע"ד לאותה גירסא תפוח והוא בשר מבושל מוסרח. והוה ס"ד היא היא פי' אין חילוק בין בשר מבושל סרוח או בשר טוב תפל אומצא דתרווייהו לא חזו לאכילה לכן הקשה מבר אוזא אע"ג דלא הוה סרוח מ"מ הוה ס"ל היא היא. ולפ"ז כדמשני שאני בר אוזא דחזי לאומצא לאו דוקא בר אוזא אלא מעשה שהיה בבר אוזא היה וכוונת התרצן שאני בשר חי דחזי לאומצא משא"כ תפוח ולפ"ז למסקנא באומצא כ"ע לא פליגי דשרי בין בר אוזא דרכיך בין בשר בהמה וכמו שכ' ט"ז דהא מצינו בכמה מקומות בש"ס דבשר בהמה נמי נאכל באומצא. אע"כ צ"ל דלא אתי למעוטי אלא דבהא פליגי ר"ה ור"ח וכיון דהלכה כר"ה מדתני ברייתא כוותי' א"כ ממילא מותר לטלטל בין אומצא בין סרוח וא"ש פסקי הש"ע עיין:

במוקצה לאכילה. רב ס"ל עיקור הלכה כר"ש כמבואר לעיל כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק רק משום חומרא בעלמא ס"ל כר"י באכילה ומשום דלא הוה איסור של חומרא בעלמא לא מיחשב כצרורות ועפר ע"י איסור אכילה ומש"ה מותר בטלטול אע"ג דאסור באכילה ועיין מג"א ריש סי' תקט"ו ובארתי יפה בחידושי ריש מס' ביצה יעוין שם. ועיין מ"ש חי' רשב"א פה דלמאן דגרס בשר תפוח צ"ל כרכי דזוזי משום מיאוס צ"ע דהרי"ף פי' לעיל כהתוס' משום סחורה ואוצר וגרס הכא בשר תפוח ובמקום אחר כתבתי בזה וכעת מצאתי הקושי' בשער המלך ע"ש:

דף קכח:

כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו כ' קול הרמ"ז מדקדוק לשון כדי שיעלו וירדו דוקא בשבת אחר מנחה שדרך התרנגולים לעלות ולא לירד עוד עד למחר אין כופין דה"ל מבטל כלי מהיכנו וצ"ל אע"ג שבידו להפריחן מ"מ באותה שעה אין דרך להפריחן עיין לעיל מ"ג ע"א תוס' סוף ד"ה בעודן וכו' וחי' רשב"א בשמעתין. והא"ש דמייתי הך דבהמה שנפלה לאמת המים אמתני' קודם פיסקא דתרנגולת שברחה וק"ל: **משום דמקפיא נפשה**. מהרמב"ם נראה דגרס דמפקיא נפשה פי' מפקא עצמה מידו של התופסו ותולש כנפים. ונ"ל דאין כוונתו משום תלישת נוצה דהא הוה אין מתכוין כמ"ש מג"א סי' ש"ח ס"ק ס"ט אלא הטעם משום טלטול הכנפים ומשום טלטול דתרנגולת ס"ל כיון דאמת הוא שמגבהת עצמה מן הארץ א"כ חי נושא עצמה ולא שייך משרבטה נפשה ובר"ה פטור כה"ג וממילא ליכא למיגזר אטלטול. וממ"נ אי לא תגביה עצמה מן הארץ הרי היא כעגלים וסייחין שהתירו משום צער בעלי חיים כמ"ש הר"ן ואי מגבהת עצמה א"כ לא משרבטא ולית בזה חיוב חטאת בר"ה ולא גזרו טלטול בחצר אך משום טלטול הכנפים שנושרין דמפקיא נפשה מן יד התופס כנלע"ד:

דף קכט.

רבא משמי' דרב יהודה וכו' עיין תוס' וכוונתם מבוארת עפ"י דברי תוס' גיטין ח' ע"ב דאי הוה אפשר לומר דמיירי אחר המילה ה"א ע"י ארמאי קאמר דלצורך הילד אסור ולצורך האם מותר ע"י ארמאי דוקא וכנהרדעי ודלא כרבא לטעמי'. אך א"א לאוקמי לאחר המילה דהרי מסוכן הוא. וע"כ קודם המילה וא"א לומר ע"י ארמאי דא"כ ה"ל שבות במקום מצות מילה וס"ל להתוס' דמותר בלא אם. וע"כ ע"י ישראל ולאם מותר ע"י ישראל ורבא לטעמי' ושוב כתבו דרש"י ור"ח מפרשים ע"י ארמאי דס"ל אמירה

לנכרי אפי' במקום מצות מילה אסור וע"י אם הא דמותר ע"י גוי וכנהרדעי ע"ש ותבין. ומהרש"א בכאן לא עיין שם:

אודה לאל חי אשר עזרני בפרק ח"י הוא יעלני במסלה. אשר בית אל עולה בפרק ר"א דמילה:

דף קל.

אם לא הביא כלים מע"ש וכו' הקשו תוס' דיביאו התינוק וכו' פי' ויהי' רק איסור דרבנן כדלעיל אשה מדדה בנה. ועמ"ש תוס' לעיל צ"ד ע"א סוף ד"ה אבל וכו' ועל זה תירצו תוס' למהר המצוה עדיף מלעשות איסור דרבנן. אבל אי הי' היתר גמור לא מהני למהר המצוה כמ"ש תוס' לקמן ד"ה ומי שרי וכו' ע"ש והטעם משום דבהיתר גמור הוה כמו טהורים וטמאים בהאי בית אב ביומא ו' ע"ב ע"ש. ואע"ג דמאחר המצוה קצת עי"ז. ועמ"ש תוס' עירובין ק"ג ע"ב ד"ה מה לי וכו'. ועוד נ"ל דמשום למהר המצוה הא קי"ל דאין זריזין טפי מצפרא כדכתיב וישכם אברהם בבקר עיין ריש פרק קמא דפסחים. וא"כ הוה סגי שיתחיל בהכנת צרכי המילה קודם אור היום בהיתר גמור דרך חצר מעורבת ואע"פ שיאריך הליכתו מ"מ יהי' שם בצפרא וימול בזריזות. ולא הי' מתירים להביאו דרך רה"ר משום קיצור דרכו. אך היות דמיירי דליכא חצר מעורבת וא"א אלא ע"י איסור דרבנן בחצר שאינו מעורב או להביא התינוק שהוא דרבנן לתוס' או ע"י שנים שיעשו מלאכה או פחות מארבע אמות וכדומה וזה א"א קודם אור היום דעדיין אין זמן מילה ולא ניתן שבת לדחות אפילו איסור כ"ש דרבנן בעלמא. וע"כ להמתין עד אור היום שהוא זמן מילה ואז למהר המצוה דרך ר"ה עדיף. ולקמן בברייתא נמי דקתני שכחו ולא הביאו איזמל מע"ש ולא אמר שכחו ולא הביאו איזמל קודם אור היום ע"כ מיירי דליכא חצר המעורבת דהוה היתר גמור. דא"כ לא חשו להביא מע"ש משום דאפשר למהר המצוה קודם אור היום אע"כ לא הי' שם חצר המעורבת וק"ל:

ולקמן ד"ה שלא ברצון הקשו תוס' ממילה בצרעת דאמרינן ליעבד אחר. ותי' מגיני שלמה דמילה בשבת הותרה ומילה בצרעת דחוי' ע"כ מהדרין למצוא אחר. ודבריו צל"ע דא"א לחלק בין מילה לצרעת דהא בעי למילף לקמן קל"ב מילה בשבת ממילה בצרעת ולהנ"ל הא לא דמי ואיצטרך קרא בשבת שתהי' הותרה. ועוד הא הרמב"ם פסק רפ"ב משבת דפקוח נפש דחוי' ואי ס"ד מילה הותרה א"כ ע"כ גם פ"נ הותרה דאתי' ק"ו ממילה עיין לקמן קל"ב ע"א. אבל ה"ל למימר מרגניתא דודאי לדינא קיי"ל בין מילה בשבת בין בצרעת דחוי' היא ומש"ה פריך למיעבד אחר. אבל לר"א דאפי' מכשירי מצות דוחה

שבת בודאי הותרה שבת לגבי המצות כולן. ועיין יומא ס"פ טרף בקלפי שבת הותרה טומאה דחוי' וכבר נתעוררתי על זה במקום אחר. ועיין רש"י חולין פ"ד ע"ב מייתי מילה דוחה שבת מק"ו מצרעת וצ"ע הא מביום אפי' בשבת נפקא. וי"ל ע"פ מ"ש מהר"ם מר"ב דמייתי רא"ש ס"פ יוה"כ דפ"נ בשבת הותרה. וי"ל דס"ל דאתי' מק"ו ממילה ומילה נמי הותרה כיון דאתי' מביום. והתם בחולין בעי למימר כיון שניתן שבת לדחות אצל חולה בשחיטה ניתן נמי לדחות לכסות ועכצ"ל דס"ל להאי אמורא דפ"נ דחוי' דאי הותרה לא אמרינן הואיל ואשתרי אישתרי כמבואר בזבחים ל"ב ע"ב ואע"כ ס"ל פ"נ דחוי' וא"כ מילה נמי דחוי' וע"כ לא אתי' ליה מביום אלא מק"ו מצרעת. ואכתי צ"ע מה לי דחיית צרעת או דחיית שבת אי הותרה הותרה אי דחוי' דחוי':

כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר וכו' עי' תוס' מנחות צ"ו ע"א ד"ה כלל וכו' וי"ל דיש בכל א' ריעותא דחביתין המה קרבן יחיד ולית בי' כרת ומילה אע"ג דאית בי' כרת אינו צורך גבוה כדלקמן בשמעתין ופסח הוה דחיית שבת לצורך הלילה כמ"ש סברא זו בתוס' פסחים סוף ד"ה ומה וכו' ע"ש:

מילה שא"א לעשותה מע"ש משמע דוקא מילה וכן פירש"י אבל שום מכשירין לא אפי' נשבר סכינו בשבת מ"מ כיון שעכ"פ מין מכשירין אפשר לעשותן מע"ש שוב אינן דוחין שבת. אמנם איכא רבנן דאית להו דיעה שלישית בעירובין ק"ג ע"א וברש"י שם ד"ה אלא הא וכו' וכן פסק שם רמב"ם. ואולי יש לחלק בין עבודה דשבת דמשמע ס"פ טרף בקלפי דהותרה ובין מילה דדחוי' וצ"ע. ועיין פסחים פ' אלו דברים בהזאה בשבת שחל ז' שלו ולא הי' אפשר מקודם התם י"ל משום גברא לא חזי ע"ש בש"ס ותבין:

עדים שראוים להעד במקום אחר. נ"ל פשוט דלאו דוקא אלא אפי' נשים קרובים ופסולים כשרים לכך ורק משום דתרי לא חשידי שיתחבר עם רשע המוציא בשבת מרשות לרשות בלי מצוה וזה יתחבר וילך עמו כל הדרך הזה וא"כ הוא רשע כמוהו. מ"מ לא שבקי התירא והי' נושאין בשנים דפטורים עכ"פ מחטאת ומשו"ה ליכא חשדא. אבל בעלמא ליכא תועלת בעדים היכי דאיכא למיחש לחשדא. ובס' שושנים לדוד הקשה מנר חנוכה מי שיש לו ב' פתחים וכו' וכן לעיל כ"ג ע"א בפאה ע"ש ולהנ"ל לק"מ:

תפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים. צ"ע דמנ"ל דה"ל גוף נקי לאלישע דלמא תפילין אין צריכין גוף נקי ולאלישע נמי לא ה"ל גוף נקי ואפ"ה נעשה לו נס. וי"ל דצ"ע על אלישע שנטל תפיליו מראשו הא חזינן דעדיין הי' בסכנה וצריך לנס. א"כ טוב יותר להניחם על ראשו דמצוה בעידנא דעסיק בה מגינא ומצלה משא"כ כשנטלם מראשו דהוה לא עסיק בה ולא מגינה אע"כ משום דהי' רוצה לכזב ולומר שהם כנפי יונה ולא

רצה להוציא שקר מפיו בעוד שהתפלין בראשו שצריכין גוף נקי ובכלל זה שלא ישקר ויכזב וכמ"ש רמב"ם וב"י ומשו"ה סיכן עצמו והסירם מראשו אע"ג דהשתא הי' רחוק מההצלה כיון דהוה בעידנא דלא עסיק בה מ"מ נוח לו לסכן עצמו ממה שלא יהי' גופו נקי בדברי שקר בהיות תפלין על ראשו:

דף קל:

שלא ברצון ר"א. כבר כתבתי לעיל מה שיש לעיין בדברי תוס' אך יש לעיין במ"ש תוס' ממילה בצרעת הא הוה דבר שאינו מתכוין ומותר אפי' לכתחלה והיכי דהוה היתר גמור לא אמר ר"א. וי"ל דוקא באיסורי שבת מותר לכתחלה אבל בשארי איסורין כגון קיצוץ בהרת אסור לכתחלה ועיין לעיל וביומא סוגי' דמצרף בתוס' שם:

לכלים ששבתו בתוכו. וכן הי' אותו איזמל עכ"ל תוס' עיין מהרש"א מ"ש בכונת רש"י שכ' שהי' התינוק בבית שבראש המבוי ואיזמל בבית שבראש האחר דס"ל כרבוותא דמייתי רי"ף ע"ש באר היטיב. והנה תוס' לא כתב מידי מהתינוק דודאי הי' מונח בבית דאיך אפשר שתינוק ואמו היולדת מונחין במבוי בראש כל חוצות רק האיזמל הי' בראש המבוי וכיון דלר"ש מותר לטלטל כלים ששבתו בתוכו הביאוהו עד פתח בית שהתינוק בו. והביאו התינוק עד פתח ביתו ושם עמד המוהל מבחוץ ומהלו והיינו כרבנן דר"מ במתני' עירובין ק"א ע"א לא יעמוד אדם וכו' ואפי נאמר דמצוי מאד דהמוהל זורק האיזמל מידו במקום התינוק אחר החיתוך כדי למהר הפריעה ונמצא מניח האיזמל בתוך הפתח שהוא רה"י וה"ל ככלים הצריכים לו דמודו רבנן בעירובין צ"ט סוף ע"א. האמר רבא שם דוקא ברה"ר אבל בכרמלית לא והכא בחצר שאינה מעורבת הוה ככרמלית וקיל מיני' כמ"ש תוס' לעיל ס"ד ע"ב ד"ה רב ענני בר ששון וכו' ע"ש. ומותר למול בפתח הבית שהוא רה"י. ובזה מיושב קו' תוס' ד"ה ברצון ר"ש. שהקשו דה"ל למימר ברצון ר"מ והא"ש דלר"מ אסור אפי' בכרמלית ואפי' בחפצים שאינן צריכים לו כמבואר שם בעירובין ק"א ע"א ע"ש. וצ"ע אי האיזמל והתינוק שניהם ברה"י הי' מותר מן התורה אפי' דרך רה"ר אם אינו עומד לפוש עמ"ש לעיל צ"ז ע"א ועיין רשב"א שם:

דף קלא.

לא לכל אמר ר"א וכו' מה שהקשו תוס' דהא ציצית ומזוזה אין במצותן דחיית שבת י"ל דר"א שמותי דס"ל ציצית חובת טלית ואית לן נמי קשר עליון דאורייתא א"כ יש במצותן דחיית שבת דלמ"ד חובת טלית העשיי' היא המצוה ומברכינן לעשות ציצית כמבואר

פ' התכלת וכן מצאתי בס' יד דוד ונהניתי. וצ"ל דהוה קשר של קיימא וגם מעשה אומן עיין ש"ע ריש סי' שי"ז ועיין חמד משה ריש סי' י"ג. ומזוזה נמי כיון שצריך לקובעו כדמברכינן לקבוע מזוזה ולר"א הוה זה בנין דאורייתא כמו נגר לעיל קכ"ו ע"א ע"ש:

לאי אפנויי מופנה. בירושלמי יליף לי' מגז"ש ביכורים ביכורים שאינה מופנה ולא פריך מידי. וי"ל למסקנא דאיכא כל הני קראי ילפי' מביניהו ובצירוף גז"ש ולא פרכינן כדפירש"י לקמן ד"ה גמר ז' ימים ע"ש ושמעתין אזלא להס"ד. ועיין תוס' פסחים ס"ח ע"ב סוף הדיבור לכאורה י"ל קושי' א' מתורץ בחברתה משו"ה בעי' במועדו דלא נימא פסח אינו דוחה שבת כיון שהוא לצורך הלילה. אמנם מדידעינן מבמועדו דפסח גופא דחי שבת שוב ידעינן מכשירי פסח מדהוקשו כל המועדים זה לזה והוקשו לשתי הלחם שמכשירין דוחה שבת. ואמנם היינו אי בשתי לחם ליכא מצוה בקצירה והוה מכשירי מצוה ודוחה שבת מגז"ש ילפי' פסח מיני' בהיקשא אבל אי ס"ד דלר"א ילפינן דמצוה לקצור כמו עומר והוה גוף המצוה שוב לא ידעינן בשתי הלחם גופא מכשירי' דוחה שבת וא"כ קשה פסח מנ"ל. ומוכרח כמ"ש תוס' דשמעתין דר"א לא יליף מגז"ש שיהי' הקצירה גופא מצוה. אך מ"ש תוס' משום שיהי' כל חטים קצורים צ"ע אדרבא בשבועות הוה בכורי קציר חטים כמו בפסח ראשית קציר שעורים וכן הוא במדרש רות. ותי' ב' של תוס' ע"פ מה שפי' מהרש"א יש לעיין דילמא אי לא הוה כתיב קצירה בעומר הא מבחריש ובקציר כל המנחות של כל השנה צריכה קצירה למצוה משו"ה כתיב קצירה בעומר וה"ה ב' לחם מגז"ש ולאפוקי שאר מנחות ומנ"ל למעוטי שתי לחם. ולזה י"ל א"א לטעות בשארי מנחות שהרי יהי' כל החטים קצירות וכתי' ראשון של תוס':

ודע דבעומר יש במצותו דחיית שבת דהיינו ההקטרה. אבל שתי הלחם אין ממנו למזבח כלום. והאפי' כשרה בע"ש כמבואר במנחות צ"ה ע"ב ורק לר"ע שם במתני' מ"ה ע"ב דהלחם מעכבים הכבשים ואין הכבשים מעכבין הלחם וכן פסק רמב"ם א"כ באין הכבשים גלל לחם ויש במצותן דחיית שבת. והראב"ד פסק דלא כר"ע ואין כאן מקומו. ואיידי דאיירי אומר שם במנחות צ"ה ע"ב הנ"ל מ"ש רש"י במקום זריזין שלא יתחמץ נלע"ד לאו דוקא זריזות שלא יתחמץ לחה"פ. אלא ה"ה שיתחמצו היטב ב' הלחם שמצותן בחימוץ ברור ויפה עיין מתני' ר"פ כל המנחות ואע"ג שכבר נתחמצו בשעת לישה עוד איכא חימוץ אחר חימוץ באפי' דמשו"ה חייב בשאר מנחות המחמץ אחר מחמץ כנלע"ד ליישב דברי רש"י שתמה עליהם הגאון אור חדש בתשו' נוב"י כרך א' סי' ט"ו ע"ש:

ושוין שאם צייץ טליתו וכו' מדלא קאמר מודה ר"א משמע דגם לר"א יש חידוש במה ששוין שחייב והיינו משום דהאי חייב היינו חטאת בשוגג ולרבנן דר"א לקמן סוף פרקין דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור ואפי' מצוה כ"ש פטור מחטאת כמבואר בפסחים ע"ב ע"ב אשתו נמי עביד מצוה וכו' ע"ש. וא"כ הכא שרצה לקיים מצות ציצית ומזוזה איך יחייב. וצ"ל דהתם דוקא דבהיל אבל היכא דלא בהיל לא והכא הואיל ובידו להפקירן לא שייך בהיל ומיושב קו' תוס' דהש"ס לא שאיל מ"ט לר"א אלא לרבנן דר"א מ"ט שוין שחייב הא ה"ל טעה בדבר מצוה ועשה מצוה. וא"ש מה דמשני הואיל ובידו להפקירן ולא תי' הואיל ובידו ליתנו במתנה כמ"ש מג"א ססי' י"ג ותירוצו אינו מובן ועיין מחצית השקל. ולדברינו א"ש כיון דאיסורא דרבנן ליתן מתנה בשבת הדר בהיל הוא וטועה בדבר מצוה הוא אבל הפקר ליכא איסורא. אמנם לעיל ר"פ מפנין כתבתי דעת הריטב"א דגם הפקר אסור כ"א לצורך מצוה ואז גם מתנה שרי בלי קנין סודר ע"ש ועיין בסמוך דברי מג"א הללו:

מ"ט אמר רב יוסף לפי שאין קבוע להם זמן. כ' תוס' דלא דמי למילה שאותה מילה עצמה שחייב בשמיני וכו' עיין מגן אברהם סי' תקס"ח סק"י דאפילו מילה שלא בזמנה מיקרי סעודת מצוה שזמנה קבוע. משום דכל יומא זמנה דאסור לעמוד ערל ע"ש. י"ל אה"נ מצוה לזרוזי ועבירה היא בידו להתעצל ולעמוד ערל. אבל אינו דוחה שבת בשביל זה הזריזות רק בשביל גוף קיום המצוה וזו יכול לקיים למחר משא"כ ציצית וסוכה והיינו דכ' מג"א סי' תמ"ד סקי"א דתשביתו עדיף ממילה דגוף מצות מילה אינו יכול לקיים אלא פ"א בגוף זה משא"כ תשביתו יכול לקיים בביתו כמה פעמים אם יתחמץ לו עוד עיסה וכדומה. ובמחצית השקל נתקשה בזה ולא הביא דברי תוס' דשמעתין. ומיהו חי' הרשב"א לקמן גבי אי עבר זמנה בטלה לא ס"ל כתוס' בזה ע"ש:

וצל"ע מי שחסר לו מס"ת אות א' ויכול לגומרו בשבת לישתרי לר"א דכל שעתא ושעתא זמנו כמו ציצית ומזוזה. גם מ"ש תוס' דבנין בית המקדש מצוה היא דאמר רחמנא דלא לידחי צ"ע תינח מטעם מצות בנין בהמ"ק אבל עכ"פ מטעם מכשירי עבודה דהרי עבודה וכל מכשירי' דוחה שבת לר"א וכל צרכי ויהי' בנין בהמ"ק לצורך עבודה ככריתת עצים לעשות פחמין. והשתא אם חסר בהמ"ק כל שהוא יהי' מותר לגומרו בשבת לעבוד היום עבודה בתוך בהמ"ק ועיין שבועות ט"ו ע"ב. ולא גרע בהמ"ק לצורך עבודה מבנין ביתו לאכול בתוכו עיין לעיל צ"ה ע"א תוס' ד"ה והרודה וכו'. וי"ל ר"א לטעמי' ס"ל מקריבין אע"פ שאין בית ובבנין משכן הראשון עדיין לא הגיע זמן מצות עבודה עד שעת הקמת

המשכן בר"ח ניסן ובין משכן למשכן הותרו הבמות ומשנבנה בהמ"ק וחרב וחוזרים ובונים אז מקריבים אע"פ שאין בית כצ"ל:

דף קלא:

כל שעתא ושעתא זמני' הוא. כ' מג"א סי' י"ג דהיינו אי הוה דחי שבת אבל באמת לאו זמני' הוא כיון דאניס מחמת איסור שבת אין כאן איסור כלל בשב ואל תעשה ציצית לדעת הר"י. ונלע"ד גם הר"ש מדרוי"ש לא פליג אלא בלובש בשבת לכתחלה בגד בלא ציצית כשרים דהוה קום ועשה דס"ל דאסור ללבוש טלית בלי ציצית כמ"ש תוס' במסקנתם יבמות צ' ע"ב מדמברכינן להתעטף אבל מודה הוא שאם לובשו בהיתר ושוב נפסק דהשתא הוה שב ואל תעשה דלא דמי לכלאים במס' מכות כ"א ע"ב דהתם בא לו בתחלת הלבשה ע"י מעשה שוב הוה גם שהי' כמו קום ועשה וכ"כ הריטב"א שם אבל טלית שלבש כשהיו הציצית כשרים ושוב נפסלו ה"ל השהי' שב ואל תעשה ובהכי מיירי מר בר רב אשי ס"פ הקומץ ולק"מ אהר"ש מדרוש מהתם דהוא מיירי להדי' כשלובש בפסול והוה קום ועשה. ומיהו הר"י פליג וס"ל כהס"ד דתוס' יבמות שם דלבישת טלית בלי ציצית ליכא איסור לעולם וא"כ לעולם הוה שב וא"ת ואפי' נפסל תחלה. ומיהו ראיתו מס"פ הקומץ אינו מובן לפ"ז. וצ"ל הכי מייתי ראי' דמנ"ל למר בר רב אשי דרבינא שהקשה לו מלאו דלא תסור שהי' כוונת קושיתו מאיסור שבת וטעה עצמו שהי' סבור כרמלית דאורייתא הוא שהוא טעות גדול דלמא רבינא מטעם ביטול מ"ע של ציצית דאורייתא הקשה והי' לו להשיב שב וא"ת שאני. אע"כ זה אין שום סברא דליכא בציצית שום קום ועשה אפי' לובשו בפיסול ליכא אלא שב וא"ת ודלא כהר"ש כצ"ל ומ"מ אין הכרח כ"כ לדחות דברי הר"ש וכן נראה דברי רמב"ם פ"ג מציצית הלכה יו"ד ע"ש וכ"כ חמד משה על שם רמב"ם בסי' ח' ס"ק ב' ע"ש. ויפה כ' ט"ז סק"ה דמשו"ה לא התיר רמ"א אלא משום כבוד הבריות דכדי ר"י לסמוך עליו בשעת הדחק אבל בלי דחק יש לחוש להר"ש:

ומ"ש מג"א דמש"ה לא התיר בלי כבוד הבריות משום דגם להר"י איסור דרבנן איכא עכ"פ ודלא כעולת תמיד לא ידעתי מנ"ל להמציא הך איסור דרבנן. ודברי עולת תמיד ברור מילל ע"ש דכתב ממ"נ אי איכא שום איסור מ"ט לא נתן רמ"א עצה ליתנו במתנה כמו בסי' שכ"ג וע"ש במג"א ס"ק י"ב. ואי אפי' איסור דרבנן ליכא למה צריך כבוד הבריות והיא קושי' גדולה. ומג"א כתב כאן בפשיטות דאיסור דרבנן איכא דלא כעולת תמיד ולבסוף כ' הקושי' דליתן במתנה בשם אחיו וצ"ע עליו. גם מ"ש מג"א א"כ בחול

נמי שב וא"ת הוא ולשתרי משום כבוד הבריות יפה כתב בחמד משה כיון דבידו לתקנו ועובר עליו בכל שעה ושעה אינו דומה לולאחותו. דלא מיבעי הולך למול את בנו דהוה שב וא"ת ואינו עובר בכל שעה כמ"ש מג"א עצמו סי' תמ"ד והארכתי בזה לעיל בסמוך. אלא גם בפסחו מ"מ כיון שטימא עצמו שוב פטור מעשיית פסח וליכא אלא איסור א' משא"כ ציצית בחול דכל שעה ושעה עובר י"ל אפי' שב ואל תעשה לא דחי מפני כבוד הבריות ודוקא יש כח ביד חכמים לעקור בשב וא"ת אפי' כי האי גוני דסדין בציצית אבל משום כ"ה לא דחינן כה"ג. ורש"י בברכות מייתי סדין בציצית לדוגמא בעלמא וחילוק נכון הוא:

סד"א נילף ז' ימים מסוכה עיין רש"י ותוס' וחי' רשב"א. ולולי דבריהם הי' נראה לע"ד דלאו בגז"ש שאינה מקובלת בעי למילף אלא משום דאיכא ק"ו השתא סוכה דקיל דשאולה כשר נוהגת בלילות כבימים לולב דשאול פסול לא כ"ש דינהוג לילות כימים ודלא תימא הא כתיב להדיא ימים ואיך נילף בק"ו לחייב בלילה משו"ה אמר נילף מסוכה דכתיב נמי ימים ואפ"ה פירושו לילה מגז"ש דמילואים וה"נ ה"א לולב להכי איצטריך ביום ולא בלילה לאפוקי ק"ו הנ"ל. ולפ"ז ר"א לטעמי' דפוסל סוכה שאולה וליכא ק"ו אייתר ביום לאתוי שבת ואין לומר אכתי גם לר"א אייתר ק"ו מה סוכה דקיל דלא בעי ד' מינים וכו'. י"ל דהא הא דלא בעי ד' מינים בסוכה היינו משום דכל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל עיין סוכה ל"ו ע"ב. וא"כ נהי דמ"מ עביד ש"ס פירכא מיני' מה ללולב שכן איכא צד חומר שטען ד' מינים. אבל א"א למעבד ק"ו ומה סוכה דקיל דלא בעי ד' מינים אדרבא חומרא הוא שלא יהי' יושב ובטל וליכא ק"ו אלא משאולה ולר"א גם סוכה שאולה פסול וכנ"ל וא"ש ועיין עוד בסמוך אי"ה:

מה ללולב שכן ד' מינים. כ' תוס' דמעכבין זא"ז משא"כ בעומר ושתי הלחם פי' אפילו אי הכבשים והלחם מעכבים זא"ז מ"מ היין והשמן לנסכים אינן מעכבין הקרבן:

אי מעומר וכו' אי מלולב וכו' כ' תוס' הכא לא דייק למילף מביניהו. ולפע"ד מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן ד' מינים ואע"ג דאין מיני עומר וב' לחם מעכבים מצוה מיהא איכא משא"כ סוכה. ובזה י"ל דקאמר גז"ש ז' ימים אע"ג שאינה מופנה מ"מ נילף מגז"ש דגם סוכה מצוה בד' מינים כמו לולב ואגזירת שוה לא שייך למימר כל דין שאתה דן תחילתו להקל וכו' ונילף דבעי דוקא בסוכה כל ד' מינים כמו בלולב ועדיפא מדר' יהודה דסוכה ל"ו ע"ב הנ"ל ושוב יליף בבנין אב מלולב או מביניהו דלידחי שבת. וא"ש נמי דפריך ולכתוב סוכה וליגמר עומר וב' הלחם מיני' וקשה הא הוה הלמד קדשים ואיבעי דלא איפשטא בזבחים פ' איזהו מקומן אי דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בבנין אב והא"ש

דסוכה לאו מג"ש אתי' אלא מבנין אב והא פשוט התם בש"ס דדבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בבנין אב. מיהו במצה דפריך נמי ליתו הני ונגמר מיני' ומצה בג"ש דט"ו ט"ו אתי' קרא כנ"ל. וי"ל משו"ה פירש"י לכתוב להדי' במצה ועיין מ"ש מהרש"א בזה. והשתא ניחא דלקמן גבי מילה הוסיף ועוד מה להנך שכן אם עבר זמנו וכו'. י"ל משום דסוכה לא מצי למילף מביניהו דמה להנך שכן מצותן בד' מינים כנ"ל ושוב כשלמד סוכה מג"ש דבעי נמי ד' מינים כמ"ש לעיל. כשבא שוב ללמוד מצה מבינייהו דסוכה ולולב ועומר וב' הלחם יש לפרוך כנ"ל שכן טעונים ד' מינים. ולבתר דיליף מצה שדוחה שבת ואתי למילף שופר מבינייהו איכא למיפרך מה להצד השוה שכן מצותן במינים כל שהוא דהא גם מצה מצותה בפסח ומרור אע"ג שאינן מעכבים משא"כ שופר. אבל לבתר דמייתי שופר דדחי שבת שוב שפיר נילף מצה מבינייהו משו"ה הוצרך לומר ועוד מה להנך וכו':

שכן מכנסת זכרונות של ישראל וכו' עיין קידושין ה' ע"א תוס' ד"ה שכן וכו' וחולין פ"ה ע"א ד"ה מה וכו' וצ"ל מכנסת זכרוניהם הוה חומרא הכתובה בקרא דכתיב גבי חצוצרת ונזכרתם לפני ה' אלקיכם. ומכ"ש לרמב"ן בתורה דמפרש זכרון תרועה שיעלה זכרוניהם של ישראל ודלא כפירש"י שם ע"ש:

ועיין רמב"ם פ"א משופר הלכה ג' והשגת הראב"ד ודברי ה"ה בשם הירושלמי ע"ש. והשתא הומ"ל בהכי פליגי רבנן ס"ל יש גזל בקול או יש מצוה בנגיעת שופר והגבה' ויש בו שייכות גזל ואי הוה כתיב תרועה יהי' לכם ה"א התרועה שלכם יהי' ולא גזל לכן איצטריך יום תרועה והשתא קאי לכם אהיום ולא אהתרועה. ואין לומר לא ליכתוב לא יום ולא לכם. י"ל איצטריך לכם שיהי' תקיעה לכל א' וא' ולא נימא שב"ד הגדול יתקעו וכיון דכתיב לכם איצטריך נמי יום כנ"ל. ור"א ס"ל אין גזל בקול ואייתר ביום לאתוי שבת עיין וק"ל:

דף קלב.

דנין אות ברית ודורות. י"ל לפרושי לדעולא אתי' דהלכה דקאמר היינו שהי' הלכה למשה מסיני דנילף גז"ש מילה משבת אבל לא ידעינן באיזה תיבה ויגענו ומצאנו אות ברית דורות המה לג"ש ואפי' לא היינו מוצאים איזה תיבות מופנים לג"ש מ"מ הי' ידעינן מהלכה דאיכא ג"ש ומילה דוחה שבת. ושפיר ילפינן ק"ו מהלכה שהיא ג"ש כנ"ל. וברש"י ותוס' דשמעתין לא משמע קצת כן וי"ל:

ומה שפירש"י דר"א לית לי' דראב"ע ולא כתב דיליף פ"נ ק"ו ממכשירי מילה וכן הקשה מהר"ם שי"ף י"ל דפ"נ הותרה כמ"ש מהר"מ מר"ב ברא"ש ס"פ יה"כ ומילה ס"ל נמי הותרה בשבת אבל מכשירי מילה נהי דדחי שבת לר"א מ"מ לא הותרו ודי דדחי שבת וא"כ לא סגי למילף פ"נ ממכשירין וק"ל:

אלא מעתה מחוסרי כפרה וכו' הכא נמי הו"מ להקשות כן אדר"א דלולב ושופר ומילה אלא דר"א שמותי הקשה ר"ל אגוף הדין דמילה לרבנן ועיין מהר"מ שי"ף. ועי"ל דלולב ואינך דלולי שחסרו לו המכשירין הי' המצוה נוהג בשבת ומילה נמי לר"א כבר אית לי' מהלכה שהיא גופה דוחה שבת רק אירע מקרה לזה שחסרו לו מכשירין. י"ל אתי' קרא ביום שלא תדחה המצוה משום כך ובדרשה כל דהוא דרשינן ביום אפי' בשבת דהא שבת יום הראוי לאותה מצוה הוא לולי שחסרו לו מכשיריו. משא"כ מחוסר כפורים י"ל שלא ניתן מצוה מעיקרא בשבת שהרי יש בה דחיית שבת א"כ יש לפרש ביום יום הראוי ולא שבת וכן פריך ש"ס פ"ק דמ"ק ט' ע"א ודלמא ימים הראוין. אבל השתא דלרבנן מפקי גוף מילה דדחי שבת מביום בכל איזה יום שיזדמן ולא אמרינן ביום הראוי קשה ממחוסר כפורים:

הא אהדרי' קרא. הקשו תוס' הא כבר אהדרי' קרא בכהן פי' וא"כ שוב אייתר ביום ואפי' בשבת. ויפה תי' רשב"א הא לכתחלה בכהן ואי ליכא כהן לא יתעכב כפרתו דחס רחמנא עלה. אך הא קשי' לי לפמ"ש רש"י דבזב וזבה ויולדת ומצורע בכולהי אהדרי' קרא ביום ש"מ לא אתי' מהדדי ואלו אהדרי' בחדא אכתי ה"א אידך חס רחמנא טפי א"כ תיקשי בקרבן עולה ויורד שבפ' ויקרא דחס רחמנא יותר דאיתא נמי בדלי דלות והתם כהן כתיב וביום לא כתיב אם כן להרשב"א הנ"ל דהדורא דכהן לא הדורא הוא וכן מוכח מסוגי' דשמעתין א"כ ליתכשר בלילה וזה דבר הנמנע ולא לישתמיט בשום דוכתא דכשר בלילה להקריב קרבן עולה ויורד וצע"ג לכאורה. וי"ל ע"פ מה דאמרי' באגדת ערבי פסחים קי"ח ע"א עשיר בשורו עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרנגולתה ע"ש נמצא בקרבן עולה ויורד דבא לכפר אין כאן חייס כלל דאי נמי לא הוה מייתי קרבן והי' מונח לעונשו של הקב"ה נמי הי' הפרש בין עני לעשיר וע"כ אי מייתי קרבן ראוי הוא להפריש ביניהם ואין כאן חייס. ואדרבא בחטאת קבוע דחלב ודם הוא חידוש שלא הפריש הקדוש ב"ה בין עני לעשיר. אבל בעולה ויורד לית כאן חייס אבל במחוסרים כפורים מבואר פ"ק דשבועות דמנגעים כבר איכפר לי' וקרבן לאשתרוי בקדשים וה"ל קרבן להיתר קדשים כמו מקוה טהרה לתרומה ואין סברא לחלק בין עני לעשיר ואפ"ה

חס רחמנא על העני מש"ה הוה סד"א להתיר לילה זר ואונן מש"ה אהדרי' קרא ומכ"ש בעולה ויורד דליכא חייס:

ובזה ארווח לן להציל הארי ספר החינוך ויקרא סי' קכ"ג שכ' בעולה ויורד עני שהביא קרבן עשיר לא יי"ח והשיג עליו הג' מהר"ח אלפאנדרי בספר אש דת שהוא נגד משנה מפורשת פרק בתרא דנגעים שעני יי"ח בקרבן עשיר ויליף בירושלמי מקרא זאת תורת ומייתי לי' ר"ש ותיו"ט שם ע"ש. ולהנ"ל י"ל בשלמא בנגעים דחס רחמנא עליו אבל ראוי הי' להביא כשבה כמו העשיר א"כ אי מייתי כשבה תבוא עליו ברכה וכדאמר ר"נ פסחים צ"ב ע"ב. משא"כ עולה ויורד דכפרתו של עני די בתורים ובני יונה וכבר נתכפר בשיורי עופות והמותר על זה ה"ל כמו חולין בעזרה או כמו חטאת שנתכפרו בעליהם ולא יי"ח ויש הכרח לזה דאלת"ה ה"ל למכתב קרא זאת תורת גבי עולה ויורד דמוקדם ונתני אינך מיני' אע"כ דוקא בנגעים וחבריו ולא בעולה ויורד ומטעם הנ"ל וק"ל:

וחד למעוטי תשיעי. בזה ניחא דלמ"ד אות ברית דורות איצטריך שמיני למעוטי תשיעי ולמילתיהו נשנית עיין סנהדרין נ"ט ע"ב ולא נצטרך לומר דס"ל כואיבעית אימא התם. מיהו בלאה"נ י"ל למילתיהו נשנית דכל שאין אמו טמאה לידה לקמן קל"ה ע"א ע"ש. א"נ בשר אפי' במקום שיש בהרת יקוץ או ערלתו ודאי:

אבל משמיני ואילך זמני' היא. וראב"י לית ליה האי סברא אלא שמנת ימים ממעט נמי תשיעי ולפ"ז י"ל ממילא איצטרך ביום ולא בלילה ולא נפקא ליה מימים דבן שמנת ימים דידוע ממורי הגאון הפלאה זצ"ל דבני נח הלילה הולך אחר היום נמצא אז גבי אברהם לילה שלפני שמיני עדיין לא מטא זמן חיוב. שוב מצאתי כן להדיא בהפלאה על התורה פ' בא בפסוק תן חלק לז' וגם לשמנה. ומה דממעט מימים לילה שלאחריו אע"ג שהוא יום השמיני ממש מ"מ לאו מטעם לילה אימעט אלא כי היכא דאימעט תשיעי ה"נ בשמיני גופי' פליג רחמנא וציוה למהר למול בחציו הראשון של יום השמיני ולא בחציו האחרון שהיה הלילה שלאחריו והוה ס"ד כשניתנה תורה ונתחדשה הלכה שהלילה שלפניו שייך ליום ח' זריזות הוא למול בלילה שלפניו שהיא חציו הראשון של יום מש"ה איצטריך ביום ולא בלילה ולא ידעינן שבת אך לעומת זה אייתר שמיני לרבות שבת. כל זה לראב"י אך ר' יוחנן ס"ל שמנת אינו ממעט ט' נמצא קודם מתן תורה הי' ח' וט' שוים ואפ"ה ממעט לילה שביניהם מימים ולא לילות ש"מ דאלילה קפיד רחמנא שלא למול בו ואייתר ביום לרבות שבת נמצא א"א בשום אופן למידרש תרווייהו שמיני וגם ביום וזה א"א דאי הא ליכא הא וא"כ ע"כ לר"א איצטריך הלכה או אות ברית דורות ועיין תוס' ומהרש"א וק"ל:

ומה צרעת שדוחה את העבודה בחולין פ"ד ע"ב מייתי רש"י הך ק"ו דלא כמסקנא דשמעתין וצ"ע לכאורה. וי"ל דכ' הראשונים התם מדמייתי ש"ס מתקיעת שופר שהוא דרבנן ש"מ מירי נמי בכיסוי דחלול דרבנן כגון טלטול עפר שאינו מוכן והנה טלטול העפר לא הוה בעידני' ואין ראי' משופר וצ"ע דברייתא דהתם לא חש שיהי' דוקא בעידני' וכס"ד דש"ס דשמעתין וא"כ לפ"ז שפיר אתי' מילה מק"ו דצרעת דאין לומר גברא לא חזי די"ל נגעים טהורים מאי איכא למימר כדלקמן בשמעתין ותירוצו של רב אשי דלא הוה בעידנא הא לית לי' וא"ש. ולמ"ש תוס' דהומ"ל קבורת מת מצוה תוכיח ליתא להנ"ל אך אינו מוכרח למעיי"ש בסנהדרין ויבואר לפנינו אי"ה וכן למ"ש מהרש"א דהמ"ל מילה שלא בזמנו תוכיח ויבואר בסמוך אי"ה. וניחא נמי פסק הרמב"ם והפוסקים דספק אינו דוחה יו"ט אע"ג דש"ס דחי התם מה למילה שכן אינה נוהגת בלילות כבימים וכ' ריטב"א ליישב הפוסקים דמכניסין הפירכא בק"ו וצע"ג שהש"ס לא אמר כן וכמ"ש תוס' שם פ"ה ע"א דפירכא הכתובה בקרא אין מכניסין בק"ו ואיך נתחכם אנחנו. והא"ש דלש"ס התם דאתי' מילה מק"ו דצרעת כנ"ל ואייתר ביום ולא בלילה לומר אפי' מילה שלא בזמנה לא יהי' בלילה דבזמנה מימים נפקא נמצא הוה חומרא הכתובה בקרא ואין מכניסין בק"ו הפירכא. אבל למאי דקיי"ל ביום אפי' בשבת ולא ידעינן למעוטי לילה שלא בזמנה אלא מיתורא דוי"ו וביום והוא דרש רחוק כיון דעיקור קרא אשבת קאי ויתורא דוי"ו אלילה שלא בזמנה באם אינו ענין עיין תוס' יבמות ע"ב ע"ב א"כ הוה כחומרא שאינה כתובה בקרא ומכניסין בק"ו וא"ש וק"ל:

דף קלב:

הדר אמר ממאי דצרעת חמורה. מה שהקשו תוס' תדחה עבודה צרעת מק"ו דשבת החמורה י"ל עבודה הותרה בשבת והוה כחול לגבי עבודה כמו אוכל נפש ביו"ט והכי איתא להדי' ס"פ טרף בקלפי דעבודה בשבת הותרה וטעמא מפורש בספרי דקיי"ל דמחללי' מות ימות וביום השבת שני כבשים בדבור א' נאמרה וא"כ אם עבודה הותרה בשבת אין ראיה מזה שתדחה צרעת אבל מילה שפיר הוה יליף אם יש כח במילה לדחות צרעת החמורה שדוחה העבודה שהותרה אינו דין שתהא מילה דוחה שבת כמו צרעת דוחה עבודה או אפשר הותרה כמו עבודה בשבת ומיושב קושי' תוס'. ומה שהק' תוס' נימא קבורת מ"מ תוכיח י"ל דאנן הכי קאמרינן מילה דוחה בקום ועשה את הצרעת החמורה שדוחה בשב ואל תעשה עכ"פ את העבודה הדוחה שבת בקום ועשה ודין הוא

שידחה מילה ג"כ שבת בקום ועשה ואל ידון קבורת מ"מ שאינו דוחה עבודה אלא בשב וא"ת לכן לא ידחה שבת בקום ועשה. ועיין סברא זו בתוס' סנהדרין שם:

ומ"ש שם תוס' דמצינו למימר בקיצור קבורת מ"מ דוחה מילה שהרי תניא הרי שהי' הולך לשחוט פסחו ולמול בנו יטמא למ"מ. י"ל דודאי למסקנא דליכא חומר בצרעת כדמסיק בשמעתין א"כ מילה ועבודה דהיינו הולך לשחוט פסחו שוין ושקולים הם זה דוחה שבת וזה דוחה שבת ומה שעבודה נדחה מפני צרעת ומילה דוחה צרעת משום דמילה הוה בעידנא משא"כ עבודה אבל אין שום חומר בצרעת נמצא מילה ועבודה שוין קאמר בברייתא הולך לשחוט פסחו ולמול בנו דשניהם שוים הם ויבואו מול אחותו אבל להס"ד דמשום חומר דצרעת נדחית עבודה ומשום חומרא דמילה דוחה את הצרעת א"כ מוקמינן ולאחותו אהולך לשחוט פסח הקל ולא אלמול את בנו החמור דהשתא צרעת החמורה נדחה מפני מילה בקום ועשה כ"ש מת מצוה בשב ואל תעשה וק"ל:

ומה שהקשה מהרש"א נימא מילה שלא בזמנו תוכיח שדוחה צרעת ולא יו"ט מלבדו. לק"מ דהתם משום דאפשר למחר משא"כ בצרעת מי יודע אם יתרפא לעולם וה"ל שלא בזמנו כזמנו ומהרש"א בעצמו כ' לקמן סברא זו ע"ש:

בשר ערלתו פירש"י בשר ריבוי הוא ולדרשה. יראה דסוגי' אתי' לר' יאשי' ור' יונתן לקמן בשמעתין ולטעמי' אזלי דמפקו לעיל ק"ח ע"א מילה באותו מקום מגז"ש ערלתו או מערל זכר ואייתר להו בשר לדרשא דשמעתין. אך רמב"ן פ' לך לך כ' שהן דרשות רחוקות ופשטי' דקרא מבשר נפקא דזה הוה כינוי להאבר הגיד בלה"ק ומייתי ראיות לזה וכן אשר בשר חמורים בשרם דקאי אהגיד והוא שמו העצם וא"כ אינו מיותר לא בקטן ולא בגדול ולא נכתב לדרשא אלא שמו כך הוא. ונ"ל שזה הוא סברת הרמב"ם דכתב עשה דמילה דוחה ל"ת דצרעת ולא מייתי מבשר משום דס"ל בשר לגופי' אתא כנ"ל. אלא דקשה הא צרעת עשה ול"ת היא י"ל דס"ל כקושי' תוס' וחי' רשב"א ד"ה האי עשה וכו' שהקשו הא איצטריך לעשות לסיב שעל רגלו. וס"ל לרמב"ם דברייתי' מחולקות דברייתא קמייתי ס"ל לעשות עשה היא ולא דרש מיני' להתיר גרמא ע"י סיב ולעומת זה ס"ל מילה באותו מקום מדרשא דלעיל ק"ח ע"א ואייתר בשר לומר שדוחה צרעת ואידך ברייתא ס"ל לעשות לסיב שעל רגלו וליכא אלא ל"ת ולא עשה ופשוט שמילה דוחה ל"ת. ובשר לא אייתר דאיצטריך לגופי' דמילה באותו מקום. וא"ש נמי קושי' תוס' אלישנא דאמר רב אשי כגון מילה וצרעת והא"ש דלמסקנא עכ"פ ליתא אלא ל"ת גרידא ושפיר קאמר רב אשי. ואש"נ דמילה אע"ג דדחי ל"ת דצרעת מ"מ לא ידחה עשה ול"ת דיו"ט ודלא כמהרש"א:

האי עשה ול"ת כ' תוס' השמר היינו לאו דאמר רחמנא השמר פן תקוץ בהרת. וצ"ע דכי האי גוני ביומא פ"א ע"א חשיב לי' השמר דעשה גבי עינוי דהרי המענה היינו שלא יאכל כמו דהכא המשמר כאשר יורו הכהנים היינו שאינו קוצץ ומ"ש הכא מהתם וראיתי שכבר נתעורר בזה בשיח יצחק שם ביומא ולא עלתה בידו ע"ש:

נגעים טהורים מאי איכא למימר. עיין תוס' שבועות ה' ע"א דמפרשו דהיינו נגע שהוסגר עלי' ושוב עמד בעיניו ונטהר וכבר טבל ומ"מ אסור לקוצצו אולי עוד פשה תפשה והראה את הכהן ועבודה לא יעבוד משום בעל מום כמבואר זה בבכורות כ"ה ע"ש:

בעידנא דמתעקר לאו לא מקיים עשה. עיין מג"א סי' תמ"ז שכ' שבלי לקט בשם ר"ת דעשה דרבים דוחה ל"ת אפי' שלא בעידנא ואין לך עשה דרבים מעבודה שלפעמים נדחה פסחי כל ישראל או תמיד ע"י בהרת של כהן א' כדפירש"י לעיל וא"כ לא בעי בעידנא וע"כ צרעת חמיר משארי איסורין שבתורה שנדחי' ע"י עשה דרבים אפילו שלא בעידנא וצרעת לא נידחית והיינו חומרי'. ומ"מ איכא ק"ו אם מילה דוחה שבת חמורה שיש בה עונשין ואזהרות הרבה נדחה ממילה בעידנא ק"ו שידחה צרעת בעידנא. וליכא למימר השתא עבודה תוכיח י"ל עבודה היינו טעמא משום דלא הוה בעידנא וצרעת חמיר בהא דאפי' עשה דרבים בעי בעידנא אבל עכ"פ מי שדוחה שבת החמורה בעידנא כ"ש שידחה צרעת בעידנא. ובזה י"ל קושי' תוס' לעיל כ"ד ע"ב ד"ה ולא מילה וכו' אפירש"י ע"ש. והשתא י"ל ביו"ט דליכא עונשין ואזהרות הרבה שפיר איכא ק"ו דצרעת חמירא דאפי' עשה דרבים היינו עבודה בעי בעידנא וזה לא מצינו ביו"ט ואם מילה דוחה צרעת כ"ש יו"ט והא"ש נמי דפליגי תנאי ואמוראי בשמעתין. דלא פליגי בכללא דבעי' דבעידנא דבהא ליכא מאן דפליג אך פליגי הואיל דעשה דרבים לא בעי בעידנא א"כ ס"ל צרעת חמירא וק"ל:

בעידנא דמיעקר ללאו וכו' אע"ג דמילה נמי עוקר לאו בחיתוך ולא מקיים עשה עד דפרע. כבר עמד בזה בנימוקי יוסף פ"ב דב"מ דפוס זולצבאך ע"ו ריש ע"ב דהכל המשך המצוה היא התחלתה וגומרה ע"ש:

דף קלג.

האי בשר מאי עביד לי'. כ' תוס' דמילתא דאתי' מבינייהו טרח וכתב לי' קרא. היינו בינייהו דק"ו אבל בינייהו דבנין אב לא טרח כמ"ש מ"ל פ"ד ממלוה ולוה סוף הלכה א' ע"ש. ועיין לעיל קל"א ע"ב תוס' ד"ה אי וכו':

דבר שאין מתכוין הוא. הקשה רשב"א הא מתכוין לקוץ. ועיין מה שתי' וכן ממש תי' בתשובת חו"י סי' קפ"ח אהא דאמרינן בב"ק קי"ג ע"א דלמ"ד דבר שאין מתכוין מותר מותר ללבוש כלאים להעביר המכס והקשה שם הא מכוין ללבוש ותי' כלל בכל שארי איסורין חוץ משבת טעם התורה משום התכלית וכיון שאינו מכוין לאותו התכלית ה"ל אין מתכוין ונכון הוא ע"ש היטב. ולפע"ד איכא דמתני לדאביי ורבא אברייתא דלעשות היינו משום דלא ס"ל האי כללא ושפיר מתכוין בקוצץ בהרת מילה וה"ה כלאים להעביר המכס הוה מתכוין וי"ל בזה פסק רמב"ם בהל' כלאים וע"ש ב"י יו"ד סי' ש"א ואין להאריך כאן:

לא נצרכא אלא לר"י וכו' היינו לר' ירמי' דלא אפשר ולא קמכוין אסור וכמ"ש תוס' פסחים צ"ה ע"ב סוף ד"ה לא אפשר וכו' ע"ש:

לעשות אי אתה עושה וכו' הקשה רמב"ן א"כ למה לי קרא בשר דיקוץ במקום מצוה. ותי' אפילו אומר לקוץ קמכוין עיין תי' רשב"א. וצ"ל דס"ל לרמב"ן למסקנא דהוה פסיק רישי' לא שייך לומר דלעשות ע"י סיב לא הותר אלא ע"י הגרמה בעלמא דפסיק רישי' הוה כמו מעשה בידים ע"כ תי' דלמסקנא הא מיירי בשר באומר לקוץ מתכוין ולפ"ז לרמב"ן קאי האי אוקימתא במסקנא וכבר כתבתי כן לעיל ק"ג ע"א בישוב דברי הערוך ע"ש:

תינח גדול. פי' ולא צריך לאוקמא באחר כיון דהגדול מסייעא אפילו נימול ע"י אחר מ"מ הוה כאילו קוצץ הוא בהרת עצמו ע"י סיוע ועי' ט"ז א"ח ריש סי' שכ"ח. אבל צל"ע מאי פריך קטן מא"ל הא אפילו לאביי אי לאו קרא לא ידעינן בינוני מבינייהו ובינוני היינו אפי' בן י"ב שנים המכוין לקוץ בהרת עצמו ומסייע וא"כ אותו אחר המולו אסור למיספי' לי' איסורא בידים אי לאו קרא בשר דעשה דמילה דוחה. ומיהו למ"ש תוס' פסחים פ"ח ע"א ד"ה שה לבית וכו' לק"מ דה"נ איכא מצוה שיהי' נימול. אך ר"ן בנדרים תירץ תי' אחר ודלא כהתוס' וכבר הזכרתי זה בגליון ש"ע מג"א סי' שכ"ג א"כ קשה. וי"ל כיון דאיסור זה דלקצוץ בהרת במקום מילה לא שייך בגדול בשום אופן שהרי איכא כרת וכתיב בגדול בשר א"כ אפילו ליכא קרא בקטן מותר למיספי' ליה בידים איסור כי האי שהוא מותר לו לעשות בעצמו לכשיגדיל וכיון דהאחר אינו מתכוין לא צריך קרא להתיר:

שבתון שבות הוא. דברי רא"מ שבס' יראים הארכתי לעיל פ' במה מדליקין ע"ש:

כגון דליכא אחר. עיין תרומת הדשן סי' רס"ה. עיין שמלה חדשה סי' כ"ח ולק"מ אהש"ך דאי דינא הכי דבמקום בהרת לא ימול האב משום דאפשר לקיים ע"י אחר הוה האב אונס בכך ונעשה האחר שלוחו אבל בלא"ה לאו כל כמיני' דמצוה דילי' היא:

דף קלג:

המל כל זמן שהוא עוסק וכו' בברייתא זו לא הוזכר שבת ורמב"ם מביא דין זה בחול. ונ"ל דלפי מאי דאמרינן ר"פ הנחנקין גבי סילוא דגבי אחר בחול נמי איכא שגגת לאו ע"ש. א"כ ה"נ נהי גדול המל עצמו וחוזר על ציצין שאינם מעכבים לא שייך חובל בעצמו משום דבעי לקיומי בנפשי' זה אלי ואנוהו מ"מ האב אינו רשאי לחבול בבנו קטן יותר ממה שהוא עיקור המצוה או בלא פירש אבל משפירש עובר בלאו משום חובל בחברו. ועיין יבמות מ"ז ע"ב. ולא הוזכרו ציצין שאינו מעכבין משמע אחר אינו רשאי לחבול בו יותר אע"ג דהתם הגר עדיין לא טבל ואין דינו כישראל גמור מכ"ש הכא בקטן הזה וצ"ע. ועיין ספר נחלת יעקב פ' שמות בפסוק ויהי בדרך במלון שכ' אפי' קודם מתן תורה דלא כתיב וחי בהם ולא שימות בהם מ"מ לא הי' רשות למרע"ה לסכן הבן במילתו דמשום מצוה דילי' דהאב אין רשאי להכניס הבן לסכנה ע"ש וה"נ דכוותי' משום זה אלי דילי' לא יחבול הבן:

והנה הרשב"א הקשה הא כרבנן נמי אתי' דלא התירו אלא למישקל בברזי וליכא אלא איסור דרבנן ותי' דלדברי ר"י בנו של ריב"ב אמרו ולדדהו שקיל להו בהדיא ולא בברזי ע"ש. וכן דעת רמב"ם דלא מייתי אוקימתא דברזי אך בתוס' פסחים ר"פ אלו דברים מבואר דלא ס"ל הכי. וי"ל ביישוב קושי' רשב"א דס"ל ה"נ מקלקל בחבורה הוא דתיקון גברא כבר נעשה ונגמר ה"ל ציצין שאינן מעכבין קלקול בחבורה מיהו לדעת תוס' לעיל ק"ו דמשום תיקון מצוה ה"נ הוה זה אלי כמו מכה בפטיש דתיקון מצוה. אך לרש"י דמפרש תיקון גברא הוה הכא קלקול וא"ש תוס' ר"פ אלו דברים הנ"ל. אך לרמב"ם הנ"ל דאפי' בחול איכא שגגת לאו לא שייך קלקול א"כ ע"כ צ"ל דלדבריהם קאמר ולי' לא ס"ל משו"ה לא מייתי רמב"ם הך דברזי וק"ל:

המפשיט את הפסח וכו' וחכמים אומרים מפשיטין את כולו. ובמנחות ר"פ ר' ישמעאל הגירס' וחכ"א עד שיפשיט את כולו. מלשון זה משמע שלרבנן אינו מוציא אימוריו עד אחר הפשטת כולו. וכן פסק רמב"ם בע"פ שחל בשבת דמפשיט כולו תחילה ואח"כ מוציא אימוריו וכבר עמד בזה בשער המלך בהשמטת ובשאגת ארי' סי' נו"ן ע"ש:

ואמנם בשמעתין משמע בודאי דלרבנן מפסיק בהקטרת אימורין בין הפשט להפשט. ולמסקנא דקיי"ל דעל ציצין שאינן מעכבין אינו חוזר צ"ל הכא משום בזיון קדשים עדיף ממצות זה אלי דמשו"ה במילה אינו חוזר ובהפשט חוזר. אלא דצ"ע למה לנו להפסיק בהוצאת אימורים בין הפשט להפשט ולהרבות חילולי שבת בשני הפשטים. נפשיט כולו בפ"א ונקטיר אימורין אח"כ ולא יהי' בזיון קדשים בשלמא תמידין ומוספין ואפילו

פסח בחול איכא זריזין מקדימין להקטיר אימורין מיד אבל בשבת כשם שאין להרבות חלול שבת משום זה אלי ה"ה שאין להרבות חילול משום זריזין מקדימין. וא"כ אמאי מפסיקין בהפשט. וצ"ל דרבנן לא אמרו אלא מפשיטין את כולו ואיך סדר הפשטתו זה תלי' לר' יוסי דלחם הפנים דסילק הישנה שחרית וכו' הוה תמיד ולדידי' חוזרין אפי' על ציצין שאינן מעכבין ה"ה דמפסיקין בהוצאת איסורין בין הפשט להפשט. אך למאי דקיי"ל כרבנן דלחם הפנים טפחו של זה וכו' ולדידהו אין חוזרין על ציצין שאין להפסיק באימורין בין הפשט להפשט אלא מפשיטין כולו בב"א ואחר כך מוציאין אימוריו בע"פ שחל בשבת וכגי' ש"ס ר"פ ר' ישמעאל עד שיפשיט את כולו והכי פסק רמב"ם הנ"ל וא"ש ולפע"ד הוא האמת:

אנא עבדא פלגא דמצוה וכו' עיין בית יוסף ורמ"א סוף הל' מילה ותשו' רמ"א בענין ב' מוהלים בשבת. והנה זה דמייתי בעה"ת ראי' מכהנים במקדש לכאורה יפה דחה שאגת ארי' סי' נו"ן ונ"א דשאני התם דא"נ עביד חד כל ההקטרה הוה כל אבר חילול בפני עצמו וליכא אלא אפושי גברא ומשום ברוב עם הדרת מלך עבדינן בכמה כהנים אבל הכא אי עבד חד מילה ופריעה ה"ל לא פירש וליכא אלא חילול א' והשתא דעבדי תרי גברי ה"ל ב' חילולים. ועוד י"ל שאני עבודה שהותרה בשבת לא מהדרינן למעט בחילול כיון דאיכא רוב עם הדרת מלך משא"כ מילה שהוא דחוי'. אמנם רמ"א בתשו' כתב דע"י ב' מוהלים ה"ל שנים שעשו מלאכה ותמהו עליו. ולפע"ד דבריו נכונים מכל צד לא מיבעי אי מקלקל בחבורה פטור ורק משום תקוני גברא וכיון דמל ולא פרע כאלו לא מל נמצא ה"ל זה עובר וזה מניח. אלא אפי' אי מקלקל בחבורה חייב וכל א' עושה חבורה מ"מ הא כבר כתבתי לעיל שאין חבורה מאב מלאכות אלא שבחבורה נעשים מלאכות לפעמים מפרק ולפעמים גוזז או בונה היינו מתקן גברא או בועל בתולה תחלה בשבת וכדומה וכל מלאכה מאלו הנעשו ע"י חבורה חייב אפי' מקלקל. והכא במילה ליכא לא מפרק שצריך לדם ברית או גוזז כדי לפנות המקום (כי אינו צריך לדבר הנגזז) ולא בונה ומתקן ולא שום מלאכה אא"כ גומר מל ופרע ואל"ה ליכא שום מלאכה ובחבורה עצמה ליכא איסור וא"כ הדר ה"ל שנים שעשו מלאכה וכהרמ"א. ובקונטרס מיוחד לפסק זה הארכתי ועיין יש"ש פ' הערל סי' מ' דכתב אם לא הלקיט נהי שחייב הגדול כרת אם לא ילקט את עצמו מ"מ גברא מתוקן ואיננו כמו מל ולא פרע דהוה כאלו לא מל אלא מתוקן הוא אלא שמ"מ חייב להסיר הציצין ע"ש:

וכגון דאתא בין השמשות. קושי' דמייתי בס' אהל דוד מלעיל ס"פ במה מדליקין כתבתי שם ישוב ע"ש:

האי אומנא דלא מייץ. קושי' שאגת אריה כתבתי לעיל ק"ו ע"א ע"ש:

דף קלד:

מרחיצין את הקטן וכו' ולעיל פ"ו ע"א גרסינן מרחיצין את המילה ונראה התם אאבר המילה קסתים לן כראב"ע אבל מכל גופו לא מיירי התם. והשתא אי משנתנו נמי מיירי מהרחצת המילה ולא מכל גופו וכסברת ר' יוסף ואביי לקמן א"כ ה"ל סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם בחדא מסכתא דלכ"ע יש סדר למשנה. אך אי משנתינו מיירי מכל גופו וא"כ נהי רבי סתם בהרחצת המילה כראב"ע מ"מ בכל גופו לא הכריע והניח הפלוגתא ומ"מ אפשר הלכה כראב"ע כדפסיק ר' יוחנן לקמן דהלכה כראב"ע אפילו בכל גופו. וא"ש דקדוק לשון הוו בה במערבא פירש"י דקדקו בה ולא אמר מיבעי' לי דהוו בה משמע לשון קושי' ועוד מ"ט לא קבעו ספיקא אמתני' והמתין עד שפסק הלכה כראב"ע. והא"ש דהוו ודקדקו בפסק הלכה כראב"ע דאי אאבר א' קאי אין הלכה כראב"ע דה"ל סתם ואח"כ מחלוקות והכי ס"ל לאביי ור' יוסף. והיינו טעמא דרבא דאורי כת"ק פירש רש"י בד"ה אורי לי' וכו' משום דס"ל אין הלכה כראב"ע וכר' יוסף ועיין מהרש"א ורשב"א:

בין לפני המילה וכו'. עיין פסחים ס"ט ע"א אמר רבה לדברי ר"א וכו' אמר רבא ואי בריא הוא וכו' לכאורה י"ל דרבה קאי אחמין דלאחר מילה ונשתפכו קודם המילה וס"ל כהרז"ה דלדידן דאין מכשירין דוחין שבת אין מוהלין אותו. וא"כ לר"א נהי דמכשירין דוחין ומוהלין היינו כשהוא בריא אבל אם אינו בריא וצריך חמין או שום מעשה להברותו אין מברין אותו לחלל עליו שבת ולא מקשה רבא מידי אי בריא הוא חמין למה לי דאחמין דלאחר המילה קאי. וצ"ל רבא ס"ל כהרמב"ן שבר"ן דפליג אהרז"ה וס"ל משום חמין דלאחר המילה אין שום עיכוב דאין למצוה אלא שעתו וא"כ יש מכאן ראי' לרמב"ן:

ביום השלישי. דעת ריי"ף ורמב"ם בחיבורו ובפירושו לעיל פר"ע דוקא יום ראשון ושלישי אבל יום ב' לא. ואין כן דעת רש"י אלא יום א' וב' כ"ע מודים ופליגי בשלישי. עיין ר"ן ותוס' יו"ט. ועיין פי' ר"ן בנדרים ל"א ע"ב ועיין פי' המפרש המכונה רש"י שם ל"ב ע"ב ד"ה מפני שנתעסק וכו' לא הי' באותה שעה אלא בן ח' ימים עכ"ל. ותמה בס' נחלת יעקב פ' שמות דהא משמע ביום יציאתו מביתו הי' ראוי למול וא"כ הי' אז יום ח' והמלון שהי' סמוך למצרים ע"כ הי' ג' ימים אח"ז ואיך הי' אז בן שמנת ימים ותי' בדוחק גדול. ולדידי צל"ע לפמ"ש רמב"ן בפ' יתרו דהר האלקים לא הי' רחוק ממדין

שהרי משה הי' רועה צאן יתרו חותנו בהר האלקים חורבה ע"ש וא"כ כיון דאחר המלון הזה כתיב באהרן ויפגשהו בהר האלקים א"כ הי' המלון בין מדין ובין הר האלקים והי' המלון קרוב יותר למדין מהר האלקים ואם הי' המלון ג"כ קרוב למצרים כמ"ש רש"י ור"ן שמשו"ה לא הי' סכנה לצאת משם אחר המילה א"כ א"א שיהי' ג' ימים ממדין למצרים. ותו פשטיות דקרא בדרך במלון משמע שהוא המלון הראשון ביציאתו ממדין. ע"כ נלע"ד ע"פ דרכו של המפרש אע"פ שאין כן כוונתו. דאתי' כמ"ד דוקא ראשון ושלישי ולא שני דאין בו סכנה וממדין למצרים ליכא אלא מלון א' דמלון השני כבר הוא במצרים אע"ג דישראל לא הגיעו להר האל' עד החדש השלישי הם הלכו וסבבו דרך ים סוף ומרע"ה הלך דרך הישר. והנה אי הי' מל טרם צאתו ביום השמיני בבקר כראוי הי' צריך להתעכב אותו היום הראשון שהוא מסוכן בודאי וממילא לא יצא גם בשני שהרי יהי' בדרך שלא יגיע לעיר מושב עד סוף יום ג' שיבא למצרים וא"א להביא תינוק ביום ג' לידי חולשא דאורחא. וע"כ הי' צריך להמתין ג' ימים ע"כ לא מל טרם צאתו. אך לעתות ערב באותו היום עצמו כשנכנס למלון עם דמדומי חמה הי' עוד זמן למולו בשמיני ולפי מאי דקיי"ל דאותן הימים אין מונים מעת לעת אלא אם נימול קודם הלילה מיד למחר ה"ל יום ב' למילתו א"כ שוב אין סכנה למחר ולמחר יגיע לעיר מושב למצרים ואפ"ה נתעצל ואולי טעה מרע"ה וסבר דבעי' מעל"ע ועכ"פ משום כן נסתכן מרע"ה:

והרא"ם הקשה פ' שמות הא קודם מתן תורה לא נאמר וחי בהם א"כ מי הגיד למרע"ה שאינו מחויב לסכן הבן עבור מילה בשמיני. ונחלת יעקב תי' כיון שהמצוה על האב ולא על הבן אין לו רשות לסכן הבן עבור מצוה שאינו מוטלת על הבן. וי"ל לריב"ק דאמר מרע"ה נתרשל על המילה ר"ל שחשב מרע"ה שאין המילה כדאי לסכן התינוק עלי' כתי' נחלת יעקב וטעה בזה כי הי' לו להביא התינוק בסכנה קודם מ"ת דלא כתיב וחי בהם הכי ס"ל לריב"ק ויש לפרש בזה מה דכתיב וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולות פי' אז אמרה שצריך למסור נפשו וליתן דמיו על המילה ודלא כסברת מרע"ה. והנה מדאמר רשב"ג התם במס' נדרים דלתינוק רוצה להרוג וא"כ היה התינוק מסוכן למות וקשה א"כ איך מלה צפורה התינוק הא קטן החולה אין מולין אותו עד שיבריא אע"כ קודם מתן תורה שאני וכהרא"ם הנ"ל. וע' גיטין נ"ז ע"ב פירש"י ד"ה זו מילה וכו' ע"ש:

וראיתי דבר נפלא בס' המכריע סי' נו"ן שכ' רחיצה דלאחר המילה דומיא דלפני מילה ע"י גוי או מגו אגב אימי' אבל ע"י ישראל לא דאין כאן שום סכנה דלאו מכה של חלל היא דניחול עליו שבתא ומה דאמרינן מפני שסכנה היא לו פי' סכנה קלה שדוחים עליו שבות דרחיצה אבל לא לחלל להחם ע"ש. והנה מ"ש שאינו מכה של חלל אמת הוא

אך מ"מ הוא מכת חרב עיין ש"ע סי' שכ"ח סעיף ז' ועיין טור וב"י שם. ואולי המכריע פי' פירוש אחר בפדעתא דש"ס דע"ז כ"ט ע"א. ולכאורה י"ל דמשו"ה ותיקח צפורה צור ולא ברזל שלא יהי' מכת חרב ויסתכן על הדרך ואולי זה הי' התרשלות של מרע"ה שהי' לו למול בצור ואין כאן סכנה אלא שצע"ג אנן נמי מ"ט לא מהלינן בצור ומכ"ש בשבת. אע"כ אע"ג דאינו מכה של חלל מ"מ ה"ל כמכה שע"ג היד ורגל וצ"ע. ומיהו הרמב"ם פ"ב ממילה כתב מצוה מן המובחר בברזל וכ"כ בש"ע י"ד סי' רס"ד סעיף ב' וכ"מ לא הראה מקומו ועיין פרישה סי' רס"ד. ואולי מדכתיב עשה לך חרבות צורים משמע חרב דוקא. ועיין תרגום אונקלוס שפי' ותקח צפורה צור טינרא ויונתן תרגם חרבות צורים איזמל חריפא וכן פירש"י ביהושע. אמנם ברבה נח בפסוק עשה לך תיבת עצי גופר מפרש חרבות צורים טינרא ע"ש ועיין היטב מ"ש רדב"ז דרמז עליו מגיה במ"ל פ"א דמגילה הל' י"א במי שיכול לעשות המצוה מיד ולכשימתין ויחמצנה יעשנו מן המובחר הי' מינייהו עדיף. ובח"צ סי' ק"ו ומג"א ריש הל' תפלין וביעב"ץ ח"א סי' י"ח. וא"כ י"ל מרע"ה התרשל כדי לעשות המצוה מן המובחר בברזל וע"כ לא יכול למול פה שיצטרך להמתין ג' ימים מפני הסכנה ולמול בצור דליכא סכנה אין המצוה מן המובחר ע"כ נתעצל כדי לעשות מצוה מן המובחר בברזל וכשנסתכן מרע"ה אז הבינה צפרה טוב למהר המצוה ע"י צור מלעשות מן המובחר בברזל. ואולי מילה בשמיני שאני שהוא עיקור מצוה ולא זריזות בעלמא אבל בעלמא ס"ל מצוה מן המובחר עדיף מזריזות ואין להאריך כאן יותר:

ואמרתי בחי' תורה שלי במאי דכתיב ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים ליישב קושי' הר"ן אמאי לא הרגום ביום הראשון דפשיטא שהם יותר מסוכנים וי"ל לפי מ"ש רמב"ן דיעקב ע"ה כעס על שמעון ולוי כי אולי הי' גירותם שלימה וי"ל המה נמי הי' מסופקים ע"כ בחנו אם הי' גירותם שלימה לא יאונה להם מכשול ע"י המילה ושלוחי מצוה אינם ניזוקין וזה א"א לברר ביום ראשון משום דשכיחא הזיקא והיכי דשכיחא הזיקא שאני כדאיתא פ"ק דפסחים אך ביום הג' דלא שכיחא הזיקא כולי האי אי הי' גירותם לשם שמים שומר מצוה לא ידע דבר רע ומדהי' כואבים ראו והבינו שאינם ראוין להצלה:

דף קלה.

ולא ספק דוחה את השבת. ממ"ש תוס' כאן כ' מהרי"ט ח"ב חי"ד סי' א' שמשמע דס"ל לתוס' ספיקא דאורייתא לחומרא דאי ס"ל לקולא א"כ איצטרך דלא נחלל שבת מספק וחזר ודחה זה ונדחק. ופר"ח ביו"ד סי' ק"ו החזיק בזה ע"ש. ותמהתי על הגאונים שהתוס'

ברור מיללו והכי קאמרי לא מיבעי ספק בן ז' ספק בן ח' שאינו בחזקת חיוב מילה כלל ושבת הוא ודאי היום פשיטא דלא אתי ספק ומוציא מידי ודאי אלא אפי' ספק בין השמשות שהבן מוחזק בחיוב מילה כמו שהיום מוחזק בשבת מ"מ לא אתי ספק שב וא"ת ודוחה ודאי שבת בקום ועשה ומעתה לא ידעתי מה ענין זה לספיקא דאורייתא לקולא או לחומרא. ומכ"ש לפי מה שביארתי במקום אחר בחי' ריש פרק יוה"כ דדעת הרמב"ם דהתורה לא נכנסה לשום ספק הן בקיום מצוה והן באיסורין ע"ד משל כזית שיאור בליל פסח אינו מוזהר עליו משום ספק חמץ כיון שאינו ודאי חמץ לא הזהירה עליו תורה ומותר לאוכלו לכתחלה ואם אכלו לשם מצות מצה אזי בודאי הוא חייב לאכול כזית מצה אחר ומכין אותו עד שתצא נפשו לאכול כזית מצה דבודאי לא יי"ח כיון שהוא ספק. דמי שהזהיר לא תאכל ודאי חמץ אבל ספיקו מותר הוא ית"ש שצוה אכול ודאי מצה דוקא ולא ספק ע"ש וא"כ אין ענינו לכאן כלל:

ואמנם ממ"ש תוס' דקרא איצטריך לנולד כשהוא מהול והנה לר' יהודה דמרבי' אנדרוגינס מכל זכר ואפילו נימא דחד ערלתו בוי"ו איצטריך לי' לגז"ש ערלתו תמה לעיל ק"ח ע"א. מ"מ אידך ערלתו ע"כ לנולד מהול והנה ר' יהודה ס"ל לעיל ק"ו ע"א דמקלקל בחבורה פטור ומילה משום תיקון הוא וא"כ מ"ט אסר לן קרא להטיף ממנו דם ברית בשבת הא ממ"נ אי יהי' ערלה כבושה שפיר מהיל ואי לא מקלקל הוא לא מיבעי אי הפי' תיקון מצוה והכא ליכא מצוה ומקלקל הוא אלא אפי' אי הפי' מתקן גברא הכא לא תיקון גברא הוא דמן התורה ספק לקולא ומותר בפסח ותרומה וראי' וחגיגה ולהביא קרבנותיו דספיקא לקולא וא"כ אין תיקון בהטפה ונימהלי' ממ"נ ומ"ט מיעטתו תורה. וי"ל כמ"ש מהרש"א דמ"מ הי' אסור בפסח ובכל הנ"ל משום שהוא זכר משונה והוה שפיר תיקון גברא:

שב"ש אומרים צריך להטיף וכו' פי' ואיצטריך ערלתו למעט שבת אבל לב"ה לא איצטריך ואתי ת"ק דברייתא כב"ש ועיין לקמן קל"ו ע"א דחיק ש"ס לא נצרכה אלא למכשירי מילה ואליבא דר"א. והנה אברייתא דספק בן ז' ספק בן ח' לא הי' צריך לדחוק בהכי דהתם מילה מאן דכר שמי' ואפשר מיירי בפקוח הגל וכמ"ש ד"מ ססי' רס"ו בדעת הרי"ף ע"ש. אלא עיקור משום הך ברייתא דערלתו ולא ספק ומוקמינן בספק בן ז' ספק בן ח' ומיירי ממילה משו"ה נדחק לאוקמא כר"א שמותי ואין כאן דוחק דבלא"ה אתי כב"ש כנ"ל:

אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה. פירש"י ותוס' סכנת האם ולפ"ז אי יכולה להמציא לה תינוק אחר היונק ממנה ולא תסתכן אסורה להניקה וגם ליתן לו שום דבר

לפיו ויניחנו וימות. ואם כי הוא דבר חידוש והשכל מנגדו וגם כי רש"י ביבמות פ' ע"ב פי' להדיא מפני סכנת שניהם הבן והאם ע"ש מבואר מזה אע"ג דאסור לחלל עליו שבת להחיותו. מ"מ אסור לסבב לו סכנה. ומכ"ש לפמ"ש מרדכי בפרקין ומביאו ש"ג סביב הרי"ף בשמעתין דאפי' ודאי בן ח' אם יתקיים בעה"ז עד שיגיע לחודש התשיעי מתחלת העיבור אזי יחזור מנפל לבן קיימא. ולפעמים הוא פחות משלשים יום וכבר הארכתי בזה בתשובה ע"ש סי' תרס"א ותשצ"ט בביאור:

אהדרי אתליסר מהולאי וכו' בתה"ד סי' רס"ה כ' שע"כ היה ר"א בר אהבה אומן דאל"ה אסור למול לכתחלה בשבת. פי' לפמ"ש יש"ש יבמות פרק הערל שהבאתי לעיל דמוהל דלא ספיק חייב כרת דלא הוה מקלקל דדוקא מל ולא פרע הוה כלא מל אבל מל ושייר ציצין לא הוה כלא מל והנימול מתוקן ומ"מ לא נגמרה המצוה וחייב האומן כרת ע"ז וכבר כתבתי מזה לעיל. והשתא אפי' אי ס"ל לרב אדא בר אהבה דמקלקל בחבורה פטור מ"מ אסור לו למול פעם ראשון בשבת שמא לא יגמור וישאר ציצין אע"פ דהוה אומן וא"כ מ"ט לא מל בעצמו מיד אע"כ דהיכא דאיכא אחר לא ימול אב בשבת. ומיהו מסיק בתה"ד דהיינו למאן דס"ל דמילה משום תיקון גברא נגע בי' דאי משום תיקון מצוה או משום דמקלקל בחבורה חייב מה לי אב מה לי אחר אלו תוכן דבריו בתוס' נופך וביאור משלי. ובזה ישבתי קו' העולם וראיתי בס' פרדס דוד מאי קאמר אדשמואל לא עבר דלמא אי ספיקא הוה מוהלין ממ"נ דאי אינו חייב ה"ל מקלקל בחבורה ע"ש. והנה קושי' זו הי' קושי' אי ס"ל לראב"א משום תיקון מצוה א"כ ממ"נ או עביד מצוה או הוה מקלקל. אבל לפי הנ"ל מוכח דס"ל תיקון גברא וא"כ אין כאן ממ"נ כיון דעכ"פ לדידן ספיקא הוה ואפי' אי ספיקא דאורייתא מן התורה לקולא מ"מ מדרבנן לחומרא ואסור בפסח ותרומה וכי האי גוני וע"י ההטפת דם ברית מיתקן א"כ ה"ל תיקון גברא ודאי ואפשר דמצוה לא הוה ולא קשה מידי:

אמר ר' יוסף מנא אמינא לה כן גירסת רש"י ותוס' והרז"ה. והרי"ף והגאונים גרסו אמר רבה מנא אמינא לה ועיין היטיב. יש בכאן ד' שיטות מלבד שיטת ר"ת שבר"ן. שיטת הר"א ממיץ בס' יראים ע"ש בפנים ס"ל בין קטן ובין גר לא בעי הטפה לגמרי כת"ק דר"ש ב"ג. וצ"ל דס"ל כהרז"ה דר' יוסי דיבמות דאמר אין מלין אותו היינו משום דחייש דלמא נולד כשהוא מהול אע"ג דכ' ר"ן דהוא מיעוטא י"ל ס"ל ר' יוסי חייש למיעוטא כמ"ש תוס' נדה ל"ב ע"א ד"ה ר"מ ויבמות ס"ז ע"א ד"ה אוכלין. והרמב"ן במלחמות כתב דנולד מהול הוה מיעוטא דמיעוטא ע"ש. ל"ל דס"ל להרא"מ והרז"ה דאפי' לא ימצא א'

מאלף מ"מ אינו בגדר מיעוטא דמיעוטא אלא בתרי מיני מיעוטא עיין זה היטב במרדכי ס"פ הזרוע:

שיטה ב' שיטת הרי"ף ורמב"ם דבין קטן ובין גר צריך הטפה דבקטן הלכה כרשב"א אליבא דרבה דספק ערלה כבושה היא דהלכה כבתראי ועיין מה שתמה הרא"ש. ולפע"ד עיקור כוונת הרי"ף ארב אדא בר אהבה אע"ג דתרי רב אדא בר אהבה וזה דשמעתין משמע שהי' הקדמון מדעני ר"נ בתרי' ואמר אדשמואל לא עבר. מ"מ צ"ל דהרי"ף גרס רנב"י עיין זה בתוס' קידושין ע"ב ד"ה היום וכו' וא"כ הוה הך רב אדא בר אהבה וגם רנב"י בתראי ותרווייה' ס"ל כרבה ור' יוסף דלא כרב והלכה כבתראי ר"א בר אהבה ורנב"י ובמאי דפליגי ראב"א ורנב"י אהדדי דראב"א ס"ל כר' יוסף ודאי ערלה כבושה ורנב"י ס"ל ספק ערלה כבושה כרבה והדרינן לכללין הלכה כרבה לגבי ר' יוסף דקטן בעי הטפה מספק ולא מחללין שבתא. אמנם בגר לא ס"ל כרשב"א אלא כר"א הקפר דגר צריך הטפה וכר' יוסי דיבמות דבמה יכנס תחת כנפי השכינה. נמצא הרי"ף והרא"מ פליגי מקצה אל קצה דלהרי"ף תרווייה' צריכין הטפה ולהרא"ם תרווייה' לא צריכין:

שיטה ג' שיטת ר"ח דפסק לגמרי כרשב"ג קטן צריך דשמא ערלה כבושה וגר לא צריך דהרי נכרתה ערלתו ולא קשה במה יכנס תחת כנפי השכינה דהרי בעי' ככם כאבותיכם. י"ל אבותינו נכנסו לדת בדם ברית מכריתות הערלה. אבל לא בהטפת דם מהאבר שהוא כמטיף דם מאצבעו וא"כ האי גר שכבר נכרתה ערלתו מה יועיל הטפת דם מהגיד וה"ל כמו שנכרת גידו לגמרי דה"ל כאשה שנכנסת לברית בטבילה כאמהות:

שיטה ד' בה"ג ס"ל לגמרי בהיפוך קטן א"צ כת"ק אליבא דב"ה וגר צריך כר' יוסי דיבמות ואין סברא זו הפוכה לכאורה דכיון דס"ל קטן אפי' בחול אין צריך ע"כ קים להן לרבנן דליכא ערלה כבושה משא"כ גר שכבר הי' לו ערלה פ"א ונתחייב אבר זה להטיל ממנו דם ברית וצ"ל ככם כאבותיכם וצ"ל אבותינו נמי מי שהי' לו ערלה ונכרת שלא כמצותו צריך להטיף אע"ג דנולד מהול א"צ להטיף מ"מ האי גרע א"כ גר נמי לא יכנס בברית אא"כ בהטפה מאברו:

אמנם רבינו שמשון שברא"ש הקשה על זה אי ס"ד ישראל שנימול שלא כמצותו צריך הטפה א"כ שכח ומל של שבת בע"ש וכו' עיין רא"ש. וש"ך רסי' רס"ב דחה זה דהטפה אינו דוחה שבת ודבריו תמוהים כמ"ש שאגת ארי' ג"כ בשלמא הטפה דנולד מהול אינו דוחה שבת משום ספיקא אבל ההטפה דנימול שלא כמצותו ע"כ הוא בכלל קרא ימול בשר ערלתו וידעו חז"ל דהכוונה או יכרת או יטיף דם ברית דאל"ה מנ"ל הטפה כלל וע"כ כך קבלו פי' הפסוק וא"כ שבת נמי דחי. וה"ל להש"ך למימר מרגניתא דהנימול

בע"ש הרי הוא חולי בשבת וא"א להטיף ממנו דם ברית עד שיתרפא. אלא שנ"ל ערב שבת לאו דוקא אלא נימול לפני שבת וכבר נתרפא בשבת ואינו מוכרח:

תו הקשה ש"ך מש"ס פ"ק ר' ישמעאל ורבים חשבו קושי' זו לטעות דדוקא בעניני עבודה אמרינן הכי דומיא דתמיד כמ"ש תוס' שם ד"ה אמאי וכו' ע"ש משא"כ מילה אפי' אי נימא בדיעבד כשר מ"מ דוחה שבת ולק"מ קושי' ש"ך. אמנם לפע"ד יפה הקשה ש"ך דלעיל קל"ב ע"ב בעי למילף מילה דוחה שבת מצרעת דדוחה עבודה ועבודה שבת ואי ס"ד מילה בדיעבד כשר בתוך ח' א"כ אינו דומה לעבודה ואיך נילף מעבודה למילה. ויפה הקשה ש"ך. אך האמת כמ"ש שאגת ארי' שאין כוונת הר"ש שיהי' שום מצוה שוב בהטפה אלא אם נימול בתוך ח' ימים הגברא מתוקן ומותר בפסח ותרומה וקרבנות שהרי אין לו ערלה. ומצות מילה לא נתקיימה בו וא"א לקיימה עוד דמה ענין הטפה לכאן ומה יועיל ההטפה עוד ותו לק"מ ק' ש"ך והנה אמת נכון הדבר. ומ"מ למסקנת הרשב"א שבתוס' אע"ג דבישראל אין לו תקנה עוד בהטפה מ"מ גר שיכנס תחת כנפי השכינה צריך הטפה עכ"פ מאותו האבר וצ"ע מהיכי יליף מככם כאבותיכם והא אבותינו גופי' כי האי גוני לא בעי הטפה:

ראה זה מצאתי בס' מגדל עוז להגאון מהריעב"ץ ז"ל בסדר מילה מייתי מדרש בשעה שהרגו עובדי עגל אמר מרע"ה לא יסתלקו מהעולם כשהם ערלים והי' משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה מים המעורבים עם זהב העגל והיתה אותה ההשקאה והמילה למיתה ולכן אומרים לתינוק הנמול בדמיך חיי שיהי' לחיים ע"ש. וצע"ג הא מולי' הי' כל העם היוצאים ממצרים ופי' ש"ס ר"פ מחוסרי כפרה בשעת יציאתן מלו וכן כתב רמב"ם בהל' איסורי ביאה ר"פ י"ג וא"כ החוטאים בעגל שהיו בני עונשים כבר נימולו. וצריך לומר דמה שמלו קודם מתן תורה אח"כ כשניתנה תורה ה"ל כגר שנתגייר כשהוא מהול והי' צריך הטפה מחדש אע"ג דיש לפקפק ולומר במילה שנצטוה בה אאע"ה ה"ל קודם מ"ת כמו אחר מ"ת י"ל לפי מ"ש תוס' בנדרים ל"ב דגבי אאע"ה לא נכרת על המילה אלא י"ב בריתות ולא י"ג ובברית הי"ג הי' בשעת מ"ת דכתיב הנה דם הברית ע"ש. והרמב"ם סוף הל' מילה מונה כל הי"ג בריתות באאע"ה ומונה ברית אקים את יצחק עמהם. אך התוס' לא ס"ל הכי. נמצא לפ"ז לא הי' המילה שקודם מ"ת חשובה כלאחר מ"ת והי' צריכים הטפה מחדש ולא הי' פנאי למרע"ה לזה מיום מ"ת עד אחר שירד מההר והי' משה מל ואהרן פורע רוצה מטיף דם מאותן המקומות כך צריך לדחוק. שוב מצאתי למורי בהפלאה על התורה פ' בא בפי' פסוק תן חלק לשבעה שכ' ג"כ שמרע"ה חזר והטיף מהם דם ברית אבל ע"ד אחר ע"ש. שוב הבנתי דגם תוס' ס"ל כרמב"ם דברית

אקים הוא י"ג. ומה שכ' שם הנה דם הברית הוא ציון שציינו דיבור חדש שהי' גורסין כן במשנה דשם כמ"ש בר"ן שם. עכ"פ מ"מ בלאו ה"נ אפשר לומר שהיו צריכין הטפה אחר מ"ת כמ"ש מורי זצ"ל הנ"ל פ' בא. ואי האמת כן הוא א"ש בגר שנתגייר כשהוא מהול ככם כאבותיכם שצריך הטפה:

כל שאין אמו טמאה לידה אינו נימול לשמונה. פירש"י אלא נימול מיד וכן הוא בכל המפרשים ופוסקים מפורסמים. ומ"ש רש"י בחומש אחר שמנה כ' מהרש"א שהוא ט"ס. ומה אעשה דבשאלתות דר' אחאי סוף פ' לך לך איתא כמה פעמים נימול אחר שמנה משמע שכן הי' גרסתו בש"ס דעכ"פ צריך להמתין ח' ימים ושוב אין בו חילוק בין ח' לט' אבל מחוסר זמן אינו נימול וכן בדין דלא גרע אדם מבהמה דכתיב מיום השמיני והלאה ירצה כמ"ש ט"ז סי' רמ"ה ס"ק י"ג. ועוד מי שיש לו ב' ערלות זעג"ז ב' עורות לפירש"י זה לא נודע עד ביום הח' שכבר מל וחתך עור א' ושוב מצא שני' ינחנו ליום אחר אבל ביום א' לא נודע שיהי' ערלתו כפולה. ועיין לעיל קל"ב ע"א דקאמר בן שמנת ההוא למעוטי ז' וכו' ע"ש וכבר כתבתי שם דקודם מתן תורה נאמר בן שמנת ימים לא תלה בזמן אלא בבן שיהי' בן שמונת ימים ר"ל ולא בן ז' ומכאן והלאה ירצה ולאחר מ"ת כתיב ביום השמיני תלה בזמן יום השמיני דוקא. ולפ"ז לא הוה פריך ש"ס מידי קודם מ"ת יוכיחו דהא קודם מ"ת הי' הכל נימולים מח' ולהלאה. וכ"כ מורי בהפלאה על התורה פ' בא על פסוק תן חלק לשבעה וגם לשמנה ע"ש. שקודם מ"ת נימולו לבתוך ז' וניתנה תורה ונתחדשה הלכה ביום השמיני למעוטי ז' ומייתי גירסא אחרת בש"ס לעיל בן שמונת למעוטי ט' והגירסא שלפנינו אינו כן ואולי ט"ס הוא בספרו ז"ל ולפי גרסתינו בן שמנת ממעט ז' אבל משמנה ואילך מלו עד שניתנת תורה ונאמר שמיני למעוטי ט' וא"כ לא פריך ש"ס בשמעתין מידי. אלא דאכתי לא ס"ד ניתנה תורה ונתחדשה הלכה. והוה ס"ל כל האמור בזה נאמר בזה אבל למסקנא דנתחדשה הלכה י"ל גם בזה נתחדשה הלכה. ולשיטה זו לא תיקשי קושי' הגאון מהרי"ט אלגאזי בס' שמחת יו"ט מש"ס יבמות ע"א ע"א גבי ערלת שלא בזמנה דנדחקו אמוראי טובא לאוקמי קראי דאז יקרב לעשותו ואז יאכל בו. ולא מוקי להו ביוצא דופן ביני וביני. ולהנ"ל ניחא דאינו נימול אלא משמיני ואילך. מיהו קושי' בלא"ה לק"מ דהא פליגי תנאי בשמעתין רבנן ור' חמא ובעי' לשנויי קרא לכולהי תנאי ועיין לקמן בסמוך אי"ה:

דף קלה:

כתנאי. הקשו תוס' מנ"ל דטעמא דר' חמא משום טומאת לידה פי' ומשום הקישא דלמא הקישא לית ליה משום דלית לי' ניתנה תורה ונתחדשה הלכה אלא טעמי' משום כל שאין האם במצות לא הוה דומי' דלכם וזה אין חידוש הלכה דלעולם בעי' דומיא דלכם וקודם מ"ת הוה הכל דומיא ומשנתקדשנו במצות לא הוה שוב דומיא דלכם. ורבנן נהי נמי דמודי' דבעי' דומיא דלכם מ"מ לא מיסתבר להו דמשום הבדל מצות לא יהי' דומיא דלכם זהו כוונת קושי' תוס' לע"ד וכמהרש"ל ולא ירדתי לעומק דעת מהרש"א ז"ל. והה"נ דהמ"ל בהיפוך מנ"ל דרבנן לית להו הקישא דאין אמו טמאה לידה דילמא אית להו אלא דניחא להו לאוקמי קרא כולו בקודם מ"ת. ומיהו למאי דמסיק רב משרשי' דרבנן לא משכחת יליד בית נימול לאחד אלא בעל מנת שלא להטבילה נמצא לרבנן נמי ס"ל דהבדל מצות לא מיקרי לכם ולק"מ קו' הנ"ל דהא רבנן נמי מוקי קרא לאחר מ"ת ואי הוה ס"ל היקשא הו"ל לחלק בין קודם טבילה לאחר טבילה. וקושי' תוס' נמי לא קשי' דכיון דחזינן דלרבנן נמי בעי' לכם במצות אלא דס"ל מכיון שקיבלה לטבול אע"ג שלא טבלה א"כ דוחק לומר דטעמא דרב חמא דבעי טבילה דוקא משום דומי' דלכם במצות. ולא ס"ל דקבלה לטבול מהני דאין זה סברא דפליגי בהו רבנן ור' חמא אע"כ טעמא דר' חמא משום היקשא והוה שפיר תנאי. מיהו היינו למ"ד קנין פירות כקנין גוף דמי. אך למאי דקי"ל דקנין פירות לאו כקנין גוף דמי ולרבנן משכחת נימול ליום א' בלקח שפחה לעוברה נמצא לא מצינו לרבנן דהבדל מצות לא הוה דומי' דלכם י"ל כק' תוס' וכקושיתינו הנ"ל ואין כאן תנאי. וש"ס דאמר היינו למ"ד קנין פירות כקנין גוף דמי ולא להלכתא. ולפ"ז צדקו דברי ר' יונה שבר"ן דפסק כרב אסי משום דרוב אמוראי הכי ס"ל ולא חייש לת"ק דרב חמא. משום דלמסקנא ליכא תנאי. אלא לפ"ז דלא פליגי תנאי הדרא קושי' לדוכתה מש"ס יבמות ע"א ע"א גבי ערלות שלא בזמנה לא לישתמיט חד אמורא דמוקי לי' ביוצא דופן ביני וביני אע"כ לא ס"ל סתמא דש"ס כרב אסי דאיכא למימר כמ"ש לעיל משום דפליגי תנאי בהכי דהא השתא ליכא תנאי:

כיצד לקח שפחה מעוברת וכו' פירש"י הרי זה מקנת כסף דגוף שלם הוא במעי אמו וקנאו וכו' רצה באריכות הלזה דלא נימא דעובר ירך אמו הוא וה"ל הקונה האם כקונה גוף א' ולא הוה הולד קנין כספו אלא יליד ביתו לכן כ' רש"י דלא כן הוא אלא ה"ל גוף שלם בפ"ע וכאלו קנה ב' גופות נפרדים. וזה מבואר כן ביבמות ע"ח ע"א וע"ש גם גבי הפריש חטאת מעוברת וילדה ע"ש ותבין:

מיהו מאן דפליג התם צ"ל דמוקי הכא בלוקח עובר בפ"ע ואם בפ"ע כמ"ש רמב"ם בהל' מילה פ"א הלכה ד'. ולמאי דקיי"ל אין אדם מקנה עובר צ"ל דקנה תחלה שפחה לעוברה ושוב קנה השפחה ג"כ עיין רמב"ם הנ"ל. והא"ש דלא משכחת מקנת כסף ליום א' אלא בשפחה וולדה. אבל לדרך הראשון משכחת ליה נימול לח' בלוקח שפחה מעוברת סתם והוה הולד מקנת כסף כפירש"י ונימול לח' שהרי גם האם קנה מיד וה"ל דומיא דלכם ונימול ליום א' כשקנה העובר בפ"ע ואח"כ האם דכיון שקנה העובר בפירוש בלי אם ה"ל מקנת כסף גמור ומה שקונה האם אח"כ אינו מוציאו מידי מקנת כסף הנימול ליום א'. ומדדחיק ש"ס לומר וולדה עמה ש"מ דקאי השתא להך שיטה דאין קנין לעובר בפ"ע אלא על ידי האם וע"כ לוקח שפחה מעוברת שלוקח העובר בפ"ע שפחה לעוברה אבל שפחה מעוברת סתם אין העובר כגוף שלם בפ"ע וא"כ לא משכחת נימול ליום א' אלא בוולדה עמה. אלא לפ"ז הומ"ל לרבנן יליד בית ליום א' שלקח שפחה מעוברת סתם וילדה אצלו ושפחה ריקנית ונתעברה וילדה דהוה הורתו ולידתו בבית ישראל נימול לשמונה. וצ"ל דא"א למימר הכי שיהי' לוקח עובר בפ"ע ואם בפ"ע נימול לשמנה מטעם מקנת כסף לח'. ולקח שפחה מעוברת וילדה בביתו נימול ליום א' מטעם יליד בית נימול לא' אי אפשר לומר כן דיציבא בארעא וגיורא שבשמי שמיא ואם אולי אפשר לומר כנ"ל צ"ל דהמו"ל הכי להך מ"ד אלא דש"ס לא נחית לפלוגתא והניח דברי רבנן ביליד בית בלי פירוש. ולמ"ד אין לעובר קנין בפ"ע י"ל כנ"ל ולמ"ד יש לו קנין בפ"ע צריך לומר כדמפרש רבא בש"ס. וא"כ לפ"ז ע"כ רב חמא דדחיק ומוקי קרא אחר מ"ת ולא משכח קודם מ"ת וכנ"ל ע"כ ס"ל דעובר יש לו קנין בפ"ע. ומיושב קו' ס' מחנה אפרים דמייתי בשער המלך פי"ב מנדרים הלכה יו"ד ד"ה עוד הקשה וכו' ע"ש. שהקשה לפסק הרמב"ם וטור חו"מ סי' ר"ט דאין לקנות עובר אא"כ קונה שפחה לעוברה א"כ לר' חמא דמוקי לי' בזה שפחה וזה עוברה ע"כ השפחה לעוברה וה"ל למימר הניחא למ"ד קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי. ומה שתירץ שער המלך בזה ב' תי' חדא דלמא ר' חמא ס"ל כר"מ אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ועוד הא פירש"י דהומ"ל שילדה קודם שטבלה ע"ש לא נהירא לי דעכ"פ היא גופא קשי' אהש"ס מ"ט קאמר זה שפחה וזה עוברה ויצטריך לומר ר"ח כר"מ לוקמא קודם שטבלה וכהילכתא דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. וגם דוחק גדול דרב אסי דס"ל כר' חמא יסבור כר"מ ועיין יבמות צ"ג. ומיהו הנהי אמוראי דפליגי בשתי ערלות חד מיניהו רב הונא דס"ל בעלמא כר"מ ע"ש ביבמות. מ"מ לענין קושי' מחנה אפרים צ"ל כמ"ש לעיל נהי דלהלכתא ס"ל לרמב"ם וטור דאין לעובר קנין בפ"ע מ"מ לר' חמא ע"כ נקנה בלי האם דאל"ה לא הוה צריך לאוקמי קרא בלאחר מ"ת

ולחלק בין לפני טבילה ובין לאחר טבילה אלא ס"ל לחלק בין לקחה מעוברת ובין לקחה ריקני' דתרווייהו יליד בית הוה ומקנת כסף הוה לקח עובר בפ"ע ושפחה בפ"ע נימול לח' ושפחה וולדה נימול לא' אע"כ דס"ל לר' חמא דיש קנין לעובר בפ"ע. אך כבר כתבתי שא"א לומר כן שיהיה לוקח שפחה ועובר בפ"ע נימול לח' ולוקח שפחה מעוברת סתם נימול ליום א'. אלא דבלא"ה לק"מ קו' מחנה אפרים אלא לגיר' רש"י אבל תוס' גרסו כשאלתות דרב אחא גאון לק"מ קושי' הנ"ל:

תניא רשב"ג אומר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל. עיין תשב"ץ ח"ג סי' רנ"ז דרשב"ג ורבנן בטעמי' דקרא פליגי לרשב"ג טעמי' דקרא משום דבהכי נפיק לי' מכל תורת ספק שבעולם ומש"ה ס"ל לרשב"ג דאפי' ודאי בן ח' משששה ל' יום איכא הוכחה דבן ז' הוא דאישתהי. ורבנן ס"ל קרא דבכור גז"ה הוא אבל מ"מ מודו רבנן דזמן שלשים יום דנפלים שהוא הלכה למשה מסיני ככל שיעורים שהם הל"מ ומשו"ה מודו לחלק בין פיהק תוך שלשים לפיהק אחר שלשים אך בודאי בן ח' לית להו סימנא בשיהוי שלשים יום למימר בן ז' הוא ואישתהי כך הבנתי מדברי תשב"ץ הנ"ל. אמנם בשמעתין פליגי עוד בסתם ולדות דרשב"ג מחמיר ובעי שלשים יום והוא מחומרא דרבנן ואסמכוה אהאי קרא והוא אסמכתא בעלמא כמ"ש תוס' ב"ק י"א ע"ב. ורבנן לא מחמרי אלא אזלי בתר רובא ובהא איירי שמעתין:

והנה טעם דהחמירו וחששו למיעוט נפלים זימנין כ' תוס' משום דהוה מיעוט המצוי וזמנין כתבו משום חומרת ערוה חששו לחוש שמא יאמרו פיהק ומת ויתירו יבמה לשוק. והנה מאי דפריך הא לא שהה ספיקא הוה ר"ל רבנן עשאוהו כספיקא וחיישי למיעוטא וא"כ מימהל היכי מהלינן ולא חשו למיעוטא. ויש לעיין בשלמא אי נפל מן הגג ומת איכא למימר עתה במיתה מיחלף בפיהק ומת ויבוא להתיר ערוה החמורה. אבל מילה שהוא חי מה"ת למיחש שמא ימות קודם שלשים יום ומאי פריך בשלמא לטעמא דמיעוט המצוי פריך שפיר אבל לאידך טעם קשה. ע"כ נלפע"ד להכריע דודאי טעמא דרשב"ג משום דחייש למיעוט המצוי ומשו"ה מחמיר לחלוטין אפי' באשת כהן ורבנן לא חיישי כלל. ולהלכה אנן מחמרינן כרשב"ג לא משום דחיישינן למיעוט המצוי דא"כ אשת כהן נמי אלא אנן חיישינן משום חומרא דערוה ובאשת כהן נהיגין להקל. ומשו"ה פריך שפיר לרשב"ג דחייש למיעוט המצוי מימהל היכי מהלינן ולמה לא ניחוש למיעוט המצוי:

ולפ"ז כדהוה בעי למימר כתנאי ופירש"י דרב אדא בר אהבה כתנאי הוא דלחד תנא נפל חי הוא. מ"מ לא תיקשי מימהל היכי מהלינן דלית לי' למיחוש למיעוט המצוי וכרבנן

דרשב"ג. ועיין רשב"א דיש מפרשים קאי אדרשב"ג ולא אדרב אדא בר אהבה ולהנ"ל היינו הך. ולפ"ז למסקנא דאמר רבא דכ"ע מת הוא וכו' עיין רשב"א שהוא דוחק אלא שאמר כן לדברי ראב"א וה"ה ויותר מרווח דכ"ע חי הוא כחיותו של טרפה ומ"ס כטרפה שמטהר מטומאה ולא לאכילה ומ"ס שאני טרפה שיש במינו שעת הכשר אבל נפל לא ולעולם לכ"ע חיותו כחיותו של טרפה וחייבי' על חבורתו ומ"מ מימהל מהלינן דלא חיישינן למיעוט המצוי אלא מחמרינן במת משום חומרא דערוה אבל לא בחי. ובזה נתישבו דברי הרי"ף עיין חידושי רשב"א ותבין. ועד"ז י"ל עוד דהש"ס דפריך בפשיטות מימהל היכי מהלינן למאן דלא ס"ל סמוך מיעוטא לחזקה אבל למאי דקי"ל כר' יוחנן בקידושין פ' ע"א דסמכינן מיעוטא לחזקה י"ל רשב"ג לא חיישׁ להאי מיעוטא אלא היכי דמסייע לי' חזקה כגון בכור שאינו קדוש במעי אמו ובהמה דעלמא אינה קדושה עד שיקדישנה וכל כה"ג. אבל במילה אדרבא חזקתו שחייב למולו ולא חיישינן למיעוטא כה"ג וא"כ לא צריכין להך סברא דמחתך בשר בעלמא. והדרין לכללין דכ"ע חי הוא כחיותו של טרפה וכנ"ל. ועוד יש לעיין למ"ש שיטה מקובצת ב"ק מ"א דלענין רוב בני קיימין אין הולכין בממון אחר הרוב ומשו"ה אין פודין תוך ל' א"כ י"ל אם לא שהה רובא הוה ומ"מ אין פודין ומימהל שפיר מהלינן וצ"ל הקושי' לרב דס"ל הולכין בממון אחר הרוב וא"כ למאי דקיי"ל כשמואל לא אמרינן מחתך בבשר ומיושב ג"כ הרי"ף וק"ל:

ובר מן דין עי"ל בישוב הרי"ף דהש"ס המו"ל ס' בן ז' אין מחללין משום דלענין פקוח נפש אין מחללין השבת עליו כמ"ש ב"י וד"מ יו"ד סוף סי' רס"ו אות ב'. וא"כ אין לנו למולו לכתחלה להכניסו לסכנת נפשות ויניחנו וימות עיין פירש"י יבמות פ' ע"ב דחיישינן לסכנתו ע"ש. והא דלא משני הכי משום דעיקור קושי' ש"ס אברייתא דערלתו ולא ספק דמוקמינן בספק בן ז' ספק בן ח' והוא ת"ק דר' יהודה שהוא ר' יוסי וס"ל בין השמשות כהרף עין וא"כ אמאי אין מוהלין אותו עכ"פ סמוך לבין השמשות מיד וכהרף עין אח"ז נעשה לו כל צרכיו בחול משו"ה אוקמי' כר"א דמכשירי מילה דבלא"ה האי תנא קמא אליבא דב"ש קאי דנולד מהול צריך להטיף ע"ש ור"א שמותי הוא ע"כ מוקי כר"א. וא"כ למאי דקיי"ל בה"ש תלתא ריבעי מיל בלא"ה א"ש דאין מחללין עלי' שבת מטעם פקוח נפש וא"ש הרי"ף:

ברם דא צריך להרמב"ם ותוס' ב"ק י"א ע"ב וס"פ הקומץ דבכור טריפה אין פודין אותו ודלא כרש"י שם א"כ אין ראיה מקרא דופדויו דלמא התם איכא תרי מיעוטא להחמיר מיעוט טריפות ומיעוט נפלים משא"כ במילה דפשוט דאפי' טריפה חייב למולו וליכא

אלא חדא מיעוטא דנפלים ולא חיישינן. ולענין הולכין בממון אחר הרוב גבי פדיון בכור עמ"ש מ"ו הגאון הפלאה ספ"ק דכתובות:

הא לא שהה ספיקא הוה. מקשי' לפמ"ש ריטב"א בסוכה דהא דלא גזרו במילה משום שמא יעבירנו היינו טעמא משום דיום שמיני ודאי הוא משא"כ שופר ולולב דיו"ט ספק הוא ע"ש. וקשה הרי מילה נמי ספיקא הוא כבשמעתין. ולק"מ דהאי ספיקא דשמעתין ה"ל מדרבנן דחשו למיעוט המצוי אלא דפריך דה"ל לרבנן לאסור מילה בשבת משום מיעוט המצוי ומשני דמוהלין אותו ממ"נ ולא חשו למיעוט המצוי וממילא ליכא למימר משום שמא יעבירנו דהא רובא לאו נפלים נינהי:

דף קלו.

מחתך בבשר הוא. ולא המ"ל מקלקל בחבורה הוא דעכ"פ המציצה הוה תיקון. ועמ"ש לעיל ק"ו ע"א בענין זה:

לא נצרכה אלא למכשירי מילה. מה ששייך לפסק הרי"ף כתבתי לעיל. ופסקי הרמב"ם פ"א ממילה הלכה י"ג וי"ד עיין מ"ש בני אהובה פ"א מיבום הל' ה' דס"ל הלכה י"ד מפרש להלכה י"ג ע"ש. ומה שנלע"ד בזה ע"פ מה שנראה לי בלשון רש"י יבמות פ' ע"א משמע דבעי' גמרו שערו וצפרניו מיד ברגע שנולד אבל מה שגדל אח"כ משיצא לאויר העולם אין בהם ממש. ומעתה לרמב"ם אי הוא בודאי בן ז' אין משגיחין בשער וצפורן ואי גמרו שערו מיד בשעת לידה אזי אפילו ודאי בן ח' אמרינן אישתהי. אך ספק בן ז' ספק בן ח' ולא השגיחו בשערות בשעת לידה ועכשיו גמרו לפנינו יש ספק אי כבר שלם הי' בשעת לידה והרי הוא בן ז' או גמרו עכשיו והרי הוא בן ח' ומוהלין אותו ממ"נ. וא"ש לשונו של רמב"ם בהלכה י"ד בן ז' ושלם הוא:

כטרפה דלכ"ע מנתוונה ולבסוף מתה באותה מיתה. ועוד אפילו נפולה דלא חי' מעל"ע מ"מ שחיטתה מטהרתה מידי נבלה ה"ה נפל. ואידך ס"ל שאני הכא דלא הי' לו ולמינו שעת הכושר וק"ל:

איתמר מת בתוך ל'. עיין פלוגתת הרז"ה והרמב"ן בחלה אי הוה כפיהק או כאכלו ארי. ומשמע ברמב"ן דבה"ג גרס מת ביום ל' משום דחלה הוה כפיהק וסתם מת הוה בחולי. ולכ"ע מת הוא ע"כ גרס ביום ל' משו"ה מקילינן. ותמה רמב"ן דהוא נגד משנה וש"ס ערוך דבכורות מ"ט ע"א וכן הקשו תוס' ביבמות ל"ו אבה"ג ואפירש"י דגרס סוף ל' והיינו הך. ולפע"ד לק"מ דס"ל פיהק ביום שלשים ואכלו ארי בתוך שלשים תרווייהו חד דינא אית להו ותליא בפלוגתת רשב"ג ורבנן כאשר אבאר בעה"י. דהרי המעיין שם בבכורות

יראה דר"ע ס"ל דהוה ב' כתובים ולא ילפינן מיני' בעלמא דלא בעי' ומעלה אך מספקא לי' דלמא בכור מבכור ילפינן ע"ש. ולפ"ז נראה דת"ק נמי מודה דהוה ב' כתובים אלא פשיטא לי' דבכור מבכור ילפי' מאי דמספקא לר"ע פשיטא לת"ק אבל כ"ע מודים דהוה ב' כתובים וכל חדש דעלמא הוה יום שלשים כלפני שלשים מכח ב' כתובים ורק בבכור פליגי ר"ע ורבנן. וא"כ לפ"ז בחדש דנפל דהוה הל"מ ככל שיעורין יש לנו לומר יום שלשים כלפני שלשים אלא רשב"ג ס"ל טעמא דקרא ופדויו מבן חדש הוא מטעם חשש נפל א"כ ממילא נפל ובכור חד דינא אית להו ויום ל' כלאחר ל'. ולרבנן דנפל ובכור לא תלי' אהדדי הוה בנפל יום ל' כלפני ל'. ואנן דמחמרינן כרשב"ג חוץ באשת כהן א"כ אכל ארי בתוך ל' או אפי' פיהק ביום ל' תרווייהו לרשב"ג הוה נפל ולרבנן חי הוא ואנן מחמרינן באשת ישראל ומקילין באשת כהן ונכון הוא לע"ד:

ואמנם בגי' רש"י בסוף יום שלשים י"ל עוד דבר חריף דהנה סתם חדש הוא כ"ט י"ב תשצ"ג וכן דעת הב"ח והש"ך לענין פדיון בכור אלא דלא קי"ל הכי כמ"ש מג"א סי' של"ט מטעם דקיי"ל פ"ק דמגילה ימים אתה מונה לחדש ולא שעות ובעי' שלשים יום שלמים ולא נפדה עד התחלת יום ל"א. אמנם לענין חיותו של נפל דקי"ל ע"פ טבע דתלי' בחיות חדש מסתמא תליא בכ"ט י"ב תשצ"ג. אלא דלכאורה תלי' בהנ"ל לרשב"ג דטעמא דופדויו מבן חדש הוא משום נפל וכיון דגז"ה דחדש דתורה אי אתה מונה שעות לחדשים לא יצא מתורת נפל עד תחלת יום ל"א דכתיב לאל גומר עלי. אך אי התורה לא דברה מטעם נפלים רק בכור גז"ה ונפל הל"מ הוא א"כ מת בסוף יום שלשים אחר שכלו לו כ"ט י"ב תשצ"ג חי הוא ותלי' בפלוגתא דרשב"ג ורבנן כנ"ל והיינו דגרס בסוף יום שלשים אחרי ככלות כ"ט י"ב תשצ"ג:

ודע דלדידי מספקא לי טובא בתינוק הנולד באמצע היום אי סוף היום עולה בתחילתו א"כ כשיגיע תחילת יום ל"א שלו עדיין לא הגיע לכ"ט י"ב תשצ"ג ומעלה ואין העולם משגיחים על זה ואם נאמר שצריך להמתין עד שעה שיגיע לכ"ט י"ב תשצ"ג באמצע יום ל"א קשה הא אין מונין שעות לחדשים ויהי' צריך להמתין עד תחילת יום ל"ב ולא שמענו זה. ואולי באמת אין סוף היום עולה בתחילתו אלא מחשבינן שעות מעת לעת הואיל וכתיב ומעלה וא"כ גם בכל שנות האנשים יהיו כן וכתוס' בעירוכין ועיין מג"א סי' נ"ג ס"ק י"ג ומ"ל פ"ב מאישות הל' כ"א ובבני אהובה שם וצ"ע:

והנה רש"י פי' ונולד אחר מיתת האב וכ"כ הטור סי' קס"ד ונראה כוונתו דאי נולד בחיי האב ומת נמצא הניח אשתו בחזקת היתר לשוק דרוב בנים בני קיימא הם ושוב כשמת הולד לא נאסור מספק ולא הוה ס"ד למיסרה לכהן אע"כ מת והניחה מעוברת ואולי אפי'

לא הוכר העובר והרי היא בחזקת איסור לשוק ושוב כשנולד ומת חזרה לחזקת איסור קמייתא אע"ג דרוב בני קיימא מנגדתו מ"מ חיישינן הכא למיעוט ואסורה לכהן להך מ"ד. ונ"ל דזה הי' סברת הרמ"ה דמייתי טור סוף סי' קס"ד ותמה עליו. וי"ל ס"ל כשמת ולא הניח ולד יש לה חזקת היתר ליבם ועיין טו"ז שם ס"ק י"א וק"ל:
ועמדה ונתקדשה לאחר זמן עכ"ל רש"י לא ידעתי מה רצה רש"י בזה:

דף קלו:

אם אשת ישראל היא חולצת. לדעת הלבוש אה"ע סי' קנ"ט דצריך לגרש תחלה כדי שיהי' ברצונו ליבמה מיושב קושי' תוס' ד"ה אם אשת כהן היא וכו'. אלא שכבר פי' בשב יעקב חלק א"ע סי' מ' דבספק גם הלבוש מודה שאין צריך לגרש תחלה ע"ש:
אמר רב שיזבי וכו' עיין דברי רב שיזבי ב"ב קכ"ז ע"א ומה שתמה שם הרא"ש על הרי"ף וכן הרז"ה בשמעתין. י"ל ע"פ פי' רשב"ם דב"ב למעיין שם. אלא שצל"ע כיון דרב שרבי' אסיק בתיובתא בב"ב קכ"ז ע"א הנ"ל. וכן מבואר ר"פ יוצא דופן תלד לרבות טומטום ע"ש. וא"כ איך אפשר לפרש קרא כדרב שיזבי זכר בשעת לידה נימול לשמנה והרי וטמאה ז' ימי' מפסיק בין וילדה זכר לוביום השמיני ימול ואיך נאמר דביום השמיני ימול תלי' בתנאי דוילדה זכר דרחוק ממנו. וטמאה ז' ימים דקרוב לוילדה זכר לא תלי' בי'. מיהו לרב אסי לעיל קל"ה ע"א כל שאין אמו טמיאה לידה וכו' י"ל הכי קאמר קרא אשה כי תזריע וילדה בשעת לידה זכר ולאפוקי טומטום שנקרא. ועוד תנאי שני וטמאה ז' ימים למעוטי יוצא דופן או גיורת אז כשנתקיימו ב' תנאים ביום השמיני ימול ואם יחסר א' מב' תנאים אלו לא יהי' נימול לשמנה אלא לפ"ז מוכח הלכה כרב אסי והרי"ף לעיל לא הכריע ע"ש. וי"ל דרי"ף ס"ל דכ"ע דרשי הכי אלא רב אסי ס"ל דנימול לשמנה תלי' בהני ב' תנאים. ואינך ס"ל דחילול שבת הא דתלי' בהנ"ל אבל בחול נימול לשמנה ודלא כדאמרינן לעיל קל"ה ע"ב הא בהא תליא דליתא דלא תליא הא בהא וכ"כ כ"מ פ"א ממילה גבי אנדרוגינוס שכן דעת רמב"ם דדחי' שבת ונימול לשמונה לא תלי' בהדדי ודלא כש"ס הנ"ל וה"נ י"ל בהרי"ף וק"ל:
הזכר ולא טומטום. עמ"ש מהרש"א בחולין כ"ב ע"ש ולא הרגיש דט"ס הוא בתוס' דשמעתין ד"ה הזכר וכצ"ל דהא עולת נשים לא בעי סמיכה והוה עבודה בקדשים ועולת ראי' בעי סמיכה כצ"ל וק"ל:

דף קלז.

המול לכם כל זכר לרבות אנדרוגינוס. נראה ר' יהודה לטעמי' ס"ל פ"ק דבכורות כל כל דהו משמע וה"נ כל דהו זכר אפי' אנדרוגינוס אבל רבנן ס"ל התם כולו מישראל וה"נ כולו זכר ולא אנדרוגינוס:

כגון שקדם ומל וכו' עיין מ"ש רא"ש לעיל בשם רבינו שמשון וכבר הארכתי לעיל בסוגי' דערלה כבושה. ויש להקשות מנ"ל לר"ש להוכיח משמעתין דלמא ר"מ ס"ל כר"ש בן אלעזר לעיל דגר שנתגייר כשהוא מהול א"צ להטיף וה"ה קטן שנימול שלא כמצותו אבל לת"ק גר וה"ה קטן שנימול שלא כמצותו צריך להטיף. וי"ל אפי' לרשב"א ע"כ ב"ש ס"ל גר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף. ור"א שמותי מ"ט ס"ל בקדם ומל חייב. ואין לומר דס"ל אפי' עשה מצוה נמי חייב. ז"א הא בברייתא קמייתא דר"מ דמיירי בלא קדם ומל ס"ל לר"א בעשה מצוה פטור וא"כ הכא בקדם ומל אמאי חייב וע"כ משום דלא טריד ומוכח דהקטן שנימול בתוך ז' א"צ להטיף ממנו אע"ג דס"ל כב"ש דגר צריך להטיף ומוכח כהר"ש הנ"ל וא"ש. אך צל"ע בפסחים ע"ב ע"ב מבואר דוקא בשראוי לטעות ולהחליף לו קרבן בקרבן אבל באינו ראוי לטעות בו לא מועיל לו לפוטרו. וא"כ מה מוכיח ר"ש הא בשמעתין אינו ראוי לטעות ולהחליף תינוק שכבר נימול רק שצריך הטפה בתינוק שלא נימול כלל וערלתו שלימה וצ"ע. וי"ל דמשמע לי' דשמעתין לא תליא בהכי אלא בניתנה שבת לדחות דאלת"ה לא הי' צריך לומר שקדם ומל בע"ש אלא שקדם ומלו היום בבקר והכי איתא באמת בירושלמי ע"ש וע"כ ס"ל לא תלי' אלא בניתן שבת לדחות ועדיין צ"ע:

קטן נימול לשמנה. עיין תשובתי סי' תשי"ז. עיין ש"ך סוף הל' מילה שהקשה אהתשב"ץ ותמצית דבריו דנהי התשב"ץ מהסוברים דביום השני ליכא סכנה ומותר למולו בע"ש. מ"מ לרוב הפוסקים דס"ל כל ג' ימים איכא סכנה א"כ משכחת במתני' אפי' ח' ימים ע"ש. ועכצ"ל להנך פוסקים דדבר מצוה שאני דגם בספינה מותר וא"כ להתשב"ץ נמי מותר למולו דהוה דבר מצוה. ולפע"ד לק"מ דוקא מצוה עוברת שתתבטל ע"י שלא יפרוש בספינה מותר לפרוש בע"ש אבל משום זריזות בעלמא לא. והכא בשלמא לאינך פוסקים דאיכא למיחש לשיהוי כמה ימים ולמיתה לזמן מרובה חיישינן למיתת התינוק ותתבטל המצוה לגמרי מלין שפיר ביום ה' אבל להתשב"ץ דליכא דחי' אלא חד יומא ולמחר ימול ולמיתה דזמן מועט לא חיישינן יפה כתב תשב"ץ:

ועיין מג"א סי' של"א בשם ראנ"ח אפי' ביום ד' אסור פי' דס"ל ג"י מעל"ע מחללין עליו השבת א"כ אפי' ביום ד' אסור ע"ש. ומקשים העולם לפמ"ש הרא"ש פע"פ ע"פ ברייתא

דסדר עולם דפסח גלגל ע"פ שחל להיות בשבת הי' ומבואר ר"פ הערל ע"ב ע"ב ביו"ד לא מהלו אלא בי"א לחדש וה"ל יום ד' ודלא כהראנ"ח. וי"ל ולומר בע"פ שחל בשבת שניתן שבת לדחות לכל ישראל לשחוט פסחיהן ולהפשיטן קיל אותו השבת ומותר למול ביום ד' שלפניו ובשגם שהמילה היא צורך הפסח שניתן שבת לדחות מפניו ולק"מ. עוד מקשים העולם בפסחים ר"פ אלו דברים שנסתפקו בני בתירא אי פסח דוחה שבת וקשה הא פסח גלגל חל בשבת. בשלמא מפסח מדבר שחל בשבת לק"מ שע"פ הדיבור והוראת שעה הי' כמ"ש תוס' סוף פ"ק דקידושין בסוגי' דחדש אבל מפסח גלגל קשי'. ולכאורה י"ל שאני התם כיון דשבת ע"פ הי' ג' למילתם והיו מסוכנים ומותר בכל מלאכות משום הואיל והוא ע"פ מ"ש תוס' פסחים מ"ו ע"ב בסוף ד"ה רבה וכו' ע"ש. אלא ממ"נ קשה קושי' אחת מהנ"ל. איך מלו מילה שלא בזמנה ביום ד' משום דבשבת ניתן לדחות משום פסח הא פסח גופי' לא דחה שבת אלא משום שהי' מסוכנים במילה וק' ממ"נ והיינו בני בתירא שכחו ולא ידעו ובדרוש הארכתי:

אלו הן ציצין המעכבין. פי' בין בערלה ובין בעור הפריעה כי כבר תנן לעיל מוהלין ופורעין ומוצצין ואי לא דפריעה מעכבת לא מחללין עליו שבת כדאמרינן לעיל קל"ג ע"ב גבי אומנא דלא מייץ ע"ש וה"נ דכוותי'. ומשו"ה הקשו תוס' למה לי דחזר ותנן מל ולא פרע ודלא כמגיני שלמה ע"ש. אמנם מהרש"ל ביש"ש פ' הערל סי' ג' כתב לישב קושי' תוס' דציצין נהי דחייב כרת אבל לא הוה כאילו לא מל משא"כ בפריעה:

בשר החופה את רוב העטרה מצוה על המוהלים לעיין פי' דבר זה בשמלה חדשה דשמעתין ע"ש בסוף ספרו:

דף קלז:

להכניסו בבריתו של אאע"ה. עיין רא"ש שיברך בין מילה לפריעה והוה עובר לעשייתן וצ"ע הא לא ניתנה פריעת מילה לאברהם אבינו ע"ה ואיך יאמר על הפריעה להכניסו בבריתו של א"א וי"ל בדוחק:

הודות לה' ותהלה. אשר עזרני בפ' ר"א דמילה. הוא יושיענו וקרננו ירים. בחידושי פרק עשרים:

פקק החלון. מה שפירש"י ארובה כבר ישבנו לעיל ס"פ כל הכלים סוגי' נגר הנגרר ע"ש: דר"א עדיפא מדר' יהודה. יישוב קושי' תוס' עיין מג"ש ונכון הוא. ולולי דבריו י"ל עוד דר"א שמותי מתלמידי שמאי דלית ליה מתוך. ונ"ל ע"כ מתוך סברא חיצונה ונכונה היא אלא שב"ש ממעט לי' מהוא ולא מה שאינו לצורך וניחא לי' לב"ש ור"א לרבות כל

המכשירין מלכם ובלבד שיהי' לצורך אפי' אפשר לעשותן מעי"ט. ולמעט אוכל נפש עצמו אם אינו לצורך דלא נימא מתוך. ור"א לטעמי' בזה דקיל לי' מכשירין שהרי אפי' בכל המצות מתיר מכשירין ה"ה לצורך יו"ט ואמנם אנן ס"ל מתוך באוכל נפש וממעטינן מהוא ולא מכשיריו. ור"ע אע"ג דפליג אר"א במכשירי מצות מ"מ ס"ל בפסחים ה' דלית ליה מתוך וע"כ ממעט לי' מהוא ולא אוכל נפש שאינו לצורך והוא לא צריך מיעוט למכשירי יו"ט דלא דרש לכם להתיר מכשירין אלא לכם ולא לנכרים:

א"נ י"ל ע"פ מ"ש פ"י ביצה י"ב אי אמרינן מתוך ונתיר נמי מכשירין א"כ בטלת כל מלאכת יו"ט ובאמת הרא"ש פ"ב דביצה ותוס' פ"ק דכתובות כ' דבמלאכה שאינה אלא במכשירי אוכל נפש לא אמרינן מתוך והטעם נ"ל בשלמא אוכל נפש דהותר לגמרי אמרינן מתוך אבל מכשירין דחוי' הם שמשום כן מחלקין בין אפשר לא"א לעשותן מעיו"ט משו"ה לא אמרינן בי' מתוך. ולק"מ קושי' פ"י. אמנם לר"א דלית לי' מתוך ולא קשה מידי קושי' פני יהושע ניחא לי' טפי לאקמי מיעוטא דהוא לשום דרשא ולא למעוטי מכשירין משא"כ לדידן דאית לן מתוך ניחא לן מסברא טפי למעוטי מכשירין כי היכי דלא תיקשי לן קושי' פ"י א"כ בטלת כל מלאכת יו"ט:

אמנם הרשב"א כ' לרש"י ס"ל דלמסקנא לא קיי"ל כי האי שקלא וטריא דלא איתמר אלא אליבא דר' יוסף דס"ל תלה חייב חטאת. ומיירי מתני' מאיסור אהל עראי אבל למסקנת אביי הוה טעמא דמתני' משום איסור משמר ולא משום אהל כלל ולא אתאינן לכך דר"א עדיפא מדר' יהודה. ובאמת ברש"י שלפנינו נמצא בהיפוך במ"ש בד"ה לא יעשה וכו' ע"ש מ"מ כן הוא שיטת רמב"ם בחיבורו ובתשובה שבסוף ספר איגרת רמב"ם קטן ורמז עליו מג"א ע"ש:

דף קלט.

לפי שאינן בני תורה. וצל"ע דהרי במה שהחמיר עליהם בכלאים לומר שאיננו אילן אלא ירק לעומת זה הוקל בערלה וערלה חמיר מכלאים שערלה בח"ל הלכה וכלאים מד"ס עיין קידושין ל"ט ע"א. ומכאן ראי' ברורה לשיטת רש"י סוטה מ"ג ע"ב דמשמע דאין ערלה בחו"ל נוהג אלא בכרם אלא שדבריו צע"ג אין כאן מקומו. אבל היותר ליישב בזה דברי רבינו יונה התמוהים ר"פ כיצד מברכין דכ' דלא אמרינן כל המקיל בארץ וכו' אלא במעשר וערלה ולא בכלאים ודבריו תמוהים הם משמעתין וקושי' זו הקשה בעל נצח ישראל למהריעב"ץ ח"ב ועיין שם סי' כ' ומה שהשיב מהיעב"ץ ע"ז אינו נראה. וע"כ הי' לרבינו יונה גירסא אחרת בשמעתין אבל עכ"פ צ"ל דאי לא נאמר דין זה דכל

המקיל בארץ אלא בערלה לא הוה אפשר למשלח להו כר"ט לקולא בדרבנן כיון דאיכא תרי קולא דסתרי דקולא דכלאים הוא חומרא דערלה א"כ אזלינן בתרוייהו לחומרא אפי' בדרבנן כמ"ש תוס' לקמן קמ"א ע"א סוף ד"ה הני פלפלי וכו' ע"ש. אך הואיל וכלל מונח דבערלה עכ"פ הלכה כהמקיל לא משום ספק דרבנן דהרי הלכה היא אלא כך נאמרה הלכה שיהי' כל ספיקות שיפלו מותרין אפילו יחיד כנגד רבים כמ"ש פנ"י פ' כיצד מברכין שם. נמצא כבר הוחלט שאין ערלה בכשות. ממילא יש להקל בכלאים כר"ט מספיקא דרבנן וזה הי' קושי' הש"ס לשלח להו כר"ט משום ספיקא דרבנן ואי משום דהוה ערלה וכלאים תרי ספיקא דסתרי אהדדי ואזלי' בתרוייהו לחומרא ז"א הא כל המקיל בערלה הלכה כמותו בחו"ל ואין ערלה וכלאים תלוי' בהדדי. ומשני משום שאינם בני תורה. ואם כי הוא קצת רחוק בלשון הש"ס מ"מ לחומר הקושי' עלתה. ואולי הי' לו קצת גי' אחרת בש"ס באופן שיוצדקו דברינו הנ"ל בפשיטות:

וליתן לי' לגדול נכרי. בתשובה כתבתי דלא הוה מצי לשנויי דס"ל יש שליחות לנכרי להחמיר דא"כ אפי' קטן נכרי נמי דאין חילוק בין קטן לגדול וכמ"ש הרא"ש בתשובה ריש כלל ט"ז דשיעור די"ג שנים לגדלות הוא מכלל שיעורין הל"מ ולא שייך בנכרי כמ"ש רמב"ם פ"ט ממלכים הל' י' דלא ניתנו שיעורין אלא לישראל ע"ש. ובנזיר כ"ח פירש"י מקרא שמעון ולוי איש חרבו והוא מב"ר שם ועיין רמב"ם פ"י מהל' מלכים הלכה ב' וצ"ל התם בקטן שאין בו דעת ופיתויו אונס הוא וק"ל:

דף קלט:

היוצא בטלית שאינה מצוייצת. שמעתי בשם קדמון א' ליישב קושי' פרשת דרכים איך קיימו אבותינו התורה הלא גוי ששבת חייב מיתה ותי' הגאון ז"ל דלבשו טלית מצוייצת כהלכתה בשבת דלישראל תכשיט הוא ולב"נ משאוי הוא דפח"ח. ויש להשיב כיון דרצו לקיים המצות הוה תכשיט אפי' דינם כב"נ וק"ל:

דף קמ:

בר בי רב דזבין ירקא וכו' כל הנהו צריכים ביאור רחב מה תועלת בזה ולמה דוקא בר בי רב גם המהרש"א בח"א לא פי' בכאן כלום. הנראה לנו בעז"ה. עיין מה שפירש"י בחומש עץ ארז ואזוב אם הגביה עצמו כארז ישפיל עצמו כאזוב וכן אמרו ז"ל ומנחליאל במות ומבמות הגי נמצינו למדין כי כך היא המדה כל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו ואם אח"כ מתגאה הקב"ה חוזר ומשפיל אבל אם משפיל עצמו יותר כדרכן של צדיקים

כל עוד שמשפיע להם טובה משפילים עצמן יותר כמו שדרשו ז"ל אפסוק לא מרובכם מכל העמים וכו' השפעת טובה לאברהם אמר ואנכי עפר ואפר וכו' א"כ הקב"ה מאריך טובתו לנצח. והיינו טעמא דהלל שהי' עניו ביותר וקבל הנשיאות מבני בתירה שנראה קצת גאות חלילה אבל אדרבא שאז יכול יותר להראות ענוותנותו שאחר שהשפיע לו ה' טובה יתירה השפיל עצמו והיינו האי בר בי רב דזבין ירקא שקונה לו מדות עניוות דוגמת אגודת אזוב הנ"ל ליזבן אריכא לשון גדולה כמו ריכא ובר ריכא (וכמו שמואל שנקרא אריוך עיין לעיל דף י"ג רשי' ד"ה שמואל קרי אריוך וכו') מאי הוה כישא כי כישא שיהי' לאחר שעלה לגדולה כמקדם ואורכא ממילא פי' ממילא יאריך ימים על ממלכתו:

והאי מאן דבעי למיזבן קניא היינו מדת הסבלנות לעולם יהי' אדם רך כקנה וא"ל יהי' קשה כארז ליזבן אריכא כנ"ל שבלא"ה אינו ניכר כיון שאין לו מה לעשות ואי יהי' אח"כ טונא כי טונא פי' נושא עליו משא הציבור ולהיות להם עבד ולא מושל עליהם ואורכא ממילא יאריך ימים על ממלכתו כי בלא"ה אוי לרבנות שמקברת את בעליה:

מיהו מצינו בב' מקומות אין העניוות טוב כל כך הא אמרי' לקמן קמ"ה ע"ב ת"ח שבבבל שאינן כל כך בני תורה כמו ת"ח שבארץ ישראל וגם מתגוררים בארץ נכרי' ואינן בני מקומן לכן מצויין בבגדים שיתכבדו בעיני הבריות והיינו דקאמר האי בר בי רב דלא נפישא לי' ריפתא לחמה של תורה לא ליכול ירקא עניוות כנ"ל כיון דבלא"ה גריר מתגורר בארץ נכרי'. עוד אמרו ז"ל נהוג נשיאותך ברמה וזרוק מרה בתלמידים וא"א להצליח בלימוד התלמידים אם אינו נוהג ברמה וכן אמרו לעיל למ"ד ע"ב כל תלמיד היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכוינה ע"ש והיינו דקאמר בעניותא לא אכלי ירקא כשהייתי עני בתורה כנ"ל ובעתירותא כשעולה לגדולה להרביץ תורה משום באתרא דעייל ירקא ענוותן ליעול בשרא וכוורא בתמי' היינו סעודת התורה ומובן ודו"ק:

בר בי רב דלא שכיח לי' ריפתא לא ליבצע ביצועי עיין פירש"י אוכל השתא מעט פת ולאחר שעה מעט פת תוכחת מוסר לגאוני הזמן בלא לב ולב ידברו ויפתוהו בפיהם אלף שעורים בכל זמן לא יספיק להם מהטעם לפי שאינו מעמיקין עצה להגדיל תושי' ועוד כת אחרת רעה מהם מדלגים כעין פסחי' ועורי' מקפצי' על ההרים מבלים זמן זמנים טובא בלי לימוד מסכתא כלל כ"א מעט במסכתא זו ומעט בזו והואיל ולא שכיחא לכו ריפתא לא ליבצע ביצוע כ"א לקבוע כסדר מסכתא א' ולהעמיק בה כדי שביעה:

האי בר בי רב וכו' לא ליבצע דלא עביד בעין יפה וכו' רש"י לא פי' בכאן כלום עיין במס' ברכות מ"ו וברמב"ם פ"ז מהל' ברכות הלכה ב' ג' המתבאר שם דלעולם בעה"ב בוצע שיבצע בעין יפה אבל אם כולן בעלי בתים לעצמן או כולן אורחים ואוכל כל א' מפתו

הגדול בוצע וע"ז הזהיר ר"ח כאן אם כל המסובין שווין ומכבדין לבר בי רב לבצוע כי הוא הגדול אפ"ה אם א"א לו לבצוע בעין יפה לא יבצע:

היוצא ממנו לדעת מוסר נראה כן בש"ס דנדרים אמרו משה שלמד תורה עם כל ישראל נהג בו טובת עין נמצינו למידין שכל הלומד ברבים מקרי טוב עין ומאן דלא חכים כולי האי לא יעשה כן שאינו יכול לפרק כל הקושי' כמו שאמרו לעיל קי"ד ע"א איזה ת"ח שממנין אותו פרנס על הציבור ששואלין דבר הלכה בכל מקום ואומרה אפי' במס' כלה ע"ש בתוס'. וכיון שהתורה נקראת לחם לכן בא במשל מי שלומד ברבים כמי שבוצע ונותן מפרוסתו לאחרים אבל מאן דלא שכיחא לי' ריפתא לא ליבצע משום דלא מצי למיעבד בעין יפה כנ"ל עין יפה ואמר מעיקרא לא הוה בצענא כנ"ל עד דשדאי ידי בכולי מנא ואשכחי בי' כל צרכי היינו בכל מקום אפי' במסכתא כלה כנ"ל:

האי מאן דאפשר לי' למיכל נהמא דשערי וכו' לא קאמר הכי בר בי רב דאפשר כמו בכולי שמעתא היינו טעמא משום דבר בי רב בודאי לא אפשר לי' בנהמי דשערי שפת חיטין יפה לזכרון וכן רב פפא בשיכרא מה"ט לא קאמר בר בי רב משום דחמרא וריחנא פיקחין וצריך בר בי רב לשתות מעט אם אפשר לו ולרן קאמר נמי בר בי רב דלא שכיח לי' משחא רמשי במי' דחריצי דוקא אי לא שכיח לי' משחא אבל בלא"ה לא משום דהאי מישחי היינו שמן ערוב ומבושם כמבואר בברכות והוה בכלל ריחני:

וע"ד הלצה ע"פ מה שנראה לי שנולד לן זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי וכל א' בונה במה לעצמו זה בכה וזה בכה אפשר לחפש לן זכות שגזרו כן גאוני קדמונינו ז"ל שראו שכחה שגוברת בעו"ה בעולם וא"א לאוקמא גירסא אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד עי"ז זוכר הכל ומילתא דתמיה מידכר דכירא והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי. וא"כ אף אם החידוש אינו נכון כ"כ מ"מ מועיל לשכחה כנ"ל. ואפשר שזהו פי' הש"ס אנן כאצבע בבירא לשכחה ומוסיף אידך ואנן כאצבע בקירא לסברא. שלכאורה אין זה מענין הראשון אכן לפי הנ"ל א"ש שבתחלה הי' כאצבע בבירא לשכחה מ"מ הי' אפשר להועיל ע"י חידושי' אבל עכשיו אנן כאצבע בקירא לסברא ג"כ ומה לעשות עוד. וידוע ששמן זית מחזיר תלמודו של עי"ן שנים כמבואר סוף הוריות ע"ש הא קאמר האי בר בי רב דלית לי' מישחא היינו זכרון הנקרא ע"ש שמן זית נימשי במים דחריצי בתורת החריצים הידועים בזה"ז חרוץ ושנון ודו"ק:

בר בי רב דבעי למיזבן אומצא ליזבן אונקא דאית בי' תלתא מיני בשרא מבואר ע"פ מה שאמרו ז"ל לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה ושליש בתלמוד וכ' בתוס' שם הלומד ש"ס בבלי יוצא ידי כולם. שבלול במקרא במשנה ותלמוד. בבל קרי

אונקי ע"ש בן אדם האנק בשברון מתנים האמור בגלות בבל גם נקרא בית השחיטה בעו"ה גם מרומז בצוואר חורבן בהמ"ק כפירש"י בחומש על פסוק ויוסף בכה על צואריו וע"ש צוארך כמגדל השן וע"ז אמר האי בר בי רב דבעי' למיזבן אומצא אומץ בתורה ליזבן אונקא ש"ס בבלי שבלול משלשתן דאית ביה תלתא מיני בישרא כנ"ל ודו"ק:

האי בר בי רב דבעי למיזבן כותניתא וכו' היינו שרוצה להתחבר עם חברים טובים היינו כותניתא כיתא נאה ליזבן מדנהר אבא ביישנים גומלים רחמנים דלא כמנהג עולם כל המתחצף יותר מתכבד יותר וכל דאלם גבר אבל לא תשגיח באלו כ"א מדנהר אבא מבני אברהם ביישנים וכו. וליחוורה כל תלתין יומין היינו לחוורין לשון לבן ילבין חטאתיו אחת לשלשים יום כמבואר בס' יוסף אומץ שהי' החברים מוכיחים זא"ז כל ער"ח ויקיים לו מדותיו כל תריסר ירחא שתא ויבוא ביום הדין שהוא ר"ה ויו"כ נקי לביתו של מעלה ואנא ערבא פי' כי כל ישראל ערבים זה בזה ודו"ק:

האי בר בי רב לא ליתב אציפתא חדתא דמכלי' למאני היינו אותם המתחברים בבתי המשתאות לדבר שטות הרבה ולחקור אחר החידושים המתחדשים לבקרים מכלים ימיהם בהבלי העולם ות"ח היושב מתגנה ואמרו ת"ח המרבה סעודה בכל מקום לסוף מחריב את ביתו וכו' וקרי' לבני' בר מיחם תנורא עיין בפסחים וצפצפה שיש לה כמה פיות כעין מגל כידוע בש"ס דסוכה פ' לולב הגזול ע"ש היינו לא ליתיב אצפתא חדתא במקום שמצפצפים חדתא חדושים כנ"ל דמכלי' מאני היינו שמכלים כבודו דר"י קרי למאני' מכבדותיו וק"ל:

דף קמא.

במתני' גרס הטור סי' ש"ב ר' יהודה אומר אם היה מותר ומכיר את כליו שומטן עיין שם:

אמרי בי רב תניינא דלא כר"ע וכו' לכאורה הך מתני' הוה נמי דלא כרב דלעיל נ' ע"א אתמר רב אמר קושר וכו' רב אשי ישב כו' אעפ"י שלא חשב וכו' וקאמר אף אנן נמי תנינא כר"א הקש שע"ג המטה ואם היה עליו כר או סדין ע"ש וא"כ הוה נמי דלא כרב אבל נראה דממתני' דהכא לא מוכח כלל דמהני ישב שהרי הסדין עדיין עליו בשבת משא"כ ישב מבע"י אפשר דלא מהני אך סייעתא דמייתי הש"ס לעיל שום ברייתא היא דתני בה ואם היה עליו כר או סדין מבע"י משמע בשבת אינו עליו כ"א שהי' מבע"י ואפ"ה מהני והוה כפקורי' וציפא שכרכן במשיחה לצאת בהן מבע"י מהני לשבת למאן דמהני ישב ע"ש בתוס' ד"ה ואם יצא וכו' ע"ש ודו"ק:

הני פילפלי מידק חדא וכו'. עיין מ"ש תוס' וז"ל א"כ יהא מותר לקוצרו ולחותכו מן המחובר. פי' כוונתם אי ס"ד דבטענת דאין כל הקדרות צריכות וכו'. פי' שא"א לעשותו מעי"ט יהי' מותר לכותשו שהיא מלאכה דאורייתא תולדה דטוחן והיא מהמלאכות שלא הותרה ביו"ט באוכל נפש עצמו שהיא נעשית לימים הרבה ונימא אפ"ה הותרה במכשירי אוכל נפש כמורינא וכמו שביארתי בטעם הדבר בחי' למס' ביצה. א"כ גם לקוצרו מהמחובר יהי' מותר אע"ג דלא שייך הפגת טעם כיון דא"א לעשותו משום דלא ידע מאי קדרה בעי לבשולי אע"כ משום האי טעמא לחוד בלי הפגת טעם לא הותר מלאכה ומעתה אין ראי' להתיר פלפלין. ואמנם מה שהקשו תוס' אשאלתות מתוספתא דתני להדיא הפלפלין כתבלין. י"ל סתם תוספתא ר' נחמיא דס"ל אין כלי ניטל אלא לצורך תשמיש המיוחד לו ואיכא למ"ד בביצה ל"ב דגם ביו"ט ס"ל הכי ע"ש וא"כ א"א לדוך בקתא דסכינא והואיל וא"א לשנויי התירו בלא שינוי כדלקמן קמ"ח ע"א ר"פ השואל ע"ש וה"נ דכוותי' ולק"מ אשאלתות:

אודה למאיר ארץ ולדרים. אשר עזרונו בפרק עשרים. אשא עיני אל ההרים. המעזרנו בפ' אחד ועשרים:

דף קמא:

נוטל אדם את בנו וכו' עמ"ש תוס' ד"ה תינוק וכו' ודברי מהרש"א תמוהין ופשוט שהם ב' תירוצים ע"פ מ"ש לעיל י"א ע"ב גבי זב בכיסו. וה"נ או דלא הוה צריכא לגופי' או שלא הוציא כדרך המוצאים שאין דרך להוציא כיס בצוארו ואין כאן אומן דרך אומנתו ככיסו של זב עיין וק"ל:

דף קמב.

ואלו הוציאן כמות שהן חייב. ולא מיפטר משום שנים שעשו מלאכה עמ"ש תוס' לעיל צ"ד ע"א ד"ה שהחי וכו' ע"ש וה"נ דכוותי' וק"ל:

ה"נ בפירות המיטנפין. מ"ש תוספות ד"ה אם כן גם בטמאה למעלה יכול לזורקו בכלי צ"ע הא מיבטל כלי מהיכנו עיין לעיל מ"ג ע"א:

דאבן נעשה דופן לכלכלה. עיין לעיל קכ"ה ע"ב למ"ד נעשה כיסוי להחביות בלי מעשה ה"נ נעשה דופן ולא צריך לאוקמי באית בי' פירות. והא"ש דאמרינן כדאמר ר' אילעי ולא אמר ר' אילעי מילתי' אירישא אלא אירישא לא הוה קשי' מידי דס"ל לא בעי מעשה ונעשה דופן לכלכלה אפי' ליכא בי' פירות:

שנפלה לפחות ממאה חולין. עיין תוס' ומהרש"א אפירש"י ולע"ד ס"ל דכיון דצריך להעלות לא נגמר הביטול עד אחר שהעלה א' לכהן ועיין מ"ש הרא"ש פרק גיד הנשה. וס"ל דלמאן דלא ס"ל תרומה בעינא מחתה יש לחוש בהיפוך שמא כל הסאה שהוא מעלה כולה חולין ומרובא חולין פריש נמצא בשעה שיהי' נגמר הביטול בשעה שמעלה סאה לכהן אז ליכא אלא צ"ט של חולין ע"כ בעי' מאה של היתר לבר מהתרומה כדי שבהעלותו סאה שכולה חולין מ"מ נשאר כדי ביטול. נמצא יפה כ' רש"י ד"ה וחכ"א וכו' ומדמע עד צ"ט שכנגדו פי' אז אם אכל זר ממנו ליכא ספק מיתה אך אם יעלה ממנו סאה א' לכהן צריך מאה וזה שמסיים ואם יש חולין יותר ממאה כנגדו עולה עכ"ל. ואמנם צ"ע לשיטת רש"י שבתוס' בכורות כ"ב ע"ב ד"ה תעלה ותאכל עיין וק"ל:

דף קמב:

לא שנו אלו שוכח עמ"ש לעיל קכ"ה ע"ב:

דסקיא מליאה מעות בסרטיא. פירש"י ליטלטל פחות פחות מד' אמות. צ"ע א"כ מהיכי תיתי ליתן עליו ככר ותינוק להוסיף טלטול ברה"ר עיין לעיל צ"ד ע"ב ברשב"א שם בשם רמב"ן והכא דליכא משום חוכא וטלולא כ"ע מודין אע"כ מיירי במחיצה של אנשים:

לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. נראה פשוט דעשו בזה כאלו המת נעשה מטה לתינוק חי שאפי' בהוצאה לר"ה פטור אף על המטה כ"ש בטלטול וכן עשו המת ככלי לככר שפטור אף על הכלי. עיין פלוגתת רמב"ם וראב"ד ומה שהארכתי לעיל צ"ג ע"א במתני' המוציא אוכלי' בכלי ע"ש. משא"כ מת במטה דחייב על המת למ"ד מלאכה שאצ"ל חייב. שלא נעשה המת טפל למטה ונאסר בטלטול. והיינו טעמא דרמב"ן בתורת אדם דמייתי טור סי' שי"א דמתיר ע"י תינוק אפי' מרשות לרשות ואך מ"ש דוקא ע"י תינוק ולא ע"י ככר משום שהתינוק נעשה תפל למת ולא ככר לשון זה צ"ע דאיפוך אנא שאנו צריכים שיהי' המת טפל לתינוק ולא התינוק טפל למת והנה דעת רבינו אבגדור שבמרדכי דגם ע"י מלבושיו מותר לטלטלו דהמת בטל לגבי מלבושיו כמו שיורי כוס לגבי כוס ומטלטלין אגב כסא. ופשוט דהיתר זה אינו אלא לטלטלו. אבל לא להוציאו מרשות לרשות ולא דמי לתינוק דהמת נעשה מטה לתינוק. מ"מ צ"ע א"כ במושכב על מטתו תהי' מטתו כמלבוש וככוס לגבי שיורי כוסות. וצריך ישוב לחלק ביניהם ואפשר דוקא שיורי כוס שאינם יוצאים בלא שטיפה והדחה במים. ע"כ בטלי לגבי הכוס וה"ה מלבושיו שהוא לבוש שאינם נפשטי' אלא ע"י טורח משא"כ מטה שהמת מונח על גבה ובקל יכול לטלו לא דמי לשיורי כוסות. ולכאור' מתוך דברינו למדנו תי' לקו' השל"ה

שהביא בט"ז ומג"א שהקשה שהרי דוד המלך עליו השלום מת במלבושיו ואפ"ה הצריכו לשלמה שיניח עליו ככר או תינוק. ונראה לי דהתם הי' צריך לטלטלו מכרמלית לרה"י ולזה לא סגי מלבושיו. דמוקצה עדיין לא גזרו עד נחמי' בן חכלי' בשעת גזירת כלים. וע"כ לענין טלטול מרשות לרשות שאל. ואין לומר א"כ מה שאל על כלבי' של בית אבא. י"ל בלא מוקצה נמי הי' מסופק לחתוך נבלה משום תיקוני אוכלא והחיתוך לצורך הכלבים ומ"מ לא נתקררה דעתי בזה לגמרי דא"כ מה אמר שהע"ה כי לכלב חי טוב מן הארי' המת כיון שלא היה העניינים שוים בשלמא אי ב' השאלות הי' משום מוקצה והקילו לכלב חי טפי מלארי' המת א"ש אבל אי לזה הוצרך משום הוצאה מרשות לרשות ולזה משום תיקון אוכלי' אין שייכי' להדדי' ונראה דרבינו אביגדור מפורש כפי' ב' שפירש"י בפ' במה מדליקין על שהקדימו להשיב על שאלת הכלבים קודם לשאלות הארי'. וה"נ לישנא ע"כ ס"ל כנ"ל דאל"ה לא מפרש כפשוטו. ועוד נראה דנחמי' אמוקצה דכלי' גזר אבל מוקצה דלאו כלי' כבר הי' גזירה קדמוניות ושהע"ה משום טלטול מוקצה נזקק לשאול. ואי משום קושי' השל"ה י"ל דגנאי הוא למלך להחשיב טפל כמו שיורי כוס לגבי מלבושיו. ונוח לו יותר ע"י ככר ותינוק:

דף קמג.

ב"ש אומרים מעבירין מעל השולחן עצמות. פירש"י קשין יפה תי' במג"ש אעצמות דברכין וראוי לבהמה מ"ט דמאן דאוסר כיון דכבר נשחטה הבהמה מע"ש ועמדו העצמות בה"ש לבהמה אע"כ בקשין משום גרף של רעי נגעו בי' דלהחמיר במוקצה אסור לטלטל הרעי בעין בלי כלי ולאידך מותר אפי' בלי כלי ועיין חידושי למס' ביצה שם עשיתי סמוכין לדבריו מלשון רש"י דהתם. אך מקליפי אגוזין לא תי' כלום. וצ"ל דומי' דעצמות קשין ה"ה קליפין היינו קליפי אגוזים ומשום גרף של רעי. ומיהו בלאה"נ י"ל רש"י פי' כן להס"ד קשה לכאורה איך אפשר דמשנה סתר מיני' ובי' דב"ה אוסר לטלטל קליפין ומיד אח"כ סתים תנא מטלטלין שער אפונין אע"כ אפי' מאן דאוסר קליפי דרישא היינו קליפי אגוזין מתיר שער אפונין שהוא מאכל בהמה. כן הפי' להס"ד עד דאתי ר"נ ואמר אנו אין לנו והיינו ממתני' דמחתכין את הדלועין כמבואר ריש מס' ביצה. דשם מבואר דלר' יהודה אפי' מאכל בהמה אסור וא"כ שער אפונין כ"ש היא ומדקתני מפני שהוא מאכל בהמה ש"מ דאל"ה אפי' לר"ש אסור וא"כ ע"כ רישא בעצמות וקליפי פירות הרכין מיירי ואנו אין לנו וכו' ולהך מסקנא מודה רש"י להתוס' וא"ש:

אמר ר"נ אנו אין לנו וכו' פי' תוס' דממס' עדיות אין ראי' פי' דאין לנו לשבש ולהפך משנתינו אולי תנאי היא ותנא דתנא עדיות פליג אתנא דתני שבת. אבל ממחתכין דסוף מס' שבת עצמו מוכח דגם תנא דשבת ס"ל ב"ה כר' שמעון ע"כ משבש ומהפך משנתינו: מסייע לי' לר' יוחנן. עיין תוס' ומג"ש לא עשה כלום. והנה התם בברכות סוף פרק אלו דברים כ' תוס' נהי מותר לאבדן אבל עכ"פ קשה לעניות וצ"ע א"כ מאי רבותא דהאי שמש ת"ח. אך דלק"מ דהתם מיירי שנוטלין עליהם ידים ונמסו ונמקו ובאופן זה מותר לאבדן ביד. אך אסור לאבדן לזורקן במקום דריסת רגלים דקשה לעניות וצדקו ב' מימרות דר' יוחנן דמותר ואסור לאבדן והתם מעניני' והכא מעניני'. ודברי ש"ס דשמעתין עולין כהוגן דברישא קתני מעבירין לאשמועינן דאינו צריך לזרוק העצמות והקליפין מידו אלא מעבירין למקום מוצנע שיעשה בהם צרכו וכמ"ש רשב"א בשם רמב"ן שמוליכין לתנור להסקה למחר ועצמות הקשין למלאכת כלים וכדומה וזה הוא לשון מעבירין. אכן בסיפא שער אפונין מעבירין לאבוס הבהמה אך פרורין להיכן מעבירין יזרקם מיד מידו ולא יטלטל שלא לצורך דאע"ג דחזו למאכל בהמה מ"מ דבר מועט הם ואין בהם צורך ולמאי יטלטלם והרי לכל הפוסקים אסור לטלטל אפי' מה שאינו מוקצה אם הוא שלא לצורך כלל אע"כ אסור לזורקם משום עניות וק"ל:

ספוג. עיין מרדכי לעיל פ' תולין והגה' מיימ' פכ"א אות י' דמכאן קשה על הערוך דפ"ר דלא ניחא לי' שרי לכתחלה. וי"ל ע"פ גי' וחכ"א בין כך ובין כך מקנחין בו ותרי תנאי אליבא דר"ש ויבואר לקמן אי"ה בפ' חביות. ועיין תוס' ס"פ שמנה שרצים. וכתובות ו' ע"א דר"ת עצמו מייתי משנתינו ולא כ' כלום ולגי' הנ"ל ניחא:

ועיין דקדוק לשון רש"י במשנתינו שאין הספוג לא כלי עור וכו' רצונו לומר דודאי כלי הוא שמלאכתו לאיסור וניטול ככל כלי שמלאכתו לאיסור לכל מר כדאי' לי' אך לענין טומאה לאו כלי היא מפני שאינו מין עור וכו'. ועיין לעיל קכ"ג ע"א תוס' ד"ה מדלענין וכו':

ברוך החונן לאדם דעת. אשר חנני בפ' נוטל אדם. יגמלנו חסדים אלפי מאות. בחידושי פרק חביות:

דף קמג:

חבית שנשברה. ובלבד שלא יספוג דעת רש"י דמשום שמא יסחוט ומאי דתני' לקמן בברייתא משום עובדא דחול אשמן קאי אבל ספוג משום שמא יסחוט וכ"כ בחכמת שלמה. וכן משמע מסידור משנתינו דבדינא סחיטה עסיק ובא. אלא שלפ"ז משמע

סחיטת ספוג אע"ג שאין המשקה גדול בעצמו מ"מ שייך מפרק דומיא דסחיטת ענבים ועיין לקמן קמ"ה ע"א פירש"י ד"ה פטור שאין זה מפרק וכו' ע"ש. ואמנם רמב"ם מפרש לי' נמי משום סחיטה אך סחיטת ליבון ככל סחיטת בגדים ולא משום מפרק ע"ש. והא דלא מחלק בין יש לו בית אחיזה לאין לו. משום בשלמא לעיל במשנה דס"פ נוטל מיירי לקנח השולחן או הקערה ואינו רוצה בהמשקה רק הוה פסיק רישא מש"ה כשיש לו בית אחיזה שוב איננו פ"ר משא"כ משנתנו סופג ע"מ ליטול המשקה לערב חיישינן מתוך שהוא בהול יסחוט עתה בשבת ומה לי יש לו בית אחיזה או לא. אמנם ראב"ד בהשגות ס"ל אפי' סוחט בידים בבית אחיזה ליכא סחיטה אלא כמוריק מצלוחית ע"ש וא"כ צ"ל הא דלא מחלק במשנתינו בין יש לו בית אחיזה לאין לו. משום עובדא דחול נגע בי' וכדעת התוס'. וצ"ל מה לו ענין במשנתינו וצ"ל אי לאו דאית לי' שרש באיסור דאורייתא בסוחט בלי בית אחיזה לא הוה אסרינן משום עובדא דחול וזה סברת רמב"ם ויחסה רשב"א לסברת רש"י לעיל ר"פ תולין ע"ש:

הלכה כר' יהודה בשאר פירות. לכאורה הא דפסק ר' יוחנן כיחידאה משמע כתי' ב' דתוס' דמשנתינו מחליף והלכה כר' יהודה ר"ל רבנן לפי החלפת השיטה. ולפ"ז יש להקשות אהרי"ף דפסק כר' יוחנן וקשה ע"כ לא קאמר ר"י הלכה כר' יהודה שהוא רבנן לפי החלפת השיטה אבל אנו דקיי"ל מודה ר"י בזיתים וענבים לק"מ מכלכלה ולא מחלפין א"כ בתותים ורימונים הלכה כרבים כרבנן וק' אהרי"ף. וצ"ל דהרי"ף ס"ל ביצה דומה לתותים ולא לזיתים וסברא זו איתא בחלופי גרסאות שנדפסו בריש המסכתא ע"ש. אח"ז ראיתי בגליון מג"א של הגאון מו"ה אלי' ווילנא ז"ל שהקשה אהרי"ף דלמא אנן לא מהפכין משום דס"ל טעמא דביצה משום הכנה ולא תי' כלום. ומפני קושי' זו צ"ל דרי"ף מפרש כפי' קמא של תוס' דכלכלה מחליפין ולא משנתינו ואפ"ה פסק כר' יהודה א"כ הלכה כוותי'. ועיין מהרש"א במס' ביצה שם דהקשה הא מרבנן קשי' ותי' דתרי רבנן נינהו ע"ש. ולפ"ז מה שהקשו תוס' לקמן ד"ה שמשך וכו' דלר' יוחנן הוה ברייתא תיובתא לק"מ דע"כ מהפך גם הברייתא ורבנן דברייתא מודו לר' יהודה בזיתים וענבים לאסור היינו רבנן דכלכלה דאסרו ביצה וכהך שיטה דביצה דומה לזיתים ולא לתותים ולק"מ לר' יוחנן אלא לרב ורב תנא הוא ופליג וא"ש וצ"ל דסתם פרי דמתני' משמע לי' לר' יוחנן היינו כל פירות ופליגי ארבנן דכלכלה דאסרו ביצה שהוא כזיתים וענבים. ורבנן דכלכלה ס"ל כרבנן דברייתא דמשך דמחלקו בהדיא בין זיתים לתותים: ובחידושי למס' ביצה ישבתי קושי' מהרש"א הנ"ל על נכון בעה"י לפי מ"ש תוס' שם למ"ד משום פירות הנושרין משום שמא יעלה ויתלוש למה לי טעמא דמוקצה בפירות

תיפוק לי' משום שמא יעלה ויתלוש ותי' נפקא מיני' היכי דהאילן עומד בחצרו ויש לו עורבין שיכולין לאכול ממחובר והוה מוכן לבהמה. וע"ש פני יהושע שכ' תי' זה לר"ש אבל לר' יהודה באמת כיון דאית לי' מוקצה אפי' בכה"ג שוב לא גזרו כלל אפירות הנושרין וצ"ל דכל משקין שזבו ס"ל לא שייך מוקצה שהרי המשקה הי' בין השמשות מעורב עם האוכל ועומד לאכילת אדם ודלא כמלחמות ה' לקמן בשמעתין. והא"ש ר' יוחנן ס"ל ביצה איתא בכלל פירות הנושרין ובכלל משקין שזבו דתרווייהו איתנהו בי'. ואיתא לדר' יוסף ואיתא לדר' יצחק וע"כ כדמהפכין לק"מ לרבנן די"ל משום פירות הנושרין אסרו ביצה. אך לר' יהודה דאית לי' מוקצה ופירות הנושרין אסורים בכלל מוקצה ומעולם לא נמנו ב"ד לאסור פירות הנושרין משום שמא יעלה ויתלוש אלא המה בכלל כל המוקצה. וביצה מתרנגולת העומדת לאכילה דלית בה מוקצה אין לאסור אלא משום משקין שזבו וקשי' אדר' יהודה וצריך להחליף השיטה. ואין לומר אכתי לא להפוך ולוקמא בביצה מתרנגולת העומדת לגדל ביצים ומשום מוקצה אה"נ כבר הקשה כן מהר"ם שיף שם ותי' א"כ מתני' דכלכלה ה"ל למיתני בתנאי בתרנגולת ולא בביצה ע"ש:

חלב האשה פירש"י מדכתיב ותפתח נאד החלב ותשקהו. עיין תוס' ונלע"ד דעת רש"י משום דם נעכר לחוד לא הי' ראוי לומר שתכשיר הזרעי' דהרי אפי' מים שנשתנו מראיהם אינם מכשירין ומהיכי תיתי נימא דם שנשתנה מראהו ונעשה חלב יכשיר הזרעים. אך הואיל וגלי קרא דבמילת' קאי והוה משקה כדכתיב ותשקהו נהי דהי' לנו לומר דעכ"פ הך משקה לא עדיף מסלי זתים וענבים דבעי לרצון לזה מועיל לנו דעיקור יסודתו מהדם ואז כשהי' דם הי' מטמא שלא לרצון וחזינן דשינוי מראה שלו לא גרע שהרי עדיין נקרא משקה א"כ דינו כמו שהי' מעיקרא כשהי' דם:

והנה מ"ש תוס' דאיכא למ"ד דלית לי' דם נעכר כן הוא נדה ט' ע"א ור' יהודה מכללם. וצ"ע קצת דהא בעי בשמעתין לאוקמי הך מתני' דמכשירין כר' יהודה והך מתני' אית לה דם נעכר וי"ל זה. והנה בסוגי' דכריתות דמייתי תוס' ד"ה לא לרצון וכו' צ"ע מאי פריך לרבא דס"ל מדמטמא שלא לרצון מעין הוא ממתני' דתשעה משקין מטמאין בזב דלמא פליגי בדם נעכר והיינו מעין וארבא גופי' תיקשי מאי מקשה אדר"נ מדמטמא שלא לרצון ש"מ מעין הוא דלמא היינו למ"ד דם נעכר ור"נ מוקי ברייתא דהתירו לו למגע טמא מת כמ"ד איברים מתפרקין דהלכתא כוותי'. וי"ל קושי' בחברתה מדחזינן לרבא דפריך לר"נ ש"מ לית ליה לרבא דתליא בפלוגתא דדם נעכר אלא מעין הוא בעצמותו מש"ה פריך עלה ממתני' דט' משקין ולפ"ז מיושב קושי' תוס' סוף ד"ה שלא לרצון הנ"ל דלפום סוגי'

דהתם דלא ס"ל טעם דחלב שלא לרצון משום דם נעכר רק שהוא מעין בעצמותו וכיון שנדחה זה שאין מעין ע"כ צ"ל דשלא לרצון היינו סתמא ודעתו של תינוק כרוכה אצל חלב. ושמעתין ס"ל טעמא דלא לרצון משום דם נעכר ושלא לרצון דאמר לא בעינא עיין הקצרתי מאד וסמכתי על המעיין:

אמנם בלא"ה צל"ע לומר דכל הני תנאי לית להו דחלב אתי' מדם והוא מורגל בפי חכמים ותלמידיהם וחכמי הקבלה ועי' מג"א סי' תרצ"ד ובפי כל הטבעיים. וע"כ נלע"ד לא פליגי דחלב אתי' מדם ודלא כתוס' דשמעתין ד"ה לרצון וכו' אך ר"מ ס"ל מדם נדה דוקא אתי' ואהא פליגי תנאי דנדה ט' וס"ל דאתי' מדם של כל האיברים ועיין לשון רמב"ם פ"ה ממ"א הל' י"ב ע"ש. ולא מדם נדה ובפרק קמא דבכורות דאמרינן למ"ד דלית לי' דם נעכר לא הוה חלב חידוש אלא משום אמ"ה ולא משום דם. היינו טעמא משום דנתהוה דם איברים שלא פירש שעודנו חיתה עד שיפרוש והכא אע"ג דהחלב פירשה מ"מ כבר נשתנית קודם שנעשית איסור. משא"כ למ"ד דם הרחם שהוא דם הכנוס נעכר ונעשה חלב זה כבר הי' אסור ואינו חוזר להתירו עתה ע"י שנעשה חלב והוא חידוש:

ואכתי יש לבעל דין לחלוק ולומר דנהי דהחלב מתקבץ מדם האיברים מ"מ יש בו ג"כ מדם הגידים המכונסים וליתסר החלב והוה שפיר חידוש ולמאי צ"ל משום אמה"ח. י"ל באופן אחר עיין היטב מ"ש והאריך מג"א סי' רי"ו סק"ג שהקשה מהא דדם נעכר ע"ש. ובסוף דבריו וז"ל ועוד דגבי דבש מאי איכא למימר וצ"ע עכ"ל וכ' בשיורי כנה"ג דנעלם ממנו דברי ר"ן בע"ז ל"ט ע"ב דבש למאי ניחוש לי' וכו'. מבואר שם דאה"נ גבי דבש מסרי סרי קודם שמהפך מה שבתוכו מסרי סרי תחלה כי כן דרך כל הדברים שההעדר קודם להוי' ומפשיט צורה הראשונה לגמרי ומתקלקל ושוב לובש צורה אחרת. ומה שהק' מג"א מדם נעכר י"ל אה"נ דמתקלקל אך התם מחלב דאדם קאמר דמתהוה מדם נידות ואע"ג שמתקלקל ונעשה נבילה שאינה ראוי לגר מ"מ ראוי לכלב מיהת הוה. ודם נדה דאשה שהוא דבר טמא מתועב ומקולקל מעיקרא. ומעיקרא לא הי' ראוי אלא לחתולים ובעי שיתקלקל מאכילת חתול וכלב ועיין בכורות כ"ג ע"ב ואיך א"כ יהי' מזונות התינוק ממנו וסברא זו כתבה ה"ה פ"ב ממ"א הל' ג' יע"ש אלא חידוש הוא להך מ"ד אבל למ"ד אין דם נדה נעכר אלא דם שארי האיברים אין בו חידוש שהרי נפסל מאכילת גר קודם שנעשה חלב ע"כ הוצרך לומר משום אמה"ח שהחלב גופי' יוצא מן החי. וא"ש ואין כאן מקום להאריך יותר בזה ועמ"ש בחי' למס' כתובות ס' ע"א ובנדה ט' ע"א:

ומה זתים וענבים דבני סחיטה נינהו וכו' הקשו תוס' שאני התם דמשך עמ"ש מהרש"א. וכוונתו דנהי דס"ל לשמואל משך דרישא דזתים וענבים הוא לאו דוקא אלא איידי דסיפא

דתותים ורימונים מ"מ בתותים ורימונים נימא דהוה דוקא משום דבעי למיתנא סתם הוה כרצון לכן נקיט משך. ואמנם בודאי למ"ש רש"י דמזתים וענבים עכ"פ תיקשי וכן לרבנן תיקשי עכ"פ ולק"מ קושי' תוס' אך להרז"ה וכן כ' רשב"א בשם רמב"ן דקושי' הוא רק לר"י בתותים אבל לא לרבנן וגם לא לר' יהודה בזתים ע"ש. א"כ קשה קושי' תוס' וצ"ל דאינהי מפרשי שנמשך מעצמו וכפירש"י לעיל ודלא כתוס' ד"ה שמשך וכו':

דף קמד:

ש"מ רבנן היא ש"מ. הך סוגי' אזלא לר"פ דתרדון דר"ח משום שאין עושין מהם מקוה לכתחלה ודשמעתין לאו משום אחשבי' ומותר לסחוט בפוגין ופרישין אפי' סחיטה להוציא משקין ואתי' אפי' כרבנן דר"י אך להס"ד דמשום חשיבותא וסוחטין דפרישין אינו להוציא משקין אלא לרכך אבל להוציא משקין ה"נ דאסור א"כ אין כאן ראי' דרבנן מודים לר"י בשארי פירות וא"כ מוכח מכל הסוגיא דהלכה כר"פ וכן מוכח לעיל נ' ע"ב מהו לפצוע זיתים וע"ש תוס' לפצוע זתים פירש"י לקמן קמ"ה ע"א בילצי"ר בלע"ז וכן פירוש תוס' סוחטין יין ד"ה ה"נ וכו' והשתא אי ס"ד הלכה כר"נ דסוחטין בפרישין היינו בלצי"ר וכה"נ אין סוחטין ברימונים וכ"ש בזתים א"כ מאי קמיבעי לי' מה לפצוע זתים משום טירחא דמשוי אוכלא תיפוק לי' משום שמא יסחוט אע"כ הלכה כר"פ. הארכתי בזה מפני קושי' הב"ח סי' ש"ך מנ"ל דהלכה כר"פ הא אין הלכה כתלמיד במקום הרב ולהנ"ל לק"מ. ולפ"ז לדינא מותר להוציא משקין משארי פירות אפילו איכא אתרא דסוחטין אותן מ"מ בשארי מקומות מותר אע"ג דאי הוה לן כ"כ תפוחין כמוהם היינו ג"כ סוחטין מ"מ הא קיי"ל כרבנן דר"א ודוקא באותן המדינות אבל בשארי המדינות מותר לסחוט להוציא משקין ולא אמרינן אחשבי' ועיין היטב מ"ש מהרש"א לעיל צ"ב ע"ב בהתוס' ד"ה ואת"ל וכו' ע"ש. וכל זה בשארי פירות אבל תותים ורמונים אע"ג דלא קיי"ל כבית מנשי' בר מנחם מ"מ אסור אפי' המשקה היוצא מהן מאליהן אם הכניסן למשקין כמבואר בברייתא לעיל בהדיא אבל לא מטעם דבי מנשי' בר מנחם כר"נ דליתא. ונפקא מיניה דאי הוה טעמא דרמונים משום דבית מנשי' א"כ אם יארע כן בשארי פירות כגון תפוחין בארץ אשכנז יאסר לכל העולם להוציא מהן משקין ולא קיי"ל הכי אלא כר"פ וכנ"ל. אך רשב"א כ' דר"פ לא פליג אלא במקוה אבל לענין שבת מודה סברא דאחשבי' ודוקא כי איכא נמי עכ"פ דבי מנשי' בר מנחם מועיל אחשבי' אבל אחשבי' לחוד או מנשי' בר מנחם לחוד לא מהני וא"כ אי איכא שום מדינתא שסוחטין פרישין ועוזרדין אסור גם לנו משום דאחשבי' ועיין מג"א וט"ז סי' ש"ך:

אמר אביי ר' יעקב היא וכו' מ"ש תוס' דדלמא במוחל דעקל בית הבד מיירי צ"ע ותיהוי נמי בהך מוחל שיש בו צחצוחי שמן וזה יועיל להכשיר הזרעים בטפי שמן אבל לשנות מראית המקוה איננו מאיזה טפי שמן שבו אלא מהמוחל עצמו והיינו כר' יעקב דאפי' מוחל דאיצצתא חשיב מוחל ולא כר"ש וק"ל:

מדברי רבינו נלמוד וכו'. כאן כ' תוס' בשם ר"ת דכמו דש חשיבא ולעיל ע"ג ע"ב כ' משום ממחק ע"ש היטב וכבר כתבתי לעיל ביישוב הדבר דודאי לר"ת אע"ג דאין דישה אלא בגידולי קרקע מ"מ מדרבנן מיהת אסור וכמ"ש תוס' שם בסוף הדיבור. אך ברייתא דהחולב חייב משום מפרק ע"כ משום ממחק דאורייתא ולא משום דש דרבנן. וס"ל נמי לר"ת דממחק דד ה"ל מלאכה שאינה צריכא לגופי' והך ברייתא דמחייב משום מפרק ס"ל מלאכה שאצ"ל חייב ולפי מאי דקיי"ל מלאכה שאצ"ל פטור לא מיתסר חולב מדאורייתא אלא מתרי איסורי דרבנן חדא דש שלא בגידולי קרקע ואידך ממחק שהוא מלאכה שאצ"ל. ור"ת לטעמי' בביצה ט' ע"ב תוס' ד"ה אר"י מוחלפת השיטה ס"ל מחליפין השוחט ולב"ה יחפור בדקר וכ' שם תוס' ח' ע"א ד"ה ואינו דמשום שמחת יו"ט שרינן חד איסור דרבנן אבל תרי איסורין לא שרינן וע"ש מהרש"א. והשתא קאמר בשמעתין דלחלוב לקדרה ליכא משום דישה רק משום ממחק דרבנן ומותר משום שמחת יו"ט משא"כ בקערה איכא נמי משום דישה דה"ל תרי איסורי דרבנן ומיושב נמי הא דאמר ר"ח מדברי רבנו נלמוד ושמואל עצמו לא אמר מילתי' בחולב עז משום דשמואל ס"ל מלאכה שאצ"ל חייב ואסור מן התורה משום ממחק ומה לי קדרה ומה לי קערה וכקושי' תוס' לעיל שם:

מ"ש תוס' כנוטל אוכל מתוך הפסולת ר"ל כי כן דרך דישה אבל אי הוה ס"ל להתוס' דמשום בורר הוא א"כ אפי' יהי' הבהמה כאוכל יאסר דהתוס' ס"ל לעיל ע"ד ע"א ד"ה היו לפניו וכו' דבשני מיני אוכלין שייך בורר ע"ש ואמנם רמב"ן במלחמות ס"ל בשמעתין טעמא משום בורר ועיין בפנים. ועיין ריי"ף בשם ר"ח דפשיטא לי' דיונק חלב ה"ל אוכל ואפ"ה אסור. וריי"ף דחה התם הוה משקה. פי' ר"ח ס"ל מש"ס דכריתות י"ג ע"א דיונק ה"ל אוכל ורבנן ס"ל התם בקטן שזה כל פרנסתו ומאכלו משא"כ בגדול וכן משמע לשון תוס' קמ"ד ע"א ד"ה לא לרצון עיין:

בטיפה המלוכלכת. צ"ע קצת א"כ חולב ביו"ט לקדירה נמי כ"פ איכא טיפה מלוכלכת בפי הדד וה"ל משקה וצריך לאותה טיפה לצחצח הדד שתהי' נוחה ליחלב כמו שפירש"י בשמעתין ואע"ג דהוה פחות מכשיעור מ"מ לכתחלה אסור:

דף קמה.

ר' יהודה אומר הוכשר. פירש"י האוכל הענבים הוכשרו. כוונתו דאמר הוכשר לשון יחיד ר"ל האוכל והדר מפרש היינו הענבים הוכשרו. אבל מככר לא מיירי שהרי מסתמא נילוש במים והוכשר. אך בחילופי גרסאות שבראש המסכתא הגיה האוכל והענבים הוכשרו והאוכל היינו הככר ומיירי שנילוש במי פירות ע"ש. ויש לעיין א"כ למה הוזכרו ענבים כלל בברייתא ה"ל למימר המחליק ככר ביין ומוכח מזה דביין שהוא משקה מכבר לכ"ע אפי' לצחצח או לאיבוד מכשיר ולא פליגי אלא בענבים שהוא אוכל ועתה נעשה משקה וכיון שגם הולך לאיבוד או לצחצח פליגי. וסברא זו לחלק בין שהי' כבר משקה או שנעשה עתה משקה רמיזה במהרש"ל שהביא הב"ח סי' ש"ך סעיף ה' ע"ש:
ובזה י"ל שיטת ר"ח שבתוס' ורי"ף דשמעתין דלכאורה דבריו תמוהים כמו שהקשו הרי"ף והתוס' עליו. גם י"ל בלשונו דמייתו רי"ף ורא"ש שכ' מדיוקא דדייק ר' יוחנן נעשה כמי שסוחט זתים וענבים ולא חילק בין קדירה לקערה ע"ש. ולשון זה אין לו שחר מה לו לר"ח עם דיוקו דדייק מברייתא לא הל"ל אלא מדסתים ר' יוחנן ולא חילק ש"מ דלא ס"ל לחלק. אע"כ הוא הדבר שדברנו דרבינו ס"ל ע"כ לא קאמרי רב ושמואל לחלק בין קדרה לקערה אלא בזתים וענבים וה"ה עז לחלבה דמעיקרא אוכל והשתא הוא דנעשית משקה וכיון שבאה לאוכל לא תיעשה משקה. אבל כבשים שנבלעו ממים שכבר הי' משקה לא נעשו אוכל ע"י קדירה משו"ה רב ושמואל בכבשים לא הזכירו קדרה וקערה דאפי' לרב ושמואל אין לחלק ביניהם. ועתה אומר ר"ח מדאמר ר' יוחנן בדוקי' דברייתא אם סוחט כבשים נעשה כמי שסוחט זתים וענבים ש"מ דגם בזתים וענבים ס"ל לר' יוחנן דאין לחלק בין קדרה לקערה וזה נ"ל ברור בעה"י בכוונת ס' חננאל ז"ל. והנה לפ"ז מה שדחה הרי"ף משמעתא דכל האמוראים ס"ל לחלק בין קדרה לקערה ורבינא הוא מותיב לי' והוא מפרק לי' וכו' והרי"ף גרס נמי אמר ר"פ כ"ע המשקה הבא לאוכל כאוכל דמי וכמ"ש מהרש"א מ"מ מכל זה לא מוכח אלא בזתים וענבים ועז לחלבה אבל בכבשים לא שמעינן. והא"ש פסק הש"ע סי' ש"ך בזתים וענבים סתים לחלק בין קדרה לקערה וכן בסי' תק"ה בחולב. ואלא בכבשים מייתי נמי דעת ר"ח ועמד בזה ט"ז סי' ש"ך ומג"א סי' תק"ה ולהנ"ל ניחא וק"ל:
דג לצירו מותר. מג"א סי' ש"ך ס"ק י"ב תמה על ר' ירוחם שמתיר דג לצירו לכתחילה ואולי מיירי מציר של עצמו ואין דישה אלא בגידולי קרקע ודג לכ"ע לאו גדולי קרקע הוא כמ"ש תוס' לעיל ע"ג ע"ב. אבל ש"ס מיירי מציר הנבלע בו ממקום אחר ובזה אין

חילוק בין גידולי קרקע לדבר אחר דלא גרע מאודרא אפומא דשישא כיון שאין המשקה מגופו הוה שפיר סחיטה וכמו ספוג דלא הוה גידולי קרקע ואפ"ה שייך סחיטה:

כבשים שסחטן. כ' תוס' דלרש"י לק"מ מאודרא אפומא דששא דגרסי' רבא ופליג ארב ועיין מ"ש רא"ש תי' אחר גבי סחיטת שער וה"ה נ. ומ"מ צריך יישוב להתוס' מסוכרא דנזיתא דכ' ר"ת דהוה פסיק רישי' דלא ניחא לי' משום שהמשקה הולכת לאיבוד. ואפ"ה מסיק ר"י התם בתוס' כתובות ולעיל ס"פ שמנה שרצים דאסור משום סחיטה וקשה הא כיון דהמשקה הולכת לאיבוד ה"ל כ לגופן וגריעי מיני' ואפ"ה אוסר רב. וי"ל דודאי אין כל המשקה הולכת לאיבוד אלא יש ממנה נסחטת לתוך נקב החביות ויש ממנה הולכת לאיבוד לצדי החביות מבחוץ כאשר יעיד החוש. וא"כ לענין פ"ר הוה לא ניחא לי' כיון שיש ממנה הולכת לאיבוד. מ"מ לענין דיני סחיטה ה"ל האי מסוכרא ככבשים למימיהן כיון שנסחט ממנה לתוך החביות של יין. ולרב פטור אבל אסור והוה פ"ר בדרבנן. ועיין מג"א סי' קי"ד סק"ה דס"ל דפ"ר אפי' בדרבנן אסור לבד באמירה לנכרי:

דף קמה:

אלא לעדות אשה בלבד. פירש"י אפקועי רבנן לקדושין מיני' והקשה בתשו' פ"מ ח"א סי' פ"ט א"כ מ"ט כי אתי הבעל אמרינן הולד מהשני ממזר דאורייתא ואמאי הא אפקועי וכו' בשלמא אי טעמא משום דייקא ומינסבא י"ל כיון דאגלאי מילתא דלא הוית דייקא שפיר לא אפקועי קידושין אבל למ"ד משום מילתא דעבידא לאיגלוי לא משקרי אינשי א"כ נהי דהכא נמצא שהעד שיקר במילתא דעבידא לאיגלוי מ"מ איתתא מאי הוה לה למיעבד וכבר נפקעו קידושין ואמאי הולד ממזר דאורייתא וא"כ תשפוט מהכא דטעמא משום דייקא ומינסבא. ועיין תשו' שבות יעקב ח"ב ס"ק ט"ז שכ' דגם למ"ד משום מילתא דעבידא לאיגלוי מ"מ בעי ג"כ דייקא ומינסבא ע"ש. ועוד נלע"ד דרש"י לא קאמר אלא להס"ד דהקילו בעדות אשה טפי מעדות והוא נגד הסברא להקל בעדות א"א טפי מלהעיד על הכהן שלא הטיל מום בבכור והוא דבר שאין הדעת סובלתו לכן פירש"י דלפי אותו הה"א צ"ל משו"ה קיל עדות משום שהפקיעו חכמים לקידושין. ואה"נ דלהך מ"ד הטעם משום דייקא ומינסבא ומש"ה כיון דלא הוית דייקי הולד השני ממזר מן התורה. אבל למסקנא דכל עדות שהאשה כשרה עד מפי עד כשר אה"נ דלא צריכין לומר דאפקועי רבנן וכו'. וא"ש איבעי דהתם אי משום דייקא ומינסבא או משום מילתא דעבידא לאיגלוי ולק"מ. וכבר ביארתי בתשובה הא דאקילו רבנן בעדות אשה ובר"פ יש בכור מחלקין בין תחילת עדות לסוף עדות והיינו משום דקמו בהו רבנן דודאי מת הבעל

מסברא דדייקא ומינסבא או מילתא דעבידא לאיגלוי ותו לית כאן איסור א"א. אך מצוה מן התורה ולאו איכא שלא להקים דבר כ"א ע"פ ב' עדים ופליגי הרמב"ם והסמ"ג אי הב"ד עוברים אם מקבלים עדות ע"א או העד עובר. אבל עכ"פ לאו איכא אע"ג שהמעשה אמת וכמ"ש נפיק ריבעא דממונא אפומי' דחד סהדא אע"פ שהענין אמת. נמצא הכא איסור א"א ליכא שכבר נתברר לנו מסברא שהבעל מת רק שאין לדון ע"פ ע"א או עד מפי עד. וזה איננו איסור א"א אלא איסור לאו ולזה הקילו בעיגונא ומתוך חומר שהחמרת בסופה וכו':

אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך. פי' אפי' לאסור ההיתר אל תמחה באחרים אם אין הדין ברור לך וכ"ש להתיר האיסור:

דף קמו.

שובר אדם את החביות. מה שפירש"י אין במקלקל שום איסור בשבת עמ"ש הר"ן ע"ז ועיין תוי"ט. ולפע"ד מודה רש"י אי הוה סתירת הכלים מלאכה דאורי' כסותר בנין ורק משום שהוא מקלקל אזי הוה פטור אבל אסור אבל הכא בסתירת כלים ס"ל לרש"י דאין בנין וסתירה כלל בכלים ואין כאן אלא הקלקול בעצמו ואין בזה שום איסור והוא פשוט וק"ל. עי' לעיל מ"ח ע"ב ובמג"ש שם. ועמ"ש תוס' ביצה ל"ג ע"ב פי' ר' יצחק צע"ג הא קתני להדיא ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי ש"מ במוסתקי נמי שייך עשיית כלי:

דף קמו:

מי שנשרו כליו. כאן פירש"י שנפלו למים משום דאי ס"ד שנישרו במי גשמים מאי קמ"ל שמהלך בהן ואינו חושש ולמאי יחוש שיחשדוהו שכבסום הלא מטר מוכיח עליו. אבל בברייתא דלא קתני הא דמהלך בהן ואינו חושש שפיר י"ל דמיירי בנישרו בגשמים וקמ"ל אע"ג דעתה פסקו גשמים וחמה זורחת מ"מ שוטחן בחמה שלא כנגד העם. ועיין תוס' ר"פ משילין:

תנאי היא דתניא שוטחן בחמה. עיין רי"ף ורא"ש. והקושי' מצינור שעלו בו קשקשין ותי' דבאיסור דרבנן שפיר יש לחלק בין חדרי חדרים לר"ה הקשה בשלטי גבורים ובס' באר שבע ובתשוב' חו"י מלעיל ס"ד ע"ב דפריך מזוג והתם נמי איסור דרבנן הוא דמחזי כמאן דאזיל לחינגא. ונלע"ד ליישב ע"ש בתוס' ד"ה ובלבד וכו' מפני שנראה כמערמת להוציא וכו' ע"ש. והנה א"נ מערמת להוציא בפיה ליכא אלא איסור דרבנן כמ"ש תוס' צ"ב ע"ב ד"ה המוציא וכו' ע"ש. ואפ"ה אמר רב ס"ח ע"ב דאסור לצאת נמי בחצר ומשמע

לי' לש"ס דלטעמי' משום מראית העין בח"ח אסור וא"כ ס"ל אפי' בדרבנן נמי בח"ח אסור ושפיר פריך מזוג אע"פ שהוא פקוק. אמנם אנן באיסורי דרבנן לא קיי"ל כרב אלא כברייתא דצינור שעלו בו קשקשין אך בדאורייתא קיי"ל כרב כמו שהוכיח הרי"ף מסוגי' דפ"ק דע"ז:

דף קמז:

כשהיינו לומדין תורה וכו'. עמ"ש תוס' וצ"ל לדבריהם כשהיה רבי נושא אלונטית לבדו ולא הי' ר' שמעון נושא עמו אע"ג דהלך עמו והשגיח עליו לא מהני. ומזה ראי' למ"ש בש"ע סי' רע"ה דבעי' שילמדו שנים בספר אחד ע"ש:

תנא לא נהוראי שמו עי' הגי' הנכונה בס' תורת חיים בעירובין י"ג ע"ב:

כולהו שקייני מדיבחא ועד עצרתא וכו'. ר"א בן ערך איעקר תלמודי' קם למיקרי בסיפרא בעא למיקרא החדש הזה לכם אמר החרש הי' לבם (תחת החדש הזה לכם) מדיבחא ועד עצרתא היינו חדש אייר והרמז פסוק כי "אני "יהוה "רופאיך ר"ת איר בחד י' ו"אויבי "ישובו "יבושו "רגע הוא בשני יודי"ן שהמזמור מדבר כשהי' דוד חולה ונתרפא:

קם למיקרי בספרא. כ' בספרים בשם הגאון מו"ה שמשון אסטרפאל זצ"ל דשר של שכחה ריב שמו ושם הממונה על הזכרון דזך גימט' אל ואותיות שניות של הח"דש ה"זה ל"כם דז"ך ונתהפך לו באותיות רי"ב הח"רש ה"יה ל"בם ע"ש. ונראה דטומאת מצרים שהוא קפ"א כדאמרי' במרור שצריך למתקו בחרוסת משום קפא כמבואר פ' ע"פ ואם תוסיף מספר קפ"א על דז"ך עולה רי"ב שהוא שכחה כנ"ל וכשנגאלו מטומאת מצרים והסר מהם השכחה כדכתיב למען תזכור את יום צאתך אז נאמר להם הח"דש ה"זה ל"כם שהוא שם הזכרון כנ"ל. והנה היו במצרים רד"ו שנים ושר המשקים שכח את יוסף ב' שנים כפירש"י סוף פ' וישב ולולי כן היו יורדים למצרים ב' שנים קודם והיו שם רי"ב שנים ושלט בהם השכחה לעולם ח"ו וה' סבב ששכח שר המשקים נמצא ע"י שכחתו נזכרו ישראל וזכרו הם זכר ימות עולם. וזה מרומז ולא זכ"ר שר המשקים את יוסף וישכחהו דייקא אבל ישראל נזכרו לטובה:

אשר נתן תורה מורשה. היה בעזרתינו בפרק עשרים ושלשה אנא מלך ישראל וגואל. תהיה בעזרתינו בפרק השואל:

דף קמח.

שואל וכו' וכן אשה מחברתה ככרות. עמ"ש תוי"ט ונראה לע"ד דכדי יין ושמן רובן קיצב דמיהם. וקמ"ל אפי' אשה מחברתה ככרות דלא שכיח שיהי' ככרות של אשה מכוון בשיעור קיצות דמיו אפ"ה לית בי' משום ריבית או כרבנן או אפי' כהלל ובקיץ דמי וקמ"ל דלא גזרינן אטו רוב ככרות דנשים דלא קיצי. ולענין יו"ט קמ"ל דלא גזרינן שמא יזכירו סכום דמים דהרי להלל צריך לעשותו דמים. וא"נ לר"ת שבתוס' דשאלה הדרה בעינא וכ' הר"ן דעי"ז זכור הוא כשרואה את שלו ולא צריך למיכתב משא"כ הלואה ע"ש. וא"כ ה"א כדי יין ושמן דמיירי שקונה כד מלא יין ושמן עם הכד וא"כ הכד הדר בעינא עכ"פ. משא"כ אשה השואלת מחברתה ככרות דליכא מידי דהדר בעינא אפ"ה שרי כשאומר לשון שאלה:

ואם אינו מאמינו מניח טליתו. לשיטת הריטב"א פ"ק דכתובות דאסור להניח משכן ביו"ט להיות בטוח על חובו אלא להיות לזכרון דברים בעלמא ורמז עליו מג"א סי' ש"ו א"כ האי אינו מאמינו אין רצונו לומר שאינו מאמינו ממש אלא שחושש שישכח מלתבעו ויוצדק יותר קושי' ש"ס לקמן אמ"ד ניתן ליתבע ע"ש ומ"ש שם אי"ה:

וכן ע"פ בירושלים שחל להיות בשבת הקשני למדן אחד על לשון משנה זו שהוא משונה והכי ה"ל למיתני וכן בירושלים ע"פ שחל להיות בשבת. ונלע"ד דודאי לא שכיחא שלא יהי' מוכן לכל איש פסחו מע"ש שהרי יודע שמחר יצטרך לפסח אך משכחת לי' ע"פ מ"ש רמב"ם ספ"ג מקה"ח דבניסן ותשרי מקבלין עדות למפרע. ומשכחת לי' שהי' ע"פ ביום א' ע"פ חשבונם. ושוב בשבת באו עדים וקבלו למפרע וקבעו החדש למפרע באופן שחל ע"פ בירושלים בשבת ולא הי' לו פסח והוצרך ליקח מהרועה ביום שבת והי' ע"פ בירושלים בשבת ובא הלשון בדקדוק:

דף קמח:

הנח להם לישראל מוטב שיהי' שוגגין וכו' פסק הלכה בדבר דאורייתא שאינו מפורש בתורה ישער בנפשו אם לפי אומדנא דילי' לא ישמעו לו עד הכאה וקללה לא יתחיל להוכיח כלל כי מוטב שיהיה שוגגין אבל בדבר המפורש בתורה אין לו לסמוך על אומדנא דיליה וצריך להוכיח בפועל עד הכאה וקללה. ולעיל כ"ה ע"א הללו צדיקים גמורים וכו' פי' הם סמכו על אומדנא ולא מיחו אע"פ שלא טעו בשיעור שהרי העיד הקב"ה גלוי לפני וכו' מ"מ נענשו שלא הי' להם לסמוך על אומדנא של עצמם ועיין בס' ברכי יוסף א"ח סי' תר"מ בשם מהר"ח אבולאפיא. וכ' בתשב"ץ ח"ב הני מילי אם שגו

רוב הציבור אבל איזה יחידים מוטב שיזידו הם ולא יגררו רוב הקהל אחריהם ע"כ צריך להוכיחם בכח:

תוספת יה"כ וכו' עד שתחשך וכו'. מדלא קאמר עד ספק חשיכה ש"מ עד צאת הכוכבים קאמר ולא עד ממש דהא א"א לצמצם אלא זמן מועט סמוך לצאת הכוכבים ובו נכלל בין השמשות דר' יוסי ואי משום בין השמשות דר' יהודה כיון דלא ברירא לן הילכתא כמאן לא מצינא מחינא להו כדלעיל קמ"ה ע"ב אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך וכו' ע"ש. ואמנם עכ"פ מ"ט לא מחינא משום תוס' יה"כ אע"כ בדאורייתא לא מחינן וכ' תוס' פרק המביא שמזה מוכח דתוס' יוה"כ יש לו שיעור דאל"ה הא קא מוספי הא פורתא וכ' ר"ן שם דלמ"ד ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא לא מוכח מידי. דצריך להוסיף כ"ש קודם בין השמשות ע"ש ואין מכאן ראיה דס"ל להתוס' כהרמב"ם דספיקא דאורייתא לקולא אלא דס"ל שאינו לחומרא מה"ת. נקוט האי כללא ג' שיטות יש. אית מאן דיליף מאשם תלוי דמה"ת לחומרא. ואית מאן דס"ל היכי דלא איקבע איסורא ליכא למילף מאשם תלוי וכניסת שבת לא איקבע אלא יציאת שבת כמ"ש תוס' פ' ספק אכל אבל מ"מ איננו לקולא אלא כל החרד יחוש לנפשו ומ"מ אין לנו למחות בידם אי לאו דתוספת יש לו שיעור כמ"ש תוס' פרק המביא הנ"ל. ואמנם רמב"ם ס"ל ספיקא התירה התורה לגמרי ויליף מקרא ולא תזנה הארץ עי' מ"ש פ' ט"ו מאיסורי ביאה הל' כ"ט ואין כאן מקום להאריך בזה:

איתמר הלוואת יו"ט. לרבותא דרבה נקיט הכי דלר' יוסף הל"ל שאלת יו"ט אלא כח דהיתרא דרבה עדיף. ומיושב קושי' ש"ך ח"מ סי' ר"ח אשלטי גבורים דמוכיח משמעתין דמקח הנעשה באיסור מהני והקשה ש"ך הא עכ"פ הוה גזל וניתן ליתבע. ולק"מ דא"כ אינו הלואה וניתן ליתבע ומאי רבותא דהלואה משאלה ה"ל למינקט שאלת יו"ט אע"כ נעשה הלואה וזמנה ל' יום אע"ג דנעשה באיסור וא"ש:

הלוואת יו"ט. י"ל בשבת רבה מודה דלא התירו אלא משום שמחת י"ט ודפריך ש"ס ממניח טליתו היינו מסיפ' דקרבן פסח דעדיף משמחת יו"ט. ורמב"ם לא מייתי הך דינא בשבת אך הטוש"ע מייתי ליה:

השוחט את הפרה וכו' יש לעיין לדעת הריטב"א הנ"ל שאסור להניח משכון ביו"ט כ"א לזכרון דברים ואפי' יהי' נגד החוב מ"מ איננו אלא לזכרון דברים ומשכון כזה שביעית משמטתו כמבואר סוף פרק הדיינים. ובי"ט ניתן ליתבע כדתנן במתני' אם אינו מאמינו מניח טליתו וכו' וא"כ לק"מ משחט הפרה דלמא מיירי שהניח משכון לזכרון דברים

ואי לאו שביעית מטעם יו"ט הי' תובעו אבל מטעם שביעית משמט משכון כזה שאינו אלא לזכרון דבר:

והנה בירושלמי מביאו הר"ש הקשה הא הקפת החנוני אינו משמט ומשני הא מני ר' יהודה היא והדר פריך וכי הלואת ר"ה ניתן ליתבע ומשני כיון שראוי להאמינו ראוי לתבעו וכו' ע"ש שנדחק בפירושו. ונלע"ד לפרש כפשוטו דפריך איך מיתוקם כר' יהודה הא כל עצמו לא אמר ר' יהודה ראשון ראשון משמט משום שהי' לו לפרוע הראשון כשלקח השני. ומדלא פרע זקף הראשון במלוה ומשמט זה הוא סברת ר' יהודה ותינח בחול אבל בר"ה שהוא יו"ט וא"א ליקח מעות ואפי' משכון על הראשון א"כ כשלקח השני לא הו"מ לפרוע הראשון ולעולם לא זקפו במלוה וא"כ אמאי משמט ומשני כיון שהי' ראוי להאמינו שהרי נותן לו בלי משכון ש"מ שמאמין לו א"כ יכול לתובעו ביו"ט וליקח ממנו משכון לזכרון דברים וזה מותר ביו"ט ומדלא תבעו ממנו משכון צ"ל ראשון ראשון משמט כנלע"ד פי' הירושלמי בפשיטות. ולפ"ז י"ל ש"ס דילן אהא סמיך דע"כ מיירי בלא ניטול ממנו משכון הוה כהקפת החנות וע"כ דה"ל לתובעו משכון ולא תבע ממנו והשתא דמיירי בלי משכון שפיר קשה ארב יוסף וא"ל כקושיתינו הנ"ל שלקח ממנו משכון דאל"כ תיפוק לי' משום הקפת החנו'. אמנם רמב"ם פסק משנה דהקפת החנוני ודפרה והשיג עליו הראב"ד ז"ל ע"ש. והנה יש לעיין הא מיעוטא דהקפת החנוני נפקא מקרא כל בעל משה ידו לאהקפה כמ"ש ר"ן והאי מיעוטא גבי זה דבר השמטה הוא דכתיב והיינו שצריך לומר משמט אני ומזה אימעט הקפת החנוני דאם מאליו ישלם לו אינו צריך לומר משמט אני. אבל בקרא דלא יגוש לא כתיב מיעוטא וא"כ י"ל גם הקפת החנוני לא יגוש בב"ד אם אינו משלם מאליו וא"כ מאי פריך בירושלמי דלמא מתני' דהקפת החנוני מיירי ממשמט אני ודפרה מיירי לענין לא יגוש וצריך לומר ירושלמי סמיך אש"ס דילן דמקשה ארב יוסף ומוקי לי' במשמט וא"כ קשה ממ"נ ומש"ה מוקי כר' יהודה וא"כ למאי דקי"ל כרבה ולק"מ קושי' ש"ס שפיר קי"ל כתרתי מתניתא. מיהו רש"י כתב דקוש' ש"ס גם לרבה ובלא"ה דוחק לומר דרמב"ם מחלק בהקפה בין משמט אני ללא יגוש:

דף קמט.

שטרי הדיוטות. עמ"ש תוס' סתירת רש"י. וי"ל דודאי ר' נחמי' דלעיל דאוסר לקרות בכתבי הקדש בודאי אוסר גם באיגרת שלום ומשום שמא ימחוק דכתבי קודש בשטרי חובות לא מיחלף אבל בשמעתין כתב אורחיו ופרפרותיו מיחלף שפיר בשטרי חובותיו

שכותב שמות אנשים וסכום הלואתם ואתי' כת"ק דר' נחמי' לעיל ולק"מ. ולפ"ז י"ל מ"ש רשב"א שרבנו יונה הוכיח דהרהור אסור דלא כבעלי תוס' מברייתא דדיוקנא לקמן דתני בה לא יסתכל. ולהנ"ל י"ל סתם תוספתא ר' נחמי' דע"כ ס"ל משום שמא ימחוק כנ"ל ואז אפי' הרהור אסור אבל למ"ד שמא יקרא הרהור מותר. אמנם רשב"א כתב להתוס' אפי' למ"ד משום שמא ימחוק נמי הרהור מותר דמתוך שלא התרת לו אלא ע"י הרהור זכור הוא. ולפ"ז י"ל דקאמר כותל ומיתתא וכתב רשב"א לרבותא קאמר אפי' גודא מתתאי נמי לא מיחלף בשטרות. ולכאורה קשה מנ"ל לש"ס הך רבותא ומי הכריח לזה. ולהנ"ל י"ל דלכאורה למ"ד כותל ומידלי מותר קשה אמתני' דמפליג בין מפיו לכתב ליפלוג בכתב בין מידלי למתתא ומכ"ש פיו. וצ"ל דאתא לדיוקא דהרהור מותר דה"א כיון דגזירה שמא ימחוק נאסור הרהור קמ"ל כיון שלא התרת לו אלא ע"י הרהור זכור הוא אך כל זה למ"ד שמא ימחוק אך כדמסיק ש"ס למ"ד שמא יקרא ומוקי לי' בכותל ע"כ במיתתי דאי דוקא במידלי קשה ליפלוג בדידי' ואי משום דקמ"ל היתר הרהור ז"א דפשיטות הוא ב גופי' הרהור מותר וע"כ מוקי לי' אפי' במיתתי. ועיין לקמן ק' ע"א פליגי תנאי בהיתר הרהור וא"כ יש לפקפק אהנ"ל:

מאי בינייהו. ה"ל למימר א"ב בי תרי שמא ימחוק ליכא דמידכרי אהדדי ואפי' לפמ"ש מג"א גבי רכיבה דליכא מצוה אפי' שנים אסורין לרכוב דדוקא במצוה התירו שיקראו שנים בספר ה"נ איכא מצות הכנסת אורחים כדלעיל ר"פ מפנין. ועיין לעיל עשרה מסתפגין באלונטי' א' וכו' ע"ש:

ואמר רבה אפי' גבוה ב' קומות. צל"ע הא מדאמר שמא ימחוק ש"מ שמא יכתוב לא חיישינן שיזמין היום אורח שלא נכתב מאתמול. ומחיקה שלא ע"מ לכתוב לאו דאורייתא ומאי פריך משמא יטה דאורי' וי"ל דודאי זה מוחק ע"מ לכתוב אחר במקומו אלא לכתיבה לא חיישי' דאדהכי מידכר ומ"מ כבר מחק ע"מ לכתוב וחייב מה"ת:

אלא לעולם דכתב אכותל ומידלי וכו'. זהו גירסת ה"ר פורת שבתוס' דגרס אלא וקאי אפלוגתא דאמוראי ובריית דמונה אדם מצי איירי כדמיחק חייק כמ"ש תוס'. אבל לגירסת רש"י וסייעתו לא גרסי' אלא. רק לא לעולם וקאי אברייתא דמונה אדם היא מיתוקם בכותל ומידלי ולא קאי אפלוגתייהו דלעיל אלא מ"מ ממילא משתני פלוגתי' ג"כ מ"מ כיון דש"ס לא קאי אפלוגתי' לק"מ קושי' תוס' אפירש"י כן יש להבין מחי' הרשב"א ומהרש"א לא ראה דברי הרשב"א:

דף קמט:

ועמך כמריבי כהן וכן בב"ב ר"פ ג"פ דכהנים קפדנים הם והוא בטבעם ע"ד יוסיף דעת יוסיף מכאוב ונהי שעכ"פ מעוצם קדושתם הם רודפי שלום ועבדין עובדא דאהרן. מ"מ כיון שבטבע הם קפדנים אין לסמוך על נס ועל צדקתם ע"כ התירו להפיס ביו"ט. ומכ"ש לענין ג"פ ומקושר אחר חרבן בהמ"ק בעו"ה ירד הצל עשר מעלות אחורנית ונתתי לך שם לב רגז כתיב. ע"כ תקנו גט מקושר כל זה הטרחתי להצדיק צדיקים דמעיקרא כהני ה'. אך צל"ע האי קרא דמייתי ש"ס עמך כמריבי כהן שפירושו בהיפוך שהנביא מוכיח ישראל שמריבים אפי' עם הכהן שראוי להיות שלום עמו והם מריבים עמו. ורד"ק פי' ועמך כעדת קרח שמריבין עם אהרן הכהן ואין שום מפרש שיפרש כש"ס וצ"ע:

המנות של חול ביו"ט. רמב"ם מפרש מנות של חולין ועיין לח"מ. ולפע"ד רוצה לומר מנות של חולין שאוכלין הכהנים עם הקדשים לאוכלם על השובע עיין תוס' מנחות כ"א ע"ב ד"ה חולין ובתמורה כ"ג ע"א וק"ל:

דף קנ.

לא ישכור אדם פועלים בשבת. פירש"י דכתיב ממצוא חפצך. ונ"ל דישעיה הנביא מדאורייתא קאסר לי' וכדפי' רמב"ן פ' אמור דהיינו מ"ע דתשבות דכתיב בשבת שלא יהי' יום השבת כיום החול להמציא לו חפציו ולשכור פועלו ולחשוב חשבנותיו ולשאת משא על כתפו בלי הוצאה מרשות לרשות כל אלו אין בהם סקילה ויש בהם מ"ע דתשבות דאורייתא. ואמנם ל"ט מלאכת המשכן שיש בהם סקילה וכרת רובם אין בהם עבודה רבה כהדלקת הנר ותלישת פרי מן האילן וכדומה אי לאו מלאכה ומלאכתו שבתורה לא הי' מקום לאוסרם בכלל תשבות אבל השתא דכתיב מלאכה ומלאכתו ונאסרו אזי ממילא המה ג"כ בכלל עשה דתשבות. וכבר הארכתי בזה בכמה מקומות. והנה אמת נכון הדבר דממצוא חפצך דאורי' היא. וע' היטב דברי הגאון עבודת הגרשוני מה שכ' בתשו' חו"י סי' מ"ט ומה שהשיב עליו הגאון חו"י סי' נ"ג. והנה דעת חו"י דודבר דבר דדברי נביא קאי אמצוא חפצך לשכור פועלים וכדומה עבודת עובדא דחול בהא אסור הדבור מדאורי' לומר לגוי לשכור לו פועלים אותו הדיבור בעצמו אסור אבל לומר לגוי להדליק לו נר וכדומה אע"ג דהמלאכה עצמה חמורה בסקילה מ"מ האמירה לנכרי בזה איננו בכלל ודבר דבר דאורייתא אלא מדרבנן אמירה לנכרי שבות ע"ש. ודבריו מוכרחים ע"ש. והיינו דפריך ש"ס דשמעתין אמירה לנכרי שבות ופירש"י אין אומרים לו כבה. פי' אפי' נימא דמתני' אתי' כר' יהודה דכיבוי מלאכה דאורי' הא אמירה לשכור פועלים

נמי איסור דאוריי' עיין חו"י הנ"ל. ודברי תוס' לעיל קכ"א ע"א ד"ה אין אומרים וכו' אינם מובנים:

ובספר תשו' פני יהושע חי"ד סי' ג' הקשה לרש"י ורוב הפוסקים דס"ל בב"מ ע"ב ע"ב יש שליחות לנכרי להחמיר א"כ לאיזה צורך אסרו אמירה לנכרי תיפוק לי' משום שלוחו כמותו. ולענין שבת יפה כתב בית מאיר סי' ד' דלענין למען ינוח לא שייך שלוחו כמותו כיון דגופו של ישראל נייח. ואפי' במצוה דיש שליח לא אמרינן במצוה שבגוף שיהי' שלוחו כמותו להניח תפלין וליטול לולב. ומכ"ש הכא שלא יהי' עבודת אברי השליח כאברי המשלח ופשוט אלא שחזר בו ממ"ש רש"י לקמן ר"פ מי שהחשיך דפריך ש"ס אמאי שרו לי' רבנן למיתב כיסו לנכרי ופירש"י הא הוה שלוחו. ובאמת אי משום הא לק"מ אין כוונת רש"י שיהי' מטעם שלוחו כמותו אלא דחכמים אסרו כל המלאכה שעשה גוי על דעת ישראל אבל לא משום דבעלמא שלוחו כמותו לחומרא אלא דבשבת גזרו חכמים על מלאכת גוי לדעת ישראל ועיין לשון רש"י לעיל קכ"א ע"א ד"ה כבה הא דלא אמרינן לי' וכו' וע"ש קכ"ב ע"א תוס' ד"ה ואם בשביל ישראל וכו' ע"ש. נמצא משבת לק"מ. אך מש"ס פרק הפועלים גבי סרוס דאיבעיא להו אי בשארי איסורים אמרינן אמירה לנכרי שבות או לא התם קשה תיפוק לי' משום שליחות נכרי. והגאונים הנ"ל שקלי וטרו אי שליח לדבר עבירה תלי' בבר חיובא או באי בעי עביד עיין בדבריהם וגרם להם זה שהם פירשו מאי דאמרינן התם בריבית לחומרא פי' יש שליחות לנכרי להחמיר וכן הוא בלשון ש"ע י"ד סי' קס"ט וחשבו הם שפירושו שחז"ל נתנו דין שליחות לגוי בכל התורה להחמיר. וזה ליתא אלא הפי' הוא חומרא בעלמא החמירו בריבית בגוי העושה על דעת ישראל וכדרך שעשו בשבת. ולא שיהי' ידו כיד ישראל מדינא וכן מבואר שם בנימוקי יוסף במ"ש בשם רבנו יצחק הזקן ע"ש. ובש"מ נמי דמייתי ראי' לרש"י דאזלינן לחומרא מתוספתא דאוסר ע"י גוי משום מראית העין. והרמב"ן ורשב"א וריטב"א הקשו התם על הרמב"ם דפסק דיוצא בדיינים כריבית קצוצה והקשו הא אינו אלא חומרא דרבנן ואי ס"ד ס"ל שעשו חז"ל בכל התורה יד גוי השליח כיד ישראל המשלח א"כ שוב שפיר י"ל דאע"ג דדין שליחות גופי' הוא מדרבנן מ"מ ה"ל ריבית קצוצה וכן תי' גדולי תרומה שיטת הרמב"ם. אע"כ הרמב"ן ורשב"א וריטב"א וה"ה כולהי ס"ל דלא בכל מקום עשו יד הנכרי השליח כיד ישראל המשלח אלא התם החמירו והוה אבק ריבית ומשו"ה הקשו אהרמב"ם. ומ"מ הרמב"ם גופא דמחשב לי' ריבית קצוצה לא משום דס"ל דשליחות לנכרי בכל התורה להחמיר אלא כמ"ש הכ"מ ולח"מ שם ובחידושי ביארתי בעה"י שם אבל לכ"ע אין שליחות לנכרי רק בשבת וריבית החמירו:

ונחזור לדברי הגאון חו"י הנ"ל שמסופק אי שרי אמירה לאמירה לנכרי אחר. וכ' תוס' שבת ריש הל' שבת בכלל גדול שלו ע"ש. והנה לומר לנכרי שיאמר לנכרי אחר ואחר לאחר לשכור פועלים וכדומה אין ספק שאסור שהרי האמירה של ישראל משכירת פועלים היא בכלל ודבר דבר ואסור לומר דבר זה בשבת. כי קא מיבעי לן בלהדליק לו נר שאינו בכלל ודבר דבר רק חכמים אמרי אמירה לנכרי שבות יש להסתפק אם אסרו אמירה לאמירה. ואכתי אני אומר מה יועיל אמירה לזה שיאמר לזה אפי' למאה הלא עכ"פ האחרון עושה על דעת ישראל ואסור אפי' עושה ממילא אפי' קוצץ לו שכרו וקובע מלאכתו בשבת דוקא. אך הספק הוא אמירה לאמירה להדליק לו נר למחר בהא איכא לספוקי ולא איפשטא:

הלכה כריב"ק. הקשה רשב"א תיפוק לי' הלכה כסתם משנה. ופשוט דלפי מ"ש תוס' ד"ה מה לי הוא לק"מ דממתני' ה"א כקושי' תוס' דמה שתירצו בפשיטות דבעצמו נמי אסור היינו מדשמואל לקמן וכמ"ש תוס' ד"ה אבל מחשך וכו' אבל לר' יוחנן לא פשיטא לי' כולי האי משו"ה קמ"ל :

ולא יראה בך ערות דבר. צל"ע מה ענין זה לכאן הא ערות דבר דבוק הוא וקאי דבר אערוה ולא אדברי תורה. ולכאורה יש ללמוד ממנו דאפי' בדבור של ערוה כגון קול באשה נמי לא יעסוק בתורה כנגדה אבל בהרהור של ערוה מותר לעסוק בתורה אבל בין דיבור של תורה והרהור של תורה אין לחלק וצ"ע. ואולי עשו חז"ל ערות דבר כמו ערוה ודבר כמו בשלהי מס' גיטין אלא התם דרשינן ערוה או דבר שהקדיחה תבשילו והכא דרשינן ערוה ודבר של תורה בהדדי לא יראה ומינה עם הרהור תורה יראה ועדיין צ"ע:

דף קנ:

ועלתה בו צלף. בס' הגלגולים שהי' גלגול מקושש ובא לתקן חטאו ומקושש זה צלפחד ע"כ צלף ח"ד והוא פלא:

מותר לאדם לומר לחבירו וכו'. מ"ש תוס' ד"ה אבל וכו' עיין מהרש"א. ולפע"ד נראה פשוט דכייל בכלל קושי' תוס' אדשמואל גופא מאי קמ"ל הא משנתינו הוא זו ע"כ הוצרכו להאריך ולאתויי מדאבא שאול ולק"מ קושי' מהרש"א:

במחובר וכו'. מ"ש תוס' דביבש לגמרי ליכא אלא משום יפוי קרקע א"כ בקוצר שדהו שיבש לגמרי ומניח הקשין שאין הקרקע מתיפה ליכא איסור דאוריי' וצ"ע מש"ס חגיגה י"ז ע"ב ובקוצרכם ע"ש. ומזה הכרח גמור לדברי רמב"ן הנ"ל דעכ"פ לקצור כל שדהו כדרך שעושה בחול אסור משום תשבות וממצוא חפצך והכא כתיב לא תכלה פאת שדך

ומיירי בקוצר שדהו ולא בתולש פרי א' יבשה לגמרי ע"כ שפיר קאמר קצירה ביו"ט מי שרי:

דף קנא.

שמור לי פירות שבתחומך. עיין ר"ן בשם רשב"א מי שלא קיבל שבת מותר לו לעשות מלאכה למי שכבר קבל שבת. ור"ן פלי"ג ומ"מ טעמו של רשב"א שגם זה שכבר קיבל שבת יכול לחזור מקבלתו ע"י היתר נדר עיין בתשובה. וכ' לבוש דבמ"ש האוכלים על הסעודות לא יצוה לאחר שיבשל להם משום שא"א להם בעצמם להבדיל שא"כ יפסידו ברכת רצה בבה"מ ועיין מג"א סימן רס"ג ס"ק ל"ג ודברי ט"ז שם כבר כ' עליהם בס' חמד משה:

קורא לה והיא באה. עיין לעיל נ"ג ע"ב פריך ולא גזרינן דלמא אתי לאתויי וכו' ע"ש. אע"ג דתחומין דרבנן מ"מ פריך אשחיקת סממנים דאורי' משום דמתוך שאדם בהול על הצלת ממונו גזרינן אפי' בדרבנן טפי מדאוריי' היכי דלא בהול כמבואר לעיל ק"כ ע"ב לחלק בין כיבוי למחיקת השם אע"ג דכיבוי דרבנן ומחיקת השם דאוריי' ומסיק לעיל תנאי היא אי אדם בהול על בהמתו והן הנה דברי הרי"ף שם נ"ג ע"ב ע"ש:

דף קנא:

לעולם יבקש אדם רחמים על מידה זו. פי' שיהי' הוא ובניו ת"ח דגמירי דלא מיענו כדלקמן. ומשו"ה תלה בבנו ובן בנו ע"ד לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם. והא דת"ח לא מיענו ר"ל אינו מחשב עצמו לעני כי הוא שמח בחלקו ובמיעוטא דמיעוטא שיש לו ע"ד ר"ח בן דוסא די לו בקב חרובין שהי' די לו באמת ונתפייס בזה ומשו"ה לא מהדר אפתחים לבקש מזונותיו מבני אדם ובזה נתקיימו ב' המקראות כי לא יחדל האביון מקרב הארץ דייקא שאנו רואים אביונים בארץ אבל אפס כי לא הי' בך אביון שאדם בעצמו לא יהי' אביון כי יהי' שמח בקב חרובין שלו ואנחנו רואים ומכירים בעניו ולא חדל אביון מקרב בארץ אבל הוא איננו מרגיש כלל כי לא יהי' בך בעצמך אביון וק"ל:

דף קנב.

בטל לי' חמדי' דרב. פי' והי' צריך להתקשות בכח לקיים מצות עונה ועל דא אינגיד דאיהו אמר המקשה עצמו לדעת וכו' אבל חלילה לא נצטער על ביטול תאות העה"ז:

אלף תודות לאל. אשר עזרנו בפרק שואל. רוני רוני השיטה תעלוז ותרון. בחי' פרק אחרון:

דף קנג.

מי שהחשיך. הכא מתני' להתיר ולעיל י"ז ע"ב איתמר לחומרא פי' מקדמת דנא הי' היתר מרווח בישראל לטלטל כיסו פחות פחות מד' אמות ואתו תלמידי הלל ושמאי ותקנו לאסור אלא יתנו לנכרי. ובמשנתינו תנן לי' בלשון קולא שמותר ליתנו לנכרי. והכא והכא לא גילו דעתם אם אין כאן נכרי אם נשאר בהיתרא הראשון לטלטל פחות מד"א או לא ומשום כבוד ה' הסתר דבר שנו סתם. ולפ"ז דברי ר"א ור' יהושע שניהם צדקו במה שאסרו טלטול פחות מד"א כשיש שם נכרי גדשו הסאה ובמה שהסתירו ההיתר כשאין שם נכרי מחקו הסאה וה"ל להתיר בפירוש. ושוב באו אמוראים ופרסמו בש"ס מה שהעלימו הראשונים היינו שחזרו והוציאו האגוזים מהקופה כמ"ש תוס' ונתקיימו כל דברי חכמים ואלו ואלו דברי אלהים חיים:

והנה הרמב"ם והראב"ד פרק י"ב משבת פליגי. לרמב"ם פחות מד"א מותר לטלטל לכתחלה אפי' שלא בשעת הדחק ורק לטלטל הרבה פחות מד"א זה נאסר בגזרות י"ח דבר. וראב"ד ס"ל דאפי' פחות מד"א פעם א' נמי נאסר והוא שיטת רש"י לעיל ח' ע"ב בתוס' ד"ה לימא וכו' כאשר מבואר שם בחידושינו וע"ש בחי' רשב"א. והא"ש לרמב"ם דמתיר במציאה לטלטל פחות מד"א ולא ליתנו לגוי וכ' רמב"ן הסברא כיון דלא בהיל עלי' לא חיישינן שמא יטלטל ד"א בבת א' ובס' קרבן נתנאל יפה כתב שהוציא כן מש"ס ע"ז ע' ע"א וגרס המוציא כיס מציאה ולא המוציא לר"ה. ומ"מ היא גופא קשי' סברות הפוכות ליתנו לגוי לא התירו ולטלטל בגופו פחות מד"א התירו ולהנ"ל א"ש דפחות מד"א לרמב"ם אין שום איסור רק לטלטל הרבה פעמים פחות מד"א היה תחילת גזירתם בשמנה עשר דבר ושם אמרו אלא נותן כיסו ולא מציאתו דלענין מציאה דלא בהיל וליכא למיחש לשמא יטלטל ד"א קיל פחות פחות מד"א מליתן לנכרי כיון דבטלטול פחות מד"א ליכא שום איסורא בעצמו רק מה שגזרו בי"ח דברים בהרבה אמות. ושם גזרו אכיסו ולא אמציאה. ואמנם הראב"ד והפוסקים דס"ל דפחות מד"א אפי' ב"א נמי אסור כחצי שיעור א"כ ה"ל שבות בגופו וגרע מנתינה לנכרי ואם לא הותר ליתן מציאה לנכרי מכ"ש פחות מד"א וק"ל:

והנה רש"י פי' מבעוד יום ועיין רא"ש. ולפע"ד מודה רש"י לדינא רק למאי דס"ל לס"ד דש"ס דלא הותר לטלטל פחות מד' אמות והסתירו ההיתר במתני' א"כ הה"נ דלא ליעבד

ישראל שום איסור בעצמו והאמירה לנכרי בשבת הוה איסור בקום ועשה ודבר דבר אלא מבע"י יאמר לגוי ובשבת כדעביד נכרי לא צריך למחות בו אבל שיאמר ישראל בשבת לא. אך באמת שגילו ההיתר פחות מד"א ולרש"י פחות מד"א הוה איסור כחצי שיעור ואפ"ה התירו בדליכא גוי הה"נ לומר לגוי אפי' בשבת ומש"ה למסקנא פריך שפיר והלא מחמר וכן א"ש דברי רבא במציאה דלא אתי' לידי'. ובמציאה בלאה"נ י"ל דע"כ לא החמיר רש"י אלא בכיסו דהוה אפשר ליתנו מבע"י ופשע והמתין עד שחשיכה מחמרינן עליו וסברא זו תמצא במג"א סי' רס"ו. אבל מציאה שמצא בשבת ולא פשע שפיר הי' מותר אי לאו משום דלא התירו במציאה משום דלא בהיל. ומה שהקשה רא"ש כולן ב"ה מתירי' עם השמש תמוה קושי' זו וכבר הרגיש בתוס' שבת סי' רס"ו התם אינו אומר לו לעשות בשבת משא"כ הכא:

מניחו על החמור. עיין מג"א עצה טובה ליתן החמור במתנה לגוי. וצריך לומר במשנתינו שלא שייך עצה זו דאסרו למכור בהמה גסה לנכרים משא"כ אנן נהגינן היתר שפיר כ' מג"א. ולהפקיר בינו לבין עצמו אין התירו ברור כ"כ וכן כ' תוס' שבת ע"ש. אבל מתנה גמורה הי' היתר ברור אי לאו שאסור למכור בהמה גסה לגוי:

ושאינן ניטלין מתיר החבלים. יל"ד מאי פסיקא לי' שיש כאן כלים שאינן ניטלין הכי ה"ל למימר ואם יש כאן כלים שאינן ניטלין מתיר החבלים. ע"כ נ"ל דלמסקנא כל שחברו פטור אבל אסור בבהמתו מותר לכתחלה הי' להקדים חמור לנכרי אך מיירי בכיס מוקצה וצריך לטלטל כמה פעמים ליטלו ולהחזירו כשהיא עומדת להטיל גללים וכו' ע"כ נכרי עדיף וא"כ ע"כ מיירי במוקצה ע"כ תנן סתמא ודברי שלטי גבורים שבגליון הרי"ף תמוהים ע"ש:

קים להו לרבנן וכו' עיין מסקנת ר"ן בדליקה וליסטים חיישינן אי שרו לי' אתי לחלל בדאורייתא משא"כ הכא אין ההצלה נחפז. ועיין לעיל מ' ע"א תוס' ד"ה מתוך וכו' ולעיל ס"ה ע"ב מערימין בדליקה וכו'. וי"ל בדליקה להציל כל כליו דנחפז בהצלה י"ל אי שרית לי' אתי לכבוי וכן נמי אי לא שרית לי' אתי לכבוי ע"כ הניחו בדבר ולא התירו להציל. אמנם בהצלת המת דאינו אלא דבר א' ולא מיטריד בי' וליכא למיחוש אי שרית אתי לכבוי א"כ חששו אי לא שרית וכו' וכן בהערמה דא"נ שרית לי' מתוך שלא התרת אלא ע"י מלבוש זכור הוא ע"כ חששו אי לא שרית לי' וכו' וכן בשמעתין דאי שרית לי' אינו נחפז ולא אתי לאתוי ע"כ חששו אי לא שרית לי':

דף קנג:

והלא מחמר. עיין ע"ז ט"ו ע"א בר"ן שם ענין מחמר ושביתת בהמתו. ולכאורה י"ל הא דלא פריך הכא משביתת בהמה די"ל מניח עליו מבע"י כפירש"י. אך מחמר קשי' דא"א שתלך כל היום בלי געירה ולמסקנא דכל פעם שעומדת מסיר טעונה מעלי' וי"ל אז צועק עליה וסגי' בכך עד שתחזור ותעמוד. ועיין רמב"ם:

תחומין ואליבא דר"ע. עיין מלחמות ה' סוף פ"ק דעירובין שזו אחת מהסוגי' שהקשה על הסוברים תחומין י"ב מיל דאורייתא אליבא דכ"ע. א"כ מ"ט לא אמר תחומין י"ב מיל אליבא דכ"ע. והנה יש לעיין בשמעתין דלא מתרץ קושי' ראשונה מקרא מה ע"ז דעביד מעשה וי"ל דאקרא י"ל דלמא ס"ל כר"ע דקרא אמגדף קאי ולא עביד מעשה עיין סנהדרין ס"ו אך עיקר קושי' מסתם מתני' ע"כ לא מפרש קרא כר"ע. ועל זה משני לעולם סתם מתני' נמי כר"ע ומחמר בקול חייב חטאת כמגדף והא דאיכא מידי דלא מחייב היינו דהא בדר"ע קיימינן בלא"ה ולק"מ קושי' מלחמות ה':

דף קנד:

והא מבטל כלי מהיכנו עיין היטב באורך בדברנו לעיל מ"ג מבואר הכל בעזה"י:

קסבר צער בעלי חיים דרבנן. לפי מה שהשריש רמב"ן בפ' שלוח הקן דלא הגיע רחמי שמים על בעלי חיים במה שהוא לצרכי אדם ע"ש וכן בדין שהרי כתיב ורדו בדגת הים והרי טוענין על הבהמה משאות ורודין במקל וליכא משום צער ב"ח ובזה מיושב מאי דמקשו בשיטה מקובצת דב"מ ל"ב מ"ט לזקן ואינו לפי כבודו פטור מפריקה שהוא צער ב"ח ולק"מ דכל שהוא לצורך אדם וכבודו והפסד ממונו ליכא משום צער ב"ח וא"כ הכא בשמעתין אי אסור להביא כרים משום ביטול כלי מהיכנו א"כ משום הפסד ממונו אין צריך להתיר השקין ולהפסיד אפי' תמות הבהמה תחתיו וליכא משום צער ב"ח אך ש"ס פריך ליתי צער ב"ח ולדחי איסור דביטול כלי וכיון שיכול להביא כרים תו ליכא הפסד ממון והדר ה"ל צער ב"ח ותמהתי על רמב"ן שהקשה אפירש"י:

שתים בידי אדם. עיין תוס' ועיין פני יהושע בסוכה שם באר היטב. ולפע"ד למסקנא דשמעתין דר"מ מתיר צדדים ותנאי היא וא"כ משנה דסוכ' דראש עגלה אתי' כר"מ כמבואר בש"ס שם א"כ ע"כ א"א לפרש אלא כפירש"י דהתם דהוה משמש באילן גופי' ולא בצדדין עיין וק"ל:

למטה מעשרה טפחים. ע' תוס' וקושייתם י"ל דמיירי בעומד בכרמלית כמ"ש תוס' עירובין ל"ב ע"ב ד"ה הא קמשתמש וכו'. ואמנם מה שתי' תוס' אתי' כרבי לכאורה

כוונתם בשתי שבותים כרמלית ומשתמש באילן מודה רבי דגזרו בין השמשות וזה הוא סברת רע"ב בעירובין ל"ד ע"ב מתני' נתנו במגדל וכו' ע"ש. מיהו דבריו צ"ע מסתמא דתלמודא ל"ב ע"ב. וי"ל במסקנא מיירי בעומד בכרמלית ולמעלה מעשרה אין עירובו עירוב דה"ל ב' שבותים מרה"י לכרמלית ומשתמש במחובר ולמטה מעשרה טפחים ה"ל מכרמלית לכרמלית וליכא אלא משום מחובר ומותר לרבי כצ"ל להר' ע"ב שם. אך אי ס"ד תוס' בשמעתין נחתו לכך א"כ בלא"ה לק"מ דנימא ה"נ בעומד בכרמלית וכמ"ש לעיל. ועיין מ"ש בס' אבן עזור בפי' דברי תוס'. ובס' מעיל צדקה סי' ט' ובס' אהל דוד בשם ס' הנקרא אסיפת זקנים. והכל המצאה של חידוד ואיננו אמת ואולי נאמר דמיירי באילן רך דשייך שמא יקטום גם לרבי כמבואר בעירובין ל"ד ע"ב ופירש"י ד"ה גזרה שמא יקטום וכו' ע"ש וק"ל:

ועכ"פ יש לעיין מאי פריך ש"ס דלמא ברייתי' דלא כרבי ואי מניח הכלכלה על האילן בלי יתד ממ"נ אי ניטל הערוב מכלכלה מטלטל מכרמלית לר"ה ואי יטול הכלכלה עצמו ויביאהו למטה דה"ל מכרמלית לכרמלית כמ"ש תוס' לעיל ח' ע"א ד"ה רחבה וכו' מ"מ הרי משתמש במחובר גופי' שהכלכלה מונח על האילן. אבל כשמונח ביתד יכול ליטל הכלכלה עצמו מן היתד דה"ל צדדין דשרי ומטלטל מכרמלית לכרמלית וי"ל הכלכלה בעצמו אינה גבוה עשרה ולא דמי לקופה לעיל ח' ע"א וא"כ כשמונחת בר"ה לא הוה תו כרמלית וה"ל מטלטל מכרמלית לר"ה וק"ל:

דף קנז.

מפירין נדרים בשבת. מבואר התם בנדרים דצריך לשנוי ולומר טלי אכלי וטלי שתי. ומסקינן שם דבהרהור בלבו סגי. ויש בזה ג' שיטות. להרמב"ם לא מהני הפרה בלב. אך הכא לאו הפרה היא אלא כפי' שהבעל כופה אשתו טלי אכלי על כרחך ולזה צריך שיהרהר גם בלבו שמבטלו ותרווייהו צריכא הרהור ואמירה. ושיטת הר"ן דהרהור היא הפרה ממש בצירוף לשון טלי אכלי. ושיטת הר"א ממיץ שברא"ש שם דהרהור לחוד מהני וטלי אכלי הוא רק הודעה בעלמא. ולכאורה קשה לדבריו א"כ אמאי מותר שלא לצורך שבת לומר טלי אכלי משום דאם לא עכשיו אימתי ז"א הא סגי' בהרהור ובשבת הרהור מותר לריב"ק דקיי"ל כותי' לעיל ק"ן ע"א וצ"ע לכאורה. אמנם המעיין בלשון הרא"ש בפי' שם יראה דנזהר מזה שכ' האי הרהור היינו דיבור קליש כמו מחשבת פיגול ע"ש ולק"מ:

ונשאלין לנדרים ולא תנן שואלין כמ"ש תוי"ט משום שהחכם צריך לחקור ולשאול את הבעלים ע"ש משמע דאתי' כמ"ד אין פותחין בחרטה. והנה התם בנדרים הוה סבר ר' יוסף למימר דוקא ביחיד מומחה ולא בג' הדיוטות ואמר אביי הואיל ופותחין בחרטה ושרי אפי' בלילה ומעומד לא מחזי' כדין. וצ"ע לכאורה כיון דבפ' משילין משמע דדין אסור משום שמא יכתוב א"כ בשלשה לא ה"ל למיגזר דמידכרי אהדדי כמו שמה יטה ועיין לעיל קמ"ז ע"א פירש"י ד"ה אבל עשרה בני אדם וכו' ע"ש וא"נ נימא לא פלוג רבנן באיסור דין בין יחיד מומחה דשייך שמא יכתוב לשלשה הדיוטות מ"מ איך ס"ד דרב יוסף למיסר בתלתא היכי דמותר ביחיד מומחה יציבא בארעא וכו'. וע"כ נ"ל מזה הכרח להירושלמי דמייתי בס' החנוך פ' ויקהל ורמב"ם בס' המצות וחיבורו דאין עונשין בשבת מדכתיב לא תבערו אש ועיין ש"ע ומג"א סי' של"ט ורצה הקב"ה שינוחו החוטאים בשבת ע"ש. נמצא לפ"ז ב"ד של ג' נאסר משום דמחזי כדין עונשין שאסור מן התורה בשבת ויחיד מומחה דלא שייך דין עונשין רק דיני ממונות מ"מ אסור משום שמא יכתוב ובהכי מיירי סוגי' דפ' משילין ומיושב קושי' תוס' שם אפירש"י מש"ס דסנהדרין ע"ש. והכא בשמעתין הוה סבר ר"י למימר דוקא ביחיד דליכא אלא משום גזירה שמא יכתוב הקילו לצורך שבת אבל בג' דמחזי כדין דיני עונשין דחמיר טפי אסור אפי' לצורך שבת ואמר אביי כיון דמותר בלילה וקרובים שוב לא מיחזי כדיני עונשים:

איבעיא להו וכו'. מלשון ש"ס משמע דלישנא קמא בעי לי' אפי' אי הפרת נדרי' רק כל היום מ"מ מספקא לי' אי מפירין שלא לצורך שבת ולא משמע כן מפירש"י אבל לכאורה י"ל כנ"ל. ותלי' הספק כך במ"ש רא"ש שם ב' טעמים א' דמיחזי כדין או משום מצוא חפצך ואי הטעם משום חפצך א"כ חפצי שמים מותרין וכיון דכל הנודר כאלו בנה במה ה"ל חפצי שמים להתיר אפי' שלא לצורך שאם לא עכשיו אימתי אבל אי אמרינן הטעם משום דין לא התירו שלא לצורך דהעמידו דבריהם במקום מצוה וכמ"ש תוס' לעיל ק"ב ע"ב ד"ה ומדבריהם וכו'. ורק לצורך עונג שבת התירו טפי כמ"ש תוס' עירובין ל' ע"ב ד"ה לא נחשדו וד"ה אלא לסומכוס וכו' ע"ש. והא"ש דרב אשי מייתי והאנן תנן הפרת נדרים וכו' אלישנא בתרא ולא אלישנא קמא והיינו משום דלישנא קמא קבעי אפי' למ"ד כל היום וכנ"ל:

אמנם התם בנדרים קאמר רב אשי דמתניתי' מוכח דמפירין שלא לצורך דהא כל סמוך לחשכה שלא לצורך הוא ואפ"ה מפירין ותפשוט אפי' ללישנא קמא. ומיהו שמעתין לא ס"ל הך דיוקא וטעמא נ"ל משום דאפשר לומר סמוך לחשכה נמי התירו לצורך סעודת מוצאי דהוה מצוה כדלעיל קי"ט ע"ב וכעין שכ' ר"ן ס"פ אלו קשרים שהתירו קניבת ירק

ביה"כ משום סעודת מוצאי יה"כ שהיא מצוה וע"ש תוס' ד"ה ליתבע וכו'. וה"נ י"ל הכי ומשו"ה לא חש בשמעתין להאי דיוקא. ובהכי מתישבא תיובתא דש"ס נדרים ע"ט ע"א מתיב רבא וכו' וי"ל ר' חנניא ס"ל כנ"ל ולא חש לדיוקא דמתני'. וכן צ"ל להירושלמי דמייתי רשב"א בנדרים דס"ל לת"ק דר"א בר"ש מיום ליום קאי לומר בנשתתק יש לו פנאי וכו' אחר שיתרפא משיתוקו. וא"כ להירושלמי ע"כ אין מפירין שלא לצורך דכיון שאסרו רבנן להפר בשבת ה"ל כנשתתק ומ"מ לא קשה מדיוקא דהך מתני' די"ל כנ"ל דסמוך לחשכה הוה נמי לצורך מוצאי שבת:

ועיין לעיל קי"ט ע"ב שם מבואר חמין מוצאי שבת מלוגמא פירש"י לרחוץ ולשתות ועיין לעיל קנ"א ע"א אם יש אדם חשוב וכו' באמבטי קטנה וכו' א"כ י"ל לקמן עולא איקלע לבי ריש גלותא וכו' י"ל שחשש לפריצותא דעבדי דבי ריש גלותא ומדד האמבטי אם היא באופן שיכולין להחם עשרה עבדים וכו' ויכול לרחוץ למוצאי שבת מיד וה"ל מדידה של מצוה ואפ"ה קאמר לי' דלא מצוה מי אמרו משום דהלכה קיי"ל כסתמא דנדרים דלצורך מוצאי שבת לא מיקרי צורך ואסור להתיר נדרים לצורך מוצאי שבת. ומוכח דמותר להפר אפי' שלא לצורך כלל וכסתמא דש"ס נדרים שם:

וצריך להבין לש"ס דילן והירושלמי דלית להו הך דיוקא א"כ אמאי תנן ליל שבת. וי"ל כמ"ש הרא"ש דקמ"ל היום הולך אחר הלילה כליל שבת ויומו. ויש להסביר הדבר משום דכתיב מיום אל יום הוה סד"א מהתחלת יום זה היינו עמוד השחר עד עמוד השחר דלמחר היינו מיום אל יום קמ"ל מתני' דלא. וטעמא צ"ל משום דסמוך לפ' מועדים דינו כמועדים כולם שהמה כליל שבת ויומו מערב עד ערב תשבתו שבתכם ומיום אל יום לדרשא אחרת כבש"ס נדרים ומשו"ה תנן במתני' נדרה לילי שבת להורות דמחשבינן יומו של נדרים כליל שבת ויומו וכפי' הרא"ש הנ"ל:

ורש"י בחומש פ' מטות פי' מיום אל יום לאפוקי מעת לעת והקשה הרא"ם מספרי דפליגי ת"ק ור"ש בן יוחאי וס"ל מיום אל יום היינו מעת לעת ע"ש והקשה צדה לדרך אהרא"ם מ"ט שביק ש"ס ערוך דנדרים ע"ו ע"ב ומקשה מספרי. ולכאורה י"ל דרש"י בחומש פי' למאן דדרש טעמא דקרא וא"כ לכאורה רחמנא היכי יהיב זימנא כל יום שמעו להתישב בדבר אם להפר ואם להקם וא"כ מיום שמעו לחוד נמי הסברא נותנת שיהי' לו זמן מעת לעת דאיך יתכן שזה יהי' לו זמן כ"ד שעות להתיישב בדבר ולזה יהי' לו זמן רגע בין השמשות זהו נגד הסבר' אע"כ ה"א ביום שמעו מעל"ע קמ"ל מיום אל יום דוקא כל היום ותו לא כפירש"י בחומש. וש"ס דנדרים אזיל למאן דלא דריש טעמא דקרא וא"כ סתמא ביום שמעו עד שתחשך ומיום אל יום מעת לעת ולק"מ אפירש"י בחומש משו"ה הוצרך

הרא"ם להקשות מספרי דרשב"י בעצמו דדריש טעמי' דקרא בעלמא ס"ל הכא מיום אל יום מעל"ע ודלא כפירש"י בחומש ומיושב קושי' צדה לדרך על הרא"ם:
ומ"מ נ"ל ליישב פירש"י דס"ל הא דדריש רשב"י מיום אל יום מעל"ע משום דס"ל כש"ס דילן דהוה סד"א ביום שמעו ולא בלילה קמ"ל מיום אל יום אפי' בלילה ולעולם מסברת טעמא דקרא יפר מעל"ע וכנ"ל. והנה למידרש ביום ולא בלילה כ' תוס' בסוכה דאינו דרש פשוט כל כך וא"כ הני מילי למ"ד אין פותחין בחרטה ופסול ע"י חכם היתר נדרים בלילה ולהכי הוה סד"א גם הפרה פסול בלילה לכן איצטריך מיום אל יום ולעולם לר"א בר"ש דש"ס ולרשב"י בספרי מעל"ע מטעמא דקרא כנ"ל. אך רש"י ס"ל כמ"ד פותחין בחרטה ואין שום מ"ד לפסול בלילה וביום שמעו ה"א מעל"ע למאן דדריש טעמא דקרא ומשו"ה כתיב מיום אל יום לאפוקי מהך סברא וכפירש"י בחומש ומיושב קושי' הרא"ם.
הקצרתי וק"ל. וא"ש גי' הר"ן אין הלכה כאותו הזוג ומייתי עלה דשדי גירא דאין פותחין בחרטה דממילא מוכח דמיום אל יום ממעט מעל"ע וכצ"ל לפירש"י בחומש וכאותו זוג:
ועיין לעיל מ"ו ע"ב מתיב רמי בר חמא וכו'. וקשה לכאורה דלמא אה"נ דהוה מוקצה אסור באכילה ליומי' ומ"מ מפירין אפי' שלא לצורך שבת. וי"ל דרמי בר חמא הא קא פריך לר"ש דמוקצ' ולרשב"י לשיטתו מעל"ע ס"ל וממילא לצורך אין ושלא לצורך לא.
ומיושב נמי מה שקשה לכאורה דלמא מיירי שנדרה בשבת עצמו ולא הוה מוקצה בין השמשות. וי"ל ס"ל רישא דומיא דסיפא דמיירי ביש לו פנאי ואפ"ה מותר לצורך ורישׁ נמי בהי' לו פנאי וידע הבעל בע"ש ושמע ולא היפר ואין לו פנאי להפר אחר שבת אפ"ה שלא לצורך דלמ"ד מעל"ע לא פלוג רבנן וזהו סברת פסקי תוס' דשמעתין ע"ש ועיין חי' רשב"א דשמעתין. מ"מ מוכח מזה שכבר הי' מוקצה בין השמשות ואפ"ה שרי ושפיר פריך. ומיושב נמי קושי' תוס' ד"ה מי יימר וכו' שהקשו בשלמא בבכור איכא איסורא להזדקק אבל הכא פשיטא שיזדקק והא"ש כיון שמיירי שכבר שמע מבע"י ולא הפר הא קמן שאין רצונו להפר ומי יימר שישתנה דעתו. ועד"ז י"ל בשמעתין דקאמר להכי פלגינהי הואיל וצריך ב"ד וקשה מה ענין דין זה להלכות שבת. וי"ל במאי דקאמר ש"ס לשון ב"ד ולא אמר צריך מומחה מרמז לנו דינו של אביי דבשלשה נמי מתירין בשבת ודלא כרב יוסף. וי"ל אי הוה תני חד בבא ה"א האי נשאלין היינו שאלה על ההקם ועיין ר"ן נדרים ס"ט ע"א ד"ה בעי רבה וכו' אבל שאלה על נדר לא משום דבג' מתחזי כדינא וכדס"ד דרב יוסף ומדאסר בג' ממילא אסור נמי ע"י יחיד מומחה משום דה"ל מוקצה מי יימר דמזדקק לי' דליכא למימר מזדקקי לי' ג' הדיוטות דהא הוה ס"ד דאסור בג' הדיוטות ונשאלין דמתני' ה"א נשאלין על ההקם דהיא ע"ד בעלה נדרת ולא מקצה מדעתה הכי

הוה ס"ד משו"ה פלגינהי לתרי בבי לומר דנשאלין ממש קאמר משום דגם בב"ד של ג' יכול להפר וכאביי דלא כרב יוסף ולא הוה מוקצה וק"ל:

הלקטי קטנה היתה. נ"ל שיטת רש"י אע"פ שאין זה כוונתו ושיטתו ע"פ מ"ש תוס' בסוכה י"ח ע"א ד"ה אין לבוד וכו' דהכא מירי כשהאויר הולך ע"פ כולו והסכך נחלק לשנים עכ"ל. כוונתם מבואר דבפחות משלשה בודאי יש לבוד לכ"ע אם אין האויר הולך ע"פ כולו ורק כשהאויר ע"פ כולו ס"ל להך מ"ד אין לבוד וא"כ למסקנא דטומא' הילכתא גמירי לי' י"ל כי האי גוני דלא עדיף טומאה למסקנא משארי מילי להך מ"ד. וסברא זו רמוזה בשם גדול בסוף ס' חזון נחום. וכ' ריטב"א שם בסוכה דטפח בטומאה הוה כג' טפחים בעלמא ומזה לא מיירי ש"ס רק מפחות פ"ט. נמצא לפ"ז בטפח אפי' אינו ע"פ כולו אין לבוד דה"ל כג' טפחים בעלמא ובפחות מטפח יש לחלק אי הולך ע"פ כולו הילכתא גמירי לי' דאין לבוד באמת ואין הולך ע"פ כולו יש לבוד. והכא לא הלך ע"פ כולו אלא בצד א' ע"ג נגד חלון המאור וע"כ מדדו אי פ"ט אינו מביא הטומאה אע"ג שהסדק לא הלך ע"פ כל הגיגית אך כשאינו פ"ט כיון שאין הסדק הולך ע"פ כולו ה"ל כלבוד ומביא הטומאה לחלון שתחתיו:

דף קנז:

סיומא דמסכתא. מדידה דמצוה. עמ"ש תוס' ועיין לעיל ס"פ כל הכלים. וי"ל מנ"ל לחלק דהעמידו דבריהם במקום מצוה דלמא התירו בנין דרבנן כשם שהתירו מדידה לצורך מצוה ולעולם כר"א וכסתמא דנגר הנגרר וי"ל ע"פ מ"ש לעיל ריש מכילתין במ"ש הרע"ב ותוי"ט ד"ה בעה"ב חייב אע"ג דטריד ובהיל במצות צדקה לעני מ"מ חייב חטאת ואע"ג דקיי"ל כר' יהושע ס"פ ראד"מ בעשה מצוה פטור ומבואר במס' פסחים ע"ג ע"ב אפי' מצוה כ"ש לשמח אשתו במצות עונה מכ"ש לתת לעני לצורך שבת ואמאי יחייב בעה"ב וכתבתי שם משום דעכ"פ האי עני פושע הוא שהוציא כליו בשבת אפי' הוציאו ע"מ להניחו ברה"י אחר ויוליכנו פחות פחות מד' אמות ברה"ר הלא מבואר ר"פ מי שהחשיך שהסתירו הדבר אפי' למי שהחשיך מכ"ש ליושב בביתו דאסור דלמא יעמוד לפוש ויתחייב נמצא עני זה פושע ומחלל שבת באיסור דרבנן ואין מצוה ליתן לו צדקה ונמצא הוה הבעה"ב טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה וחייב. נמצא מוכח כל היכי דאיכא דרבנן משום לתא דמלאכה דאורייתא העמידו דבריהם ואסרו אפי' משום מצות עונג שבת שהרי העני יצא לבקש לחם עונג שבת ומיקרי פושע וחייב הבעה"ב חטאת עי"ז מכ"ש שלא הי' מתירין פקק החלון אי הוה הלכה כר"א דוקא מדידה שהיא רק משום

ממצוא חפצך ולא חפצי שמים דמותרין. אבל פקק וקשירה אי הוו בהו שום לתא דרבנן משום דאורייתא לא הי' מתירין לצורך מצוה אלא ש"מ דלא כר"א. אך ר' יצחק נפחא דדריש אפיתחא דבי נשיאה הלכה כר"א י"ל ס"ל לעולם כסתמא דנגר והכא משום מצוה דלא העמידו דבריהם ומתני' דריש מכילתין אע"ג דהעני לא פשע דלצורך מצות עונג שבת מותר לעבור על דרבנן מ"מ חייב משום דאתי' נמי כר"א דטעה בדבר מצוה אפי' עשה מצוה חייב. ומ"מ מסיק ש"מ מעשי רב דעובדא דפקק הי' שלא לצורך מצוה כמ"ש תוי"ט ע"פ רמב"ם דפקק מילתא אחריתי היא וענין בפ"ע ולא הי' לצורך אותה מצוה ואפ"ה שרי. עוד הארכנו באגדתא ואין להאריך: